

**Türkiye-İran İlişkilerinde Yazılı Kaynakların Yeri
(1979-2015)**

Program Kodu: 1001

Proje No: 116R051

Proje Yürütücüsü:
Prof. Dr. Kemal İNAT

Araştırmacılar

Doç. Dr. Murat YEŞİLTAS
Dr. Öğr. Üye. Ayşe SOSAR
Dr. Hojjat GHASEMLOU
Prof. Dr. Haşim ŞAHİN

Bursiyerler

Berkan Özgür
Feyza Doğruyol
Hamed Pourhassan
Mustafa Caner
Mustafa Şeyhmus Küpeli
Nurhak Gürel
Sayyad Sadrialibabalu

ÖNSÖZ

Türkiye-İran İlişkilerinde Yazılı Kaynakların Yeri (1979-2015) isimli ve 116R051 numarasıyla TÜBİTAK tarafından desteklenen bu projede, Türkiye ve İran'da yayınlanan kitaplar, akademik lisansüstü tezler ve akademik dergilerde yayınlanan makalelerde iki ülkenin nasıl bir söylemsel bakışla temsil edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Türkçe ve Farsça literatür incelenmiş, deneyimli ve alanına hakim uzmanlar tarafından çalışmanın metodolojisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinin başında gelen Türkiye ve İran'ın karar alıcıları ve halkları nezdinde birbirlerine ilişkin algılarının şekillenmesinde ilgili literatürün öneminden yola çıkılarak ortaya konan bu çalışma, kapsam, yöntem ve amaç açısından literatürde önemli bir eksikliği doldurmaya adaydır. Projenin iki ülkenin ilişkilerinin geliştirilmesi önündeki engellerden en önemlilerinin başında gelen algı problemlerinin teşhisi ve bu engellerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak eleştirel bakışı kazandırması açısından faydalı olacağına inanıyoruz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
GİRİŞ.....	1
1. KİTAPLAR.....	10
1.1 Tarafların birbirlerini tanımlama, vasıflandırma ve nitelendirme için kullandıkları kavramlar	10
1.2 Kitaplarda benimsenen üslup ve dil.....	11
1.3 Kitaplarda tarafların iddialarını dayandırdıkları kaynakların niteliği ve öne sürdükleri argümanların gücü.....	13
1.4 Kitaplarda öne çıkan ve tekrar eden konular	17
1.5 Kitap yazarlarının diğer ülkeye karşı tutumu.....	21
2. TEZLER.....	22
2.1 Tarafların birbirlerini tanımlama, vasıflandırma ve nitelendirme için kullandıkları kavramlar	22
2.2 Tezlerde benimsenen üslup ve dil.....	25
2.3 Tezlerde tarafların iddialarını dayandırdıkları kaynakların niteliği ve öne sürdükleri argümanların gücü.....	26
2.4 Tezlerde öne çıkan ve tekrar eden konular	29
2.5 Tez yazarlarının diğer ülkeye karşı tutumu.....	30
3. MAKALELER.....	38
3.1 Tarafların birbirlerini tanımlama, vasıflandırma ve nitelendirme için kullandıkları kavramlar	38
3.2 Makalelerde benimsenen üslup ve dil.....	43
3.3 Makalelerde tarafların iddialarını dayandırdıkları kaynakların niteliği ve öne sürdükleri argümanların gücü.....	48
3.4 Makalelerde öne çıkan ve tekrar eden konular	50
3.5 Makale yazarlarının diğer ülkeye karşı tutumu.....	52
4. SONUÇ.....	54
KAYNAKLAR.....	58
İncelenen Kaynaklar.....	60
Türkçe.....	60
Kitaplar.....	60
Tezler.....	63
Makaleler.....	70
Farsça.....	78
Kitaplar.....	79

Tezler.....	84
Makaleler.....	90
EKLER.....	97
Türkçe Kitaplar Derin Okuma Notları.....	97
Türkçe Tezler Derin Okuma Notları.....	185
Türkçe Makaleler Derin Okuma Notları.....	236
Farsça Kitaplar Derin Okuma Notları.....	267
Farsça Tezler Derin Okuma Notları.....	363
Farsça Makaleler Derin Okuma Notları.....	410

ÖZET

Bu projenin temel amacı, Ortadoğu'nun en önemli iki komşu ülkesi olan Türkiye ile İran arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde etkili olduğu düşünülen yayınların incelenmesi ve bu inceleme sonrasında ortaya çıkacak resim çerçevesinde söz konusu yayınların iki ülke ilişkilerinin gelişimi açısından muhtemel etkilerinin analiz edilmesidir. Bu çerçevede Türkçe ve Farsça yazılmış olan lisansüstü tezler, hakemli akademik dergilerde yayınlanan makaleler ile ulusal ve uluslararası yayınevleri tarafından basılan kitaplar incelenmiştir. Projenin amacı doğrultusunda odaklanılan mesele, incelenen metinlerde her iki ülkenin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamlarının nasıl ele alındığı, bu konuda daha çok objektif bir yaklaşımın mı yoksa manipülatif bir bakış açısının mı hâkim olduğunun ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda ele alınan eserlerin incelenmesi sonrasında ortaya çıkan resmin analiz edilmesi yoluyla bu yayınların iki ülke arasındaki ilişkilerin şekillenmesi konusunda nasıl bir yere sahip olduğu yorumlanmıştır. Bu tür yargıların dönemselsel olarak ne tür farklılıklar gösterdiği ve Türkiye-İran ilişkilerinin durumuna göre değişip değişmediğinin araştırılması da projenin ulaşmaya çalıştığı bulgular arasındadır. Projenin söz konusu amacını gerçekleştirebilmek için Eleştirel Söylem Analizi (ESA) metodu kullanılmıştır. İki ülke arasında karşılıklı olumsuz algıları besleyen yayınların tarihi çok geçmişe uzansa da, proje kapsamının daraltılması amacıyla 1979 ile 2005 yılları arasında yayınlanan eserler incelenmiştir. Proje çerçevesinde Türkiye ve İran'da yayınlanan eserlerin incelenmesi sonrasında ortaya çıkan resim üzerinden iki ülke ilişkilerinin gelişmesinin önünde engel oluşturan hususların ortaya çıkarılması, politika yapıcılara ve akademik dünyaya bu engellerin ortadan kaldırılması konusunda neler yapılabileceğini gösteren faydalı bilgilere ulaşılmıştır. Bu sayede Türkiye'nin önemli komşusu İran ile ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerini geliştirmesine ve her iki ülkenin bu yeni tarz ilişkiden kazanç elde etmesine katkıda bulunulması mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran, Türkiye, Söylem, Algı, Dış Politika

ABSTRACT

The main aim of the project is to explore the impacts of literature on the relationship between Turkey and Iran; the two most important neighboring countries in the Middle East. Additionally, the project also aims to analyze how this literature affects the relationship between the two countries. In order to conduct this research, a variety of publications that are in Turkish and Persian have been analyzed. The project particularly focused on the post-graduate theses, articles in peer-reviewed journals and books from national and international publication houses. The project aims to understand how the past literature in both countries represent each other's cultural, social, and political lives. The aim of this project is also to address these representations correctly and to try to understand whether the publications of these countries are written objectively or manipulative in nature. Secondly, the findings of the first part have been evaluated in order to help in understanding how they can influence the relationship between the two countries. The primary rationale behind choosing this topic is to determine the obstacles that prevent Turkey and Iran from increasing their partnership. By doing this, this project will allow the two countries to enhance cooperation and establish a more solid relationship which will lead to a win-win situation rather than low-level interaction between societies, economies, and political actors. Having this question in mind, one of the most visible obstacles preventing such a beneficial vision between Turkey and Iran, is the negative perception among elites and peoples of the two countries. Focusing on such a problematic issue, this project will be dealing with the publications in these two countries which create and accelerate the distrust between Turkish and Iranian people. Although such negative publications date back to a much longer history, the project narrows the research period with the texts published between 1979-2015. The project employs Critical Discourse Analysis (CDA) approach to examine texts which are in the scope of this project. The project bears fruit by giving readers the picture of the representation of these two countries in their aforementioned publications. This picture allows us to understand better the obstacles that prevent further cooperation between Turkey and Iran. By bringing this picture into the light, this project will encourage academics and policy-makers to eliminate these obstacles. This will also be beneficial to both countries and force them to increase economic, political, and cultural relations.

Keywords: Iran, Turkey, Discourse, Perception, Literature, Foreign Policy

GİRİŞ

1639 yılından beri sınırı büyük ölçüde aynı kalan Türkiye ve İran'ın insani, kültürel ve siyasi bağları uzun yıllara dayanmaktadır. Bu sebepten dolayı, iki coğrafyada meydana gelen olaylar ve yaşanan gelişmeler bu iki ülkeyi doğrudan veya dolaylı yollardan etkilemiştir. İslam medeniyetinin iki önemli kolunu teşkil eden İran ve Türkiye arasındaki çekişme ve rekabet, Safevi ve Osmanlı devletleri döneminde daha belirgin bir hal almıştır. Özellikle Safevilerin Şiiliği devletin resmi mezhebi olarak kabul etmesi ve bu bağlamda diğer Sünni devletlerle rekabete girişmesi, çatışmaların daha da artmasına sebep olmuştur (Ahavi, 1990; Cleveland, 2008, s. 482). Safevi Devleti'nden sonraki dönemde, diğer bölgelerde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle, Osmanlı'da olduğu gibi İran'da da batılılaşma ve modernleşme süreci başlamıştır (Cleveland, 2008, s. 210). Bu süreçte, iki ülke yöneticileri arasındaki münasebetler gelişerek yakınlaşmalar görülmüştür. Bu iki coğrafyada meydana gelen modernleşme süreci ve bu bağlamda atılan adımlar 1979 yılına kadar paralellik arz etmektedir.

1979 yılında İran'da Humeyni önderliğinde gerçekleşen İslam devrimi ile Şiilik tekrar devletin resmi ideolojisi haline gelmiştir. İslam devrimiyle birlikte İran, Türkiye ile paralel olarak devam eden batılılaşma sürecinden uzaklaşmıştır. Bu devrimle beraber, İran'da mezhep eksenli bir devlet anlayışı benimsenmiş ve bölgedeki diğer devletlerle bu çerçevede ilişkiler geliştirilmiştir. İran'da yaşanan bu süreç, bölge ülkeleri ve bilhassa Türkiye'deki Müslüman kesim üzerinde bir takım etkiler bırakmıştır. Devrim sonrası, İslam devriminin diğer ülkelere yayılması korkusu, laik yönetim şekline sahip olan Türkiye yöneticileri ve seküler düşünceye sahip aydınlar arasında kaygıya sebep olmuştur. Komşu ülkede gerçekleşen bu gelişmeler sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri İran'a karşı daha tedbirli yaklaşmak zorunda kalmış ve iki ülke arasında yeni bir dönem başlamıştır.

Bu projede ana hatlarıyla 1979 yılı sonrasında Türkiye ve İran hakkında kaleme alınan kitaplar, bilimsel tezler ve hakemli dergilerdeki makaleler taranmıştır. Proje kapsamında inceleme konusu olan literatürde iki ülke siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerinin nasıl tasvir edildiğinin genel bir resminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu incelemeyle söz konusu literatür ile Türkiye ve İran toplumlarındaki karşılıklı algının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilecek veriler çerçevesinde, söz konusu eserlerde yer alan bilgi ve yorumların iki ülkenin politik söylem ve davranışlarında, akademik ve entelektüel çevrelerinde ve toplum nezdinde meydana getirdiği olumlu veya olumsuz etkinin saptanması amaçlanmıştır.

1979 ile 2015 yılları arası dönemle sınırlandırılan bu çalışmada, yaşanan gelişmelerin ışığında her iki ülkede Türkçe ve Farsça yazılmış olan lisansüstü tezler, hakemli akademik dergilerde yayınlanan makaleler ile ulusal ve uluslararası yayınevleri tarafından basılan kitapların taranması, incelenmesi ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesiyle Türkiye ve İran'da üretilen literatürün karşılıklı algı inşasında nasıl bir rol oynadığının incelenmesi hedeflenmiştir.

Literatürde daha önce Türkiye-İran ilişkilerinin ve karşılıklı algı biçimlerinin akademik yazında temsil biçimlerini eleştirel bir okumanın konusu yapan bu kapsamda bir çalışma bulunmamaktadır. Türkiye-İran ilişkileri ya da iki ülkenin çeşitli alanlarda kıyaslanması üzerine birçok siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, tarih ve din çalışmaları yapılmıştır (Yiğit, 2014; Kavasemi, 1992; Erden, 2010; Külbilge, 2010; Doulatabadi, 2005; Batan,2011; Gök,2013,41-63;Akgün-Gündoğar,2012/2013). Ancak bu külliyatın doğrudan kendisini sorunsallaştıran bir çalışma mevcut değildir. Buna mukabil çeşitli ülkelerin birbirlerine yönelik algılarını ölçmeye çalışan çalışmalardan bahsedilebilir. Aralarındaki ilişkiyi tarihi boyutlarıyla Türkiye-İran arasındaki ilişkiye benzetebileceğimiz Almanya ve Fransa'nın karşılıklı algılarını ölçmeye matuf çalışmalar olmuştur. Bizzat Alman Devleti tarafından yapılan bir çalışmada Almanların ve Fransızların birbirlerine bakışının anket yöntemiyle ölçülmesi hedeflenmiştir (German Embassy in Paris, 2013). Devletlerin kendilerinin karşılıklı algı konusuna eğilip kaynak ayırmaları, meselenin önemini göstermektedir. Fransa tarafına baktığımızda da benzer çalışmaların varlığına tanık oluyoruz. Örneğin iki ülkenin medya şekillenmesini ve medyayı takip eden kitlelerin Almanya ve Fransa temsillerinin nasıl kurulduğunu inceleyen "L'Allemagne et nous" (Almanya ve Biz) isimli çalışma Radio France, Arte, Deutschlandradio, Paris Berlin gibi medya kuruluşlarını takip ederek her iki ülkedeki karşılıklı temsillerin nasıl kurulduğu ve ne yönde evrilebileceğini kapsamaktadır (Radio France, 2015). Yine benzer şekilde TESEV'e ait bir başka çalışma da Türkiye-Ermenistan vatandaşlarının karşılıklı algısını anket yoluyla ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise ikili ilişkiler ile karşılıklı algı arasında önemli bulguların varlığı saptanmıştır (TESEV, 2015). İki ülke arasındaki ilişkilerden ziyade Batı ile Türkiye arasındaki algının oluşumunu inceleyen "Batı Basınında Türkiye Algısı" isimli analiz de medyadaki temsillere yoğunlaşarak bu temsillerin Türkiye ile Batı arasındaki ilişkiye olan etkisini araştırmaktadır (Yerlikaya, 2015).

Literatürde bunun gibi çalışmalar bulunsa da henüz iki ülkenin yazılı literatürleri ve karşılıklı ilişkileri arasındaki bağ hakkında bir çalışma bulunmamaktadır. Farsça bilen araştırmacı ve bursiyerlerin de yer aldığı bu çalışma, literatürdeki bu eksikliğin giderilmesine vesile olma amacındayken bunu yapabilmek için kullanışlı olduğunu düşündüğü teorik araçları çeşitli disiplinlerden ödünç almıştır. Çalışmanın bu anlamıyla multidisipliner bir niteliği haiz olduğu vurgulanmalıdır. Proje ekibinde uluslararası ilişkiler, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi ve ilahiyat

bilim dallarından araştırmacı ve bursiyerlerin yer alması projenin multidisipliner niteliğini kuvvetlendirmektedir.

Türk-İran ilişkilerine, her iki ÷lkede birbirlerine yönelik algılara metinlerdeki söylemler üzerinden bakıp, bu metinlerle dış politikanın şekillenmesinde etkili olan aktörler arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlayan bu proje, Türk-İran ilişkileri konusunda benzer bir çalışma yapılmadığı için özgün değereri yüksek bir çalışmadır. Proje'nin temel yöntemini oluşturan eleştirel söylem analizi ile bu yöntemin uygulanması sonucu ortaya konulacak resmin iki ÷lke ilişkileri açasından analizinde yararlanılacak olan aktör merkezli neoliberal teoriyi birlikte ele alan başka bir çalışma söz konusu değildir. Proje bu yönüyle uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sağlama potansiyeli yüksek bir çalışma olacaktır. Söz konusu teorinin alt toplumsal, bürokratik ve siyasal aktörlerle dış politika arasında kurduğu ilişkinin Türk-İran ilişkileri açasından test edilmesi ve bu alt aktörlerle proje kapsamında incelenen metinler arasındaki ilişkinin eleştirel söylem analizi yöntemiyle ortaya konulacak olmasının akademik camia açasından önemli bir katkı anlamına gelmesi projenin özgün değerini artırmaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin en önemli komşularından birisi olan İran ile ilişkilerinde karşılıklı algıları ele alan ve bunu karşılıklı olarak üretilmiş metinler üzerinden yapan kapsamlı bir çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olması projenin araştırma konusunu önemli kılmaktadır. Benzer kapsamda ve yöntemle başka bir çalışma Türkiye'nin başka ÷lkelerle ilişkileri açasından da yapılmadığı için bu projenin gerçekeştirilmesi sonucu elde edilecek olan bulguların diğer ÷lkelerle ilişkilerin aynı yöntemlerle analizi açasından da yol gösterici olacaktır. Projenin yürütülmesi sonucunda ortaya çıkan bulguların Türk-İran ilişkileri açasından ortaya konulması ise hem akademik camia hem de siyasal karar vericiler için yeni ve çok önemli bilgiler içerecek olması potansiyeli de projenin özgün değerini artırmaktadır. Söz konusu yöntem ve teori çerçevesinde iki ÷lkede karşılıklı olarak üretilmiş olan metinler üzerinden ortaya konulacak olan resmin Türk-İran ilişkilerinin, her iki ÷lkenin de çıkarına olacak şekilde gelişmesinin önünde engel oluşturan bazı hususları gözler önüne sermesi beklenmektedir. Bu sayede Türkiye'nin İran'a yönelik politikasının ÷lkenin çıkarlarını esas alacak rasyonel temeller üzerine oturtulmasına katkı sağlanması söz konusu olacaktır. Benzer çalışmaların başka ÷lkelerle ilişkiler açasından da yapılmasını kolaylaştıracadığı için, sadece Türk-İran ilişkileri değil, Türk dış politikasının bütün alanlarında iyileştirmeler sağlayacak projelerin önünü açacak bir katkıdan bahsedilebilir.

Bu yönleriyle proje, yöntemi ve teorik çerçevesi bakımından uluslararası ilişkiler literatürünün geliştirilmesine, uygulama alanı açasından ise Türkiye'nin İran'la ilişkilerinin rasyonel temellere oturtulmasını engelleyen faktörlerin ortaya konulması suretiyle Türkiye'nin çıkarlarına olacak şekilde ilişkilerin geliştirilmesinin yolunu açacak katkıyı sağlamaya aday bir çalışmadır.

Bu çalışmanın yöntemini **Eleştirel Söylem Analizi** (Critical Discourse Analysis) oluşturmaktadır. Söylem, yaşamımızı, bireysel ve toplumsal eylemlerimizi anlamlı kılan, bir konu hakkındaki konuşma biçimlerimizi belirleyen, örgütlenmiş fikirler olarak tanımlanır (Epstein, 2008, s. 2). Eleştirel Söylem Analizi (ESA) ise Teun Van Dijk'a göre "sosyal iktidar istismarının, egemenliğin ve eşitsizliğin, toplumsal ve siyasi bağlamdaki metinler ve konuşmalar yoluyla ortaya çıkışını, yeniden üretim ve onlara karşı direniş yollarını inceler" (Van Dijk, 2001, s. 352). Böylelikle Van Dijk, metinlerin iktidar nosyonuyla olan ilişkisini vurgulamaktadır. Zira ESA, iktidar ve ideolojinin metinler yoluyla işlerlik kazanıp yayıldığını ve metinlerin belirli bir söylemin içerisinde şekillendiğini varsayar (Wodak ve Meyer, 2009, s. 10). Bizim işaret ettiğimiz varsayım da bu bağlamda, Türkiye ve İran'da üretilen literatürün ideolojik olduğu ve siyasi bağlamın tesiri altındaki belirli bir söylemin içerisinde şekillendiğidir. Ancak burada söylemi üreten toplumsal ve siyasi yapılar ile o yapıların bizatihi kendisinin de söylem tarafından üretilmesi arasındaki "diyalektik ilişki" vurgulanmalıdır (Fairclough, 2010, s. 59). Bu noktadan yola çıkılarak siyasi yapının incelenen literatürü ve literatürün de siyasi yapıyı (özellikle dış politika yönelimlerini) şekillendirme süreçleri araştırılmıştır. Ayrıca Türklerin İranlılarla ve İranlıların Türklerle ilgili hangi yargılara sahip olduğu iki ülkede üretilen literatür üzerinden incelenerek, hem devletler hem de toplumlar bazındaki ikili ilişkilerin hangi şekilde oluşturulduğu ve bir anlam çerçevesine oturtulduğu incelenmiştir.

Akademik/bilimsel literatürün incelenmesindeki amaç, bu literatürün de genel kabulün aksine evrensel, bilimsel, tarafsız, nesnel ve kesin bilgilerden müteşekkil olmayıp siyasal ve toplumsal söylem içerisinde şekillendiğidir. İki ülkenin ürettiği akademik literatürdeki birbirlerini temsil etme, kavrama ve algılama biçimlerinin inşa edilmiş ön yargılardan beslendiği ve siyasal yapılardan etkilendiği ileri sürülmektedir. ESA'ya göre de "**değer-yansız**" bir bilgi mümkün değildir ve bilimsel bilgiler de ait oldukları sosyal bağlamın ürünüdürler (Van Dijk, 2001, s. 352). Ayrıca, "Araştırmacılar, bilim adamları ve felsefeciler iktidar ve statünün toplumsal hiyerarşisinin dışında değillerdir bizzat o yapıya bağlıdır" (Wodak ve Meyer, 2009, s. 7). Dolayısıyla o "yapının" çözümlemesinin yapılması söz konusudur. Fakat çözümleme birimi olan tek bir yapıdan bahsedilemez. Çünkü projenin hazırlık araştırmalarında görüldü ki, aynı zaman aralığında farklı toplumsal, bürokratik ve siyasi gruplar arasında, farklı zaman aralığında aynı toplumsal gruplarda ve farklı zaman aralığında devletin resmi söylem ve eyleminde farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla farklı toplumsal gruplar çözümleme birimi olarak ele alınacaktır. Her bir toplumsal grup farklı bir söylem geliştirmektedir. Bu bulguların ışığında Martin Reisigl ve Ruth Wodak'ın geliştirdikleri, "bağlam" kavramını merkeze alan **Söylem-Tarihsel Yaklaşımı (Discourse-Historical Approach)**, yaptığımız araştırmada kullandığımız ESA yöntemidir. Reisigl ve Wodak bu yaklaşımda dört temel düzeyden bahsederler: Metnin doğrudan kendi iç bağlamı, farklı

metinler ve söylemler arasındaki bağlantılar (metinlerarasılık ve söylemlerarasılık), dille ilgisiz kurumsal ve toplumsal bağlam, söylemin işlerlik kazandığı daha geniş sosyo-politik ve tarihsel bağlam (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 93). Sorunsallaştırılan söz konusu literatür bu dört düzey temelinde incelenmiştir.

ESA pek çok alanda kullanılsa da paylaşılan bazı temel düsturlarının haricinde kullanıldığı tüm alanlara uygulanabilecek kapsamlı bir teoriye sahip olmayan bir yöntemdir (Van Dijk, 2001, s. 353). Ancak bu ESA'nın zayıflığını değil eklektik karakterini ve zenginliğini ifade eder. Yukarıda da bahsettiğimiz *Söylem-Tarihsel Yaklaşımı* gibi çeşitli stratejiler ve yaklaşımlar (Ör: Diyalektik-İlişkisel Yaklaşım, Sosyobilişsel Yaklaşım, Sosyal Aktörler Yaklaşımı vs.), ESA'nın özgün araştırma alanlarına uyarlanabilecek kullanışlı araçlarıdır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 20). ESA yönteminin söz konusu karakteri, bize farklı alanlardaki söylem tiplerini o alana özgü teorilerle ele alma olanağını vermektedir. Analizimizin eleştirel boyutu ise Reisigl ve Wodak'tan mülhem üç noktada temellenmektedir (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 88).

1. Söylemin bünyesindeki tutarsızlıklar, çelişkiler ve paradokslar tespit edilmiştir.
2. Söylemin içerdiği yönlendirmeler teşhis ve teşhir edilmiştir.
3. Eleştirel okumanın işaret ettiği siyasal ve toplumsal sorunların çözümü için bir gündem saptanmıştır (bu nokta aynı zamanda çalışmanın 'yaygın etki'sini de içermektedir).

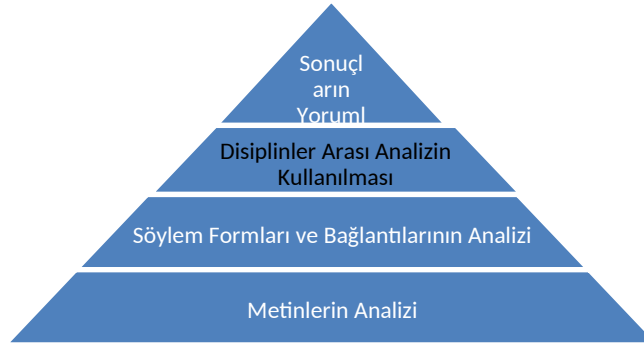
Öncelikle 1979'dan sonra Türkiye'de ve İran'da konuyla ilgili üretilmiş kitaplar, yüksek lisans ve doktora tezleri ile bilimsel dergilerdeki makaleler projeye hazırlık aşamasında tespit edilmiştir. Bu literatür Türkiye ve İran başlıklarına göre ayrılmış, türlerine göre de tasnif edilmiştir.

Saptanan literatür satın alma, ödünç alma, dijital örnek alma yollarıyla yurtiçinden ve yurtdışından temin edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de Milli Kütüphane, ulusal tez merkezi, üniversite ve araştırma merkezleri kütüphaneleri, bağımsız kütüphaneler ile kitapçılardan faydalanılmıştır. Kaynak temininde aynı toplama metodu, belirtilen kurumların İran'daki muadillerine de uygulanmıştır. Baskısı tükenmemiş kaynaklar projeye destek verecek olan Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi üzerinden satın alınmış, baskısı tükenmiş kaynaklar ise ikinci el satış yapan kitapçılardan alınmış veya kütüphanelerden ödünç alma yollarıyla temin edilmiştir. Farsça kaynakların temini için yurtdışına seyahat edilmiştir. Ödünç işlemi mümkün olmadığında kaynağın ilgili sayfalarının elektronik ya da basılı kopyası (fotokopi, tarayıcı vb. yollarla) alınmıştır.

İlgili kaynaklar temin edildikten sonra sıra kaynakların konumuz açısından analizine gelmiştir. Projedeki kaynaklar yakın bir okumaya tabi tutularak (projeyle doğrudan ilgili kaynakların tamamı ve kısmen ilgili kaynakların ilgili kısımları) Eleştirel Söylem Analizi metodu kullanılarak karşılıklı manipülatif algı inşalarının olup olmadığı araştırılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

Öncelikle ESA'nın yaklaşımlarından Reisigl ve Wodak'ın önerdiği Söylem-Tarihsel Yaklaşımı kullanılmış ve bu yaklaşımın sunduğu dört temel düzeyde inceleme gerçekleştirilecektir. (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 93).

- ❖ Metnin doğrudan kendi iç yapısını merkeze alarak
- ❖ Farklı metinler ve söylemler arasındaki bağlantıları tespit ederek (metinlerarasılık ve söylemlerarasılık)
- ❖ Dille ilgisiz kurumsal ve toplumsal bağlamı inceleyerek
- ❖ Söylemin işlerlik kazandığı daha geniş sosyo-politik ve tarihsel bağlamı dikkate alarak



Araştırmamızda genel çerçeve olarak belirlediğimiz bu dört temel maddenin ışığında inceleyeceğimiz metinleri öncelikle türlerine (genres) göre tasnif edilmiştir. Bu çerçevede kitap, makale ve tezler olmak üzere üç türde materyal incelemeye alınmıştır. Wodak'a göre her bir tür ayrı bir uygulama alanını (field of action) işaret etmektedir ve bu eylem alanları da söylemin kurucu amacını göstermektedir (Wodak, 2001, s.66-67). Örnek olarak yüksek lisans ve doktora tezleri bilim dünyasına katkıda bulunmayı ve savundukları görüşlerin "bilimsel" etiketi altında yaygınlık kazanmasını hedeflemektedir.

Türlerin Uygulama Alanları		
Kitaplar	Tezler	Makaleler
Üretilen bilgi üzerinden kamuoyu oluşturma	Akademik bilgi üzerinden söylem üretme	Akademisyenler için söylem oluşturma

İncelediğimiz her bir metin için yine Söylem-Tarihsel Yaklaşımının önerdiği **beş söylemsel strateji** (*discursive strategies*) seferber edilmiştir (Wodak, 2001, ss. 72-73).

1. **İsimlendirmeler** nasıl yapılmaktadır? [Metinlerde Türk ve İranlı aktörler (kişiler, kurumlar, yapılar) nasıl isimlendirilmektedirler?]
2. Hangi **nitelikler ve özellikler atfedilmektedir**?
3. İddialar gerekçelendirilirken **hangi argümantasyon tekniklerinden** faydalanılmaktadır? (Ör: İran'ın PKK'ya destek olduğu iddiası nasıl gerekçelendirilmektedir?)
4. İddiaları sunanların **bakış açısı** nedir? (İran ve Türkiye hakkında yazan kişiler hangi perspektife sahiptirler?)
5. Söylenenler **vurgulanarak mı yoksa daha hafif ve kapalı** biçimde mi dile getiriliyor?

Bu beş stratejiyi açmak için aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmuştur.

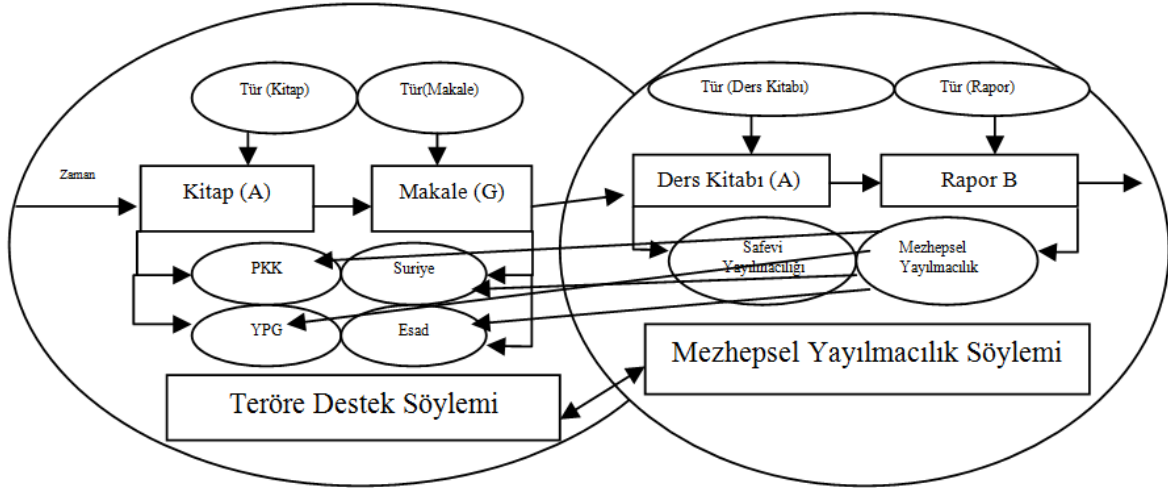
- Kaynakların konuyla ilgili içerdiği resim, tablo ve haritalar incelenerek, söz konusu olabilecek eksiklikler, imgeler ve örtük mesajlar karşılıklı olarak incelenmiştir.
- Metinler yakın okumaya tabi tutulmuştur. Bu bağlamda aşağıdaki hususlar değerlendirilmiştir:
 - ❖ Yanlış bilgi ve/veya saptırmalar içerip içermedikleri
 - ❖ İlgili konuları hangi açıdan, nasıl bir yorumla aktardıkları
 - ❖ Alt metinde, satır aralarında insanları nasıl yönlendirdikleri
 - ❖ Bir bütün olarak değişik dönemlerde nasıl bir Türkiyeli ve İranlı, Türk/Sünni ve Fars/Şii, Türkiye Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti tasviri sundukları
- Aynı dönemde üretilen farklı türden kaynaklar ve 1979'dan günümüze farklı dönemler arasındaki değişim ve değişiklikler izlenmiştir.
- Analizimiz sırasında yukarıda sayılan beş söylemsel strateji temelinde aşağıdaki kriterler uygulanmıştır:
 1. **Kategorizasyon**: Örnek olarak taraflar birbirini dini/mezhebi bir kimlikle mi yoksa etnik bir grup olarak mı ele alıyorlar? Bu ikisinin kaynaklardaki oranı ne kadardır?
 2. **Stereotipleştirme**: Taraflar birbirini olumlu mu, olumsuz mu yoksa tarafsız bir şekilde mi tarif ediyorlar?
 3. **Niyet, itham, ders çıkarma**: İranlılarla temas halindeki Türkiyelilere / Türkiyelilerle temas halindeki İranlılara ne gibi niyetler atfediliyor? Taraflar başlarına gelen olumsuz olaylardan karşı tarafı sorumlu

tutuyorlar mı? Belli tarihsel olaylardan yola çıkılarak taraflar birbirileri hakkında genel hükümlere varıyorlar mı?

4. **Bilgilerin doğruluğu:** Kaynaklarda yer alan bilgiler yazıldıkları zamanın akademik dünyası tarafından genel kabul gören bilgilere aykırı düşen malumat veriyor mu?
5. **Dil ve üslup:** Konuya yaklaşırken yazar nasıl bir tutum içerisinde? İlgili bilgiler aktarılırken yazarın benimsediği üslup hamasi mi yoksa tarafsız mı?
6. **Atlama ve öz-sansürden kaynaklanan tarafgirlik:** Kaynaklarda önemli bilgiler atlanmış veya sansüre uğramış mı? Hangi bilgiler, ne gibi sebeplerle atlanmış? Atlamadan kaynaklanan saptırma toplum tarafından hissedilebilecek durumda mıdır?
7. **Gereğinden fazla veya az yer ayrılmasından kaynaklanan tarafgirlik:** Belli konular diğerleri hilafına abartılmış mıdır? Sözgelimi taraflar arasında tarih içerisinde gerçekleşen savaşlar mı yoksa uyum içerisinde geçen süre mi daha çok ön plana çıkarılmıştır?

- Nitel inceleme sırasında hem bu kriterler ışığında saptanabilecek açık tarafgirlik unsurlarına, hem de yakın okumayla metinlerde bulunabilecek daha kapalı unsurlara bakılmıştır.
- Son adım olarak incelenen kaynakların analiz sonuçları ile bu sonuçlarda zamanla gözlenen değişiklikler karşılaştırılmış, özellikle tarafların kaynaklarında gözlenen değişimlerin eş zamanlı olup olmadığına bakılmıştır. Uluslararası ilişkilerdeki değişimlerin ya da devletlerin birbirine karşı değişen tutumlarının metinlerdeki değişim üzerinde etkili olup olmadığı araştırılarak siyasi durumun metinlere yansımaları tespit edilmiştir.

Daha sonra incelenen kaynakların hangi söylemleri dolaşıma soktuğu tespit edilmiştir. Söz konusu söylemlerin diğer söylemlerle olan ilişkisi de mercek altına alınmıştır. Örnek olarak "İran'ın teröre destek olduğu" söyleminin "İran'ın mezhepsel yayılmacılığı" söylemiyle olan ilişkisi, bu iki ayrı söylemin birbirlerini nasıl besledikleri ve argümanlarının kuvvetlendirilmesinde nasıl işlev gördüklerinin anlaşılmasına çalışılmıştır. Ayrıca aynı söylemi kullanan farklı türdeki kaynakların ya da aynı türdeki farklı kaynakların da incelenmesi yapılmış ve Söylem-Tarihsel Yaklaşım'ın önerdiği **metinlerarasılık ve söylemlerarasılık** perspektifi burada uygulamaya konulmuştur. Aşağıda söz konusu aşamanın, Wodak'ın yönteminden ilham alınarak çizilmiş bir grafiği bulunmaktadır (Wodak, 2001, s.69).



Yukarıdaki şekil, literatürdeki farklı söylem ve konuların varsayımsal olarak birbirleriyle ilişkisini tasvir etmektedir. Şekilde iki farklı söylem, dört farklı tür, dört farklı metin ve altı farklı konu görülmektedir. Ek olarak bir de zaman çizgisi mevcuttur. A Kitabı İran'ın PKK ve YPG gibi terör örgütlerine destek olduğunu savunmakta, G Makalesi de İran'ın Suriye Rejimi ve Esad'a destek olarak terör ortamını beslediğini iddia etmektedir. A ders kitabı İran'ın Safevi döneminde mezhepsel yayılmacılık yaptığını söylemektedir. B Raporu da İran'ın tarihte olduğu gibi günümüzde de mezhepsel yayılmacılık içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Bunu temellendirirken de diğer üç kaynağa atıf yapmaktadır (metinlerarasılık). Aynı zamanda İran'ın bölgede mezhepsel olarak yayılmak için terör örgütlerini kullanarak bölgenin istikrarını bozduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla iki farklı söylem bu noktada iç içe geçmiştir (söylemlerarasılık).

Bu bağlantılar söylemin kuvvetini pekiştirmekte ve dolaşım menzilini artırmaktadır. Proje boyunca ön plana çıkan söylemler ve konular analiz edilmiş ve aralarındaki ilişki de tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda söylemlerin türünün ve yoğunluğunun dönemsel değişimlerin konusu olup olmadığı ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bir sonraki aşama için analiz malzemeleri oluşturulmuştur.

Takip eden süreçte elde edilen sonuçların konularına ve temas ettiği çeşitli disiplinlere göre yorumlanması yapılmıştır. Araştırma ekibimizde bulunan farklı alanlardaki uzmanların, uzmanlık bilgilerinin önem kazandığı aşama bu aşamadır. Daha önceki aşamada tespit edilen söylem türleri bu aşamada ilgili uzmana havale edilerek dilsel olmayan bir bağlamda tahlil edilmiştir. Söylemin işlerlik kazandığı sosyo-politik bağlam da aynı şekilde dikkate alınmıştır. Bu kısım söylemin pratik ile ilişkisini göstermesi hasebiyle de oldukça önemlidir. Söylemin etkili olduğu yapılar ve aktörler teşhis edilmiştir. Aynı yöntem yapıların ve aktörlerin etkili olduğu söylemler için de kullanılmıştır.

1. KİTAPLAR

1.1 Tarafların birbirlerini tanımlama, vasıflandırma ve nitelendirme için kullandıkları kavramlar

Proje kapsamında derin okuması yapılan **22** adet Türkçe kitapta aşağıdaki görünüm dikkati çekmektedir. Türkçe kitaplarda kullanılan isimlendirmelerde İran'a karşı genel olarak olumlu, tarafsız ve olumsuz olmak üzere üç türlü yaklaşım söz konusu olmaktadır. Ağırlıklı olarak tarafsız/nötr yaklaşıma sahip eserlerin bulunduğunu söylenebilir. Yalnızca **2** eserde olumlu manada isimlendirmeler kullanılırken, **7** eserde olumsuz ve **13** eserde de tarafsız nitelendirmeler kullanılmıştır. Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğu zaman baskın yaklaşımın nötr ve olumsuz yaklaşım olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

Genel olarak İran, dini-mezhebi temelde isimlendirilmektedir. Bu anlamda öne çıkan isimlendirmeler, "Şii İran", "kızılbaşlar", "müfrit Şiiler", "İran tehdidi", "Şia yayılmacılığı", "Pers siyaseti", "Şii misyonerliği" ve "Şii hilali" olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette dini-mezhebi isimlendirmeler bir ülkenin halkının yalnızca dini kimlik uyarınca anlaşılabilmesi için ön kabulünü tahkim etmektedir. Ancak bu bakış açısı kimliği, donuk ve kapalı bir mefhum olarak ele almaktadır. Ayrıca iki ülke arasındaki mevcut ya da potansiyel ihtilafların da dini-mezhebi saiklerden temellendiği/temelleneceği varsayımını desteklemektedir. Bütün bir ülke insanının ya da siyasi karar alıcıların davranışlarının mutlaka dini refleksler uyarınca anlaşılabilmesi kabulü elbette doğru değildir. Bu bakış açısı aktörlerin başka motivasyon kaynaklarını ıskalamaktadır. Üstelik böyle bir bakışın pratik sonucu, İran'ı söz konusu eserlerden öğrenen Türk vatandaşlarının dini-mezhebi farklılıklar üzerinden iki ülke ilişkilerini anlamlandıracak olmalarıdır. Böylelikle ortaklık zemininden çok ayrılık zeminine yoğunlaşmaları mümkündür. Buna mukabil önerilebilecek daha tarafsız/nötr isimlendirme biçimleri mevcuttur. "İranlılar" ya da "İran vatandaşları" gibi isimlendirmeler örnek olarak verilebilir.

İran'a dair olumlu isimlendirmeler kullanan kitapların ikisi de İslam Devrimini konu edinmiştir. Bu kitaplarda Şah döneminin kötülüklerinden bahsedilirken İslam Devrimi övülmektedir. Bu durum, kitapların yayınlanma dönemleri de dikkate alındığında (1980 ve 1999) anlaşılabilir olmaktadır. İslam Devrimi, gerçekleştiği dönemde Türkiye'deki İslamcı grupları heyecanlandıran bir başarıyı temsil etmekteydi. 1999 yılı ise 28 Şubat dönemi olduğundan Türkiye'deki İslamcıların İran sempatisinin devam ettiği yıllardır. Yazarlardan **Mehmet Kerim**'in İran'a sempati ile baktığı anlaşılmaktadır.

Proje kapsamında incelenen **14** adet Farsça kitapta da Türkiye'ye karşı yine üç türlü yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Farsça kitaplarda ise ağırlığı **10** negatif ve **4** olumsuz yaklaşım oluşturmaktadır. Dolayısıyla Farsça eserlerde Türkiye'ye karşı hiç olumlu

isimlendirme söz konusu değildir. Bu durum Farsça okuyucuların Türkiye'ye yönelik olumlu bir perspektif kazanabilmelerini neredeyse imkânsız kılmaktadır.

“Pantürkist”, “yayılmacı”, “Siyonist”, “baskıcı”, “ayrımçı”, “Sünnici”, “diktatör Osmanlı”, “mütecaviz Türkiye”, “ırkçı Türkler” ve “sömürgeci Osmanlı” gibi isimlendirmeler Farsça kitaplarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadırlar. Bu isimlendirmeler, Türkiye'nin genelde bölgede tarihten beri diğer aktörlerin aleyhine hareket ettiği ve kendi ülkesindeki gruplara karşı da baskıcı davrandığını işaret etmektedir. Farsça eser yazarlarının Türkiye'yi ve Türk aktörleri ele alırken daha çok etnik ve siyasi temelde isimlendirmelere başvurdukları gözlemlenmiştir. Buna mukabil dini isimlendirmelerde mezhep ayrımı üzerinden gidilmekteyse de bu türden çalışmalar literatürde nispeten daha az yer kapsamaktadır.

Türkiye'ye İran dışından ve bilhassa Batı'dan yöneltilen eleştiriler ile İran'dan yöneltilen eleştiriler arasında bir paralellik olduğu da görülmektedir. Örneğin sözde Ermeni soykırımı konusunda İranlı yazarlar Batılı tezler doğrultusunda argümanlar geliştirmektedirler.

Bu çerçevede Türkçe ve Farsça kitapları kıyasladığımızda Farsça eserlerin Türkçe eserlere kıyasla ciddi biçimde negatif isimlendirmelerle yüklü olduğu görülecektir. Bu anlamda Türkçe eserler daha itidalli ve objektif bir noktada durmaktadır. Farsça eserlerdeki bu problem ciddi biçimde ele alınmayı hak etmektedir. Söz konusu eserler İranlı okurlara sunulmaya devam ettikçe İran halkının Türkiye'ye ilişkin müspet bir bakış edinmesi zordur. Türkçe eserleri okuyan Türk okuru ise isimlendirmeler üzerinden daha dengeli bir perspektif edinecektir.

Diğer taraftan Türkiye'de yazarların kendi siyasi pozisyonları İran'a yönelik kullandıkları isimlendirmelerde belirleyici olurken İranlı müelliflerin siyasi pozisyonları Türkiye'ye yönelik isimlendirmelerinde nispeten daha az belirleyicidir. Yani İranlı muhafazakârlar, reformistler ya da milliyetçiler olsun Türkiye'ye yönelik benzer sıfatları kullanmaktadırlar. Türkiye'de ise örneğin FETÖ ile iltisaklı olduğu bilinen grupların İran'a yönelik oldukça negatif isimlendirmeler kullandıkları ortaya çıkmıştır. Herhangi bir gruba bağlı olduğu görülmeyen akademisyenler ise daha objektif bir tutum takınmaktadırlar.

1.2 Kitaplarda benimsenen üslup ve dil

Eserlerde benimsenen dil ve üsluba baktığımız zaman Farsça kitapların Türkiye'ye karşı eleştirel olanlarında son derece tahkir edici bir üslubun olduğunu görmek mümkündür. Türkçe kitaplarda da benzer üslup sorunları gözlense de Farsça eserlerde üslup problemi daha yoğun bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu üslup probleminin temelinde Farsça eserlerin bilimsellik kriterlerine Türkçe eserlere nispetle daha az riayet etmesi olsa da açık bir tarafgirlik de üslup bozukluğunun sebepleri arasında yer almaktadır. Farsça eserlerde

oldukça açık bir şekilde Türkiye'yi suçlayıcı bir dil kullanılmakta, Türkçe eserlerde ise daha kapalı ve ima içeren eleştiri ve ithamlar bulunmaktadır.

Örneğin, **Ali Bedrhani**'nin kitabında "Emperyalist Osmanlı halifeleri", "İrkçı Osmanlı halifeleri", "Emperyalist Laik Atatürk", "Türkiye'nin ırkçı milli marşı" gibi ifadeler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. **Ahmed Ghamperver**'in kitabında ise "bedevi Türkler", "yolsuzluk yapan Erdoğan", "ırkçı Türkler", "ayırıcı Türkler" gibi subjektif ve son derece olumsuz ifadelere rastlanmaktadır. **Ali Reza Namvar Hagigi**'nin kitabında, "diktatör Osmanlılar" gibi bir ifadeye rastlanırken, **Elyas Vahedi**'nin kitabında Türkiye için "Sünnici", "dinci", "baskıcı" ve "ayırıcı" gibi ifadeler kullanılmaktadır. **Alireza Soltanşahi**'nin, bazı tarihi Türk figürlerine ilişkin "Siyonist", "mütecaviz", "ırkçı", "faşist" ve "din karşıtı" gibi son derece bilimsel ve akademik olmayan bir üslup benimsediği görülmektedir. **Ahmed Kazemi** de "mütecaviz Türkiye" ve "Siyonist Türkiye" gibi benzer ifadelerle Türkiye'yi ele almaktadır. **Kazemi** ayrıca "Pan-Azeristler, Güney halkının haklarını belirlemeye çalışmakta ve pis polisi, savcıları ve bombardıman ajanlarını güneye göndermek ve ülkeyi satmak istemekteler" gibi tahkir edici ve aşağılayıcı bir üslup benimsemekte hiçbir beis görmemiştir.

Türkçe eserlerde de Farsça eserlere benzer şekilde yer yer subjektif ve tahkir edici bir üslubun kullanıldığı görülmüştür. Ancak bu kullanımlar Farsça kitaplara oranla oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Örneğin **Bülent Keneş**'in kitabı son derece saldırgan bir üslupla kaleme alınmıştır. **Keneş**'in doktora tezinden parçaların olduğu kısımlar nispeten daha akademik olsa da kitabın geneline bakıldığında oldukça tahkir eden ve aşağılayan bir dil kullanımı göze çarpmaktadır. Kitabın zaten ismi bile (İran Siyasetinin İç Yüzü) kullanılan dile dair ipuçları vermektedir. "Devlet terörü", "baskı ve şiddet" uygulayan İran "rejimi" gibi ifadeler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Keneş gibi FETÖ ile iltisaklı olduğu bilinen **Mahmut Akpınar**'ın kitabında da subjektif bir üslup karşımıza çıkmaktadır. Kitap boyunca **Akpınar**, sürekli İran'ı suçlayıcı bir üslup kullanmakta ve zaman zaman da üslubunda açıkça saldırgan bir tavır takınmaktadır. İran'ın "Sünni karşıtı" olduğu, "Şiiliği Pers politikalarına perde" yaptığı gibi ifadelerle rastlanırken, "İran'ın misyonu 'İslam' etiketini kullanarak Müslüman kitleler üzerindeki etkinliğini artırmak, Şiiliği yayarak siyasi güç ve hâkimiyet alanını genişletmektir" tarzında subjektif ifadeler içeren ithamlar da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Her iki isim de akademik unvanlar taşımaları itibarıyla yazdıkları eserleri "uzmanlık" payesi ile piyasaya sunmaktadırlar. Ancak eserleri üslup açısından akademik olmaktan uzaktır.

İran'a karşı eleştirel olduğu halde daha itidalli ve kabul edilebilir üslup kullananlar da bulunmaktadır. Örneğin, **İsmail Sefa Üstün**'ün kitabı zaman zaman İran siyasi sistemine karşı eleştirel bir tutum takınsa da üslup açısından bir bozulmaya uğramamaktadır. **İsmail Kaya**'nın kitabında da görece olumsuz bir üslup bulunmasına rağmen bu açıdan **Keneş** ve

Akpınar kadar ileri gitmemiştir. **Mehmet Saray**'ın eserinde ise üslup açısından İran'a karşı olumsuz bir tutum takınıldığı görülmektedir. **Abdullah Yaman** da İran'a karşı olumsuz bir üslup ile yazanlardandır. **Yaman**, Şiiliğin İslam'ı "yıkma" gibi bir gayesi olduğundan bahseder.

Ali Bulaç'ın eserinde İran'a karşı saygılı ve zaman zaman hayranlık içeren bir üslup tercih edilmiştir. Bu noktada kitabın yazıldığı dönemde yazarın İran konusunda çok olumlu kanaatlere sahip olmasının etkisi büyüktür. **Mehmet Kerim**'in üslubunda ise İran'a karşı çok olumlu bir yaklaşım sezilirken Türkiye'ye karşı eleştirel bir dil dikkati çekmektedir.

Serkan Taflıoğlu, Melike Sarıkçıoğlu, Miyase İlknur, Soyalp Tamçelik, Evren İşbilen, Sercan Zorbozan, İlhan Kaya, Mustafa Talip Güngörge ve Hikmet Erdoğan ise eserlerinde İran'a karşı tarafsız ya da itidalli bir tutum benimsemişlerdir.

1.3 Kitaplarda tarafların iddialarını dayandırdıkları kaynakların niteliği ve öne sürdükleri argümanların gücü

İncelenen Türkçe kitapların **8'inde** ortaya konulan argümanlar güçlü delillere ve farklı dilden kaynaklara dayandırılmıştır. Arşiv belgeleri, kapsamlı literatür taramaları ve birincil kaynaklara müracaat edilmesi bu eserlerin bilimsel kalitesini artırmıştır. Ayrıca yine sözü edilen eserlerde tarafsız tutum takınıldığı dikkati çekmektedir. **3** eserde ise kaynak gösterilmesine karşılık taraflı bir okuma yapıldığı ve kaynakların belirli bir fikri haklı çıkarmak adına seçme pasajlar çıkarılarak okunduğu ancak genel bağlamın dikkate alınmadığı ortaya konmuştur. Son olarak **6** eserde ise tamamen bilimsel ölçütlerden uzak ve zayıf delillendirmelerle argümanlar üretildiği, kaynak göstermelerde problemler olduğu, bilgi yanlışları ve çarpıtmalar olduğu gözlemlenmiştir.

Bu anlamda Türkçe eserlerin yarıya yakınında akademik ve bilimsel ölçütlerin takip edildiği ve İran'a yönelik geliştirilen argümanların sağlam temellere dayalı olduğu çıkarımını yapmak mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla İran'a ilişkin üretilen argümanlarda ezici bir ağırlıkla bilimsel kurallara uyulduğu ya da uyulmadığı söylenemeyecektir. Okuyucu iki türde de nispeten dengeli yayınlarla karşılaşmaktadır. Bu da okuyucunun İran algısını iki farklı şekilde biçimlendirmektedir.

Kaynaksız ve bilimsel ölçütlere bariz şekilde uymayan yayınlar kolaylıkla tespit edilebilse de kaynak gösterebilen ve Farsça birincil kaynakları da kullanan yayınların bazılarında ise argüman yöntemlerinde sorunlar bulunmaktadır. Bu türden eserler ilk bakışta bilimsel oldukları yönünde intiba uyandırır da aslında derinden incelendiği zaman kaynak kullanımının problemleri olduğu görülecektir.

Farsça eserlerdeki argümantasyon tekniklerine baktığımızda ise **8** eserin bilimsel kriterlere uymadığı, aralarından bazılarının açık propaganda işlevi gördüklerini, kaynaksız ciddi ithamlarda bulduklarını söylemek mümkündür. **3** eserde ise kaynak gösterilmesine ya da Türkçe kaynaklara da müracaat edilmesine karşın sözü edilen kaynakların yorumlanması hususunda bilimsel ilkeler gözetilmemiştir. Bu türden eserlerde okuyucu bilinçli bir şekilde belirli bir siyasi propagandayı alımlamak üzere yönlendirilmektedir. Kalan **3** eserde ise bilimsel ölçütlere riayet edildiği, kaynak göstermede ve farklı türden kaynaklara ulaşmada başarı sağlandığı ve okuyucuların sağlam argümanlarla ikna edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Farsça eserlerin bu anlamdaki yoğunluklarına baktığımız zaman ilk dikkati çeken husus, eserlerde yoğun olarak bilimsellik dışı metotların ve propagandaların kullanılmasıdır. Eserlerin %60'ı tamamen ciddi temelden yoksun ve bilimsellik dışı iddiaları okuyucuya sunmaktadır. Bu yüzden okuyucuların kafasında oluşacak Türkiye imajı mesnetsiz ve negatif bir imaj olacaktır. Eserlerin %20'si bilimsel metotlara uyuyormuş izlenimi verse de yapmış oldukları çıkarımlar çarpıtılmış ve yazarların siyasi ajandasına uygun hale getirilmiştir. Eserlerin yalnızca %20'sinde bilimsel kaideler gözetilmiştir.

Bu son derece olumsuz tablo karşısında, İranlı okuyucunun Türkiye ile ilgili bilimsel temellerden hareketle ulaşılmış sağlıklı bilgileri edinmesi beklentisi sınırlı kalmaktadır. Buna karşılık Türk okuyucu ise İran ile ilgili nispeten daha sağlıklı bilgiler edinecektir. Dolayısıyla bu noktada İran tarafına daha çok iş düşmektedir. İran'da Türkiye ile ilgili daha bilimsel çalışmalar gerçekleştirme ihtiyacının olduğu aşikârdır. Türkiye'ye ilişkin sağlıklı bilgilerin üretilmesi yalnızca bilimsellik anlamında itibar kazanılmasını değil aynı zamanda İranlı okuyucunun doğru bilgilere ulaşarak Türkiye'yi ve Türk insanını doğru tanımasını sağlayacaktır.

Eserlerdeki Argümantasyon teknikleri incelendiğinde **Türkçe** eserlerde karşımıza sıklıkla çıkan problemler şu şekilde görünmektedir:

Öncelikle Şii mezhebine yönelik oldukça olumsuz bir takım iddiaların öne sürüldüğünü ancak bu iddiaların sağlam dayanaklardan yoksun olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, **Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü** isimli kitapta Şiilerin Kuran'ın değiştirildiği fikrini benimsedikleri iddiası bir kaynağa dayandırılmamış. Aynı kitapta İranlıların Türkleri kışkırdıkları için Şiiliği icat ettikleri gibi hiçbir bilimsel temele oturmayan bir iddia da bulunmaktadır. Osmanlı'nın Şiilik karşıtı fetvaları olduğu gibi şerh edilmeden sunulmuş ve bu fetvalardaki siyasi mücadele etkisi göz ardı edilmiştir. **İsmail Kaya**'nın kitabında da Şiilerin Kuran'ı tahrif ettikleri ve birçok rivayeti uydurdıkları gibi ciddi iddialar ya delillendirilmemiş ya da deliller seçmece ve bağlamından kopuk şekilde kullanılmıştır. **Abdullah Yaman** da Şiiliğin

Hıristiyanlar tarafından İslam birliğini bozmak için desteklendiği ve yine Hıristiyan kaynaklardan faydalanılarak icat edildiği gibi bir argümanla çıkmaktadır. Yazar Şii kaynaklara müracaat etme gereği duymazken Fedayan-ı Halk gibi İran'da faaliyet gösteren Marksist grupların Hasan Sabbah'ın Fedailer örgütünün ismini kullandığını öne sürmüştür. Oysa Fedayan-ı İslam grubu gibi İslamcı ve Marksizm karşıtı gruplar da İran'da bulunmaktadır. Bu isimlendirme Marksist gruplara has değildir.

Bülent Keneş'in kitabında da Şiilik Kuran dışı bir mezhep olarak sunulmaktadır. Keneş ayrıca Sünni-Şii ayrışmasına dair son derece hatalı ve yanlış bilgilerle tahliller yapmakta, Hz. Osman'ın şehadetini bile Sünni-Şii kavgasının bir sonucu olarak verecek kadar mesnetsiz iddialarla ileri gitmektedir. **Keneş** gibi FETÖ üyesi olan **Mahmut Akpınar** da incelenen kitabında Şiiliğe ilişkin temeli çürük ancak ağır ithamlarda bulunmaktadır. Akpınar, İran'ın Şiiliği bölgesel siyasetinin aracı olarak kullandığı gibi savunulması mümkün olan bir argümanın yanında tüm Şiilerin İran'da eğitim gördükleri ve hepsinin İran'ın temsilciliğini yaptıkları gibi temelsiz iddialar da ileri sürmektedir. Akpınar bu argümanı Şiilik içerisindeki farklı mezhepleri görmezden gelerek Şiilik ile İran'ın resmi mezhebi Caferiliği birbirine eşlemektedir. Oysa Caferiliğin dışında Zeydilik ve İsmailiye gibi farklı Şii mezhepleri de bulunmaktadır. Bunun yanında Irak'ta bulunan İsnâaşeriyye mensuplarının hepsinin de İran'a bağlı oldukları ve İran'ı savundukları iddiası yersizdir.

Keneş'in kitabında bunun yanında başka delilsiz iddialar da bulunmaktadır. İran siyasi sistemine dair anlatısında Keneş, İran'daki seçimlerin düzmece olduğunu ve seçilecek kişilerin derin devlet tarafından belirlendiğini iddia etmektedir. Elbette ki bu iddia hiçbir kaynağa dayandırılmamaktadır. Bunun yanında Şii inancında imamların peygamberden daha kutsal olduklarına dair iddialarına da bir delil göstermemiştir. Ayrıca velayet-i fakih makamının sahipleri olan Humeyni ve Hamaney'in de masum ve günahattan arınmış olduklarına inanıldığı söylenmekte fakat bu iddia da sağlam kanıtlara dayandırılmamaktadır. **Mahmut Akpınar** da **Bülent Keneş** gibi başka konular üzerinden de İran'a karşı zayıf ama önemli argümanlar ileri sürmektedir. İran'ın PKK'ya destek verdiğini, AK Parti'nin Türkiye'nin çıkarları hilafına İran'ı korumaya çalıştığını, İran'ın Batı tarafından İslam dünyasını bölmek amacıyla desteklendiğini ileri süren yazar, iddialarında kaynak olarak büyük oranda FETÖ medyasını ve kaynaklarını kullanmaktadır.

Bazı Türkçe kitaplar ise yöntem ve Argümantasyon teknikleri bakımından oldukça güçlüdür. Örneğin **İsmail Sefa Üstün**'ün kitabında yazarın bizzat ünlü İranlı muhaliflerden Ayetullah Hüseyin Ali Munteziri ve Ayetullah Salihî Nəcəfabadi ile yaptığı görüşmelere yer vermesi, eserin argümanları ve delillerinin kalitesi açısından önemlidir. **Melike Sarıkcıoğlu**'nun

kitabında da birincil elden arşiv belgelerinin kullanılması kitabın bilimsel niteliğini artırmaktadır.

Eserlerdeki Argümantasyon teknikleri incelendiğinde **Farsça** eserlerde karşımıza sıklıkla çıkan problemler şu şekilde görünmektedir:

Öncelikle bazı itham edici söylemlerin sürekli ileri sürüldüğü görülmektedir. Türkiye'nin bir "pan-Türkizm" ideolojisine sahip olduğu sıklıkla tekrarlanan söylemlerden biridir. Bu doğrultuda **Kave Bayat**, Türkiye'nin Kürtleri baskı altına aldığını, oysa İran'da Kürtlerin özgürce yaşadığını ileri sürmekte ve açıkça İran'da Kürtlerin maruz kaldığı baskıları ve katliamları gizlerken Türkiye'deki bazı kriminal vakalara karşı alınan önlemleri tüm Kürtlerin siyasi bir imha hareketi gibi sunmaktadır. **Ahmed Kazemi** de aynı şekilde Türkiye'nin "pan-Türkizm" ve "pan-Azerizm" ideolojilerini desteklediğini ve bunun İran'a yönelik bir tehdit olduğunu söylemektedir. Kazemi aynı zamanda argümanlarını oldukça sübjektif ve aşağılayıcı bir dille ortaya koymaktadır. Yazar aynı zamanda Türkiye'nin desteklediğini iddia ettiği bu ideolojilerin arkasında ABD, Avrupa ve İsrail'in olduğunu iddia etmektedir. Türkiye'nin pan-Türkizm ve İsrail ile irtibatlandırılması Kazemi'ye has değildir. **Alireza Soltanşahi** de pan-Türkist ideolojiyi yaydığını iddia ettiği Jön Türklerin aslında Yahudi ve Siyonist olduklarını iddia etmektedir.

Pan-Türkizm dışında bir diğer suçlayıcı ve altı doldurulamayan argüman sözde Ermeni soykırımına ilişkindir. **İsak Yunansiyan**, Türklerin 1878'den sonra Ermenileri sistematik olarak yok etmeye yönelik politikalar izlediğini iddia etmektedir. Yazar, Türklerin Ermenileri "aşağılık kompleksleri" ve "kıskançlıkları" yüzünden öldürdükleri gibi son derece gülünç iddialar ileri sürmektedir. **Ahmed Kazemi** de Türkiye'nin pan-Türkçü ideolojinin bir gereği olarak Ermeni Soykırımı yaptığını iddia etmektedir. **Alireza Soltanşahi** de benzer iddiaları dile getirmektedir. Elbette tüm bu iddialar mesnetsizdir ve karalama amacı taşımaktadır.

İranlı bazı yazarlar Kürt meselesinde de Türkiye'yi suçlayıcı tavır alırlarken sundukları argümanlar son derece problemlidir. Örneğin **Ahmed Ghamparvar**, Türkiye'nin Kürtlere karşı cumhuriyetin kuruluşundan bu yana her dönemde baskıcı ve asimilasyonu hedefleyen bir politika izlediğini iddia ederken, bu savlarını terör örgütü PKK'nın lideri Abdullah Öcalan'ın yazdıklarına dayandırmaktadır. **Ali Bedrhani**'nin kitabı da açık bir şekilde PKK propagandası yapmaktadır. Türkiye'nin Kürtlere karşı yok etme ve işkence faaliyetlerinde bulunduğu (Kürtleri ormanda diri diri yakmak, Kürtleri konuştukları Kürtçe kelime başına ceza ödemek zorunda bırakmak vs.) gibi ipe sapa gelmez iddiaları hiçbir kaynak göstermeden ileri sürmektedir. Ayrıca Bedrhani, terörist başı Öcalan ve PKK örgütünden oldukça olumlu bir biçimde bahsetmekte ve terör örgütünün ve Öcalan'ın yazılı propaganda metinlerine de kendi

kitabında sıkça atıf yapmaktadır. Öcalan'ı kaynak gösteren yazarlardan bir diğeri de **İsak Yunansıyan**'dır.

1.4 Kitaplarda öne çıkan ve tekrar eden konular

Türkçe kitaplarda öne çıkan ve tekrar eden konular şu şekildedir:

- **Şii hilali ve İran yayılcılığı**

Bu konuyu gündeme alan Türkçe eserlerde İran'ın bölgede yayılcı bir politika izlediği tezi ileri sürülmektedir. Bazı eserlerde İran yayılcılığı, etno-tarihsel bir temele indirgenirken bazı eserlerde bunun bir mezhepsel yönü olduğu da vurgulanmaktadır. Buna göre İran bölgede bir "Şii hilali" oluşturmak ve böylelikle kendi egemenlik alanını mezhepsel temelde inşa etmek istemektedir. Şii hilalinin İslam birliğine de tehdit olduğu söylenmektedir (Akpınar, s. 169). Şii hilalinin İran yayılcılığının bir aracı olduğu da düşünülmektedir (Tamçelik, s. 340). Böylece diğer bir ifadeyle İran'ın mezhepçilik yaptığı ve kendi çıkarları için Şii mezhebini bir araç olarak kullandığı anlamı da çıkmaktadır.

- **İran Siyasal Sistemi**

Kitaplarda İran siyasal sistemine çoğu zaman genel olarak atıflarda bulunulsa da özel olarak bu konuyu ele alan eserler de bulunmaktadır. İran siyasal sistemi incelenirken, bu konu ile ilgili bilgiler verilirken sistemin kendi içerisindeki uyumsuzluklar, çelişkiler ve sisteme getirilen eleştiriler de okuyucuya sunulmaktadır. **İsmail Sefa Üstün**'ün eserinde İran siyasal sistemine ilişkin içeriden eleştirilerin aktarılması da tartışmaları birincil kaynaklardan takip edebilme açısından önemlidir. **Üstün**, kitabında Munteziri gibi önemli muhaliflerin görüşlerini aktarmaktadır. **Keneş**'in kitabında da İran siyasal sisteminin tasviri yapılmakta ancak bu sistemin tüm yönleriyle Humeyni'nin kişisel planlarının bir parçası olduğu ifade edilmektedir. Böylelikle yazar aslında İran içerisindeki siyasal dengeleri, direnç noktalarını ve siyasal sistem kurulurken etkili olan çok odaklı iktidar örüntüsünü ıskalamaktadır.

- **Şiiliğin teolojik incelemesi**

Türkçe kitaplarda mutlaka Şiilik konusuna bir atıf yapılmakta; bazı kitaplarda ise bu konu teolojik incelemenin konusu yapılmaktadır. Şiiliğe genel temasların yapıldığı kitaplar genellikle İran siyasal sistemi üzerindeki Şiilik etkisinden ya da İranlıların sosyal yaşamı üzerindeki Şiilik etkisinden bahsetmektedir. Şiiliği işlevsel bir iç ve dış siyasi araç olarak yorumlayan yazarlar da bulunmaktadır. Şiiliğin teolojik incelemesi ise Şii ve Sünni kaynakların kıyaslanması yoluyla olabileceği gibi zaman zaman tek taraflı Sünni ya da Şii kaynaklarla da yapılmıştır. Elbette iki tarafın da kaynaklarının kullanılması eserlerin bilimsellik derecesini artırırken kaynaklarda manipülatif seçimler yapılması ise yöntemsel açıdan

eserlerin niteliğine zarar vermektedir. Örneğin, **İsmail Kaya**'nın kitabı bu anlamda Şii kaynaklardan yola çıkarak Şiiliği ele aldığını iddia etmesine rağmen alıntılar seçmece yapılmış, Sünni bir bakış açısıyla yorumlanmış ve yorumlarda kaynak gösterimine gidilmemiştir. **Miyase İlknur**'un eserinde de bir çok argüman Şiilik ve Sünnilik arasındaki ayırmadan yola çıkılarak geliştirilmiştir. İran siyasal sisteminin Şiiliği esas alan yapısına vurgular yapılmaktadır. **Bülent Keneş** de kitabında Şiilik meselesine oldukça yer ayırmıştır. Şiiliği İran siyasetinin asli unsurlarından biri olarak gösteren yazarın argümanları çoğu zaman delilsiz bırakılmaktadır.

- **Osmanlı İnan İlişkileri**

Osmanlı döneminde Türkiye-İnan ilişkileri de Türkçe kitaplarda tartışılan konulardandır. Osmanlı döneminde İnan ile kurulan münasebetlerde ve yaşanan ihtilaflarda hangi tarafın haklı hangi tarafın haksız olduğuna ilişkin akıl yürütmeler yapılmıştır. **Mehmet Saray**'ın kitabında Osmanlı-İnan ilişkilerinden bahsedilirken, İnan'ın çoğunlukla Osmanlı'nın iyi niyetini istismar ettiği, güvenilmez olduğunu ispat ettiği ve Osmanlı'ya karşı gayrimüslim devletlerle işbirliğine gittiği gibi argümanlar ileri sürülmüştür. **Melike Sarıkçioğlu** da kitabında benzer meseleleri ele almış ancak daha tarafsız bir gözle olayları yorumlamıştır. **Hikmet Erdoğdu** ve **Abdullah Yaman** da kitaplarında Osmanlı ile İnan arasındaki çatışmaların temelinde İnan'ın hatalı tutumunun yattığını iddia etmektedirler. Dolayısıyla genel olarak ihtilaflarda Türkiye tarafını haklı görme ve İnan tarafını haksız bulma yönünde bir temayül olduğu saptanmaktadır.

Osmanlı-İnan ilişkilerinin yorumlanması günümüzdeki Türkiye-İnan ilişkilerine dair bir arka plan sunması anlamında önemlidir. Böylelikle tarihsel olarak iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli ve tartışma konusu olan hususlar tespit edilebilir. Ancak bu hususların daimi bir sorun kaynağı olarak kavramsallaştırılması hem bilimsel anlamda doğru değildir hem de iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesinin önünde bir engel teşkil eder.

- **İnan İslam Devrimi**

İnan İslam Devrimi kitaplarda genellikle İnan tarihinin bir dönüm noktası olarak bulunmakla beraber devrime karşı olumlu ya da olumsuz tutum alma anlamında da değerlendirilmiştir. Devrimin getirdiği değişikliklerin İnan açısından ve Türkiye-İnan ilişkileri açısından değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır. İnan İslam Devrimi'ni olumlu olarak değerlendiren eserlerden biri **Mehmed Kerim**'in eseridir. Kerim, eserinde İslam Devrimi'nden övgüyle söz etmekle kalmamış aynı zamanda Türkiye'yi de devrim dalgasına destek vermediği gerekçesiyle eleştirmiştir. **Ali Bulaç** da 2009 tarihli eserinde İnan İslam Devrimi'ni olumlu bir gelişme olarak ele almış ve devrim sonucunda ortaya çıkan müspet gelişmeleri örneklemiştir.

Serkan Taflioğlu devrimi anlamlandırmaya çalışırken tarafsız bir bakış ortaya koymuştur. **Soyalp Tamçelik**'in editörlüğünü yaptığı kitapta da İnan Devrimi'nin anti-emperyalist saiklerden kaynaklandığı tespit edilerek daha tarafsız bir yaklaşımda bulunulmaktadır. **Sercan Zorbozan**'ın edite ettiği kitapta ise hem İnan Devrimi'ni olumlayan hem de eleştiren makalelere rastlamak mümkündür. Örneğin, **Atasoy Müftüoğlu**, "İslam Devrimi benzersiz bir uyanışın, dirilişin adıdır" derken Mehmet şahin ise "İnan'daki devrim, sonuçları itibariyle devrim değil darbedir" diyerek konuya yaklaşmaktadır. **İlhan Kaya**'nın kitabında devrime ilişkin bariz bir tarafgirlik saptanmamıştır. **Mustafa Talip Güngörge**, devrime ihtiyatlı yaklaşmaktadır.

Bülent Keneş'e göre ise İslam Devrimi sonrasında İnan'ın tüm eylemleri bölgeye istikrarsızlık getirmiş aynı zamanda devrim sonrası kurulan sistem de İnanlıların faydasına değil zararına olmuştur. **Mahmut Akpınar**, İnan Devrimi'nin bölgeye radikalizm getirdiğini, devrimin aslında bir "Batı projesi" olduğunu ve kaosu hedeflediğini iddia etmektedir. **Mehmet Saray** kitabında İslam Devrimi'ni bir **şii devrimi** olarak değerlendirmektedir. Böylelikle aslında devrimin gerçek anlamda bir İslam devrimi olmadığını iddia etmektedir.

Farsça kitaplarda öne çıkan ve tekrar eden konular şu şekildedir:

- **Pan-Türkizm**

Farsça kitaplarda Türkiye'nin bütün Türklerin tek bayrak altında toplanmasını savunan pan-Türkizm ideolojisini hayata geçirmeye çalıştığı iddiası sıkça karşımıza çıkmaktadır. İnan'da 25-30 milyon civarında Türk yaşadığından dolayı İnanlı makamlar nezdinde Türk etnisitesi hassas konuların başında gelmektedir. Türkiye'yi pan-Türkizm yoluyla İnan'ın bütünlüğüne aykırı hareket etmekle suçlayan pek çok Farsça kitap bulunmaktadır. Pan-Türkizmin zaman zaman Siyonizm ile de bağlantılı gösterilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Jön Türklerin Yahudiler tarafından desteklendiği bilgisinden hareketle bu suçlamalar yapılmaktadır.

- **Kürt Ayaklanmaları**

Bazı Farsça kitaplarda Türkiye'de meydana gelen bazı terör olaylarının Kürt ayaklanmaları gibi sunulmaya çalışıldığı dikkati çekmektedir. Türkiye'nin bu ayaklanmaları kanlı biçimde bastırıldığı bilgisi verilmektedir. Türkiye'nin bir etnik gruba (Kürtler) karşı sindirme ve asimilasyon politikası uyguladığı şeklinde bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır.

- **Ermeni Meselesi**

Farsça eserlerin bir kısmında genişçe yer verilen sözde Ermeni soykırımı, bazı kitaplarda da yüzeysel olarak geçilmektedir. Ancak her iki tür kitapta da Türkiye Ermenilere yönelik

soykırım yapmakla suçlanmaktadır. Bazı eserlerde Ermeni ve Kürt meseleleri birlikte ele alınmakta ve aralarında benzerlikler kurulmaktadır.

- **Osmanlı Sömürgeciliği**

Osmanlı devletinin hâkim olduğu topraklarda sömürgecilik yaptığına ilişkin iddialar bazı Farsça kitaplarda bulunmaktadır. Bu iddiaların tamamı mesnetsiz şekilde ileri sürülmüştür.

- **Atatürk**

Özellikle İslam Devrimi'nin etkisiyle İran'da hedefe konan Batılılaşma ve laiklik gibi fikirlerinden dolayı Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik oldukça olumsuz ithamlar Farsça kitaplarda yer bulmuştur. Atatürk'ün pan-Türkizm ve Siyonizm ile ilişkilendirilmeye çalışıldığı da dikkati çekmektedir. Alireza Soltanşahi'nin kitabı bunun örneklerinden sayılabilir.

- **Türklerin Yayılmacılığı**

Türklerin tarih boyunca yayılmacı oldukları ve tarihte yaşanan ihtilaflarda da Türkiye'nin bu politikasının belirleyici olduğu iddiaları bazı Farsça kitaplarda kendine yer bulmaktadır.

- **Siyonizm**

Genel olarak Türk milliyetçiliğini ve özel olarak da pan-Türkizmi Siyonizm ile irtibatlandırmaya çalışan eserler bulunmaktadır. Alireza Soltanşahi'nin kitabı bunun örneklerinden biridir. İlyas Vahedi'nin editörlüğünü yaptığı kitapta Mir Kasım Mümini'nin makalesi de Türkiye'yi "Siyonizm safında" bir ülke olarak itham etmiştir.

- **Aleviler**

Alevilik mezhebi, İran'daki Şiilik ile olan kimi ortaklıklarından dolayı İranlı yazarların gündeminde olmuştur. İlyas Vahedi, **Türkiye'de Alevilerin Sosyal ve Siyasal Durumlarının Değerlendirmesi** isimli kitabında Türkiye'deki Alevilerin sosyal ve siyasal açıdan durumlarını analiz etmiştir. Bu kitapta Alevilerin İran'daki Şiiliğe ve İran'a olumlu baktıklarını ve Türkiye'deki iktidar ile genellikle problemlili olduklarını savunan yazarın bakış açısına göre PKK gibi terör örgütleri de Aleviliği istismar etmiştir. Yazar, AK Parti'nin Alevilere ilişkin olumlu adımlar attığını söylemekte ve eserini genelde tarafsız bir dille kaleme almaktadır. Bunun dışında **İsak Yunansiyan**, Alevilerin Maraş ve Sivas'ta katliama uğramalarına değinmiştir. **Nojan İtizadulsaltane** ise eserinde Alevilerin Türkiye'de ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve resmi din anlayışının Hanefilik olduğunu iddia etmektedir.

- **İslamcılık**

İslamcılık meselesi de İranlı yazarların en çok vurgu yaptıkları meselelerin başında gelmektedir. **Muhsin Rustami**, kitabında AK Parti'nin bir İslamcı parti olmaktan çok laik olduğunu iddia etmektedir. **Vahedi İlyas**, Aleviler ile İslamcılar arasında bir uyuşmazlıktan bahsetmektedir. **İlyas'a** göre Aleviler Türkiye'deki İslamcılar ile mesafelidir. **Ahmed Ghamparvar'e** göre Jön-Türkler aslında İslamcı olmalarına rağmen bunu Türkçülük maskesiyle gizlemek istiyorlardı.

Alireza Namvar Hagigi ise eserini tamamen Türkiye'de İslamcılığın seyrine ayırmıştır. Osmanlı döneminden başlayarak 90'lı yılları da kapsayacak şekilde günümüze değin İslamcılığın gelişimini inceleyen yazar, eserini bilimsel bir metotla kaleme alsada kitabında zaman zaman İslamcı bir perspektife sahip olduğu kendini belli etmektedir. **Suruş Cenabi'nin** eseri de Türkiye'de "ılımlı İslam" mefhumu üzerinedir. **Cenabi**, ılımlı İslam'ın başarısını övmektedir. Bu başarının başka ülkelerdeki İslamcılar için de örnek teşkil etmesi gerektiğini savunmaktadır.

1.5 Kitap yazarlarının diğer ülkeye karşı tutumu

Türkçe kitapların yazarlarının İran'a ilişkin tutumlarını incelemek gerekirse şunlar söylenebilir. İncelenen 17 adet kitabın 2'sinde yazarların İran'a yönelik olumlu tutum aldıkları gözlemlenmiştir. 8 kitapta yazarlar İran'a karşı tarafsız bir tutum takınırlarken, 7 kitapta da İran'a mesafe ya da katı İran karşıtlığı göze çarpmaktadır. Farsça kitapların yazarlarının ise 2'si Türkiye'ye karşı olumlu bir tutum içerisindeyken, 6'sı olumsuz ve 5'i tarafsız tutum içerisindeydir. Bu anlamda Türkçe kitaplarda İran'a yönelik dengeli bir bakış hâkimken Farsça eserlerde Türkiye karşıtlığının yoğun olduğunu görmekteyiz.

Tezler kategorisinde 19 Türkçe ve 15 Farsça olmak üzere toplamda 34 tez incelenmiştir. Türkçe tezlerin 18'i Yüksek Lisans, 1'i Doktora tezi iken, Farsça tezlerin 12'si Yüksek Lisans 3'ü ise Doktora tezidir. İncelenen tezler şu alt başlıklar altında analize tabi tutulmuştur:

2. TEZLER

2.1 Tarafların birbirlerini tanımlama, vasıflandırma ve nitelendirme için kullandıkları kavramlar

Türkçe tezlerde karşımıza çıkan İran tasvirine bakıldığında hem olumlu hem de olumsuz bazı tanımlamaların ve sıfatların kullanıldığı görülmektedir. Tezlerin bazıları akademik bir çalışmada olması gerektiği gibi, tarafsız bir üslupla kaleme alınmış ve İran'a dair kullanılan sıfatlar tırnak içerisinde ve tasviri şekilde verilmeye özen gösterilmiştir. Diğer bir kısmında yazarlar İran ve Türkiye ilişkilerine olumlu yönlerden yaklaşıma çalışarak olumsuz tanımlamalar ve sıfatlardan uzak durmuştur. Üçüncü kategori diyebileceğimiz tezlerde ise yazarlar oldukça tarafsız bir yaklaşımla konuyu ele alarak İranla ilgili olumsuz ve bazen hakarete varan sıfatlar kullanmışlardır.

Tezlerde en çok kullanılan ve tekrar eden nitelendirmelere bakıldığında karşımıza 3 kategoride değerlendirilebilecek bir İran tasviri çıkmaktadır. İlk kategoriye göre İran tarihi, siyasi ve kültürel yönden deskriptif şekilde resmedilmiş ve İran'ın tarih boyunca siyaseten almış olduğu roller tarafsız bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Bu sıfatlar bize "komşu İran", "bölgedeki Şii toplulukların hamisi", "bölgede bölge dışı güç istemeyen", "Ortadoğu coğrafyasında yeni İslami ideolojisi ile lider bir konuma gelmeyi hedefleyen", "Batı karşıtı dış politikaya sahip", "Türkiye'yi Batı'ya açılan bir kapı olarak gören" bir İran resmi sunmaktadır. Bu yazarların akademik bir çalışma yapmakta olmanın bilincinde olarak, objektiflik çabasında oldukları anlaşılmaktadır. Bu tezler kaynaklardaki İran tasvirlerini herhangi bir taraf seçmeden yahut kendi görüşlerini paylaşmadan tarihsel vakıalara mutabık şekilde işlemişlerdir.

Olumlu bakış açısına sahip yazarlar ise İran'ın daha çok komşu ve dost ülke olmasına dikkat çekerek, "her türlü bölgesel krize rağmen sorun yaşamadığı komşu ülke" olduğunu, özellikle devrim sonrası bölgede "yalnız bir ülke" olarak kaldığını iddia etmişlerdir. Yine İran hakkında "dost İran", "Türkiye'nin en az sorunu olan sınır komşusu", "bölgede kilit ülke", "iş birliğinin geliştirilmesi gereken bir aktör" ve "modernleşme hususunda Osmanlı ve Türkiye'nin iyi birer taklidi" gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu tasvirleri kullanan yazarların aynı zamanda iki ülke arasındaki anlaşmazlıkları bitirmeye ve iş birliğine dair tavsiye niteliğinde fikirlerini de paylaştıkları görülmektedir. Aynı zamanda bu tezlerde genel itibarıyla kimlik farklılıkları, dini/mezhebi farklılıklar ve yönetici elitlerin kimlikleri ile ilgili olumsuz yargıya sebep olabilecek isimlendirmelerden kaçınıldığı dikkat çekmektedir.

İran'a karşı olumsuz ve aleyhte bir bakış açısına sahip olan tezler ise ortak bazı kavramları kullanarak İran'ı bize tarafgir şekilde tanıtmaktadırlar. Bu bakış açısına sahip yazarlarca

tekrar edilen vasıflara göre, “Bölge ülkeleri ve özellikle de Türkiye için tehdit olan”, “kendi çıkarı ve Şii hilali projesi kapsamında diğer ülkelerde teröre destek veren faaliyetlerde bulunan”, “nükleer programıyla diğer ülkeleri tehdit eden”, “terörizm konusunda hayli kabarık bir sicile sahip”, “üstünlük arayışında olan”, “Şiiliği siyasallaştıran”, “bölge ülkelerine devrim ihraç etmeye çalışan”, “bölge ülkeleri üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan”, “Fars milliyetçiliği yapan”, “Batı ve onun değerlerine savaş açan, sahip olduğu rejimi ihraç etmeye çalışan katı ideolojiye sahip”, “Pkk’ya destek veren”, “yayılmacı”, “başka dinden olan grupları Müslümanlara karşı destekleyen ve çıkarıcı”, “diğer ülkelerin iç işlerine müdahale eden”, “Ortadoğu’da radikal dini örgütleri destekleyen”, “nükleer sorunu iç politikada kullanarak milli duyguları istismar eden”, “sözde demokrasiye sahip”, “siyasal İslam’ı ihraç etmeye çalışan”, “yayılmacı Şii ideolojisine sahip”, “Türklere asimilasyon politikası uygulayan”, “Safevi döneminde Şia’yı ideolojik olarak resmi din yapan” bir İran tasviri sunulmaktadır. Yalnızca İran’a değil liderlerine de olumsuz sıfatlar atfedilmiştir. Tezlerde İran şahırları için, “acımasız”, “vahşi”, “çıkarcı, kurt mizaçlı”, “devlet ve siyaset adamlarının elinde bir oyuncak” gibi sıfatlar kullanıldığı görülmüştür. Bu liderlerin Türklere ayrımcılık yaparak onları asimile etmeye çalışan kişiler olduğu, bu çabanın ise İranlıların Türklere yönelik sürekli devam eden ve hiç bitmeyecek nefretinin bir ürünü olduğu da iddia edilmiştir. Bir kısım tezlerde bu tanımlamaların kullanılması yazarlarının İran’ı daha çok mezhepsel kaygılarla ele aldıkları görüntüsü vermektedir.

İran için kullanılan bu tasvirler bakıldığında dikkat çeken hususların başında İran’ın teröre destek vermesi ve dolayısıyla hem bölge ülkeleri hem de Türkiye için bir tehdit olması meselesi gelmektedir. Tezlerin bir kısmınca benimsenen olumsuz ve saldırgan tanımlamalarda İran, kendi çıkarları uğruna diğer ülkelerde istikrar istemeyen, hem nükleer politikalarıyla hem de diğer ülkelerde yapmış olduğu bazı faaliyetler ile özellikle Türkiye için tehdit olan bir ülke şeklinde tanıtılmaktadır. Bu bakış açısına göre dikkat çeken başka bir tanımlama ise İran’ın Şiiliği itikadi bir mezhep olmanın ötesine taşıyarak siyasallaştırdığı ve *Şii hilali* projesi kapsamında diğer ülkelerdeki Şii nüfusu harekete geçirmeye çalıştığıdır. İran’ın diğer ülkelerde yaşayan Şii’leri etki altına almaları bu yazarlara göre, basın-yayın araçları, propaganda faaliyetleri, meclise Şii milletvekilleri sokmak ve onları devlet kademelerinde yükseltmek gibi şekillerde gerçekleşmektedir. Buna göre İran öyle pragmatik bir durum içerisine girmiştir ki, bir yazar, “İran için istikrarsız bir Ortadoğu’nun varlığı istikrarlı bir Ortadoğu’dan daha fazla caziptir.” diyerek İran’ın sürekli bölgede karmaşa yaratmaya çalıştığını iddia etmiştir. Yine bu iddialara göre Türkiye, 2000’li yılların ilk çeyreğine kadar İran destekli ayrılıkçı ve dini terörün hedefi haline gelmiştir.

Özellikle İran aleyhinde bir üslup benimseyen tezlerde İran’ın “devrim ihraç etmeye çalışan bir ülke” olarak tasvir edildiği de dikkat çekmektedir. İslam Devrimi’nin başarılı şekilde

gerçekleşmesi ve akabinde bir İslam Cumhuriyeti'nin kurulması, bu yazarlara göre İran'ın devrim ihraç etme politikasına sebebiyet vermiş ve diğer ülkeler özellikle de Şii nüfusun olduğu ülkeler devrim ihracının hedefi haline gelmişlerdir. İran'ın bu çaba içine girmesi de yine bu yazarlarca bölge ülkeleri açısından bir tehdit şeklinde yorumlanmıştır.

Farsça tezlere bakıldığında ise, Türkiye'yi tasviri şekilde ele alan tezlerin nispeten az olduğu, tezlerin daha çok olumlu bakış açısına sahip olanlar ve olmayanlar şeklinde iki kategoriye ayrıldığı söylenebilir. Türkçe tezlerdeki oldukça benzer ve paralel şekilde, tezlerde İran nitelendirilirken kullanılan tasvirlerin Farsça tezlerde de Türkiye tanımlanırken kullanıldığı görülmektedir. Bu durum Türkiye'de var olan İran algısının tersi bir yönden İran'da da Türkiye'ye karşı var olduğunu göstermektedir.

Türkiye'yi tasviri şekilde ve tarafsızlık ilkesini dikkate alarak tanımlamaya çalışan yazarların kullanmış olduğu nitelendirmeler "AB'ye girmek isteyen", "kendini bir Ortadoğu ülkesi değil Batı ülkesi olarak görmek isteyen", "İslam ülkeleri içinde, nüfusu en kalabalık ve en parlak İslami geçmişe sahip ülke", "iki dost ve komşu ülke", "kendini İslam dünyasına model olarak sunan", "NATO'ya üye tek Müslüman ülke" ve "bölgedeki en önemli oyun kurucu aktörlerden biri" şeklinde sıralanabilir.

Türkiye hakkında olumlu bir bakış açısı benimseyen Farsça tezlerdeki Türkiye algısı, "tarafsız, sağduyulu, iyi niyetli, ciddi uğraş veren, barış yanlısı", "İslam ülkeleri arasında en iyi demokratik yönetim şekline sahip bir ülke olarak tanınan", "riski göze alabilen, güvenilir bir ortak" şeklindeki nitelendirmeler ile karşımıza çıkmaktadır. Olumlu bakış açısına sahip tezler çoğunlukla Türkiye'nin Ak Parti dönemi politikalarını övmekte, Erdoğan'ı kahraman ve zeki olarak görmektedirler. Türkiye'nin geçmiş dönemlerde bir tehdit olarak algılanmasına karşılık bu tezler Erdoğan hükümetinin içte bazı engellemelerle karşı karşıya kalsa da iş başında olduğu sürece İran için tehdit oluşturacak bir durum yaratmayacağını savunmaktadırlar. Türk siyasetçilerinin sahip oldukları özgüven ve siyasi iradeyle bölgede barışı sağlama konusunda girişimlerde bulunduğunu da belirtmektedirler. Liderler hakkında dikkat çeken diğer tasvirler ise Necmettin Erbakan için "İslamcıların manevi babası", Ahmet Davutoğlu için "Türk dış politikasının mimarı" ve "teorisini gerçekleştirebilen sayılı kişilerden biri olduğu" ifadeleridir.

Tezlerdeki olumsuz nitelendirmeler ise Türkiye'yi "çıkar ve nüfuz arayışı içinde olan", "fırsat kollayan", "menfaat sağlayan", "Batının çıkarlarını gözetmekle yükümlü", "kimyasal silahların Irak'a gönderilmesinde bir köprü görevi gören", "Batı çıkarlarının koruyucu", "dinsiz devlet", "hayalperest", "NATO'nun bölgedeki sınır karakolu", "Batı işbirlikçisi", "İran karşıtı siyaset izleyen ülke", "komşularının toprağına göz diken", "fırsatçı, çıkarıcı, saldırgan, kuşkucu, kötümser, hırslı", "komşu ülkeleriyle iyi geçinmeyen ve sürekli çekişme içerisinde olan", "müzakerelerde oldukça inatçı, detaycı ve bezdirici" bir ülke şeklinde tasvir etmektedir.

Yöneticiler hakkında da nadir de olsa “gereksiz sevinç ve heyecanlar ile kavmiyetçi açıklamalara sahip”, “dış politikada ırkçı yaklaşımlar gösteren”, “Pan-Türkizm” ve “Pan-Turanizm” adı altında kavmiyetçi siyaset güden” gibi sıfatlar eklenmiştir. Genel olarak olumlu yargılara konu olan Ak Parti için hırslı dış politikaya sahip bir ülke tanımlaması da yapılmıştır. Şii-Sünni ilişkileri açısından oldukça önemli bir yere sahip Çaldıran savaşı ise “Türkiye ve Suriye Kürdistan bölgelerini sonsuza dek İran’dan ayıran ve bugünkü İran-Türkiye sınırlarını belirleyen acı bir yenilginin hatırası” olarak tanımlanmıştır.

Aynı tez içerisinde farklı konu başlıkları altında hem olumlu hem de olumsuz tasvirlerle yer verildiği de dikkat çekici hususlar arasındadır.

Bazı Farsça tezlerde göze çarpan hususlardan biri Türkiye’nin bir tehdit olarak algılanmasıdır. İfadelerden ve gerekçelerden anlaşılmaktadır ki Türkiye’nin İran’ı bölge ülkeleri ve kendisi için bir tehdit olarak görmesi gibi İran da Türkiye’yi bazı sebeplerden ötürü “tehdit ülke” şeklinde tanımlamaktadır. Türkiye’nin tehdit olarak görülmesinin başlıca sebepleri arasında Batı ile olan ilişkileri gösterilmiştir. NATO üyesi olan Türkiye bu tezlerde iddia edildiğine göre Amerika’nın İran’a olan düşmanlığını fırsata çevirerek kendi ülkesinde bir üs açmış ve böylece Türkiye’nin yanı başında onun için bir tehdit haline gelmiştir. Bunlara göre Türkiye’nin İsraille ilişkileri de Amerika ile olduğu gibi nihai olarak İran’ı tehdit etmektedir. Ayrıca İran’daki Türkmen nüfusu da Türkiye’nin kışkırtmalarına açık olmaları sebebiyle bu yazarlar açısından bir tehdittir.

Tezlerde yazarların diğer ülkeyi tasvir ederken kullandıkları ifadelerle bakıldığında benzer sıfatların ve tanımlamaların ülkelerin birbirlerine karşı kullanılmış oldukları dikkat çekmektedir. Tehdit eden, milliyetçi bir kaygıyla davranan, çıkarıcılık ve faydacılık esaslı kararlar alan, birbirine rakip olan, başka ülkelere müdahalede bulunan gibi sıfatlar her iki ülke yazarlarının bir kısmı tarafından bir diğerini tanımlarken kullanılmıştır.

2.2 Tezlerde benimsenen üslup ve dil

Tezlerde yazarın sahip olduğu düşünce ve bakış açısı doğrudan kullanılan dil ve üsluba yansımıştır. Yazarların diğer ülkeler hakkında kullandıkları sıfatlara yansıyan bu bakış açısı farkı, tezde bazen olumlu şekilde ortaya çıkmış, bazen ise üslup bir tezden beklenmeyecek şekilde hakarete varan bir boyuta ulaşmıştır.

Hem Türkçe hem Farsça tezlerde yazarının takındığı taraflı tutum bazen üslubu akademik olmaktan uzaklaştırarak roman veya gazete yazısı tarzına dönüştürmüştür (Lascerci, 1994; Ceylan, 2008; Yavuz, 2007). Bazı tezler ise tarihte yaşanmış olayları hikayeleştirerek okuyucuya aktarmıştır. Tarafgir bir üslup benimseyen bu tezlerin ortak motivasyonu esasen yazarının mezhebi/dini veya ırkçı bir önyargı ile hareket ediyor olmasıdır. Zaman zaman

saldırganlaşan bu yazarların Şii İran'a veya Sünni Türkiye'ye mezheplerinden ötürü duydukları bir önyargı ile hareket ettikleri ve aynı şekilde Fars kimliğine sahip İran'a veya Türk kimliğine sahip Türkiye'ye duyulan ırk temelli bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Nitekim bu üsluba sahip yazarlar "Şii Devrim", "Şii İran", "Ayetullahlar Rejimi", "İran Şia Hareketi", "Şii eksen", "Fars kavmiyetçiliği", "Pantürkizm" gibi ifadelerle öne çıkmaktadırlar (Asıf, 1999; Esediyan, 2003; Yurdakurban, 2007; Hamurcu, 2010; Safari, 2011; Kahraman, 2013). Karşı ülkeye taraflı yaklaşan tezlerde suçlayıcı ve yargılayıcı bir dilin hakim olduğu ayrıca zaman zaman iğneleyici sözler ve alaycı sayılabilecek ifadeler kullanılarak sert ve öfkeli bir imaj çizildiği görülmektedir (Oğuz Gök, 2005; Aydın, 2010).

İki ülkeyi komşu ve dost iki ülke olarak yansıtan ve aralarında her ne kadar rekabet var ise de çatışma olmadığı ve bunun bir fırsata çevrilerek iş birliğine dönüştürülmesi gerektiği telkininde bulunan tezler de vardır (Yıldırım, 2009; Ahmedi Feşareki, 2011; Nazarpur, 2012; Sıddık, 2013). Bu tezlerde benimsenen üslup öncelikle konunun tarihi temelleriyle ortaya konulup sonrasında iki ülkenin birbirine muhtaç olduğu ve Batıya karşı müttefik olmaları gerektiği tezi savunulmuştur.

Bazı tezler ise büyük ölçüde tarafsız ve akademik ilkelere uygun bir üslup ortaya koyma çabasıdadır (Cin, 2006; Kahramanpur, 2006; Kanat, 2006; Metin, 2006; Şucadil, 2009; Karakaş, 2011; Sıddık, 2013). Yazar, anlatmak istediklerini akademik bir dille, olması gerektiği ölçüde kaynaklara dayandırarak herhangi vurgu veya gizli ve örtülü mesaj içermeyen aktarmıştır. Bu yazarların tezde herhangi bir mezhebi veya ideolojik bakış açısını temsil etmeden konuyu bilgi verici ve deskriptif bir dil kullanarak işledikleri görülmektedir. Ayrıca aktörler arasında yaşanan sorunlar ele alınsa bile doğrudan itham ifade eden kelimeler yerine hafifletici kelime ve kalıplar tercih edildiği söylenebilir.

Tez içerisinde bazı başlıklarda deskriptif bazı bölümlerde ise taraflı üslup kullanan çalışmalar da mevcuttur (Pursadık, 2008; Koç, 2010; Pernun, 2010; Lotfi, 2011; Mirzahani Silab, 2013; Öztürk, 2013; Muganni, 2014). Örneğin yazarlardan biri, metnin tarihsel anlatımlarının olduğu kısımlarda bilimsel ve tarihsel bir dil kullanmasına rağmen yakın tarihe ilişkin kısımlarda İran karşıtı bir üslup ile konuyu aktarmıştır. Tarihi bilgileri aktarırken şahsi düşünce, değer yargısı ve siyasi kanaatlerini aktarmayan yazarın diğer bölümlerde aynı hassasiyeti gösteremediği görülmektedir.

2.3 Tezlerde tarafların iddialarını dayandırdıkları kaynakların niteliği ve öne sürdükleri argümanların gücü

Tez yazarlarının kaynak kullanımı konusunda birçok farklı tavrı benimsemiş oldukları görülmektedir. Her iki ülke kaynaklarına başvuran tezler olduğu gibi, yalnızca Türkçe, Farsça ve İngilizce literatürle yetinen kaynaklar da bulunmaktadır. Aynı şekilde tarafsız bir üslup

benimseyerek konuyu her iki yönüyle inceleyen akademik kaynakları esas alan tezler görüldüğü gibi, karşımıza saldırgan bir üslupla ele alınan ve İran/Türkiye hakkında bazı ön kabullerle yola çıkarak bu ön kabul ve yargıları kaynaklara onaylatma yolunu tercih eden tezler de çıkmaktadır.

Tezlerde sınırlı kaynak kullanımının konunun etraflıca ve yeterince objektif işlenmesini engellediği tespit edilmiştir. Bu durum her iki dil grubundaki tezlerde metin içerisinde verilen bilgilere de yansımaktadır. Birçok yerde okuyucu dipnot ve kaynak eksikliği hissederek tezde iddia edilen görüşlerin kaynağını aramaktadır. Bu tezlerin bazısında sınırlı sayıda kaynak seçimi, benimsenen üsluba bakılarak bilinçli bir tercih düşüncesi uyandırsa da bazılarında yazarın kasten değil bu hususta yeterince mesai harcamamış olmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Yazarın yeterince araştırma yapmadığı ve seçici davranmadığı da ihtimal dahilindedir. Örneğin yazarlardan biri Safevi Devleti'nin bölgedeki Sünnileri katı bir politika ile Şiileştirdiğini iddia ederken böylesi önemli bir kabulü herhangi bir kaynağa dayandırmamıştır. Bilginin doğruluğu veya hatalı-tarafı olması meselesi bir kenara bırakıldığında hakkında bir tez yazılabilecek kadar geniş bir hususta yazarın bir kaynak zikretmemiş olması sınırlı sayıda kaynağa başvurduğunu göstermektedir. Benzer şekilde sınırlı kaynak kullanımı bazı hususların genellemeci bir yaklaşımla ele alınmasına da sebebiyet vermiştir. Örneğin yazar, İran'da kadının konumunu anlatırken İslam'ın kadına yaklaşımını İslam alimi Mevdudi'den alıntı yaparak aktarmış, onun söylemi ve bakış açısını İslam'a mal etmiştir. Hatta bu görüşün İslam'ın özü olduğunu ifade ederek akademik olmayan ve son derece genellemeci bir tutum sergilemiştir. Bu hatanın konu hakkında yeterince kaynağa başvurmama ve tezde yer vermeme şeklindeki tavrıdan kaynaklandığı açıktır. Farsça tezlerde de görülen bu sınırlı kaynak kullanımı tavrı aynı kültür ve medeniyet havzasına ait komşu iki ülke akademisyenlerinin diğeri hakkında yalnızca kendi dilinden ve bir üçüncü dilden yararlanmasının bir eksiklik olduğunu ortaya koymaktadır (Kanat, 2006; Ceylan, 2008; Pursadık, 2008; Karakaş, 2011; Kahraman, 2013).

Oldukça sınırlı sayıda Türk kaynağına başvuran Farsça tezlerin aksine, nadir örneklerden biri olarak karşımızda duran Nazarpur'un tezinde İran kaynaklarını kullanılmadığı, kaynaklarının tamamına yakınının Türkiyeli ve Batılı yazar ve akademisyenlere ait olan İngilizce eserler olduğu görülmüştür. Türkiye, Ak Parti ve politikaları hakkında oldukça olumlu düşüncelere sahip olan yazarın bu tutumu da kanaatimizce başvurmuş olduğu kaynakların niteliğinin bir sonucudur (Nazarpur, 2012).

Türkçe tezlerde kaynaklar açısından göze çarpan sorunlardan biri de İran'ın mezhebi kimliği ve Şiiliğin anlatıldığı kısımlarda yazarların başvurduğu kaynakların niteliğidir. Bu konuda ortak bir tavır benimsenmemiştir. Esasen Şiilik araştırmaları üzerine Türkiye'de yapılan

akademik eserlere başvurulması gerekirken, yazarlar zaman zaman katı Şii yahut katı Sünni kimliğiyle öne çıkan müelliflere başvurmuşlardır. Yahut konu yarı akademik denilebilecek ve Şiiliği daha çok hikayesel bir üslupta anlatan kaynaklar temelinde incelenmiştir. Bu şekildeki kaynak seçimi konunun incelenmesine de yansımıştır. Gerek seçilen kelimeler gerekse de benimsenen üslup akademik bir çalışmada olması gerektiği vasfı kazanamamıştır. Sonuç olarak bu gruptaki tezlerde Şiiliğin bir din olarak görüldüğü, Şia'nın henüz Hz. Peygamber hayatta iken var olduğu, Şiilik ve Sünniliğin tarih boyunca çatışma içerisinde olduğu, bu çatışmanın ise İslam'ın ilk dönemlerine dayandığı, tarih boyunca katı Şiileştirme politikasının yürütüldüğü gibi sorunlu görüşler benimsemiştir. Yeterince kaynak zikredilmemesi zaman zaman okuyucunun akademik bilgi ile tarihsel ön kabuller arasında kalmasına sebep olmaktadır (Aydın, 2008; Aydın, 2010; Safari, 2011).

Türkçe tezlerde konunun Şiilik karşıtlığı ile ele alınmasının önemli sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Bu bakış açısındaki yazarların ortak tavrı, kaynaklara başvurmadan önce bazı ön kabullere sahip olup kaynakları bu kabulleri onaylatma veya reddetme güdüsüyle seçmeleridir. Bu ön kabullere bakıldığında ise bunların başında devrim ihracı politikası geldiği görülmektedir. Ön plana çıkan ikinci bir yargı ise, İran'ın bölgesel faaliyetleri ile tehdit arz eden bir aktör olduğudur. Özellikle bu iki hususta yazarlar, İran'ın devrim sonrası diğer ülkelerde devrim ihracı politikası gereği bazı terör faaliyetlerinde ve basın-yayın organları yoluyla çeşitli propagandalarda bulduklarını iddia ederek kaynaklardan kendilerine dayanak bulma yoluna gitmişlerdir. Bu bakış açısına göre İran'ın benimsemiş olduğu bu politika, içerisinde Şii nüfus barındıran ülkeler açısından bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu yazarlar İran'ı mezhebi kimlik temelinde ele almış, dolayısıyla işledikleri konuları bu bakış açısıyla işlemişlerdir (Oğuz Gök, 2005; Yavuz, 2007; Yurdakurban, 2007; Ceylan, 2008; Hamurcu, 2010).

Benzer şekilde Farsça tezlerde konuyu Türkiye ve Sünni karşıtlıkla ele alan yazarlar aynı sorunları karşımıza çıkarmaktadır. Bu türden tezlerde taraflı bir tavır söz konusu olduğu için yazarlar kendi iddialarını destekleyen kaynaklara başvurma yoluna gitmişlerdir (Asıf, 1999; Mirzahani Silab, 2013; Muganni, 2014; Keremi, 2014).

Zaman zaman taraflı değerlendirmeler olsa da büyük ölçüde bir tezde olması gereken kaynak seçiminde bulunan ve tüm kaynaklara müracaat etmeye çalışan tezler hem Türkçe hem de Farsça literatürde vardır. Bu gruptaki tezler İran/Türkiye hakkında bir iddiayı temellendirirken konuya her iki açıdan bakan kaynaklara atıflarda bulunmuşlar, konuyu etraflıca ortaya koyarak seçimi okuyucuya bırakmışlardır. Bu tezlerin ortak özelliği Arşiv taraması ve kaynak kullanımı konusunda yeterli derecede çaba sarf etmiş olmaları, orijinal ve yardımcı kaynaklardan yeterince istifade etmeleri, Türk/İranlı yazarlara ait kaynaklara bolca

başvurmaları ve gerekli alıntılar yapmalarındır. Bazen metin içerisinde aktarılan düşünce ve açıklamalar yine başka kaynaklardan alıntılanan tablo ve grafiklerle de desteklenmiştir. Yine her iki ülkenin resmi istatistiklerinden ve kaynaklarından yararlanıldığı, Batılı kaynaklara da yer verildiği, kaynak kullanımında objektifliğe özen gösterildiği ve kaynakların eşit ölçüde kullanıldığı görülmektedir. Yazarın kendisi İran/Türkiye karşıtı olsa bile kaynak seçiminde akademik bir tezde olması gerektiği gibi özenli davranan tezler de bu grupta ele alınabilmektedir. Zira bazı tezlerin diğer ülkeye karşı taraflı ve olumsuz bir tavırla yaklaştığı lakin karşılıklı yargıları temellendirirken kaynaklardan etraflıca faydalandığı da görülmüştür (Sinkaya, 2004; Kahramanpur, 2006; Yıldırım, 2009; Şucadil, 2009; Bakıri, 2010; Pernun, 2010; Lotfi, 2011; Sıddık, 2013).

Bu yazarların bir konuyla ilgili her iki tarafın da delillerini koyması tarafsızlıklarını koruma amacını taşıdığı söylenebilir. Örneğin, Türkiye'deki faili meçhul ve diğer cinayetlerle alakalı verilen bilgiler ve Hizbullah'a yapılan suçlamalardaki İran etkisi konusunda özellikle yakalanan Hizbullahçıların ifadelerinin yer aldığı metinlere ve haberlere yer verilmesi önemlidir. Zira yazar konuyu sadece iddia düzeyinde bırakmayıp aynı zamanda sürecin bir bakıma tarafsız bir resmini koymuş olmaktadır. Aynı şekilde yazarın, Türkiye'nin bu konudaki iddialarının yanı sıra İran makamlarından gelen cevaplara da aynı ölçüde yer vermesi onun konuya yaklaşımını ortaya koymaktadır.

2.4 Tezlerde öne çıkan ve tekrar eden konular

Türkçe ve Farsça tezlerde ele alınan, öne çıkan ve tekrar eden konulara bakıldığında her iki tarafın da benzer hususları tartışmaya açtığı görülmektedir. Türkçe tezlerde İran üzerinden incelenen bir konu Farsça tezlerde Türkiye açısından işlenmektedir.

Türkçe tezlerde öne çıkan konular; İran'da devrim sonrası dış politika, İran ve teröre verdiği lojistik, askeri ve ideolojik destek, İran'ın Şii hilali projesi, rejim ihracı politikası, diğer ülkelere İran müdahalesi, İran'ın Şii motivasyonla hareket etmesi, nükleer enerji politikası, İran'da siyasal yapı, anayasal kurumlar, siyasi bir ideoloji olarak İslam, varlığını devam ettiren muhalif gruplar, İran'daki demografik hareketler, İran'ın Ortadoğu ülkeleriyle ve komşularıyla olan ilişkileri, İran'ın güvenlik sorunları, güvenlik stratejileri, Türkiye-İran ilişkileri, iş birliği, ikili ilişkiler, Humeyni rejimi, Mustafa Kemal-Rıza Şah ilişkisi, karşılıklı ziyaretler, ideolojik farklılıklar, Şii-Sünni ilişkileri, İran milliyetçiliği, Şii propaganda, Şii'nin siyasallaştırılması, Fars milliyetçiliği, İran'ın bölge ülkeleri üzerinde hakimiyet kurma çabası, İran'da kadın, devrim öncesi ve sonrası kadın, İslam devrimi ve özgürlükler, İran'da sosyal ve kültürel yaşam, dış politikada Şii etki, İran'da Şii ulema, Osmanlı Devleti-Safevi Devleti ilişkileri, İran'ın PKK'ya desteği, İran-İrak savaşı, İran'ın Türkiye içerisindeki propaganda faaliyetleri, İran'da modernleşme gibi konulardır.

Farsça tezlerde ele alınan konular ise, İran-İrak savaşı, Türkiye dış politikası, Türkiye ve Orta Asya-Kafkasya, Türkiye-ABD ilişkileri, Türkiye-İsrail ilişkileri, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Türkiye ekonomisi, Pantürkizm, Siyonizm, Türkiye siyasi tarihi, İran milli güvenliği, Kemalizm, Kemalist politikalar, Türkiye'nin bölgedeki yeri, AK Parti ve politikaları, İslamcılık, İlimli İslam, Türk-Kürt ilişkileri, Şii-Sünni ilişkileri, İran-Osmanlı Devleti ilişkileri, Osmanlı Devleti-Safevi Devleti ilişkileri, Türkiye-İran iş birliği, Türkiye-İran rekabeti, nükleer enerji politikası, Türk liderler (Necmettin Erbakan, Recep Tayyip Erdoğan, Ahmet Davutoğlu), Davutoğlu ve Suriye politikası, Türkiye ve batılılaşma politikası, Şii jeopolitiği şeklinde sıralanabilir.

Konulara bakıldığında her iki grup tezde işlenen ortak konuların İran ve Türkiye'de siyasal yapı, iki ülke ilişkileri, tarihsel hafıza, İran-Türk-Fars milliyetçiliği, Şii jeopolitiği, devrim ihracı, ülkelerin birbirleri için tehdit olmaları, ülke liderleri ve ilişkileri, iki ülkenin birbirlerine müdahaleleri, İran'daki Türk nüfus ve Türkiye'deki Şii nüfus üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2.5 Tez yazarlarının diğer ülkeye karşı tutumu

Türkçe tezlerde var olan İran algısı ile Farsça tezlerdeki Türkiye algısının benzer karakterlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Biri konuya Türkiye açısından bakarken diğeri İran'dan bakmakta ve ortak bir söylem benimsemektedirler. Bahsi geçen bu söylem birlikteliği esasen konuya taraflı yaklaşan tezleri kapsamaktadır. Konuya akademik olarak yaklaşım, tarafsızlığını korumaya çaba gösteren tezler bize daha çok tasviri bir tablo sunmakta ve kendi kişisel görüşlerini teze yansıtılmaya özen göstermektedirler.

Daha önce de belirtildiği üzere konuya tarafgir yaklaşan tezlerde yazarlar karşı tarafı teröre destek veren, birbirlerinin iç işlerine karışan, kendi rejimini ihraç etmeye çalışan, mezhepsel kimliğini ön plana çıkararak hareket eden, dayatmacı şekilde suçlamaktadır. Öncelikle Türkçe tezlerden İran'a karşı tarafgir bir tutumla yaklaşan örnekler yer verildiğinde konu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bazı ön kabullerle ve ön yargılı şekilde İran'a yaklaşan Türk yazarlara göre; İran kendi çıkarları için terör pompalamaya çalışan bir ülkedir. İran terörizmi bir devlet politikası olarak kullanmaktadır. Devrim ihracı ve PKK ile ilişkileri sebebiyle İran daima tehdit arz eden bir ülkedir. Orta Doğu ülkelerinde vücut bulan Şii organizasyonlara destek vererek onları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmektedir. İslam devrimi aslında iyi niyetlerle başlamış bir girişimken kötü sonuçlar doğurmuştur. İran ile yaşanan sorunlarda İran'ın Şii mezhebi kimliğini ön plana çıkararak faaliyetlerde bulunması etkilidir. Osmanlı ile İran arasındaki sorunların temel kaynağı da yine Safevi Devleti'nin temsil ettiği Şii İslam kimliğindedir. İran, Şiiliği bir dış politika aracı olarak kullanarak bölgesel etkinlik yarışına dahil olmaya çalışmaktadır. Tahran bu açıdan yayılcı bir Şii ideolojisine sahiptir. Şiilik

başlangıçta dini bir temele sahipken zamanla siyasi bir araç haline gelmiştir (Yurdakurban, 2007; Ceylan, 2008; Hamurcu, 2010; Aydın, 2010, Kahraman, 2013).

İran ve rejimine olumsuz bakış açısı sunan yazarlar, İran rejimini tanımlarken Irak ve Kuzey Kore'den farkının "sözde demokrasi"si olduğu vurgusunu yapmışlardır. Söz konusu bu yazarlar İran rejimini bir tehdit olarak gördükleri için İran demokrasisine de bakışları olumsuzdur. İran demokrasisinin "hanedana dayalı olduğu" ve "serbest olarak politik görüşlerin belirtilemediği" bir demokrasi olduğu vurgusu özellikle önemlidir. İran İslam Devrimi'nden ötürü İran'ın "anti-demokratik" bir görünüme büründüğü de iddialar arasındadır (Metin, 2006; Yavuz, 2007; Hamurcu, 2010).

Türkiye'ye karşı İran taraflı bir tutum benimseyen tezlerde ise aynı iddialar İran ve Şii taraflı dillendirilmiştir. Tarafgir söyleme sahip bu tezlerde Türkiye hakkındaki iddialar Türkiye'nin hem küresel hem de bölgesel bir güç olmaya çabaladığına ve bölge ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmak suretiyle çıkarları doğrultusunda davrandığı, Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinin, İran'ın milli güvenliği için ciddi bir tehdit olduğu, Türkiye'nin siyasi parti ve grupların ve şiddet yanlısı örgütlerin oluşturduğu güvensiz bir ortama sahip olduğu, iç ve dış siyasetinde sorunlu ve aynı zamanda zayıf, güvensiz ve güdümlü bir ülke olduğu, komşularının topraklarında gözü olduğu ve fırsat buldukça saldırıya geçtiği, kendi çıkarları için daima pragmatist davrandığı, İran'ın Türkçülük politikalarına karşı oldukça hassas olduğu ve Türklerin bu konudaki tahrik edici davranışlarının doğrudan iki ülke siyasi ilişkilerini etkilediği ve çatışma ortamı yarattığı, Türkiye'nin bölgeye bakışının eskisi gibi olmadığı ve İran'a uygulanan ambargolardan ve İran'ı inzivaya iten şartlardan olabildiğince fayda sağlamak istediği, Türkiye'de Şii-Sünni çatışmasının olmadığı ancak hükümetler tarafından özellikle Osmanlı Devleti döneminde Şiiilerin baskı altında tutuldukları, toplumsal hayatta görünmedikleri ve azınlık olarak resmi statülerinin olmadığı, Türkiye'nin, Kürtlerin azınlık olarak yaşadığı bölge ülkeleri arasında Kürtlere karşı en tahammülsüz ülke olduğu, Kürtlerin etnik kimliklerini inkar ettiği ve katı politikalar uyguladığı, Kürtlerin Kürt-İranlı kimliğini yok etmeye çalıştığını ve kültürel haklarını gasp ettiği, Türkiye'nin Amerika'nın desteğiyle Suriye'de meydana gelen huzursuzlukta başat rol oynadığı şeklindeki iddialardır. Türkiye'nin komşularına kuşkuyla yaklaşan ve aralıklı olarak onlarla çekişme yaşayan Ortadoğu'daki tek ülke olduğu iddia edilmiş, Ortadoğu'daki halk ayaklanmalarını ve Suriye'deki siyasi karmaşayı, büyük strateji hedeflerin ulaşmak için önemli bir fırsat olarak gördüğü belirtilmiş, Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi ve Ermenistan gibi ülkelerle olan gergin ve hasmane ilişkileri, İran, Suriye ve Bulgaristan'a karşı kötümser ve kuşkucu tutumu ve Irak topraklarına göz dikmesi bu iddialara dayanak olarak sunulmuştur. Türkiye'nin 'Türk' dışındaki tüm etnik kimlikleri sert uygulamalar ve bastırma politikalarıyla inkar ettiği ve yok saydığı, bu politikanın Cumhuriyetin başlangıcından günümüze kadar devam ettiği, Kürt halkının etnik

kimliklerini korumak ve siyasi ve sosyal haklarına kavuşmak için siyasi grup ve örgütler halinde silahlı mücadele verdikleri belirtilmiştir. Bu düşünceye göre PKK'nın bu iddiayı dillendiren yazar tarafından terör örgütü olarak görülmediği, özgürlük mücadelesinde olan bir etnik grup şeklinde değerlendirildiği söylenebilir (Asıf, 1999; Esediyan, 2003; Lotfi, 2011; Muganni, 2014; Keremi, 2014).

Suriye politikası açısından eleştirilen Türkiye'nin Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler karşısında birbirine zıt iki tutum sergilediği iddia edilmiştir. Özgürlük, demokrasi ve insan hakları sloganıyla bir yandan bölge halklarını desteklerken diğer yandan diktatör rejimlerle siyasi-ekonomik ilişkilerini ve iş birliklerini sürdürdüğü, bu durumun Türkiye'nin barışçıl ve hümanist imajını bölge halkları nezdinde zedelediği savunulmuştur. Türk liderlerin Beşşar Esed'e karşı saldırgan bir tutum içerisine girdiği, arabuluculuk girişimlerinin diplomatik baskılara dönüştüğü ve katı, sert ve amirane bir hal aldığı, Türkiye'nin muhalifleri açıktan destekleyerek Esed rejimini yıkmayı ve kendi güdümünde geçici bir hükümet kurmayı hedeflediği, bu şekilde Suriye'yi siyasi anlamda kontrol altında tutmayı istediği ve nihai amacının ise bölgedeki hegemonik konumunu korumak ve bölgesel rakipleri olan İran ve Arabistan'ın önüne geçmek olduğu, Suriye politikasında başarısız olan Türkiye'nin, Suriye'deki cumhurbaşkanlığı seçimini gayri meşru ilan ederek bu ülke yönetimini halkının nezdinde itibarsızlaştırmaya çalıştığı şeklinde yargılar mevcuttur (Muganni, 2014).

Türkiye'nin bir tehdit olarak görüldüğü tezlerde ise Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, NATO füze savunma sistemlerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi ve Türkiye-İsrail arasındaki askeri iş birliği gerekçeler arasında sıralanmaktadır. Siyasi tehdit başlığı altında ise İran'daki ayrılıkçı grupların desteklenmesi, İran'ın dini yönetiminin eleştirisi ve sistemin başarısızlığı için uğraş verildiğine dair iddialar ifade edilmektedir. Türkiye'nin İran'a yönelttiği kültürel tehditler başlığı altında ise başta İran olmak üzere diğer İslam ülkelerine laikliği teşvik, devrim ihracının önlenmesi çabaları, Pantürkizm mefkuresinin yayılması olarak sıralanmıştır. Sosyal tehdit başlığı altında ise ahlaki ve insani çözümler ile toplumsal bozuklukların İran toplumuna sirayeti gibi gerekçeler gösterilmektedir (Mirzahani Silab, 2013).

Tezlerde karşımıza çıkan dikkat çekici bir husus İran'ın Şii politika ile hareket ettiği suçlamalarının aksine Türkiye'nin Sünni mezhepçilik yaptığına ilişkin ithamlara neredeyse hiç rastlanmamasıdır. Bu hususta bazı tezlerin Arap Baharı sürecinden önce kaleme alınmış olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Tezlerde Sünni kimliğiyle Türkiye'yi tanıtan yazarlara bakıldığında Pernun, Türkiye'nin, siyaset dışı İslam'ı desteklemesi, laik ve seküler bir yönetim sistemine ve Sünni Müslümanlardan oluşan bir topluma sahip olan bir ülke olması nedeniyle kültürel ve ideolojik anlamda Amerika'nın Ortadoğu politikasında çok önemli bir yere sahip olduğu şeklinde Türkiye'nin mezhebi kimliğini ön plana çıkarmıştır.

Fakat bunun olumsuz bir yargı olduğu söylenemez. Mirzahani Silab ise jeokültürel ağ ile ilgili bir şemada Arabistan'ı Sünni dünyanın merkez oyuncusu, Türkiye'yi ise müdahil oyuncusu olarak tanıtmıştır.

Diğer ülkeye karşı nispeten tarafsız ve akademik bir üslupla yaklaşan tezlerde olumsuz yargıların aksine kaynaklar temelinde makul açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Örneğin Türkiye'nin, İran için sağladığı fırsat ve avantajların yanında birçok alanda tehdit oluşturduğunu da ifade eden bir çalışmada (Pernun, 2010) Türkiye'nin etkin rolünü kullanarak bu tehditleri ortadan kaldıracak güce sahip olduğuna da dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Ulusal çıkarların Türkiye'nin, Amerika ile iş birliği yapıp yapmama konusunda belirleyici unsur olduğunun vurgulandığı tezde, Türkiye'nin, İran ile yakın tarihsel birliklikleri, ulusal çıkarları ve din gibi ortak müşterekleri göz önünde bulundurulduğunda İran'a karşı Amerika'nın yanında yer almasının zor bir ihtimal olduğu belirtilmekte ve Türkiye'nin halen din birliği de olan dost bir ülke olduğu inancı yansıtılmıştır. Bu da yazarın Türkiye'ye güven algısının tam olduğunu göstermektedir. Bazı farklılıklara sahip rakip ama aralarında çatışma olmayan iki ülke olarak İran ve Türkiye algısı diğer bazı tezlerde de karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin bölgesel olarak çıkarıcı bazı adımlar attığını söyleyerek zaman zaman eleştiren Pursadık ise akademik bir çalışmadan beklendiği şekilde Türkiye için bazı önerilerde bulunmuştur. Türkiye'nin jeopolitik konumuna dikkat çeken yazar coğrafi konumunun Türkiye'yi gaz akışının temel güzergahı haline getirebileceğini, bu durumun Batı ve NATO için kıymetli olduğunu vurgulamaktadır.

Tarafsız kalmaya çalışan fakat bir başlık altında İran'ın Osmanlı ve Türkiye tesiri altında kaldığının iddia edildiği bir çalışma, İran'ı bu ikisinin iyi bir taklidi şeklinde tasvir ederken bu hususta bazı konular ihmal edildiği ve yeterince aktarılmadığı için Türkiye'ye ve Türk kültürüne, İran ve İran kültürü karşısında bir üstünlük atfetmektedir. Yazar tez boyunca her ne kadar tarafsız kalmaya özen gösterse de bu konuda bir taraflılık hissedilmektedir. Tezin temel argümanının, İranlıların Türkleri taklit ettiği şeklinde olması, yazarın tüm tarihi gelişmelere bu yönüyle bakmasına neden olmuştur (Metin, 2006).

Yazarların tez boyunca taraflı veya objektif aynı tutumu benimsemedikleri, işlenen konu ve başlıklarda tavırlarının farklılaştığı görülmüştür. Örneğin bir tez AK Parti'nin İran politikaları hakkında olumlu görüş bildirirken, İsrail veya Suriye ile ilişkileri hususunda saldırganlaşabilmektedir.

İran'a karşı olumsuz tutum takınan tezlerde sadece İran'a karşı değil aynı zamanda ABD, Batı ülkeleri ve İsrail gibi bazı ülkelere karşı da taraflı bir bakış açısının söz konusu olduğu görülmektedir. Örneğin, İsrail ABD'nin Ortadoğu'daki karakolu şeklinde nitelendirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkileri de konu edilmiştir. Farsça tezlerde bu konuda

karşımıza çıkan bir tavır İran'ın İsrail'in en büyük düşmanlarından biri olduğu ve Türkiye'nin bu "düşman" ülke ile iş birliğine girerek İran için bir tehdit arz etmesini iddia ederek buna tepki göstermektedir. Bu tezler Türkiye'yi İsrail ile aynı kefeye koyarak Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerinin ortak düşmanı olarak lanse etmeye çalışmış, Türkiye'nin siyasi parti ve grupların ve şiddet yanlısı örgütlerin oluşturduğu güvensiz bir ortama sahip olduğu, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın laiklerin beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığı ve bu sebeple Türk makamların güvenlik ve casusluk eğitimi ve örgütlenmeler konusunda MOSSAD'dan yardım almak zorunda kaldığı belirtilmiştir. Türkiye'nin, İsrail'i tanıyan ilk İslam ülkesi olduğu da satır aralarında vurgulanmıştır. Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşmasının sebebi olarak, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin içine düşmüş olduğu belirsizlik ortamının gösterilmiştir. İsrail'in İran'a darbe vurmak için Türkiye'deki İran karşıtı laik devlet adamlarını destekleyerek İran ve Türkiye arasında çatışma ortamı hazırlama amacı güttüğü, Türkiye'deki bazı laik yöneticilerin bu konudaki duruşunun bunun ispatı olduğu da iddialar arasındadır. Türkiye-İsrail iş birliğinin şimdiye kadar görülen kısmının daha büyük bir amaca ulaşmak için mukaddime hükmünde olduğu, o amacın da uygun zaman ve şartlarda İran'a darbe vurmak olduğu belirtilmektedir. İsrail'in Türkiye ile ilişkileri ise, kendisine karşı Arap cephesinin oluşmasını engellemeye dönük bir strateji çerçevesinde değerlendirilebileceği aktarılmaktadır. Ayrıca iki ülke arasındaki ilişkinin Arap dünyasının özellikle de Suriye'nin tepkisini çekerek bu ülkelerde siyasi hareketlenmelere neden olduğu belirtilmiştir. Türkiye ile İsrail arasındaki ilişki ile İran-Türkiye arasındaki ilişki kıyaslanmış ve Türkiye'nin Amerika ve İsrail'le ideolojik ve stratejik anlamda dost oldukları ancak İran ve Suriye ile dost değil sadece komşu oldukları savunulmuştur. Bu tezlerin bazılarında Türkiye-İsrail ilişkileri değerlendirilirken Davos ve Mavi Marmara krizlerine atıf yapılmış, kriz sonrası ilişkilerin eskisi gibi değerlendirilemeyeceğine dikkat çekilmiştir (Esediyen, 2003; Kahramanpur, 2006; Ahmadi Feşareki, 2011; Sıddık, 2013).

Türk siyasi tarihinin ele alındığı bazı tezlerde bakış açısının devlet adamları ekseninde farklılık arz ettiği görülmüştür. Özellikle AK Parti dönemi öncesi ve sonrası açısından farklı bir Türkiye tablosu çizen bu tezlerde Cumhuriyet dönemi anlatılırken Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu inkılaplar eleştirilmiş ve Atatürk'ün İslamcılara baskı politikası uyguladığı ve bu girişimleriyle doğrudan İslam'ı hedef aldığı iddia edilmiştir. Atatürk ve Kemalist ideolojinin İslam karşıtı katı politikaları, Kemalist düşüncenin İslam'ı ve tarihi mirasın izlerini toplumdan silme çabaları şeklinde algılanmış, Atatürk'ün en büyük hedefinin toplumu dinsizleştirmek olduğu savunulmuştur. Bu ilkeleri kabul etmekle Türkiye "dinsiz ve demokratik bir devlet" olmakla itham edilmiştir. Yeni kurulan devlet, radikal sekülerizm ve dil, ırk ve kültürün tektipleştirilmesi temelinde kurulan bir devlet şeklinde tanımlanmıştır (Bakırı, 2010; Sıddık, 2013; Keremi, 2014).

Bu bakış açısına sahip tezlerde AK Parti ve politikalarının incelendiği kısımda ise olumlu yargıların yer aldığı görülmektedir. AK Parti'nin iktidara geçişi sonrası Türkiye dış politikasının yönünü batıdan doğuya çevirdiği, komşu ülkelerle, Ortadoğu coğrafyasıyla iyi ilişkiler geliştirmek amaçlı hareket ettiği, bu tavrın Ortadoğu ülkeleri tarafından da anlaşıldığı ve karşılık gördüğü ifade edilerek İran'ın da bu ülkeler arasında olduğu belirtilmiştir. AK Parti iktidarı ekseriyetle 'İslamcı' ve 'mutedil İslamcı' şeklinde tanımlanarak AK Parti'nin Türkiye tarihinde en başarılı ve etkin partilerden biri olduğu şeklinde pozitif nitelendirmelerde bulunulmuş, Türkiye'nin kadim sorunlarından görülen İslamcılık ve Kürt sorunu gibi konuların bu parti döneminde bağımsız bir politikayla çözüme kavuşturma adına adımlar atıldığı ve Türkiye'nin her geçen gün biraz daha seküler ve Amerikan yanlısı imajından uzaklaşarak, tüm İslam ülkelerine model olabilecek bir ülkeye dönüştüğü iddia edilmiştir. 1979'dan bu yana Erbakan'ın başbakan olduğu dönem hariç, Türkiye-İran ilişkilerinin en parlak dönemi olarak Ak Parti iktidarları dönemi gösterilmiştir. Türkiye'nin, AK Parti iktidarı döneminde Ortadoğu'da edilgen bir aktör olmaktan dinamik ve aktif bir aktöre dönüştüğü ifade edilmiş, Ortadoğu'daki gelişmelerden faydalanarak komşularıyla kurduğu ilişkiler ve izlediği politikalarından olumlu sonuçlar elde ettiği, bu anlamda Türkiye ve İran arasındaki rekabet ve çekişmenin devam edeceği savunulmuştur. Türkiye ve İran ilişkilerinin geliştirilmesi gerektiği tezini savunan, rekabetten çok dost ülke olmalarını ön plana çıkaran yazarlarca AK Parti dönemi aynı zamanda İran ile ilişkiler açısından bir umut olarak görülmüştür. AK Parti'nin nükleer kriz meselesinde İran'ın tutumuna iyi niyetli yaklaştığı ve Türk halkının İran'a bakışının olumlu olduğu savunulmuştur. (Şucadil, 2009; Pernun, 2010; Ahmadi Feşareki, 2011; Nazarpur, 2012; Sıddık, 2013; Muganni, 2014).

Bu bağlamda Erdoğan'ın başında olduğu bir ülkenin politikasının İran için bir fırsat olduğu tezi de zikre değerlidir. Erdoğan hükümetinin içte bazı engellemelerle karşı karşıya kalsa da iş başında olduğu sürece İran için tehdit oluşturacak bir durum yaratmayacağı, iki ülkenin bu mevcut fırsattan yararlanarak ekonomik ve kültürel alanlardaki ilişkilerini geliştirme ve güçlendirme yönünde ilerleyebilecekleri, Erdoğan'ın dış politika ekibinin siyasi manevraları ve uygun girişim ve tedbirleriyle bölge bazında siyasi ve uluslararası mahfillerde diplomasinin en üst seviyesine çıktığı, Erdoğan ve hükümetinin, Türkiye-Suriye-İran işbirliğini bölge istikrarının korunması için önemli gördüğü savunulmuştur. Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle iki ülke arasındaki iş birliği alanlarında bütün boyutlarıyla istenilen düzeyde genişleme sağlandığı ve iş birliğinin rekabete baskın çıktığı da eklenmiştir.

Türkçe tezlere bakıldığında görülmektedir ki, nispeten taraflı bir üsluba sahip olsalar bile İranla ilgili konuları ele alırken bunları birbirinden ayırt ederek ayrı bakış açılarıyla ele alan tezler de bulunmaktadır. Örneğin, bir çalışmada İran nükleer programı temel olarak ikiye ayrılmış ve İran'ın iddiaları ve uluslararası kamuoyunun algılayışı şeklinde iki kısımda

verilerek tezin diğer kısımlarında olduğunun aksine bu konuda nispeten tarafsız bir perspektif sunulmuştur. Özellikle İran'ın nükleer çalışmaları yaparken İran yönetiminin ortaya atmış olduğu iddialarının belirtilmesi ve bunun hemen ardından başka amaçların da sıralanması İran'ın söylemsel ve gerçek anlamda nükleer faaliyetlerinin ne ifade ettiğini okuyucuya aktarılması bakımından önemlidir. Yine benzer şekilde bazı hususlarda tarafsız kalamayan bir çalışma İran nükleer programına tarafsız bir bakış açısı sunmaktadır. Nükleer programı geliştirmenin İran için tıpkı her devlet gibi kendi tehdit algılamalarına dayandığı özellikle vurgulanmıştır. Nükleer meseleden bahsederken, İran'ın nükleer silah elde etmesi değil nükleer teknoloji geliştirmesi ön planda tutulmaktadır. Yazar, İran'ın dış politikada genel itibariyle pragmatik hareket ettiğini ve resmi söylemin dışında İran'ın pragmatik davrandığının altını çizmiştir. Bu yönüyle çalışmanın İran'a bakış açısı temel itibariyle ideolojik değil var olanın açıklanması şeklinde olduğu anlaşılmaktadır (Özcan, 2007; Yavuz, 2007).

Nükleer programın bölge ve dünya ülkelerine ciddi bir endişe verdiği, bu politikanın bir tehdit olduğu, İran'ın gizli bir nükleer silah projesine sahip olduğu ve nükleer faaliyetleriyle ilgili bilgileri sakladığı ve uluslararası kamuoyunu bu konuda oyaladığı, aynı zamanda İran'ın nükleer sorunu iç politikada kullanarak milli duyguları istismar ettiği gibi iddiaları savunan tezler de bulunmaktadır (Aydın, 2008; Karakaş, 2011; Kahraman, 2013)

İran tarihine tarafgir yaklaşan bir çalışmada Şia'yı ideolojik olarak resmi din yapan Safeviler'in devlet çıkarları için bölgeyi zorla Şiileştirmeye çalıştıkları görüşü temel alınmıştır. Bu dönemde ikili ilişkilerde yaşanan anlaşmazlıklar incelenirken mezhepsel farklılıklar üzerinden olumsuz bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Bu tutum İran İslam devrimi ve sonrasında Türkiye-İran ilişkilerinin incelendiği başlıklarda da geçerliliğini korumaktadır. Devrimin ilk yıllarında Körfez'den Lübnan'a bütün bölgede Humeyni'nin temel dış politikasının devrim ihracı olduğu birçok yerde doğrudan vurgulanmıştır. Devrim sonrası ilişkilerde büyük ölçüde PKK sorunu, ideolojik ve mezhepsel farklılıklar etrafında yaşanan anlaşmazlıklar ön plana çıkarılmıştır. Çalışmanın genel bölümlendirmesi içerisinde sorun arz eden konulara nazaran ekonomik ilişkilere çok az yer ayrılmıştır. Metin içerisinde İran karşıtlığını besleyen unsurlara fazlaca yer ayrılmasından kaynaklanan tarafgir bir tutum ön plana çıkmaktadır.

İranlıların Türkler üzerinde asimilasyon yaptığı iddiası da tezlerde karşımıza çıkmaktadır. Bazı tezlerde neredeyse metnin tamamına nüfuz eden bu dil, aynı zamanda İran tarihinin tamamına ait bir karakter olarak dile getirilmektedir. Örneğin metnin birçok yerinde İranlı liderlerin politikaları için "insanlık dışı" tanımlamaları yapılmaktadır. Benzer şekilde, İran'ın Türklere yönelik politikası herhangi bir ülkenin politikası biçiminde değil İranlıların Türklere yönelik sürekli devam eden bir nefretin ürünü olduğu yönünde yorumlar bulunmaktadır. Söz

konusu üslup, İran ile Türk devletlerinin kendi aralarındaki ilişkiyi, uluslararası ilişkiler literatürü bağlamından çıkartıp normatif bir dil yüklemekte, böylelikle İranlıların tamamına nispet edilen “insanlık dışı” sıfatı uygun görülmektedir (Topaloğlu, 1996).

İran'ın bölge ülkelerindeki Şii harekete geçirme amaçlı teröre destek verdiği iddiası da Türkçe çalışmaların bazılarında dillendirilmektedir. Bu çalışmalara göre İran Ortadoğu ülkelerinde vücut bulan Şii organizasyonlara destek vererek onları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmektedir. Hizbullah bunların başında gelmektedir. Yine İran bölge devletlerindeki Şii örgütleri kullanarak bu ülkelerde istikrarsızlıklar çıkarmakta ve buraların kendi vatandaşları için birer cazibe merkezi haline gelmesini engellemek istemektedir. Buna göre PKK da İran'ın destek verdiği terör örgütleri arasındadır. İran, PKK'ya bir yandan destek verirken bir yandan onun bölgede Marksist Leninist bir devlet kurmasından korktuğu için PKK'nın yerine yine İran destekli Türk Hizbullah'ını vücuda getirmiştir. Bu şekilde PKK ve Hizbullah Türkiye'deki rejimi yıkmak ortak amacında buluşmuşlar ve almış oldukları kararlarda birlikte hareket etmişlerdir. Hatta Ceylan'a göre İran, PKK terörizmini 1980'den 1999'a kadar açıkça desteklemiştir. Aynı dönemde Türkiye'de faaliyet gösteren çeşitli radikal dini örgütlere destek vermiştir. İran, terör örgütlerine destek vermekle kalmamış, gerektiğinde de çok sayıda örtülü operasyona imza atmıştır. Yine İran'ın PKK'yı kendi sınırlarından Türkiye'ye kaydırmak istediği, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye'nin İran'daki Azeriler ile bağlantısını kesmek için, İran'ın Türkiye sınırındaki PKK eylemlerini desteklediği, İran'ın PKK'ya örtülü desteği veya göz yumması veya Türkiye'ye yönlendirmesi, Türkiye'ye karşı bu örgütü kullanma stratejisi de iddialar arasındadır (Yavuz, 2007; Ceylan, 2008; Aydın, 2010; Hamurcu, 2010; Koç, 2010).

3. MAKALELER

3.1 Tarafların birbirlerini tanımlama, vasıflandırma ve nitelendirme için kullandıkları kavramlar

Karşı ülkeye yönelik olumlu/olumsuz bir şekilde algı oluşturmanın birinci aracı olarak söz konusu ülkenin, yazarların ideolojisine uygun bir şekilde isimlendirilmesi/nitelendirilmesi o ülkeye yönelik inşa edilecek söylemin ilk araçlarından birisidir. Bu bağlamda söz konusu olan Türkiye ve İran olduğunda bu politik aracın büyük ölçüde etkin bir şekilde kullanıldığını söylemek mümkündür. Makaleler incelendiğinde Türkiye'nin/İran'ın akademisyenler tarafından iki farklı şekilde isimlendirme metodunun kullanıldığını görmek mümkündür. Birinci olarak söz konusu ülkeye yönelik kullanılan isimlendirmenin/nitelendirmenin o ülkeye ait herhangi bir aktörünü değil o ülkeyi tarihinden halkına, coğrafyasından dış politikasına kadar tümüyle hedef almasıdır. İkinci olarak ise isimlendirmeler/nitelendirmeler kısmen de olsa aktör merkezli ilerler ve hedeflenen aktör üzerinden ilgili ülkeye yönelik olumsuz bir tanımın yerleşmesi sağlanır. İkinci yöntemin birincisi kadar sert olmadığını belirtmekle beraber sonuç olarak her iki yöntemin de aynı söylemin araçları olduğunu söylemek gerekir. Her iki yöntemin bir diğer ortak özelliği ise yazarların kendi ülkelerindeki iç siyasete ve kamuoyuna yönelik olmasıdır. Başka bir deyişle ilgili metinlerin çoğu zaman hedeflenen ülkenin kamuoyunda ciddi bir karşılığı olmazken yazarın kendi ülkesinde önemli karşılık bulması hedeflenir.

Örneğin ABD-İran ilişkilerini analiz eden çalışmasında Bilgin, İran için birçok yerde, “krizlerin merkezi” (Bilgin, 2012: 15) nitelemesini kullanmaktadır. Bu bağlamda Bilgin'in bu yaklaşımı İran'ı sadece nükleer silah üretme arzusuyla sadece ABD gibi küresel bir güce kafa tutan bir ülke yapmıyor aynı zamanda nükleer silah üreterek bölgesel birçok soruna sebebiyet veren ülke haline getiriyor. Bu nitelemenin makalenin hemen her yerinde kendine yer bulması, İran'ın bölgedeki her türlü krizin kaynağı olarak temellendirilmesine neden olmaktadır (Bilgin, 2012). Öte yandan Bilgin'in çalışmasında İran'a yönelik olumsuz çağrışımlara neden olacak bir başka örnek ise İranlı din adamları için kullandığı “rahip” benzetmesidir (Bilgin, 2012: 7). Her ne kadar “rahip” unvanı dini bir kimlik olarak bilinse de İslam dünyasında pek kabul görmemesi ve hatta çoğu yerlerde “küçümseme” ifadesi gibi kullanıldığı hatırlandığında söz konusu isimlendirmelerle Bilgin'in İran'ı ve İran'a ait değerleri olumsuz çağrışımlara neden olacak şekilde kullandığı görülmektedir.

Bu yaklaşımın yanı sıra açık bir şekilde olmasa da bazı çalışmaların gömülü bir şekilde isimlendirme yoluyla İran'a yönelik olumsuz bir bakış açısının oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin Babek Şahit'in İran Türklüğü üzerine yazdığı makale (2015), söz konusu ifadelerle sıkça rastlanılan bir çalışmadır. Metin genelinde “Fars” karşıtı dilin hakim olduğu çalışma,

“ırkçılık” ile “Farslılık” arasında bağ kurmaya çalışıyor. İran devletlerinin iç siyasetteki politikalarını “Fars zihniyeti”, “Fars ırkçılığı” (Şahit, 2015: 27-28) biçiminde isimlendirmenin ötesinde devletin baskı politikaları Fars kökenli olmanın zorunlu bir sonucu biçiminde kodlanıyor. Böylelikle İran ve Fars kelimeleri “ırkçı” ifadelerin eşdeğeri biçiminde sunularak İran’a yönelik olumsuz algıyı üreten söylemin bir parçası haline gelmektedir.

Makalelerin incelenmesinin sunduğu önemli bir sonuç da İran’ı bölgesel bir devlet olmaktan çıkartıp mezhebi bir kimlikle sunmuş olmasıdır. İran’ı sadece Şii inancı ile tanımlayan bu çalışmaların önemli bir ortak noktası, İran’ı çıkarları ve ikili ilişkileri olan bir devlet olmaktan çıkarmasıdır. Bu bağlamda İran, metinlerde çoğunlukla bir mezhebin savunucusu olarak öne çıkmaktadır. Bu isimlendirmeyi takip eden paralel bir söylem alanı da İran’ın sadece Şii olmasının sonucunda bölgesel çatışmaların kaynağı şeklinde isimlendirilmesine neden olur. Bu bağlamda İran, sadece Şii kimliği ile nitelendirilmiyor aynı zamanda “bölgesel çatışmaların kaynağı” ve hatta “destekleyicisi” şeklinde bir nitelendirmeye sahip oluyor. Bu yaklaşımın önemli bir sorunu ise Şiiliğin ele alınmasında görülmektedir. Bu yöntemi takip eden çalışmalarda, Şiilik bölgenin inanç biçimlerinden ya da mezheplerinden biri olarak değil “çatışmaları körükleyen” bir sebep olarak kodlanıyor. Böylelikle “Şiilik sorunu” biçiminde taraflı bir yaklaşım hakim hale gelmektedir (Ayhan, 2011). Ayhan ile benzer şekilde devrim öncesi İran’a ait olumsuz, devrim sonrası İran’a ilişkin olumlu temsillerin yer aldığı Kocatürk’ün makalesi de ciddi kaynakça eksikliği ve neden-sonuç zincirinin olmaması makaleyi manipülasyon gücü yüksek bir çalışmaya dönüştürmektedir (Kocatürk, 1982).

Olumsuz çağrışımlara neden olan kelimelerin kullanımı sadece Türkçe makalelerle sınırlı değildir. Farsça kaleme alınan birçok makalede de Türkiye için benzer ifadeler kullanılmıştır. Örneğin Türkiye’nin Ortadoğu’daki rolünü inceleyen çalışmasında Mehdi Aga Alihani, Türkiye’yi “seküler” şeklinde tanımlamaktadır. Ancak Alihani’nin kullandığı bu ifadeye metnin birçok yerinde olumsuz imalar yüklenmiştir. Örneğin Türkiye’nin seküler olmasının doğrudan sonucu olarak Türkiye’nin Müslümanlara iyi gözle bakmaması olarak gösterilmiştir. Bu ifadenin Türkiye’de rahatsız edici bir karşılığı olmazken İran gibi dini bir anayasa ile yönetilen ülkenin kamuoyunda rahatsız edici bir karşılığının olması İran’da Türkiye’ye yönelik olumsuz fikrin oluşmasına katkıda bulunur. Benzer şekilde AK Parti’nin iktidara gelişi de olumsuz imalar içermektedir. Yazara göre, AK Parti’nin “seküler” ve “din karşıtı bir ülkede” iktidara gelmesi Türkiye’deki siyasi hayattaki herhangi bir değişikliğe işaret etmemekte yalnızca Türkiye “din kılıfına bürünmüş bir ülke” haline getirmektedir (Alihani, 2011). Alihani’nin makalesi ile benzer şekilde, Türkiye dış politikası üzerine yazılmış bir başka Farsça makalede ise Erdoğan “Batı bloğunun lideri” olarak tasvir edilmektedir. Söz konusu tasvir tek başına doğrudan olumsuz bir ifade olmasa da Batı’nın Ortadoğulu devletlere müdahale eden medeniyet biçiminde tanımlanması Erdoğan imgesini de İran karşıtı söylemin bir parçası

haline getiriyor (Bedri ve diğeri, 2014: 15). Görüldüğü üzere söz konusu isimlendirmeler Türkiye kamuoyunda önemli rahatsızlıklar yaratmazken İran kamuoyunu olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir.

Farsça yazılan makalelerin önemli bir kısmında Türkiye, “Batı bloğunun” temsilcisi biçiminde tanımlanmaktadır. Bu tanımlama Türkiye’ye yönelik gömülü bir söylemi de dolaşıma sokar. Söz konusu makalelerin bağlamı dikkate alındığında ise İran ile Türkiye arasındaki ilişkiyi incelediği görülmektedir. İki ülke arasında sıkça karşılaştırmalar yapan bu makaleler, söz konusu gömülü söylem yoluyla İran’ı bölgenin yerel halkıyla barışık, Müslüman dünyanın devleti yaparken Türkiye’nin ise bölgeden uzaklaşan, bölge halkından farklı bir kimliğe sahip bir ülke şeklinde kodlanmasına neden olmaktadır. Özellikle makalelerde geçen bölgenin geleceğine ilişkin olası senaryolarda Türkiye, “Batı’nın temsilcisi” şeklinde tanımlanırken neredeyse bölge dışı ülke muamelesi görmektedir. Bu bağlamdaki çalışmalarda, Türkiye bölgede olumsuz algısı yüksek olan ABD ve İsrail gibi ülkelerin Ortadoğu politikalarının uygulayıcısı biçiminde kodlanmaktadır (Etayi, 2000; Derviş ve Muhammediyen, 2014; Çekinizade, Hoş Endam, 2010). Bu konuda dikkat çekici bir başka örnek ise Güney Kafkasya’da Türkiye dış politikası üzerine yazılan bir makaledir. Makalede Türkiye, sadece “Batı medeniyetinin bir parçası olarak gösterilmiyor aynı zamanda “ABD’nin bölgesel kolu” biçiminde tanımlanıyor (Felahet Pişeh ve diğeri, 2015: 47-51).

Öte yandan isimlendirme açısından sorunlu görülebilecek çalışmaların tamamının İran’a yönelik olumsuz yargıları beslediğini söylemek indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Sonuçlar göstermektedir ki, benzer yöntem İran’a yönelik olumlu ifadelerin de öne çıkmasını sağlamıştır. Örneğin Hasan Onat’ın çalışması İran İslam Devrimi’nin hem İran hem de bölgesel ölçekteki etkilerini tartışmaktadır. Nesnel ifadelerin yer alması beklenen bir akademik çalışmanın aksine Onat, İran İslam Devrimi’ni “ümmetin uyanışı” biçiminde öznel ifadelerle nitelendirmektedir (1990: 17). Söz konusu örnek, İran’a yönelik birçok olumlu isimlendirme ve nitelendirme ile desteklenmiştir. Örneğin makalede Onat, İran’ı “tüm İslam hareketlerinin lideri” olarak tanımlarken Türkiye’de Ali Şeriatî’nin çok fazla okunmasının nedeni olarak ise Türklerin İran’daki İslam Devrimi gibi bir gelişmeye ihtiyaç duyması olarak görüyor (Onat, 1990: 17-18). Görüldüğü üzere, söz konusu isimlendirmeler ve nitelendirmeler olumsuz algıyı inşa ettiği kadar olumlu algıya da katkıda bulunmaktadır. Ancak İran’a yönelik olumlu ifadelerin sıkça kullanıldığı çalışmalarda olumsuz isimlendirmeler içeren çalışmalara kıyasla daha nadir rastlanmaktadır.

Örneğin Onat’ın çalışması ile benzer şekilde, Akdenizli’nin tarafsız bir dille kaleme aldığı çalışması elde ettiği verileri sadece akademik bir kaygıyla kullanması İran’a yönelik olumlu niteliklerin öne çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Akdenizli’nin çalışması, Türkiye

basınındaki İran ile ilgili haberlerde olumlu yargıların ayrışmasına örnek teşkil etmektedir. Örneğin Akdenizli, iki ülke arasındaki ilişkileri ele alırken her iki devleti isimlendirirken/tanımlarken “bölgesel rekabet”, “jeopolitik konum” gibi objektif zemini olan tercihlerde bulunmuştur (Akdenizli, 2011).

İsmlendirme konusunda bir başka dikkat çeken ayrıntı ise devrim öncesi ve devrim sonrası olmak üzere iki İran temsillerinin dolaşımında olmasıdır. Örneğin Kocatürk'ün çalışması bu bağlamda dikkat çeken bir örnektir. Kocatürk, “İran İslam İnkılabı ve Sebeplerini” incelerken okuyucuya birbirinden tümüyle farklı iki farklı İran temsili sunmaktadır. Devrim öncesi İran'ını içeren birinci İran temsili, “İran halkının dini değerlerini dikkate almayan bir rejim” biçiminde tasvir edilirken (1982: 32) ikinci İran temsili birçok açıdan olumlu imgelerle yüklüdür. Örneğin devrim sonrası İran, Kocatürk'e göre sadece “emperyalizme karşı” durmamış aynı zamanda rejimin liderleri “bütün sosyal kitlelerin sempatisini kazanan liderler” biçiminde (1982: 25) tanımlanmıştır. Bu isimlendirmelerin asıl dikkat çekici yanı herhangi bir kaynağa referans vermemesi ya da herhangi bir araştırmanın sonucu olmaması, daha ziyade öznel övgülerle/yergilerle dolu olmasıdır. Bu bağlamda her iki İran temsillerinin de bilimsel bir yöntemden ve üsluptan uzak olması isimlendirmelerdeki keyfiliği göstermektedir. Bu nedenle söz konusu makale –ve benzeri makaleler-, İran'a yönelik tümüyle olumsuz ifadelerle yer vermemektedir. Tam tersine yazarın olumlu ifadelerle isimlendirdiği rejimin iktidarda olduğu düşünüldüğünde İran'a yönelik olumlu ifadelerin hakim olduğu bir metnin ortaya çıktığı savunulabilir.

Ancak bu durumun tam tersi olduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Başka bir deyişle bazı çalışmalarda İran hakkındaki olumsuz bakış açısı tüm İran'ı kapsamak yerine sadece rejimi hedef almaktadır. Örneğin Gülriz Şen'in makalesi bu bağlamda dile getirilebilir. Şen, çalışmasında İran'ı “bölgesel güvenlik için tehdit” (Şen, 2012: 104) olarak görürken temel amacı olarak da “kendi devrimini ihraç etmek” (2012: 104) şeklinde yorumluyor. Yine benzer şekilde rejimi iç siyasette sadece baskıcı olmakla suçlamıyor aynı zamanda “hapishanelerdeki muhaliflere darp ve tecavüz” (2012: 102) edildiği iddiasını bilimsel zeminde tartışmıyor.

Benzer yöntemin kullanıldığı Farsça makaleler de mevcuttur. Bu çalışmalarda ise Türkiye'de Kemalist kadrolar ve siyasi hareketler İslami kökenli hareketlerden başka bir deyişle siyasal İslam'dan farklı temsillere sahiptir. Örneğin Alihani'nin çalışması her ne kadar –gerek Kemalistler önderliğinde gerekse AK Parti liderliğinde olsun- Türkiye'nin Ortadoğu'daki rolünü olumsuz ifadelerle dile getirirse de “ılımlı İslam politikası izleyen AK Parti'nin” Kemalist hareketle kıyaslandığında olumlandığını söylemek mümkündür (Alihani, 2011: 33). Bu bağlamda dikkat çeken diğer bir makale ise Ali Alihüseyini ile Muhsin Nesr İsfahani'nin

Türkiye'nin İslam Devrimi'ne yönelik tutumunu ele alan çalışmasıdır. İran'da devrim yanlısı muhafazakar kimlikleri ile tanınan yazarlar, makale boyunca iki farklı Türkiye imajını inşa ederler. Birincisi Kemalist Türkiye'dir ki tüm metin boyunca Batı yönelimli olduğu için son derece olumsuz tasvir edilir. İkinci Türkiye temsili ise Erbakan'ı ve AK Parti'yi kapsayan bir Türkiye'dir ve "doğucu" olduğu için olumlu niteliklerle temsil edilir. Ancak bu bakış açısının da kendi içinde sorunlu olduğu görülmekte ve önyargılarla dolu olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin makale boyunca Kemalistlere olumsuz anlamlar yükleyen yazarlar, Kemalist değerlere yakınlığı ile bilinen Bülent Ecevit'in İslam Devrimi'nin ardından İran ile yakın ilişki kurmak istediğini belirtmelerine rağmen Ecevit de makalede dile getirilen ve İran İslam Devrimi'ne mesafeli yaklaşan Kemalistlerle aynı kapsamda değerlendirilir (Alihüseyni ve İsfahani, 2013: 150).

Öte yandan Alihani'nin makalesi ile benzer şekilde AK Parti'nin "İslamcı sloganları" ile aslında samimi olmadığı AK Parti'nin asıl meselesinin "menfaat" olduğu şeklinde bir söylemi yakalamak da mümkündür. Bu bağlamda makalenin devamında AK Partili siyasetçiler "menfaatçi" biçiminde tasvir edilir (Alihüseyni ve İsfahani, 2013: 156). Genel olarak ise farklı sebeplerle de olsa Türkiye karşıtı sert bir dilin kullanıldığı eklenmelidir. Sonuç olarak söz konusu örnekler çerçevesinde aslında İran'da muhafazakar siyasetçilerin Türkiye'ye yönelik sert bir söyleminin olduğunu söylemek mümkündür.

Yakın döneme ilişkin siyasi gelişmelerde de Türkiye karşıtı bir dilin varlığı söz konusudur. Örneğin Türkiye'nin Kuzey Irak politikasını ele alan bir çalışmada yazarlar (Dervişi ve Muhammedyan, 2014: 164), Türkiye'nin PKK'ya yönelik Kuzey Irak'ta gerçekleştirdiği kara ve hava hareketlerini işgal girişimi olarak tanımlayarak makalenin kalan kısmında Türkiye için "işgalci Türkiye" (2014: 152) ifadesini kullanmışlardır. Benzer bağlamda ele alınabilecek bir başka isimlendirme ise Türkiye'nin PKK'ya yönelik operasyonlarından ötürü "Kürtlerin uzun zamanlı düşmanı" (2014: 164) şeklinde tanımlanmasıdır.

Söz konusu metinler dışında bazı makaleler için ise Türkiye'ye yönelik olumlu ifadelerin olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin 2000'li yıllarla birlikte dış politikada artan etkinliğini inceleyen bir makale, Türkiye'yi "küresel güç" biçiminde tanımlamaktadır (Furuği ve diğerleri, 2012: 75). Yine aynı makalede Türkiye için olumlu anlamla "istisnai ülke" tanımlaması sıklıkla kullanılır. Bu ifadeyi daha çok gelişmeye açık, İran'ı tehdit olarak görmeyen politikasını ifade etmek için kullanmışlardır (Furuği ve diğerleri, 2012: 71-72). Benzer bir çalışmada ise 2011 yılına kadarki Ortadoğu politikasından dolayı Türkiye için "arabulucu" ve "hakem" gibi olumlu tanımlamalar tercih edilmiştir (Mes'udniya ve diğerleri, 2013: 88).

Öte yandan tarihi dönemleri inceleyen Türkçe pek çok makalenin isimlendirme konusunda yazarların öznel ifade kullanımının sınırlı olduğu görülmektedir. Gerek Osmanlı Devleti dönemini gerekse Cumhuriyet dönemini inceleyen birçok makalede kaynakça kullanımı çeşitli olduğu kadar isimlendirmeler, nitelendirmeler de bu kaynaklara sadık kalınarak yapılmıştır (Sarısman, 1995; Selçuk, 2015; Salihi, 2011). Bu nedenle isimlendirme söz konusu olduğunda, Tarih disiplininde kaleme alınan çalışmaların isimlendirme konusunda kaynaklara riayet ettiğini söylemek mümkündür.

Ancak Farsça yazılmış makalelerde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Tarihi konuları ele alan Farsça çalışmalar önemli oranda Türkiye'ye ve Osmanlı'ya yönelik olumsuz nitelendirmelerle doludur. Bu bağlamda en dikkat çeken çalışma Resul Piyuti ve Ali Beygdili'nin Osmanlı Devleti'nin Kürtlerle ilgili politikasını ele alan çalışmasıdır. Baştan sona Osmanlı karşıtı bir dilin hakim olduğu bu çalışma, Osmanlı'yı "yabancı", Osmanlı padişahlarını "diktatör", Osmanlı'nın temsilcilerini de "zehirli hayaletler" biçiminde nitelendirmiştir (Piyuti ve Beygdili, 2015: 84-87).

3.2 Makalelerde benimsenen üslup ve dil

İsimplendirmeye ek olarak bir başka söylem tekniği olarak ise makalelerde İran'a ya da Türkiye'ye atfedilen özelliklerin, ithamların ve yargı cümlelerinin nesnel verilere ya da bir siyasi süreç analizine dayanmayıp yorum cümlesi biçiminde kalmasıdır. Bu tür yaklaşım kimi makalelerde o kadar bariz bir şekilde öne çıkmaktadır ki neredeyse makalenin argümanını kanıtlama girişimi dahi yorum cümlesinden öteye gidememektedir. Hatta kimi çalışmalar, bilimsel bir makalenin asgari koşullarından biri olan temel argümanını kanıtlama zorunluluğuna dahi yanıt vermemektedir. Böylelikle İran'a ya da Türkiye'ye yönelik ithamlar, bilimsel bir veri biçiminde sunulabilmektedir. Bu yöntemi kullanan birçok makale İran'a/Türkiye'ye yönelik olumsuz söylemin inşa edilmesine bilimsel platform kullanılarak ama bilimsel yöntemlerden uzak bir şekilde katkıda bulunmuştur.

Örneğin Bilgin'in çalışmasında çok az kaynakçanın yer alması hatta makalenin temel argümanlarını desteklemek üzere kullanılan siyasilerin açıklamalarının referans gösterilmeden kullanılması makaleyi bilimsel bir çalışmadan çok yorumlarla, ön yargılarla dolu bir metin haline getirmektedir ki bu yönüyle çalışma kendini ilk andan itibaren İran karşıtı biçiminde konumlandırmaktadır. Buna göre İran, Türkiye için tehdit oluşturabilecek bir ülkedir. Bilgin'in bu çıkarımı, İran'ı tehdit olarak gören diğer yaklaşımlarla benzerlik gösterse de yazarın söz konusu argümanını destekleyecek ciddi kaynaklardan uzak kalması ve "tehdit" söylemini destekleyecek verilerin olmaması makalenin bir başka sorunlu tarafı olarak öne çıkmaktadır. Örneğin makalenin birçok yerinde Bilgin, Türkiye'nin "İran'a karşı derin kaygılar" beslediği ve İran'ın Türkiye'ye tehdit olduğu tezini savunmaktadır. Komşu ülkeler

arası ilişkilerde makul bir çıkarım olarak görülen söz konusu kaygı iddiası, Bilgin'in herhangi bir eseri ya da siyasetçinin konuşmasını referans olarak göstermemesi nedeniyle sorunlu bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Bilgin, 2012: 9). Başka bir deyişle Bilgin, İran'ı tehdit olarak tanımlamasına neden olanın ne olduğu veya Türkiye'nin İran'a "derin kaygılar beslediğini" nereden anlamamız gerektiği sorularına cevap vermemektedir.

Karşı ülkeye yönelik olumsuz söylemin inşa edilmesine katkı sağlayan çalışmalarda neden sonuç zincirinin bilimsel zeminde kurulmadığı Farsça metinlere rastlamak da sıkça mümkündür. Örneğin bu bağlamda ele alınabilecek bir çalışmada Türkiye, Batı bloğu ile birlikte hareket eden bir ülke olarak ele alınırken aynı zamanda başta Libya ve Tunus olmak üzere, Ortadoğu'daki krizlere "fırsatçı bakış açısı" ile yaklaştığı savunulurken, söz konusu argüman herhangi bir siyasi ya da diplomatik gelişme ile desteklenmemiştir. Benzer yöntemin sıklıkla kullanıldığı söz konusu çalışmaya göre, AK Parti liderliğindeki Türkiye'nin asıl amacı "İslam İmparatorluğu" kurmaktır (Bedri ve diğerleri, 2014: 10). Yazarların söz konusu ifadeleri çok büyük oranda bir niyet okuması gibi durmaktadır. Başka bir şekilde ifade edecek olursak yazarların Türkiye ile ilgili böyle bir çıkarımda bulunmalarına gerekçe teşkil edecek olaylar ya da ilişkiler zinciri kurulmamıştır.

İran'da milliyetçi kimliği ile tanınan Ferhad Etabi'nin Türkiye ile İran arasındaki bölgesel rekabeti incelediği çalışmasında da benzer kullanımların varlığına tanık oluyoruz. Örneğin Etabi, Türkiye'yi bölgesel meselelerde İran'a tehdit olarak görürken aynı zamanda Türkiye'nin "pan-Türkçü" (2000: 53) bir politika takip ettiğini savunuyor. Zaman zaman "pan-Türkçü" politika "yeni-Osmanlıcı" şeklinde ifade edilirken genel anlamda bu politikanın İran'ı hedef aldığı savunulmaktadır. Ancak Türkiye'nin böyle bir politika izlediğine dair herhangi bir referans gösterilmediği gibi söz konusu iddia herhangi bir neden-sonuç zinciri ile de desteklenmemiştir (Etabi, 2000). Benzer temaya sahip bir başka makalede ise yazarlar Türkiye'nin "pan-Türkist" politika takip ettiğini ve bunu doğrudan İran'ın güvenliğine tehdit biçiminde tanımlamaktadır. Buna göre Türkiye, Sovyetlerin dağılmasından bu yana Türki Cumhuriyetlerin bulunduğu coğrafya ile yakından ilgilenmektedir ve dil birliğini temel alan bir siyasetle söz konusu coğrafyaya liderlik etme hedefindedir. Ancak yazarlar Türkiye'nin hangi politikasının pan-Türkçü veya İran güvenliğine tehdit olduğunu veya dil temelinde geliştirmeye çalıştığı liderlik iddiasını açıklama ya da ispatlama gereği duymamaktadır (Refii ve Mezlumî, 2012: 90). Söz konusu makalelerin ciddi argümantasyon sorunu barındırması nedeniyle, makaleler daha çok Türkiye'ye yönelik bilimsel olmayan, kişisel ön yargılarla ve yorumlarla dolu bir metin haline gelmektedir ki bu şekliyle söz konusu çalışmalar İran kamuoyunda Türkiye karşıtı bir algının hakim hale gelmesine neden olmaktadır.

Öte yandan Türkiye için “yeni-Osmanlıcı” ifadelerinin kullanılması Farsça metinlerin neredeyse tamamına nüfuz etmiştir ve bunun özel bir anlamı da bulunmaktadır. İran siyasi tarihinde ve güncel İran siyasetinde “yeni-Osmanlıcılık” terimi oldukça olumsuz bir anlama sahiptir. İran’ın doğusunun Türki Cumhuriyetlerden oluşması ve İran’da birçok Azeri İran vatandaşının olması söz konusu politikanın İran’ın bütünlüğüne tehdit biçiminde görülmesine neden olmaktadır. Bu nedenle yazarların ciddi argümantasyon sorunu olan makalelerde bu ifadeyi kullanmaları İran iç siyasetinde ve toplumunda Türkiye karşıtı imgenin inşa edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Bazı makalelerde ise Türkiye’nin ilgili politikası bir ideoloji biçiminde gösteriliyor. Buna göre Türkiye, Kafkaslar’da ideolojisine uygun biçimde davranıyor ve bu İran’ın toprak bütünlüğüne doğrudan bir tehdit biçiminde sunuluyor. Herhangi bir referans ya da siyasi süreç analizi ile desteklenmeyen bu varsayımına göre Türkiye, İran içindeki başta Azeri Türkleri olmak üzere Türkçe konuşan İran vatandaşlarını ve daha genel manada Kafkasların ve Asya’nın Türkçe konuşan nüfusunu kışkırtmaya çalışarak hem İran içinde karışıklık çıkarma hem de İran’ın bölgesel etkinliğini baltalama eğilimindedir (Felahet ve diğerleri, 2015: 51). Türkiye’nin etkinliğinin tartışıldığı ve ciddi argümantasyon sorununun olduğu bir başka çalışma ise Türkiye’nin Ortadoğu’da Şii-Sünni çatışmasını körüklediğini iddia eden çalışmadır. Bu makaleye göre Türkiye, bölgede mezhepsel anlamda “kutuplaştırıcı” rol oynamaktadır (Furuği ve diğerleri, 2012: 73-74). Yine bu bağlamda makale, Türkiye’nin bölgedeki Sünni inancına yaslanarak “yeni-Osmanlıcı” politikasını devreye soktuğunu iddia etmektedir. Ancak önceki makalelerde olduğu gibi bu makale de Türkiye’nin hangi politikası ile böyle bir rol oynadığı sorusuna yanıt verme gereği duymamıştır (Furuği ve diğerleri, 2012: 75).

Makaleler dikkatli bir şekilde incelendiğinde İran’da milliyetçi olarak tanınan akademisyenlerin özellikle Türkiye dış politikası üzerine olan çalışmalarında Türkiye’yi ciddi bir biçimde hedeflediği görülmektedir ve bu çalışmaların en önemli ortak noktalarından bir tanesi ise ciddi argümantasyon sorunları barındırmalarıdır. Örneğin İran’da sıkı milliyetçilikleri ile tanınan Fatimi ve Çegini’nin makalesinde de bunu görmek mümkündür. Türkiye dış politikasını inceleyen çalışmasında yazarlar, Türkiye’nin bölgede çıkarıcı politikalar yürüttüğünü iddia ederken bölgesel dış politikasının İran’ı zor durumda bıraktığını savunuyorlar. Yazarların iddiası bir bilimsel makale için yeterli bir argüman gibi durmaktadır. Ancak Türkiye’nin asıl olarak “Şii jeopolitiğine karşı” (2012: 178) bir politika izlediğini savunmaları ve bu iddiayı herhangi bir şekilde kanıtlamaya tabii tutmamaları makaleyi bilimsel açıdan zor bir duruma sokarken aynı zamanda Türkiye’nin Şii karşıtı olduğu şeklinde Türkiye için olumsuz bir söylemin inşa edilmesine katkıda bulunuyorlar (Fatimi ve Çegini, 2012).

Bir başka örnek olarak, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma, İsrail konusunda Türk siyasetçileri yalancılıkla suçlamaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İsrail söylemleri ile (Erdoğan liderliğindeki) Türkiye'nin İsrail politikası arasında zıtlık olduğunu iddia eden makale, "Türk siyasetçilerin içi boş ifadelerle" Müslüman dünyaya "şov" yaptığını iddia ediyorlar. Yazarlara göre Türkiye, aslında bu politikasıyla başta Filistin meselesi olmak üzere, İsrail'in "Müslüman karşıtı" Ortadoğu politikalarına yardımcı olmaktadır. Örneğin makalenin yazarı, Türkiye'nin NATO savunma sistemlerini kendi topraklarında konuşlandırmasının amacı olarak İsrail'i korumayı göstermektedir ve bu iddia herhangi bir şekilde bilimsel argümanlarla desteklenmemektedir. Başka bir deyişle, Türkiye'nin bu hamlesiyle İsrail'i nasıl koruyacağı ve neden koruyacağı sorularına cevap vermeden Türkiye'ye İsrail yanlısı bir konum atfetmektedir (İbrahimi ve diğerleri, 2015: 202). Söz konusu iddiaların asıl sorunlu tarafı ise yazarların bu iddialarını kanıtlama gereği duymamalarıdır. Bu bağlamda yazarlar, İran iç siyasetinde her zaman popüler bir konu olan İsrail karşıtlığı üzerinden ülke içinde, İsrail ile işbirliği yapan Türkiye temsilini dolaşıma sokarak Türkiye karşıtı söyleme güçlü bir şekilde destek vermiş olmaktadır (İbrahimi ve diğerleri, 2015: 202).

Milliyetçi kökenli akademisyenlerin kaleme aldığı bir başka çalışmaya örnek olarak ise Hüseyin Mes'udniya ve Davut Necefi'nin makaleleri örnek olarak gösterilebilir. Makalede Türkiye'ye "Müslüman karşıtı" olarak nitelendirdikleri İsrail ile benzer bir konum atfedilirken aynı zamanda "Müslüman düşman" şeklinde tanımlanıyor. Ancak çalışmanın takip eden sayfaları Türkiye'nin Müslüman karşıtı politikalarının neler olduğu sorusuna yanıt vermemektedir (Mes'udniya ve Necefi, 2011). Söz konusu örneklerin gösterdiği gibi, İran siyasetinde her zaman olumsuz bir imajı olan İsrail ile Türkiye aynı karede resmedilerek olumsuz bir Türkiye profili çizilmeye çalışılmıştır.

Öte yandan ikili ilişkileri akademik bir analizle Uİ disiplininin temel kavramları ile inceleyen ve argümantasyon sorunu olmayan çalışmalar da mevcuttur. Birdişli'nin çalışması bu açıdan örnek olarak gösterilebilir. Birdişli'nin çalışması gerek argümantasyon teknikleri gerekse isimlendirmeleri ile nitelikli ve önyargılardan uzak bir çalışma olarak durmaktadır. Birdişli, çalışmasının tamamında iki ülke ilişkilerini bir Uİ kuramı olan realizmin güç kavramı etrafında inceler. Buna göre İran birçok devlet gibi güç arayışında bir devlettir ve Türkiye-İran ilişkilerini kötü etkileyen sebep de budur (Birdişli, 2012). Karabulut ve Shaninpour'un iki ülke arasındaki ilişkileri incelediği çalışması da bu bağlamda değerlendirilebilecek, bilimsel kriterleri yerine getiren bir makaledir. Yazarlar, her iki ülkeyi de "bölgesel istikrar için önemli ülke" (Karabulut ve Shaninpour, 2013: 348) şeklinde tanımlarken iki ülke arasındaki ilişkileri Uİ'nin temel kavramları üzerinden ele almaktadırlar (Karabulut ve Shaninpour, 2013). Bu yönüyle

çalışma, tarafgirlikten ve sübjektif yorumlardan uzak, bilimsel verilere dayanan bir çalışma olarak öne çıkmaktadır.

Bir başka çarpıcı örnek olarak ise Mehmet Uçan'ın çalışması dikkat çekicidir. Bilimsel kaygılardan uzak yorum ve yargılarla dolu birçok çalışmanın aksine, Uçan'ın makalesi nükleer müzakereleri "müzakere modellemesi" üzerinden tartışmaktadır. Bu bağlamda yorum ve yargıların yerine bilimsel analizlerin öne çıktığı makalede, İran'a yönelik herhangi bir olumsuz söylem öne çıkmazken yazarın ilgili konulardaki eleştirilerinin neden sonuç zincirine bağlı, bilimsel açıdan tatmin edici bir analizin sonucu olarak öne çıktığı görülmektedir (Uçan, 2015). Uçan'ın makalesi yukarıdaki örneklerle birlikte değerlendirildiğinde, doğru argümantasyon tekniklerinin kullanıldığı makalelerde olumsuz algı oluşturacak isimlendirmelerin, nitelendirmelerin, önyargılı ve taraflı dili bulmak zorlaşırken doğru kaynakça kullanımı öne çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bilimsel ölçütlerle yazılan birçok makale İran'a yönelik olumsuz algıyı destekleyecek söylemin bir parçası olmamaktadır.

Bilimsel argümantasyon tekniklerinin kullanıldığı çalışmalara örnek olarak Hunkan'ın makalesi de gösterilebilir. Kutadgu Bilig'in yazıldığı ortamda Turan ve İran rekabetini inceleyen yazar, iki taraf arasındaki rekabeti herhangi bir tarafgirlik unsuruna başvurmadan bilimsel çerçevelerde incelemektedir. Örneğin her iki ülkeye ilişkin isimlendirmeler tarihi bilgilere ve kaynaklara bağlı kalınarak yapılmıştır. Bu açıdan bir tarih çalışması olan Hunkan'ın çalışmasında herhangi bir manipülasyon etkisinden söz etmek zordur (Huncan, 2011). Benzer şekilde, İskenderoğlu'nun makalesi de doğru argümantasyon tekniği ile öne çıkmaktadır. İran'da resmi dini inceleyen çalışmasında İskenderoğlu, Şiiliğe yönelik herhangi bir yoruma yer vermeden analitik değerlendirme yapmaya özen göstermiştir. Kendi yorumlarını sınırlı tutan yazar, Şiilik üzerine tespitlerini ilgili kaynaklara dayandırmaya özen göstermiştir. Bu açıdan İskenderoğlu'nun çalışması da manipülasyon amacı gütmeyen, kendini bilimsel sınırlar içinde konumlandıran makalelerden biri olarak öne çıkmaktadır (İskenderoğlu, 2012).

Bu bağlamda değinilebilecek bir başka çalışma ise Hülya Çelik ve Bilal Çelik'in çalışmasıdır. Devrim sonrası İran ders kitaplarında Türk temsillerini inceleyen çalışma, İran'a yönelik olumsuz yargılar taşımasına rağmen çalışmanın bilimsel kriterleri yeterince tamamladığı görülmektedir. Başka bir deyişle, söz konusu temsiller yazarların taraflı tutumlarının veya ideolojik yaklaşımlarından izler taşımamakta tam tersine bilimsel bir metot kullanılarak ulaşılan sonuçlar olarak öne çıkmaktadır (Çelik ve Çelik, 2015). Benzer bir çalışma olan Ali Temizel'in makalesi de tıpkı Çelik ve Çelik'in çalışması bağlamında değerlendirilebilir. İran'da Türkçe Öğreniminin konu edildiği ve doğru argümantasyon tekniklerinin kullanıldığı görülen

çalışmasında yazarın iki ülke ilişkilerine dair olumlu bir bakış açısı vardır ve iki ülkenin eğitim alanında işbirliği yapmasını savunmaktadır (Temizel, 2007).

3.3 Makalelerde tarafların iddialarını dayandırdıkları kaynakların niteliği ve öne sürdükleri argümanların gücü

Birdişli'nin makalesi gibi argümantasyon teknikleri ve isimlendirme konusunda taraflılıktan ve önyargıdan uzak çalışmalar dahi söz konusu olan İran'ın nükleer programı olduğunda kimi önyargılara teslim olmuş gibi görünmektedir. Bu bağlamda Birdişli'nin söz konusu İran'ın nükleer faaliyetleri ve nükleer kapasitesi olduğunda ciddi bir kaynakça gösteriminden bahsetmek zordur. Bu durum, yazarın İran nükleer politikasına ilişkin olumsuz bir yargısının olduğunu ortaya koymaktadır (Birdişli, 2012). Kocatürk'ün (1982) makalesi de benzer bir yöntemin ürünüdür. Örneğin "Siyonizmin emrindeki" ABD, "halkı dinden uzaklaştıran" Şah gibi ifadelerin herhangi bir referansının bulunmaması makaleyi İran'a yönelik bir söylem inşa etmenin bir aracı haline getirmektedir (Kocatürk, 1982: 32-33).

Emin Salihi'nin makalesi ise benzer bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Salihi, çalışmasında İran'ı sadece mezhepsel kimliklerle tanımlamakla kalmıyor İran'ın bölgedeki tüm Şiileri kontrol ettiği varsayımında bulunuyor (Salihi, 2011: 186). Söz konusu varsayım herhangi bir kaynağa dayandırılmazken, ilerleyen sayfalarda İran'ın bölgedeki tüm Şiileri "kışkırtma" kapasitesi olan bir devlet şeklinde temsil edilmesine neden oluyor (Salihi, 2011). Şahit'in makalesi de bu yaklaşıma yakın bir örnek olarak gösterilebilir. Şahit, İran devletlerini ırkçılık yapmakla suçlarken bu iddiasını herhangi bir kaynağa dayandırmak yerine kişisel yorumları ile sınırlı tutmaktadır (Şahit, 2015: 27). Makalenin taraflı bir dille yazılmasına neden olan bu yaklaşım İran'a yönelik olumsuz bakış açısını da desteklemektedir.

Bu bağlamda değerlendirilebilecek bir başka çalışma ise Yahya K. Zabunoğlu'nun makalesidir. Türkiye'de "Atatürkçü" olarak tanınan ve hukuk alanında profesör ünvanlı Zabunoğlu'nun çalışması, bir bilimsel makaleden beklenen kaynakça ve referans zenginliğinden oldukça uzak bir görüntü çizmektedir. Bu nedenle Zabunoğlu'nun çalışması çoğunlukla kişisel yorumlara ve önyargılara dayanmaktadır. Söz konusu önyargıların başında ise İslamcı İran'ın Türkiye için tehdit olabileceği endişesi yatmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de daha çok "Kemalistlerin şeriat karşıtı ve laiklik yanlısı" üslubunu hatırlatan makale, İran'a yönelik çok fazla olumsuz yargıdan oluşmaktadır ve metin boyunca İran genellikle "Allah adına insan öldüren" İslamcı rejim şeklinde tasvir edilmektedir (Zabunoğlu, 1989: 34).

Farsça yazılan makalelerde de yetersiz kaynakça kullanımı yoluyla dikkat çeken manipülatif bilgiler mevcuttur. Örneğin Alihani, Türkiye'nin İsrail ve Filistin politikasını ele alırken Türkiye'nin İsrail yanlısı tutum sergilediğini dile getiriyor. Ancak devamında Alihani, Türkiye'nin bu politikasının aslında İran karşıtı olduğunu savunuyor. Yazara göre AK Parti

liderliğindeki Türkiye'nin Hamas ile yakın ilişki kurmasının tek nedeni Hamas'ı İran'dan uzaklaştırmaktır. Yazarın bu yargısının sorunlu tarafı ise bu iddiayı kanıtlamaya gerek duymaması, herhangi bir kaynağa veya siyasi sürece referans vermemesidir (Alihani, 2011: 51). Yine benzer bir örneği Türkiye'nin Güney Kafkasya politikasını inceleyen bir makalede görmek mümkündür. Makalede Türkiye'nin Türkçe konuşan Asyalı devletler üzerinden hakimiyet peşinde koştuğunu ifade ederken özellikle Azerbaycan'ı araç olarak kullandığını iddia etmektedir. Ancak söz konusu iddiaları kanıtlamak için herhangi bir metne referans göstermemektedir.

Aynı makalenin genelinde ise Türkiye, "pan-Türkist" politikalar yürüttüğü savunulurken ilgili iddiaya karşılık sadece İran kökenli kaynaklar kullanılmıştır (Felahet ve diğerleri, 2015: 45). Bu makalenin ötesinde Türkiye'ye yönelik ağır ithamların yer aldığı birçok makalenin kaynakça gösteriminde sorunlar olduğu ve bir kısmının da sadece İran kökenli kaynaklarla beslendiği dikkati çekmektedir. Örneğin Türkiye-İsrail arasındaki ilişkileri inceleyen bir başka çalışma, Müslüman halkların aleyhine olacak şekilde Türkiye ile İsrail'in yakın ilişki içinde olduğunu iddia ederken bu iddiayı sadece İran kökenli kaynaklara dayandırmaktadır (İbrahimi ve diğerleri, 2015: 205).

Yine benzer konulara değinen ve benzer iddiaya sahip bir başka makalede de Türkiye'nin "ABD ve İsrail değerleri için mücadele ettiğini" iddia ettiğini bunun da İran ile ilişkilerine zarar verdiğini iddia etmektedir. Ancak benzer şekilde yazarlar, söz konusu iddialarını kanıtlarken, başka bir deyişle Türkiye'yi İsrail yanlısı gösterirken ya kaynak göstermemeyi ya da İran kökenli kaynakları tercih etmektedir (Nevazeni ve diğerleri, 2014; Refi'i ve Mezlumi, 2012: 90).

Ancak kaynakça gösterilmeden Türkiye'ye suçlayıcı ifadelerin kullanıldığı en sert makale olarak Türkiye'nin IŞİD'i desteklediği ithamları gösterilebilir. Bu tür makalelerde, herhangi bir kaynak gösterilmeksizin Türkiye, IŞİD teröründen sorumlu tutulmaktadır:

Bugün terörizmin mali desteği, silah kaçakçılığı, yasa dışı petrol satışı ve Suriye ve Irak'a teröristlerin girişi gibi faaliyetler Güneydoğu Anadolu'da yaygın olarak görülmektedir. AKP'nin aşırı İslamcı grupları desteklemesinin nedenleri bu makalenin sorusudur. AKP liderleri Libya, Tunus ve Mısır'da Müslüman Kardeşler tarzı sistem kuramadıklarından dolayı, Esed'i devirmek için Suriyeli muhalifleri istihbarat ve lojistik faaliyetleriyle kendi himayesine almıştır (Gevam ve diğerleri, 2015: 141).

Aynı makalenin devamında ise Türkiye, "Fars Körfezi Araplar" ile birlikte sadece "IŞİD gibi tekerfirci gruplara" destek vermekle suçlanmıyor aynı zamanda bu tür terör eylemlerinin Irak'ta

ve Suriye’de gelişmesinin ve “ölümcül terörist gruplara dönüşmesinin” esas sebebi olarak suçlanıyor (Gevam ve diğerleri, 2015: 161). Yine makaleye göre Türkiye’nin böyle bir politika yürütmesini asıl sebebi, İran’ı Suriye’de güçsüz konuma düşürmektir. Çünkü Türkiye, “Şii karşıtı” bir ülkedir (2015: 164). Yukarıdaki alıntıdan da net bir şekilde görülebileceği gibi kimi makaleler Türkiye’yi ağır bir şekilde suçlamasına rağmen bu iddialarını destekleme ya da kanıtlama çabasına girmemişlerdir. Bu nedenle de özellikle IŞİD gibi küresel ölçekçe ses getiren terör eylemlerini Türkiye ile eşleştirme çabası mevcuttur.

Ayrıca daha az alıntının, daha çok yorumun olduğu tüm çalışmaları İran karşıtı olarak görmek doğru değildir. Çalışmaların küçük bir kısmı bu açıdan tam tersi bir profil çizmektedir. Örneğin Habib’in makalesi benzer şekilde çok fazla yoruma yer veren buna karşın söz konusu yorumları kanıtlayan kaynakçanın az olduğu çalışmalardan birisidir. Ancak genelden farklı bir şekilde Habib’in çalışması söz konusu yorum ve yargılarla İran’a yönelik olumlu bir temsilin oluşmasını sağlamaktadır. Şiilik ve İran Şiiliği üzerine çalışan yazar, İran ziyareti sırasındaki gezi notlarından faydalanırken, Şiiliğe dair birçok olumlu yorumu makalenin geneline yayılmaktadır (Habib, 2013). Yine bu bağlama örnek olarak Hasan Onat’ın (1990) makalesi gösterilebilir. İran İslam Devrimi’ni incelediği çalışmasında Onat, açık bir şekilde devrimin ihraç edilmesini savunurken (1990: 17) kaynaklarının çok önemli bir kısmını İran ve devrim taraftarı isimler oluşturmaktadır. Onat’ın kaynak ve referans seçiminde taraflı tutumu büyük oranda İran’a ve İslam Devrimi’ne yönelik bir yargının inşa edilmesinde önemli bir oynamıştır.

Tarih makalelerinde ise kaynakça gösteriminin daha doğru bir şekilde yapıldığı dikkati çekmektedir. Örneğin Hunkan’ın Kutadgu Bilig’in yazıldığı dönemi inceleyen çalışması döneme ilişkin tarihi kitapları etkili ve tartışmaya yol açmayacak şekilde kullanması ile öne çıkmaktadır (Huncan, 2011). Ersin Selçuk’un makalesi de yine bu bağlamda değinilebilecek çalışmalardan biridir. Hunkan’ınki ile benzer şekilde tarihsel dönemi ele alan Selçuk, kaynak gösterimi konusunda kaynaklara, buna bağlı olarak ise her iki ülke de kaynaklarda geçtiği şekliyle isimlendirilmiştir (Selçuk, 2015). Benzer bir yaklaşım, tarihi dönemleri ele alan bir olan Sadık Sarısmen’in makalesi için de geçerlidir. Birinci Dünya Savaşı’nda İran Afşarları’na yönelik çalışması geniş ve çeşitli kaynakçası ile öne çıkmaktadır (Sarısman, 1995). Bu nedenle tarihi makalelerin geneli için genellikle yazarların kaynaklara sadık kaldığı bunun da her iki ülkeye karşılıklı olarak olumsuz algıların oluşmasının önüne geçti söylenebilir.

3.4 Makalelerde öne çıkan ve tekrar eden konular

İran’a ve Türkiye’ye yönelik olumsuz söylemin inşa edilmesinde etkili rol oynayan makaleler arasında en çok dikkati çeken iki ülke arasındaki ilişkilidir. Söz konusu ilişkiler sadece doğrudan Türkiye-İran ilişkilerini ele almamakta dolaylı olarak da bu ilişki öne çıkan konular

arasına girmektedir. Örneğin Türkiye'nin Ortadoğu politikası veya ABD ile ilişkileri birçok yazar tarafından Türkiye'nin İran ile ilişkileri biçiminde değerlendirmeye alınmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin İran için tehdit veya dost şeklinde tanımlanmasında ülkelerin farklı ülkelerle, coğrafyalarla veya küresel sistemde konumuyla doğrudan ilgili olmuştur.

Bu bağlamda yazarlar için en dikkat çekici konu Türkiye ve İran'ın Ortadoğu çelişen çıkarları söz konusu olduğunda iki ülke arasındaki ilişkilerin ne şekilde etkileneceği olmuştur. Özellikle Suriye ve İran'ın etkili olduğu hatırı sayılır oranda Şii nüfusun olduğu ülkeler iki ülke ilişkilerinde olası gerilimlerin kaynağı olarak tanımlanmıştır (Bilgin, 2012: 15; Şahit, 2015: 27-28). Bu konuyla bağlantılı bir başka konu ise tarih gibi görünmektedir. İki ülke arasındaki ilişkileri inceleyen birçok çalışmada Osmanlı Devleti ve Şah dönemi İran'ı iki ülke ilişkilerini etkileyen unsur bağlamında dikkate alınmıştır (Piruti ve Beygdili, 2015; Sarıman, 1995; Selçuk, 2015; Salihi, 2011).

Yine bu bağlamda değerlendirilecek bir başka başlık olarak ise İran'ın nükleer faaliyetleri ve küresel sistemdeki konumu en çok incelenen konular arasında görülmektedir. Özellikle Türk akademisyenlerin dikkatini çeken bu konu iki bağlamda kaleme alınmıştır. Birinci olarak İran'ın planladığı gibi nükleer silahlara sahip olmasının Türkiye için İran'ı bir tehdit haline getirip getirmeyeceği tartışılırken; ikinci olarak ise yazarlar, Türkiye'den bağımsız bir şekilde, İran'ın bu faaliyetlerinin onun küresel sistemdeki konumunu nasıl etkileyici üzerinde durmuşlardır (Şen, 2012).

İran dış politikası Türk akademisyenler için ne kadar dikkat çekici bir konuya İranlı araştırmacılar için de Türk dış politikası öne çıkan önemli araştırma alanlarından biri gibi durmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye'nin Ortadoğu politikası Türkiye'deki farklı siyasi blokların kimliği üzerinden tartışmaya açılmıştır (Dervişi ve Muhammedyan, 2014; Furuği ve diğerleri, 2012; Furuği ve diğerleri, 2012). Örneğin Kemalistlerin Ortadoğu politikası ile muhafazakar ya da İslami geleneği takip eden gelenek arasındaki farklılıklar araştırılmıştır. Ancak her iki bloğun Ortadoğu politikası da dolaylı bir şekilde İran'a olan etkileri üzerinden değerlendirmeye alınmış farklı politikalar uygulandığı iddia edilse dahi İran için tehdit olarak görülmüştür (Bedri ve diğerleri, 2014). İkinci olarak ise İranlı araştırmacıları Türk dış politikası ile devlet kimliği üzerinden bir bağ kurarak ilgilenmişlerdir. Bu bağlamda Türkiye Batı'nın bir temsilcisi gibi resmedilirken İran'a ya da Ortadoğu'ya yönelik olası politikaları doğrudan bu kimliğin sonucu olarak görülmüştür. AK Parti dönemini inceleyen makaleleri de bu kapsama dahil etmek mümkündür (Bedri ve diğerleri, 2014; Alihani, 2011; Etayi, 2000; Derviş ve Muhammediyen, 2014; Çekinizade, Hoş Endam, 2010; Nevazeni ve diğerleri, 2014; Refi'i ve Mezlumi, 2012; Alihani, 2011). Öte yandan benzer bir durum Türk araştırmacılar için de geçerlidir. Birçok araştırmacı İran'ın dış politikasını Şii kimliği üzerinden incelerken bu

meseleyi bir “sorun” biçiminde ele aldıkları dikkati çekmektedir (Ayhan, 2011; Kocatürk, 1982; Onat, 1990).

Bir başka dikkat çekici konu ise yazarların kendi kamuoyunu etkileme kapasitesi yüksek konuları seçmiş olmalarıdır. Örneğin İranlı yazarlar için Türkiye’deki seküler veya laiklik anlayışı dikkat çekici bir konuyken Türk yazarlar içinse İslam Devrimi ve Devrimin ihracı gibi konular öne çıkmıştır (Nevazeni ve diğerleri, 2014; Refi’i ve Mezlumi, 2012; Şen, 2012). Bu konular üzerine yazan araştırmacılar, farklı konuları kaleme almış olsalar dahi bu terimleri kullanmaya özen gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu yöntem daha çok kendi kamuoyunda İran/Türkiye algısının belirlenmesinde etkili bir yöntem olarak görmüşlerdir.

3.5 Makale yazarlarının diğer ülkeye karşı tutumu

İncelenen 21 Farsça makalenin 18’inde Türkiye’ye yönelik olumsuz tutum alındığı dikkati çekmektedir. Yalnızca 2 makalede yazarlar Türkiye’ye yönelik olumlu bir tutum içerisinde olurken 1 makalede ise tarafsız bir tutum takınıldığı tespit edilmiştir. Makalelerin çoğu akademik dergilerde yayınlanmalarına karşın bu tablo, dergilerin de bilimsel kimliğine şüphe düşürmektedir. Makalelerde genel olarak Türkiye’deki laiklik anlayışı ve Türk milliyetçiliği sert bir üslupla eleştirilmektedir. Yazarlar Türkiye’yi İsrail’in ve ABD’nin çıkarları için çalışan bir ülke olarak resmetmektedirler. Örneğin, **İsmail Mezlumi ve Hüseyin Refi’i**, makalelerinde Türkiye’yi ABD ve İsrail’in bölgesel amaçları için çalışan bir ülke olarak sunmaktadır. **Hüseyin Yekta** da aynı şekilde Türkiye’nin İsrail ile işbirliği içerisinde İran’a karşı hareket ettiğini savunmaktadır. **Davut Necefi ve Hüseyin Mes’udniya’nın** makalelerinde de Türkler ve İranlılar arasındaki tarihsel mücadelelere dikkat çekilmekte ve iki ülkenin tarih boyunca birbirleriyle hep mücadele içerisinde oldukları vurgulanarak işbirliğinin imkansızlığı işaret edilmektedir.

Türkçe makaleler ele alındığı zaman ise yazarların İran’a karşı tutumlarının çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. İncelenen 26 makalenin 4’ünde İran’a karşı olumlu bir yaklaşım bulunurken, 12 makalede tarafsız ve objektif bir tutum alındığı görülmüştür. 9 makalede ise İran’a karşı olumsuz bir yaklaşım sergilendiği saptanmıştır. Bu açıdan Farsça makalelerle kıyaslamak gerekirse Türkçe makalelerde daha dengeli bir tablonun olduğu söylenebilir. Elbette İran’a karşı olumsuz bir tutumu ön plana çıkartan makalelerin hepsinde kategorik bir İran karşıtlığı olduğunu söylemek doğru olmaz. Bazı makaleler İran’ın siyasal sistemini ya da nükleer programını sorun konusu yaparken bazıları ise çok katı bir İran karşıtlığı göze çarpmaktadır. Bu tarz katı İran karşıtlığı barındıran makaleler İran’ın tarih boyunca Türkiye’ye karşı olumsuz faaliyetlerde bulunduğu fikri ön plana çıkmaktadır. Örneğin, FETÖ kaynaklarını sıkça kullanan **Bilal Sağlam**’ın makalesinde İran, tarih boyunca Türkiye aleyhinde çalışan bir ülke olarak resmedilmektedir. Oysa **Gülriş Şen**’in makalesinde İran’ın yalnızca nesnel olarak

tespit edilebilen bir takım siyasal uygulamalarının (hapishanelerdeki muhaliflere işkence gibi) eleştirisi yapılmaktadır.

4. SONUÇ

Uluslararası ilişkilerin en önemli aktörleri olan devletler arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde çok sayıda faktörün etkili olduğu kuşkusuzdur. Uluslararası aktörler ve küresel siyasal sistemin yapısından tarihsel ve kültürel faktörlere, ekonomik çıkarlardan güvenlik kaygılarına, karar verici konumunda bulunan aktörlerin ait oldukları siyasal çevreler ile kişisel özelliklerinden muhatap ülke hakkında sahip oldukları algılara kadar pek çok faktör bu bağlamda sayılabilir. Karar vericilerin karşı devlet hakkındaki algılarının yanında halkın da aynı konudaki algılarının da zaman zaman dış politikanın şekillenmesine etki edebilmesi söz konusudur.

Türk-İran ilişkilerinin şekillenmesinde yazılı kaynakların yerinin incelenmesini konu alan bu proje kapsamında, Türk ve İranlı siyasal karar vericiler ile her iki ülke halklarının karşılıklı algılarını etkilediği düşünülen kitaplar, makaleler ve lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu çerçevede, incelenen Farsça eserlerde Türkiye'nin, Türkçe eserlerde ise İran'ın nasıl ele alındığı ortaya konarak, bu ele alış biçiminin iki ülke karar vericilerinin algıları ve dolayısıyla Türk-İran ilişkilerinin şekillenmesine dair etkilerine dair çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Ancak projenin ana hedefi söz konusu eserlerin iki ülke ilişkilerine etkisinin incelenmesi değil, Türk ve İran yazılı kaynaklarında karşı tarafın nasıl ele alındığının resminin ortaya konmasıdır. Belki bu ortaya çıkan resmin iki ülke ilişkilerinin şekillenmesiyle ilişkilendirilmesi daha kapsamlı başka bir araştırmanın konusu olabilir.

Eserlerin eleştirel söylem analizi çerçevesinde incelenmesi sonucunda ortaya çıkan tabloya gelince, projeye başlarken söz konusu olan öngörülerimizin büyük ölçüde doğrulandığı görülmektedir. Gerek İran tarafında gerekse Türkiye tarafında karşı ülkenin siyasetini, dinsel/mezhepsel kimliğini ve tarihini konu alan eserlerin önemli kısmının karşı taraf hakkında olumsuz bir algı oluşturmaya hizmet etmesi söz konusudur. Eserlerin yazıldığı dönemin siyasi atmosferi, yazarların siyasal, toplumsal, etnik veya mezhepsel kimlikleri bu çerçevede etkili faktörler arasında yer almaktadır. Raporda örneklerle ifade edildiği gibi, bazı eserlerde yazarların kendi kimliksel aidiyetleri ve görüşleri nedeniyle bilinçli ve açık bir şekilde karşı taraf hakkında olumsuz algı üretme çabası içerisinde olması söz konusuysa, bazı eserlerde bu etkinin üstü kapalı ve kasıtsız bir şekilde yapıldığı gözlenmektedir.

İncelenen Türkçe ve Farsça eserler arasında karşı tarafın nasıl tasvir edildiği ve analize tabi tutulduğu açısından bir karşılaştırma yapıldığında ise, Farsça eserlerdeki Türkiye konusunun ele alış biçiminin Türkçe eserlerdeki İran olgusunun incelenmesine göre çok daha olumsuz olduğu göze çarpmaktadır. Bu kapsamda bazı Farsça eserlerde sıkça gündeme getirilen Batı ile ilişkileri, NATO üyeliği, Kürt ve Ermeni meseleleri, Osmanlı geçmişi, milliyetçi politikaları

ve dönemselsel olarak İsrail ile ilişkileri gibi konuları üzerinden Türkiye'nin çok ağır suçlama ve hakaretlere maruz kalması söz konusudur. Raporda bu çerçevede yapılan nitelendirme ve argümanlara örnekleriyle birlikte yer verilmiştir. Buna karşılık Farsça eserlerde rastlanıldığı kadar olmasa da, bazı incelenen Türkçe eserlerde de, Şiilik, rejim ihracı, yayılmacı Şii politikası, baskıcı siyasal rejimi ve Osmanlı-Safevi ilişkileri gibi konular üzerinden İran hakkında oldukça ağır eleştiri ve ithamlar söz konusudur.

Türkçe eserlerde İran'a dair olumsuz ve eleştirel olarak öne çıkan konular daha çok bu ülkenin mezhepsel kimliği ve bu kimlik üzerine inşa ettiği düşünülen dış ve iç politikası iken, Farsça eserlerde Türkiye'ye dair olumsuz analiz ve tanımlamalarda öne çıkan konular Türkiye'nin etnik kimliği ve dönemselsel olarak Batı ile ilişkileri bağlamında inşa ettiği düşünülen iç ve dış politika yönelimleri çerçevesinde olmuştur.

İncelenen kitaplar, tezler ve makalelerin bilimsel niteliği ve kaynak kullanımı açısından bakıldığında ise, gerek Farsça gerekse Türkçe eserlerin bir kısmında evrensel bilimsel kurallara riayet edilmediği, akademik tezlerin bazılarında bile polemik dilinin hakim olduğu, kaynak kullanımında da ya yetersiz kaynak kullanımının ya da objektifliği zedeleyecek şekilde "seçici" kaynak kullanımının söz konusu olduğu görülmektedir. Farsça eserlerde bu sorunun Türkçe eserlere göre daha fazla göze çarptığını da ifade etmek gerekir.

Proje kapsamında ulaşılan sonuçlar, hangi sebeple olursa olsun, iki önemli komşu olan Türkiye ve İran'da birbirlerini konu alan eserlerdeki ele alış biçiminin sorunlu olduğuna işaret etmektedir. İncelenen eserlerin az bir kısmının gerçekten objektif ve bilimsel niteliğe sahip olması ve önemli bir kısmının karşı taraf hakkında olumsuz algı oluşturacak nitelikte yargılar ve ifadelerle dolu olması iki ülke ilişkileri açısından ciddi bir sorundur. Her iki ülkenin de kendi çıkarları doğrultusunda gerek ekonomik gerekse siyasi ve güvenlik alanlarında işbirliği yapması önemli bir zorunluluk olduğu düşünüldüğünde Türkiye ile İran arasında işbirliğinin artırılmasının önünde bir engel olarak duran bu olumsuz algıların ortadan kaldırılması önem arz etmektedir. Bu olumsuz algıların ortadan kaldırılması konusunda proje kapsamında incelenen yazılı kaynakların da, en az görsel ve yazılı medya kaynakları kadar önemi vardır.

Bu noktada benzer bir çalışmanın görsel ve yazılı medya ile sosyal medyada Türkiye'de İran ve İran'da Türkiye algısının incelenmesi açısından yapılmasının önemini de vurgulamak gerekir. Aynı şekilde bu mecralarda var olan algının resmedilmesinin ardından bu algının iki ülke ilişkilerinin şekillenmesine ne düzeyde etkide bulunduğu ölçülmesi de önem arz etmektedir.

Kara sınırları açısından bakıldığında Türkiye'nin en büyük komşusu olan İran'ın tarihi, kültürü, ekonomik ve siyasi yapısıyla doğru bir şekilde tanınması, bu ülke ile rasyonel

düzlemde bir ilişki inşa edilebilmesi açısından çok önemlidir. Bu nedenle bu ülkeye dair önyargıların ve gerek kasıtlı gerekse istenmeden oluşturulan yanlış bilgilerin ortadan kaldırılması gereklidir. İran'ın doğru bir şekilde tanınması, Türkiye'deki karar vericilere, bu ülkeyle ne düzeyde işbirliği yapılabileceği konusunda olduğu gibi, İran konusunda hangi konularda dikkatli olunması gerektiğine ve bu ülkeden Türkiye için ne tür tehditlerin söz konusu olabileceğine dair bilgiler de verecektir.

Benzer şekilde İran'da Türkiye'nin doğru bir şekilde tanıtılması da bu ülke ile sağlıklı bir ilişki kurulabilmesi için zorunludur. Proje kapsamında incelenen Farsça eserlerde Türkiye hakkında ağırlıklı olarak söz konusu olan olumsuz algı, Türkiye'nin bu konuda da adımlar atması gerektiğini göstermektedir. Her iki ülkenin de, karşılıklı olarak söz konusu önyargı ve yanlış bilgilere dayalı olumsuz algıların ortadan kaldırılması konusunda çaba sarf etmeleri gerekiyor. Ancak bu konuda İran tarafından beklenen adımlar gelmese de Türkiye'nin kendi çıkarları, İran'ı doğru tanımayı ve bu ülkeyle rasyonel bir ilişki kurmayı gerektirmektedir.

Avrupa'da çok daha çatışmacı bir geçmişe sahip olan Almanya ve Fransa'nın işbirliği eksenli yeni ilişkilerinde ilk adımı karşılıklı olumsuz algıların ortadan kaldırılması konusunda attıkları göz önüne alındığında, Türkiye'nin diğer komşularıyla ve İran'la arasındaki algı sorunlarını gidermesi önemlidir. Zira Ortadoğu'da genel olarak hakim olan çatışmacı politikalar diğer bölge ülkelerini olduğu gibi Türkiye'yi de zorlamakta ve zaman zaman başta terör olmak üzere çok sayıda tehdit karşısında yalnız bırakmaktadır. Bu tehditlere karşı İran dahil bölge ülkeleriyle işbirliği yapması Türkiye'nin elini kolaylaştıracaktır. Bu işbirliğinin mümkün olabilmesi için gerek siyasi karar vericilerdeki gerekse halktaki söz konusu ülkelere yönelik algının çok olumsuz olmaması gerekiyor. Bölge ülkeleri arasındaki parçalanmışlıkları ve olumsuz algıları fırsata dönüştürmeye çalışan küresel aktörlerin bu olumsuz algıları körüklemeye yönelik faaliyetleri de hesaba katıldığında Türkiye ve İran gibi bölge ülkelerinin işbirliğinin önündeki söz konusu olumsuz algılar konusunda daha teyakkuz halinde olmaları gerekiyor.

Almanya ve Fransa'nın çatışma yerine işbirliği politikasına yöneldikleri dönemde bile her iki ülkede de karşılıklı olumsuz algıları ve çatışmayı canlandırmayı hedefleyen aktörler söz konusu olmuş ve bunlara karşı mücadele de kolay olmamıştır. Türkiye ile İran arasında belki Almanya ve Fransa'nın geçmişindeki kadar çatışma söz konusu değil ama iki ülke arasındaki ilişkileri zehirlemek isteyen aktörlerin faaliyetleri için zemin teşkil edecek ciddi bir güvensizliğin olduğu da açık. Bu nedenle Türkiye ve İran'ın, her iki ülkenin de çıkarına olacak şekilde işbirliğinin önünü açmak için bu güvensizlik ve onu besleyen faktörlerle mücadele etmesi büyük önem arz ediyor. Bu proje kapsamında ele alınan eserlerin incelenmesi sonucu ortaya çıkan resim, bu çerçevede adım atılması gereken alanlardan birisini ortaya koymuş

oluyor. Benzer alışmaların Türkiye'nin diğer komşularıyla ilişkileri açısından da yapılması muhtemelen benzer tabloları ortaya koyacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahavi, Ş. 1990. "İran'da Din ve Siyaset". Çev. Ayaz, S. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Akgün, M. , Gündoğar, S. S. 2013. "Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2012,2013", TESEV Dış Politika Programı Raporu, <http://tese.org.tr/tr/yayin/ortadoguda-turkiye-algisi-2013>.
- Batan, M. 2011. "İran İslâm Cumhuriyeti İlk ve Ortaöğretim Ders Kitaplarında Türkler ve Türk İmaji", Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve Araştırmaları Enstitüsü Kabul edilmiş Yüksek Lisans Tezi.
- Cleveland, W. 2008. "Modern Ortadoğu Tarihi". Çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Doulatabadi, F. 2005. "Ahter Gazetesi Çerçevesinde İran-Türkiye Fikrî ve Edebî İlişkileri", Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Epstein, C. 2008. The Power of Words in International Relations: Birth of an Anti-Whaling Discourse. Cambridge, MA: MIT Press.
- Erden, M.S. 2010. "Citizenship and Ethnicity in Turkey and Iran", Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fairclough, N. 2010. "Critical Discourse Analysis (Second Edition)". Harlow: Longman.
- German Embassy in Paris. "Comparative View of Franco-German Relations on the Occasion of the 50th Anniversary of the Elysée Treaty". http://www.ifop.com/media/poll/2116-2-study_file.pdf Son erişim tarihi: 04 Mart 2015.
- Gök, A. 2013. "Türk-Arap İlişkilerinde Tarih Ders Kitaplarının Önemi ve Türkiye'de Liselerde Okuyan Öğrencilerde Arap Algısı", Uluslararası Türk-Arap Müşterek Değerler ve Kültürel Etkileşim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Amman/Ürdün, s. 41-63.
- Kavasemi, A.A. 1992. "Türkiye'de ve İran'da Siyasi Partilerin Toplumsal Kökenlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (1960-1989)", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Külbilge, İ. 2010. "18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri (1703-1747)", Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Radio France. "L'Allemagne et nous". http://download.www.arte.tv/permanent/u1/traite_elysee/enquete.pdf Son erişim tarihi: 04 Mart 2015
- Reisigl, M., Wodak, R. 2009. "The Discourse-Historical Approach (DHA)". Methods of Critical Discourse Analysis (Second Edition). Editörler: Wodak, R., Meyer, M. London: Sage.
- TESEV. 2005. "Ermenistan Ve Türkiye Vatandaşları Karşılıklı Algılama Ve Diyalog Projesi". <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/TR-ERM%20-%20Rapor.pdf> Son erişim tarihi: 20 Şubat 2015.

Van Dijk, T.A., 2001. "Critical Discourse Analysis". The Handbook of Discourse Analysis. Editörler: Schiffrin, D., Tannen, D., Hamilton, H.E. Massachusetts, USA: Blackwell.

Wodak, R. 2001. "The Discourse-Historical Approach". Methods of Critical Discourse Analysis. Editörler: Wodak R., Meyer, M. London: Sage.

Wodak, R., Meyer, M. 2009. "Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology".Methods of Critical Discourse Analysis (Second Edition). Editörler: Wodak, R., Meyer, M. London: Sage.

Yerlikaya, T. 2015. "Batı Basınında Türkiye Algısı", İstanbul: SETA.

Yiğit, K. 2014. "Turkey-Iran relations after the Iranian İslamic Revolution: cooperation or rivalry", Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İncelenen Kaynaklar

Türkçe

Kitaplar

Akpınar, M. 2014. Arap Baharı Mı İran Ateşi Mi. İran-Türkiye ve Batı Üzerinden Ortadoğu Analizleri. (4. Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları.

Aktaş, C. 2004. Dünün Devrimcileri Bugünün Reformistleri İran'da Siyasal, Toplumsal ve Kültürel Değişim. İstanbul: Kapı Yayınları.

Akyol, T. 2010. Osmanlı'da ve İran'da Mezhep Ve Devlet. (8. Baskı) İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Altan, Çetin; Kaan, D. 2011. Safevi Dönemi İran Tarihi. Ankara: Kadim Yayınları.

Aras, B. 2003. Ortadoğu ve Türkiye İstanbul: Q Matris Yayınları.

Atilla, A. 2006. Büyük Ortadoğu kuşatması Yeni Dünya Düzeni'nin Ortadoğu Ayağı. İstanbul: Timaş Yayınları.

Avcı, G. 2006. Doğu'nun İstilasası. Medeniyetler Savaşına Doğru. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Başer, A. E. 2015. Orta Doğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Batur, Z. 2008. İran'da Kıyamet Senaryoları. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Boran, Y. 2007. Lübnan'daki İran Hizbullah. İstanbul: Siyah Beyaz Basım Yayın.

Bozarslan, H.; Berktaş, A. 2010. Ortadoğu. Bir Şiddet Tarihi: Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonundan El-Kaide'ye. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bozgeyik, B. 1981. Bütün Cepheleriyle İran Meselesi. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Bulaç, A. Hedefteki Ülke İran, İstanbul: Çıra Yayınları.

Ceylan, Ali K. 2009. Çılgılık çılgılığa İran: İran Devrimi ve Bölge Terörü ile Son Dönem Gelişmeleri. İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.

Çağlayan, S. 2012. İran. Şii Düşüncesinde İslamcılık-Mehdi'yi Beklerken. İstanbul: Cinius Yayınları.

Çalışlar, İ.; Çalışlar O. 2004. İran Bir Erkek Diktatörlüğü. İstanbul: Gendaş.

Çandar, C. 1981. Dünden Yarına İran. İstanbul: Yalçın Yayınları.

Cankara, Y. 2005. Yeni Oyun. İran'ın Nükleer Politikası. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Çelenk, M. 2013. 16-17. Yüzyıllarda İran'da Şiiliğin Seyri. (1. Baskı) Bursa: Emin Yayınları.

Çetinkaya, D. 2014. Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çetirge, Yurdanur A. 1997. Namludaki Karanfilden Şeriata İran. Ankara: Bilgi Yayınları

Çizgen, N. 1994. İki Ülke, İki Devrim, Türkiye İran. (Anılarla İran Devrimi). İstanbul: Say.

Doğan, M. 1996. Türkistan-Türkiye Gergefinde İran. İstanbul: İz Yayıncılık.

Erdoğdu, H.; Gürkan, D. 2008. Büyük Pers Düşüncesinden Zülfikar'ın Yumruğuna İran. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ersoy, Ö. 2013. İran'ın nükleer programının analizi ve Türkiye. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Gölpınarlı, A. 2016. Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, Ankara: Kapı Yayınları.
- Gündoğan, Ü. 2010. İran ve Ortadoğu 1979 İran İslam Devrimi'nin Ortadoğu Dengelerine Etkisi. Ankara: Adres Yayınları.
- Gündüz, T. 2015. Son Kızılbaş. Şah İsmail. (5. Baskı) İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Güngörge, Mustafa T. 1983. Humeyni Ve İran İnkılabı. Belgesel İnceleme. İstanbul: Araştırma Yayınları
- Gürakar, T. 2012. Türkiye ve İran. Gelenek, Çağdaşlaşma, Devrim. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Hakyemez, C. 2014. Osmanlı-İran ilişkileri ve Sünni-Şii İttifakı. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kalafat, Y. 2005. İran Türklüğü Jeokültürel Boyutlarıyla. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Kanat, F. 2007 İran Sinemasında Kadın Kadın Temsili ve Kadın Yönetmenler. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kanar, M. 1999. Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi. İstanbul: İletişim.
- Kanar, M. 2013. Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi, Say Yayınları.
- Kaya, İ. 1988. İran Tuzağı. Bir Süperin Dramı. (İkinci Baskı) İstanbul: Nehir Yayınları
- Kaya, İ. 2014. Kendi Kaynaklarına Göre Şia Ve Şiilik İstanbul: Elvan Yayınları.
- Karagül, İ. 2007. Hesaplaşma Yüzyılı. Mezhepler Çatışması, Suikastlar, Taktikler. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karatay, O. 2012. İran İle Turan. Eskiçağ 'da Avrasya Ve Ortadoğu'yu Hayal Etmek. (2. Baskı) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kayabalı, İ.; Arslanoğlu C. 1990. İran'ın Anadolu'ya Uzanan Gölgesi Ana Çizgiler Ve Gerçeklerin Kısa Tarihi 1453-1989. Ankara: Set Ofset Basımevi.
- Kaynak, M. 2010. Savaşın Eşiğindeki Ortadoğu. İstanbul: Truva Yayınları.
- Kılınç, T. 2011. Ortadoğu'dan Notlar. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Korkmaz, Y. 2015. İran Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansıması. İstanbul: Matbuat Yayınları.
- Korkmaz, S. 2012. Şia'nın Oluşumu. Hz. Ali'nin Vasiliği Düşüncesi. İstanbul: İz Yayınları.
- Keneş, B. 2012. Hasan Sabbah'tan Bugüne İran ve Terör. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keneş, B. 2012. İran. Tehdit mi, fırsat mı? İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keneş B. 2013. İran Siyasetinin İç Yüzü. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kerim, M. 1980. İran İslam Devrimi. (2. Baskı) İstanbul: Düşünce Yayınları.
- İlknur, M. 2009. İmam Mehdi'den Humeyni'ye İran. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- İşbilen, E. 2009. Nükleer Satranç İran ve Nükleer Silahlanma Politikası. İstanbul: Barış Matbaası.
- Manisalı, E. 2011. Eksen Kayması. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Metin, C. 2011. Emperyalist Çağda Modernleşme Türk Modernleşmesi ve İran, 1800-1941. Ankara: Phoenix.
- Metiner, M. 1989. Şafakta 10 Gün. İran Notları. İstanbul: Birim Yay.
- Öz, M. 2011 Başlangıçtan Günümüze Şiilik Ve Kolları. İstanbul: Ensar Yayınları.

Özkaya, Ö. 2006. Pentagon'un İran Operasyonu / Gizli Belgelerle. Ortadoğu'nun Kaderini Değiştiren Darbe. İstanbul: Pegasus Yayıncılık.

Öztürk, Osman M.; Yalçın, S. 2006. Kaosa Doğru İran. Güncel İran İncelemeleri. Ankara: Fark Yayınları.

Rıfat, U. 2007. Siyasi Tarih 1789-2014, (6. Baskı), Ankara: DER Yayınları.

Sami, O. 2001. Gülümseyen İslam. Hatemi'nin Ağzından İran'da Değişim. İstanbul: Metis.

Sami, O.; Çakır, R. 2000. Hatemi'nin İran'ı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sarıkaya, Y. 2008. Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran'da Milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sayim, T. 2007. ABD, Ortadoğu ve Türkiye. Ankara: Nobel Dağıtım.

Sancak, İ. 2014. Şia Ve İran'ın İhaneti, İstanbul: Fikir Teknesi Yayınları.

Saray, M. 1990. Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü. (1. Baskı). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Saray, M. 2006. Türk-İran İlişkileri. (2. Baskı) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Sarıkçıoğlu, M. 2013. Osmanlı-İran Hudut Sorunları (1847-1913). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Saygı, T. 2012. Atatürk ve Şah. İstanbul: Paraf Yayınları.

Sayın, Y. 2015. Ortadoğu'da Türkiye ve İran'ın İşbirliği İmkanları. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Sedat, L.; Ekinci, Arzu C. 2011. 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. Ankara: USAK.

Şahin, H. 2010. İlhanlılar Döneminde Şiilik. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Sever, A. 2012. Türkiye'nin Orta Doğu İlişkileri Kavramsal ve Olgusal Bir Analiz. Ankara: Derin Yayınları.

Şimşek, E. 2005. Türkiye'nin Ortadoğu Politikası. İstanbul: Kumsaati Yayınları.

Şimşek, E. 2006 Kod adı: Pegasus/Amerika'nın İran'ı İşgal Planı. Ankara: Neden Kitap.

Timur, T. 2016. Türkiye, Ortadoğu Ve Mezhep Savaşı. 2015 Yılı Güncesi. İstanbul: Yordam Kitap.

Tuncel, M. 2008. Hedef Neden İran? Ortadoğu'da Güç Savaşları. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Türk, H. 2005. Amerika'nın Hedefindeki Ülkeler. İstanbul: Akademi TV Programcılık.

Tülümen, T. 1998. İran Devrimi Hatıraları. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Yaman, A. 1979. İran Devrim İdeolojisi ve Humeyni. İstanbul: Konak Yay.

Uludağ, S. 2002. İran'a ve Turan'a Seyahat. İran, Kafkasya, Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar. İstanbul: Dergah Yayınları.

Uyar, M. 2008. İran'da Modernleşme ve Din Adamları Meşrutiyet Örneği. İstanbul: Emre Yayınları.

Ünalın, L.; Gökdemir Ahmet A. 2014. İran Üzerine Notlar. İstanbul: Dezanj Yayınları.

Üşür, S. 1991. Din Siyaset ve Kadın. İran Devrimi. İstanbul: Alan Yayınları.

Yenisey, G. 2008. İran'da Etnopolitik Hareketler (1922-2004). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Yıldırım, E. 2011. Türkiye ve İran İlişkileri (1918-1960). İstanbul: Giza Yayınları.

- Yılmaz, T.; Şahin, M. 2011. Ortadoğu Siyasetinde İran. Ankara: Barış Kitap.
- Yıldırım, N. 2012. İran Edebiyatı. [Başlangıçtan İslamiyet'e Kadar]. İstanbul: Pinhan.

Tezler

- Abbasgil, Serkan Ö. 2015. Obama Dönemi ABD-İran İlişkileri Ve Bölgeye Etkilerinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ahin, T. 2008. İran İslam Cumhuriyetinde Kamu Yönetimi. Doktora. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akdevelioğlu, A. 2008. İslam'da Dış Politika Anlayışı Ve İran Örneği. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdoğan, İ. 2013. İran İslam Cumhuriyeti - Suudi Arabistan Krallığı İlişkileri (1979-2011). Yüksek Lisans. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgül, F. 2012. Ortadoğu'da Dini Kimliğin Siyasal Hayata Etkileri: İran Ve Pakistan Örneklerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans. Ege Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akıncı, Ali R. 2005. "Devrim Sonrası İran Dış Politikası". Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkoyunlu, Eser N. 2009. İslâm Devrimi'nin İran Siyasal Hayatı Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyıldız, M. 2009. Hatemi Dönemi Ve Sonrası İran'ın Sosyal Ve Ekonomik Açısından Karşılaştırması. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Alagöz, B. 2013. İran İslam Cumhuriyeti Dış Politikasında Etkili Bir Unsurlar Olarak Güvenlikleştirme Siyaseti: 2003 Irak Savaşı Sonrası İran'ın Basra Körfezi Politikası. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Alakuş, İ. 2014. Avrupa Birliği'nin İran Nükleer Krize Yaklaşımı: Amerika Birleşik Devletleri İle Karşılaştırmalı Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aliyev, A.zer 2008. Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Dış Politikasının Oluşturulması Ve Azerbaycan-İran İlişkilerinin Siyasi Ve Askeri Boyutu. Yüksek Lisans. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Aliyev, V. 2011. Devrim Sonrası İran-ABD İlişkileri (1979-1991). Yüksek Lisans. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Alp, A. 2015. 1979 İran İslam Devrimi Ve Terörizm. 1979'daki İslam Devrimi Sonrasında İran Ve Terörizm). Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arabkhani, R. 2014. Sultan Abdülhamit Dönemi Osmanlı-İran İlişkilerinde Atabat-i Aliyat Samerra, Kербela, Kazımiyye, Necef). Doktora. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Arslan, K. 2012. 1953 İran Darbesinin ABD Ve İngiltere'nin Petrol Odaklı İstihbarat Faaliyetleri Çerçevesinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Genelkurmay Başkanlığı, İstanbul. Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü.
- Asaroğlu, H. 2015. Uluslararası Ekonomi Politika Açısından 2000'li Yıllarda Türkiye-İran İlişkileri. Yüksek Lisans, Yeni Yüzyıl Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Ateş, A. 2001. Avşarlı Nadir Şah Ve Döneminde Osmanlı-İran Mücadeleleri. Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atıcı A. 2005. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda Batını Hareketi Hasan Sabbah İle İlk Halefleri Ve İnan Nizari İsmailileri) 1090-1157). Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, D. 2008. İnan'ın Orta Doğu Politikasının Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Genelkurmay Başkanlığı, İstanbul. Harp Akademileri Komutanlığı.

Aydın, N. 2010. İnan'ın Orta Doğu Politikasında Şiimezhebinin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aykun, İ. 1995. Erzurum Konferansı 1843-1847) Ve Osmanlı-İnan Hudut Anlaşması. Doktora. Atatürk Üniversitesi, Erzurum. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Azhdargharehaghajı, M. 2013. Türkiye İnan Ekonomik İlişkileri Ve Petrolün Rolü. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Batan, M. 2011. İnan İslâm Cumhuriyeti İlk Ve Ortaöğretim Ders Kitaplarında Türkler Ve Türk İmaji. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bolat, G. 2010. Ermeni Meselesinde İnan'ın Rolü Ve Osmanlı – İnan İlişkilerine Etkileri 1876–1909). Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Budak, A. 1999. Mustafa Nazif Efendi'nin İnan Elçiliği 1746-1747). Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cankara, Y. 2004. İnan'ın Nükleer Politikası. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceylan, Ali K. 2008. Devrim Sonrası İnan'ın Teröre Verdiği Destek Ve Türkiye'ye Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cihangir, İ. 2010. İkili Ve Bölgesel Güvenlik Unsurları Ve Türkiye - İnan İlişkilerine Yansımaları. Yüksek Lisans. Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cin, B.arış 2006. Türkiye-İnan İlişkileri 1923-1938). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Çabuk, F. 2013. Abdülhamit Dönemi Osmanlı – İnan İlişkilerinde Kürt Aşiretleri Meselesi. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakmak, F. 2004. Mutezile Ekolünün Oluşumunda Eski İnan Dinlerinin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelebi, Niyazi O.kan 2012. İnan İslam Devrimi'nde Sovyetler Birliği, İngiltere Ve Fransa'nın Rolü. Yüksek Lisans. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Çete, M. 2007. Türkiye-İnan İlişkileri 1919-1938). Yüksek Lisans Tez. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çıtak, M. 2007. ABD-İnan Arasında Meydana Gelebilecek Çatışma Olasılığı, Sonrasında Ortaya Çıkacak Yeni Durum Ve Türkiye'nin Milli Güvenliğe Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çilingir, Ayşen E. 2006. İnan Ve Suudi Arabistan'da Kadın. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Daei, M. 2011. İnan-Osmanlı Ticari İlişkileri 1900-1923). Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Dereli, H. 2010. Hatemi Dönemi İnan Dış Politikasında Karar Alma Süreci 1997-2005). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

- Doğan, H. 2011. Tudeh Partisi'nin 1979 İran Devrimindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğrusözlü, C. 2013. Arap Baharı Sürecinde İran'ın Suriye Politikası. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dosbolov, A. 2014. Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu Politikası: İran Ve Suriye Örneği. Yüksek Lisans. Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Eghianous, Mariam A. 1995. İran İslam Cumhuriyeti Devlet Yapısı. Yüksek Lisans. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ekinci, Arzu C. 2008. İran Nükleer Krizinde Avrupa Birliği'nin Rolü. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eleman, U. 1997. Türkiye'deki İslamcı Hareketler Üzerinde İran, Mısır, Pakistan Ve Avrupa Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erceylan, M. 2007. Büyük Ortadoğu Projesinde İran'ın Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erol, O. 2007. İran İç Politikasında Azerbaycan Türkleri (1906–2006). Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli. Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Eryılmaz, R.üştü 2010. ABD-İran Nükleer Gerilimi Ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu, Ankara. Savuma Bilimleri Enstitüsü.
- Evrar, E. 2013. İngiltere-İran İlişkilerinde Petrol: 1901-1954. Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fanıd, Nematollah A. 2010. İran Anayasa Hukukunda İnsan Hakları. Doktora. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Fattahi, A. 2013. İran Anayasasında Temel Hak Ve Özgürlükler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fekri, Amir A. 2007. İran'da Aydınlanma Ve Devrim; Sosyo-Politik Ve Kültürel Dönüşüm 1953-2006 Tarihsel Oluşumu İçinde İran Devrimi Ve Evrimleşme Süreci'. Doktora. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Golmohammad, Hasan P. 2011. İslam Öncesinde Türk-İran Kültür İlişkileri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, Gonca O. 2005. İran'ın Bölgesel Politikası Ve Türk-İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göktaş, K. 2014. İran Dış Politikasında Mahmut Ahmedinejad Dönemi (2005-2012). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görçün, Ömer F. 2006. 1979 İran İslam Devrimi Sonrası Türk-İran İlişkileri. Yüksek Lisans. Trakya Üniversitesi, Edirne. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, A. 2010. Devrim Sonrası İran Dış Politikası: 1979-1997. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, H.asan 2006. Humeyni Sonrası İran Sinemasında Kadın. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Günay, A. 2012. Ak Parti Dönemi Türkiye-İran İlişkileri Ve Medyadaki Yansımaları (Radikal Ve Yeni Şafak Gazetelerinin Karşılaştırılması). Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürakar, T. 2011. Devrimci Dinamikler Açısından Osmanlı Ve İran Çağdaşlaşması. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul. Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Gürkaş, B. 2007. Bölgesel Bir Güç Olarak İran'ın Jeopolitik Konumu. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

Habibli, G. 2013. Güney Kafkasya'da Güvenlik Bağlamında İran-Azerbaycan İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hamurcu, İlhan O.zan 2010. Türkiye - İran İlişkilerinin Uluslararası Siyasal Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hazır, A. 2014. Din-Devlet İlişkilerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi: Türkiye Ve İran Örnekleri. Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hazır, Ö. 2013. Ahmedinejad Dönemi Türkiye-İran İlişkileri Ve İlişkileri Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Kıbrıs.

Humar, S. 2013. İran İslam Devrimi Sonrası Şii Hilali. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hüseyinoğlu, P. 2009. İran'da Ulema'nın Sosyo-Politik Gücü 1921-2009). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

İğdır, A. 2006. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Türk Cumhuriyetleri Üzerinde Türkiye-İran Rekabeti . Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İşık, R. 2011. Osmanlı - İran Seferlerinin Lojistik Hazırlıkları 1630-1750). Yüksek Lisans. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

İşbilen, E. 2008. İran Ve Nükleer Silahlanma Politikası. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jauhari, J. 2012. Karzai Döneminde Afganistan-İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kahraman, E. 2013. 2000'li Yıllarda Türkiye-İran İlişkilerini Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kamburoğlu, A. 2011. Nükleer Kriz Süreci'nin Türkiye-İran İlişkileri 'ne Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kanat, F. 2006. İran Sinemasında Kadın: Kadın Temsili Ve Kadın Yönetmenler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kansoy, A. 2010. İran- Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri 2001-2010). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Enstitüsü.

Kara, P. 2010. Türkiye – İran İlişkileri. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaduman, N. 2009. Türkiye-İran İlişkileri 1979-1989). Yüksek Lisans. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Karakaş, A. 2011. 20. Ve 21.Yüzyılda İran Ve İran'ı Bekleyen Gelişmeler. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, M. 2014. Türk- İran İlişkileri 1923-1938). Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ. Sosyal Bilimler Üniversitesi.

- Keçeci, Ali İ. 2013. İran Ve Türkiye Devlet Sistemlerinin Ortadoğu Politikalarına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keneş, B. 2011. İran Dış Politikasında Süreklilik Ve Değişim 1979-2011). Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Khoshbakht, L. 2010. İran'da Milli Kimlik İnşası Farslık Ve Şiiliğin İçselleşmesi Şeriatı, Motahhari Ve Bazergan'ın Düşünceleri Üzerine). Yüksek Lisans. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kılıç, H. 2006. İran'ın Modernleşme Sürecinde Osmanlı Devleti'nin Rolü 1848-1923). Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.
- Kızıl, M. 2013. Osmanlı-Rus, Osmanlı-İran İlişkileri Ve Tarihsel Süreç İçinde Doğu Sınırlarının Oluşması. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi, Kars. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kiraz, S. 2012. Sosyal İnşacı Bakış Açısından Türkiye-İran İlişkilerinde Çatışma Ve İşbirliği Alanları. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koca, Sefa M. 2011. Ortadoğu Alt Sisteminde İran Dış Politikası. Yüksek Lisans. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kocatürk, N. 2006. Hatemi Dönemi Türkiye-İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, İ. 2014. İran Dış Politikasında "Takiye": PKK Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Turgut Özal Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, Mehmet A. 2010. Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları Açısından 1979 İslam Devrimi Sonrası İran Dış Politikası. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi, Ankara. Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Kolsuz, K. 2012. Teoriler Işığında Türk-İran İlişkilerinde Stratejik Derinlik. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Yusuf S. 2014. İran - Suriye Bölgesel İttifakı Ve Arap Baharı Sürecine Yansımaları. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Köse, R. 2005. Türk Basınında İran Reformcu Hareketi. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kul, M. 2012. Ortadoğu'da Nükleer Gerginlik Ve İran-İsrail-ABD İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtuluş, R. 2010. 1906-1911 İran Meşrutiyet Hareketinde Osmanlı Etkisi. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Külbilge, İ. 2010. 18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri 1703-1747). Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Mahammed, A. 2013. Körfez Savaşı Ve Irak İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mahdian, A. 2010. İran'ın Bölgesel Politikaları Çerçevesinde Güney Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Mammadlı, A. 2014. Bölgesel Güvenlik Dengeleri Bağlamında Rusya-İran İlişkileri. Yüksek Lisans. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Metin, B. 2007. Birinci Dünya Savaşı'nda İran Coğrafyasında Etnik, Dini Ve Siyasi Nüfuz Mücadeleleri. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Metin, C. 2006. Türk Modernleşmesi Ve İran 1890-1936). Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Moein, F. 2005. Türkmenistan-İran İlişkileri Ve 19.Yüzyılda Bölge Üzerinde Rusya-B. Britanya Mücadelesi. Yüksek Lisans. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Nafeie, M. 2012. Devrim Sonrası İran Sinemasında Çocuk İmgesinin Genç Kuşak İzleyici Açısından Değerlendirilmesi Arkadaşın Evi Nerede, Cennetin Rengi, Sarhoş Atlar Zamanı, Cennetin Çocukları. Doktora. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Naki, E. 2009. Şah Abbas Döneminde İspanya-İran İlişkileri 1587-1629). Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Nejad, Nader N. 1986. XVI. Asırda İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-Safevi Münasebetleri: 1502-1590, 1620. Doktora. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Nihan, Ö. 1996. İran'ın Ekonomik Yapısı Ve Türkiye İle İlişkileri 1990-1995). Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Orhon, Hatice H. 2012. İran'ın Bölgesel Gücünün Küresel Yansımaları Çerçevesinde Enerji Jeopolitiği. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Othan, E. 2010. İran Aydınının Gözüyle Osmanlı Devleti: Ahtar Gazetesi Örneği 1876-1880). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Önder, Ahmet S. 2007. Arap Ve İran Entelektüellerinin Oksidentalizm Bağlamında Batıyı Ötekileştirmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Özcan, D. 2007. 1991 Körfez Savaşı Dönemi İsrail Ve İran'ın Dış Politikaları. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemirci, Ayşe S. 2014. Türk Basınına Göre İran-İrak Savaşında Türkiye'nin Arabuluculuk Faaliyetleri 1980-1988). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Enstitüsü.
- Özkan, V. 2013. İran Azerilerinin Etnik Temelli Güncel Sorunlarının Tarihsel Bakış Açısı İle İncelenmesi. Yüksek Lisans. Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.
- Öztürk, S. 2011. 2003 Sonrası Türkiye-İran İlişkilerinin Oyun Teorisi Yaklaşımıyla Analizi. Yüksek Lisans. Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.
- Öztürk, T. 2013. ABD'nin Ortadoğu Politikası Ve İran Jeopolitiği. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, M. 2013. Günümüz İran Zerdüştiliği Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Poorbagher, G. 2007. İran'da 1979 Devrimi'nden Sonra Egemenlik Ve Siyasal İktidar. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pulat, A. 2014. Türkiye-İran Enerji İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Rıdha, Ridha H. 2014. 2003 Sonrası Türk-İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sadri, M. 2012. İran Yenileşme Hareketlerinde Osmanlı Etki Ve Katkısı. Doktora. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Sadykova, E. 2006. Eski Sovyet Coğrafyasındaki Gelişmeler Ve Güvenlik Kaygıları Çerçevesinde Rusya Federasyonu'nun İran'la İlişkileri 1992 - 2005). Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Safari, M. 2011. Türk-İran İlişkilerinde Dinin Rolü. Yüksek Lisans. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sağır, Tubanur D. 2013. Doğu Ve Batı Sineması Karşılaştırması: İran Ve Hollywood Sineması Üzerinden. Yüksek Lisans. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Sargı, İ. 2014. Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP) Döneminde Türkiye'nin Irak, İran Ve Suriye İle İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Sarıkaya, Y. 2007. İran'da Milliyetçilik Ve Bölgeye Yansımaları. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarıçioğlu, M. 2009. Osmanlı-İran Hudut Anlaşmazlıkları (1847-1913) Ve 1913 İstanbul Protokolü. Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sayın, Y. 2015. Ortadoğu Bölgesinde Türkiye Ve İran'ın İşbirliği İmkanları. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Seyyedi, J. 2015. Ortadoğu'da Güç Mücadelesi Bölge Dışı Ve Bölge Aktörler Açısından; ABD-Rusya, Türkiye-İran). Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sinkaya, B. 2004. Türkiye-İran İlişkilerinde Çatışma Ve İşbirliği: 1989-2001. Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Soofzadeh, A. 2014. Kaçar Döneminde İran-Osmanlı Siyasi İlişkileri. Doktora. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Soysal, Ayşe A. 1999. 12. 13. Yüzyıllarda İran Kültürünün Anadolu'ya Nüfuzu: Anadolu Selçukluları Üzerinde İran Tesirleri. Yüksek Lisans. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Taflioğlu, Mehmet S. 2009. İran İslam İhtilalinde Ayetullah Humeyni Ve Velayet-İ Fakih Meselesi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taheri, Parinaz F. 2009. Hatemi'nin Cumhurbaşkanlığı Döneminde Türkiye – İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temizer, Nihal C. 2014. İran Ve Mısır'da Kadınların Sosyal Ve Ekonomik Hayattaki Yeri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

Tombaş, R. 2015. Arap Baharı Sonrası Irak'ta Mezhep Politikaları Türkiye, İran Ve Suudi Arabistan Örneği. Yüksek Lisans. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Topaloğlu, F. 2010. Şia'nın Oluşumunda İran Kültürünün Etkisi. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topaloğlu, Ö. 1996. Çağdaş İran Tarihi. Yüksek Lisans. Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Tunçkılıç, F. 2009. Sultan Abdülhamid Dönemi Osmanlı-İran Siyasi Münasebetlerinde Ermeni Meselesi (1896-1907). Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tüfekçi, C. 2012. Osmanlı-İran İlişkileri (1795-1896) Casusluk Faaliyetleri Çerçevesinde). Yüksek Lisans. Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk, İbrahim C. 2000. 1853-56 Kırım Harbi Sırasında Osmanlı-İran İlişkileri, Osmanlı Devleti'ne Karşı Rus-İran Gizli Antlaşması. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uluerler, S. 2009. XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı -İran Siyasî İlişkileri 1774-1848). Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ürküt, H. 2013. İran Nükleer Programının Uluslararası Aktörlerin Tehdit Algılamalarına Ve Türk Dış Politikasına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu, Ankara. Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Vural, H. 2012. İran Toplum Yapısının Dış Politikasına Ve Ortadoğu Güvenliğine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.

Yapıcı, Yunus E. 2015. Ulusal Güvenlik Bağlamında İslam Devrimi Sonrası İran Dış Politikası: Mahmud Ahmedinejad Dönemi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi, Yalova. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, E. 2009. Türkiye-İran İlişkileri 1918-1960). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Yıldırım, Z. 2005. Türk Basınında İran-İrak Savaşı. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, M. 2009. Petrolün İran İç Siyasetine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurdakurban, İ. 2007. Devrim Sonrası İran Dış Politikası 1979 – 2005). Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zümrüt, C. 2008. Ahmedinejad Dönemi Türkiye-İran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Makaleler

Ahin, T. (2010): İran İslam Cumhuriyeti'nde Devlet Yapısı. Amme İdare Dergisi 43 (2), 81–100.

Akçay, Ekrem Y. (2013): İran-İrak Savaşı'nın Bölgeye Etkileri. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2 (3), 105–121.

Akdenizli, B. (2011): Türk Basınında 2009 İran Seçimlerinin Sunumu. Gazi Üniversitesi İletişim Ve Kuram Dergisi (32), 37–62.

Akdevelioğlu, A. (2015): Türk Şirketlerinin İran'da Yatırım Girişimleri; Tav Ve Turkcell Örnekleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2 (3), 142–159.

Akgül, H. (2005): Rıza Han'ın (Rıza Şah Pehlevi) Türkiye Ziyareti. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları 0 (7), 1–42.

Akoğlu, M. (2013): Irak'ta Şif Varlığı. E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6 (2), 391–428.

Aktaş, H. (2002): Türkiye'nin Orta Asya'daki Politikasında İran Faktörü. Journal Of Social Sciences Of The Turkish World (20), 1–24.

Al, U.; Afzali, M. (2006): İran Ve Türkiye'nin Dünya Bilgibilim Literatürüne Katkıları: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Bilgi Dünyası 7 (7), 181–201.

Alagöz, B. (2004): Büyüyen Ortadoğu'da Sıkışan İran. Stratejik Öngörü 1 (2), 71–77.

Alagöz, B.; Kandemir, Ekber (2015): 11 Eylül Sonrası Dönemde Bölgesel Güvenlik Ve İran'ın Afganistan Siyaseti. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 2 (2), 109–140.

Alıcı, B. (2014): Yeni İran Sineması'nda Çocuk. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi 2 (3), 18–151.

Arıkan, A. (2013): Şiilerin Takribi Ve Suudilerin Teklifi. E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6 (2), 275–292.

Arslanoğlu, İ. (2003): İran Gezisinin Ardından. Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi (26), 53–77.

As, E. (2010): XVI. YY'dan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Türk İran Sınır Sorunları Ve Çözümü. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi (46), 219–253.

Ateş, A. (2014): Ağa Muhammed Han'ın Kafkasya Seferleri Ve Osmanlı-İran İlişkileri (1795-1797). Karadeniz İncelemeleri Dergisi 8 (16), 39–56.

Atıcı, A. (2013): İran'da Yaşayan Bir Türk Topluluğu Sungurlar. Yeni Türkiye Yayınları (54), 2229–2235.

Attar, A. (2004): Yeni Belgeler Eşliğinde Dünya Savaşı Sırasında Türk-Sovyet İlişkisinde İran Gerginliği. Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi 2 (2), 135–147.

Aydın D. (2007): İran Nükleer Programının Türkiye'ye Etkileri. Güvenlik Stratejileri Dergisi 3 (5), 105–129.

Aydın, M.; Aras, D. amla (2004): Ortadoğu'da Ekonomik İlişkilerin Siyasi Çerçevesi; Türkiye'nin İran, Irak Ve Suriye İle Bağlantıları. Uluslararası İlişkiler 1 (2), 103–128.

Ayhan, V. (2011): Bahreyn'de Arap Kıışı: Şiilerin Demokrasi Mücadelesi. Mülkiye Dergisi 35 (272), 119–136.

Babacan, İ. (2005): İran Türkleri Arasında Yaygın Bir İnanç Ehl-i Hak Ve Kutsal Kitapları Bayrak Kuşçuoğlu'nun Kelamları. Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi (33), 213–230.

Bakır, A.; Altungök, A. (2015): Erken Ortaçağlarda Tebriz. Tarih İncelemeleri Dergisi 30 (1), 63–99. Bal, H.; Algan, N.eşe; Akça, E. (2014): Petrol Üretiminin İran Ekonomisi Üzerine Etkileri. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 0 (50), 17–38.

Benhür, Ç. (2015): İkinci Dünya Savaşında İran'ın İşgali Ve Türk Basını (1941). Turkish Studies 10 (9), 75–104.

Bilgin, T.; Ercan, M. (2012): ABD-İran İlişkileri: ABD-İran Gerginliğinin Türkiye'ye Etkileri. Akademik Bakış (33), 1–14.

Birdişli, F. (2012): İran'ın Nükleer Teknoloji Politikası Ve Türkiye İçin Yaratacağı Sonuçlar. Güvenlik Stratejileri Dergisi 8 (15), 33–54.

Birdişli, F. (2012): İran'ın Nükleer Teknoloji Politikası Ve Türkiye İçin Yaratacağı Sonuçlar. Güvenlik Stratejileri Dergisi 8 (15), 33–54.

Bosnalı, S. (2001): İran Türklerinin Dil Ve Toplumsal Kimliği. Türk Dili: Dil Ve Edebiyat Dergisi (594), 669–678.

Büyükkara, Mehmet A. (2013): Mezhepsel Uzlaşma Ve Barış: Modern Ve Postmodern Yaklaşımlar. Divan: Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi 18 (35), 109–138.

Büyükkarcı, S. (2000): Osmanlı Devleti'nde İran Okulları. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 0 (8). 11–48.

Caner, M. (2015): İran 2014. Ortadoğu Yıllığı 2014, 39–62.

Caner, M.; Yeşiltaş, M. (2014): İran 2013. Ortadoğu Yıllığı 2013, 49–76.

Caşın, Mesut H. (2014): Başbakan Erdoğan'ın İran Ziyareti Sonrasında Ankara-Tahran İlişkilerinde Yeni Boyutlar. Hazar World (16), 26–31.

Cihan, C. (2015): Türk-Sasani Askerî İttifakları Ve Sasani Ordusunda Türkler. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12 (32), 89–107.

Çelenk, M. (2014): Safevîlerin Din Politikası Ve İran'ın Şiileşme Seyri. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 0 (4), 7–35.

Çelik, M. (1998): İran'daki Kaşkay Türkleri. Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi, 204–213.

Çelik, H.; Çelik, M. Bilal (2015): Devrim Sonrası İran Ortaokul Tarih Ders Kitaplarında Türklere İlişkin Söylemlerin Analizi. Türk Tarih Eğitimi Dergisi 4 (2), 202–224.

Çelik, H.; Çelik, M. Bilal (2015): Devrim Sonrası İran Ortaokul Tarih Ders Kitaplarında Türklere İlişkin Söylemlerin Analizi. Türk Tarih Eğitim Dergisi 4 (2), 202–224.

Çelikkanat, E. (2007): 11 Eylül Sonrası ABD-İran İlişkileri Ve Siyasi Boyutta Türkiye'ye Etkileri. Güvenlik Stratejileri Dergisi 3 (6), 123–153.

Çetinsaya, G. (2000): Milli Mücadele'den Cumhuriyet'e Türk-İran İlişkileri, 1919-1925. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 17 (48), 769–796.

Çınar, Gülay K. (2011): Safevi Devleti'nin Güçlü Melikesi Hayrünnisa Begüm (985-987/1578-1579). Türkiyat Mecmuası 21 (2), 87–104.

Çitlioğlu, E. (2007): Bir Komşu İran, İran'ı Anlamak. Türk Yurdu 27 (244), 25–31.

Dalar, M. (2008): İran'ın Nükleer Programı: Uluslararası Hukuk Bağlamında Bir Analiz. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 7 (24),. 270–303.

Dalkıran, S.ayın (2002): İran Safevî Devleti'nin Kuruluşuna Şiî İnançların Etkisi Ve Osmanlı'nın İran'a Bakışı. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 0 (18), 49–96.

Demir, H. (2013): 31 Mayıs-10 Haziran 2013 Tarihleri Arasında İran'da Düzenlenen Şii-Sünni İlişkileri Çalıştayı Ve İran Gezisi'ne Ait Notlar. E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6 (1), 159–195.

Demir, A. (2014): İran'ın Basra Körfezi'ni Bloke İhtimali Ve Hürmüz Boğazı'ndan Geçişlerin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi. Savunma Bilimleri Dergisi 13 (1), 107–140.

Deniz, D.; Niray, Nasır (2008): İran İslam Cumhuriyeti Tarihi, Siyaset Ve Demokrasisi. Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi 6 (2), 1–33.

Dilek, K. (2011): İran'ın Orta Asya Politikaları: Rapor. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi.

Diñçer, Mithat Z. (2004): Türkiye İle İran Arasındaki Dış Ticaret İlişkileri. Stratejik Araştırmalar Dergisi 2 (3), 45–63.

Eğribel, İbrahim E. (2012): Doğu-Batı Çatışmasında İran Ve Türk Kimliğinin Ortak Ve Farklı Roller. In Tarih Ve Uygarlık İstanbul Dergisi (1-2), 17–26.

Elik, S. (2013): Nükleer Teknoloji Ve Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu Ekseninde Türkiye-İran İlişkilerine Tematik Bir Yaklaşım (1945-2013). Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 13 (2), 1–24.

Elik, S. (2014): Türkiye-İran İlişkileri Tahlihlere Kuramsal Ve Yöntemsel Bir Yaklaşım. Bilge Strateji 6 (11), 15–28.

Elik, S. (2014): Türkiye-İran İlişkileri Tahlihlere Kuramsal Ve Yöntemsel Bir Yaklaşım. Bilge Strateji 6 (11), 15–28.

Ercilasun, Ahmet B. (1988): İran Türkleri. Türk Kültürü 26 (300), 34–38.

- Erdal, İ. (2012): Atatürk Dönemi (1923–1938) Türk-İran İlişkileri Ve Sadabad Paktı. Karadeniz Araştırmaları 34 (34), 77–88.
- Erdem, U. (2016): İngiliz Yıllık Raporlarında Türk-İran İlişkileri (1924-1934). Yeni Türkiye (87), 391–401.
- Erkan, S. (2010): İran'a Yabancı Ülke Müdahaleleri (1907-1921). Akademik Ortadoğu 5 (1), 91–116.
- Erkan, S. (2014): Sovyet-İran İlişkileri (1979-1989). In Akademik Orta Doğu 8 (2), 161–182.
- Erkan, S. (2015): Dramatik Bir Darbe Hikâyesi: 1953'de İran'da Musaddık Hükümetinin Devrilmesi. Eurasian Academy Of Sciences Social Sciences Journal 6, 158–180.
- Erol, A. (2016): Bir Ulus Olarak İran Kültür Kodları Üzerine Bir Analiz. Yeni Türkiye (85), 7–19.
- Ertem, Helin S. (2005): Neo-Avrasyacı Perspektiften Sıcak Denizlere Açılan Kapı: İran. Akademik Araştırmalar Dergisi 23, 255–280.
- Ertuğrul, A. (2010): İran'da Türkiye Tarihi Çalışmaları: Anadolu Selçukluları Ve Beylikler Dönemi. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 8 (15), 343–392.
- Fanid, E. (2015): İran İslam Cumhuriyetinin Hükümet Sistemi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 7 (12), 283–296.
- Gökdağ, Bilgehan A. (Ed.) (2003): İran Türklerinde Anadili Problemi.
- Gökdağ, Bilgehan A. (2013): İran Türkleri. Yeni Türkiye 53, 1–11.
- Gökdağ, Bilgehan A.; Heyet, Mehmet Rıza (2004): İran Türklerinde Kimlik Meselesi. Bilig 30, 51–84.
- Güçüyeter, B. (2015): İran-Türk Hikâye Ve Romanında Dede Korkut'un İzleri. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 15 (2), 89–94.
- Gündüz, Fatma E.; Gündüz, Hakan (2013): Uluslararası Adalet Divanı'nın "Anglo-Iranien Oil Co.-1952" Kararının İncelenmesi. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17-18 (26-27-28-29), 163–178.
- Günlü, E.; Pala, T.; Rahimi, R.oya (2014): Toplumsal Değerlerin Ve Dinin Kadınların Kariyer Yaşantılarına Etkileri: Türkiye-İran Karşılaştırması. Amma İdaresi Dergisi 4 (1), 131–151.
- Hakyemez, C.emil (2015): Şîî-Sünnî İlişkileri Ve Selefîlik. İlahiyat Akademi Dergisi 1 (1-2), 129–152.
- Hallalli, B. (2014): Humeyni Dönemi İran Dış Politikası (1979-1989). Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi 4 (8), 75–96.
- Huncan, Ömer S. (2011): Kutadgu Bilig'in Yazıldığı Ortam: Turan Ve İran Rekabeti. İstem 9 (18), 31–37.
- Hürsoy, Siret; O., Hatice H. (2012): Modern Dünya Sisteminde Sermaye Birikimi Ve İran'ın Enerji Politikaları. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi 3 (2), 63–89.
- İşılak, H. (2015): Mercî-İ Taklid-Velâyet-İ Fakîh Anlayışı Ve Irak Şîîliğinde Mercî-İ Taklidlerin Velâyet-İ Fakîh Anlayışına Bakışı. International Journal Of Science Culture and Sport 3 (Özel Sayı 3), 393–400.

İbrahim, E. (2012): Atatürk Dönemi Türk-İran İlişkileri Ve Sadabad Paktı. Karadeniz Araştırmaları Dergisi 9 (34), 77–88.

İnalçık, H. (2009): Tarihte Türk-İran Ekonomik Bağları Üzerine Bir Not. Tarih Okulu (5), 195–197.

İnat, K. (2011): Türkiye'nin İran Politikası (2011). Ortadoğu Yıllığı 2011, 10–29.

İskenderoğlu, M. (2012): İran'da Resmî Dinî Yorumun Eleştirisi: Muhammed Müçtehid Şebisterî Örneği. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Sauıfd) 14 (25), 25–41.

İşbilir, Ö. (2007): Savaş Ve Bölgesel Ekonomi: İran Savaşlarında Doğu Karadeniz Ve Doğu Anadolu. Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi Otam 21 (21), 19–40.

İşimtekin, S. (2010): Nasıruddin Şah Kaçar'ın Avrupa Seyahatleri Ve İran Üzerindeki Sonuçları. Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi 31 (2), 173–190.

Kafkasyalı, A. (2004): İran Türkleri Ve İran-Türk Edebiyatı. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 24, 99–132.

Kafkasyalı, A. (2007): Azerbaycan, İran Ve Türkiye Türk Halk Hikâyelerinde Erzurum. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 33, 97–131.

Kafkasyalı, A. (2012): Dede Kâtip Ve İran-Türk Edebiyatındaki Yeri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 16 (2), 141–163.

Kahraman, L. (2014): İranlı Kadınların Toplumsal Ve Siyasal Profili. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi 2 (17), 72–120.

Kalafat, Y. (2007): İran Avşarlarında Karşılaştırmalı Halk İnanışları. Türk Yurdu 27, 34–36.

Kaleli, H. (2005): 19. Yüzyılda İran Transit Ticaret Yolu İçin Osmanlı - Rus Rekabeti. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 5 (9), 1–19.

Kantarıcı, Ş. (2006): İran Krizi Sırasında Açılan Karabağ Dosyası Ve Koçaryan'ın Paris'te Masadan Kaçışı. Türk Yurdu 223 (26), P. 28.

Kaplan, D. (2013): İran'da Şîî-Sünnî Yakınlaştırma Çalışmaları. E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6 (2), 257–274.

Kara, F. (2005): İran'ın Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Politikası. Ortadoğu Araştırmaları Dergisi 2 (3), 87–99.

Karaağaçlı, A. (2010): İran'ın Nükleer Dosyası. Karadeniz Araştırmaları 2 (7), 43–65.

Karabulut, K.; Shaninpour, A. (2013): Türkiye İle İran Arasındaki Ticari İlişkileri Etkileyen İktisadi Ve Psikolojik Faktörler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17 (2), 47–360.

Karadeniz, Y. (2008): Meşrutiyet'in Ön Denemesi: İran Meşrutiyet Hareketi Ve Sebepleri (1906). Bilig 47, 193–214.

Karadeniz, Y. (2009): İran Ve Türkistan'da İngiliz-Rus Mücadelesi (1856–1869). Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2009 (20), 53–68.

Karadeniz, Y. (2010): İran'dan Avrupa'ya Gönderilen Diplomatik Heyetlerin Batıdaki Gelişmelere Bakış Tarzı: İran Örneği (1809-1838). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (16), 1–15.

Karadeniz, Y. (2011): İran Batılılaşma Hareketinde Mirza Malkum Han'ın Rolü (1833-1908). Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2011 (23), 103–111.

Karadeniz, Y. (2014): Safevi Devleti'nin Kuruluşu Meselesi: Kızılbaşların Ortaya Çıkışı. Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2 (3), 53–67.

Karaismailoğlu, A. (2002): Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Açısından Klasik Türk Edebiyatı İle İran Edebiyatı. Bilig 23, 141–156.

Karaismailoğlu, A. (2016): Tarihi Derinlik İdeolojik Darlık: Türkiye Ve İran İçin Dil Ve Edebiyat İlişkileri. Tyb Akademi, 6 (18), 9–16.

Karakul, Aygün K. (2014): İran Ve Türkiye'de Eğitim Finansmanı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1 (31), 67–87.

Kartal, A. (2000): Klasik Türk Edebiyatının İran Edebiyatı İle Münasebeti Üzerine Düşünceler. Türk Yurdu 148-149, 246–266.

Kaya, M. (2009): İran Türkleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi 180, 137–148.

Keskin, A. (2009): İran-Türkiye İlişkilerine Genel Bir Bakış, 45–54.

Keven, A. (2015): Şah İsmail'in Mezhebi Eğilimlerinin Anadolu Ve İran Coğrafyasına Etkileri. Uluslararası Sosyal Ve Eğitim Bilimleri Dergisi 2 (3), 9–26.

Kılıç, S. (2002): İran'da İlk Anayasal Hareket: 1906 Meşrutiyeti. Tarih Araştırmaları Dergisi.

Kılıç, D.eniz (2007): Türk Basınında İran Nükleer Krizi'nin Sunumu: Haberlerin Çerçevesi. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi 6 (6), 67–86.

Kılınç, A. (2008): İran Anayasa Hukukunun Genel Esasları. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.

Kıran, A. (2015): Mezhebi Rekabet Mi, Mezhep Savaşları Mı? Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 3 (1). Available Online At 171-191.

Kırel, S. (2006): Küresel Seyircilik Hollywood Ve Öteki Sinemalar Bağlamında İran Filmlerinin Konumlandırılması. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi 4, 51–69.

Kızılcım, Y. (2005): Toplumsal Değişim Sürecinde Montesquieu'nün İran Mektupları'nda Kadınlar. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi 12, 236–253.

Kocatürk, S. (1982): İran İslam İnkılâbı Ve Sebepleri. Türk Kültürü 20 (230), 25–33.

Koloğlu, O. (2005): Şahlar Döneminden Humeyni Sonrasına İran 100 Yıllık Kavga Sürüyor. Popüler Tarih 57, 62–68.

Köse, Hasan H. (2015): Şii Grupların Irak Siyasetine Etkisi: 2003-2012 Dönemi. In The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies 1 (2), 53–89.

Küçükbeğir, E. (2014): Sultan Tuğrul Bey Dönemi İran'ın Fethi Ve Yerel Emirlikler. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3 (2), 85–98.

Lâziboğlu, H. (1980): İran'da Ne Kadar Türk Vardır, Nerelerde Oturlar? Türk Kültürü 18 (211-4), 1–9.

Medetli, E. (1999): Türkiye'nin Azerbaycan Siyaseti Ve İran Tarihçiliğinde Atatürk. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 3, 3–8.

Metin, B. (2012): Türk - İran İlişkilerinde Güney Azerbaycan Meselesi (1918-1938). Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 16 (2), 157–187.

Niray, N. (2001): Sâsâni İmparatorluğu'nun Devlet Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Güz (5).

Oğuz Gök, G. (2008): 11 Eylül Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri: İran'ın Nükleer Faaliyetleri Ekseninde Bir Değerlendirme. Akademik Ortadoğu, 77–115.

Oğuzlu, T. (2005): 2006 Türk Dış Politikasına Dair Öngörüler: İran'ın Artan Önemi. Global Strateji 1 (3-4), 111–118.

Oktay, O. (2014): Yolum Düştü İran'a. Türk Yurdu 34 (317), 66–72.

Okyar, O. (2014): İran'da Apolitik Olmak. Akademik Ortadoğu 9 (1), 75–94.

Onat, H. (1990): İran İslam Devriminin Getirdikleri Üzerine. Türk Yurdu, 16–19.

Onat, H. (2013): İran İslam Devrimi Ve Şiilik. E-Makalat Mezhepler Tarihi Araştırma Dergisi 6 (2), 223–256.

Orat, Jülide A. (2014): Yabancı Güçler Gölgesinde Osmanlı Devleti'ne Yönelik Şia Hareketleri. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi 3 (5), 62–73.

Özdemir, E.; Çakırbaş, A. (2013): 1927 Tarihli Genelkurmay'ın İran Azerbaycan'ı Tedkik Raporuna Göre Bu Bölgedeki Kürt Aşiretleri. Tarih Okulu Dergisi 6 (15), 311–329.

Öztürk, M. (2005): 1979 İran Devriminin Bölge Ve Dünya Dengeleri Üzerindeki Tesirleri. In Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi 3 (1-17).

Radmard, S. (2013): Kadınlar, Yüksek Öğretim Ve İşgücü Piyasası: İran Örneği. ehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5 (9), 82–92.

Sağlam, B. (2015): Terörizm Bağlamında Türkiye-İran İlişkileri. Available Online At https://www.researchgate.net/publication/279173345_Terorizm_Baglaminda_Tirran_Iliskil_erupdated.

Salihi, E. (2011): Ortadoğu'da Oluşan Yeni Dengeler Ve "Şii Hilali" Söylemi. Bilge Strateji 2 (4), 183–202.

Saraçlı, M. (2008): İran'da Azınlıklar. Akademik Orta Doğu (4).

Sarıkaya, Y.alçın (2012): Geçmişten Günümüze İran: Tarih, Siyaset, Toplum Ve Kültür. Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (Tasav) (Rapor No 2). Available Online At http://www.turkakademisi.org.tr/usr_img/yayinlar/raporlar/dpa_rapor_2_gecmisten_gu_numuze_iran_sarikaya_son.pdf.

Sarısaman, S. (1995): Birinci Dünya Savaşı'nda İran Afşarları'na Yönelik Çabalarımız. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 2 (2), 133–148.

Sarısaman, S. (2002): Birinci Dünya Savaşında İran Avşarları Ve Türkiye. Türkler, 2002.

Selçuk, Ersin (2015): Pehleviler Dönemi Türk-İran İlişkileri": Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (Sbard) 1 (25), 129–140. Available Online At <http://sbard.org/pdf/sbard/025/025%20master.129-140.pdf>.

Semiz, Y.; Akgün, B. (2005): Büyük Orta Doğu Jeopolitiğinde İran-ABD İlişkileri. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 5 (9), 162–181.

Serbestoğlu, İ. (2012): Öteki Perspektifiyle Osmanlı Kadınının İranlılarla Evlenme Yasağı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2012 5 (20), 213–220.

Sezgin, A. (2000): İran'da Teolojik, İdeolojik Ve Stratejik Araştırmalar. F. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2000, 407–419.

Sinkaya, B. (2010): İran'da Asker-Siyaset İlişkileri Ve Devrim Muhafızları'nın Yükselişi. Ortadoğu Etütleri 2 (2), 115–142.

Sinkaya, B. (2011): Devrimci Ordu Ve Siyaset: İslam Devrimi Muhafızları Ordusu Örneği. Ortadoğu Etütleri 3 (1), 123–155.

Sinkaya, B. (2015): Suriye Krizi Karşısında İran'ın Tutumu Ve Şam-Tahran İttifakının Temelleri. In Akademik Orta Doğu 10 (1).

Soofızadeh, A. (2014): Osmanlı Ve İran Meşrutiyeti Karşılaştırması. The Journal Of International Social Research 7 (35), 286–296.

Soytok, S. (2004): Kar Altındaki Ateş: İran Sinemasında Kadın. Yeditepe Üniversitesi Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası.

Sözen, Mustafa F. (2008): Türk Ve İran Kültüründe Bedenin Yeniden Sunumu Ve Bunun Sinemadaki Yansımaları. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.

Süer, E. (2011): Modernleşme Sürecinde Türk Ve İran Dil Devrimleri. VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı (20-25 Ekim 2008), 1465–1486.

Süer, E. (2011): Orta Asya'nın İrani Halkı Tacikler Ve Bağımsızlığının 20. Yılında Tacikistan. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 2011 Güz 15, 349–398.

Şahin, M. (2006): Şii Jeopolitiği: İran İçin Fırsatlar Ve Engeller. Akademik Ortadoğu 1 (1), 39–55.

Şahin, H. (2013): Abbasilerin Son Dönemlerinden İlhanlıların Yıkılışına Kadarki Süreçte Şîî-Sünnî İlişkileri. E-Makâlât Mezhep Araştırmaları 6 (2), 17–42.

Şahit, B. (2015): İran Türklüğünün Kasım 2015 Ayaklanması. Türk Yurdu 35 (67), 27–30.

Şeker, Betül D.; Boysan, M. (2013): İranlı Geçici Sığınmacıların Kültürleşme Tercihlerinin Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi. In Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6 (1), 18–39.

Şen, G. (2012): İran Ve “Arap Baharı”: Bağlam, Söylem Ve Siyaset. In Ortadoğu Etütleri 3 (2), 95–118.

Şener, B. (2012): Ağrı İsyanı (1926-1930) Ve Türkiye-İran Krizi (1930): Türk Dış Politikası Tarihinde Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması. Journal Of History School 4, 385–413.

Taflioğlu, Mehmet S. (2013): Pehlevi Dönemi İran Dış Siyaseti Üzerine Bir Deneme. In Turkish Studies 2013 8/7, 631–644.

Taflioğlu, S. (2013): İran İslam Cumhuriyeti'nde Egemenlik Ve Meşrûiyet Kaynağı “Velâyet-İ Fakih. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 68 (3), 95–112.

Taflioğlu, Mehmet S. (2013): İran İslam Cumhuriyeti'nde Egemenlik Ve Meşruiyet Kaynağı Velayet-İ Fakih. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 68 (3), 95–112.

Temizel, A. (2007): İran'da Türkçe Öğretimi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 547–560.

Tezcan, M. (2007): V. Yüzyılda Ermeni-Sasani Savaşları Ve Ermenilere Hun Desteği. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 14 (32), 183–202.

Tezcan, M. (2014): İpek Yolu'nun İran Güzergâhı Ve İpek Yolu Ticaretine İran Engellemesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi 3 (1), 96–123.

Tinal, M. (2016): Atatürk'ün Vefatının İran Kamuoyundaki Yankıları. Yeni Türkiye (85), 313–318.

Tiryaki, F.; Balkan, S. (2014): İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni Ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 1 (2), 85–113.

Topaloğlu, F. (2011): Şia'nın İran Kültüründen Etkilendiği Düşüncesi Üzerine Bir Değerlendirme. Milet Ve Nihal: İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi 8 (3), 31–45.

Topaloğlu, F. (2013): İran Coğrafyasının Şiileşme Süreci -İlk Dönem, Emeviler, Abbasiler. E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6 (2), 43–62.

Turan, K. (2008): İran Nükleer Krizinde Bıçak Sırtında Siyaset. Güvenlik Stratejileri Dergisi 4 (7), 39–53.

Uçan, M. (2015): 2013'de Yeniden Başlayan İran Nükleer Müzakerelerinin İncelenmesi: Müzakere Yönetimi Yaklaşımı. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 1 (1), 121–134.

Udum, Ş. (2012): Türkiye'nin İran Nükleer Meselesindeki Siyaseti. Orta Doğu Analiz 4 (43), 98–107.

Uluerler, S. (2015): Osmanlı-İran Sınır Tespiti Ve Güvenliği Açısından Bazı Aşiretlerin Çıkardığı Sorunlar (1850-1854)". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 25 (2), 249–268.

Uşaklı, Ali B. (2009): Nükleer Güç Olarak İran'ın Uluslararası Sistemdeki Yeni Konumu Ve Konunun Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Stratejik Araştırmalar Dergisi Yıl 7 (13), 107–122.

Uyar, M. (2004): Irak Ve İran Şiiliği. Türk Dünyası Araştırmaları (151), 227–238.

Uyar, M. (2006): İran Meşrutiyeti (1905-1906) Ve Gizli Cemiyetler. Türk Dünyası Araştırmaları (164), 199–216.

Ünal, B. (2014): İran-Kuzey Kore Savunma Sanayii Ve Nükleer Teknoloji İşbirliği. Bilge Strateji 6 (10), 115–136.

Ünsal, Ş. (2013): Atatürk'ün Bakış Açısı Çerçevesinde Türk-İran İlişkilerinin Kısa Bir Değerlendirmesi. Türk Dünyası Araştırmaları 103 (205), 25–42.

Ürküt, H.; Sarı Gökhan (2014): İran Nükleer Programının Türk Dış Politikasına Etkisi. Güvenlik Stratejileri Dergisi 10 (20), 199–229.

Üşenmez, Ö. (2015): İran Ve Rejim İstikrarı. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17 (3), 389–407.

Yapıcı, U. (2006): İran-Avrupa Birliği İlişkileri. Jeopolitik Yıl 5 (26), 60–70.

Yetim, M. (2015): Şiddet Eğilimli Ve Direniş Temelli Şii Aktivizmi: Hizbullah'ın Fikrîsel Ve Örgütsel Zemini. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 2 (2), 59–88.

Yetim, M.; Kalaycı, R. (2011): Türkiye-İran İlişkileri: Sıfır Sorun Mu Nükleer Sorun Mu? Akademik Ortadoğu.

Yıldırım, Y. (2015): Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İran'ın Silahlanmasının Ortadoğu Bölgesi Üzerindeki Etkileri. International Journal Of Social Sciences And Education Research 1 (2), 342–354.

Yılmaz, M. (2008): İran Türkleri. Türk Dünyası Araştırmaları (173), Pp. 63–83.

Yılmaz, R. (2015): Küreselleşen İran'da Ötekileşen Türkler. Türk Yurdu 35 (336), 37–42.

Yüksel, H. (2010): Türk Devriminin Hindistan Ve İran'daki Yansımaları. Gazi Akademik Bakış Dergisi 3 (6), 237–254.

Zabunoğlu, Yahya K. (1989): Humeyni Rejimi ve Türkiye. Mülkiye Dergisi 13 (103), 33–36.

Kitaplar

Ahadi, M. (2013), Türkiye. Tahran: Şehit Korgeneral Sayyad Şirazi'nin Eğitim ve araştırma Merkezi.

Ahadi, M. (2015), Dönüşüm süreci içerisinde Türk Ordusu, Tahran: Şehit Korgeneral Sayyad Şirazi'nin Eğitim ve araştırma merkezi.

Ahbari, M. (2007), Türkiye Cumhuriyeti, Tahran: Dış İşleri Bakanlığı,.

Ahmad Lafurki, B. (2007), Atlantik Ötesi bağlamında Amerika - Türkiye ilişkilerinin Gelişimi, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Ahmad Lafurki, B. (2008), Türkiye'nin Bugünü ve geleceği, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Ahmad Lafurki, B. (2010), Özel Bülten: Dış Politika ve Öz-Vizyon: Türkiye'de Stratejik Değişiminin Sosyal Temeli, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Ahmad Lafurki, B. (2012), Özel Bülten: Bataklığa Doğru; Türkiye'nin Suriye politikasındaki başarısızlığı, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Ahmadi, H. (2009), İran İslam Cumhuriyeti'nin komşularıyla kültürel ilişkileri: Türkiye, Kültür, Sanat ve Haberleşme Araştırma Enstitüsü.

Ahtarşahr, R. (1989), Casusluk Yuvasındaki Belgeler: Amerikanın Müslüman ülkelere müdahalesi, Tahran: Casusluk Yuvasının Evraklarını Yayınlayan Basımevi.

Ameli, B. (2000), Hatıralar Ülkesi: Eski Sovyetler Birliği ve Türkiye Sefernamesi, Tahran: Nikhered.

Ansari, C. (1993), Bölgede yeni rol arayışı içinde olan Türkiye, Tahran: Dış İşleri Bakanlığı.

Ardavan, M. (2005), Tarih kınıyor: Ermeni katliamlarının Sorumlarının Yargılanması, Tahran: Ketabe Siyamak.

Arduş, H. (2001), Uzun Hasan, Ak Koyunlular, Doğu-Batı politikaları: Uzun Hasanin Döneminde İran-Osmanlı ilişkileri, Tahran: İslami Kültür ve İletişim Örgütü.

Arsiya, B. (2008), Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri ve İran İslam Cumhuriyeti'nin ulusal güvenliğine etkileri, Tahran: İran öğrenci kitab ajansı.

Asadollah, A.; (2010), Türkiye'nin iç ve dış politikada Temel İlkeleri, Tahran: Bilimsel Araştırma ve Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Asagari, S. (2014), Türkiye'nin Üçüncü Bin Yılda Ortadoğu Politikası, Tahran: Navide Sobh.

Ayramlu, R. (2003), İran ve Türkiye'de Modernizm ve İslamcılığın Gelişimi, İsviçre: İnvand

Badrhani, A. (2001), Türkiye, demokrasi ve Kürtler, Tahran: Hamida.

Barani, M. (2013), Osmanlı İmparatorluğunun Tarihi ve Yeni Türkiye, Ghom: El-Mustafa, Uluslararası çeviri ve yayın Merkezi.

Barazeş, M., Dünya Ülkelerini Tanıma: Türkiye

Barzgar, A. (1975) Türkiye'de bilim politikalarına Bakış, Tahran: bilimsel ve eğitsel planlama ve Araştırma Enstitüsü.

Bayat, A. (2010), Dağlık Karabağ sorununa yönelik Rusya ve Türkiye'nin dış politikaları, Tahran: Yeni Düşünce.

Bayat, K. (1994), Türkiye'de Kürt Ayaklanmaları ve Bu Ayaklanmaların İran dış ilişkilerine Etkisi, Tahran: İran Tarihi.

Bayat, K. (2015), Ağrı Dağı olayları: Ihsan Nuripaşanın anıları, Türkiye'de asi Kürtlerin komutanı (1928 - 1930), Tahran: Şiraze

Bayat, K. (2015), Ararat olayları: Ihsan Nuripaşanın anıları, Türkiye'de asi Kürtlerin komutanı (1928 - 1930), Tahran: Şiraze.

Bayat, K. (2015), İran ve Türkiye ilişkileri, Tahran: Paradise Daneş.

Bayat, K. (2015),m Pan-Türkizm ve İran, Tahran: Şiraze.

Belegelerin Yayın evi (1991), Osmanlı ve İran'a ait siyasi belgeler, Tahran: Uluslararası ve Siyasi Çalışmalar merkezi.

Cafari Tabrizi, Mohammad T. aghi (1999), Türkiye ve Ürdün topraklarında birlik Elçisi, Ghom: İmam Sadig Aratırma Enstitüsü.

Cafarzade, S. (2002), Türkiye'nin Coğrafi, siyasi, ve askeri konumu, Tahran: Mana Taeb.

Camalifar, M. (2011), Türkiye Alevi Toplumunu Tanıma (Başlangıçtan 2009'a Kadar), Tahran: Amirkabir.

Can Ahmad, P. (2006), İranlı bir subayın hikayesi: Türkiyenin Kurtuluş Savaşlarından Azerbaycan Kurtuluş Operasyonuna Kadar, Tahran: Şiraze.

Cannati, A. (2010), Türkiye ve Filistin sorunu, Tahran: Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi Yayınevi.

Dağsar, R.asul (2012), Çaldıran Savaşından 500 yıl Sonra; İran ve Türkiyenin Doğu Sorunu Kapsamında İlişkileri, Tabriz: Nabati.

Davari, S. (1999): Beklenen dalga: Türkiye'de Evrensel reformcunun fikirleri ve idealleri üzerine yeni bir analiz, İsfahan: Baharolgulub.

Dehgan, Y. (2010), Araştırma: Son Yıllarda İran ve Türkiye Arasında Gelişen İlişkilere Bir Bakış, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Dehnavi, N. (2007), Türk-İran ilişkilerinin Evrakları (1922- 1937), Tahran: Dış İşleri Bakanlığı.

Dehnavi, N. (2007), Türkiye ile Irak Arasındaki Siyasi İlişkilerin Dokümanları (1937 - 1922), Tahran: Dış İşleri Bakanlığı.

Ebrahimi, T. (2013), Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiler'nde İranın Rolu, Buşehr: İslami Azad Üniversitesi; dir birimiö Buşehr.

Elima, B. (1998), Son Koloni Türkiye'de Kürt krizi, Dünden Bugüne, Tahran: Pejuhende.

Entehabi, N. (2011), Türkiye ve İranda Milliyetçilik ve Yenilik, Tahran: Negare Aftab.

Entehabi, N. (2012), Türkiye'de Din, Devlet ve Modernlik, Tahran: Hermes.

Entesar, N. (2012), Ortadoğu'da Kürt etnik milliyetçiliği ve Türkiye Kürtlerinin Sorunları, Sanandac: Kani.

Etezadolsaltane, N. (2011), İslami partileri ve Türkiye'de laikliğin Perspektifi, Tahran: Çappahş.

Farzane, M. (2005), Türkiye, Suriye ve Lübnan topraklarına ziyaretinin Sonucu, Tabriz: Tabriz.

Fazeli, M. (2009), Demokratik konsolidasyonun temel yapısı(İran, Türkiye ve Güney Kore'de Demokrasi Deneyimleri), Tahran: Kandokav

Ganbarlu, A. (2014), Karşılaştırmalı Dış Politika İlkeleri: İran, Türkiye ve Çin'in Örnek Olasılığını Gözden geçirerek, Tahran: Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

Gasemi, M. (2007), Kültürel Çeşitliliğin Yönetilmesi (Amerika, Lübnan, Türkiye, Hindistan, İngiltere ve Pakistan), Tahran: Tamadone İran.

Gasemi, S. (2004), Türkiye Cumhuriyeti, Tahran: Dış İşleri Bakanlığı.

Hacilu, M. (2010), Avrupa Birliği, Türkiye ve Ortadoğu Gelişimi, Tahran: İran öğrenci kitab ajansı.

Halac Monfared, A. (2007), İran ve Türkiye arasındaki kültürel Etkileşim; Fırsatlar ve Zorluklar, Tahran: Kültür, Sanat ve İletişim Araştırma Enstitüsü.

Halili, R. (2011), Türkiye'nin siyasi ve güvenlik yapıları, Tahran: Farabi Bilim ve Teknoloji Fakültesi.

Hasani, G. (2011), Türkiye ve Afganistan, Tahran: aşkın Işığı.

Haşemi Şahrestani, O. (1997), Cephe Anıları ve Türkiye'deki tutsaklık Dönemi, Ghom: Payame Hoccat.

Hazrati, H. (2009), Osmanlıda Meşrutiyet, Tahran: İslam Tarihinin Araştırma Enstitüsü.

Heşmatzade, muhammet baqir (2015), İran İslami Devrimi'nin Müslüman Ükeler Üzerindeki Etkisi, Tahran: İslami Kültür ve İletişim Örgütü.

Hodayar, E. (2004), Doğuya Seyahat (Bosna Hersek ve Türkiye gezi Raporu), Tahran: Abed.

Hoseynpur, B. (2007), İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosunun Hatıraları, Tahran: Dış İşleri Bakanlığı.

İmani, H. (2014), AKP döneminde Türkiye-İsrail ilişkileri (İran'ın bölgedeki konumu üzerinde etkileri), Tahran: Entehab.

İmanifar, M. (2012), Türkiye'yii İyi Bilmeliyiz, Rasht: Rostam ve Sohrab.

İran İslam Cumhuriyeti polis gücü, Halk Güvenlik Polisi, Uygulama ve Araştırma Bürosu (2011), Tuzak arazileri (PKK ve Türkiye'deki Kürt krizi), Tahran: Yarının yolu Basım ve Yayıncılık şirketi.

Kamranmogadam, Ş. (2002), İran'a komşu ülkelerin tarihi, Tahran: Tarbiyat Moalem.

Karamreza, K. (2015), İran ve Türkiye'nin Kimlik siyaseti (vaka inceleme: 2011'in başından itibaren Irak ve Suriye), With assistance of Gudret Ahmadiyan. Tehransabz Rayangostar: Tehran.

Kazemi, A. (2005) Pan-türkizm ve Pan Azerizm, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Kordovani, P. (1992), Ülkelerin Coğrafyası: Türkiye, Eski Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin genel durumuna bakış, Tahran: Payiz.

Kuşaki, M. (2015), Batı Asya'da Dış politika, Bölgesel siyaset ve Türkiyede İslami partiler (Başlangıçtan 2012 kadar), Tahran: Horsandi.

Madani, Seyed C. (2008), Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku: İlhak Olarak İran İslam Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu Amerika Birleşik Devletleri - Türkiye Cumhuriyeti - Japona İmparatorluğunun Anayasası, Tahran: Orman.

Mahamud, A. (2013), Türkiye Rekabet Hukuku; Sebepler ve İspatlar, Tabriz: Furuzeş.

Mahboobi, A. (2012), Kürt Meselesi Çerçevesinde Türkiye'nin Ulusal Güvenliği Bileşenleri, Tahran: Raşedin.

Mahmood Oğlu, R. (2011), Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılması ve İran İslam Cumhuriyeti Güvenliğine Etkisi, İsfahan: Porseş.

Malekmohamahadi, H. (2005), Türkiye ve İsrail, Bölgenin İki Yeni Sütunu, Tahran: İmam Sadig Üniversitesi.

Mirebrahim, S. (2014), Türk-İran ilişkileri (2012 - 2002), Tahran: Macd.

Mobini, M. (2015), Türkiye Cumhuriyeti, Geleceğe Bir bakış, Tahran: Andişehaye Goharbar.

Mohammad cavad, Abolgasemi (2008) Bir Bakışta Türkiye, Tahran: Alhoda.

Mohammadi, M. (2013), Türkiye'nin Ekonomik Büyümesinde, Siyasal Donüşümlerin Rolü (1983 - 2010), Tahran: Cavid elm.

Motamedi, R. (2010): İran ve Türkiye sınırları: İran ve Türkiye Gümrük Muhafaza Raporları, Tahran: Pardis daneş.

Mottagi, E. (2014), Türkiye'nin Dış Politikası Bakımından Simetrik Denge; Sıfır Noktasından Geçiş, İsfahan: Sedaghat.

Mucani, Seyyed A. (2012), İran - Türkiye Tarih ve Medeniyet Diyalogu 1. Oturum Makaleleri, Tahran: Dış İşleri Bakanlığı.

Muradiyan, M. (2005), Türkiye'nin Stratejik Tahmini (Bölgesel - Savunma - Ekonomik - Sosyal), Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Muradiyan, M. (2005), Türkiye'yi Tanıma, With assistance of mohammad Taebnita. Tahran: Raşa.

Musa Kazemi, Seyyed M. (2014), Türkiye'deki Siyasi Partiler ve Tahran - Ankara İlişkileri, With assistance of Nosratollah Amirabadi. Tahran: İran İslam Cumhuriyeti'nin Haber Ajansı.

Musavi, Seyyed H.; Asadollah, A. (2013), Türkiye'nin geçmişi, şimdisi ve geleceği (Makaleler), Tahran: Bilimsel Araştırma ve Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Nabiollah, E. (2012): Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Ticari - Ekonomik Yapısındaki Değişiklikler, Tahran: Raebi.

Nafei, F. (1982), Türkiye'nin Ekonomik Durumu, Tahran: Planlama ve Bütçe Organizasyonu, Uluslararası Ekonomi Ofi.

Nagdinejad, H. (2008), Türk-İran ilişkileri: işbirliği ve rekabet alanları, Tahran: İslami Azad Üniversitesi.

Naimi, K. (2013), Türkiye'nin Ortadoğu'daki rolü, Tahran: Sedaghat.

Namvar Hagigi, A. (1992), Türkiye'de İslamcılığın gelişimleri Üzerinde bir araştırma, Tahran: Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı, Uluslararası Kültürel Araştırma ve Çalışmalar Merkezi.

Norsi, A. (1999), Bugünkü Türkiye, Tahran: İran.

Nurani, M. (2009), İlk Pehlevi Döneminde İran ve Türkiye İlişkileri, İsfahan: Kankaş.

Rahmani, B. (2005) Orhan Pamuk ve Türk hükümetinin Tabu, düşünce ve ifade özgürlüğü, İsviçre: Arzan.

Raisniya, R. (2005), Yirminci yüzyılın başında İran ve Osmanlı İmparatorluğu, Sutude: Tabriz.

Raisniya, R. (2009), İslam dünyasında basın (2): Türk (Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye), Kafkasya, Orta Asya ve Rusya ve Tataristan'daki Müslümanlar, Tahran: Ketabe Marca.

Rasuli, R. (2013): Ak Parti Döneminde İran - Türkiye ilişkilerinin inişleri ve çıkışları, Tahran: Sohanvaran.

Reazayi siyavaşani, S. (1997), Dünyada Kadınların Görünümü – Türkiye, Tahran: Zeytin yaprağı.

Rhaman, G. (2004) Yirmi Birinci Yüzyılın Başında İran ve Türkiye Arasındaki Etkileşim, Tahran: Savunma Stratejisi Araştırma Merkezi.

Riyahi, Mohammed E. (2002), Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı.

Rustami, M. (2013) İslami Uyanış ve Türkiye (Arap Bahari), With assistance of Leyla Modabber, Elham Zolfegari Lohesara. Tahran: Şehit Korgeneral Sayyad Şirazi'nin Eğitim ve araştırma merkezi.

Sadeghi, S. (2002), İmam Humeyni, İslam Devrimi ve Çağdaş dünya, Türkiye, Tahran: Bilim zekatı.

Sadegi, Z. (2012), İslam, Türkiye ve Avrupa Birliği, Ghom: Etam.

Safar V. (2015), Said Nursi'nin siyasi ve dini düşüncesinin Türk-İslam siyasi düşüncesine etkisi, Tahran: Ehsan.

Safavi, H. (2015), Türkiye, Tahran: cahad daneşgahi.

Salamati, A. (2014), Türkiye'de Muhafazakarların Dış Politikası, Tahran: İslam Devrimi Belgeler Merkezi.

Sanati, M. (2001), Suriye gezisi: İran, Türkiye ve Suriye Topraklarında Yazılmış notlar, Maşhad: Ahange Ghalam.

Seyedi, Salman (20114), Türkiye'nin İki bin yıllık tarihine kısa bir bakış, Tahran: Şabake Andişe.

Soleymani, Seyyed N., Khodadadi, H. (2012), AKP iktidar, Türkiyenin 2011 Gelişmeleri Sonrası Orta Doğu siyaseti (2011 Siyasi Gelişmelere Vurgu Yaparak), Tahran: Yeşil fikir.

Soltani, Y. (20096), Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerini tanıma, Tahran: Farabi Bilim ve Teknoloji Fakültesi.

Soltani, Y. (2009), Türk İstihbarat Teşkilatının Tanıtımı, Farabi Bilim ve Teknoloji Fakültesi.

Soltani, Y. (2010), Türkiye'yi Tanıyalım, Tahran: Farabi Bilim ve Teknoloji Fakültesi.

Soltanşahi, A. (2005): Pan-Türkizm ve Siyonizm, Tahran: Ney.

Suruş, C. (2004), Türkiye'de ılımlı İslamcılar, Tahran: Andişesazan nur.

Şakeriö H. (2014), Kentsel Yönetim (Karşılaştırmalı Çalışma: İran, Amerika, İngiltere, Mısır ve Türkiye), Cahrom: Mosala.

Şeyhattar, A. (2002), Kürtler, Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler, Tahran: Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Şoeyb, B. (2015): Türkiye'de Alevi toplumu.

Şokrşmoghaddam, A. (2012), Orta Asya ve Kafkasya'da bölgesel ve ulusüstü güçlerin rekabeti (2000-1991) (İran, Rusya, Türkiye ...), Tahran: Şamime Danei.

Tacmirriyahi, A. (2012), Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılımı ve İran İslam Cumhuriyeti Güvenliğine Etkisi, Tahran: Porseş.

Tagipur, M. (2003), İsrail'in Çevre Stratejisi: Orta Doğu ve Afrika'da Mossad, Savak, Türk ve Etiyopyalı istihbarat servislerinin Ortak Operasyonlarının Sırları,

Tanhayi, A. (2015), Türkiye'de NATO Füze Kalkanı ve İran'ın Askeri Güvenliği, With assistance of Rafatnejadö Samad. Tahran: Farabi Bilim ve Teknoloji Fakültesi.

Vaezi, M. (2007), Adalet ve Kalkınma Partisinin Dış Politikası, Tahran: Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi Yayınevi.

Vafayi, B. (2013), Türkiye'de Şiilerin toplumsal ve siyasal durumu, Ghom: Şia ile Tanışma (Şi'i kültür Enstitüsü'na bağlı).

Vahedi, E., Türkiye'nin stratejik Modeli ve İran İslam Cumhuriyeti'nin çıkarlarının Analizi,

Vahedi, E. (2014), Türkiye'de Alevilerin Sosyal ve siyasal Durumlarının değerlendirmesi, Tahran: Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü.

Yunansiyan, İ. (2015), Ermenilerin katliamı, Kökleri ve sonuçları (1915-1923), Tahran: Sales.

Zamanpoor, A. (2011), Sürgün Türkiye: Bir Kapitülasyon Hikayesi, Tahran: Sanat ve Kültür girişimcilerin kooperatif işbirliği firması.

Zare, M. (2002), Türkiye'de İslamcılığın Yükselişinin nedenleri, Tahran: Işık Düşünce Araştırma Grubu.

Zeynalzade, R. (2008), İran Kültür Heyetinin Türkiye'de Seyahat Gezisi, Babol: Babol.

Tezler

Abad, Mehdi Tevekkuli K. 2012. Türkiye'de Kemalistlerin Ve İslamcılarının Dış Politikalarının İncelenmesi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Şehri Rıza. Edebiyat Fakültesi.

Abbariki, Mehrnush D. 2012. Türkiye Ve İran'ın 2000 Yılından Bu Yana İnsan Hakları Yasaları Ve Uygulamalarının Karşılıklı İncelenmesi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Fakültesi.

Abdullhi, D. 2012. Adalet Ve Kalkınma Partisinin Uzun Süre İktidarda Kalmasının Nedenleri ((2002-2011)). Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Acurlu, Muhammed C. 2007. Türkiye'nin Bölgesel Gelişmelere Yönelik İzlediği Jeopolitik Strateji. Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Coğrafi Bilimler Fakültesi.

Agazade, M. 2005. 90'lı Yıllardan Günümüze Türkiye ve AB'nin Yakınlaşma Sürecinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler.

Ahmedi, Hüseyin A. 2011. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Girmesinin Siyasi-Güvenlik Açısından İran İslam Cumhuriyeti Milli Güvenliğine Etkisi. Doktora. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Ahmetpur, S. 2010. Türkiye'nin Yunanistan Ve Ermenistan'a Yönelik Dış Politikası (2002-2009). Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Ahmetvend, Z. 2007. Birinci Pehlevi Döneminde Türkiye-İran İlişkileri. Yüksek Lisans. İsfahan Üniversitesi, İsfahan. Edebiyat Fakültesi.

Alizade, T. 2012. Türkiye'de Ordu Ve Siyaset : 1960, 1971, 1980 Darbelerinin Sosyolojik Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans. Mazenderan Üniversitesi, Mazenderan. Edebiyat Fakültesi.

Asef, Muhammet H. (1999): Türkiye'nin Orta Asya Ve Kafkasya'ya Yönelik Dış Politika Hedefleri (SSCB'nin Yıkılmasından Sonra). Yüksek Lisans. Şehit Beheşti Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Asefi, S. 2014. İslamcı Partilerin Laikleşme Sürecindeki Rolü. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Askerzade, Seyyit A. 2012. İslamcıların İktidarı Döneminde Türkiye-İsrail İlişkileri ve İran'ın Güvenliğine Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Azer, Cafer Rajmani 2008. Türkiye'nin Kuzey Irak'a Müdahalesinin Jeopolitik Nedenleri. Yüksek Lisans. Beheshti Üniversitesi, Tahran. Jeoloji Fakültesi.

Azimi, Seyyed L. 2010. Siyasal İslam Ve Demokrasi İlişkisi (AKP Dönemi). Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Azizi, M. 2013. Orta Doğu Devrimlerinde Türkiye'nin Rolü. Yüksek Lisans. Gilan Üniversitesi, Gilan. Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi.

Bakiri, M. 2010. İslamcı AKP İktidarının Güçlenmesinin Nedenleri (2002-2007). Yüksek Lisans. Firdevsi Üniversitesi, Meşhed. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Beglu, Zeynel Abidin H. (2011): Türkiye'nin Orta Asya Ve Kafkasya'daki Nüfuzu Ve İran'ın Çıkarlarına Etkisi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran.

Berati, L. 2014. Suriye Krizi Ve İran-Türkiye İlişkileri (2011-2013). Yüksek Lisans. Firdevsi Üniversitesi, Meşhed. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Bozorgmehr, N. 1983. İran-Türkiye Kültürel İlişkileri (1923-1983). Yüksek Lisans. Tahran Sanat Üniversitesi, Tahran.

Caferi, S. 2011. 2010 Anayasa Değişikliği Sonrası Türk Dış Politikasının Perspektifi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Caferi, Y. 2010. Türkiye - İsrail İlişkileri Ve İran'ın Hazar Bölge Politikasına Etkisi (1991-2004). Yüksek Lisans. İsfahan Üniversitesi, İsfahan. İşletme Ve Ekonomi Fakültesi.

Cansız, A. 2006. Türkiye'de İslamcılığın Reformist Değişimi. Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Çemgerdani, Hamit Rıza İ. 2012. Jeostratejinin, Suriye-Türkiye İlişkisine Etkisi (2002-2011). Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Derbendi, E. 2011. İran Ve Türkiye'nin Kürt Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi (1970-2010). Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Derçe, Mehdi S. 2000. Türkiye'de Ordunun Rolü. Yüksek Lisans. Şehit Beheşti Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Destpiş, H. 2004. 90'lı Yıllarda İran-Türkiye İlişkilerinde Değişim Süreci; İşbirliği mi Çatışma mı? Yüksek Lisans. Seccad Pernun, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Dust, Babek V. 2012. Türkiye'de Yaşayan Şiilerin, İran İslam Devriminden Sonra Sosyal-Politik Durumları. Yüksek Lisans. Kum Üniversitesi, Kum. İlahiyat Fakültesi.

Ebher, F. 2011. Türkiye'de Siyasal İslamın İktidarı ve İran ve Bölge ile olan İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans. Gilan Üniversitesi, Gilan. Edebiyat Fakültesi-Uluslararası İlişkiler.

Eminzade, H. 2001. 1979-2002 Yıllarında İran - Türkiye Siyasi İlişkileri. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler.

Enisi, L. 2012. 2011'deki Suriye Krizinin Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Esednejad, A. 2010. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinin Uzaması. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Fakültesi.

Fallahi, F. 2011. İran Ve Türkiye'nin Kafkasya'daki Rekabeti. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Farfar, Muhammed Ali H. 1995. Kürt Milliyetçiliği Ve Türkiye'nin Güney Doğusunda Devam Eden Kürt Sorunu. Yüksek Lisans. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler.

Feraset, C. 2011. AKP Döneminde Türkiye - İsrail İlişkilerinde Yaşanan Gelgitler (2003-2010). Yüksek Lisans. İsfahan Üniversitesi, İsfahan. İşletme Ve Ekonomi Fakültesi.63

Firuz, Resul N. 2011. İran İslam Devriminin Türkiye'nin Siyasi Tutumuna Etkisi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai, Tahran. Ulusal Arası İlişkiler.

Fuladin, A. 2015. Türkiye İslamcılığı Bazında Amerika'nın, İlimli İslamın Yayılmasındaki Rolü. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Azadşehr. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Gamnak, Behram S. 2015. Türkiye İslamcılarının Dış Politika Anlayışı, İran'ın Çıkarları için Tehdit mi Uyum mu? Yüksek Lisans. Gilan Üniversitesi, Gilan. Edebiyat Fakültesi.

Gendomi, İ. 2013. Ahmet Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik Doktrininin Türk Dış Politikasındaki Yeri. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Zencan. Sosyal Bilimler Fakültesi.

Hademi, Seyyed H. 2015. İran Ve Türkiye'de Etnik Azınlıkların Sosyal Haklarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Mervdeşt. Hukuk Fakültesi.

Hadimi, A. (2013): Türkiye'nin Suriye Krizindeki Rolünün Karar Teorisine Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans. İsfahan, İsfahan. İktisat Fakültesi.

Hafızıyan, Muhammed H. 2004. Orta Doğunun Gelişmesinde Devlet Yapısı ve Elit Tabakanın Rolü ; İran, Türkiye Ve Mısır'ın Karşılaştırmalı olarak İncelenmesi. Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Hani, Ekrem F. 2012. Türkiye'nin Arap Dünyasında Yaşanan İslami Uyanış Hareketleri Karşısındaki Tutumu (Mısır,Tunus Ve Libya Örneği). Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Haşimi, M. 2012. Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politika Kimliği. Yüksek Lisans. Razi Üniversitesi, Kirmanşah. Ekonomi Ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

Hurşidi, M. 2001. PKK ve Türkiye- İran İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans. Terbiyet Müderris Üniversitesi, Tahran. Edebiyat Fakültesi.

Hüseyinzade, S. 2013. Erdoğan Hükümetinin AB Üyeliği Yolunda Altyapısal Çalışmaları. Yüksek Lisans. Mazenderan Üniversitesi, Mazenderan. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Hüseyini, H. 2010. İran Ve Türkiye'deki Din Adamlarının Rıza Şah Ve Atatürk'ün Din Karşıtı Uygulamalarına Karşı Tepkilerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans. İsfahan Üniversitesi, İsfahan. Edebiyat Fakültesi.

Hüseyini, M. 2014. İran -Türkiye İlişkileri (2005-2013). Yüksek Lisans. Şehit Beheştî Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

İsfahani, Hüseyin S. 2007. İslami Yöneliş Ve Hareketlerin Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecindeki Rolü. Yüksek Lisans. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

İsmaili, H. 2011. 2002-2011' de Türkiye'nin Orta Doğu Politikasında Yaşanan Değişimin Nedenleri. Yüksek Lisans. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Kari, Muhammed R. 2013. Türkiye- İsrail İlişkileri Ve Orta Doğu'da Yaşanan Olaylara Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Kasbe, Mesut A. 2015. Türkiye'nin Orta Doğu'daki Yumuşak Gücü Ve İran'ın Ulusal Çıkarlarına Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tebriz. Hukuk Ve Siyasi Bilimler.

Kazimi, R. 2013. AKP İktidarı Döneminde İran-Türkiye ilişkilerini Etkileyen Faktörler (2002-2013). Yüksek Lisans. İmam Humeyni Üniversitesi, Kazvin. Sosyal Bilimler Fakültesi.

Kazvini, Meryem K. 2014. Türkiye-PKK Müzakerelerinde Bölgesel ve Uluslararası Faktörlerin Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Keremeti, Z. 2012. İran Ve Türkiye'nin Suriye Ve Mısır Politikalarının Karşılaştırılması. 2010-2012 Süreci. Yüksek Lisans. İsfahan Üniversitesi, İsfahan. İşletme Ve İktisat Fakültesi.

Kercan, Muhammed Ş. (2014): 2003-2013 Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yeni Osmanlılık Söyleminin Yeri. Yüksek Lisans. Tohid Alizade, Tahran. Edebiyat Fakültesi.

Keremi, C. 2012. Ordunun Gücünün Değişmesinde Adalet Ve Kalkınma Partisinin Rolü. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Keremi, Rıza R. 2014. Türkiye Ve Suudi Arabistan'ın Terörizm Karşıtı Dış Politikalarının İncelenmesi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Khah, Sümeyye N. 2009. Türkiye Jeopolitiğinin Komşularıyla Olan İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Kuydere, Asgar C. 2010. AKP Döneminde Türkiye'nin Ortadoğu Politikasında Yaşanan Değişimler. Yüksek lisans. Tebriz Üniversitesi, Tebriz. Edebiyat Fakültesi.

Lascerdi, H. 1994. Türkiye'nin İran-İrak Savaşındaki Tavrı ve Konumu. Yüksek lisans. İmam Sadık Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Lekzi, M. 2011. Sekülerizm Ve İslamcı Siyasetin Birlikteliği; AKP üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans. Terbiyet Müderris Üniversitesi, Tahran. Edebiyat Ve İnsani Bilimler Fakültesi.

Lütfi, S. 2011. İran-Türkiye İlişkilerinin Geleceği Ve Bölge Jeopolitiğine Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Edebiyat Fakültesi.

Mahmudi, Ramez 2013. Türkiye'nin Jeopolitik Konumunun ABD İle Olan İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Mali, E. 2014. Türkiye'nin Suriye 'deki Gelişmelere Müdahalesinin Arkasındaki Bölgesel Hedefleri. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Mandegar, A. 2013. Türkiye Anayasasında Değişim Ve Ülkenin Dış Politikasına Etkileri. Yüksek Lisans. Şiraz Üniversitesi, Şiraz. -.

Mazlumi, H. 2008. AKP İktidarından Sonra Din Ve Demokrasi İlişkileri. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Medeni, Muhammed H. 2015. AKP Ve Türkiye'de Siyasi Devrim. Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

- Mehdi, K. 2003. Kürt Meselesi Ve İran-Türkiye İlişkileri (1979-2000). Yüksek Lisans. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Melik, R. 2013. İran Ve Türkiye'nin Suriye Dış Politikalarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans. Şiraz Üniversitesi, Şiraz. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Mevludi, K. 2009. Türkiye'nin Kürt Sorunu; Çözüm Yolları Ve Stratejiler. Yüksek Lisans. Şehit Beheşti Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler fakültesi.
- Meyanci, Celaledin N. 2011. Türkiye İslamcılarının Orta Doğu Politikası. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Mihr, Abbas E. 2012. Ekonominin, Türkiye - İran İlişkilerindeki Yakınsamaya Etkisi. Yüksek Lisans. Gilan Üniversitesi, Gilan. Edebiyat Fakültesi.
- Mihrpur, E. 1991. Türkiye'nin Avrupalı Olma Çabalarının Nedenleri Ve Sonuçları. Yüksek Lisans. İmam Sadık Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler.
- Mirzahani, R. 2013. Türkiye Jeopolitiğinin İran İslam Cumhuriyeti'nin Ulusal Güvenliğine Etkileri. Yüksek Lisans. Şiraz Üniversitesi, Şiraz. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muhammed, Amir Muhammedi B. 2011. Türkiye'nin Karabağ Geriliminde ki Rolü. Yüksek lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler.
- Muhammedi, Evaz A. 2000. Türkiye'de Ordunun Ve Siyasi Partilerin İşlevsizliği Ve Yönetimdeki İstikrarsızlık (1945-1983). Yüksek Lisans. Beheshti Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muhammedi, Hamit R. 1994. Kürdistan Kriz Bölgesinin Jeopolitik Açından Analizi. Yüksek Lisans. Terbiyet Müderris Üniversitesi, Tahran. İnsani Bilimler Fakültesi.
- Muhammedi, Muhammed H. 2013. Türkiye'nin Suriye Politikasında Değişim: Kürt Bölge Politikası Ve Güvenliğine Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muhammedi, Muhammed Musa K. 2009. Türkiye'deki Siyasi Partilerin İran -Türkiye İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muhammedi, Seyyed Ali Musa K. 2012. Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği Ve İran ile Güney Kafkasya'ya Etkisi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muhammedi, Veli G. 2014. Türkiye'nin İç Ve Dış Politikasındaki Tutarsızlığı(2002-2013). Yüksek Lisans. Şehit Beheşti Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muhsini, Muhammed Bakır A. 2014. İran Ve Türkiye Medyasının Suriye Meselesine Bakışı. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Muradi, Muhammed R. 2013. İran İslam Devriminden AKP İktidarına Kadar İran-Türkiye İlişkileri. Yüksek Lisans. Razi Üniversitesi, Kirmanşah. Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Nadeli, M. 2013. İran Ve Türkiye'nin Ahmedinejat Ve Erdoğan Dönemi Dış Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. Yüksek Lisans. İslami İlimler Üniversitesi, Kum.
- Namdar, İbrahim B. 2009. Türkiye İslamcılarının Demokrasiyle Uyumu: AKP'nin Uygulamaları Doğrultusunda. Yüksek lisans. Mazenderan Üniversitesi, Mazenderan. Siyasi Bilimler.
- Necat, Murtaza M. 2011. Türkiye'de İslamcılık ve İran İslam Devrimi. Yüksek Lisans. İmam Sadık Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler.

- Nehali, Ramin G. 1997. Türkiye'deki İslamcı Hareketlerin Oluşum Sürecinin İncelenmesi. Yüksek Lisans. İmam Sadık Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Nejad, Mahmut Ş. 2008. Sekülerizm Ve Türkiye'nin Orta Asya'daki Nüfuzunun Artması. Yüksek Lisans. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Nejad, Perviz M. 2015. İran Ve Türkiye'nin Orta Doğu'daki Rekabetinin Nedenleri Ve Dinamikleri. Yüksek Lisans. Gilan Üniversitesi, Gilan. Edebiyat Fakültesi.
- Nejad, Peyman R. 2008. Türkiye-İran İlişkilerinde Gerilim Yaratan Veya Azaltan Faktörler. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Nevis, Mustafa S. 2011. PKK'nın Silahlı Mücadeleden Demokratikleşmeye Doğru Siyasal Dönüşüm Süreci. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Niyaziyan, A. 2003. İran -Türkiye Siyasi İlişkileri. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Pernun, S. 2010. ABD'nin Orta Doğu Politikasında Türkiye'nin Yeri ve İran'ın Güvenliğine Etkisi. Yüksek Lisans. İmam Humeyni Üniversitesi, Kazvin. Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Perviz, M. 2014. İran-Türkiye İlişkilerinin Gelişmesinde İslamcı Partilerin Necad Rolü. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tebriz. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Pur, Tahir H. 2013. 2011 de Arap Dünyasında Meydana Gelen Siyasi Hareketler Doğultusunda Türk Dış Siyasetinin Orta Doğuya Yönelik Hedeflerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans. Mazenderan Üniversitesi, Mazenderan. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Purhasan, H. 2013. Türkiye'nin Dış Politikasını Etkileyen Faktörler(İsrail ile İlişkiler Çerçevesinde). Yüksek Lisans. Terbiyet Muallim Üniversitesi, Tahran. Edebiyat Fakültesi.
- Rahimzade, A. 2014. Suriye Krizinden Sonra Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Resuliyani, A. 2013. Yeni Türkiye'de Din Ve Siyaset İlişkisi. Yüksek Lisans. Şehit Beheştî Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Revana, B. 2014. Arap Baharı Ve İran-Türkiye İlişkilerinde Yaşanan Gerilime Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, İlam. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Rezi, D. 2008. Din, Devlet Ve Politik Kalkınma İlişkisi. Tarihsel açıdan Türkiye- İran Örneği. Doktora. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Sosyoloji Fakültesi.
- Sadiki, M. 2004. Türkiye'nin AB Üyeliği Sürecinde Karşılaştığı Engeller. Yüksek Lisans. Şehit Beheştî Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi;
- Sami, M. 2013. 2013 de Türkiye'de Yaşanan Olayların Nedenleri. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Şehri Rıza. Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Saremi, Muhammed R. 2011. Türkiye'de Hükümet İşleyişinde İstikrar veya İniş-Çıkışların Nedenleri. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Sıddık, Mir İ. 2013. Türkiye Ve İran'ın Orta Doğu Dış Politika Yaklaşımlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi (2002-2012). Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi.
- Sibevey, M. 2015. Türkiye'nin 11 Eylül'den Sonra ABD Dış Politikasındaki Konumu. Yüksek Lisans. Firdevsi Üniversitesi, Meşhed. Ekonomi Fakültesi.
- Siyanaki, Muhammed C. 2002. Türkiye'nin AB'ye Girmesinin İran'ın Sınır Bölgelerine Etkisi. Yüksek Lisans. Azad İslami Üniversitesi, Tahran.

Sohrabi, H. 2008. İran Ve Türkiye'de Siyasi İslamın Ortaya Çıkmasını Etkileyen Faktörlerin Karşılaştırılması. Siyasi - Sosyal Nedenler. Yüksek lisans. Mazenderan Üniversitesi, Mazenderan. Hukuk Ve Siyasi Bilimler.

Suran, İranduht M. 2013. Şah Abbas Dönemi İran-Osmanlı İlişkileriyle 21.Yüzyıl İran-Türkiye İlişkilerinin Karşılaştırmalı incelenmesi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Şocadel, O. 2009. Türkiye'de İslamcıların İktidara Gelmesinin İran'la olan İlişkilerine Etkisi Ve Orta Doğu'ya Yansımaları (2002-2008). Yüksek Lisans. Allame Tabatabai Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Tahiri, İ. 2015. Orta Doğu Ve Orta Asya'nın Birleşmesinde İran ve Türkiye'nin Jeoekonomik Konumu Ve Rolü. Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Tahmasebi, Parva P. 2014. İran Ve Türkiye'nin Suriye Politikalarının Karşılıklı İncelenmesi. Yüksek Lisans. Gilan Üniversitesi, Gilan. Edebiyat fakültesi.

Toğrolcerdi, Sıdika Mohsen B. 2012. Türkiye Ve Irak İlişkileri : Fırsatlar Ve Engeller. Yüksek Lisans. İsfahan Üniversitesi, İsfahan. İktisat Ve İşletme Fakültesi.

Vansefeli, Kübra K. 2014. İran İslam Devriminin Türkiyedeki İslamı Hareketler Üzerindeki Etkisi (Fethullah Gülen Cemaati Örneği). Yüksek Lisans. Uluslararası Kazvin Üniversitesi, Kazvin. Edebiyat Fakültesi.

Zade, Hodadad G. 2010. AKP'nin İktidar Olmasının Sebepleri. Yüksek Lisans. Razi Üniversitesi, Kirmanşah. Sosyal Bilimler Fakültesi.

Zahedi, N. 2014. Türkiye Ve Mısır Hükümetlerinin Globalleşme Sürecinde Siyasi Ve Ekonomik Uygulamalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi (1990-2010). Doktora. Tahran Üniversitesi, Tahran. Hukuk Ve Siyasi Bilimler Fakültesi.

Zarei, M. 2009. 1990-2008 Yılları Arasında Türkiye'nin Irak Politikasını Şekillendiren Etkenler Ve İran'a Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans. Allame Tabatabai, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Zebib, R. 1997. Türk Dış Politikasında Büyük Yönelimler; Engeller Ve Nedenler. Yüksek Lisans. Şehit Beheşti Üniversitesi, Tahran. Siyasi Bilimler Fakültesi.

Makaleler

Yekta, H. (1996): Türkiye-İsrail Stratejik-Askeri Antlaşması: Çözümsel Bir Rapor, Savunma Politikası Dergisi 6 (14).

Etayi, F. (2000): Bölgede Rekabet; İran ve Türkiye'nin Politikalarının İncelenmesi, Stratejik Araştırmalar 3 (9), pp. 47–60.

Muvassegi, Seyid A. (2001): 1920-1950 Yılları Arasında Türkiye'de Kültürel ve Siyasal Modernleşme Deneyimini İncelemek, Hukuk ve Siyaset Bilimleri 52 (826), pp. 151–184.

Novruzi, Nur M. (2000): İran ve Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslarda Karşı Karşıya Gelmesi, Strateji Dergisi 7 (17), pp. 139–168.

Tahai, Seyid C. (2001): Kemalizm: Türk Dış Politika Tutumundaki Kriz Unsurları, Strateji Dergisi 9 (21), pp. 203–236.

Tahai, Seyid C. (2001): Kurumsal Etkileşimin Yeniden Tanınması, Türkiye'de İslamcılık ve Modern Devlet, Strateji Dergisi 9 (19), pp. 127–154.

Aga Alihani, M. (2011): Ortadoğu Barış Sürecinde Türkiye'nin Rolü ve Yeri (2002-2010 Odaklı), Siyaset Bilimi Uzmanlık Dergisi (16), pp. 27–61.

Ahmedi, H. (2010): Türkiye, Pan-Türkizm ve Orta Asya, Merkezi Avrasya Dergisi 2 (5), ss. 1–22.

Aşuri Nejad, A. (2008): Osmanlı İmparatorluğunun Buşehr'de Siyasi Temsilcilik Kurmasının Nedenleri, Tarih Bülteni 3 (10), ss. 1–34.

Beni Haşimi, Mir G. (2010): Türk-Ermeni İlişkilerinin Dönüşümü Işığında Kafkasya'da Denge Gücünün Görünümü, Stratejik Araştırmalar 12 (46), pp. 115–144.

Beraderan Şureka, Hemid R. (2008): 2023 Yılında Türkiye'nin Asil Göstergeleri ve Küresel Pozisyonu, Strateji Dergisi 15 (46), pp. 435–474.

Cemali, H.; Hani, H. (2009): AB, Türkiye ve Türkiye Kürtlerinin Kültürel Haklarında Dönüşüm (1991-2002), Siyaset Bilimleri Çalışmaları 4 (2), pp. 7–57.

Dehgan Niri, L.; Aşuri Nejad, A. (2010): Fars Körfez'i Bölgesindeki Rus İmparatorluğunun Yayılmacılığı ve Osmanlı İmparatorluğunun Buna Karşı Tutumu, Tarih Bülteni 5 (20), pp. 1–21.

Dehgani, R. (2012): Osmanlılık ve Yeni İslami Halifelik Sürecinde Türk Dış Politikası, Dünya Çalışmaları 2 (2), pp. 257–279.

Derehşeh, C.; Divsalar, M. (2011): İslamcı AKP'nin Türkiye'de İktidara Gelişinden Sonra İran ve Türkiye Arasındaki İlişkilerde Yakınlaştıran ve Uzaklaştıran Faktörler (2002-2009), Siyasi ve Uluslararası Araştırmalar Dergisi 3 (7), pp. 95–124.

Derehşeh, C.; Mofid N., Seyid M. (2012): İran İslam Devriminin Türkiye İslamcılığı Üzerindeki Etki, İslam Devrimi Araştırmaları 2 (2), pp. 29–57.

Ebazeri, M.; Rizazade, H.; Kerimzade, M. (2011): Türkiye ve İran'ın Azerbaycan İle İlişkilerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Yapı ve Fail Yaklaşımı), Siyasi ve Uluslararası Araştırma Dergisi 3 (7), pp. 245–285.

Efzeli, R.; Hüseyini, M. (2008): Türkiye'nin Jeopolitik Değişim ve Dönüşümlerinin Analizi ve İran'a Etkileri, Jeopolitik Dergisi 4 (1), pp. 151–176.

Efzeli, R.; Müttegi, E. (2011): Konstrüktivist Bir Yaklaşımla İslam Devriminden Sonra İran-Türkiye İlişkilerinde Siyasal Aktörlerin Davranışlarına Jeopolitik Analiz, METİN Dergisi 13 (50), pp. 1–22.

Efzeli, R.; Müttegi, E. (2012): 1995'ten 2011'e Kadar Türk Dış Politikasında İlimli İslamcılık Jeopolitiğini Konstrüktivizm Açısından İncelenmesi, Dış İlişkiler Dergisi 3 (4), pp. 175–202.

Ekberi, N. (2009): Türkiye'de İslamcılarının Güçlenmesi ve İran İslam Cumhuriyeti ile İlişkiler Üzerindeki Etkileri (2003-2007), Siyasi ve Uluslararası Yaklaşımlar Dergisi (19), pp. 165–197.

Emini, A.; Zebih, R. (2011): Uluslararası Sistemin Yapısı ve Erdoğan Devletinin Ortadoğu'da Dış Politika Hareketliliği, Siyasi Çalışmalar Dergisi 4 (13), pp. 97–126.

Emuyi, H.amid (2012): İran ve Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Politikaların Karşılaştırılması: Rıza Şah ve Atatürk Karşılaştırmalı Çalışması, Siyaset Bilimi Uzmanlık Dergisi 8 (20), pp. 193–224.

Ermeke A.zad, Tegi; Behruz, D.elguşayi (2011): İran'ın Modernleşme Sorunu: Rıza Şah ve Atatürk Döneminde İran ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı-Tarihsel Kıyaslaması (1921-1941), İran'ın Sosyal Meseleleri Analizi Dergisi 2 (1), pp. 121–141.

Etheri, Seyid E. (2003): Soğuk Savaş Sonrasında İki Ülke Arasındaki İlişkilerin Yeniden Tanınması; İran ve Türkiye, Strateji Dergisi 10 (10), pp. 257–278.

Etheri, Seyid E.; Behmen, Şueyb; Alipur, M. (2012): Türkiye ve Rusya İlişkilerinin Genişlenmesinde Enerjinin Rolü, Merkezi Avrasya Dergisi 5 (11), pp. 1–20.

Ezgendi, A.; Sulet, R. (2012): Arap Dünyası Gelişmeleri Işığında İran-Türkiye ilişkileri, Siyasi Çalışmalar Dergisi 4 (15), pp. 47–64.

Fatimi N., Ali; Çegini, E. (2012): Türkiye Dış Politikası ve Suriye Olayları ve Onun İran İslam Cumhuriyeti Siyasi Güvenliğine Etkisi, Siyasi ve Uluslararası Araştırma Dergisi 3 (9), pp. 171–184.

Fereci, M. (2012): Rıza Şah döneminde İran ile Türkiye arasında Toprak Meseleleri (1925-1941), Hazine Belgeleri 22 (1), pp. 18–45.

Firuzyan, M. (2009): Kafkaslarda Güvenlik Sorunları, Strateji Dergisi 18 (51), pp. 41–58.

Furuği, A.tife; Necefi, Davut; Mes'udniya, H. (2012): İran Nükleer Programının Türkiye Güvenliğine Etkisi. Güç Dengesinin Işığı Altında, Güvenlik ve Sosyal Düzenin Stratejik Çalışmaları 1 (2), pp. 69–84.

Gaem Penah, S. (2011): Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-İran İlişkilerinde Çatışma ve İşbirliği (1989-2008), Siyasi Çalışmalar Dergisi 3 (11), pp. 51–82.

Gasemi, H. (2003): Türkiye ve Kafkaslar: Bölgesel Güvenlik Kaygılar, Orta Asya ve Kafkaslar Çalışmaları 12 (42), pp. 89–104.

Geffari, M.; Ekberi, N. (2012): Türkiye'de Anayasa Değişikliği Süreci ve Onun Avrupa Birliği'ne Katılma Sürecinde Etkisi, Siyasi ve Uluslararası Araştırmalar Dergisi 4 (11), pp. 157–188.

Gehremanpur, E. (2003): 21. Yüzyıl Türkiye'si; Fıratlar, Zorluklar ve Tehditler, Strateji Dergisi 9 (26), pp. 444–452.

Guderzi, M. (2012): Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ekonomik Politikaları, Siyasi ve Uluslararası Araştırma Dergisi 3 (9), pp. 9–16.

Hacıyusufi, Emir M.; İmani, H. (2011): Geçen 10 Yılda Türkiye ile İsrail İlişkilerindeki Gelişmeler ve İran'a Sonuçları, Dış İlişkiler Dergisi 3 (2), pp. 75–104.

Hafizyan, Muhammed H. (2004): Türkiye: Siyasal-Askeri Elitler ve Demokrasinin Sorunları, Strateji Dergisi 11 (31), pp. 86–95.

Halili, M.; Seyyadi, Hadi; Heyderi, C. (2012): Dış Politikada Kod ve Jeopolitik Genom Bağlantısı (Örnek Çalışma: Türkiye ve İran), Merkezi Avrasya Dergisi 5 (11), pp. 39–56.

Kebriyaizade, H. (2011): Türkiye ile Ermenistan Arasındaki Siyasi İlişkilerin Normalleşmesi ve Onun Güney Kafkasya Jeopolitiğine Etkisi, Orta Asya ve Kafkaslar Çalışmaları 17 (75), pp. 51–68.

Keremi, C.; Necefi, Z. (2011): Türk-Rus İşbirliği: Hedef, Menzil ve Perspektifler, Merkezi Avrasya Dergisi 4 (9), pp. 59–78.

Kumeycani, E.; Selatin, P. (2011): İran ve Seçilmiş Komşu Ülkelerdeki Yönetişim Kalitesinin Ekonomik Büyümeye Etkisine Bir Araştırma (Türkiye ve Pakistan), Araştırmacı Dergisi 7 (20), pp. 27–41.

Kuzeger Kaleci, V. (2010): AKP'nin Dış Politikası ve Onun Rusya ve Türkiye İlişkilerine Etkisi, Orta Asya ve Kafkaslar Çalışmaları 16 (69), pp. 111–137.

Mehrabi, Alireza; Ghamparvar, Ahmad (2011): Kürt Bölücülüğünde Etkenler ve Türkiye Kürdistanı'nda Kriz, Jeopolitik Dergisi 7 (2), pp. 183–213.

Mes'udniya, H.; Necefi, D.avut (2011): Türkiye'nin Yeni Dış Politikası ve İran İslam Cumhuriyeti'ne Dönük Güvenlik Tehditleri, Güvenlik Ufukları 4 (13), pp. 137–162.

Moinyan, N. (2012): Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddetin Analizi (Türkiye Toplumuna Bir Bakış), Kadın ve Aile Çalışmaları 5 (17), pp. 131–146.

Muvassegi, Seyid A. (2002): 1920-1950 Yılları Arasında Türkiye'nin Siyasi Ekonomisi, Hukuk ve Siyaset Bilimleri 54 (812), pp. 173–207.

Noruzi, Resul; Abde Hudai; M. (2012): İslami Devrim ve Türkiye'de Medeniyet Açısından Yeni Kimlikleştirilme, İslam Devrimi Çalışmaları 9 (30), pp. 135–154.

Refi'i, H.; Mezlumi, İ. (2012): İran ve Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'da Yakınlaşma Önündeki Engeller, Merkezi Avrasya Dergisi 5 (10), pp. 79–98.

Rezi, D. (2009): Din, Devlet ve Siyasal Gelişme; İran ve Türkiye Üzerine Tarihi Araştırma, Sosyal Bilimler Dergisi 6 (1), pp. 131–168.

Ruhi, N. (2002): Pan-Türkizm Hayali, Strateji Dergisi 9 (25), pp. 157–169. Sadegi, Seyid Şemseddin (2009): Türkiye'nin Kuzey Irak'taki Hedef ve Stratejileri ve Bölge Devletlerin Ona Yönelik Yaklaşımları, Strateji Dergisi 17 (49), pp. 67–80.

Salehi, N. (2012): Osmanlı Tarih Metinleri Farsçaya Tercümesinin Önemi ve Zonluğu. Örnek Çalışma Osman Paşa Tarihi, Metin ve Beşeri Bilimlerin Kritik Çalışması 11 (23), pp. 51–65.

Seddig, Mir İ.; Serraf Yazdi, Gulamriza; Sebri, Muhsin (2012): İran ve Türkiye Arasındaki İlişkilerin Gelişmesinde AKP'nin Rolü ve Etkisi, Siyaset Bilimi Uzmanlık Dergisi (19), pp. 175–203.

Şehriyari, Muhammed A. (2007): İran-Osmanlı Savaşlarının Siyasi ve Ekonomik Sonuçları ve Safevî Devletin Çöküşüne Etkisi, Tarih Bülteni 3 (8), pp. 100–123.

Senayi, E. (2011): AKP Döneminde Türkiye-İsrail İlişkilerini İncelemek İçin Analitik Yaklaşım (2002-2010), Uluslararası İlişkiler Çalışmaları 4 (16), pp. 151–180.

Teyyibi, Seyid M. (2008): Seyyid Cemaluddin Asad Abadi'nin Osmanlı Başkentindeki Çabaları, İslam Devrim Çalışmaları 7 (14), pp. 77–100.

Ümidi, A.; Rizaei, F. (2011): Türk Dış Politikasında Yeni Osmanlılık, Ortadoğu'da Göstergeleri ve Sonuçları, mDış İlişkiler Dergisi 3 (3), pp. 231–267.

Vaezi, M. (2008): Türkiye'de Yeni Deneyim; Söylemlerin Karşıtlığı, Strateji Dergisi 16 (47), pp. 43–77.

Veli Gulizade, A. (2010): Türkiye-Ermenistan İlişkileri Normalleşmesinin Türkiye-Azerbaycan İlişkilerine Etkisinin Analizi, Orta Asya ve Kafkaslar Çalışmaları 16 (71), pp. 79–108.

Veli Gulizade, A. (2012): Türk-Ermeni İlişkileri Normalleşmesinin Jeopolitik Sonuçlarının Analizi, Jeopolitik Dergisi 8 (27), pp. 91–117.

Veli Gulizade, A.; Zogi Barani; Kazim (2011): Türk-Ermeni İlişkilerinin Normalleşmesinin Jeopolitik Sonuçlarını, Güvenlik Ufukları 4 (11), pp. 103–129.

Ademi, A.; Nuri, M. (2013): Orta Asya'da Türkiye'nin Kültür Diplomasisi; Fırsatlar ve Zorluklar, Orta Asya ve Kafkaslar Çalışmaları 19 (83), pp. 1–27.

Alihüseyini, A.; Nesr İsfahani, M. (2013): İslam Devriminin Ortaya Çıkışı ve Türkiye'nin İran İslam Cumhuriyeti Tutumuna Konstrüktivist Analiz, İslam Devrim Çalışmaları 10 (34), pp. 145–162.

Atam, Turgut; M., Muhammed H. (2014): Atatürk Döneminde Türkiye'de Dini ve Sosyal Dönüşüm, İslam Dğnyası Tarihi Araştırmaları Dergisi 2 (4), pp. 123–145.

Bebri, N.; Ebbasi, M.; Muğenni, M. (2014):Türkiye'nin Dış Politikası ve İslam Uyanışı Vaka Çalışması: Mısır ve Tunus'ta Gelişmeler, Çağdaş Siyasi Araştırmalar 5 (11), pp. 1–26.

Beygdili, A.; Piyuti, R. (2015): 2. Abdulhamid'in Pan-İslamizm Politikası ve Kürtler, İslam Dünyası'nın Siyasal Sosyolojisi 2 (2), pp. 83–104.

Burucerdi, L.; Vije; Muhammed R. (2015): Aile Kurumunun Türkiye'nin Kalkınma Sürecindeki Durumu, İran'ın Sosyal Çalışmaları Dergisi 7 (3), pp. 97–122.

Cansız, Ahmet; A. Hoy, Emir R. (2014): İslam İşbirliği Teşkilatı'nda İran ve Türkiye İlişkileri, Global Politika Dergisi 3 (3), pp. 95–124.

Dehşiyar, H. (2013): Türkiye'nin Ortadoğu'lu Kimliği: Bölgesel Vurgulama, Global Politika Dergisi 1 (2), pp. 145–172.

Dervişi, F.; Muhammedyan, A. (2014): Irak Kürdistanı'ndaki Türk Dış Politikasının İran Ulusal Menfaatleri Etkisinin Değerlendirmesi (1991-2013), Savunma Politikası Dergisi 22 (85), pp. 137–181.

Eyvezi, Muhammed R.; Hüseyini, A. (2015): Arap Dünyasında Son Gelişmeler Bağlamında İran-Türkiye İlişkilerinin Geleceği, İslam Dünyası'nın Siyasi Çalışmaları 4 (2), pp. 95–119.

Fazili, M. (2014): Sistem-Dünya ve Demokrasinin İstikrarsızlığı: 1941'den 1961'e İran, Türkiye ve Güney Kore'nin Karşılaştırmalı Çalışması, Tarihsel Sosyoloji Dergisi 5 (2), pp. 1–40.

Fikri, M.; İnanlı, Mina; Fikri, A. (2013): Kaynak Mobilizasyonu Teorisine Dayalı Fethullah Gülen Hareketinin Sosyolojik Araştırması, İran'ın Sosyal Çalışmaları Dergisi 7 (3), pp. 75–99.

Gaderi, T.; Mirzayi, S. (2013): Petrolün Siyasal Gelişmedeki Etkisine Analiz: İran, Melezya, Türkiye ve Suudi Arabistan, İran'ın Sosyoloji Dergisi 14 (1), pp. 3–38.

Gedimi G., Abbas; Cengcu G., Şehnaz (2013): Mustafa Kemal Atatürk ve Hilafetin Kaldırılması, İran ve İslam'ın Tarihi Araştırmaları 7 (13), pp. 73–88.

Genberlu, A. (2013): Türk Dış Politikasında Ulusal Güvenlik Hususları ve Batıcılık, Stratejik Araştırmalar 15 (58), pp. 171–198.

Genberlu, A. (2014): Türk Dış Politikasında Kültürel ve İdeolojik Düşüncelerin Rolü, Merkezi Avrasya Dergisi 7 (1), pp. 141=160.

Genberlu, A. (2014): Türk Dış Politikasının Ekonomik Temelleri, Dış İlişkiler Dergisi 5 (4), pp. 71–97.

Gevam, Seyid A.; Gul Muhammedi, V. (2015): Çok Boyutlu Sezgisel Karar Modeli ve Türkiye Dış Politika Stratejilerinin Tekfirci Gruplara Destek Stratejisi, Savunma Politikası Dergisi 23 (89), pp. 139–178.

Haniki, H. (2013): Modernite Karşısında "İran dünyası", "Mısır Dünyası" ve "Türk Dünyası", İran'ın Sosyal Çalışma Dergisi 7 (3), pp. 25–53.

Haşimi, Seyid A. (2013): Türkiye'de Alevilerin Kimliği ve Siyasi Statüsü, İslam Dünyası'nın Siyasi Çalışmaları 1 (4), pp. 111–131.

Hersic, H.; Rehimî, R. (2013): Bölgesel Politik Gelişmelerin İran, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın Yumuşak Gücü Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırmalı Analizi, *Yumuşak Güç Çalışmaları* 2 (7), pp. 99–115.

İbrahimi, Ş.; İbrahimi, Talip; Şah Gele, S. (2015): Hazar Havzası'nda İran'ın Çıkarları Üzerine Türkiye İle İsrail Arasındaki Jeopolitik İlişkilerin Etkisine Değerlendirme, *Merkezi Avrasya Dergisi* 7 (2), pp. 195–218.

İmamcümehzadeh, Seyid C.; Rehber Gazi, Mehmudriza; Merendi, Z. (2013): AKP'ye Vurgu Yaparak Türkiye'de Kimlik Söyleminin Kemalizmden İslamcılığa Dönüşümü, *İslam Dünyası'nın Siyasal Sosyolojisi* 1 (3), pp. 45–72.

İnayeti Ş., Ali; Etheri, Seyid E.; Hacimineh, R. (2015): Irak ve Suriye'de İran-Türkiye Kamu Diplomasisine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *İslam Dünyası'nın Siyasi Çalışmaları* 4 (2), pp. 73–93.

Kuşki, Muhammed S.; Kyani, E. (2015): İslami Uyanış Sırasında Türkiye ile İran Arasında Güvenlik Rekabeti; Örnek Çalışma: Mısır ve Tunus, *Çağdaş İslami Devrim Araştırmaları* 1 (1), pp. 111–127.

Melik M., Hemiz R.; Heg Şinaas, Muhammed C. (2013): İran'da Yolsuzlukla Mücadele Politikaları ve İstenilen Desen Sunumu: Türkiye ve Pakistan'ın Karşılaştırmalı İncelemesi, *Siyaset Dergisi* 43 (1), pp. 137–154.

Metlebi, Mes'ud; Zemani, Muhsin (2014): AKP'ye Vurgu Yaparak Türkiye'nin Siyasi Sistemine Demokrasinin Güçlendirilme Süreci, *İslam Dünyası'nın Siyasal Sosyolojisi* 2 (4), pp. 137–164.

Mirzayi, Celal; Abbaszadeh Fethabadi, M.; Sedri Alibabalu, S. (2014): 2003 - 2013 Yılları Arasında Türkiye Ekonomik Diplomasisinin Boyutları ve Başarıları, *Siyasi ve Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 6 (20), pp. 175–205.

Mofid A., Hüseyin; Zakıryan, M. (2015): Avrupalılaşıma ve Türkiye'de Güvenlik Söyleminin Değişimi. Örnek olay: Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin Normalleşmesi, *Merkezi Avrasya Dergisi* 8 (1), pp. 107–126.

Muvassegi, A.; Alizade, Ş. (2015): AKP Yönetiminde Gelişimsel Türk Dış Politikası: Kafkasya Örneği, *Merkezi Avrasya Dergisi* 7 (2), pp. 375–393.

Nesiri, B.; Bedvi, F.; Recebi, S. Mes'ud (2013): Türkiye Medyasında Kadınların Portresi, *Medya Çalışmaları* 8 (1), pp. 51–60.

Nessac, H. (2013): Rıza Şah ve Atatürk Dönemi İran ve Türkiye'nin Modernizasyon Karşılaştırmaları, *Siyasetin Stratejik Araştırmaları* 2 (5), pp. 101–130.

Nevazeni, B.; Etizadusselteneh, N.; Salehi, M. (2014), Fethullah Gülen ve Türkiye'deki Sosyo-Politik Hareketi, *İslam Dünyası'nın Siyasi Çalışmaları* 3 (10), pp. 151–173.

Niyakuyi, Seyit E.; Behmeneş, H. (2013): Suriye'de Çelişen Aktörler: Amaçlar ve Yaklaşımlar, *Dış İlişkiler Dergisi* 4 (4), pp. 97–135.

Noruzi Firuz, R. (2014): Türkiye'de Çağdaş İslam Akışının Klakış ve Çöküşü ve İslam Devrimi İle Olan İlişkisi, *Bölgesel Araştırmalar* (2), pp. 15–48.

Resuli, R. (2014): Türkiye'deki 3 Kasım 2002 Seçimlerinin Analizi. Türkiye'nin Siyasal Sistemine Süreklilik ve Gelişme, *Hukuk ve Siyaset Yazıları* 10 (1), pp. 71–110.

Sadat Ş., Sümeyye; Purbagir, Z. (2014): İran ve Türkiye'de Kadın ve Gelişim Göstergeleri, *Refah ve Sosyal Gelişim Planlama Dergisi* 6 (6), pp. 111–125.

Saei, A.; Muhammedzade, M. (2013):2003-2012 Yıllarında Türkiye ve İran İlişkileri: Tarihi Rekabetin Hatırlanması, Siyasi Çalışmalar Dergisi 5 (19), pp. 1–24.

Saei, A.; Muhammedzade, M. (2014): AKP ve Kemalizm'in Hejemonyası, Merkezi Avrasya Dergisi 6 (2), pp. 41–60.

Sebuhi, M.; Hacimineh, R. (2014): İran ve Türkiye'nin Arap Baharı Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma;Tunus, Mısır ve Libya Örneği, Dış İlişkiler Dergisi 5 (4), pp. 99–133.

EKLER

Türkçe Kitaplar Derin Okuma Notları

1- İsmail Sefa Üstün, Humeyni'den Hamaney'e İran İslam Cumhuriyeti Yönetim Biçimi
Marmara İlahiyat Öğr. Üyesi - 1999

- Munteziri ve Salihi gibi muhaliflerle mülakat yapmış
- Bilimsel bir çalışma 28 Şubat döneminde yazılmış

İsimlendirmeler

S.18 - "Ayetullah Humeyni" olarak isimlendirme

- Ulema olarak nitelendiriliyor.
- Karizmatik gücü olduğu ifadesi var.

-Şah

"Batıya bağımlı" ve "despot yönetimi"

S.34 - "İhtilale en yakın alim" Cuma imamı olarak görevlendiriliyor. "İhtilal" kelimesi kullanıyor.
İslami rejim vs. demiyor.

S.60 - "İran İslam Cumhuriyeti" isimlendirmesini kullanıyor.

Atfedilen Nitelikler

S.15 - Şah İsmail'in İran'ı zorla Şiileştirmesi

S.16 - "Dönemin büyük müçtehide Mirza Hüseyin Şirazi" (Tütün Fetvası'nı veren alimi böyle tanımlıyor)

S.32 - "İran'ı resmen kimin idare ettiği sorunu" ve "otorite karmaşası"

1997 Salman Rüşdi örneği

1915 Hardad Vakfı – Rafsanjani rekabeti

S.32 - Ulema Özel Mahkemesi'ne eleştiri

Argümantasyon Teknikleri

S. 7 - İran İslam Cumhuriyeti kendisini “İslami” olarak takdim etmesine rağmen bu ülkede siyasi alanda “ İslami gelenek” tasfiye edilmektedir.

S.7-8 - İran’da ki Ayetullah’ların çoğunun ve Merci-i Taklid’lerin tamamının velayet-ı Fakih teorisini reddettiğini ileri sürüyor. Bu görüşü iddialara dayandırıyor.

S.8 - İran devletinin ‘İslami’ olmadığına yönelik ithamlar olduğuna değiniyor.

S.9 - Ayetullah Hüseyin Ali Munteziri’nin velayet-i fakih hakkında ki negatif görüşlerinden özel kısmında zat kısmında bahsediyor.

S. 16 - İran da diğer zayıf ülkeler gibi Batılılaşma çabasına girdi (negatif vurgu)

S.16 - Verilen imtiyazlar (kapitülasyonlarla) İran’ın kaynakları feci bir şekilde sömürüldü.

S.17 - Petrolün millileştirilmesi, AK Devrim gibi gelişmeleri tarafsız anlatıyor.

S.18 - “Şah’ın teslimiyet derecesinde Batıya bağımlılığı ve despot yönetimi” ifadesi var.

S.19 - Velayet-i Fakih teorisi İran’da Şii ulema tarafından da eleştiriliyor. Tabetabai’nin eleştirisi:

Ağır eleştiriler. (Kaynağı: Şarku’l Evsat 1994)

S. 21-25 - Velayet-i Fakih teorisinin nasıl ortaya çıktığını objektif anlatıyor. Ama Sami bir ilahiyatçı bakışıyla tabi ki.

- Kayıp İmam’ın yetkilileri meselesi

- Fukaha’nın yetkileri meselesi

- Allahtan peygambere, peygamberden imamlara, onlardan fukahaya verilen velayet.

S.27 - Yalnızca “ adil bir müçtehidin yönetimindeki hükümet meşrudur” diğer Velayet-i Fakih teorisi

1 Şubat 1979 – Ayetullah Humeyni Tahran’a geldi.

1 Nisan 1979 – Referandum İslam Cumhuriyeti

10 Ağustos 1979 - Uzmanlar Heyeti (Ehl-i Hibragen (*)) Anayasa çalışmalarına başladı (Bsk. Ayetullah Mesutoeze (*)

2 Aralık 1979 – Anayasa referandumla kabul edildi.

1989 – Anayasa da değişiklikler.

Madde 12 - İslam ve Caferi mezhebi (İsnaaşeri)

Madde 115 - Cumhurbaşkanı Şii olmalı

S.29 - (Buna eleştirel bakıyor)

S.31 - Vakıfların gücünü anlatıyor.

(Vakıfların bütçesi ile hakanlıkların bütçesi karşılaştırılması)

- Bazı bilgiler için kaynak göstermemiş

S.35 - Humeyni'nin Hamaney'i eleştirmesi (kaynak yok)

S.37 - Adı " idamcı hakime" çıkmış olan Ayetullah Sadık Halhali (Kaynak yok)

S.37-40 - Anayasal kurumları tarafsız bir şekilde anlatıyor

S.41 - Ulemanın 1989 Anayasasına karşı çıktığı ifade ediliyor. Bütün ulema mı?

S. 42 - Rehberin tek adam olduğunu söylemek mümkün değil.

-Hamaney istişareye açık oldu

-Rehberlik makamının özellikleri kişiye göre değişiyor

S. 43 - Rejime karşı eleştiriler:

-Ulema rejimi eleştiriyor

-Devrime katılan diğer gruplar eleştiriyor

-Sünniler eleştiriyor

Eleştiriler:

İstişare eksik, tek adam var.

S. 44 - Babilik benzetmesi (aktarma)

S. 44-45 - Humeyni'nin "imamın yokluğunda cihad" konusunda önceden yazdıklarıyla tenakuza düştüğü tezi aktarılıyor.

S. 45 - Velayet-i fakih teorisini mecusuluk-işrakilik ile benzeten eleştiriler aktarılıyor. " Teori büyük ölçüde hurafe içermektedir." İfadesi var.

S. 46 - □ Bu eleştirilerle kalmıyor. Velayet-i Falih teorisinin Sünni politik teoriye benzediği eleştirisini isabetli görüyor. Bu konuda geniş bilgi aktarıyor. (s. 47-48)

S. 48 - Sünni yönetim teorisine benziyor. Şiiilerdeki velayet kelimesi yerine Sünnilerdeki Hilafet, İmammet, Ulül Emr ifadesi var.

S. 49 - Şiiilerin eleştirileri:

S. 50 - Merce-i taklid konusunda ifadeler doğru mu? 19.yy ortalarında 1981'de ölen Ayatullah Burecerdi'ye kadar tek Mercei' olduğunu söylüyor. Kendiliğinden temayüz eden.

S. 50-52 - Şii ulemanın Velayet-i Fakih teorisine eleştirileri sıralanıyor. Ayetullah Kummi'nin bunlara cevaplarından bahsediyor. (s. 52-53)

S. 53-56 - Şii ulemeden teoriye eleştiriler ve cevaplar aktarılmaya devam ediyor. Tarafsız şekilde.

S. 56 - ** Eleştirilerin bir kısmına hak veriyor yazar. İslamcı rejimin baskıcı olduğuna dair bir hapisane örneği veriyor.

S. 57 - Teoriye, yönetim sistemine dair Şii dünyada çok yoğun tartışma var. (Bu kadar yoğun mu?)

S. 57-58 - Hamaney'in Veli-i Fakihliğini tanımayan Şii ulemanın eleştirilerini aktarıyor. Yazarın genel olarak eleştirileri aktarma tarzı bunlara katıldığını gösteriyor.

S. 60 - İran yönetim biçimi geleneğe dayanıyor mu sorusunun cevabı meşruluğuyla yakından ilgi diyor. Geleneğe dayanmazsa meşru olmaz mı?

- Gaybet döneminde Fukahanın yetkileri tartışması
- Rejime taraf ve karşı olanlar gelenekte aynı referanslara müracaat ediyor.

Karşı Şii Ulema

- Ayetullah Senatmedari(1904-1986)
- Ayetullah Mahmud Talabani(1912-1979)
- "Ümmetin sorumluluğu müşterek Fukaha'ya aittir" diyorlar.
- Ayetullah Seyyid Muhammed Tabetabai Kummi
- Şeyh Muhammed Cevad Muğniye(Lübnalı)
- Ayetullah Ahmet Azeri Kummi
- Ayetullah Muntezeri(4 milyon Müatesibi)

Değerlendirme

Kitabı okuyan kişilerin İran siyasal sistemiyle ilgili olumsuz kanaatlere sahip olması beklenir. Bu kişiler dindar da olsa, hatta Şii de olsa böyle.

Ancak yazar bu negatif algıyı kendi ifadelerinden çok aktardığı kişi-eserlerin ifadeleriyle oluşturuyor. Teoriyle ilgili eleştirenlerin yanında savunanların görüşlerine yer verse de böyle.

S. 60 - Yazar rejimin yapısının geleneğe dayanıp dayanmadığını tartışmasında, dayanmadığı görüşünde.

S. 60/75 -Velayet-i Fakih teorisinin gelenekteki karşılığı üzerine tartışmalara değiniyor.

S. 78/82 - Rehber Veliy-i Fakih'in niteliği üzerine yapılan tartışmaları anlatıyor.

-Merceiyet Şartı 1989'da kaldırıldı anayasada.

-Bu Hamaney'e eleştirileri arttırdı.

-Ayetullah Muntazeri, Ayetullah Tahrani

Bu kısmı yazar objektif bir şekilde anlatıyor. Hamaney'in rehberliğine karşı çıkan Muntazeri'nin düştüğü tenakuza da değiniyor.(Kitapta merceiyet şartı yazmamasına rağmen 1997'de bunu dile getirmesi)

S. 82/103 - Rehber'in seçimi ve otoritesinin kaynağı üzerine tartışmalara değiniyor.

-Fukaha kime karşı sorumlu? Seçim vs.

-Yetkiyi imamlardan alır, imamlara, dolayısıyla Allah'a sorumludur.

□ Yazar buralarda da büyük ölçüde tarafsız. Ancak mülakat yaptığı Muntazeri ve Salihi gibi muhaliflere fazla yer vermemesi kısmen tarafsızlığa işaret ediyor.

S. 103/107 - Seçimin şekli tartışmaları

Yazar burada iki muhalif ve bir taraftarın görüşlerini aktarıyor.

S. 107/111 - Biat ve nasb tartışmasına değiniyor.

Muntazeri ve Salihi yine var. Objektif

S. 111/115 - Veli-i Fakih'in yetkileri tartışmaları

Salihi ve Muntazeri—muhalif

Tahrani—Taraftar

S. 115 - Veli Fakih – Merce-i Takdid ilişkileri tartışmaları en büyük sorun olarak nitelendiriyor.

Tarih boyunca otoriteden bağımsız temayüz eden merce-i taklid müessesinin Veli-i Fakihle ilişkisi nasıl olacak?

Buradaki (s.115) bilgilerin doğruluğu?

İlk merce Şeyh Murtaza ensari (ö.1864)?

Şeyh Muhammed Hasan Mecefi (ö. 1849)

S. 116 – İran'da resmi olarak merce'i taklid tayin etmeye çalışıyor mu?

S. 117 - Uyuşmazlıklar (Merce ile veli arasında)

Çatışma Hamaney ile başlıyor

Ama Humeyni zamanında da var. Kummi örneği

S. 120-123 – Muntazeri'nin Humeyni'nin halifesi makamından ayrılması anlatılıyor.

Anayasayı gözden geçirme şurası kuruldu. Anayasa değiştirildi. Merceye şartı kaldırıldı.

Tartışmalara değiniyor

S. 123-126 - Veliy-i Fakih – Merceyi Taklid çekişmesi Muntazeri üzerinden objektif anlatılıyor.

S. 126- 133 - Yönetimin Mercei tayini tartışmalara aktarılıyor.

S. 135-158 - Merceiyet tartışması Şeyh Fadlullah (muhalif) in görüşlerine geniş yer veriyor.

S. 139 - Şii ulema, sünni ulemadan farklı olarak bağımsızlığını korumak için çab alıyor.
(pozitif bakıyor Şii ulemaya)

S. 143-156 - Günlük politikada Veliy-i Fakihin rolü anlatılıyor.

Sınırsız yetkileri yok.

Tarafsız anlatıyor.

2- Mehmet Saray, Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü

Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 105 Sayfa, 1990.

İsimlendirmeler

- Şii İran s. 7, s. 52
- İlahlaştırma: Şah İsmail'in ilahlaştırılması ve Hitler ile karşılaştırılması s. 16
- Şah İsmail tasviri: Müslümanların kesik başlarından piramit yaptıran ve sadistçe zevk duyan
- Anadolu'da Şiilik propagandası yapan Şah İsmail s. 14
- Kızılbaş s. 19-20
- Müfrit Şiiler s. 23, s. 32, s. 33
- "Ahund" denilen Şii propagandistler s. 79

Atfedilen Nitelikler

- Şii İran'ın saldırganlığı s. 3
- Osmanlıya karşı Şii-Hristiyan ittifakı s. 3

- Safevi İran'ın kaypak siyaseti s.3, s. 47
- Türk-İran hududunda Rus ve İngiliz entrikası s. 4
- Humeyni rejimi ve Türkiye düşmanlığı s. 4
- İran'ın Türkiye politikasında Şiilik başlıca rolü oynamıştır s. 4
- Elçileri hile ile öldüren Sasaniler s. 3
- İranlılar Sünni İslam alemine karşı Şiiliği militanca kullanıyorlar s. 8
- "Şiiliğin Acayip Tarafları" şeklinde bir başlık atılmış. S. 9
- Şah İsmail'in müritleri tarafından ilahlaştırılması s. 16
- İsmail'in Şii militanlığında ileri gitmesi s. 17
- "Pek çok kötülöklere ve parçalanmalara sebep olan Şii-Safevi Devleti" s. 22
- İçkici Şah İsmail s. 24
- İran İslamiyet'i zorla kabul eden yegane ölkedir. s.25
- İran ve İranlılar Müslöman olmalarına rağmen Şiiliği ayrı bir din haline getirdiler s. 27
- Muhteris İran hükömdarı Şah Hüseyin s. 47
- Şiiliği yayma politikası s. 47
- "Şii de olsa Müslöman bir öлке olan İran'ın" s. 51
- Şahların harem hayatı ve içkiye düşkün olmaları s. 52

Argömantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Yazarın kullandığı kaynaklar arasında İran kaynakları yok.
- Bazı çok önemli bilgilerde kaynak yok. Bu kısımlarda Şiiliğe yönelik ağır ithamlar var. Kur'an'ın değiştirildiğini iddia etmeleri gibi. S. 9
- Moğol istilasına olumlu baktıkları iddiası var. S. 11
- Moğol Şii ittifakı iddiası var. S. 11
- Kanuni, Yavuz'a göre daha müsamahakâr. İran'a yönelmedi. S. 27.

- İran, İslam birliği fikrine karşı çıkıyor. S. 76.
- Şah Rıza Pehlevi'nin reformlarının neden olduğu muhalefeti tarafsız ele almış. S. 89.

Tarafgirlik

- İslam'ı zorla kabul etmiş olan İranlılar İslam kültürünü de kolayca benimseyememişlerdir.
- “Ne hazindir ki Hüseyin'i davet eden Kufeli Şiiler ona yardım için hiçbir harekette bulunmamışlardır (s. 5)
- Şiilik-İran karşıtı ve Sünnilik-Türk taraftarı bakış açısı (s. 7)
- Sünnici bir bakış var (s. 9)
- İran'da kurulan devletler Şii oldukları için Osmanlı'ya karşı Hıristiyan devletlerle işbirliği yapmışlardır (s. 17)
- Şii Safevi devletini ortadan kaldırma. Kanuni böyle düşünmediği için eleştiriliyor (s. 23)
- Hıristiyanlarla Safevilerin ittifakını kanıtlamak için anlatılan mektuplar var fakat yönünü Batı'ya çeviren Kanuni'ye neden Doğu'ya dönmedin diye kızıyor (s. 22-23)
- Osmanlının iyi niyeti İran tarafından suiistimal edildi (s. 31)
- Daima sulhu harbe tercih eden Osmanlı devleti ricali (s. 34)
- Osmanlı İran ilişkilerinin iyi olduğu 1639-1699 arası için Şii eleştirisi yok. İki ülkeye de övgü var (s. 45-46)
- Peçevi tarihinden Kanuni ve Tahmasb'ın mektuplarını almış (s. 48-50)
- “Ehl-i Sünnet mezhebi sayılan İmam Cafer-i Sadık tarikatının kabul edilmesi” (s. 55)
- Ruslara karşı Osmanlı ve İran'ın işbirliği yapmamasını eleştiriyor (s. 63)
- Musa Carullah el-İraki'nin Şiileri eleştiren mektubu (s. 91-93)

Yazarların Bakış Açıları

- Sünnici bir bakış. Ehl-i Sünnet bakışını esas alıyor.
- Doğu'yu (Şii devletleri) büyük bir tehdit olarak görüyor. Osmanlı'yı bu tehdidi küçümsemekle eleştiriyor (s. 34).

- Şiiliği reforme eden Nadir Şah'a olumlu bakıyor (s.58).
- Nadir Şah'ı Safevilerden farklı olarak verdiği sözü tutan dürüst biri olarak anlatıyor (s. 58).
- Nadir'in Türklüğe gösterdiği alakayı takdir ediyor (s. 58).
- Abdülhamid'in İslam Birliği siyasetini olumlu anlatıyor.
- Safevi dönemine şiddetle karşı sonraki dönemlerde daha mutedil.
- Nasıreddin Şah'ın İslam birliği fikrine karşı çıktığını düşünüyor (s. 77-79).
- "Atatürk İslam ülkelerine örnek oluyor" başlığı (s. 87) yazarı Atatürkçü gibi gösterse de bu durum eserin genelindeki pozisyonuyla tezat halinde.
- Şii ulema (mollalar) algısı olumsuz (s. 88).

Vurgular

- Takiyye, yalan, sahabeye sövülmesi, aldatma, Muta'nın caiz sayıldığı iddası (s. 10).
- Şah İsmail Şiiliği yaymak istiyor (s. 17).
- Şii propagandası
- Şii karşıtı fetvalar (s. 20). Bu fetvaları olduğu gibi eleştirmeden aktarıyor. Padişahların bu konudaki Şah İsmail-İran karşıtı tutumlarını onaylıyor.
- İçkici Şah İsmail
- Şiiliğin icadına dair subjektif bir görüş: İranlılar Türkleri kışkırdıkları için Şiiliği icat etti (s. 27)
- Şii fesat yuvası (s. 29).
- Sünni Müslümanların insafsızca katli (s. 33).
- Şii hükümdarlar sözlerinde durmuyor. Katliam yapıyor (s. 38).
- Zalim Şah Abbas (s. 42) işkenceci, türbe kirletici ve yıkıcı. Camileri ahır yaptı, Sünni Müslümanları göçe zorladı (s. 42).
- Nadir Şah'ın Şiiliği 5. Mezhep olarak kabul ettirme isteği (s. 56).
- "Sünni ulema daha demokrat, Şii ulema daha doktriner ve radikal (s. 90).

- “Atatürk, Sadabad Paktı ile İran ve Afganistan’ı Sovyet yayılcılığına karşı kendi himayesine aldı.” (s. 90).
- Şah Muhammed Rıza zamanında İran Türkiye’deki Alevilere propaganda yaptığını ileri sürüyor (s. 98). SAVAK yapmış. Kaynak ise açıklanması mahzurlu bir rapordan (dipnot 186).
- “Humeyni rejimi ve Türkiye Düşmanlığı” başlığı var (s. 102).
- İran Devrimi, İslam devrimi değil, Şii devrimidir görüşü hakim (s. 104).

3- Melike Sarıkçioğlu, Osmanlı – İran Hudut Sorunları (1847-1913)

– Türk Tarih Kurumu – 2013

İsmlendirmeler

- Önyargılı ve negatif ya da pozitif ismlendirmeler söz konusu değil. Nötr ismlendirmeler var.
- Farklı hanedanlar yönetimi altında olsa da İran olarak tanımlanmıştır.

Atfedilen Nitelikler

- İki devlet (Osmanlı ve Kaçar İran’ı) Rusya ve İngiltere’nin birbirlerini uğraştırabilecekleri kadar zayıf resmediliyor. S. 22
- İran ve Osmanlı, Batılı ülkeler ve Rusya’nın nüfuz alanında ve birbirleriyle mücadelelerinde av olarak kullandıkları aktörler olarak resmediliyor.

Kitap, iki ülkenin de zayıf bir dönemini ele aldığı için bu doğal bir tanımlamadır.

- Osmanlı – İran arasındaki güvensizlik sorunu iki devleti de rasyonel olmayan politikalara sevk ediyor. S. 33.

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler söz konusu. Arşiv taraması bilgilerin doğruluğunu gösteriyor.

- 1639 Kasr-ı Şirin'den beri Türk – İran sınırının değişmediği bilgisini düzelten bir kitap. Kısmi değişiklikler hep yapılmış.
- Birincil kaynakları kullanıyor. Her iki ülkenin arşiv kaynaklarını kullanıyor.
- Kaynak kullanımında “seçici manipülasyon” yapmadığı görülüyor.

Tarafgirlik

- Yazar hem Türk hem de İran kaynaklarını kullanarak objektif olma iddiasında bulunuyor. Ancak Türkçe kaynaklar çok daha fazla. Fakat bu tarafgirliği göstermek için yeterli değildir. Yazarın Türkçe kaynaklara ulaşması daha kolay olduğu için böyle bir sonuç ortaya çıkmış.
- İki ülkeye benzer yaklaşıyor. Örnek: İki ülkenin birbirine benzer politikalar geliştirdiği ifadesi var: S. 24-25
- Sadece karşı tarafa yönelik itham yok.
- Kitap boyunca Osmanlı ve İran taraflarından birinin başka bir devletle savaşa tuttuğu dönemde diğer tarafın bunu fırsata çevirmeye çalıştığı bilgisi var.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde Tarih bölümü öğretim üyesi.
- İran konusunda çalışmaları var. Konu hakkında uzman.
- Yazar meseleye bilimsel veriler ışığında tarafsız yaklaşmış. Suçluların iadesi konusunda İran'ın Osmanlı gibi üzerine düşeni yapmadığı tespiti var ancak bu doğru görünüyor.
- Hudut olaylarında iki devletin de zafiyeti, zaman zaman işbirliği bilimsel kaynaklara atıfla anlatılıyor. Tespitler bilimsel, objektif. (S. 34-53)
- İki devlet de sınır komisyonlarında aracı devletler üzerinden birbirlerine baskı kurmaya çalışıyorlar. S. 82.
- 1913 İstanbul Protokolü görüşmelerinde Rusya ve İran'ın Osmanlıya karşı işbirliği içinde olduğu tespiti var. S. 161.

Vurgular

- Rusya, Osmanlılara karşı İran'ı destekliyor. S. 63.

- İngiltere ve Rusya'nın İran üzerindeki etkisi ve istekleri Osmanlı-İran hududunun sürekli gündemde kalmasına yol açmış. S. 193. Bu iki devlet hudut meselesini Osmanlı-İran'ın içişlerine müdahale aracı olarak gündemde tutmaya çalışmasalardı bu sorun daha çabuk çözüldü. S. 194-195.

Değerlendirme

Bu eserin, Osmanlı-İran ilişkileri tarihinde belli bir dönemi bilimsel kaynaklara (Osmanlı ve İran arşiv belgeleri de yoğun olmak üzere) dayanarak incelediği görülüyor. Yazarın ilgili döneme dair gelişmeleri bir önyargı olmadan, manipülasyon amacı gütmeyen akademik bir çalışma yapma kaygısıyla ele aldığı tespiti yapmak mümkündür.

Yazar her iki tarafa yönelik isimlendirmeler, nitelendirmelerde bilimsel yazın kurallarının dışına çıkmamış ve argümantasyonlarını bilimsel verilerle desteklemiştir.

Kitap konusu itibarıyla çok teknik bir meseleyi ele aldığı için yazar bu teknik konuları bilimsel kaynaklar eşliğinde ele almış, kendi yorumunu sınırlı tutmuştur. Bazı sınırlı yerlerde yazar, görüşmelerde Türk tarafının doğru, İran tarafının yanlış tutum içinde olduğuna dair tespitler yapmış, ancak bunlar da arşiv kaynaklarına dayandırılmıştır ve tespitlerin doğru olma ihtimali kuvvetlidir. ("İran Delegationlarının Hudut Görüşmelerindeki Tutumu" S. 170).

- 4- İsmail Kaya, Kendi Kaynaklarına Göre Şia ve Şiilik, İstanbul: Nida Yayıncılık, 2017.

(142 sayfa)

İsimlendirmeler

- Hz. Muaviye, s. 14.
- Şamlılar, s. 14.
- Şii muhaddisler, s. 23.
- Humeyni, s. 26.
- İran Devrimi'nin lideri Humeyni, s. 39.

Atfedilen Nitelikler

- Hz. Osman'ı öldürenlerin oyunları, s. 14.

- En büyük alimlerinden biri olup kitabı günümüze kadar gelen, Şiiilerin ilim havzalarında okunmaya devam eden Ayetullah el-Muzaffer, s. 21.
- Şia'nın iftiraları, s. 35.
- Şia'ya göre imamlar, hata, yanılma ve unutmaktan masumdurlar, s. 38.
- Şia, imamlarının sözlerini Peygamber sözü gibi olduğunu iddia eder, s. 39.
- İmamların vahiy aldıklarına dair uydurmalar, s. 45.
- İmamların gösterdikleri mucizeler, s. 45.
- Şia'nın gerçek yüzü, s. 142.

Argümantasyon Teknikleri

- Hz. Osman dönemindeki olayları “şehitler verilmesine yol açan ilk kıvılcım” olarak iddia ediyor, s. 13.
- Abdullah b. Sebe'den sonra Şiilik Hz. Ali'nin hilafete layık olduğunu ve batıl inançları barındırdı, s. 17.
- Şii inancı bu prensibe dayanmakla bütün İslami gruplardan ayrılmaktadır, s. 21, imamet meselesiyle ilgili.
- Şia kendi iddialarını ispatlamak uğruna Kur'an'daki ayetleri açık bir şekilde tahrip edip farklı şekillerde te'vile başvurur diyen yazara göre, Şia kendi çıkarlarına göre birçok şeyi değiştirmiştir, s. 29.
- Şia, Kur'an'ın içeriğini oluşturduğu itikadi gerçeklere teslimiyet göstermez, s. 139.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Şiiliği yermek ve karalamak gibi niyetinin olmadığını söylüyor, s. 17.
- İsnâaşeriye, Ehl-i Sünnet Müslümanlarını Şiileştirmek için sıkı çalışmaktadır, s. 19.
- Yazar, Şia'nın birçok rivayeti “uydurduğunu” iddia ediyor, s. 29.
- Yazar Ehl-i Sünnet ile Şia arasındaki temel ayrılığın şariler olduğunu söylüyor, s. 40.
- Şia'nın kaynaklarından hareketle, bütün bilgilere sahip olduklarını söylüyor, s. 43.
- Yazar Şia kaynaklarından seçme alıntılar ile argümanlarını delillendiriyor, s. 43.

- Yazar Sünni-Şii arasındaki diyalogun olabilmesi için sahabelere karşı tutumlarının, Kur'an'ı yorumlama tarzlarının değiştirmeleri gerektiği kanaatinde, s. 140.
- Mezhepler arasında yakınlaşma meselesinde Şia hiçbir zaman samimi olmamıştır diyor, s. 141.
- Yazarın Şia hakkındaki yorumlarının çoğunda delil yok, alıntılarda argümanını destekleyecek delilleri seçiyor, s. 141.
- Şiiler sadece sahabeye hakaret etmediler, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Müslümanlarını da küfür ve sapkınlıkla suçladılar, s. 120.

Vurgular

- Müslümanlar arasındaki ihtilaf ve anlaşmazlıklar Raşid Halifelerinin üçüncüsü olan Hz. Osman b. Affan'ın şehit edilmesinden sonra ortaya çıktı, s. 13.
- Şiilik yirmiden fazla fırkaya ayrılmıştır, s. 19.
- İsna Aşere, en meşhur Şii fırkadır, s. 19.
- Şiilik'te imamın vazifesi sadece siyasi ve dünyevi bir liderlik değildir, peygamberliğin devamıdır s. 20.
- Amellerin kabul edilmesi imametin kabul edilmesine bağlıdır, s. 22.
- Şiilerin en çok nefret ettiği sahabelerin başında Hz. Ömer gelir, s. 30.
- Dini konularda yasama yetkisi sadece Allah'a hastır, s. 39.
- Şia mezhebi vasiyet prensibi üzerine kurulmuştur, s. 46.
- Şiiler on ikinci imamın şuan hayatta olduğuna inanırlar, s. 47.

Değerlendirme

İsmail Kaya, medrese ve Arapça eğitimi almış, Diyanet İşleri'nde göreve başlamış, ardından Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. Eğitiminin ardından Yüksek Lisans ve Doktora çalışmaları yapmıştır. Kaya bu eserinde Şia'nın kendi kaynaklarına inerek, argümanlarını delillendirmiştir. Kitabın sonunda bir kaynakça olmamasıyla birlikte, alıntılardığı birçok rivayet kaynak olarak belirtilmiştir. Sünniliğin karşısında duran bir yapı olarak gösteren Şiiliği, kendi kaynaklarını kullanarak bir nevi "çürütmeye" çalışmıştır. Fakat tarafgirliği eserinde bellidir. İddialarını sunan yazar olumsuz bir üslup ve taraflı bir bakış açısı ile eserini kaleme almıştır.

Eserindeki çoğu iddialar kaynaklarla temelli olarak gözükse de bu müellifin yorumlarıyla ortaya çıkmış bir hadise olarak okunabilir. Yazarın başlangıçta öne sürdüğü gibi, bu çalışmanın Sünni/Şii ayrımını körüklemekten kaçınma tavrı, yer yer doğru olsa da çoğu kez Şii ve Şia üzerinde taraflı bir tutum almasını da beraberinde getirmiştir. Yazar eserinde öne sürdüğü argümanlarını temellendirirken yoğun olarak Sünni-Şîî yorumcuların görüşlerinden yararlanmıştır. Şia'nın Sünnilere tavrı konularında ve doğrudan Kur'an'ın tefsiriyle alakalı konulardaki öne sürdüğü argümanların birçoğu dönemin rivayetlerinden alıntılanarak gösterilmiştir.

Şiiilerin amelleri kabulü her şeyden önce imametın kabulüyle alakalı olduğu için doğrudan imamet anlayışı ağır basar ve bu da dönemin yine referanslarında oldukça sık görülür bir durumdur. Sünnilikten farklı olarak Beda İnanıcı, Takiye gibi konular da karşılaştırılarak eserde yer bulmuştur. Şia'nın Kur'an yorumunu da kendi görüşlerini belli ederek, müellifin okuduğu kaynaklarda sabit kalınmıştır. Ayrıca müellif bu hadiselerin çoğuna taraflı yaklaşarak, kaynakların bir kısmını da görmediği anlaşılmaktadır.

Kitap: İsmail Kaya, Kendi Kaynaklarına Göre Şia ve Şiilik, 3. Baskı, İstanbul: Nida Yayıncılık, 2017.

1. İsimlendirmeler nasıl yapılmaktadır?

İsimlendirmeler eser boyunca dini/mezhebî olarak tanımlanmıştır. Eserin muhtevası yoğunlukla Şîî akideleri ön plana çıkarsa da Sünnî isimlendirmeler de görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Şîîliğin yayılma alanları ve fırkalara bölünmesi de yine tanımlama gereği dini olmuştur. Şahıs isimleri doğrudan kullanılmış, herhangi bir etkiye maruz kalmadan aslıyla sabit kalmıştır. Herhangi bir lakap/takma ad kullanımı yoğun olarak görülme de, isimlerinden önce lakap kullanımına rastlanılmıştır. İmamların sıfat ve mucizeleri de yine tarihsel gerçeklik ve kaynaklardaki verilerle delillendirilmiştir. Şahıs ve önemli muhtelif isimlerin her biri kendi kaynaklarındaki isimlendirmeye eserde yer teşkil etmiştir.

2. Hangi nitelikler ve özellikler atfedilmektedir?

Eserin muhtevası doğrudan Şia ve temelleri üzerine şekillendiği için, eser boyunca Şia'nın temel özellik ve niteliklerine atıflar görmekteyiz. Bilhassa ilk dönemden itibaren kendilerindeki vasfı Hz. Ali'den ve oğullarından itibaren meşru görmeleri tarihsel süreç içerisinde Sünniler ile ayrılmasına sebebiyet vermiş ve bu ayrılık günümüze kadar etkisini göstererek devam etmiştir. Şia'nın genel nitelik ve özellikleri arasında temel anlamda ayrışma Hz. Ali öncesindeki halifeler konusu ve itikadi yapıdan kaynaklanmaktadır. Yazarın Şiiileri samimi

bulmaması ve doğrudan Sünni algıyla kurduğu bu eserinde, Şia hakkında temellendirdiği deliller Sünni anlayış üzerinden devam etmektedir. Ayrıca Şia'nın imamet tasavvuru da bahsedilen özellikler arasında yoğun olarak eleştirilir. Şia'nın samimi olmaması ve tamamen kendi çıkarlarına dayalı iddialarını temellendirirken, dönemdeki birkaç müellifi delil göstermesi eserin taraflı tutumunu göstermesi bakımından önemlidir. Şiiliğin temelinde Sünni-Şii ayrımcılığını körüklediğini de eserinde görmekteyiz. Yazar görüşlerini karşılaştırmalı bir teknikle ele alsada da çoğu kez ağır basan tarafın kendi algısı olduğunu eserinde vurgulayarak aktarır.

3. İddialar gerekçelendirilirken hangi argümantasyon tekniklerinden faydalanılmaktadır?

Yazar eserinde öne sürdüğü argümanlarını temellendirirken yoğun olarak Sünni-Şii yorumcuların görüşlerinden yararlanmıştır. Şia'nın Sünnilere tavrı konularında ve doğrudan Kur'an'ın tefsiriyle alakalı konulardaki öne sürdüğü argümanların birçoğu dönemin rivayetlerinden alıntılanarak gösterilmiştir. Şiiilerin amelleri kabulü her şeyden önce imametın kabulüyle alakalı olduğu için doğrudan imamet anlayışı ağır basar ve bu da dönemin yine referanslarında oldukça sık görülür bir durumdur. Sünnilikten farklı olarak Beda İnanıcı, Takiye gibi konular da karşılaştırılarak eserde yer bulmuştur. Şia'nın Kur'an yorumunu da kendi görüşlerini belli ederek, müellifin okuduğu kaynaklarda sabit kalınmıştır. Ayrıca müellif bu hadiselerin çoğuna taraflı yaklaşarak, kaynakların bir kısmını da görmediği anlaşılmaktadır.

4. İddiaları sunanların (yazarların) bakış açısı nedir?

İddialarını sunan yazar olumsuz bir üslup ve taraflı bir bakış açısı ile eserini kaleme almıştır. Eserindeki çoğu iddialar kaynaklarla temelli olarak gözükse de bu müellifin yorumlarıyla ortaya çıkmış bir hadise olarak okunabilir. Yazarın başlangıçta öne sürdüğü gibi, bu çalışmanın Sünni/Şii ayrımını körüklemekten kaçınma tavrı, yer yer doğru olsa da çoğu kez Şii ve Şia üzerinde taraflı bir tutum almasını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca Sünni anlayışın yazarıda taraflı bir tutum sergilemesinden kaynaklı olarak çoğu Şii kaynağı, yazarın metnini inşa ederken kendi argümanlarını temellendirmek için kullanmış olabileceği yorumunu da gösterir. Bu Şii kaynaklarının çoğu yine olumsuz anlamda okunmuş ve değerlendirilmiştir. Tarafların/yazarın dini bir kimlik ile hareket ettiği oldukça sabit görülmele birlikte, etnik grup anlamında herhangi bir vurguya rastlanılmamıştır.

5. Söylenenler vurgulanarak mı yoksa daha hafif ve kapalı biçimde mi dile getiriliyor?

Müellifin söylemleri ve argümanları yoğun olarak tek taraflı bir tutum göstermektedir. Cümlelerin kapalılıktan ziyade doğrudan vurgu ve açıklık ifade etmesi de yazarın takındığı tutum ve taraflılığıyla açıklanabilir. Bu tür söylemlerin her iki ekölü yakınlaştırmaktan ziyade,

uzaklaştıracağı da bir gerçek olarak kabul edilebilir. Bu yorumların okunması ve her algının kendi argümanlarını temellendirmek için kaynakları olumsuz veya olumlu okuması bu hadiselerin tarihsel süreç içerisindeki yerini saptırabileceği aşikârdır. Kaynak tahlil ve okuması yazarın vurguladığı gibi Sünni düşüncenin hâkim olduğunu göstermektedir. Elbette ki müellif kendi görüş ve ideolojisini sübjektif olarak yansıtmaya gereği hissedebilir, fakat bu tür konulardaki vurgular iki ekol açısından birbirlerini düşmanca ithamlara sürükler. Bu da eserin tarafsızlık iddiasına gölge düşürür. Bunun yanında dil ve üslup yazarın kendi kimliğini belli etmesi açısından önemli açıktır. Yazarın ithamı ve niyeti satır aralarından okunduğu kadarıyla doğrudan Şia üzerinden bir hata zinciri kurmaya sebebiyet vermektedir. Bilgilerin doğruluğu, en azından alıntılardığı metinlerle sabitse de, kaynakların tahlili ve diğer muhtelif kaynakların yorumları eserin bütününe yansımamıştır.

5- Mehmed Kerim, İran İslam Devrimi, 2. baskı, İstanbul: Düşünce Yayınları, 1980.

(467 sayfa)

İsimlendirmeler

- İran İslam Devrimi, s. 7, 9.
- Fransa Burjuva Devrimi, s. 7.
- Sovyet Bolşevik Devrimi, s. 7.
- İranlı Müslümanlar, s. 7.
- Şah'ın monarşisi, s. 9.
- Batıcı aydın ve yönetici kadro, s. 14.
- Marksist; Milliyetçi gruplar, s. 43.
- Ayetullah Humeyni; Humeyni, s. 56-58, 60, 61, 85, 104, 109, 245, 248-249.
- Kur'an'a Dönüş Hareketi, s. 62, 84.

Atfedilen Nitelikler

- Tarihte İran İslam Devrimi'ne benzer bir başka devrim hareketine rastlamak hemen hemen mümkün değildir, s. 7.
- Şah'ın dayanılmaz baskıları, s. 7.
- Yiğitçe direniş, s. 7.
- Haçlı dostu Hülâgû, s. 21.
- Sömürgeci devletler, Rusya ile İngiltere, s. 28.
- İran tarihinde "yepyeni" bir dönem nitelendirmesi olarak Pehleviler, s. 33.
- Şah rejiminin vahşet ve acımasızlığı, s. 47.
- İran devrimi için Peygamberlerin temsil ettikleri dava diyor, s. 107.
- Şirke, zulme ve emperyalizme karşı İslam Devrimi, s. 193.
- Şah ve adamlarının hırsızlıkları, s. 231.
- İslam'ın devrimci ruhu, s. 245.
- Ayetullah Humeyni devrimci öze dönüşü çağırır, s. 249.
- Humeyni radikaldi, s. 252.
- Samimi bir Kemalist Celal Bayar, s. 302.
- Çirkef yayıncı Tercüman, Yeni Asya, Sabah, s. 307.

Argümantasyon Teknikleri

- İslam ülkesine ümmetin parçalanması için ihraç edilen Milliyetçilik akımları, s. 13.
- Bizans ve Sasaniler için yazar şu yorumda bulunuyor: "Peygamberin politik hedefi, güçlü bir devlet ortaya koyduktan sonra buralara gelebilmek ve İslam'ın varlığı için daima tehlike olan bu zalim ve emperyalist İmparatorlukları yıkmaktır", s. 15.
- Hz. Ali'nin hilafete geçmesinden sonra İran bölgesi geniş bir Müslümanlaştırma faaliyetiyle karşılaştı, s. 16.
- Emevi idaresinin başlıca hedefi, reayaden vergi toplamak, s. 17.
- İran'ın önemli konumda olmasını, jeopolitik gerekçelerle açıklıyor, s. 27.

- İran İnkılabının en önemli sonucu 1906 Anayasası'dır.
- 19. yüzyıl boyunca İran'da özellikle İngiliz ve Ruslar "at oynadılar", s. 32.
- Ak Devrim'in başlıca amacı İslam'ın hayattan uzaklaştırılması, hatta mümkünse gerçek İslam ile ilgili olmayan yanlış bir din ve yalnız ibadetle uğraşan, daha doğrusu ibadet ettiğini sanan ve ibadetin gerçek anlamından yoksun, özünü kavrayamamış bir dindar kesimin oluşturulmasıdır, s. 37.
- İran halkı, kesinlikle İslami kaynaklı olmayan bir harekete katılmamaktadır, s. 43.
- İran mücadelesi tarihte eşi görülemeyen en büyük bir halk hareketidir, s. 48.
- Ulemalar İran devriminde önemli görevlerde bulunmuştur, s. 264.
- Türk hükümeti fiili olarak Şah'ın yanındadır, s. 303.
- Daha önceleri de İslam düşmanlığını maskeleyen başarılı olmuş Demirel diye bahsediyor, s. 304.
- Türk basını genelde İran mücadelesine ya kayıtsız kaldı ve ya da karşı olduğunu ortaya koydu, s. 305 (Türk basını hakkındaki argümanında delil yok)

Yazarların Bakış Açıları

- İran İslam Devrimi adlandırmasını olumlu anlamda kullanıyor, s. 7.
- Hasan Sabbah hakkındaki görüşleri olumsuz, "sapık bir dinin tesis edilmesi" olarak bahsediyor, s. 20.
- Tarihi süreçteki devletleri, bilhassa İlhanlıları olumsuz ele alıyor, s. 21.
- Safevilerin kurulmasında Sufilerin de faaliyetleri olduğunu söylüyor, s. 22.
- Yazar, Osmanlı'da olduğu gibi İran'da da imtiyazlar elde etmek isteyen devletlerden bahsediyor, s. 30.
- İran'daki en önemli imtiyazın tütün olduğunu söylüyor, s. 30.
- Yazar Akdevrim'i olumsuz eleştirmektedir, s. 37.
- Yazar İran'ın yeraltı ve yerüstü kaynaklarının "emperyalistlere" peşkeş çekildiğini söylemektedir, s. 40.

- Şah Muhammed Rıza Pehlevi hakkında, “cinsel hayatına özellikle düşkün olan bu adam” yorumunda bulunur, s. 41.
- İran’daki Müslümanların devrimini olumlu açıklıyor, s. 43.
- İran’daki Müslümanların İslam ile içli-dışlı olduklarını söylüyor ve İslam-dışı güçlere karşı nasıl harekete geçtiklerini olumlu şekilde anlatıyor, s. 45.
- İran’daki İslami egemenliği “Allah’ın yardımı ve Müslümanların yalnızca Cenneti hedef alan kararlı kıyımları sonucu” olduğunu söylüyor, s. 48.
- Yazar İran Devrimi tam anlamıyla “İslam Çağı” olarak görüyor ve İslam ümmetinin çağdaş küfre, şirke, zulme ve emperyalizme karşı topyekûn bir başkaldırısı olduğunu söylüyor, s. 48.
- Şeriat’i İslami hareket için önemli görüyor, s. 100-101.
- Yazar, İran devriminin asıl amacının tevhid olduğunu söylüyor, s. 247.
- İslam devriminin dinamiklerinin diğer devrimlerden farklı olduğunu düşünüyor, s. 256.
- İran Ulemasını olumlu olarak yorumlasa da 20. yüzyıla gelinceye kadar “ciddi ve radikal” çözümler getirmediğini olumsuz olarak eleştiriyor, s. 267.
- Türkiye’yi Batılı olmaktan dolayı eleştiriyor, s. 301.
- Türkiye’yi Batılı ülkelerin devrime karşı gösterdiği tepkiyle aynı görüyor, s. 301.
- Yazar Türkiye’yi eleştirse de Türkiye’nin İran’daki gelişmeleri bir yandan da sevinçle ve umutla beklediğini söylemektedir, s. 304.
- Türk solcu basınını oldukça sert eleştiriyor, İran’da ölen insanların “insan olmadıklarını mı” soruyor, s. 306.
- Sünni-Şii meselesinde Batılıların karışmasını eleştiriyor, s. 313.
- İran devrimini olumlu gördüğü için İmamiye mezhebi ile Sünniler arasındaki farkları yok sayıyor, s. 314-315.

Vurgular

- Samaniler ve Gazneliler dönemi boyunca İran’da büyük bir kültürel faaliyet göze çarpar, s. 20.

- İranlı Müslümanlar, yalnızca Şah'ın dayanılmaz baskılarına, insan haysiyetini yok eden rejimine karşı yiğitçe direnmekle kalmadı, fakat dünyaya egemen bütün sömürücü güçleri de hedef seçerek mücadele verdiler, s. 7.
- İran'da Müslümanlar, şanlı bir mücadeleden sonra İslam devrimini gerçekleştirenceye kadar İran, emperyalizmin sürekli faaliyet gösterdiği bir ülke durumundaydı, s. 27.
- 1906 Anayasası beş kişilik bir dini kurulun oluşturulmasını öngörüyor, s. 31.
- İran'da kurulan yeni Avrupaî kurumlar, Fransız İhtilali'nin liberal güçlerini benimseyen bir aydınlar zümresinin oluşmasını sağladı, s. 44.
- İran Müslümanlarının en dikkate değer tavırlarının inançlarındaki uygulamaları olduğunu söylüyor, s. 46.
- Akdevrim'in amacı, ülkeyi Batılılaştırmak, laikleştirmek ve kendisine karşı çıkan İslamcı güçleri yasal görüntüler altında susturmaktı, s. 57.
- Şeriatî'nin temel düşüncesi İslam'dır, s. 100.
- İslam, bütün hakimiyet hakkını yalnız evrenin ve insanın yaratıcısı olan Allah'a devreder, s. 247.
- Şahlık rejimi şirk ve tuğyana dayalı bir rejimdir, s. 247.
- İslam'da ruhban sınıfı yoktur, s. 260.
- Ulemalar ve müctehidler, Kur'an'da ve Sünnet'te bulunan bütün hükümlerle sıkı sıkıya kayıtlıdır, s. 262.
- Türkiye İran'daki harekete karşıdır, s. 302.
- İmamiye mezhebine bağlı Müslümanlar ile Ehli-i Sünnet arasında temel akaid ilkelerinde ciddi bir çelişki yoktur diyor, s. 314.

Değerlendirme

Mehmed Kerim tarafından kaleme alınan bu eserde İran İslam Devrimi oldukça ön plana çıkartılmış olup, birçok açıdan olumlu gösterilmiştir. Devrimin tüm boyutları dahil olmak üzere bütün İslami ülkelerde de buna benzer devrimlerin olması gerektiği kanaatindedir. Ayrıca tarih içerisinde buna benzer bir devrimin olmadığına da altını çizer. Muhtelif yerli ve yabancı çalışmaları kullansa da Sünni ve Şia arasındaki farkları açıklarken temel kaynakları kullanmamıştır. Eserde hangi görüşün nereden alındığı bilinmediği için akademik nitelik arz

etmez. Yazarın üslubu devrimi pekiştirmek ve canlı tutmak olduğu için Türkiye dahil diğer bütün ülkeleri devrime karşı kayıtsız kalmakla ve devrimi “olumsuz” görmeleriyle suçlar. Türk basınını da yine bu kayıtsızlığa karşı doğrudan gönderme yaparak Batılı bir ülke olduğunu iddia eder. Batı’daki imtiyazlardan vazgeçmek istemeyen Türkiye’yi, İslam Devrimi’ne karşı sorumsuz ve “ikiyüzlü” bir tutumla ele almaktadır. Bu özelliklere göre Türkiye ve Türklerin İslam ile herhangi bir -yazara göre” bağdaşması mümkün değildir. Çünkü Türkiye tarafını İslam’dan değil, Batı’dan yana seçmiştir. Ve yine buradan hareketle Türk Müslüman toplumunu “sahte dinci” olarak itham eden bir üslup kullanmış ve nitelikleri atfederken bu olumsuz tavrı devam ettirmiştir. Türkiye’nin İran karşısında tavır alan konumunu geliştirdiği argümanlarında yoğun olarak hükümetin demeçlerini kullanmıştır. Dini kimliğin ağır bastığı yazar, etnik bir kimlikten bahsetmemekle birlikte, eserinde Türk İslam’ı ve İran İslam’ını karşılaştırmıştır. Yazarın Türkiye’ye karşı tarafı ve olumsuz tavrı dikkat çekicidir.

Kitap: Mehmed Kerim, İran İslâm Devrimi, 2. Baskı, İstanbul: Düşünce Yayınları, 1980.

1. İsimlendirmeler nasıl yapılmaktadır?

Türk ve İran unsurları şeklindeki betimleme çoğunlukla etnik fakat dini bir terim olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Türk İslâm’ı ve İran İslâm’ı arasındaki farklar da bu isimlendirmelerin yapılmasında etkili olmuş ve dini kimliğin kültürel ve siyasi açıdan farklılaştığı da yorumlanabilir bir hadisedir. Taraflar isimlendirme sırasında birbirlerine karşı ithamlarda bulunmaktan da çekinmemektedir. Bilhassa temas halindeki İran/Türkiye arasında olumsuz olaylar karşı tarafa devrediliyor ve birbirleri hakkında genel olumsuz hükümlere vararak bazı tanımlandırmalardan da geri durulmadığı saptanmıştır. Özellikle Türk medyası ve kurumları hakkındaki sıfat ve söylemler oldukça tarafı ve olumsuz yargılar içermektedir. Şahıs, kurum isimleri bu ve buna benzer muhtevalardan dolayı müellifin niyet ve ithamı ağır yargılara gidebilir.

2. Hangi nitelikler ve özellikler atfedilmektedir?

Eserin muhtevası bağlamında yoğun olarak İslam Devrimi gözükse de, yer yer Türk ve İran unsurları arasında da bir karşılaştırma yapılmış ve bu bağlamda devrimin Türkiye’deki yansımaları sebebiyle bir takım özellikler atfedilmiştir. Yazar çoğu görüşünde devrimin yansımalarında Türkiye’yi suçlu bulmuş, Türkiye’yi Batıcılık fikrinin hegemonyası altında yorumlamış ve yorumlarını kanıtlarken de dönemin hükümetinin demeçlerini kullanmıştır.

Batı'daki imtiyazlardan vazgeçmek istemeyen Türkiye'yi, İslam Devrimi'ne karşı sorumsuz ve "ikiyüzlü" bir tutumla ele almaktadır. Bu özelliklere göre Türkiye ve Türklerin İslam ile herhangi bir -yazara göre" bağdaşması mümkün değildir. Çünkü Türkiye tarafını İslam'dan değil, Batı'dan yana seçmiştir. Ve yine buradan hareketle Türk Müslüman toplumunu sahte dinci olarak itham eden bir üslup kullanmış ve nitelikleri atfederken bu olumsuz tavrı devam ettirmiştir. Bunun yanında İran unsurları hakkında da devrimin başarılarını övgülerle anlatmaktadır. İran halkına özellik atfederken oldukça coşkulu bir üslup içerisinde. Türkiye'deki kurumları da ele alırken, medyanın tarafsız tutumunu eleştirmektedir. Zira, özel gazeteler bağlamında da yine bu eleştirilerini sürdürmekte ve İran'a karşı Türkiye'yi düşmanca bir tutumla ele almaktadır.

3. İddialar gerekçelendirilirken hangi argümantasyon tekniklerinden faydalanılmaktadır?

Türkiye'nin İran karşısındaki tavır alan konumunu geliştirdiği argümanlarında yoğun olarak hükümetin demeçlerini kullanmış ve Batı'daki kaynakları da takip ederek, Türkiye'nin Batı ile birlikte söylem geliştirdiğini itham etmektedir. Dönemin medya, gazete, kurumlarını takip ederek vardığı bu sonuçlar yazarın bilhassa olumsuz Türkiye tavrından kaynaklanmakta ve bu da İran'ın yapmış olduğu devrimi hem Batı hem de Türkiye karşısındaki meşruluğunu açıklamaktadır. Yazarın öne sürdüğü bu argümanlarının bir diğer gerekçeleme noktası da hiç şüphesiz ki kendi algı ve ideolojisinden kaynaklanmaktadır. İslamcı bir tutum sergileyen ve anlaşıldığı kadarıyla Batı modernitesine karşı olan yazar, bu açıdan baktığında İslam'ın herhangi bir Modernite yanında yer almayacağını iddia etmektedir. Bu haliyle yazarın görüş ve söylemleri çelişki barındırmayacak şekilde İslamcı bir tutumdur. Ayrıca gerekçelerinden biri de Türklerin İslam'a karşı yaklaşımları olmuştur. Bilhassa Türkiye'deki İslam'ı oldukça eleştiren müellif, söz konusu hadiseleri bu açıdan yorumlamakta ve Türkiye'yi İslam kimliği taşımadığını iddia etmektedir. Gerekçelerinin en önemlileri medya olmuştur.

4. İddiaları sunanların (yazarların) bakış açısı nedir?

İddiaları sunan yazarın dil ve üslubu konuya yaklaşımını belirlemektedir. Yazarın benimsediği üslup hamasi bir tavır ve medya okumasını da bu hamaset üzerinden kurmuştur. Dini kimliğin ağır bastığı yazar, etnik bir kimlikten bahsetmemekle birlikte, eserinde Türk İslam'ı ve İran İslam'ını karşılaştırmıştır. Yazarın tarafsız ve olumsuz tavrı dikkat çekicidir. Ayrıca bilgilerini aktarırken eserindeki kaynakçada yer alan kitapların olumlu/olumsuz görüşünü de kanıtlar kullanmıştır. Bilgilerinin doğruluğu güncel akademik dünyada tartışılmaya devam eden bir gerçek olduğu da bilinmektedir. Ayrıca yazarın niyeti İslam Devrimi'ni Batı ve Türkiye'ye kabul ettirmek, başarısından bahsettirmek ve haklı olduğunu kanıtlamak istemektir. Böylece

ithamda bulunduğu Türkiye ve Batı kanadında tepkilerin uyanmasına da şiddetle karşı çıkmış, gelen yorumlara doğrudan kendi okumalarıyla yanıt vermiştir. Yazarın doğrudan ön plana çıkardığı husus herhangi bir uyumdan ziyade, doğrudan hamasi bir söylemdir.

5. Söylenenler vurgulanarak mı yoksa daha hafif ve kapalı biçimde mi dile getiriliyor?

Yazarın üzerinde durduğu bütün argümanlar doğrudan hedefli ve vurgulanan hadiselerdir. Herhangi bir kapalı anlatıma rastlanılmamış, yazarın öz fikri ve kimliği satırlardan okunabilen bir gerçeklik taşımaktadır. Vurguların kipleri de edilgen fiil halinde olup, yine görgü şahidi olarak medyanın ve mevzubahis ülkelerin siyasi şartlarını da sorgulayarak iddialarını epistemolojik temellere dayandırmaya çalışma gayreti olarak okunabilir. İran hakkındaki söylemleri bir zafer belirtisi olarak ve Devrim öncesindeki durumu doğrudan kötüleyerek oluşturulmuş bir algının tezahürü olarak okunabilir. Ayrıca yine yukarıda belirtildiği gibi Türkiye hakkındaki söylemlerin hemen hepsi sert bir üslup ile kaleme alınmıştır. Türkiye-İran ilişkileri açısından hamasi bir üslubun ve devrim sonrası Türkiye hükümetinin tavırlarını da kinayeli bir şekilde ele alan yazar, bundan sonraki gelişmeleri Batı ve Türkiye açısından da yorumlamaktadır. Son olarak kitabının muhtevasında devrim sonrasındaki etnik yapıları da ele almış ve yine bu etnik yapıları dini kimliğe göre yorumlamıştır.

6- Miyase İlknur, İmam Mehdi'den Humeyni'ye İran, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2009.

(158 sayfa)

İsimplendirmeler

- Ehl-i Sünnet, s. 23, 24.
- Şia, s. 23.
- İran İslam Cumhuriyeti, s. 31.
- İmamiye Şiiliği, s. 31.
- Batını İslam anlayışı, s. 30.
- Kızılbaş Türkmenleri, s. 52.

- Anadolu Türkmenleri, s. 51.
- Esnaf-ulema işbirliği, s. 77.

Atfedilen Nitelikler

- Radikal İslâm yönetim biçimleri, s. 16.
- Bölgenin Jandarması İsrail, s. 16.
- Alevilerin Şiiler ile ortak motifleri var, s. 51.
- Safevi monarşisi, s. 58.
- İran'ı sürekli tahrik ve tacizlerle savaşa çekmekte başarılı olan Rusya, s. 71.

Argümantasyon Teknikleri

- Şii ekol, İslâm'ın ilk dönemine ilk Müslümanlara kronolojik tarihinden öte bir anlam yüklemeyi, s. 24.
- Sünni ulemanın verdiği icma Şia'ya göre geçersizdir, s. 24.
- Şia'da hilafet makamına ilahi bir anlam yükleniyor, s. 25.
- Şiiilikteki imam kavramı ile Sünnilikteki imam anlayışı farklıdır, s. 26.
- Sünniler sadece dini konularda alimlere başvururken, Şiiler ulemayı, dini, siyasi, şahsi ve sosyal meselelerde de başvurulacak en önemli belki de tek merci olarak görür, s. 60.
- İran ve Türkiye'nin modernleşme süreci paralellik gösterir, s. 72.

Yazarların Bakış Açıları

- İran'ı diğer İslam devletlerinden farklı kılan özelliklerinin Şii akideler olduğunu söylüyor, s. 18.
- Mezheplerin ortaya çıkışını sadece Kur'an'ın ve hadislerin yorum farkına bağlamak yanıltıcı olur diyor, s. 23.
- Yazar herhangi bir taraf tutmaksızın Şia ile Sünni farkları açıklıyor, s. 23-31.
- Bir yandan akıl almaz baskı ve zulümle ülkeyi yöneten Rıza Şah, s. 87.
- Yazar eserinde Türkiye'yi merkeze almayarak, herhangi bir Sünni algıyı da öne çıkarmadan Şii İran'ı ele alıyor.

Vurgular

- Ortadoğu'da şeriatla yönetilen diğer İslam devletlerinden İran'ı farklı kılan özellikler, s. 17.
- En temel ayrılık hilafet ve imamet makamıyla ilgilidir, s. 23.
- Sünni anlayışa göre, hilafet makamı dini değil, siyasi bir kurumdur, s. 25.
- Şiilik devletin resmi dini olarak ilan edildi, s. 58.
- I. Dünya Savaşı'ndan sonra İran, İngiltere'nin sömürgesi haline geldi, s. 81.
- Sasaniler, Gazneliler, İlhanlılar, Selçuklular ve son olarak Safeviler gibi güçlü devletleri bağrında barındırmış olan İran, s. 85.

Değerlendirme

Yazar, Türk ve İran unsurlarını herhangi bir taraf tutmanın ötesinde tarafsız bir gözle anlatmayı tercih etmiştir. Her iki unsurun da özellikleri tarihi ve kültürel şartlarıyla açıklanmaya çalışılmış, dini konulardaki özellikler de yine her unsurun kendi görüşleriyle karşılaştırmalı olarak aktarılmıştır. Şîî İran'ın oluşmasında Osmanlılar ile yapmış oldukları savaşları da karşılaştırmalı ve tarafsız bir şekilde aktarmaya çalışmıştır. Kaynakların herhangi bir çarpıtılmasına rastlanılmamakla birlikte, modern araştırmalara getirdiği bazı eleştiriler görülmektedir. Kitap bazı yerlerde dipnotlar içerse de, kaynakçanın olmaması akademik nitelikten uzak olduğunu göstermiştir. Fakat metin içinde modern araştırmacıların eserlerine atıf yapılmıştır. Aktardığı kaynakları tarafsız bir şekilde ele almış olup, genel yorumun aksine iddia temellendirmediği saptanmıştır. Yazarın eserindeki iddiaları daha çok dönemin gelişmelerinden etkilenilmiştir. İran'daki olaylar yazarın her iki tarafı da anlama ve aktarma çabasının ürünü olarak gösterilebilir.

Kitap: Miyase İlknur, İmam Mehdi'den Humeyni'ye İran, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2009.

1. İsimlendirmeler nasıl yapılmaktadır?

Miyase İlknur tarafından hazırlanan İmam Mehdi'den Humeyni'ye İran adlı çalışmada, aktörler/isimlendirmeler etnik/dini/mezhebi muhteva kapsamında ele alındığı saptanmıştır. Muhteva içerisinde yer alan isimlendirmeler, yer yer etnik vurgu yapmış olsa da çoğu kez Sünni/Şiî ayrılık ilkesine göre düzenlenmiştir. Ayrıca bazı noktalarda İslamcı/Batıcı gibi argümanlar da kullanılmış olup, bu argümanlar söz konusu şahısların perspektifine göre yorumlanmıştır. Çalışmada bazı ideolojiler de göze çarpmaktadır; Sosyalist/Marksist ideoloji kitabın içeriğinde oldukça fazla konumlanmıştır. Tarafları tarif etme yöntemi, müellifin bazı noktalarda tarafsız bazı noktalarda da olumlu yargısıyla açıklanabilir.

2. Hangi nitelikler ve özellikler atfedilmektedir?

Yazar, Türk ve İran unsurlarını herhangi bir taraf tutmanın ötesinde tarafsız bir gözle anlatmayı tercih etmiştir. Her iki unsurun da özellikleri tarihi ve kültürel şartlarıyla açıklanmaya çalışılmış, dini konulardaki özellikler de yine her unsurun kendi görüşleriyle karşılaştırmalı olarak aktarılmıştır. Şiî İran'ın oluşmasında Osmanlılar ile yapmış oldukları savaşları da karşılaştırmalı ve tarafsız bir şekilde aktarmaya çalışmıştır. Kaynakların herhangi bir çarpıtılmasına rastlanılmamakla birlikte, modern araştırmalara getirdiği bazı eleştiriler görülmektedir. Bu da yazarın kendi görüşünden kaynaklanmaktadır. İran içindeki dini yapıların (ulema vb.) da bu konudaki özellikleri daha çok Şiî kaynaklarından beslendiği görülmektedir. Sünnî anlayışa göre halifeler ve sahabeler hilafet makamını siyasi bir yapı olarak görürken, Şiî anlayış ise hilafet makamını hem siyasi hem de dini bir kurum olarak atfederler. Bu açıdan da Hz. Ali'den itibaren başlayacak olan düşüncenin temelleri atılır. Sünnî düşüncedeki anlayışın hilafet merkezi daha çok dünyevi olmuştur. Şiîlerdeki imamet vurgusu ve inancı yoğun olarak hissedilir ve imamlarının delillerini sıralarken muhtelif kaynak kitaplar tarafsız olarak alıntılanmıştır. Tarafların birbirleri hakkındaki görüşleri de eserde yer almaktadır. Fakat bu ilk dönemlerde geçerli olmuştur. Söz konusu İran Devrimi'nde İran-Türk unsurlarıyla ilgili Şeriatmedari hadisesi dışında vurgulanacak herhangi bir bağlantı saptanmamıştır.

3. İddialar gerekçelendirilirken hangi argümantasyon tekniklerinden faydalanılmaktadır?

Yazar, ileri sürdüğü argümanlarını, konuyla ilgili çalışma yapmış araştırmacıların alıntılılarıyla devam ettirmektedir. Eserde Şiîliğin İran topraklarında hâkim olmasının anlatıldığı bahiste, Şah İsmail ve kurulacak olan devletin "Kızılbaş" olarak adlandırılan zümrelerle münasebetinde bazı tespitler ve yorumlarda bulunur. Yine ilerleyen sayfalarda İran Devrimi'nin gerekçelendirilmesinde, dönemin aktörleri arasında yer alan ABD ve İsrail üzerinden açıklama yapar. Tebriz ve İran'ın diğer muhtelif bölgelerinde yaşanan protesto ve

ölümler Humeyni açısından önemli bir ortam sağlamıştır. “Kara Cuma” olayıyla birlikte bu süreç daha da ileri giderek, Şah’ın sıkışmasına sebep olmuş ve hükümet değişikliğine gidilerek “monarşi” sona ermiş, ardından İran İslâm Cumhuriyeti kurulmuştur. Bunun yanında kitabın öne sürdüğü argümanların çoğu Sünni/Şii arasındaki meselelerdir. Bu meseleler de dönemin ünlü âlimlerinin fıkhi kitaplarındaki alıntılarla desteklenmiştir. Bu bölümlerin sonunda Humeyni’nin başa gelmesinden sonra kendisine yükselen seslerin de olduğu aşikâr olan hadisede, Türk olan Ayetullah Şeriatmedari’ye karşı yapılan saldırı Türklerin yaşadıkları bölgede Humeyni’ye karşı bir protestoya dönüştü ve yazar bu hadiseyi herhangi bir görüş belirtmeksizin anlatmıştır.

4. İddiaları sunanların (yazarların) bakış açısı nedir?

Yazarın bakış açısı hamasi olmamakla birlikte, bazı noktalarda kendi görüşlerini de ifade ettiği saptanmıştır. İlk dönem Sünni/Şiî ayrılıklarını itikadi meselelerle açıklamış, İmamet/Velayet meselesine dayalı olarak bu ayrılıkları yorumlamıştır. İlerleyen bölümlerde her iki tarafında birbirleri hakkındaki fıkhi konularda karşılaştırmasını yaparak, İran İslam Devrimi’ne ve İran’ın sosyo-politik konularına değinmiştir. Yazar kaynak/çalışma alıntılarını yaparak söz konusu delillerini ispatlamak istemiştir. Aktardığı kaynakları tarafsız bir şekilde ele almış olup, genel yorumun aksine iddia temellendirmediği saptanmıştır. Yazarın eserindeki iddiaları daha çok dönemin gelişmelerinden etkilenilmiştir. İran’daki olaylar yazarın her iki tarafı da anlama ve aktarma çabasının ürünü olarak gösterilebilir. İran ve bilhassa etkili olduğu yerlerde Şiî İslam’ın, kelamın, itikadi yapının, kültürel, sosyal gelişmelerin sıralanışı, tarihsel kronolojiye uygun olarak devam etmektedir. Eserde yer alan alıntılarının çoğuna müellifin katılması, kendisinin de eserde yer alan fikirlerin çoğunu kabul ettiğini varsayabiliriz. Bu bakımdan müellif, kendi görüşlerini diğer müelliflerinin görüşleriyle desteklemiş ve çoğu kez tarafsız olmak niyetiyle argümanlarını sıralamıştır. Olumlu/olumsuz bir görüş belirtmekten kaçındığı görünen yazarın, bazı bölümlerde tutumlu tavrı da dikkat çekmekte olup, İran Devrimi öncesi ve sonrasında meydana gelen olaylarda halk tarafını savunduğu anlaşılabilir.

5. Söylenenler vurgulanarak mı yoksa daha hafif ve kapalı biçimde mi dile getiriliyor?

Yazarın ileri sürdüğü iddialar vurgulanarak yapılmaktadır. Yoğun olarak edilgen fiil kullanılmış, yazarın kendi yorumları olay anlatımından sonra gelmiştir. İran hakkındaki bilgilerin çoğu İran üzerinden dönemin müelliflerinin analizlerini içermektedir. Protesto sırasındaki halkın medyaya yansımaları da etkili olmuştur. İran üzerindeki diğer devletlerin

çıkarlarına karşı yazarın bir savunma içerisinde olduğu saptanabilir. Yazar bu bahiste özellikle İran'ın tarafında olduğu görülüyor. Buradaki cümleler kapalı değil, oldukça açık bir dildir. Dönemin İran'ında baskıcı rejimler karşısında halkın tepkilerini de analiz eden yazar, vurgu yaparak, iddialarını kendi görüşleriyle desteklemiştir. Eserin kronolojik olarak devam etmesi, aynı zamanda yazarın vurgularının da günümüze doğru artmasına sebep olmuş ve yer yer kapalı cümleler saptanmıştır. Fakat kapalı cümlelerin ilerleyen bölümlerde açıklanması yazarın vurgulamak istediği konuya odak noktası çekmek için bilinçli olarak yapıldığı şeklinde yorumlanabilir.

7- Ali Bulaç, Hedefteki Ülke İran, İstanbul: Çıra Yay., 2009.

Konu: İslam Devrimi sonrası İran'ın farklı açılardan durumunun tartışıldığı kitapta, genel olarak devrimin arka planı, devrimi gerçekleştiren unsurlar, ulema geleneği ve ulemanın rolü, İran'da din-siyaset ilişkisi, Türkiye-İran ilişkileri, İran-Abd ve İran-Ortadoğu ülkeleri ilişkilerine temas edilmektedir.

İçerik: Kitap 7 bölümden müteşekkildir. Başlıklar sırasıyla; Devrimin Altyapısı, Hedefteki Ülke: İran, İran-ABD Sorunu, İran ve Nükleer Güç, Tarihe Düşülen Bir Başka Not: İran-İngiltere Gerginliği, İran'da Değişim Teorisi, Bölgenin İstikrarı için Çözüm: Dayanışma'dır.

İsimlendirme

Yazar İran'ın ABD'nin şer odağı olarak ilan ettiği 5 ülke arasına girdiğini ve ABD'nin planlarını uygulayamadığı tek ülke olarak "hedefteki ülke" olduğunu iddia etmektedir. Bu anlamda, İslam devriminin en fazla 10 yıl devam edeceğini daha sonra Stalin benzeri bir liderin geleceğini iddia eden Batının gözünde İran bir "hedef ülke"dir. Yazara göre İran eğer doğru adımlar atarsa batının açtığı bu savaşı kazanabilir. Aksi takdirde İran'ın savaşı kaybetmesi Türkiye'nin de parçalanmasına zemin hazırlar.

Atfedilen Nitelikler

Tarihsel (Osmanlı-Safevi), dini (Şii-Sünni) ve aktüel (İslami rejim-laik rejim) bazı anlaşmazlıklara rağmen İran ve Türkiye "birbirine muhtaç iki ülke" olarak tanımlanmış, İran'ın parçalanmasının Türkiye'nin parçalanması anlamına geleceği iddia edilmiştir. Yazar bu iddiasını "birbirimizi sıfırlama aptallığına düşmeyelim" çağrısıyla desteklemektedir.

Yazar İslam'ın uygulanmaya çalışıldığı bir yer olarak İran'ın tüm Müslümanlar için bir "laboratuvar" vazifesi gördüğünü ve orada yaşanan her şeyin tüm Müslümanlar açısından önemli olduğunu ifade etmektedir.

Kitapta Saddam “muhteris bir canavar” olarak betimlenmiş, bununla birlikte akıbetinin Batı tarafından planlanarak, önce halkının kendine düşman edilmesi, ardından düşürülmesi şeklinde olduğu belirtilmiştir.

Yazar Batının mezhepsel bir savaşı körüklemek için İran-Irak savaşı da dahil olmak üzere İran’ın kendi mezhebinden olmayanlar ile giriştiği mücadeleleri bir mezhep savaşı olarak gösterdiğini fakat İran-Irak savaşının asla bir mezhep savaşı olmadığını, siyasi sebeplerle vuku bulduğunu savunmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

Eser akademik bir çalışma olmamasına rağmen yazarın literatür bilgisinin derin ve geniş olduğu anlaşılmaktadır. Çok yönlü bir okuma ile kaleme alınabilecek paragraflar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte yazar beslendiği kaynaklara dair bir bilgi vermemektedir. Delillendirme tekniği genellikle taraflıdır. Amerika ve diğer ülkelerin İran’a yönelttiği ithamlara çoğunlukla İran yanlı cevaplar vermektedir.

Yazarların Bakış Açıları

Eserde Humeyni’ye karşı oldukça olumlu bir bakış açısı ve üslup benimsendiği görülmektedir. Yazar Humeyni’nin sade ve mütevazı yaşamı olduğunu (s. 28), nev-i şahsına münhasır bir şahıs olarak zor olanı başardığını, Mao ve Gandi’nin başaramadığını Humeyni’nin başardığını (s. 37), devrim ile İran’da hem epistemolojik bir uyanış gerçekleştirdiğini hem de siyasete yüksek ahlak kazandırdığını (s. 47), hiçbir lidere nasip olmayacak şekilde hem İran’a döndüğünde karşılanışının hem de ahirete intikalinin 10 milyon insan tarafından gerçekleştirildiğini (s. 59), İslam adına iktidar iradesinin sembolü olduğunu (s. 71) belirtmiştir. Ona göre Humeyni bu devrimi Şii veya İran devrimi olarak görmemiş, İslam devrimi olduğunu vurgulamıştır. Humeyni’nin İran-Irak savaşında sergilemiş olduğu politikasını ise başarılı olmasa da dahiyane görmektedir. O, hiçbir hegemonik gücün ilelebet devam etmeyeceğini batıya göstermiştir. Aynı şekilde İran’ın attığı bazı adımlar da övgü dolu sözlerle ifade edilmiştir. Örneğin yazar İran’ın esir aldığı İngiliz askerleri paskalya ve kutlu doğum haftasında teslim etmesini “hoş bir zerafet, iyi düşünülmüş bir şıklık ve politik bir incelik” şeklinde vasıflandırmıştır (s. 111).

Aynı şekilde İslam devrimine karşı da bir hayranlık söz konusudur. Yazara göre ABD Ortadoğu’da İslam’ın gücünün kırılmayacağını devrimin başarılı bir şekilde gerçekleşmesinden anlamıştır. Devrim hem İslam düşüncesinde hem de Şii öğretisinde yaşanan bir devrim olmuştur. Yazara göre Batının tüm karalamalarına karşın devrimin İslam ümmetinin vicdanındaki yeri başkadır. Ayrıca İslam medeniyetinin son yüzyılda sömürge

medeniyeti haline getirilmesi sonucu yaşadığı çöküşün İslam devrimi ile tersine çevrildiğini, İslam'ın kaybetmiş olduğu prestijini başarılı olan bir devrimle geri kazandığını belirtmiştir.

Yazar İran'da kadının hem devrim sürecinde hem de devrim sonrasında özgür olduğunu, milletvekili ve kamusal alanda olan kadınların sayılarının bir hayli çok ve Türkiye'den fazla olduğunu belirtmiştir.

Yazarın İran'a karşı benimsemiş olduğu bu olumlu bakış açısının zaman zaman eleştirel şekilde değiştiğini de söylemek mümkündür. Yazar Türkiye, Mısır ve İran'ın iş birliğinden bahsederken bazı olumsuz tutumları öne çıkararak İran'ın avantajlı duruma geçmesini "çoğumuza sevimsiz gelse de bu kombinezonda en büyük avantaj İran'ın eli geçmiş gibi görünüyor." (s. 96) ifadesini kullanmıştır. Ek olarak İslam devriminin beklendiğinin aksine 30 senedir bir cennet getirmediğinin de kesin olduğunu belirtmiştir (s. 126). Yazar İran'ın bölgede patronluğa soyunmasının, Ortadoğu'nun hamisi olma gibi bir hevese sahip olmasının, bölgede Şii içgüdülerle hareket etmesinin büyük bir yanlış olacağını vurgulamaktadır.

Yazar İslam devriminin ihraç edilebileceğini düşünmemektedir. Bunun sebebi olarak ise Humeyni'nin nevi şahsına münhasır bir lider olarak onun dışında birinin böyle nitelikte bir devrimi gerçekleştiremeyecek olması şeklinde göstermiştir. Ona göre İran'ın devrim ihraç etmeye çalışan bir ülke olarak görülmesi sadece politik değeri olan bir şeydir (s. 53).

Üslup: Olaylara bakış açısını yazarın üslubundan anlamaktayız. Akademik bir çalışma olmaması sebebiyle üslup da akademik değildir. Genel olarak İran-Türkiye iş birliğine destek veren, İran'ın tarihsel, dini ve kültürel yönleriyle zengin bir ülke olarak gören ve saygı duyan, İran'ı Türkiye'nin bölgedeki kaderinin bağlı olduğu bir ülke olarak gören olumlu bakış açısına sahip bir üslup benimsenmiştir.

Özetle;

Yazara göre, İran'ın içinde yer almadığı hiçbir oluşumun bu bölgede yeri yoktur. Bunun farkında olması sebebiyle İran ABD'nin açık hedefi halindedir. Bölgede halen söz geçiremediği tek ülke konumundadır. Yazara göre İran'ı bölgede var kılacak olan Şiilik değil Şii dünyanın liderliği ve Sünni dünyanın telkin ettiği koruyucu roldür.

ABD İran için sudan sebepler arayarak onu zor durumda bırakmayı istemektedir. Uyguladığı ambargo, nükleer silah iddiası bu faaliyetler arasındadır. Fakat İran ambargoyu kendi lehine çevirmeyi başarmış, dışarıdan yardım almadan bu süreci atlattır. Yazar İran'ın nükleer silah iddiasında da akladığını vurgulamaktadır.

Yazar İran'ın önümüzdeki süreçte Humeyni'nin de benimsemiş olduğu şekilde "İslam içi İran" stratejisini benimsemesini tavsiye etmekte, aksine "İran için İslam" stratejisi ile hareket edildiğinde bölgede başarılı olamayacağını iddia etmektedir. Eğer İran ilk durumdaki gibi adım atarsa Sünni dünyanın bile desteğini alır.

8- Bülent Keneş, İran Siyasetinin İç Yüzü, İstanbul: Timaş Yay., 2013.

Konu Kitap İran siyasi tarihini Humeyni rejiminden başlatarak Ahmedinejad dönemine kadar getirmekte ve bu süreci alt başlıklarla ayrıntılı şekilde işlemektedir. İran siyasetinin zihinsel altyapısı, karar alma mekanizmaları, süreçleri ve bu süreçler üzerinde etkin olmaya çabalayan sosyo-politik yapılar arasındaki mücadele çerçevesinde meseleler tartışılmaktadır. İran siyasi tarihinde Şiiliğin oldukça önemli ve yön verici bir amil olduğunu iddia ettiği için Humeyni ve İslam Devrimi konusuna geçmeden önce Şiilik, Şii devlet, ulema ve siyaset hakkında bilgiler vermiştir. Daha sonra devrimle sonuçlanacak süreci analiz etmiş ve sırasıyla Humeyni, Rafsancani, Hatemi ve Ahmedinejad dönemleri incelenmiştir.

İçerik Eser 7 bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları sırasıyla: Şiilik, Siyaset ve Devrim; Humeyni Döneminde İran'da Siyaset; Humeyni'nin Kurduğu İran Rejiminin Karakteri ve Başlıca Kurumları; Humeyni'nin Ölümü ve Yeni Dönem; İran Halkının Değişen Beklentileri ve Hatemi'nin Zaferi; Hatemi Döneminde İran'ın Dışa Dönük Yüzü; Devrimin Kökenlerine Dönüş ve Ahmedinejad Tarzı Yeni-Muhafazakârlık.

İsimlendirme

Eserin isminden de anlaşılacağı üzere yazar İran'ın "iç yüzü"nü ortaya çıkarma amacını taşımaktadır. Dini/mezhebi, siyasi, ekonomik ve sosyal yönüyle İran'ın benimsediği fikirleri inceleyerek yazar, aslında İran'ın gözüktüğü gibi olmadığını ve görünmeyen yüzünü "ifşa etme" niyetindedir.

Atfedilen Nitelikler

Yazar, Türkiye ve İran ilişkilerinin tarih boyunca "rekabet ve çekişmelerle dolu" olduğunu ifade etmektedir. İran, devrimden beri rejim ve istikrarsızlık ihraç etmeye çalışan, bölücü-yıkıcı terör örgütlerine destek veren, nükleer politikasının var olduğu kesin olan, kitle imha silahı üreten bir ülke olarak tasvir edilmektedir. Şiiliğin İran iç ve dış siyasetinde oldukça etkili olan bir amil olduğu düşünülmektedir. İran'ın dış siyaseti "rahatsız edici" olarak betimlenmiş,

İran Suriye'deki kanlı katliamlara destek veren, Irak'ta katı mezhepçi bir politika benimseyen bir devlet olarak sunulmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

Sünnilik ve Şiilik tanımlamaları oldukça sorunlu görünmektedir. Yazar Sünni kimliği motivasyonu ile Şia'yı dışlayıcı bir üslupla hareket etmekte, Sünniliği "Kuran-ı Kerim'e uymanın yanı sıra temel olarak Allah'ın ve resulü Hz. Muhammed'in sünnetine ve hadisine dayanan bir İslam anlayışı" şeklinde tanımlarken Şia'yı sanki Kuran ve sünnete dayanmayan bir mezhep olarak yalnızca "Şiilik tarih içinde sürekli inşa edilen ve şekillenen bir mezhep anlayışı" cümleleri ile tanıtmıştır. Ayrıca Şii-Sünni ayrışmanın Hz. Peygamber'in vefatının hemen sonrasına dayandırılması ve o dönemin olaylarının anlatımı oldukça yanlış bilgiler içermektedir. Hz. Osman'ın öldürülmesi meselesi bile Şii-Sünni kavganın bir sonucu gibi yansıtılmıştır. Bu algı, başvurulan sınırlı sayıdaki eser sebebiyle kazanılmıştır denilebilir.

Şiilik hakkında dillendirilen bazı iddialar temelsiz ve kaynaksız bırakılmıştır. Örneğin yazar Şiiilerin imam/rehber ve velayet-i fakihî peygamberden daha kutsal kabul ettiklerini, bu makamda oturan Humeyni ve Hamaney'in masumiyet ve günahattan korunmuşluk şeklinde ifade edilebilecek "ismet" sıfatına sahip liderler olarak görüldüklerini iddia etmiş, fakat bunlara dair bir kaynak gösterme yoluna gitmemiştir. Yahut İran'daki demokratik sisteme dair yapmış olduğu, seçilecek kişilerin derin devlet tarafından belirlendiği, seçimi kazanan cumhurbaşkanının yüksek siyasette bir belirleyiciliğinin olmadığı, seçim dönemlerinin ise rejimin meşruiyetinin yeniden tartışılmaya açıldığı dönemler olduğu gibi iddialar temelsiz bırakılmıştır. Eserde bu vb. birçok kaynak gösterilmeyen iddia peşi sıra yer almaktadır.

Yazarların Bakış Açıları

Yazar İran'daki her gelişmenin Türkiye'yi etkileyeceğine inandığı için İran iç siyasetini önemli görmekte ve iyi bilmemiz gerektiğini düşünmektedir. Yazara göre İran'da halk nükleer çalışmalara harcanan fon yüzünden sıkıntılı dönemler geçirmekte, üniversite öğrencileri, kadın hareketleri, basın mensupları ve işçi sendikaları da baskıcı rejim tarafından mağdur edilmektedir. İran karşıtı bir bakış açısı mevcuttur. Son kısımda yazar İran'da rejim karşıtı kitlelerden yükselen itirazların, devlet terörü, baskı ve şiddetle geçici bir şekilde bastırılmasının mümkün olduğunu fakat halkın hak ve özgürlüklerinin umursanmadığı rejimlerde bekanın uzun sürmediğini belirtmektedir.

Üslup

İran'a karşı oldukça olumsuz karakterde bir üsluba sahip yazar her fırsatta İran'ın politikalarını eleştirmektedir. Zaman zaman saldırgan bir söyleme dönüşen üslup, eserin girişinde fazlaca göze çarpmakta iken doktora tezinden bir parça şeklinde yayımladığı ana kısımda nispeten durulmakta ve yerini daha akademik bir dile bırakmaktadır.

9- M. Serkan Taflıoğlu, Humeyni İran İslam Devrimi, Şah Nasıl Mat Oldu?

İsimlendirmeler

Atfedilen Nitelikler

Kitap Humeyni'nin nasıl başarılı olduğuna odaklanmakta ve Şah'ın yıkılışını incelemektedir. (s.11)

İran siyasi tarihinde Şiiliğin rolünü incelemeye çalışmaktadır.

Şiilik geçmişten bu yana toplumu bütünleştirici ve bağlayıcı bir unsur olmuştur (s.12)

Takiye anlayışının yerinden ve uygulamalarından da bahsetmektedir. Bu anlayışı suçlama yerine anlamaya ve ortaya koymaya çalışmaktadır. Örneğin takiye kavramı yazar tarafından şöyle tanımlanmaktadır: "Şii İslam tarihinde, Müslümanların kendilerini korumak için sessiz kalmaları" şeklinde tanımlanmaktadır. (s.125)

Takiye anlayışı: "Her ne kadar Türk sultanları İran coğrafyasında Sünni inanış ve anlayışı korusalar da 12 İmam Şiiliği geliştirdiği takiye anlayışı ile Selçuklu'ya karşı kendini koruyordu." (s.62)

Yazar örneğin Humeyni'nin velayeti fakih anlayışını incelerken doğrudan Humeyni'nin eserlerini kaynak olarak göstermekte onun bakış açısını ortaya koymaktadır. (s.235 ve devamı).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar kaynak kullanımına özel hassasiyet göstermektedir. Ayrıca Farsça birincil kaynaklarının kullanılmasına da özen göstermiştir. Farsça'nın yanında İngilizce ve Arapça kaynaklar da kullanılmıştır.

Nitekim İslam Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan Humeyni'nin görüşlerini, Velayeti fakih anlayışını doğrudan onun kitaplarından kesitler sunarak ortaya koymaktadır.

Örneğin devrime bakarken anlamaya çalışmakta literatürde nasıl değerlendirildiğini ortaya koyarak tarafsız bir tutum ortaya koymaktadır. (s.17)

Yazar örneğin Humeyni'nin önceden böyle bir rejim ve velayeti fakih kurumunu kuracağını devrimden yılar önce belirtmesine değinerek Humeyni'nin aslında yazdıkları ve çizdiklerinden farklı yeni bir şey veya sürpriz bir yönetim tarzı getirmediğini belirtmektedir. (s.192)

Yazarların Bakış Açıları

Yazar tartışmalı kavramları, olayları anlatırken birçok görüşü ortaya koyarak tartışmakta ve bir tarafı tutmamaya özen göstermektedir. Bunu yaparken akademik duruşundan da ödün vermemektedir.

Örneğin Gadirhum meselesine tarafsız bir bakış açısı ve tarafların iddialarını ortaya koymuştur. (s.31-32)

Bu açıdan yazarın bu eseri İran'da yaşanan olayları akademik bir çerçevede ve temel tartışmaları tarafsız bir şekilde incelemek isteyen okurlar için oldukça iyi bir eserdir.

Vurgular

Yazarın dilinde ve kitabın geneli itibarıyla ima veya üstü kapalı bir söylem görülmemiştir. Olan, yazarın akademik bakış açısıyla aktarılmıştır.

10- Mahmut Akpınar, Arap Baharı mı? İran Ateşi mi? İran-Türkiye ve Batı Üzerinden Ortadoğu Analizleri,

İsmlendirmeler

"İran ve Şia yayılcılığı" s. 8, 19, 20, 21,50, 96, 168, 187, 241, 208.

"İran tehdidi" s.19, 195.

"Şii Ekseni", s.23,50, 52, 66, 185, 197, 218, 221, 225.

"Şii Hilali" s.21, 208.

"rejim/devrim ihracı" s.19.

Arap Devletlerinin İran korkusu, s.19.

Arap Baharının “Batı tarafından tutuşturulan İnan Ateşi” olduğu s. 8.

“İslam cumhuriyeti tabelası”, s.96.

“Pers Siyaseti” s.185.

Şiiliği Pers politikalarına perde yaparak sürekli mevzi kazanmaktadır. Pers yayılmacı emeller. s.203.

“İnan, Şiiliği etkili bir dış politika aracı olarak kullanarak siyasallaştırmıştır” s.186.

Şii misyonerliği, s.202, 197.

Türkiye'ye karşı İnan PKK ittifakı s.221, 222.

Türkiye'nin İnan nükleer politikasına destek vermesi “kraldan çok kralcılıktır”. Türkiye kendisini riske atarak İnan'ı savunmaktadır. Buna mukabil ise İnan, Türkiye'yi vurmakla, gerekeni yapmakla tehdit ediyor. s.221

Takiyyeyi kurumsallaştırmış İnan (s.221)

İnan devrimi ve Şii yayılmacılığı bir projedir (s.225)

Atfedilen Nitelikler

Yazar kitabın ön sözünde kitabın tüm bölümlerinde “İnan ve Şii yayılmacılığının” yer aldığını bilhassa belirtmektedir. Bu anlamda kitabın temelinin bu kavramlar üzerinden kurulduğu daha baştan ifade edilmektedir. (s. 8.)

İnan Devrimi sonrasında İnan'ın uygulamaları Ortadoğu kavramının da içeriğini değiştirmiş ve “radikal İslam”, “İnan” ve “Şia” vurgusu Ortadoğu ile ilgili değerlendirmelerde daha fazla yer bulmuştur. s. 13.

“İnan'ın Şii faktörünü dış politikada bir araç olarak kullanması” s.21.

Yazar İnan ve Türkiye'nin bölgede oynadığı rollerin birbiriyle çeliştiğini ifade etmektedir; “İnan bölgede kargaşayı, kaosu tetiklerken Türkiye huzuru, barışı, ekonomik yatırımları, eğitimi desteklemektedir. Türkiye sorunları çözmeye çalışmakta, İnan ise Şiiliği de kullanarak yeni sorunlu alanlar oluşturmaktadır.” (s.22.)

“Türkiye'nin güneyinin İnan ve Şiilik etkisi altında kaldığı” (s.23.)

Yazar İnan'ı tanımlarken “İnan, bölgede istikrarsızlık üreten, çatışma–gerilim üzerinden kendisine alan açmaya çalışan; Batı ve İsrail dışmanlığı üzerinden itibar kazanmaya ve

Müslüman halklardan taraftar, sempatizan toplamaya çalışan bir ülkedir. Bu yönüyle İran'ın bölgede yapıcı, politikalar izlediğini söylemek mümkün değildir." Yazara göre İran'ın bu politikaları bölgede İran'a karşı güvensizlik ve kaygı oluşturmaktadır. (s.54.)

Türkiye'ye körü körüne bir İran savunuculuğu ithamında bulunmaktadır: Örnek olarak İran'ın nükleer programıyla alakalı Türkiye'nin savunma çabalarını, (s.96.) Ancak bunun gerekçelendirilmesinde verdiği örneklerin yanlışlığı ortaya çıkmaktadır.

"Türkiye İran'ın Şii yayılcılığını ve İslam dünyası üzerinden giderek artan hâkimiyet kurma isteğini de görmezden gelmektedir", Türkiye yazara göre Arap ülkelerinin İran ile alakalı şikayetlerine kulak tıkmaktadır. (s. 96.)

Safevi İran'ının Anadolu'yu Şiileştirme politikası ve ikircikli tavrı (s.168)

İran'ın Şiiliği yayma çabası, İran'ın Müslümanlıktan ziyade zaten Müslüman olan ülkeleri Şiileştirme amacı taşıdığı ve buralardan adam devşirme politikası (s.168)

İran-Şia, İslam orduları tarihte ne zaman Batı'ya yürüse Batı lehine fetih ordularına problem çıkartmıştır. (s.169)

Dünyadaki tüm Şii din adamları (ve Türkiye'deki Caferiler) İran'da eğitim almakta ve ülkelerinde İran'ın tabii elçisi, savunucusu olmaktadır. (s.169)

Farslar İran fatihi Hz. Ömer düşmanlığından dolayı zaten siyaseten Şii idiler (s.169)

İslam'ın farklı bir yorumu olan ve İran Fatihi Hz. Ömer'e ve diğer halifelere ağır hakaretlerde bulunan bir Şiilik tasviri (s.187)

Yahudilerin Şii düşüncenin teorik ebeliğini yapması (s.169)

İran'daki dini yaşantı:

İran'da Müslümanlık tamamen politiktir. Sloganlara ve diğerlerine düşmanlığa dayalıdır. İran'da camilerde namaz kılan insanlar, gençler göremezsiniz. Tahran gibi 15 milyonluk nüfuslu metropolde İstanbul'da hatta Ankara'yla kıyaslanmayacak kadar az cami ve mescit vardır. Cumaları dışında camilere rağbet yoktur. Cumalar da adeta siyasi şov ve propaganda aracıdır. (s.172)

Batı'nın bir projesi (s.225) olan İran;

İran'daki devrimin başarılı olması Batı'nın uzun vadeli bir projesinin ürünüdür. (s.172)

Söylemlerin ve genel kanının aksine Batı'nın Şia'ya, İran'a düşman olup olmadığı bir daha sorgulanmalıdır.(s.174)

Batı'nın İran merkezli bir Şii eksenini oluşturarak Müslümanları birbirine kırdırma projesi (s.226) Batı ve İran ortak hareket ediyor. (s.197)

Batı'nın bölgede havuç ve sopa politikasında İran'a havuç olarak Şii yayılcılığı imkanı tanındığı. İran Batı'yla gerilimli bir tablo çizmesine rağmen Batı'nın mezhep tabanlı ayırıştırma ve vuruşturma planlarının peşinden sürüklenmektedir. (s.241)

İslam kardeşliğinden bahseden İran, Türkiye'yi sıkıştırmak için PKK terör örgütüyle iş birliği yapmaktadır. (s.187, 190, 208-209, 220,228)

İran Türkiye'de casusluk faaliyetlerinde bulunmaktadır. (s.228)

İran dışarıya değil İslam dünyasına mezhep misyonerliği yapıyor. (s.197)

Türkiye hükümeti kendisini tehlikeye atacak Türkiye'yi zora sokacak kadar İran'ı savunmaktadır. (s.197)

Müslüman katliamına destek olan "İran İslam Cumhuriyet" (s.200)

İslamcı İran katliam yapan Suriye ordusuna destek veriyor (s.201)

Türkiye'yi kuşatmak ve Türkiye'ye zarar vermek İran'ın temel tarihi politikasıdır (s.202)

İran, Türkiye karşıtlığı yapmaktadır(s.201)

Türkiye'de İran devriminden kalma, İran'ı hala doğru okuyamayan bir nesil var ve bunlar İslami duyarlılıkla İran'ı savunmaya deva ediyorlar. (s.200)

İran'ın Türkiye içinde kendi namına çalışan siyasetçileri, stratejik noktalarda bürokratları, baskı grupları, yönlendirebileceği toplumsal kesimler vardır. Ama Türkiye'nin İran'la ilgili bir yatırımı İran'a yönelik projeleri olmamıştır.(s.199)

İran kendi içerisindeki Sünnileri sindirmekte ve onlara hiçbir hak tanımamaktadır. (s.213-214)

ABD ve bütün global güçler planlı bir şekilde Müslümanlar arasında Şiileştirmeyi desteklemekte ve İran'ı İslam dünyasında "lider" haline getirmektedir. (s.214)

Türkiye İran'dan hep zarar görüyor. (s.221)

Argümantasyon Teknikleri

Yazar kaynak kullanımında akademik ölçütlere kısmen uymaktadır ancak yeterli kaynak gösterimi yapmadan veri kullanımı ve birçok yerde itham içeren yargılara varması akademik açıdan sorunludur. Ayrıca özellikle İran karşıtlığıyla bilinen yazar, gazete ve internet sitelerine çok sık başvurulduğu göze çarpmaktadır.

Yazar örneğin İran'ın nükleer çalışmalarına Türkiye tarafından karşı çıkılmadığı hatta Türkiye tarafından İsrail'in nükleer silahları örneği verilerek bunu savunmaya çalışmasını oldukça yanlış bir politika olarak söylemektedir (s.96). Ancak bunu gerekçelendirirken bir hataya düşmektedir. Türkiye İran'ın nükleer silah geliştirmesine değil uluslararası hukuktan ve NPT anlaşmasının öngördüğü ve UAEA'nın denetiminde İran'ın nükleer faaliyetlerine devam edebileceğini savunmaktadır. Bu durumu nükleer silahlarla eşitlemek önemli bir mantık hatasının yazar tarafından ihmal edildiğini göstermektedir.

İran'ın etkisi arttırılarak İslam dünyası içerisinde Şii hilali oluşturulup, İslam dünyasının ortasında Şii tamponu sokulmak istenmesi. (s.169) Buradan İran'ın aslında Batı'nın amacına hizmet ettiği argümanı.

“Batı'nın İran'la münasebeti ve ticareti Türkiye'den çok daha iyidir” bunu hiçbir veri ve kaynak göstermeden ifade etmesi. (s.170)

Türkiye'nin bir dönem özellikle 79 İran Devrimi sonrasında Türkiye'de İran rüzgârı esmesinin bugün Ak Parti içerisindeki pek çok kesiminin bu rüzgardan etkilenmesine neden olduğu. (s.217)

İran'daki din anlayışının göstermelik, sloganik, politik, içi boş bir içeriği olduğu (s.218) Türkiye'de ise İran'dakinin aksine daha saf ve temiz bir din algısı ve İslam'ın hayata yansması vardır. İran gibi Siyasi değildir. (s.220)

Yazarların Bakış Açıları

“İran'ın Şii faktörünü dış politikada bir araç olarak kullanması” (s.21,)

İran'ın ne bugün ne de dün Türkiye'nin aldığı risklere değecek dostluğu göstermediği iddiası. (s. 96)

Şiiilerin arkasında duran İran'a karşı Türkiye Sünni Araplara aynı şekilde yaklaşmalıdır. (s.126)

AK Parti'yi her şeye rağmen İran'ı savunan, himaye etmeye çalışan bir parti olarak tanımlayarak bu durumun Türkiye'nin algılanış biçimini de olumsuz etkilediğini iddia ederek eleştirmektedir (s.22.)

Türkiye, İran'ı bütün dünya nezdinde savunmasına ve kendisini riske atmasına rağmen İran Türkiye'yi belirli dönemlerde tehdit ettiği. S.38.

“Batı'nın bir Şii eksenini oluşturarak Şii yayılcılığını körüklemek ve Müslümanları kendi içlerinde vuruşturma” peşinde olduğu dolayısıyla İran'ın da buna hizmet ettiği yaklaşımı. (s.22, s.171, 218.)

Türkiye'nin Batı'da yapılan eksen kayması tartışmalarıyla alakalı bazı hataları olduğunu, bu hataların Batı'nın Türkiye'yi yanlış yorumlamasına müsait söylem ve politikalar üreterek beslediğini belirtmektedir. Örneğin “Türkiye İran ilişkilerinde İran'a lüzumundan fazla angaje olduğunu oysaki İran'ın tarihin her döneminde Türkiye'nin büyümesinden ve gelişmesinden sadece rahatsız olduğunu ifade etmektedir. Ak Parti'nin parti içindeki radikal eğilimler ve İslamcı kökenli kesimlerin etkisi nedeniyle İran'a sınırsız ve sorumsuz destek verdiğini ve İran yüzünden ülkenin riske attığını belirtmektedir. (s. 96.)

Türkiye'deki İslamcı kesimler, dün İran'a hayranlık duyanlar İran'ın bölge politikalarına, bölgede İslam'la alakası olmayan bir rejime destek vermesine, silah ve silahlı eleman temin etmesi karşısında sadece susmaktadır. (s.203) Yazara göre cinayetlerin ve akan kanın en baş sorumlusu İran'dır. (s.202)

Fatimi ve Bugünkü İran analojisi;

Şii-Batı ittifakı Şii Fatimi devletine kadar gitmektedir. Haçlılar, İslam Coğrafyasına, Ortadoğu'ya akın akın gelirken Fatimiler bugün İran'ın yaptığına benzer şekilde Müslümanlar arasında Şiiliğin yayılması için uğraşmakta, Haçlılar karşısında Müslümanları zaafa uğratmaktaydılar. (s.206) Fatimilerin Selçuklular'a karşı Haçlı Ordusuyla ittifak kurması. (s.207)

İranlı Hasan Sabbah'ın Fatimilerden himaye gördüğü, Haşhaş ilerin Haçlılarla işbirliği içerisinde olduğu İslam dünyasında Fatimilerin ve Haçlıların “terör grubu” gibi çalışmışlardır. Bu durum İran'ın PKK'yı ve Hizbullah'ı kullanmasıyla benzetilmektedir. (s.2017)

Yazar birçok kaynakta FETÖ'nün medya organlarını basılı ve internet kaynaklarını kullanmaktadır.

Tüm kitap boyunca yazar Türkiye-İran ilişkilerine dair hep olumsuz ve önyargılı bir bakış açısını ortaya koymuştur. İşbirliği alanları ve potansiyellere hiç yer verilmemiştir.

İran, Türkiye üzerinde Caferi yapıları da kullanarak istihbarat birimlerini çalıştırarak ciddi bir Şiileştirme ve Fars etkisi kurma gayretindedir. (s.222)

Vurgulanarak mı yoksa daha hafif kapalı biçimde mi söyleniyor

Yazar iddialarında doğrudan İran'ı doğrudan suçlamakta aynı zamanda AK Parti hükümetlerini de İran politikası nedeniyle suçlamaktadır.

Bu anlamda iddialarını gerekçeli veya gerekçesiz, kaynak gösterme kaygısı gütmeyen ve üstü kapalı olmadan ifade etmektedir.

11- Soyaloğlu Tamçelik, İran: Değişen İç Dinamikler ve Türkiye-İran İlişkileri,

İsimlendirmeler

“Safeviler İran'ı sistematik olarak Şiileştirmiştir” (s.13)

İran Devrimi'nin temel nedeni İran halkının anti-emperyalizm potansı altında birleşmesiydi (s.37)

“İran, uzun geçmişiyle devlet geleneğine ve devlet aklına sahip bir ülkedir. İran'ın pragmatik yönelimleri biraz da bundan kaynaklıdır.” (s.51)

Devrimin getirdiği sonuç, İran'ın sadece Ortadoğu'da değil, dünya siyasetinde de duruşunu benzersiz hale getirmektedir.(s.52)

İran'da Şiiliğin yayılması ve ortaya çıkması siyasidir;

“Gerek Arap Coğrafyasında Şiiliğin ortaya çıkışı, gerekse İran'da Şiiliğin yayılmasının siyasi bir mesele olduğu ve özellikle İran'ın protest tavrında Şiiliğin önemli etkisi olduğu belirtilmelidir.”(s.53)

“İran toplumu Batılı perspektiften incelenerek tarihinin olmadığı iddiasıyla ötekileştirilen Doğu toplumlarına ilişkin genel yargının gerçekte olmadığını her dönemde ispatlayan bir evrim yaşamıştır ve yaşamaktadır” (s.59)

“İran devletinin Farslar dışındakiler uyguladığı ayrımcı politikalar” (s.81)

“Pehlevi Hanedanlığı döneminden itibaren 'diğer' kimliklerin Farslılaştırılmaya çalışıldığı ve İslam Cumhuriyeti Bayrağı altında da benzer bir politikanın 'Şiilik şemsiyesine'/'İslam Şemsiyesine' sığınarak devam ettirildiği argümanı” (s.81,98)

“Pehlevi Hanedanlığı Avrupa’ya öykünen, Şia’nın ve İslam’ın uzağında seküler, Farslılığı yücelten ve diğer etnik gruplara ayrımcı politikalar uygulamıştır.” (s.87)

“İran’ın bölgesel güç olma arzusu” (s.10,102)

“Şii Hilali” (s.112, 340)

“İran, bölgede Şii oluşumları desteklemekte onlara mali ve askeri destek sağlamaktadır” (s.114-115)

“İran, Şii gruplar üzerinden yabancı güçlere karşı direnişi örgütlerken aynı zamanda bölge siyasetini belirlemede etkin bir ülke haline gelmiştir” (s.115) bu amaçla bölgede nüfuz kurma gayreti içerisinde (s.120)

“İhtiyaçlar doğrultusunda potansiyel işbirliği yapan iki ülke” (s.291,292) bu işbirliği alanlarından öne çıkan iki tanesi ekonomi ve güvenlidir.

“İki ülke rekabet ve işbirliğini birlikte yaşamaktadır” (s.311)

Bölgesel rekabet (s.269, 356, 373,) “Rakip iki devlet”, (s.289)

İran’ın yayılcı politikası (s.342)

Irak’taki Şii Silahlı Gruplara İran’ın desteği (s.350)

İran, Irak’ta Şii -Sünni çatışmasını akıllıca kullanmaktadır (s.357)

“İnsan hakları ihlalleri” (205)

İran yaşanan insan hakları ihlallerinin İslam toplumlarına dayatılmayacağını ifade ederek hak ihlallerini haklı göstermeye çalışmaktadır. (s.207)

Atfedilen Nitelikler

“Türkiye-İran ilişkilerinin siyasal, sosyal, hukuksal, ekonomik, kültürel v.b. süreçlerde ciddi çıkar çatışmasının yaşanabileceği veya işbirliklerinin kurulabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Zira güvenliğe, barışa, huzura, istikrara, işbirliğine ve ortak çıkarlara dayalı ilişkilerin yaygınlaştırılıp zenginleştirilmesinin, hem Türkiye’ye hem de İran’a stratejik kazanımlar sağlayacağı ortadadır. İzlenecek böyle bir yol, bölge sorunlarının çözülmesinde belki de küçük dahi olsa model olabilecektir.” (s.viii) Yazar iki ülke ilişkilerinin riskli alanlar olduğu kadar işbirliği alanları da barındırdığını ve bu yönde ilerlenmesi durumunda iki tarafın da kazanımlar sağlayacağını belirtirken bu durumun da bölge sorunlarının çözülmesine katkı sağlayacak bir model potansiyelini vurgulamaktadır.

“Türk İnan ilişkilerinin çatışmacı algı düzeyinden çıkartmak ve yeni dönem içerisinde farklı bir algı sistemine taşımak gerekliliğine” yazar özenle vurgu yapmaktadır. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi işbirliğini geliştirecek bir unsurdur. (s.viii)

İki ülke ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen en önemli engellerden birisi dini algıların ve ideolojik farklılıkların ön plana çıktığı kısır tartışmalardır. (s.viii)

Emeviler İnan’da Araplaştırma siyaseti gütmüşlerdir. Ancak Abbasiler bunu yapmamış İnanlı valiler ve yöneticiler atayarak İslam’ın İnan topraklarında yayılmasını sağlamıştır. (s. 9)

“Doğu toplumlarına yönelik özellikle Batı tarzı bakış açılarında önyargılı argümanlar bulunsa da, Doğu toplumları da yani İnan toplumu da her ne olursa olsun tek tipleşirmeye tepkisini göstermiştir.” (s.77)

“İnan yönetiminde etkin olan isimler gerek dini kullanarak gerekse dış mihrakları öne sürerek toplum nezdinde retoriklerini oluşturmaya çalışsalar da, iktidarlarını belirli bir kesime dayandırıp toplumun genelini sisteme entegre edemedikleri ve koşulların değişimi dahilinde dönüşüm gösteren toplumsal ihtiyaçlara cevap veremedikleri müddetçe iktidarlarını uzun vadede sürdüremeyecekleri gerçeğini kabul etmelidirler” (s.77)

Pek çok İnanlı bölünme ve ayrılma tehdidi karşısında İnan’ın çeşitliliği hakkındaki gerçekleri konuşma veya aydınlatma hususunda çekingen davranmaktadır. (s.85)

İki ülke ilişkilerinin belirleyici faktörleri arasında en önemlisi karşılıklı algılardır. Bu algıları belirleyen iki temel unsur ise Mezhep/Rejim farklılıkları ve Bölgesel Rekabeti (s.269)

İki ülke olumsuz algılar nedeniyle ikili ilişkilerini geliştirememişlerdir (s. 269)

İki ülke arasında gelenekselleşmiş bir bölgesel hegemonya mücadelesinden bahsedilebilir. (s.273)

“79 sonrası ikili ilişkiler; güçlü bir rekabet algısı ve genellikle ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen potansiyel işbirliği algısı şeklinde tanımlanmaktadır”. (s. 279)

“İki ülke ilişkilerinin belirlenmesinde algıların oldukça önemli rol oynadığı ve es geçilmemesi gerektiği” (s.279)

“Her iki devlet de birbirlerinin zayıflıklarından kendi lehlerine faydalanma girişiminde olmaları (s.287). Bu anlamda sadece İnan’ı böyle bir eylemle suçlamamış iki tarafta da bu politikanın olduğunu dile getirmiştir.

İnan- Irak Savaşında Iraklı Kürtler silahlandırılmıştır. (s.290)

İhtiyaçlar iki ülke ilişkilerini olumlu yönde etkileyebilmektedir. Örneğin 1980 sonrası hem İran –Irak savaşının etkisi hem de Türkiye'nin Avrupalı ülkeler ile ticaretinden dolayı yaşanan gerginlik sebebiyle iki ülke ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir. Ancak savaş bittiğinde ise karşılıklı olarak bu ihtiyaçların ortadan kalktığı bir döneme girilmiştir. (s.290-291)

Psiko-sosyal Dinamikler iki ülke ilişkilerini belirleyebilmektedir; (s.294)

Türkiye'de Siyasal İslam'ın yükseldiği dönemlerde özellikle Türkiye'deki laik seküler kesimin de etkisiyle Türkiye İran mı oluyor söylemi dillendirilmiştir. (s.294)

Türkiye'deki İslam-Laiklik tartışması İran ile ilişkileri etkilemiştir. (s.295) Söz konusu bu kutuplaşma zaman zaman Türkiye'deki İran algısını etkileyen bir faktör olarak kendisini göstermiştir. (s.296)

Söz konusu algılar arasında Örneğin İran'ın PKK'ya destek verdiği düşüncesi, Türkiye'deki İran algısını olumsuz etkilemiştir. (s.298)

79 sonrası iki ülke ilişkileri mutlak düşmanlık ve mutlak dostluk seviyesinde mutlaklıktan uzak onun yerine güçlü bir rekabet algısı e genellikle ihtiyaçlar doğrultusunda etkilenen potansiyel işbirliği algısı şeklinde tanımlamak mümkündür. (s.299)

Türkiye-İran ilişkilerinin iç boyutunu oluşturan ideolojik ayrışma ve PKK sorunu karşılıklı olarak ilişkilerin seyrini etkilemiştir (s.307). Dış boyutunu ise SSCB'nin dağılması sonrası bölgede nüfuz mücadelesi, Irak'a müdahale ile ortaya çıkan yeni durum, ticari ve ekonomik ilişkiler oluşturmuştur. (s.308) Yazara göre bu gibi dinamikler karşılıklı olarak iki ülkenin yakınlaşmasında/uzaklaşmasında etkili olmuştur. Bunların fotoğrafını ortaya koyarken bir tarafa ağırlık vermemekte ve durum tespiti yapmaktadır.

İran'da ekonomide devlet müdahaleciliği ve korumacı politikalar ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesinde zaman zaman önemli engeller ortaya çıkarmaktadır. (s.323)

İran'ın zor durumda kaldığı dönemlerde Türkiye'den istifade etmeye çalışmakta, diğer zamanlarda Türkiye'nin ön plana çıkmasına fırsat vermemektedir. (s.327)

Ekonomik açıdan Türkiye- İran arasında karşılıklı bağımlılık değil daha fazla İran lehine bir bağımlılık vardır. (Enerji meselesi) (s.328)

İran güvenlik bürokrasisinin iki ülke ticaretine olumsuz etkisi vardır. (s.329)

İran'ın bölgede izlediği mezhep temelli siyaset, 'Şii retorik', ve bölgedeki kendine yakın grupları desteklemesi, İran'ın gerektiğinde farklı gerekçelerle, pragmatik bir şekilde hareket etme kapasitesi yüksek bir ülke olduğunu ortaya koymaktadır. Yazar bu bağlamda İran'ın

şartlar oluştuğu takdirde PKK'yı Türkiye aleyhinde tekrar kullanma potansiyeline sahip olacağı ihtimalinden bahsetmektedir. (s.329)

İran içerisinde farklı güç odaklarının farklı politikaları Türkiye'nin bunlardan hangi gruplarla muhatap olması gerektiği problemini ortaya çıkartmış bu durum da ikili ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. (s.330)

2003 Irak işgali sonrasında İran 'Şii hilali' gibi yayılmacı bir dış politika izleyecek zemini bulmuştur (s.340)

"Keyfi tutuklama, gözaltı ve işkence konularında İran'ın karnesi zayıftır" (s.212)

İran hükümetinin Gazeteleri ve gazeteciler, internet blokçularını ve aktiviteleri hedef alan sistematik baskı uygulamaları dünya kamuoyunun dikkatini çekmiştir. (s.214)

"İfade ve inanç hürriyeti açısından İran'da baskı vardır" (s.214)

İnsan hakları izleme Örgütü'nün de raporunu referans göstererek İran'da barışçıl protestolar engellenmekte ve güvenlik güçleri orantısız güç kullanmaktadır. (s.215)

İran 18 yaş altı küçüklerin idam edildiği dünyadaki 5 ülkeden biridir. (s.216)

İran'da kadınlara yapılan ayrımcılıklar evlilik, boşanma, evlatlık edinme, velayet ve miras gibi konularda erkeklerle eşit statüde haklara sahip olmamaları başta gelmektedir. (s.217)

İran'a uygulanan yaptırımların temel problemi kararın içeriği değil. Kararın beklenmeyen sonuçlar yaratarak insan hakları ihlallerine yol açmasıdır. Örneğin nükleer materyallere uygulanan yaptırımlar İran'da sağlık sektöründe birçok hastalığın tedavisinde probleme yol açmaktadır. (s.242) Bununla alakalı diğer bir karar ise örneğin yaptırım kararlarında bazı kişilere yaptırım uygulanmakta ancak bu kişilerin itiraz hakları, savunma durumları ve masumiyet karinesine uygun olarak suçları ispatlanıncaya kadar suçsuz kabul edilmeleri çoğu zaman görmezden gelinmektedir. (s.243)

İran'a uygulanan yaptırımların olumsuz ve yan etkileri yaptırım uygulayan taraflarca görmezden gelinmekte ve ortada İran açısından insan hakları ihlallerine ve adil yargılama eksikliğine kadar mağduriyetler yaşatmaktadır. (s.244)

Argümantasyon Teknikleri

Örneğin; Türkiye'deki Hizbullah gibi terör örgütlerini desteklemesi iddiasının altına dipnot vererek 24 Ocak tarihinde bombalı saldırı sonucu ölen Uğur Mumcu'nun soruşturmasında

yakalanan şüphelilerin Hizbullah üyesi ve İran ile bağlantılı kişiler olması cinayetin birincil şüphelisinin İran olmasına neden olduğunu belirtmektedir. (s.270 dipnot 5)

Yazarlar iddialarını genel itibariyle kaynak göstererek dile getirmektedir.

Yazarların Bakış Açıları

Kitap editör bir kitap olması nedeniyle her makalenin kendi içerisinde müstakil bir görüşü ve yaklaşımı mevcuttur. Makalelerin önemli bir kısmı belirli bir teorik arka planı İran'ın toplumsal, siyasal alanlarına yansıtılmış ve tarihsel olarak bir bakış açısı sunmuştur. Bu açıdan kitap, kaynak gösterimi ve metodolojik yaklaşım vb. hususlarında akademik kurallara uygundur.

Yazarlar tarafgirlik açısından büyük oranda varsa sorunu anlamaya yoksa durumun fotoğrafını ortaya koymaya çalışmaktadır. Hatta yer yer sorunlu alanları ve iki ülke arasındaki sorunları ve bunlara çözüm önerilerini ortaya koymaktadırlar.

Örneğin İran'ın kendi rejimini Türkiye'ye ihraç etmeye çalışması ve bu nedenle İslam propagandası yapması, Türkiye'deki Hizbullah gibi terör örgütlerini desteklemesi diğer yandan Türkiye'nin de İranlı rejim muhaliflerine destek verilmesi ve bunların Türkiye'de oturmalarına izin verilmesi gibi politikalar izlediği. (S.270) Yazar bu iddiaları karşılıklı olarak ifade etmektedir. Bu anlamda resmi ortaya koyma ve karşılıklı algılara neden olan durumu ortaya koymaya çalışmaktadır.

Yazar stratejik açıdan bakarak iki ülke arasında mücadele ve rekabet algısının belirleyici olduğunu vurgularken. Hegemonya isteğinin taraflardan birinin diğerini yok etme amacı güttüğü anlamına gelmediğini de belirtmektedir. Yazar bu durumu daha çok stratejik avantaj olarak görmektedir. (s.272)

Vurgular

Yazarlar ekseriyetle iddialarını akademik bir üslupla dile getirmektedir. Bunu yaparken mevcut durumu anlamaya varsa yanlışları ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Bu anlamda yazılarda üstü kapalı bir ima vb. büyük oranda yoktur.

12- Evren İşbilen, 'Nükleer Satranç: İran'ın Nükleer Politikası ve Türkiye'

Ozan Yayıncılık, 206 sayfa, 2008

İsimlendirmeler

- Müttefikler s.31 (Churchill ve Stalin hakkında yazarken kendisi kullanmıştır)
- Tayin edici unsur s.35 (Soğuk Savaş döneminde nükleer silahların uluslararası dengeleri belirlemesini tasvir etmek için kullanılmış)
- Paramiliter s.93
- Siyasal İslam s. 130 (Yazar kendisi İran ve Orta Doğu ülkelerinin devletlerini tasvir edip yazarken bu terimi kullanmıştır)
- Teröre karşı savaş s.132 (ABD'nin Bush'unun Irak Savaşı gerekçesini betimlemek için kullanılmış ve atıf verilmiştir)
- Önleyici müdahale s.132 (ABD'nin Bush'unun Irak Savaşı gerekçesini betimlemek için kullanılmış ve atıf verilmiştir)
- 'Şer eksenini' s. 132-3 (Yazarın Irak ve Kuzey Kore'den bahsederken ABD başkanı Bush'un daha kullanmış olduğu terime atıf yapmıştır)
- Çevresel pakt s. 137

Atfedilen Nitelikler

- Parlak bilimciler s. 27 (Nükleer bilimciler hakkında)
- Kamuya mal oldu s. 79
- Katastrofik terör saldırısı s. 93
- Hatemi'nin 'Medeniyetlerin Uyumu' Batı ile ülkesi arasındaki tansiyonu düşürmesi s.128
- Köklü değişimler s.131
- Paradoksal bir biçimde Afganistan s.132

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Yazarın kullandığı kaynaklar arasında Farsça bir kaynak bulunmamaktadır.

- Yüksek lisans tezinden uyarılma olması sebebiyle her iddia kaynaklandırılmıştır. Kaynaklarda ise herhangi bir eksiklik gözlemlenmemiştir.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazarın kendi siyasi düşüncelerine ilişkin bariz bir emare bulunamamıştır.
- Yazar genel olarak tarafsız bir bakış açısı sergilemiş olup, tarihi olayları tasvir etmeyi tercih etmiştir.
- Yazar Batı'nın İran'ı geçmişte çok hafife almış olduğunu iddia etmektedir.

Vurgular

- Yazar akademik olarak uygun bir dil ile hitap etmiş ve kitapta ifade etmiştir.

Değerlendirmeler

Yazarın verdiği en dikkat çekici karar başlıkta Türkiye'ye de yer vermesi fakat metinde sadece üç sayfada bahsetmesidir. Kendisi değerlendirme veya yorum yapmaktan genellikle kaçınmış olup, tarihi olayları betimlemeyi tercih etmiştir. Yazarın topladığı bilgiler verimli bir analiz yapmak için gayet yeterli iken, böyle bir girişimde bulunmaması bir kayıp olmuştur. Bir diğer sorun ise kaynakçasında İran'dan herhangi bir makaleye yer vermemesidir. Türkçe ve İngilizce kaynaklarda ise çoğunlukla akademik kaynaklardan yararlanılmıştır. Genel olarak kaynakça geniş ve zengin tutulmuştur. Geniş bir kapsam içinde çok farklı yayına yer verilmiştir. Yüksek lisans tezinden uyarılma olmasının getirdiği bir tarafsızlık ve akademik çalışma yapma gayreti gözlemlenmektedir.

Özet

Yazar Evren İşbilen, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İngilizce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuş, daha sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisansını tamamlamıştır. Özeti çıkarılmış olan yazarın bu kitabı; 2008 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kabul edilmiş olan yüksek lisans tezine dayanmaktadır. Yazar hâlen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Doktora öğrencisidir.

Evren İşbilen'in 2009 tarihli bu çalışması uluslararası güvenlik tarihinde önemli bir yer tutan İran'ın nükleer silahlanma konusundaki çabalarının sonucu uluslararası kamuoyunda ortaya

çıkan soruları cevaplamayı amaçlamaktadır. Yazar aynı zamanda diğer ülkelerin nükleer güce sahip olma girişimlerine de değinerek dünya sistemi içerisinde ne tür diplomatik ve güvenlik sorunlarının ortaya çıktığı konusunda okuyucuyu aydınlatmaya teşebbüs etmiştir. Bu değerlendirmelerin sonunda ise İran'ın genelde diğer ülkeler, özede ise Türkiye'ye karşı izlediği politikalar ele alınmıştır.

Kitap beş farklı bölüme ayrılmıştır; bu bölümler: Giriş, Nükleer Silahların Tarihçesi, Uluslararası Nükleer Düzen, Bir Bölge Devleti Olarak İran'ın Nükleer Silahlanmaya İlişkin Politikası ve Sonuç olarak adlandırılmışlardır.

Giriş bölümünde genel olarak Nükleer Silahlanma kavramı tanıtılmış olup, kitabın izleyeceği yol hakkında genel bilgi verilmiştir. Burada aynı zamanda Nükleer Silahlanma konusunda "ehil olan"; yani Nükleer silahlara sahip olma sorumluluğunu üstlenmiş ülkeler ve "ehil olmayan" devletler arasında bir ayırım yapılmış ve bu ülkelerin listeleri verilmiştir. Ancak yazar, ilerleyen bölümde bu ayrımı eleştirilerek özünde yanlış bir yaklaşım olduğu yönündeki görüşlerini açıklamaktadır. Bunun gerekçeleri arasında da tarihsel olarak tüm devletlerin aslında diplomatik bir araç olarak nükleer silahları kullanmış olduklarını belirtmektedir.

Nükleer Silahların Tarihçesi bölümünde ise bu kavram hakkında daha derine inilmekte ve ülkelerin silahlanma çabalarına ilişkin bilgiler sunulmaktadır. İlâveten, yaygın olarak bilinen bazı diplomatik olayların perde arkası bu bölümde aydınlatılmaktadır. Bir örnek olarak mantar bombasının Almanya'dan Japonya'ya yönlendirilmesi konusuna yer verilmektedir. Bunun yanı sıra liderlerin kişisel görüş ve yorumları aslında farklı olmasına rağmen, ülkelerinin menfaati için yapmış oldukları bazı anlaşmalara işaret edilmektedir. Bu bölümde aynı zamanda İran'ın diğer ülkelerin saldırgan hareketlerine karşın, bir nükleer yapılanma gerçekleştirme zorunluluğu hakkında İran devlet liderlerinin Amerikan saldırılarına karşı kendilerini koruma hakları olduğuna dair savunmalarına yer verilmektedir. Bu bağlamda, birçok ülkenin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Hiroşima ve Nagazaki bombalaması benzeri durumlara karşı kendi çaplarında yapılandıklarına değinerek, ABD'nin Orta Doğu ülkelerinde bir füze üssü kurma planlarından da bahsedilmektedir.

Uluslararası Nükleer Düzen bölümünde ülkelerin nükleer silahlanmaları ve araştırmaları çerçevesinde birbirlerine karşı aldıkları tavırlar ele alınmıştır. Bölümde aynı zamanda benzeri durumların geleceği hakkında bazı tahminlerde bulunmaktadır. İran'ın bu konudaki yaptığı çalışmalar arasında ise; Pakistanlı bilim adamlarının eğitilmelerine ve İran sistem mühendislerinin Kuzey Kore ile müzakereler yapmalarına da değinilmektedir. Bu bölümde özellikle Amerikalı stratejist Zbigniew Brezinski'nin Amerika'nın Rusya-Çin-İran üçlüsünü ciddi bir tehdit olarak gördüğü tespiti kaydedilmektedir. İlerleyen bölümde bu korkunun İsrail ve Amerika'nın Yom Kippur Savaşları sırasında nasıl görüldüğü, Amerika ve İsrail'in sahada

İran ve Sovyetler Birliği ittifakına karşı davranışlarında belirginleştiği hususu tespit edilmektedir. Fakat aradaki geçen çalkantılı diplomatik sorunlara rağmen, şimon Perez'in nükleer silahların diplomatik bir araç olarak kullanılmasını desteklemesinin arkasında özellikle ikinci bir Hiroşima değil, Oslo Sürecinin yolunu açmak istediklerini vurguladığı kaydedilmiştir. İşbilen, İran'ın özellikle Batı ile düzelen ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda bile, gücünün oluşturabileceği muhtemel bir tehdidin yine de hafife alınmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu bölümde ek olarak, nükleer gücü olma hedefindeki ülkeler ve devlet dışı oyuncuların nükleer gücü elde etme çabalarına da değinilmiştir. Özellikle İran ve Türkiye'yi ilgilendiren/tehdit eden terör unsurlarının, kolaylıkla nükleer silahlara erişebilme olasılıklarının gözden geçirilmesi gerektiğini savunan İşbilen, bu grupların reaktörler yeteri kadar korunmadığı takdirde maddeleri almaya teşebbüs edebilecekleri tehlikesine değinmektedir. Aynı şekilde, pasifist ve çevreci gruplardan gelen tepkiler de nükleer Karşıtı Sosyal Akımlar olarak ele alınmıştır. Özellikle Greenpeace'in evre kirliliği ve atık sorunu hakkındaki yorumları kaydedilmiştir, pasifist grupların ise karşı yıkım teorisinin sürdürülebilirliği açısından dile getirdikleri endişelerden de bahsedilmiştir. Nükleer atıklara çözüm bulunması konusunda yeterince araştırma yapılmamış olmasına, daha sonraki olabilecek facialar hususunda korkuların olmasına da özellikle değinilmiştir. Bahsedilen en önemli iki isim ise istem dışı olarak nükleer silahlanma tartışmasına dâhil olmuş olan Bertrand Russel ve Albert Einstein'dır.

Bir Bölge Devleti Olarak İran'ın Nükleer Silahlanmaya İlişkin Politikası kısmında, ülkelerin İran ile olan ilişkileri değerlendirilmektedir. Kısa bir şekilde de olsa nükleer girişimler sonucunda başka hangi tür maddelerin yapılabileceği konusuna değinilmiş olup, İran'ın silah üretiminden belki de alternatif maddeler için vazgeebileceğini önerilmektedir. Yazar ilaveten İran'da Batı ile ortak bir girişim olarak başlamış olan nükleer projesinin Amerika ile olan rehin krizinden sonra iptal edildiğini vurgulamaktadır. 1974-75 yılları arasında İran reaktörleri hep ABD, Fransa ve Batı Almanya'dan alınmış ve teşvik edilmiş, fakat bahsi geçen rehine krizinin "bardağı taşıran son damla olduğu" ifade edilmiştir. Takip eden yıllarda ise özellikle şah'ın bu konulara olan ilgisinin azaldığı gözlemlenmiştir. Hatta rejim değerikliği sonrasında, 2 Haziran 1992'de, Dışışleri Bakanı Kutupzade'nin bir radyo programında ekonomik olarak İran'ın artık nükleer enerji ile ilgilenmediğini de söylediği belirtilmiştir. Fakat Irak- İran savaşı, nükleer programın tazelenmesi zorunluluğunu da gündeme getirmiş ve 1987'de İran- Pakistan arasında bir anlaşma yapılması uygun görülmüştür. Irak'ın savaşta kimyasal kullanmış olması İran'ın bu konudaki konvansiyonel olmayan silahlar konusunda yetersiz olduğunu göstermiştir. İşbilen, Batılı ülkelerin genelde İran'ın nükleer silahlar konusundaki hırsı hakkında sürekli yanılmış olduklarını vurgulamaktadır. Yazar, İran'ın nükleer gücü olduğu bir dünyada Türkiye ne yapar sorusuna cevap bulmakta zorlanmıştır. Yazar Türkiye'nin devlet

politikası olarak barışçıl nükleer çalışmaları kabul etmekte olduğunu ve askeri bir müdahale istemediğini vurgularken, diğer yandan Türkiye'nin Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkaslardaki çıkarlarına nükleer güç olmuş bir İran'ın zarar verebileceği konusunda fikir yürüterek, şu anki durumun belirsiz olduğunu kaydetmektedir. 2003'teki Irak sorunu sonrasında ise Türkiye bölgede artık daha fazla sorun istememektedir. Bu bağlamda İsrail-İran arasındaki çevresel paktın (Arap ülke olmadıkları için) çözülerek İsrail'in İran'ı, İran'ın da İsrail'i bir tehdit olarak görüyor hale gelmesinin, Türkiye için de bir sorun teşkil ettiğini belirtmektedir.

Sonuç bölümünde yazar; Türkiye'nin İran'a karşı gelecekte alacağı olası kararları arasına, anılan ülkenin nükleer silahlanma çabasını da ele alıp, o dönemde izlenen dış politika sebebiyle daha fazla sessiz kalmama seçeneğini koymak zorunda kalabileceğini de öngörmektedir. İşbilen, İran'ın nükleer güç olmasının bölgede yaratabileceği muhtemel bir istikrarsızlığı; tüm dünya geneline sıçrayabilecek bir potansiyele sahip olmasından endişe duymaktadır. Sonuçta genel olarak arzu edilenin tüm dünya devletlerinin nükleer güç olma çabalarından tamamen vazgeçmeleri olsa bile, gerçek hayatta ise bunun mümkün olmadığını vurgulamaktadır.

13- Sercan Zorbozan (ed.), İran "Tarihin Kavşağında Açık Hedef"

Profil Yayıncılık, 198 Sayfa, 2013

İsimlendirmeler

- Yakın ve yabancı s.7 (İran; beş yüz yıllık ortak bir paydayı paylaştığımızdan dolayı yakın olarak isimlendirilirken aynı zamanda tam olarak kabul edilemeyen bir yabancı olarak değerlendirilmiş.)
- "Şer Eksenini" s.12 (2002 yılında İran, Kuzey Kore ve Irak'ın ABD tarafında şer eksenini tanımladığından bahsedilmektedir.)
- Şii jeopolitiği s.12 (Şii jeopolitiğinin İran jeopolitiğinin bir alt türevi olduğu belirtilmiş ve İran'ın ulusal çıkarlarını maksimize etmek, güçlendirmek ve korumak için Şii jeopolitiğini kullandığı vurgulanmıştır.)
- "Büyük Azerbaycan" s.53 (Pan Türkistler'in Türkiye'nin desteğini alarak İran'ı parçalamak ve büyük Azerbaycan'ı kurmak istediklerine dair iddia ve bunun İran-Türkiye ilişkilerine etkileri ele alınmıştır.)

- Acem diplomasisi s.7, s.76 (İran'ın geçmişten bu yana kullandığı diplomasi yöntemlerine denilmektedir.)
- "İranlılık" bilinci s.72 (İran'ın nüfusunun yarısının Azeri olmasına rağmen 'İranlılık' bilincinin hakim olduğu söylenmiştir.)
- İran jeopolitiği s.72 (İran'ın sadece kaynaklar olarak değil, enerji koridoru olarak da kilit ülke olduğu ve jeopolitiğinin önemi vurgulanmıştır.)
- "Fars-İran" kimliği s.73 (İran'ın günümüzde bu kimliğinin baskın olduğu vurgulanmıştır.)
- "İran Kuşağı" s.78 (İran'ın Lübnan'a kadar oluşturduğu güvenli bölge.)

Atfedilen Nitelikler

- "İran'daki devrim, sonuçları itibariyle devrim değil darbedir" sf.11 (Doç. Dr. Mehmet Şahin'in yazısında geçmektedir.)
- 'Çatışma yok ama soğuk bir barış var" sf.17 (Doç. Dr. Mehmet Şahin'in yazısında İran ve Türkiye ilişkilerini tanımlamak üzere söylenmiştir.)
- "İslam Devrimi benzersiz bir uyanışın, dirilişin adıdır." s.28 (Atasoy Müftüoğlu'nun yazısında geçmektedir.)

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Bölüm yazarlarının çoğu kaynaklandırma kullanmadığından ötürü bilgilerin doğruluğunu tespit etme imkânı yoktur.

Tarafgirlik

- Editörün kendi düşüncelerine ilişkin bariz bir işaret yoktur, önsözünde hem eleştirme hem de anlama odaklı bir bakış açısı sunulduğu belirtilmiştir.
- Bölüm yazarlarının bazılarında tarafgirlik göze çarpmaktadır.

Yazarların Bakış Açıları

- Bölüm yazarları genel olarak kendi yorumlarına genişçe yer vermiş olup, kendi değerlendirmelerini belirtmiştir.

Vurgular

- Türkiye'nin de İran'ın da jeopolitik açıdan önemli bir coğrafyada olması ve bu coğrafyanın dış politikalarını ve algılamalarını etkiledikleri vurgulanmıştır.
- İran'ın hem tarihi ve kültürel bağlarımızdan dolayı bize yakın bir komşu olduğu hem de Türkiye toplumunun İran'ı yeterince tanımamasından dolayı yabancı olduğu vurgulanmıştır.
- İran ve Türkiye'nin birbirlerini algılamada ve ilişkilerinde ülke kimliklerinin ve rejimlerinin önemli bir etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Değerlendirme

Bu eserin, İran'ı çeşitli konularda farklı akademisyen, gazeteci ve yazarların röportajlarına veya yazılarına dayanarak incelediği görülüyor. Editörün tek bir tarafın tutumunu göstermek amacı olmadığı ve çeşitli fikirlerin yazılarını topladığı görülmektedir.

Kitap birden çok şahsın yazılarından oluştuğu için isimlendirme, nitelendirme ve bilimsel yazım kurallarında bir uyum ve bütünlük yoktur. İki bölümün yazarı olan Aylin Günay ve Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç argümanlarını bilimsel verilerle desteklerken, Nevzat Çiçek de yazısında arşiv belgesini dayanak almıştır. Editör 4 bölümü de söz konusu yazarlar ile yaptığı röportajlar ile sunmuştur.

Kitap İran'ı sadece belli bir konuda veya dönemde ele almadığı için kapsamı oldukça geniş olup hem tarih, hem edebiyat hem de Türkiye ve İran'ın birbirlerini algılamaları ile Türkiye-İran ilişkilerini kapsamaktadır. Kimi bölümlerde yazarların yorumları oldukça geniş yer tutmakta olup İran Devrim yanlısı veya Türkiye yanlısı bir tutum görülmektedir.

Özet

Editör Sercan Zorbozan çeşitli televizyon kanallarında çalışmış ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde öğrenim görmüştür. İran "Tarihin Kavşağında Açık Hedef" adlı kitabını 2013'te yayınlamıştır. Editör önsözde İran'ı tarif eden en iyi iki kelimenin "yakın ve yabancı" olduğunu ve İran'ın Ortadoğu ülkeleri olan ilişkilerinin hep bu "yakın-yabancı" paradoksu çerçevesinde devam ettiğini belirtmiştir. Beş yüz yıllık ortak bir paydayı paylaşmamız ve edebiyat, mimari, siyaset gibi birçok alanda ilişkilerimizin bulunduğu İran hem yakın; hem de bunlara rağmen bir yabancı olarak görülmektedir. Kitap, 10 farklı akademisyen, yazar ve gazetecinin görüşlerine ve yazılarına yer verilerek derlenmiş olup son bölümünde ise Sadi-i Şirazi'nin Gulistan eserinin tercümesine yer verilmiştir. Kitabın hazırlanırken Türkiye'de var olan İran'ı yerden yere vurma ya da körü körüne savunma üsluplarından uzak durulup; tarihin her döneminde kavşak noktasında bulunan ve açık bir hedef olan bu yakın-yabancı

komşumuzun geniş bir alanda incelenmeye çalışıldığı ve hem eleştirme hem de anlama odaklı bir bakış açısı sunulduğu belirtilmiştir.

Kitapta ilk olarak Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Şahin'le olan röportaja yer verilmiştir. Şahin, İran dış politikasını üçe ayırmıştır. Birinci aşamada Şiiilerin ağırlıklı olduğu yerlerde, İranlıların bir Şii gündemi olduğunu ikinci aşamada ise İslam dünyası temel alındığı zaman Şii retoriğinin bırakılıp, İslami retoriğın kullanılmaya başlamasından bahsetmiştir. Üçüncü aşamada ise yani dünya genelinde izlenen politikaya bakıldığında "Ezilmişlerin yanında olan" bir tavır ile ortaya çıktığını söylemiştir. İran ile Türkiye ilişkisinin ise Kasr-ı Şirin Antlaşması'ndan bu yana "Çatışma yok ama soğuk bir barış var" olarak adlandırmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacminin ise olabileceğinden daha düşük olduğunu ve bunun sebebinin de iki ülkenin birbirine olan algısı olduğunu dile getirmiştir. Mesela İran'a Çin'den gelen mallar daha düşük bir vergi ile girerken Türkiye'den giden mallara daha yüksek vergi uygulanıyor. İran'ın ideolojik bir devlet olmasının kendisine zarar verdiğini böylece Türkiye'ye rakip olabilme özelliğini de kaybettiğini belirtmiştir. Türkiye'nin etrafında demokratik bir kuşak oluşturmak istediğini çünkü otoriter rejimlerin demokratik ortamlarda faaliyet gösteremeyeceğini ve İran'ın sorundan beslendiğini belirten Şahin, İran ve Türkiye'nin bölgesel anlamda karşı karşıya geldiklerini düşündüğünü ifade etmiştir.

İkinci olarak Yazar Atasoy Müftüoğlu'nun görüşlerine yer verilmiştir. Müftüoğlu İran'da siyasal tercihlerin kimi zaman ümmet gözetilerek kimi kez de siyasal tutum-tarzın İran'ın ulusal politikaları doğrultusunda şekillendiğini ifade etmiştir.

Üçüncü olarak Aksaray Üniversitesi İİBF Dekanı Prof. Dr. Sencer İmer ile yapılan röportaja yer verilmiştir. Kissenger'ın "21. Yüzyılda dünya üzerinde iki tür olacak; Nükleer enerjiye sahip olan ülkeler ve olmayan ülkeler." sözünden bahseden İmer; sahip olmayanların, sahip olanların emrinde, ikinci sınıf ülkeler olacağından dolayısıyla Batılıların Müslüman ülkelerde nükleer santral kurulmasını istemediğinden ve Türkiye'de kurulması düşünülen nükleer santrallerinde engellendiğinden bahsetmiştir. İsrail'in uzun zamandan beri İran ve Türkiye'yi karşı karşıya getirmeye çalıştığını ama bu taktiğın işe yaramayacağını, İran'ın Irak'la olan savaşıdan ders çıkardığını vurgulamıştır.

Dördüncü olarak Aylin Günay'ın görüşlerine yer verilmiştir. Türkiye ile İran'ın ilişkilerine genel olarak bakıldığında iki devletin ne devamlı çatışan konumda ne de çok uyumlu ilişkilere sahip olduğundan ötürü bu iki devletin ilişkileri için en uygun nitelemenin "dengeli" olacağından bahsetmiştir. Türkiye'nin İran algısını oluşturan faktörleri tarihi ve kültürel, ideolojik, güvenlik ve dış faktörler olarak sıralamıştır. İran ve Türkiye Müslüman iki ülke olup ortak tarihi ve kültürel bağlarla birbirine bağlı olduğundan bahseder. Türkiye-İran ilişkilerinin

benimsenmesinde kimlik tanımlamalarının rol oynadığından ve tarihi boyu her iki ülke kimlik ve rejimlerinin farklı olmasının onların sistemdeki konumlarını, bölgesel güç arayışlarını ve ikili devlet ilişkilerini ciddi şekilde etkilediğinden söz etmiştir. Fars dili ve Şii mezhebi etrafında kendini tanımlayan İran ile Türk kimliği tanımını öne çıkaran bir kültürel algılama ortaya koyan Türkiye arasında tarihi kökenlere dayanan; etnik, kültürel ve mezhepsel farklılıklar, aynı zamanda, ayrı iki kültürel havzanın doğmasına neden olmuş. Bu iki havza tanımı bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinde de önemli rol oynamıştır.

Günay'a göre iki ülke arasındaki rejim farklılığı bir ideolojik faktör olarak birbirlerine olan algılarını etkilemiştir. Tüm dünyada değişik dinlerden ruhaniler, İran Devrimi sayesinde hayata dönmeye ve temsilcisi oldukları eski yetki ve haklarını talep etmeye cesaret bulduklarından dolayı bu durum dönem Türkiye'sinin sıcak bakmadığı ve İran rejimine refleksiyle bir tutum göstermesine sebep olmuştur. Öte yandan Türkiye'nin dini kamusal alandan soyutlayan bir rejim modeli üretip uygulamaya çalışması, İran'ın ise devrimle birlikte tam tersi bir yapılanmaya gitmiş olması; iki ülkenin birbirinden uzak durmasına sebep olduğu belirtilmiştir. Lakin İran'da 1997'de Hatemi'nin seçilmesiyle birlikte değişen dönüşen İran dış politikası ve 2002 yılında AK Parti iktidarı ile birlikte İran algısında olumlu yönde değişim seyri olduğu vurgulanmıştır.

Günay'a göre Türkiye'nin İran algısında etki eden bir diğer önemli faktör de güvenlidir. Türkiye'nin hem kendi içinde yaşadığı, hem de İran ile paylaştığı Kürt Sorunu İran algısına etki eden bir faktördür. 1993'ten itibaren Türkiye ve İran'ın, Kürt devletinin ortaya çıkmasını engellemek için bir takım protokoller imzalamış olduğu ve böyle bir politik yapının ortaya çıkmasının kendi çıkarlarına ters olduğu konusunda hemfikir olduğu belirtilmiştir.

Günay, Türkiye'nin İran algılamasında bölgesel rekabetinde etkili olduğunu, hem Ortadoğu'da hem Orta Asya'da hem de Kafkasya'da İran'ın Türkiye için önemli bir rakip olduğunu belirtmiştir. Son yıllarda iki ülkenin de ilgisi güneye doğru Arap ve Müslüman ülkelere kayması, bu iki ülkeyi birbirinden uzaklaştırmak yerine sıkı ilişkiler geliştirmesine sebep olmuştur. Günay'a göre Kafkaslar'da ve Orta Asya'da ve de İran'da yaşayan Türk nüfusu Türkiye'nin etkinliğini arttırıcı bir rol oynadığı için bu durumdan İran endişe duymaktadır. Türkiye model olarak da Kafkaslarda ve Orta Asya'da İran'ın rakibi olarak görüldüğü için, bu alternatif olma niteliği İran tarafından kendi rejimi için bir tehdit olarak algılanmıştır. Ermeni konusu da iki ülkenin bölgeye ve birbirine olan politikalarını belirleyen unsurlardandır. Ermenistan'ın iyi komşuluk ilişkilerinde Türkiye'ye bağımlı olmamasının nedenlerinden birinin de alternatif olarak İran seçeneğinin olduğu vurgulanmıştır. Öte yandan Azerbaycan'da ki milliyetçi çıkışın İran'ı ürküttüğü ve Türkiye kaynaklı milliyetçi etkilerle "Büyük Azerbaycan" fikrinin gündeme gelmesinin İran için tehdidi gündeme getirdiği

söylenmiştir. Bu nedenle İran'ın Azerbaycan ve Türkiye yakınlaşmasından tedirginlik duyduğu belirtilmiştir.

Günay'ın belirttiği üzere Türkiye'nin İran algısında ABD'nin etkisi tartışılmayacak şekilde etkili olmakla birlikte, Türkiye ve Amerika'nın İran'a bakışındaki en önemli ayırıcı etken, Türkiye'nin kendi içinde yaşadığı değişimdir. Örneğin İslami ideolojinin İran algısı üzerindeki etkisi, bundan on yıl önce kendini çok daha fazla hissettirirken, bugün bu etkinin daha az hissettirdiği görülüyor. Buna ilave olarak, Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilerin de değişim yaşadığı göz ardı edilemez. Öte yandan günümüz Türkiye'sinin İran algısında, öncelikle komşu ülke olması sebebi ile güvenlik ve ekonomik ilişkiler temel belirleyici olmaktadır.

Beşinci olarak Gazeteci-Yazar İbrahim Karagül'le olan röportaja yer verilmiştir. İran'ın bulunduğu coğrafyanın küresel ilişkileri etkileyebilecek bir pozisyonda olduğunu ve bunun hem çatışmalar hem de barış anlamında büyük katkısı olduğunu vurgulamıştır. Karagül, bugün İran'da bir ulus-devlet, bir "Fars-İran" kimliği görüldüğünü ve İran'ın dış politikasında Şiiliği kullandığını ama ulus devlet mantığının ve İranlılık bilincinin daha etkili olduğunu belirtmiştir. Türkiye-İran ilişkilerine değinirken iki ülkenin de ne kadar rejimleri değişirse değişsin iki taraftaki devlet aklının da dengenin iki ülkenin de menfaatine olduğunu bu yüzden bu yönde politika izlediklerini belirtmiştir.

Altıncı olarak Yazar Cihan Aktaş'la olan röportaja yer verilmiştir. Her ne kadar büyük yakınlıklara sahip olursa da özellikle İran'ın Türkiye'de hala yeteri kadar tanınmadığını bu sebeple yakın-yabancı olduğunu vurgulamıştır. İki ülkenin de İslam dünyasında ki iki büyük geleneği temsil ettiğini, dolayısıyla da birbirine karşı teyakkuz halinde iki devlet yapısının söz konusu olduğunu belirtmiştir. Yazar medeniyet ortaklığının paylaşılamayan değerlerde vücut bulduğunu; Sadi, Hafız ve Mevlana'nın kimin değeri olduğu konusunda bir paylaşamama olduğunu ve bu paylaşmamanın medeniyet bağlamında bir bütünlüğü gösterdiğini ifade ediyor. Türkiye ile İran arasında sanat, edebiyat, ticaret gibi noktalardan beslenen mevcut canlı bağlarının, bu iki ülkenin diplomasisine de yansıdığını vurgulamıştır. İki ülkenin ilişkilerdeki gerilimin hayli tırmandığı dönemlerde bile üst seviyedeki ilişkilerini gündelik politikalarındaki önemli dalgalanmalardan etkilenmeyecek şekilde sürdürme konusunda hemfikir görüldüğünü belirtmiştir.

Yedinci olarak Gazeteci-Yazar Nevzat Çiçek'in İran'da ki Kürt ayrılıkçısı Şeyh Ubeydullah Nehri ile ilgili yazısına yer verilmiştir. Osmanlı Arşivleri'nden derlenen belgelere göre ilk başta İran Devleti'nin uygulamalarına karşı dini bir referansla ortaya çıkan Şeyh Ubeydullah hareketi daha sonra Rusya, İran ve Osmanlı'nın kendi arasında anlaşmasıyla daha farklı bir noktaya daha doğrusu milliyetçi bir noktaya doğru gittiğini belirtmiştir. Çiçek, Şeyh'in Osmanlı Sarayına gönderdiği mektuplarda durumun sulh yolu ile çözülmesini istediğini, Şia

uygulamalarına karşın keskin itirazı olduğunu ve gelişmelerden sonra bağımsız bir Kürdistan dışında bir seçeneği kabul etmediğinden bahsetmiştir.

Sekizinci olarak yazar Edip Yüksel'in otobiyografik kitabından bir bölüme yer verilmiştir. Yüksel geçmişte İran Devrimine âşık birisi olarak İran'a yaptığı seyahatten, orada Devrimcilerle görüşmelerinden ve oraya giderken aklında olan radyo kurmak gibi talepler ile ondan Türk ordusunun bilgilerini sızdırmak gibi istenenlerden bahsediyor. Devrimi Türkiye'ye taşımak için bu seyahati yaptığından bahsediyor.

Dokuzuncu olarak Ankara Üniversitesi DTCF Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç'ın "Musaddık Sonrası İran Şiirinde YEİS" isimli yazısına yer verilmiştir. Yeis tabirinin, karamsarlık, umutsuzluk, hayata ve topluma küsüş temalarının işlendiği şiirler için kullanıldığı belirtilmiştir.

Onuncu olarak Yazar Kadir Sarıkaya'nın "Korkunun Kadim Kralı Hasan Sabbah ve Terörün Elçileri Haşhaşiler" adlı yazısına yer verilmiştir. Hasan Sabbah ve yandaşlarının haşhaş kullanarak büyük bir korku imparatorluğu inşa etmeye çalıştığını ve amaçlarının yalnızca bir kişiyi öldürmekle kalmayıp o bir kişinin bin katını da yaydığı korku virüsüyle tahakkümü altına almak olduğu belirtilmiştir. Sabbah'ın terörünü, tam olarak "korku kültü" oluşturduktan sonra düşmanlarının "korku güdülerini" harekete geçirip onları "korku silahıyla" sultası altına almak adına uyguladığından vurgulanmış olup Sabbah ve yandaşlarının nasıl yükseldiğinden ve Sabbah'ın ölümünden de bahsedilmiştir.

Son olarak Prof. Dr. Mehmet Kanar'ın Sadi-i Şirazi'nin Gulistan eserini tercümesinden parçalara yer verilmiştir. Bu eser İran Edebiyatı için büyük önem taşımakta olup başat eserlerden birisidir. Bu tercümenden bir alıntı şöyledir: "Pars ülkesinin zamanının getireceği felaketlerden ne gamı olabilir ki senin gibi bir Tanrı gölgesi buldukça başta?".

14- İlhan Kaya, İran Tuzağı Bir Süperin Dramı, 2. baskı, İstanbul: Nehir Yayınları, 1988,

(190 sayfa)

İsimlendirmeler

- İran İslam Cumhuriyeti, s. 9.

- Emperyalist Amerika, s. 10.
- Kral ve Şeyhlik rejimi, s. 13.
- Ayetullah Humeyni, s. 31, 32, 38.
- İmam Humeyni, s. 33.
- İslami Cihad, s. 38.
- Irak asıllı Yahudi Jacop Nimrodi, s. 46.
- Yahudi milleti, s. 52.

Kaya'nın eserinde isimlendirmeler muhtevaya göre devlet ve kurum isimlerinin orijinalliğiyle; dini/mezhebî kimliklere göre yapıldığı saptanmıştır. İslam'a mensup kişilerden bahsedilirken ayırım çoğu kez dini olup, bazı durumlarda da etnik yapılmıştır. İsimlendirmelerin yapılmasında herhangi bir taraf söylemi gözlenmemiş olup, tarafsız bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Bazı durumlarda ülkelerin reflekslerinden bahsedilirken etnik/dinî kimlikler ön plana çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu isimlendirmelerde herhangi bir olumsuz niyet sezilmemiş, bilgiler aktarılırken dönemin gazete haberleri ve medyada çıkan söylemler eşliğinde tanımlamalar yapılmıştır.

Atfedilen Nitelikler

- ABD'nin "Büyük Şeytan" nitelendirmesi, s. 9.
- İslam Cumhuriyeti lideri, s. 31.
- Kurnaz bir ima, s. 50.
- Çok gizli ve hassas bilgiler, s. 53.
- Kurum ve kişi adları, asıllarını bozmadan kitap boyunca devam etmiştir. Herhangi bir özel niteleme, olumlu ve olumsuz ima yoktur.

Eserde söz konusu hadise ABD-İran arasındaki silah ticareti olduğu için yazarın tasarrufu yukarıdan bakışı esas alarak, tarafları herhangi bir olumlu-olumsuz yargıdan bağımsız tutarak kaynaklar ve dönemin medyası eşliğinde incelemek olmuştur. Devrimden sonraki gelişmeleri de yine ülkeler bağlamında ele alan yazar, haberlerde çıkan hemen bütün çalışmalarını toplamış ve herhangi bir toplumun lehine ya da aleyhine bir söylem geliştirmedeği görülmüştür. Kitabın isminden hareketle hamasi tutum takınıldığı iması uyansa da, silah ticaretinin yapıldığına dair birçok kaynak farklı yorum geliştirdiği için böyle bir başlık "ironi"

anlamı taşıyabilir. Yazarın tercih ettiği üslup taraflar arasındaki bütün yazışmaları, konuşmaları ve söylemleri siyasi bir üslupla ele almak olmuş, bunları değerlendirirken de yine dönemin toplumsal reflekslerine göre yorumlarını geliştirmiştir. Nitelik ve özellikler atfedilirken genellikle Batı medyası kullanıldığı da saptanmıştır. İran kaynaklarının takibi de yine Batı medyası aracılığıyla olmuştur.

Argümantasyon Teknikleri

- Eş-Şiraa dergisinin yayını ile ilişkileri örten sır aralanmıştı, s. 19.
- İranlılar gibi Amerikalılar da ilişkiye geçme yolları aramakla meşgulü, s. 40.
- Terörist eylemleri dizginleyebilecek tek gücün kendileri (İranlılar) olduğu gerçeği üzerinde duruyor, s. 46.
- Her iki taraf da ölçülü ve dikkatli adımlar attı (ABD ile İran), s. 137.
- Kanlı Hac Olayı için görgü şahitlerinin açıklamalarıyla yetiniyor, s. 122.
- “Dünyanın gözünde maskara konumuna düştüler”, s. 118.

Yazar argümanlarını desteklemek için mukayeseli gazete ve medya taraması yapmıştır. Karşılıklı söylemlerin yer aldığı bu haberlerde birçok yorum ve “dedikodu” ortaya atıldığı için yazar kendi tercihini Batı medyasının “duayen” gazetelerine başvurarak kullanmıştır. Argümanlarının delili için de muhtelif kitaplardan yararlanmış, ayrıca isimlerini vermeyi doğru bulmasa da, dönemin görgü tanıklarının ifadelerine de başvurmuştur. Çalışmasının muhtevası genel olarak ortaya atılan yorumların takibinden ve doğruluğunun kanıtlanması için birden fazla kaynağa başvurarak olmuştur. Ayrıca Devrim öncesi ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri takip edebilmek için de kronolojik yöntemi benimsemiştir. Fransa, ABD, İran, Suudi merkezli bir çalışma takip edip, ülkeler arasındaki diyalogları ve konuşmaların kaydını da çıkararak, delillerini ispatlamak istemiştir.

Yazarların Bakış Açıları

- Her iki taraf açısından da bağımsız olarak yorumları var: “ABD’ye oranla kaybedecek çok az şeyi olan İran”, s. 137.
- İran’ın vakit kazanmaya çalıştığını söylüyor, s. 137.
- İranlıların katliamları unutmadıklarını söylüyor ve ekliyor: “sıradan bir Suud-İran çekişmesi olmadığı kesin olan bu olayın uzun yıllar hafızalardan silinmeyeceğini şimdiden söyleyebiliriz.”, s. 136.

- “İran yönetimi ile Mehdi Haşimi bağlıları arasında olduğu söylenen çekişmenin boyutlarının bir diğerini Suud yönetimine ihbar edecek boyutta olduğunu sanmıyoruz.”, s. 130.
- Alıntı yaptığı yazarları bazı noktalardan eleştirerek, onların gözünden kaçan hususlar olduğunu söylüyor, s. 131.
- Bazı iddiaları asılsız bularak, üzerinde durmaktan kaçınıyor, s. 129.

Yazarın bakış açısında gözle görülebilecek tarafgirlik yoktur. Hâkim bakış açısıyla eserini yazdığı için, tarafların arasındaki konuşmaları okuyucuya aktarmak ve yer yer yorumlarda bulunmayı tercih etmiştir. Batı kaynaklarından hareketle derlediği kaynakları bu bakımdan bakış açısını daraltsa da, dönemin önemli medya kuruluşlarının haberlerini güncel takip ederek olayların kronolojisini ve bağlamlarını vermiştir. Yazar söz konusu hadiseyi ele alırken tarafları genellikle ülke bazlı ve yer yer de etnik/dinî temsillerle ele almıştır. Yazarın okuyucuya herhangi bir niyet, itham veya ders çıkarma anlamı vermesinden ziyade, yaşanan bugünün dünyasında her ülkenin “oyunlara” başvuracağını açık eden bir ima ile haberleri derlediği anlaşılabilir.

Vurgular

- Ayetullah Humeyni'nin teklifiyle tuzak hazırlanmış ve Amerikalılar başta olmak üzere diğerlerini tuzağa çekmek işinde rol oynayacak kişiler belirlenmişti, s. 38.
- İran ile ABD arasındaki yaşanan gelişmelerin kökü tarihseldir, s. 137.
- İranlılar suçu Suudlara attı, s. 134.
- Beraat Yürüyüşü, İranlı hacıların Devrim'den bu yana her yıl düzenledikleri ve kaynağını Müslümanların Kutsal Kitabı'ndan alan bir yürüyüştür, s. 122.
- “Planları istedikleri gibi sonuç vermedi” söylemiyle tarafları konuşturuyor, s. 117.
- Kontralar Bahsi de Amerika'nın geniş halk kesimlerini yatıştırmanın dışında pek yeterli olmayacaktı, s. 114.

Söylemlerin hemen hepsi vurgulanarak yapılmıştır. Fakat haberlerin taraflı olmasına karşın yazar bazı noktaları açık bırakmış, bazı noktaları ise kapalı ele almıştır. İddiaların sağlam deliller olmasına özen gösteren yazar, burada edilgen fiil kullanmıştır. İran'ın hamlelerinin Türkiye'ye yönelik hareketlerinin üzerinde tam durulmamış, fakat ABD ile olan ilişkilerinde bilhassa Türkiye'ye yönelik bazı mesajlar da imalı olarak gözlenebilir. Dil ve üslup genel anlamda hamasi olmayıp, tarafsız ilerlemiştir.

Değerlendirme

A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan Kaya, muhtelif gazete ve dergilerde yazılar yayınladı ve İngilizce ile Arapça çeviriler yaptı. ABD ile İran arasındaki sorunları yerli ve yabancı basın kaynaklarıyla takip ederek, önemli görüşmeleri Ek olarak da kitabın sonunda belirtmiştir. İlhan Kaya bu kitabında herhangi bir tarafsızlık gözetmeden, “hâkim” bakış açısıyla haber metinlerini iki ülke açısından da yorumlamaya gayret etmiş, fakat genel anlamda “olanı” aktarmaya çalışmıştır. Kitabında kendi açıklamalarının dışında dipnot olmaması, bilgileri nereden aldığını göstermemesi bakımından akademik nitelik arz etmemektedir, fakat kitabın sonunda yine de yararlandığı eserleri belirtmiştir.

15- Mustafa Talip Güngörge, Humeyni ve İran İnkılâbı Belgesel İnceleme, İstanbul: Araştırma Yayınları, 1983,

(192 sayfa)

İsimlendirmeler

- İran İnkılabı, s. 5.
- Dini lider Humeyni, s. 8; Humeyni, s. 8.
- Humeyniciler, s. 14.
- İranlı Şiiler, s. 25.
- Şiiler – Aleviler, s. 25.
- Türkiyeli Müslüman, s. 27.

- Türkiyeli Humeyniciler, s. 27.

Metin içindeki aktörler genellikle dinî/mezhebî unsurlara göre yapılmıştır. İsimlendirmelerin gerekçelerinde herhangi bir taraf tutma söz konusu olmamakla birlikte, yazarın Sünnî oluşu isimlendirmelerde etkili olmuştur. Ayrıca kurum isimlendirmeleri orijinalliği bozulmadan kalmış, fakat ideolojik tavırlar söz konusu olduğu zaman dönemde kullanılan yaygın isimlendirmeler yazılmıştır. Taraflar arasındaki tanımlamalar dinî/mezhebî olduğu için çoğu kez söz konusu hadisede oran Şîî unsurlar olup, Türkiye'yi ilgilendiren kısımlarda ise Sünnî ve Türkiye'de yaşayan Alevi-Şîîler ağır basmaktadır. Yazar fikrî bahislerde de ideoloji isimleri korunmuş olup, bu fikirlere inanan insanları da yine aynı ideoloji altında incelemeye çalışmıştır.

Atfedilen Nitelikler

- İran bir İslâm ülkesidir, s. 9.
- İran radyosunun saldırganlığı, s. 12.
- Türkiye'de Aleviler laikliği benimsemiş, laikliği savunan kimselerdir, s. 25.
- İran radyosunun kışkırtıcı yayınları, s. 27.
- Türkiye aleyhine yürüttükleri çirkin propaganda, s. 27.
- Türkiye demokratik bir devlettir, s. 39.

Yazarın kitabında öne sürdüğü argümanların hemen hepsinde herhangi bir tarafsızlık söz konusu olmamakla birlikte, Türkiye'deki İran Devrimi'ni savunanlara yönelik eleştirilerinde cevaplar Sünnî bir tutum ve ülkenin menfaatlerine yönelik olmuştur. Bilhassa Humeynicilerin söylemlerini eleştiren yazar, laik bir düzeni öngörmüş, Türkiye'nin İslâm'a tam uyum içinde olduğunu söylemiş ve İran'ın ise -taraf tutmaksızın- bazı uygulamalarında İslâm'a uymayan muhtelif durumlar saptamıştır. Ayrıca Sünnî-Şîî ayrılığını artırmak istemeden, mezhepleri kendi iç dinamikleriyle inceleyen yazar, mezheplerin din birliğini engellemeyeceğini de açıkça dile getirmeye çalışmıştır. Yazarın Türkiye'ye ve İran'a karşı geliştirdiği söylemlerde daha çok toplumsal ve devletin siyasi yapısıyla ilgili özellikler saptanmıştır. Bu özelliklerde laiklik temel ideoloji olmuş, toplumsal yaşantı da göz önünde tutulmuştur. Ayrıca Türkiye'de İran taraftarı çıkan radyo, gazete, Kur'an da yazarın eleştirilerine etki etmiş ve bunları propaganda ve halkı yanlış yola sevk ettiği için de eleştirmiştir. Bu bağlamda yazarın taraflara nitelik ve özellik atfetmesi çoğu kez halkın refleksleriyle bağlantılı olmuştur.

Argümantasyon Teknikleri

- İran İnkılabının Türkiye’de tanıtılması ve taraftar kazanması için Hüseyin Perviz Hatemi büyük gayretler göstermiştir, s. 20.
- Hatemi akıllıca iş yapmıştır, s. 20.
- “Bugün “gençlerimizin” ve “halkımızın” Humeynici olması için çaba sarf eden Sayın Prof. Dr. Hüseyin Perviz Hatemi bir zamanlar da aynı gençlerimizin sosyalist olmaları için oldukça gayret sarf etmişti.”, s. 20.
- Türkiye’deki Şiiler – Aleviler Humeyni’ye de, yönetimine de iltifat etmiyor ve ilgi duymuyorlar, s. 25.
- Mezhep ayrılığı İslam kardeşliğine engel değildir, s. 25.
- Amaç, Türkiye’de halkın devlete karşı ayaklanması, silahlı bir isyan ile İran’da olduğu gibi iç savaş çıkarılması ve sonunda da Humeyni rejimi gibi bir düzenin kurulmasıdır, s. 27.
- Humeynicilerin takip ettiği yolu 12 Eylül’den önce solun takip ettiği yol ile aynı görüyor, s. 31.
- Humeyni tarafından kurulan yeni düzen, normal bir İslam Cumhuriyeti değil, koyu bir Şii Devleti’dir, s. 57.
- İranlı Şiiler, hadis kitaplarına inanmıyor, s. 60.

Yazar iddialarını desteklerken haber ve medyada çıkan söylemleri derlemiştir. Ayrıca İran’ın Türkiye’de aktif olması için çıkan radyo programları, gazeteler ve yayınevlerindeki kitapların söylemlerini de değerlendirerek mukayeseli çalışma yöntemini benimsemiştir. Genellikle yer yer tarihsel bilgiler vererek süreci daha iyi anlamayı okuyucuya sağlamış, çoğu kez de bu kanıtlarını yorumlamak için bazı alıntılar aktarmıştır. Yazarın öne sürdüğü söylem ve argümanlarda tarafsızlık ön planda olsa da bazı durumlarda imalı da olsa Türkiye ve Sünnî İslâm düşüncesi lehine yorumlar gözlenmiştir. Kaynakların genellikle Türkiye ayağını tarayan yazar, Devrim bağlamındaki İran menşei yayınları bazı noktalarda atlamış olabilir. Argümanların hemen hepsi olumlu veya olumsuz yargıların ötesinde, mevcut durumu anlamaya yönelik olmuştur.

Yazarların Bakış Açıları

- İslâm'da İnkılap yapılamayanı düşündüğü için İran İnkılabı olarak açıklıyor, s. 5.
- İran-Türkiye arasında geçmişte “hemen hiçbir ciddi ihtilaf ortaya çıkmamış, karşılıklı dostluk ve kardeşlik esasları dahilinde ikili münasebetler en güzel biçimde devam etmiştir” diyor, s. 6.
- İran'daki hareketin akislerini Türkiye açısından İslami olarak yorumluyor, s. 9.
- Mezhep kavgalarını İslam ve Müslümanlar için en büyük tehlike olarak görüyor, s. 13.
- Hatemi'nin “Allah rızası” adıyla yaptığı faaliyetleri ironi olarak eleştiriyor, s. 20.
- Yazar, Türkiye'deki Şiiler ile İran'daki Şiiler arasında fikir ve manevi birliğin olmadığını söylüyor, s. 25.
- Türkiye'de Humeynicilerin siyasi partilere mensup olan kişilerdir, s. 25.
- Yazar mezhep çatışmalarının İslam birliği önünde engel olmaması gerektiğini düşünüyor, s. 25-26.
- Yazar yurt dışında Türkiye aleyhine, İran lehine faaliyetlere sürüklenen işçilerin büyük bölümünün, “saf, temiz yürekli, dindar, fakat cahil, meselelerin farkında değil” olarak görmektedir, s. 29.
- Yazar Türkiye'de Humeynicilerin başarılı olursa iç savaş çıkartacağını iddia ediyor, s. 34.
- Yazarın öne sürdüğü argümanlarda herhangi bir kaynak yok, s. 34.
- Humeynicilerin başarılı olamayacağını söylüyor, s. 35.
- Laikliği dinsizlik olarak görmüyor, s. 39.
- Dini siyasetten ayırmak zaruridir, s. 41.
- İran'da Cumhuriyet değil, diktatörlük vardır diyor, s. 63.

Yazarın bakış açısı kitabın girişinde bahsettiği üzere, İran'ı herhangi bir olumsuz yargıyla ele almaksızın, mevcut süreci anlayabilmek ve Devrim'den sonra ortaya çıkan sonuçları tarafsız bir şekilde ele almaktır. Dil ve üslubu da zira bu yönde devam etmektedir. Tarafgirlik konusunda Türkiye'nin söylemleri konusunda yer yer imalar bulunsa da, genel bütünlük içerisinde yazar kaynaklarda tarafgirlik yapmamıştır. Fakat Devrim'e ve söylemlere, özellikle Türkiye içerisindeki İran menşeli yayınlara karşı ihtiyatla davranmayı seçmiş ve bazı noktalarda eleştiriler ortaya koymuştur. Yazarın niyeti bu bağlamda itham olmamış fakat

Devrim'den hareketle dini bir birlikteliğin hayalini düşünerek, mezhep kavgalarının durdurulması ve İslâmî birlikteliğin inşasını düşünerek eserini, belgesel tarzda yazmıştır. Ayrıca yazarın bakış açısında ideolojiler de etkili olmuştur. Bilhassa Türkiye'nin laik sistemde oluşu yazarın mukayese kurarken kullandığı temel bakış açısıdır.

Vurgular

- İran İnkılabının temel ve özü Şiiliği hâkim kılmaktır, s. 13.
- İranlı Şiiler, yazara göre “bizlerin” gerçek Müslüman olmadıklarını söyler, s. 16.
- Resimli Kur'an-ı Kerim, Türkler tarafından saygısızlık olarak görüldü, s. 18.
- İslamcılık ile Tarikatçılık arasında keskin bir sınır vardır, s. 21.
- İran Şii'dir, Humeyni Şii'dir, s. 25.
- Mezhep tartışması ve çatışması çıkarmak, “dinimize ihanet ve milletimize ihanettir”, s. 26.
- Türkiye İslâm ülkesidir, s. 38.
- Türkiye'de Cuma Namazı farzdır, s. 42.

Yazarın söylemleri ve aktardığı alıntılar vurgulanarak yapılmıştır. Yer yer edilgen yapı kullanan yazar, muhtevaya bağlı olarak etken yapıyı da tercih etmiştir. İddialarının epistemolojik niteliği daha çok dönemin medyasındaki gelişmelere bağlı olarak devam etmiş ve eserinde de çıkan haberleri alıntılıyarak yorumlamaya çalışmıştır. Kullandığı kaynakların bilhassa Türkiye ile ilgili olanlarında bir taraf söz konusu olmuşsa da dil ve üslubu hâkim bakış açısını yansıtmıştır. Söylenenlerin vurgusu daha çok haberler bağlamında olduğu için hafif, açık veya kapalı bir söyleme rastlanılmamış, fakat haberlerin mukayesesinde ihtiyatla yaklaşması gereken konularda açık kapı bıraktığı yerler olmuştur.

Değerlendirme

Yazar iddialarını desteklerken haber ve medyada çıkan söylemleri derlemiştir. Ayrıca İran'ın Türkiye'de aktif olması için çıkan radyo programları, gazeteler ve yayınevlerindeki kitapların söylemlerini de değerlendirerek mukayeseli çalışma yöntemini benimsemiştir. Genellikle yer yer tarihsel bilgiler vererek süreci daha iyi anlamayı okuyucuya sağlamış, çoğu kez de

kanıtlarını yorumlamak için bazı alıntılarını aktarmıştır. Ayrıca yazarın Sünni algıyla inşa etmeye çalıştığı metin, İran'ı tarafsız olarak ele almaya çalışsa da algıları ön plandadır. Yazarın bakış açısı kitabın girişinde bahsettiği üzere, İran'ı herhangi bir olumsuz yargıyla ele almaksızın, mevcut süreci anlayabilmek ve Devrim'den sonra ortaya çıkan sonuçları çoğu kez tarafsız olarak ilan etse de Sünni tarafgirlikle ele almaktır. Dil ve üslubu da zira bu yönde devam etmektedir. Fakat Devrim'e ve söylemlere, özellikle Türkiye içerisindeki İran menşeli yayınlara karşı ihtiyatla davranmayı seçmiş ve bazı noktalarda eleştiriler ortaya koymuştur. Yazarın niyeti bu bağlamda itham olmamış fakat Devrim'den hareketle dini bir birlikteliğin hayalini düşünerek, mezhep kavgalarının durdurulması ve İslâmî birlikteliğin inşasını düşünerek eserini, belgesel tarzda yazmıştır. Ayrıca yazarın bakış açısında ideolojiler de etkili olmuştur. Bilhassa Türkiye'nin laik sistemde oluşu yazarın mukayese kurarken kullandığı temel bakış açısıdır.

16- Hikmet Erdoğan, Büyük Pers Düşüncesinden Zülfikar'ın Yumruğuna, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008,

(808 sayfa)

İsmlendirmeler

- Büyük İran, s. 9, 10.
- İran İslam Cumhuriyeti, s. 11.
- Şii İran, s. 12.
- Sünni Türkistan Türkler, s. 12.
- Osmanlı Türkleri, s. 12.
- Şii Fars-Türk koalisyonu, s. 12.
- Bölgesel Şiicilik, s. 19.

- Ayetullah Ruhullah Humeyni, s. 31.

Hikmet Erdoğdu'nun eserinde isimlendirmeler muhtevaya göre etnik, dinî/mezhebî ve siyasî şekilde yapılmıştır. Buradaki isimlendirmeler herhangi bir taraf tutmaktan öte olmuş olup, tarihsel süreçteki devlet ve fikirlerin aktarılmasında da kullanılmıştır. Ayrıca eserdeki kurum ve kişiler yazarın hamasetinden uzak ele alınmış, dönemin yaygın kullanılan isimlendirmeleri tercih edilmiştir. İsimlendirmelerde herhangi bir oransızlık yoktur. Dengeli bir şekilde konulara göre yapılmıştır. İsimlendirmeler yapılırken olumlu-olumsuz yargı görülmemiş olup, bazı noktalarda Şia düşüncesinin İslâm'da olmayan yeri konularında tanımlamalar yapılmıştır. İsimlendirmelerde herhangi bir itham yoktur, kaynaklarda geçen adlarıyla yazılmıştır.

Atfedilen Nitelikler

- Büyük imparatorlukların beşiği İran, s. 10.
- Dünyanın eski uygarlığının üstünde bugün İran Devleti oturmaktadır, s. 10.
- İranlılar kendilerini insanlık tarihindeki en büyük kültürlerden ve en eski devletlerden biri saymaktadırlar, s. 11.
- Yanlış İslam akidesi Şiilik, s. 12.
- İran kimliğinin dönüşümü Safevi Hanedanı tarafından Şiileştirilerek oluşturulmuştur, s. 18.
- Yüksek bir Kültür olan İran, s. 22.
- İslâm aleminde ayırıcı ve radikal görüşleri olan Şiilik, s. 23.
- En eski İslam fırkası Şia, s. 24.
- Radikal bir Şii hareketine dönüşen Safevi Tarikatı, s. 41.
- İran'ın karşıtı Turan, s. 570.
- İran-Turan kavgası, s. 571.
- Fesat kaynağı Karamanoğulları, s. 581.

Yazar eserinde bilhassa İran'ın günümüze kadar olan tarihsel ve kültürel süreçlerini açıklamaya çalışmıştır. Burada atfettiği nitelik ve özellikler tarihsel olup, herhangi bir yanlış yönlendirmeye mahal vermeyecek düzeydedir. İran'ın tarihsel geçmişinde aldığı

isimlendirmeler de verilen özelliklerin kaynaklardaki tanımlarıdır. İran'ın bilhassa çok güçlü bir kültüre sahip olmasını vurgulayan yazar, çoğu kez İran'ın hemen hemen Ortadoğu'daki hâkim konumda olmasını buna bağlamaktadır. İran'ın Ortadoğu'daki konumundan hareketle de laik Türkiye'nin karşısında tavır takınmasının detaylarını yine İran'ın bölgedeki niteliklerine göre açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca İran'ın birçok dinden ve kimlikten beslenen bir coğrafya olması da bugünkü konumunun niteliğidir. İran'daki kozmopolit yapı ve tarihsel süreç içerisinde birçok farklı devletin coğrafyada devlet kurması, İran'ın yerleşik kültür hâline gelmesini sağlamıştır. Bu da bölgedeki birçok dinamiği etkileyen unsur olmuştur. Ayrıca İran'ın doğalgaz ve petrol gibi önemli kaynaklara sahip olmasından hareketle İran'ın Devrim sonrasındaki fikri ve ideolojik yapısını bunları silah olarak kullanması bağlamında inceleyen yazar, mevcut politikalarını Devrim öncesi ve sonrası şeklinde ayrıntılarıyla açıklamıştır. Ayrıca İran'daki her gelişme bir şekilde Türkiye'ye de etki edeceği için Türkiye'nin adımını her zaman ihtiyatla atmadı gerektiğini savunmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

- İran'ın dış politik söylemleri İslami olsa da bazen son sözü İran jeopolitiği söylemektedir, s. 11.
- İran İslam Cumhuriyeti'nde çoğu zaman, İran dinin hizmetinde değil, din İran'ın hizmetindedir, s. 11.
- İranlılar kendilerini Araplardan ve pek çok millettten üstün olduklarını düşünüyorlar, s. 11.
- Tek başına Türklerle baş edemeyeceğini anlayan İran, zaman zaman Hıristiyan Devletler ile ittifak yapmışlardır, s. 12.
- Şii İran'ın tahrik edici tutumu, Sünni Türkistan Türkleri ile Osmanlı Türklerini kendilerine hasım yaptı, s. 12.
- Halifelik için haksızlık yapan kişileri lanetlemek ve onlara sövmek Şiiler için bir nevi ibadet sayılır diyor, s. 37.
- Şiiliğin İran'a doğru siyasi bir akım olarak yayılışı Horasan'da kurulan Sasaniler Devleti zamanında olmuştur, s. 38. Fakat burada yazar Samaniler Devleti ile karıştırmaktadır ve tarihsel bir hata yapmaktadır.
- Türkiye'nin bugünkü jeopolitik yapıda en önemli bölgesel rakibi İran'dır, s. 568.

- Şahkulu İsyanı'nı Anadolu Şiiilerin Osmanlı Devleti'ne başkaldırmalarının somut bir örneği olarak görüyor, s. 587.
- İran sonrasında Türkiye-İran ilişkilerinde yer yer olumsuz sonuçlar çıkmıştır, s. 695-698.

İddialar gerekçelendirilirken yerli-yabancı çalışma ve kaynaklar kullanılmıştır. Bilhassa İran'ın Türkiye'ye yönelik söylemleri incelenirken dönemin haberleri ve bürokrasinin kullandığı söylemler ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Bunun yanında kaynakların değerlendirilmesi de tarafsız olup, tarafları olumlu-olumsuz yargıdan bağımsız tutarak tarafsızlık görülmemiştir. Yazarın kaynaklardaki bilgilerin doğruluğunu sağlamasında ise yine çalışmaların mukayeseli gözden geçirilmesi yapılmıştır. Argümanlarının en önemli kaynağı olarak ise İran'ın tarihsel dinamiklerinde arayan yazar, bu bağlamda İran'ın geniş bir tarihini vermeye çalışmıştır.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar, İranlıların Türklere karşı olan siyasetinin temelinde Şiiliğin olduğunu söylüyor, s. 23.
- İslam dünyasının önderliğinin Türkiye'de olduğunu düşünüyor, s. 23.
- Ehl-i Sünnet inancıyla Şii düşünceyi mukayese ederken imamet meselesini irdeliyor, s. 36.
- Yazar Moğolların baskınının İranlıları çok sevindirdiğini ve İranlıların gözünden Allah tarafından gönderildiğine dair delilleri alıntılıyor, s. 39.
- Yazar Türkiye-İran arasındaki Kasr-ı Şirin Anlaşması'nı bir mit olarak görüyor ve dostane ilişkiler olduğunu da düşünmüyor, s. 569.
- Ebedi-Türk İran dostluğu tezine karşı çıkıyor, s. 569.
- Türk-İran ilişkilerini iki zıt kutup olarak görüyor, s. 570.
- Büyük Selçuklu Devleti'ni Türk-İran halkının birlikte yaşamalarının örneği olarak görüyor, s. 575.
- Tarihsel dinamikleriyle ele alsa da Uzun Hasan'ın tavrını samimi bulmuyor, s. 582.
- Safevi Devleti'nin kuruluşunu açıklarken bir halk hareketinin başarısı olarak görüyor, s. 586.

- Şah İsmail'i dini ve milli bir bütünlük kurmak isteyen kişi olarak tasvir ediyor, s. 586.
- Şah İsmail'i kendi liderliği ve Şii mezhebi altında birleştirmeyi ve cihangir olmayı tasavvur eden kişi olarak tasvir ediyor, s. 587.
- Mezhep propagandalarını "memleketin" iç düzenini, ahengini, bütünlüğünü ve güvenliğini tehdit eden unsur olarak görüyor, s. 591.
- İran'ın desteklediği terör örgütlerini açıklıyor, s. 701.

Yazarın bakış açısında, dil ve üslubunda taraflı tutum gözlenmemiştir. Herhangi bir hamasi söylem de görülmemiş olup, çalışmaların sentezi ortaya koyulmaya çalışılmış ve Türkiye-İran ile ilgili zamanından beri söylenen tezlerin yanlışlığı ve doğruluğu üzerinden tartışma başlatılmıştır. Bilhassa 16.-17. yüzyıldan itibaren Türk-İran unsurlarının çatışmasını ayrıntılarıyla incelerken, yer yer İran'ın sürekli savaşçı politikalar izlediğini açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca yazarın bu eserdeki bakış açısı hâkim bakış açısı olup, kullandığı çalışmaları da tarihsel olguyu anlamak için kullandığı hemen anlaşılmaktadır.

Vurgular

- İran, İslam kültürü içinde kaybolmayı istemediği için, başlangıçta İslam'a karşı büyük direniş gösterdi, s. 11.
- Azerbaycan Türkleri Şiiliği İran'a yaymışlar ve Şii İranlılar ile bir kader birliğine girmişler, s. 12.
- Şah İsmail'in kurduğu İran Safevi Devleti, bir tarikatın devletleşmesiydi, s. 22.
- Şia'nın yayılma sebebi olarak görüyor: "Emeviler devri gelince Ali taraftarları zulme maruz kaldılar", s. 24.
- Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin Fransa'dan İran'a dönmesi ile birlikte 1 Nisan 1979'da İran İslam Cumhuriyeti kurulup yeni bir din anlayışı tezahür etti, s. 31.
- Şii mezhebi, Şii imamlarını peygamber statüsüne yükseltmiştir, s. 36.
- Şiilere göre Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetleri Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer tarafından değiştirilmiştir, s. 37.
- Şiilik X. asırda Irak ve İran'da hızla yayılmaya başlamıştır, s. 38.

- Türkiye'nin komşusu olan İran'daki her türlü gelişme, Türkiye'yi doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir, s. 570.
- Amid-ül Mülk ve Nizamülmülk İranlı idi, s. 575.
- Gerçekte bir Türk Devleti olan Akkoyunlu Devleti, özellikle Uzun Hasan'ın hükümet merkezini Diyarbakır'dan Tebriz'e naklinden sonra İranlılaşmaya başlamıştı, s. 583.

Yazarın söylemleri ve alıntıları vurgulanarak yapılmış, yer yer hafif ve/veya kapalı bir biçimde dile getirilmiştir. Çoğu kez edilgen fiil kullanan yazar, iddialarının epistemolojik niteliğini korumaya çalışmış ve argümanlarını modern çalışmalarla desteklemiştir. Yazar Türkiye-İran söz konusu olduğunda dinî/mezhebî yaklaşmış, fakat genel olarak her iki ülkenin de siyasi şartlarını ve reflekslerini göz önünde bulundurarak açıklamalarını sürdürmüştür. Bilgilerdeki doğruluklar akademi tarafından kabul edilir düzeyde olmuş, çoğu çalışma kontrol edilerek eserde alıntılanmıştır. Dil ve üslup da yine bu bağlamda akademik kurallara uygun olarak devam etmiştir. Yerli-yabancı kaynakları kullanan yazar, bazı noktalarda temel kaynak metinlere başvurmadığı da saptanmıştır. Tarihsel süreçler anlatılırken her iki mezhebin genel doktrinleri başvurularda tam anlamıyla referans alınmamıştır. Fakat bunun herhangi bir hamaset ürünü olduğu saptanmamıştır. Olaylar anlatılırken, bilhassa tarihsel süreçler belli başlı çalışmalardan özet bilgi niteliğinde olmuştur.

Değerlendirme

Hikmet Erdoğan tarafından kaleme alınan eser yerli ve yabancı kaynak ile araştırmalar kullanılarak hazırlanmış akademik bir çalışmadır. Eser İran'ın en eski tarihinden bugünlere değin gelerek, İran'ın kültürel ve tarihsel dinamiklerine odaklanarak, günümüzdeki ideolojisini yorumluyor. Ayrıca dini düşüncenin temelde önemli olduğunu vurgulayan Erdoğan, genel olarak İran'ın bulunduğu konumun önemli olduğunu düşünüyor. Hemen hemen tarafsız bir şekilde kaleme alınan eser, Sünni bir perspektif görülse de tarihsel dinamikler göz önünde bulundurularak yazılmıştır. Yazarın bakış açısında, dil ve üslubunda taraflı tutum gözlememiştir. Herhangi bir hamasi söylem de görülmemiş olup, çalışmaların sentezi ortaya koyulmaya çalışılmış ve Türkiye-İran ile ilgili zamanından beri söylenen tezlerin yanlışlığı ve doğruluğu üzerinden tartışma başlatılmıştır. Bilhassa 16.-17. yüzyıldan itibaren Türk-İran unsurlarının çatışmasını ayrıntılarıyla incelerken, yer yer İran'ın sürekli savaşçı politikalar izlediğini açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca yazarın bu eserdeki bakış açısı hâkim bakış açısı olup, kullandığı çalışmaları da tarihsel olguyu anlamak için kullandığı hemen anlaşılmalıdır.

17- Abdullah Yaman, İran Devrim İdeolojisi ve Humeynî, İstanbul: Konak Yayınları, 1979.

(207 sayfa)

İsimlendirmeler

- Fanatik Haçlı grubu, s. 7.
- Batı Emperyalizmi, s. 8.
- Türk Solunun İran Devrim Hareketi için kullandığı kavram “İslam Sosyalizmi”, s. 11.
- Sünnî-Şîî İttifakı, s. 13.
- İran Devrim Hareketi, s. 11, 13.
- Emperyalizmin iki dev başı Amerika ve Sovyetler, s. 17-18.
- Humeyni Hareketi, s. 21, 24.
- Ayetullahlar, s. 24.
- Etnik, ideolojik ve mezhebî adlandırmalar var: “Komünistler, Azeri Türkler, Sünnî Kürt aşiretleri”, s. 24.
- Hz. Ali, s. 196-198.
- Hz. Muaviye, s. 198-199; Muaviye, s. 198-199.
- Çoğu yerde Humeyni geçse de (s. 13, 25-26, 28, 34), yer yer Ayetullah Humeyni geçiyor, s. 69.
- Kendisini içkiye veren Şah İsmail, s. 96.

Abdullah Yaman'ın İran Devrim İdeolojisi ve Humeynî adlı eserinde isimlendirmeler dinî/mezhebî şekilde yapılmaktadır. Sünnî ve Şîî adlandırmalar yazarın bakış açısını yansıtmakla birlikte, ortaya koyduğu argümanlar da din merkezli olup, yorumları bu bağlamda ilerlemektedir. Eserin muhtevası içinde yer alan diğer isimlendirmeler ise tamamen Batı eleştirisiyle yazılmaktadır. Avrupa'ya karşı geliştirilen söylemlerin hepsi emperyalizm, sömürgecilik argümanları ile ele alınmıştır. Sünnîlerden bahsedilirken ise yazarın kendisinin

de durduğu merkezden yazılmaya çalışılmış, tarafların birbirleri hakkındaki sytlemlerini perspektif olarak Sünnî tarafın olumlu olacağı yönde yorumlanmıştır. İnan konusunda ise Türkiye'nin çıkarılması gereken dersin, İslâmî bir kimliğin tek "atı" altında toplanması gerektiği kanısına ulaşılmıştır.

Atfedilen Nitelikler

- "İnan İslam tarihinde her zaman itizali temsil etti.", s. 11.
- İnan için "siyaset çamuru propagandaları" tabiri var, s. 14.
- Humeyni Hareketi için "siyasi ataklığı yönü ile siyaset pazarlarında önderlik" yapar diyor, s. 22.
- şiiliğin saldırısı, s. 44.
- şiiler bütün sahabeyi karalamaktan korkmamışlardır, s. 44.
- Fitne hareketleri, s. 47.
- şiiliğin Gulat kolu hakkında "Allahlık isnat edecek kadar ileriye gitmişlerdir" söylemiştir, s. 50.
- Ehl-i Sünnet için "gerçek Müslüman" tabiri var, s. 51.
- şiilik ve Batınilik, s. 59-60.
- "Hasan Sabbah'ın terörist eylemcilerine Haşhaşin veya Haşişiyn deniliyordu", s. 68.
- şi-Batıni Tehlikesi, s. 74.
- Hıristiyan Avrupa için gönüllü müttetik olan şiiler, s. 84.
- İslam aleyhtarı ittifak ateşi, Haçlı, şia, Moğol, s. 83.
- şah İsmail, Osmanlılara karşi güttüğü sinsi ve düşmanca siyaset, s. 87.
- Hıristiyan Batı karşısında İslam'ın en büyük savunucusu Osmanlı Devleti, s. 90.
- Cihan devleti Osmanlı iktidarı, s. 89.
- Bozguncu şah İsmail, s. 91.

Yazar dinî/mezhebî bağlamda ele aldığı eserinde nitelikleri ve özellikleri atfederken Sünnî bir algıyla eserini ortaya koymuştur. Şia'nın genel olarak İslâm'da ayrılıkla anıldığını, tarihsel süreç boyunca adlarının hep propagandalarla geçtiğini söyleyerek argümanlarını İslâm dışı tez olarak sunmaya çalışmıştır. Şia'nın Hz. Ali dışındaki diğer halifeleri yok saymalarını, Sünnî inancın aksine On İki İmam doktrinlerini öne çıkarıp, kendi siyasi ve dinî argümanlarını temellendirmelerini de Humeynî'nin yazdığı eserden hareketle ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca eserinde hemen hemen her bölümde Sünnî-Şîî mukayesesi yaparak, delillerini kuvvetlendirmeye devam etmiştir. Yazarın "İran Devrimi"ne bakışı bu anlamda bir ders çıkarma niyeti taşısa da genel bir İslâmî birlik tahayyülü konusunda olumlu yönde -itikadi anlamda değil- gelişme göstermiştir.

Argümantasyon Teknikleri

- Siyonist güdümlü haber ajansları "Büyük İslam Hareketi" olarak adlandırıyor, s. 23.
- Yazar öne sürdüğü argümanlarda kaynak kullanmıyor: İran'daki yaşanan olaylarda, "kanlı çatışmalarda", "dış güçlerin ve gizli hücrelerin büyük tahrikleri vardır", s. 32.
- Yazar argümanlarını desteklerken Türk gazetelerinden yararlanıyor, s. 27, 29-35.
- Şiiliğin, "ılımlısından en aşırısına kadar", Hz. Peygamber'in ashabını bir bütün olarak "sevip saymadığını" söylüyor, s. 43.
- Şii denilince akla, genellikle İmamiye koluna mensup olanlar gelir. İran halkının ekseriyeti ve Irak halkının da yarısından fazlası Şia'nın bu koluna mensuptur, s. 51.
- Galiye'nin bu derece sapkınlığa varmalarının asıl tohumları, İmamiye'nin de inandığı İmamet konusundaki temel yanlışlarda yatmaktadır, s. 51.
- İmamiye'nin Ehl-i Sünnet'ten ayrılan en belirgin özelliği, İmamet meselesidir, s. 53.
- Sünnî inancının temel kaynaklarına bakılıyor, fakat Şiiliğin kaynaklarına inilmiyor.
- Şiilik, İslâm birliğini sarsmaya yönelik biçimde şekillendirilmiş, 11. asırda Mısır Fatimileri'nin desteği ile İslam ülkeleri karışıklıklara düşürülmüştür, s. 55.
- İbn Sebe fikirlerini yayarken, Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki tahrip edilmiş inanç şekillerinden örnekler getirmeyi de ihmal etmemiştir, s. 57.
- Şia'nın ve bilhassa Batınilığın siyasi baskılarla, siyasi cinayet ve terör hareketleriyle yaygınlaştırılması gerekiyordu, s. 66.

- “Nizamü'l-Mülk'ün ölümü Hıristiyan dünyasını sevindirmiştir” iddiası var, s. 69.
- “Hasan Sabbah'ın Haşhaşilerine verilen Fidaviye ismi, bugünün İran'ında Marksist-Leninist gerillalar tarafından kullanılmış ve Şah'ın devrilmesinde Humeyni taraftarlarıyla ittifak içinde bulunmuşlardır”, s. 69.
- Şah İsmail, 1503'de Şiraz şehrinde Sünni bilginlerin tümünü kılıçtan geçirdi, s. 88.
- 1505'de İkinci Bayezid'in elçi heyetinin ağırlanması sırasında Sünni bir alimi öldüren Şah İsmail tasviri, s. 89.
- Osmanlı'nın Safeviler'e karşı barışçıl bir politika izlediğini söyleyen yazar, Safevilerin ise tam aksi konumda durduğunu belirtir, s. 90.
- İddialar gerekçelendirilirken Sünnî ve Şia'nın kaynakları ele alınarak değerlendirilmiştir. Yaman öncelikle Humeynî'nin eserini kullanarak Şîî düşüncesinin kaynaklarını tespit etmeye çalışmış, ardından hadis külliyyatındaki karşılıklarını mukayese etmiştir. Ayrıca birçok konuda Gazzali'den de yararlanarak Bâtînî propagandaya karşı söylemlerini kuvvetlendirmiştir. Eserin muhtevasında genel olarak her iki mezhebin birbirlerine karşı söylemlerini analiz etmek, bunu yaparken de kaynakları kendi bakış açısına göre yorumladığını tespit etmek mümkündür. Bazı ihtilafli konularda ise yazar herhangi bir kaynak belirtmeksizin kendi yorumunu ilave ederek, “ihtimaller” üzerinden hareket etmiştir. Geçmişteki Sünnî-Şîî ilişkilerini ele alırken Şîî tarafın savaşçı politikalarını eleştirerek, Sünnî-Şîî ittifakının neden olmadığını da kendi yorumlarıyla aktarmıştır. Yazar hilafet meselesini açıklarken argümanlarını inşa etmek için de yine kaynaklara başvurarak, hilafetin nasıl bir mekanizma olduğunu, kimlerin ehil olabileceğini ve seçilebileceğini açıklamaya çalışmış ve burada da tarafgir yorumlar dikkat çekmiştir.

Yazarların Bakış Açıları

- Sünnî bir bakış açısı var.
- İran Hareketi'nden yararlanmanın zor olduğunu düşünüyor; “Çünkü, ileride görüleceği gibi Humeyni'nin düşünce yapısı Şia inancına göre şekillenmiştir. Şia inancı ise, İslam'da daima sapma bir hareket olarak kalmış ve çok nadir hallerde Ehl-i Sünnet'e yaklaşmıştır.”, s. 37.
- Şiiliğin, İslam dünyasına dini, siyasi ve kültürel bütünlüğüne çok zarar verdiğini söylüyor, s. 42.

- “Gulat, yalnız Ehl-i Sünnet bilginleri nazarında değil, İmamiye bilginleri nazarında da İslam dışı bir cereyandır”, s. 50.
- Şiilik İslam’ı yıkmak niyetindedir, s. 56.
- Şiiliği tamamen İslam dışı görüyor, s. 56-57.
- Ehl-i Sünnet inancının İslam birliğini korumayı, yabancı pürüzleri sokmamayı hedeflediği fikri var, s. 60.
- Ehl-i Sünnet imamı ile Ehl-i Beyt’in sülalesi bir düşmanlık içine girmemişlerdir, s. 61.
- Selçuklu lehine yapılan olumlama var, İslam’ın birleştirici rolü olduğuna yönelik söylemleri de mevcut, s. 74-75.
- Selçuklular dışında kurulan diğer devletler (Fatımiler, İlhanlılar) doğrudan düşmanca tutum içinde ele alınmıştır, s. 83.
- Şah İsmail’e karşı Ehl-i Sünnet inancının etkisiyle düşmanca tavır, s. 87-90.

Yazarın bakış açısı tam anlamıyla hamasi olmamakla birlikte, kendi durduğu merkezden baktığı için “Sünnî İslâm Birliği” tahayyülünden hareketle İran Devrimi’ni bazı noktalardan kabul edip, itikadi anlamda reddeden bir konumda durmaktadır. Söylemlerinin ve argümanlarının hemen hepsi hadislerden ve dönemin önemli fıkıhçılarından getirdiği yorumlarla birlikte devam etmektedir. Her iki taraftan da alıntılar yaparak mukayese kurmaya çalışmış, fakat yer yer bazı mukayeseler kaynaklı olarak yorumlardan ibaret kaldığı gözlenmiştir. Eserin aynı zamanda tarihsel süreci de kapsadığı göz önüne alınırsa, tarihsel bilgilerdeki kaynak kullanımının yetersizliği, yazarın bakış açısını kısmi anlamda olumsuz etkilemiş olduğu görülebilir. Tarihsel hadiselerle yaklaşırken dönemin siyasi, sosyal, politik gelişmelerinin kısmen atlandığı görülmüş, bu hadiselerin dinî merkez üzerinden ele alındığı saptanmıştır. Bu bağlamda ele aldığı argümanları da Sünnî perspektiften yorumlayarak tarihsel bağlamın “altı” tam anlamıyla doldurulamadığı çıkarılabilir. Geçmişte Sünnî-Şîî ittifakının vuku bulamamasındaki etmenin Şîî tarafından kaynaklandığını da dile getirerek olaya bakışının bu noktada tek taraflı olduğu çıkarılabilir. Bunun yanında söz konusu bakış açısı sadece Sünnî-Şîî merkezli olmayıp, yer yer Avrupa’dan da bahis açıldığında Avrupa’ya bakışı tamamen olumsuz bir şekilde devam etmektedir. Avrupa’yı bir olgu olarak ele alıp, geçmişin ve ilerleyen dönemlerin hepsinde aynı “çizgide”, yani olumsuz anlamda devam edeceğini dile getirmektedir.

Vurgular

- CIA vb. kuruluşlar İran olaylarını yoğurmaya çalıştılar, s. 23.
- İran'daki mollalara göre Humeyni'nin dini metinlerin yorumunda güçlü ve parlak fikirleri yok, s. 26.
- “Şia düşüncesinde ilk üç halifeye itibar edilmediği ve hatta değişik Şia akımlarında onlara ağır hareketlerde bulunduğu halde, Ehl-i Sünnet düşüncesinde Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile Ehl-i Beyt'in öteki mensupları hayırla anılırlar.”, s. 41.
- “Şiilik, Ashap arasında düşmanlığa dayanan bir ayrıcalık meydana getirmiştir.”, s. 42.
- İmamların her sözü, peygamberden nakledilmiştir. Yani onların her dediğini peygamber demiştir, s. 52.
- Şia'nın varlığı, daha ortaya atıldığı andan itibaren, İslâm dünyası ve İslâm birliği için başlıca tefrika, fitne ve tehlike kaynağı olmuştur, s. 55.
- Şiilik Yahudilikle uyuşmakta ve Şiilik hareketinin Yahudi kaynaklı olduğu inancı, s. 57.
- Selçuklu Devleti'nin temel politikası Hıristiyan Garb'a yönelen bir fetih hareketiydi, s. 73.
- Fatımiler Sünni Müslümanları ağır baskı altında tutuyorlar, s. 74.
- Sünni-Şii İttifakı'nın kurulamaması önündeki engel Şah İsmail, s. 96.
- Siyasi-dini karakterli lider Humeyni, s. 107.

Yazarın öne sürdüğü iddiaların vurgulanarak yapılmakta, doğrudan söz konusu kişilerin eserlerinden alıntılar yapılarak devam edilmektedir. Muhtelif konular ele alınırken olumsuz yönler öne çıkartılmış, Şiî kaynakların birçoğu atlandığı görülmüş, dil ve üslubu ise yazarın tarafsız gözükse de yer yer hamasi niyet görülmüştür. Buradaki hamaset “İslam Birliği”nin önündeki engel olan Şiîlerin olduğu için yapılmıştır. Bilgilerdeki doğruluklar sınındığı zaman yazarın yorumuyla örtüşse de çoğu kaynak taranmadan, kendi argümanını destekleyecek delillerden istifade edilmiştir. Yazarın belirttiği gibi, bu günlerde, Müslümanların yaşadığı çatışmalarda bir “el kitabı” sunmak için yazdığı fikrinden hareketle, kitabın genel kanaati bütün Müslümanların “düşman” kim olursa olsun birlikteliği olmalıdır. Eserin muhtevası, bu iki mezhebin birbirleri arasında yaşadığı çatışmalarla devam etmektedir.

Değerlendirme

Abdullah Yaman'ın Konak Yayınları'ndan (İstanbul 1979) çıkan İran Devrim İdeolojisi ve Humeyni adlı eseri akademik nitelikte olmaktan uzaktır. Tarihsel ve kültürel bağlamlarda

Selçuklular, Fatimiler, Safeviler, Osmanlılar hakkında bilgiler veren yazar, yerli-yabancı kaynakları ve araştırmaları atlamıştır. Klasik söylem ve argümanlarla birlikte, Ehl-i Sünnet inancının etkisiyle eserini kaleme almıştır. Şii ile Sünniliği mukayese ederken de çoğu kez Sünnî düşüncenin kaynaklarından hareket etmiştir. Burada tek istisna, Humeyni'nin eserinden yapılan alıntılardır. Humeyni'nin düşüncelerini açıklarken yaptığı alıntılarda da eserin orijinali kullanılmamış olup, Türkçe çevirisi kullanılmıştır. Tarihsel hadiselerle yaklaşırken dönemin siyasi, sosyal, politik gelişmelerinin kısmen atlandığı görülmüş, bu hadiselerin dinî merkez üzerinden ele alındığı saptanmıştır. Bu bağlamda ele aldığı argümanları da Sünnî perspektiften yorumlayarak tarihsel bağlamın "altı" tam anlamıyla doldurulamadığı çıkarılabilir.

18- İran Bir Erkek Diktatörlüğü, İpek Çalışlar – Oral Çalışlar

İsimlendirmeler

- Molla rejimi (6)
- Baskı rejimi (8)
- Erkek diktatörlüğü (9)

Atfedilen Nitelikler

- Çalışma İran'daki sistemi "baskı rejimi" olarak tanımlamakta.
- Kadınları ezen bir sistem olduğunu söylemekte.
- Siyasal ve sosyal özgürlüklerin bulunmadığını belirtmekte.
- Muhalefetin sürekli baskıya maruz kaldığı belirtilmekte.
- Gazetecilerin ve yazarların baskı altında olduğu söylenmekte.

Argümantasyonlar

Yazarların argümanları İran'a gerçekleştirdikleri bir geziye dayanmaktadır. Bu gezi süresince halkla girdikleri etkileşimler, ettikleri sohbetler ve karşılaştıkları manzaralar üzerinden çıkarımlarda bulunmaktadırlar. Yazarların şahsi gözlemlerine dayalı bu eserin bilimsel niteliği elbette tartışmalıdır. Argümantasyonları yalnızca kendi gözlemleri ile sınırlıdır ve 1 haftalık bir geziye dayanarak koca bir ülkeye dair yaptıkları çıkarımlar oldukça iddialı olmaktadır.

Örneğin yalnızca bir taksi şoförüne sorulan "yönetimden memnun musunuz?" sorusuna aldıkları olumsuz bir yanıtı dayanarak (15) tüm halkın yönetimden memnun olmadıklarına

ilişkin yaptıkları çıkarım basit ve yanıltıcıdır. “Molla rejimi sallanıyor” şeklinde sansasyonel ve pejoratif bir ifadeyle bu çıkarımı aktarmaları ise daha çok dikkat çekmek isteyen gazetecilerin kullandıkları dili hatırlatmaktadır.

“Binlerce insan darağaçlarında can verirken, mollalar rejimlerini güçlendirmiş. Şiddet ve baskı, devlete egemen olan mollaların, iktidarı yürütebilmek amacıyla seçtikleri bir yöntem haline gelmiş.” (15-16) Yazarların çizdikleri bu tablo, İran’da düzenlenen seçimleri, rejimin muhalifi dedikleri Cumhurbaşkanı Hatemi gibi figürlerin bu seçimleri kazanarak yürütmenin başına geçebilmeleri gibi fenomenleri açıklamamakta, İran siyasal yapısının girift karakterine nüfuz etmekte yetersiz kalmaktadır.

Kitap boyunca İran’daki müesses nizam ile reformcular arasındaki mücadeleye dikkat çekilmekte ve bu mücadele reformcuları olumlayan bir dil ile verilmektedir. Reformcuların mücadelesi “direniş” sözcüğü ile değer yüklü bir biçimde ifade edilmektedir. (18)

Daha sonra büyük oranda doğru ve tutarlı bir şekilde İran siyasal sisteminin yapısı üzerine bir anlatı yapılmış. Bunun arından İran’daki muhalif gazeteci ve yazarlarla görüşmeler gerçekleştirilmiş. Reformcu yayın organları hakkında bilgiler verilmiş. Bir takım muhafazakâr gazeteci ve yargı organları hakkında da bilgiler verilmiş.

Kadınların dezavantajlı konumlarının kaynağı olan yasal yapıya değinilmesi önemli ve ikna edici argümanlar sunuyor. (50-54) Bazı başarılı kadınlarla görüşmeler yapılmış ve düşünceleri aktarılmış.

İran’daki bir takım muhalif yazar ve aydınla da görüşmeler gerçekleştirilmiş ve düşünceleri aktarılmış. Bu kısımlar da çarpıcı örnekler ile İran’da düşünce ve siyasi hürriyetlere yönelik bir baskının olduğunu tartışmaya mahal vermeyecek bir biçimde ortaya koyuyor. (69-84)

Kitabın takip eden bölümünde İran’ın insan hakları karnesi ele alınmış ve ağır insan hakları ihlalleri örnekleriyle sunulmuş. (85-91) Kalan bölümlerde ise gündelik hayattan izlenimler ve Kum ile İsfahan kentlerindeki gözlemleri aktarılmış. (92-126)

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar İran’daki siyasal sisteme karşı tamamen muhalif bir pozisyonlardalar. Gazeteci olmaları sebebiyle kullandıkları dil daha çok haber dili niteliği taşıyor ve argümanlarını bilimsel yöntemlerle temellendirmemişler.

Vurgular

İran’daki yapının erkeğe öncelik tanıyan ve kadını ezen bir yapı olduğu eser boyunca sürekli tekrarlanıyor.

Bunun dışında rejimin din adamlarının kontrolünde olduğu, tamamen bir baskı rejimi olduğu ve demokrasi, insan hakları ve özgürlük gibi değerlerden yoksun olduğu da sürekli vurgulanan konular arasındadır.

Değerlendirme

Yazarların bakış açıları taraflı, üslupları subjektif ve argümantasyonları ile veri elde etme biçimleri bilimsel yöntemlere uygun değildir. Ancak bu eserin tamamen safsata olduğu anlamına gelmemektedir. Yazarlar gazeteci olduklarından dolayı kendi zaviyelerinden ve mesleki formasyonlarından kaynaklanan biçimde meseleleri ele almışlardır. Bazı argümantasyonları aşırı yorum, zorlama sonuç çıkarma ya da temelsiz genelleştirmeler olsa da bazı argümanları tartışmayı gerektirmeyecek kadar açık ve güçlüdür.

19 - Ömer Turan, Medeniyetlerin çatıştığı nokta Ortadoğu, İstanbul: Yeni Şafak Gazetesi, [t.y.].

İçerik: Eser 9 bölümden oluşmaktadır. Başlıklar; Genel Bakış, İlk Çağlarda Ortadoğu, Batılılaşma Süreci, İki Savaş Arası Ortadoğu, Siyonizm, İsrail ve Filistin Direnişi, Ortadoğuya Yön Veren Fikir Akımları, 1945'ten Günümüze Ortadoğu, Sıcak Noktalar, Genel Değerlendirme.

Eser genel itibarıyla Ortadoğu tarihi ve bu coğrafyada ortaya çıkmış dinler ve devletlerin tarihi seyirini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Eserin İran ile ilgili olan kısımların şu başlıklar altında olduğu tespit edilmiştir: Dördüncü Bölüm: İki Savaş Arası Ortadoğu-İran başlığı (121); Yedinci Bölüm: 1945'ten Günümüze Ortadoğu-İran başlığı (313); Sekizinci Bölüm Sıcak Noktalar-Şiiler ve İran'ın Müdahalesi başlığı(383).

Tespit edilen bu başlıklar altında İran'la ilgili yazarın tutumu hakkında;

1. Kullanılan isimlendirmeler

Yazarın "Batı" ve "Avrupa" hakkında olumsuz sıfatlar benimsediği; İran hakkında göze çarpan herhangi bir olumsuz niteleme olmadığı görülmüştür. Ortadoğu kavramının "sömürgeci batının" oluşturduğu "suni sınırlarla" kurulduğu iddia edilmiş; Avrupa'nın sürekli olarak sömürgeci sıfatı ile nitelendirilmiş; Batı'nın Osmanlı devletinden bu yana samimiyetine inanılmayan bir cephe olduğu, "iç işlere karışan", "iki yüzlü tutumlara sahip", "dini meseleleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanan" ve "demokrasi ve özgürlük havarisi kesilen" bir kimliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. Yazara göre siyonizm "Yahudilerin geliştirdikleri Kudüs edebiyatının sonucudur". Osmanlı Devleti Yahudilere "bile" huzur ve güven sağlayan bir devlet olarak tanımlanmıştır. Yazara göre Ortadoğunun yeniden yapılanması ve yönlendirilmesinde asıl faktör Avrupalı sömürgeci güçlerin müdahaleleridir. İranla ilgili

kısımlarda ise göze çarpan nitelendirme İslam devriminin “yüzyılın en büyük halk ihtilali” olarak vafedilmesidir. Ayrıca İran-İrak savaşı “manasız savaş” olarak görülmüş, Humeyni sonrası İran bazı politikalar benimseyerek diğer ülkelerce artık tehdit ülke olarak algılanmamış hatta yazar tarafından “saygın komşu” sıfatını almıştır.

2. Üslup/dil-akademik şahsi değerlendirme

Çalışma akademik bir çalışma olmaması sebebiyle akademik bir üslup benimsenmemiştir. Bununla birlikte yazar tarihi bilgileri aktarırken -eserin tüm bölümleri genel olarak tarihi bilgilerle doludur- deskriptif bir üslupla kendi yorumlarını zaman zaman katarak olayları aktarmıştır. İran'la ilgili kısımlarda da üslup değişmemiştir.

3. Argümantasyon/kaynak kullanımı

Eserde dipnot ve kaynakça bulunmamaktadır. Yazar zaman zaman bahsi geçen tarihi bilgileri haritalar ve resimlerle desteklemiştir.

4. İran'a karşı tutum, taraflı kullanım

İran'a karşı taraflı bir tutum algılanmamıştır. Yazarın İran hakkında görüş belirttiği nadir konulardan biri devrim ihracıdır. Yazara göre İran devrim sonrası ihraç politikası benimsemiş, İran'ın devrim ihracını diğer İslam ülkelerinde bir politika haline getirmesi ülkeleri tedirgin etse de alınan önlemler sonucunda Lübnan dışında başarıya kavuştuğu bir yer olmamıştır. Yazar bu kısımda bile İran hakkında olumlu-olumsuz yorumlarda bulunmamıştır. Ayrıca dikkat çeken bir husus da yazarın İran'ın devrim ihracı yaptığı ön kabulüyle hareket etmesine ve Hizbullah'ı İran'ın kurduğunu açıkça belirtmesine, ardından Hizbullah'ın da maddi ve manevi olarak İran'dan destek görüp, kaçırma ve bombalama gibi olaylara karışmasını belirtmesine rağmen, İran'ı açıktan terörist şeklinde sıfatlarla nitelememesidir. Hatta yazar İmam Humeyni Sonrası İslam Devrimi başlığı altında Humeyni'den sonra benimsenen bazı politikalar sonucu artık İran'ın korkulan şüphe duyulan ve tehdit unsuru olarak algılanan bir ülke olmaktan çıkıp herkesin ilişkilerini geliştirdiği saygın bir komşu olduğu belirtilmiştir.

20 - Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet, Taha Akyol, 9. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, 2013.

Eser Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye'de, eş zamanlı olarak ise İran'da mezhep ve siyaset konuları hakkında kaleme alınmış yazıların ayrı başlıklar altında incelenmesinden müteşekkildir. Yazar konuyu Osmanlı'da Bektaşilikten itibaren ele alarak tarihsel olarak İran İslam Devrimi'ne ve cumhuriyetin kuruluşuna kadar getirmiştir.

1. Kullanılan isimlendirmeler

Yazarın tarafsız tavrı, taraflar için kullandığı sıfatlara da yansımaktadır. Bir grup hakkında kaynaklarda geçen yahut diğer tarafın benimsediği bir sıfat var ise bunu genelde tırnak işareti içerisinde vermektedir. Örneğin Osmanlı'da merkez-kenar kavgasını anlatırken “Yezid zulmü” (s. 32) ve “Kızılbaş-Şii zulmü” (s. 34) gibi ifadeler tırnak içerisinde yer vermiştir. Bu da onun isimlendirmelerde dikkatli olduğu ve diğer gruba herhangi bir sıfat takmak konusunda dikkatli olduğunu göstermektedir.

2. Üslup/dil-akademik şahsi değerlendirme

Eser akademik bir çalışma olmamasına rağmen yazar üslup bakımından akademik üsluba yakın bir dil benimsemiştir. Kendi şahsi değerlendirmelerini genellikle itidalli bir üslupla ve çoğunlukla akademik kaynaklara dayandırmıştır.

Son kısımda belirttiği hususlardan anlaşılmalıdır ki yazar İran'a karşı yargılayıcı, polemikçi bir üsluptan kaçınmaktadır. Bu sebeple olayları aktarırken genellikle arka planını aktarmaya ve bazı sebeplerden bahsederek anlamlandırmaya çalışmaktadır. Örnek verdiği hususları da genellikle bir ders mahiyetinde zikrettiği; eserin kaleme alındığı tarihlerde Türkiye'de yaşanan toplumsal, siyasi sıkıntılara çözüm olması amacıyla örnek verdiği anlaşılmalıdır. Nitekim yazar eserin son kısmında tarihten dersler çıkarılması gerektiğini vurgulayarak Türkiye'de yaşanan devlet-dindarlar gerilimi ve toplum-siyaset kavgasının ancak bu derslerle sonlandırılabilceğini vurgulamıştır.

3. Argümantasyon/kaynak kullanımı

Eser boyunca Taha Akyol'un işlediği konularla ilgili ana ve orijinal kaynaklara başvurması konuyu tek taraflı ele almadığının ve tarafsız bir temellendirme ortaya koymaya çalıştığının göstergesidir. Bu açıdan yazarın iddialarını ve konularla ilgili düşüncelerini güçlü bir şekilde temellendirdiği söylenebilir. Hem tarihi hem mezhepsel hem de siyasi konularda konunun uzmanı isimleri referans aldığı görülmektedir. Bu şekilde yazar her iki tarafın kaynaklarına da doğru şekilde erişmeye çalışmaktadır.

4. İran'a karşı tutum, taraflı kullanım

Yazar konuyu İslam Devrimi'nden de önce İran topraklarında mezhep konusundan itibaren ele aldığı için Alevilik-Bektaşilik, Safevi Devleti hakkında görüşlerine de yer vermiştir. Yazarın bu konularda da tarafsız şekilde konuyu incelemeye çalıştığı söylenebilir. Örneğin, Alevilik konusunda özellikle taraflı olmayan ne Alevi ne Sünni yanlı davranan ama aynı zamanda ana kaynaklara atıf yaparak konuyu anlamaya çalışan bir tutum sergilemiştir. Somut bir örnek mahiyetinde, Osmanlı'da 16. yy'da devlete karşı isyan eden tüm heterodoks gruplara Alevi denemeyeceği, korkunç bir zulümle isyan eden bu grupların Kızılbaş olamayacağı, hatta

Kızılbaş tarikatının belli irfani ve edebi değerlere sahip olması sebebiyle bu grupların muhtemelen başka aşırı gruplar olduklarını iddia etmektedir (s. 45).

Safevi Devleti-Osmanlı Devleti ilişkileri ile ilgili ise kavganın mezhepsel değil siyaseten olduğunu, Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim'in benzer iki güçlü lider olarak karşı karşıya gelmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Safevi Devleti'nin bir politika olarak Sünni halkı baskı ile Şiileştirdiği fikrini benimsemekte (s. 34) ve bazı İngilizce kaynaklara atıf yaparak bunu delillendirmektedir. Ancak bu mezhep değişikliğinin sebeplerini anlamaya çalışmakta ve şu şekilde izah etmektedir: Nasıl Osmanlı'da devlet Sünni ulema ve fıkıhı üzerine kurulduysa İran'da da devlet Şii ulema ve fıkıhı üzerine kurulmuştur. Yazara göre eğer Şah İsmail devleti on iki imam Şiiliğine geçirmeseydi ayakta kalamazdı (s. 91). Bu şekilde Şah İsmail hem on iki imam Şiiliğinin fıkıhı gücünü hem de Fars devlet tecrübesini arkasına almıştır.

5. Konularda taraf tutma

Yazarın konuyla ilgili en öne çıkan ve sık sık dillendirdiği iddialarından birisi tarihte Şii-Sünni çatışması olarak bahsedilen karşı karşıya gelmelerin mezhepsel değil siyaseten olduğudur. Örneğin yazara göre, Safevi Devleti Kızılbaş Türkmenlere Osmanlı'dan daha gaddar davranmıştır (s. 47). Yazar bu cümleyle sorunun mezhep çatışması değil merkez ile yerleşik hayat kuramayan göçebe hayat tarzının çatışması olduğunu bir kez daha dillendirmektedir. Yazarın Osmanlı'daki Alevi-Sünni çatışmasındaki ana iddiası bu çatışmasının mezhepsel değil merkezi teşkilat ile göçebe hayat tarzını benimseyen yerleşik hayatı reddeden grupların kavgası olduğudur. Bu iddia Osmanlıda isyan eden gruplar için de benimsenmiştir. Yazara göre Osmanlı Bektaşî tarikatıyla kavgalı değil saygılıdır ve onunla iç içedir (s. 47). Sonraki dönem yaşanan merkez-kenar çatışmasının sebebi, mezhep yani Sünni-Şii çatışması değil dönemin sosyal ekonomik ve siyasi süreçlerin etkisidir (s. 45). Bu düşüncesini genel olarak Şii-Sünni ilişkileri için de benimsemiş, meselenin teolojik bir konudan öte, tarihi ve sosyolojik bir konu olduğunu belirtmiştir (s. 119).

Şii-Sünni siyaset düşünceleri karşılaştırılmıştır. Sünni düşüncenin aksine Şii siyaset düşüncesinde siyasetin merkezine ulemanın oturması ve imamların bir vekili olarak ulemanın dini yetki mercii olarak görülmesi hususuna vurgu yapılmış, bazı ayrışma noktaları sıralanmıştır (s. 121-123). Şiilikte benimsenen bu siyaset düşüncesinin İslam devrimine yol açtığını belirtmiştir (s. 135). Bu konularda da yazarın ilgili akademik kitap ve makalelere atıf yaptığı dikkat çekmektedir. Bu hususlarda yazar daha çok bilgi verici bir üslup benimsemiştir.

Yazar Sünni ve Şii düşüncedeki ulema algısını aktardıktan sonra 28 Şubat sürecinde kamuoyundaki Türkiye'nin İran olacağı şeklindeki algının Osmanlı ulema geleneği sayesinde

boş bir korku olduğunu belirtmiş, Şii ulemanın önderlik ettiği türden şeriatçi ayaklanmaların Türkiye’de hiçbir zaman olmayacağını iddia etmiştir (s. 145).

Yazar İran ve Osmanlı’yı eğitim, reformlar ve meşrutiyet tecrübesi açısından da karşılaştırmıştır. Daha sonra İslam Devriminin oluş biçimi ile cumhuriyetin kuruluşunu kıyaslamıştır. İran ve Türkiye arasında şu üç faktör belirleyici olmuştur: siyasi otorite (Şia’da imamların temsil etmediği her otorite daima gayrimeşru görülmüş, Sünnilikte ise aksine güçlü bir ulu’l-emr’e itaat vurgusu var olmuştur.), ulema otoritesi (Şia’da ulema imamın temsilcisi olduğu için ulemaya itaatsizlik imama itaatsizlik olarak algılanmış; Sünni Osmanlıda ise ulema devlet memuru olarak devletin emrindedir.), halkın siyasi kültürü (İran’da halk ayaklanmasının sebebi ulemayı yüce görerek onu tercih etmesidir.). Yazar bu sebeplerden ötürü Türkiye’de irticai bir kalkışmanın sosyolojik temelden yoksun bir paranoya olduğunu tekraren vurgulamaktadır (s. 169-171).

Yazarın tüm bu kıyaslamalarda taraf tutmamaya çalışarak her iki tarafın siyasi, sosyolojik ve ekonomik durumlarını aktarmaya çalışmasına rağmen, Osmanlı’nın siyasetini ve Sünni paradigmayı -eksik ve başarısız yönlerini de vererek-üstün tuttuğu söylenebilir. Alt metinde onun Osmanlıyı İran’dan daha başarılı görerek yücelttiği hissedilebilmektedir. Bununla birlikte İran hakkında açıktan küçümseme, hakaret gibi lafızlar kullanmadığı açıktır.

Yazarın eleştirdiği en önemli noktalardan biri Osmanlı’da ve Türkiye’de yaşanan olumsuzluklarda sorunun dinde aranmış olmasıdır. Yazar hem Osmanlıda hem de Türkiye’de olayların temelindeki sosyoekonomik sebepleri görmeden sorunu dini indirgemenin ortak bir düşünce biçimi olduğunu söylemektedir (s. 191). Yazara göre hem doğuda hem batıda din farklılıkları birleştirmiş ve bu ölçüde devletlere temel olmuştur.

Yazarın eserin son kısmındaki izahatleri, kitabı asıl kaleme alış amacının Türkiyedeki “İranlaşma” ve “irtica” korkusuna karşı çıkmak olduğu vehmini uyandırmaktadır. Eser ilk baskısını 1999 yılında yapmıştır. Bu tarih 28 Şubat sonrası bir süreç olmakla birlikte toplumda bazı kesimlerin “Türkiye’nin İranlaşması ve irticanın hortlaması” korkusunu yaymaya çalıştığı bir dönemdir. Yazar bu korkuların paranoyadan ibaret olduğunu eserinin farklı yerlerinde tekrar etmektedir. Kanaatimizce yazar Osmanlıdan itibaren konuyu ele alarak bu iki ülke arasındaki bazen benzer ancak çoğu zaman farklı yönleri ortaya koymak suretiyle bu korkuların birer paranoya olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır. Son cümleleriyle de tarihten dersler çıkarmak gerekli olduğunu vurgulayarak kitabı toplumdaki ayrılıkları sonlandırmak amacıyla kaleme aldığını hissettirmektedir.

İsimlendirme: Genel anlamda İran'a yönelik doğrudan ve sürekli bir şekilde tekrar eden bir isimlendirme söz konusu değildir. Ağırlıklı olarak İran ve İran İslam Cumhuriyeti gibi resmi isimlendirmelere sadık kalınmıştır.

Atfedilen Nitelikler: İran kitap boyunca Ortadoğu'nun önemli bir aktörü olarak ele alınıyor. Yazara göre, İran Ortadoğu'daki birçok olayı etkileyebilme gücüne sahip büyük bir "oyuncu"dur (s. 100). Türkiye bağlamında ise yazar İran'ı "gücünden çekinilmesi gereken bu nedenle ittifak ilişkisi içerisinde olunması gereken ülke" olarak tanımlıyor (s. 58). Bir başka tartışmada ise yazar, İran Devleti'ni "militan devlet" biçiminde tanımlıyor. Buna bağlı olarak Yemen'de Husilerin Lübnan'da ise Hizbullah'ın İran benzeri "militan devlet" kurmaya çalışan yapılanmalar olarak görüyor (s. 58). Bu bağlamda yazar, Ortadoğu'da birçok çatışmanın kaynağı olarak İran'ı görmektedir. Ona göre Yemen, Suriye ve Lübnan gibi ülkelerdeki karışıklıkların kaynağı İran'dır ve bu analizine bağlı olarak yazar, İran için birçok kez "İran tehlikesi" (s. 111) ifadesini iç çatışmaların yaşandığı ülkeler için ise "İran sarmalı" ifadesini (s. 51) kullanmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri: Kitabın çok büyük bölümünde yazar güncel sorunları değerlendirmekte diğer kısımlarda ise tarihi analiz yapmaktadır. Her iki kısımda da yazar, tarafsız bir gözleme sahip analist izlenimi vermektedir. Örneğin iki ülke ilişkilerini değerlendirdiği kısımda yazar, İran'ın Türkiye'yi "müttefik ve kardeş" olarak görmeyeceğini söyleyerek "güvenilmez İran" söylemini desteklese de bu analizini Uİ literatüründe realist yaklaşıma bağlı olarak yapıyor (s. 58). Ona göre İran bölgede Türkiye'den çok daha güçlü bir ülkedir ve bu nedenle de Türkiye ile rekabette devletler arası ilişkilerde olduğu gibi kendi çıkarlarını gözetmesi beklenecektir. Yazara göre İran'ın bu davranışı İran'a özgü bir özellik olmanın ötesinde devletlerarası ilişkilerin bir özelliğidir.

Yazarın Bakış Açısı: Yazarın üslubunda doğrudan bir tarafgirlik söz konusu değildir.

22 - Tayyar ARI, Geçmişten Günümüze Orta Doğu. Siyaset, Savaş ve Diplomasi, 5.baskı. Bursa: MKM Yayıncılık, 562 sayfa, 2012.

İsimlendirmeler

Devrim sonrasının incelendiği kısımlarda rejimin Şii kimliğinin öne plana çıkaran isimlendirmeler kullanılmıştır. Fakat doğrudan itham edici olumsuz isimlendirmeler kullanılmıyor

- Devrim sonrası için "Şii rejim" ifadesi. (s. 150)

Aktörlere Atfedilen Nitelikler

Dış politikanın incelendiği kısımlarda İran'a kimlik merkezli nitelikler atfediliyor. İran'ın bölgedeki siyaseti genel anlamda mezhepsel ayrılıklar merkeze alınarak aktarılıyor.

- Bölgedeki devletlere tehdit oluşturan Şii rejim. (s. 150)
- Şiiiler üzerindeki etkisiyle bölgedeki devletlere tehdit oluşturan İran. (s. 394)
- Şii inancına dayanan otoriter rejim (s. 368)
- Şii gruplar üzerinden bölgede istikrarsızlık oluşturan İran (s. 399)
- Bahreyn'deki Şii ayaklanmalarını destekleyen İran. (s. 511)
- İran-Irak savaşında bir taraftan savaşırken diğer tarafından devrimi ihraç eden rejim (s. 432)
- Kendisini Pers imparatorluğunun varisi olarak gördüğünden, bölgesel bir güç olamaya çalışan İran (s. 440)
- Devrim sonrası bölgesel tehdit olarak Şii radikalizmi. (s. 399)

Argümanların Kullanılışı

Bilgilerin Doğruluğu

İran merkezli kaynaklar kullanılmamış. Eserin çoğu yabancı kaynaklardan oluşuyor. Birincil kaynak olarak Gazeteler taranmış. Fakat bu durum bilgilerin doğruluğu açısından sorun arz etmiyor. Bunun yanında metinde aktarılan tespitlerde kaynak göstermeye özen gösterilmiş.

- Şah İsmail döneminde bölgede kökleşmiş Şiilik olamamasına rağmen zorla İsmail zorla Şiirleştirme yoluna gitmiştir. (s. 403)
- İran'ın Bahreyn'deki Şiiileri kışkırttığını kısmen doğru kabul etse de yazar bunun tam olarak gerçeği yansıtmadığını da ifade ediyor. (s. 367)

Tarafgirlik

İran'ın bölgesel politikalarını ele alırken yazarın objektif davrandığı söylenemez.

- İran, nükleer silaha sahip olmakla itham ediliyor. Bunu çeşitli argümanlarla destekliyor. Örnek; " ...İran yönetimi halkın milli duygularını tahrik etmek amacıyla da nükleer silaha sahip olmaya çalışmaktadır." (s. 440)

- Yer yer Türkiye/Osmanlı merkezli tarafgirlik söz konusu. Osmanlılar bölgedeki Şii nüfusunun farkında olup kabullenmiştir. Şah İsmail'in sunilere yönelik dışlayıcı politikalarına karşılık bu tespit öne çıkarılmıştır. (s. 405)

Yazarın Bakış Açısı

Yazar, Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümüne Profesör. Ortadoğu üzerine kitapları ve birçok akademik çalışmaları mevcut. Bu eserde İran'daki yönetime bakış açısı, rejimin mezhepçi ve baskıcı olduğu yönünde. Bunun yanında yazar, İran dış politikasının tamamen ideolojik unsurlarla değerlendirmiyor. Humeyni sonrasında pragmatik unsurların da öne çıktığı görüşünde. (s. 437)

- İran'ın ABD tarafından kuşatıldığını düşünerek barışçıl amaçlar adı altında nükleer silaha sahip olmaya çalıştığını aktarıyor. (s. 438)

Dil, Üslup ve Vurgulama

- Bölgedeki Sünni yönetimlere karşı dezavantajlı olan Şiiler İran tarafından destekleniyor. (s. 394)
- Körfezde iş birliğini tehdit eden durumlardan en önemlisi İran'ın devrim ihracı politikası (s. 399, s.457)
- Şah İsmail döneminde bölgede kökleşmiş Şiilik olamamasına rağmen zorla İsmail zorla Şiileştirme yoluna gitmiştir. (s. 403)
- İran'ın aslında caydırıcılık için nükleer güç olamaya çalıştığı söylenebilir. (s. 440)
- Hama'daki kitlesel yok etme ve sindirme hareketine karşı İran sessiz kalmayı tercih etmiştir. (s. 151)
- ABD'ye karşı en önemli bölgesel tehdit olarak resmediliyor. Bundan dolayı ABD'nin rejimi çökertmeye çalıştığı ifade ediliyor. (s. 380)

Değerlendirme

Ortadoğu tarihini genel hatlarıyla ele aldığı için İran'a fazla yer ayrılmamış. İran'ın incelendiği bölümde de (s.402-444) tarihi olaylar genel hatlarıyla bilimsel kaynaklara dayanarak aktarılıyor. Çoğunlukla ikincil kaynakları kullanan yazar, İran'ın bölgedeki faaliyetlerinde Şiiliğe ve rejimin yapısına fazlaca vurgu yapmaktadır.

Her ne kadar akademik bir metin aktarılmaya çalışılsa da eserin İran'a yönelik objektif bir tutum sergilemediği söylenebilir. Devrim ihracı, Şii gruplara olan destekleri ve nükleer

çalışmaları üzerinden İran bir tehdit olarak resmediliyor. Bunun yanında yazarın, doğrudan İran'a yönelik itham edici isimlendirmelerden ve nitelendirmelerden uzak durduğu söylenebilir.

Türkçe Tezler Derin Okuma Notları

1. Ali Kemal Ceylan, Devrim Sonrası İran'ın Teröre Verdiği Destek ve Türkiye'ye Yansımaları, Beykent Üniversitesi., Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Konu

Bu tez çalışmasında; Ayetullah Humeyni liderliğinde 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi sonrası İran'ın Rejim İhracına ve muhafazasına dayanan Uluslararası İlişkiler Politikası, bu politikada terörü destekleme nedenleri, bu politikanın Türkiye'ye etkileri ve Türkiye-İran ilişkilerinin seyri ele alınmaktadır.

İsimlendirme

Tezin başlığından da anlaşılacağı gibi tez, İran'ın devrim sonrası devrim ihracı politikasını benimsemesinin yanında bölgesel çıkarlar adına teröre destek verdiği, Türkiye'nin İran destekli terörün hedefi haline geldiği ön kabulü ile hareket etmektedir. Bu ilişki "kötü komşuluk" ve "hedef ülke olmak" şeklinde ifade edilmiştir. Tezin son bölümlerinde ise İran'ın bölgedeki çeşitli gelişmeler sonucunda Türkiye'ye karşı tavrını değiştirerek "iyi komşuluk" denilebilecek şekilde bir siyaset yürütmesi konu edinilmiştir. İran ile olduğu kadar ABD ve İsrail'e karşı da saldırgan davranan yazar İsrail için "ABD ve onun Orta Doğu'daki karakolu olan İsrail" şeklinde bir yargı cümlesi kullanmıştır.

Atfedilen Nitelikler

Genel olarak yazarın İran'a terörist sıfatını atfettiği ve kendi çıkarı ve Şii hilali projesi kapsamında diğer ülkelerde terör içerikli faaliyetlerde bulunduğunu iddia etmektedir. Yazara göre neticede İran Şii hilali projesi ile her ülkede desteklediği ve hatta parlamentolarına girmiş grup ve kişiler bulundurmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

Yazar kaynak ve dipnot kullanımı hususlarında da sıkıntı yaşamaktadır. Yaklaşık 100 sayfalık bir tez için oldukça sınırlı (2 sayfa) kaynak kullanımı dikkat çekmektedir. Bu, metin içerisindeki bilgilere de yansımaktadır. Birçok yerde okuyucu dipnot ve kaynak eksikliği hissederek iddianın kaynağını aramaktadır. Bu örneklerden yalnızca biri olarak, Şii

Hilali'nden bahsettiği kısımda yazar Şii Hilali "tehlikesi"nin hissedildiği ülkelerden bahsetmiş fakat kaynak göstermemiştir (s. 17).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın daha önce de belirtildiği üzere oldukça yanlı bir tutumu söz konusudur. Yazar İran'ın Türkiye'yi hedef aldığını ve hem bilfiil Türkiye içerisindeki şahsiyetlere suikast düzenleterek hem de Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütlerine destek vererek Türkiye'ye zarar vermeye çalıştığını iddia etmektedir.

Vurgular

Yazarın çalışmada benimsediği üslup zaman zaman akademik dilden oldukça uzak bir tutum sergilemektedir. Özellikle çalışmanın İran'ın teröre destek verdiği ve Türkiye için tehlike oluşturacak bir boyuta ulaştığının anlatıldığı kısımlarda yazar taraflı bir dil kullanmıştır. Yazarın benimsediği dil bazen, okuyucuda bu çalışmanın bir tez değil siyasi roman olabileceği vehmini uyandırmaktadır. Örneğin;

İran başarmıştı. Oluşan terör dalgası ve savaş İran halkını rejimlerine daha da bağlarken İran'ın bölgedeki sempatisini kesmedi. Herkes kendi derdine düşmüştü ve rejimin muhafazasına ilişkin uygulamaya konan strateji kanlı ama doğru şekilde işlemişti. (s. 19) İran rejim fidanını kanla sulayarak kökleri derin bir ağaç haline getirmişti. (s. 20)

Buna karşılık zaman zaman da dili akademik ve tarafsız bir şekilde değişmektedir. Özellikle çalışmanın sonlarına doğru İran'ın eski tavrını terk ederek Türkiye'ye dostane tavırlar benimsediğini anlatırken yazar önceki bölümlere oranla daha mutedil bir dil benimsemiştir.

Değerlendirme

Çalışmada öncelikle terörün tanımı yapılarak terörün nasıl desteklenebileceği ortaya konulmuştur. İran'ın devrimden sonraki dış politikası değerlendirilmiş, terörün bu politika bağlamında kullanıldığı ileri sürülerek, bunun nedenlerine inilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin bir dönem İran'ın saldırgan dış politikasının etkisi altında kaldığı kanaati ortaya konulmaktadır. ABD'nin bölgeye gelmesi ile birlikte değişen dengeler, bu dengeler içerisinde Türkiye'nin uygulaması gereken politikalar sıralanmıştır.

Birinci Bölüm: terör tanımı, terörün unsurları, terörü destekleme şekilleri (lojistik, ideolojik, askeri)

İkinci Bölüm: İran'ın teröre destek verme nedenleri (1. Rejim ihracı yönüyle: Humeyni'nin rejim ihracının ne olduğu yönündeki açıklaması, bölgede İslam birliği kurmak amacıyla diğer devletleri yöneten batılı güçlerin bertaraf edilmesi amacıyla diğer ülkelere de rejim ihracı, bu

sebeple diğer ülkelerdeki muhalif İslami grupları desteklemesi, rejim ihracı için ilk seçilen lke Lübnan, rejim ihracı politikasının 2 getirisi: dini terör, Şii hilali (farklı ülkelerdeki Şii nüfusların harekete geçirilmek kaydıyla tehdit oluşturulması Şii birliği, yazar bu başlık altında “Türkiye de hedef alınmiŐ Müslüman lkeler arasındaydı” ifadesini kullanmıştır. (s. 17)

2. Rejim güvenliği yönüyle: Yazar bu başlık altında, İnan’ın kendi rejimini garanti altına almak için bölgede bazı tedbirler aldığını, rejimini korumak için belirlediği stratejisinin bölgede istikrarsızlık politikası olduğunu, bunun da terörden geçtiğini, sıkıntılar içinde yaşayan İnan halkına cazip gelme ihtimaline karşı İnan’ın diğer ülkelerdeki istikrarı istemediğini belirterek Şöyle bir ifade kullanmaktadır:

Sonuç olarak İnan için istikrarsız bir Orta Doğu’nun varlığı istikrarlı bir Orta Doğu’dan daha fazla cazipti ve istikrarsızlığın başlıca anahtarı “Terör”d. (s. 18)

Aynı sayfada İnan’ın diğer ülkelerdeki muhaliflere destek verdiği ifade edilmiştir.

3. Baskı unsuru yönüyle: Yazar İnan’ın diğer ülkelerde bulunan Şii nüfusu ayaklandırarak ülkelerin üzerlerinde baskı oluşturduğunu, Lübnan, Irak örneklerinde olduğu gibi bu politikanın başarılı olduğunu, Türkiye’de de Erbakan hükümetinin düşmesi öncesi yaşanan olaylarda İnan’ın bizzat dahil olduğunu ifade etmiştir. Yazara göre İnan bu Şekilde diğer ülkelerdeki Şiilerin yönetim kademelerine gelmelerini sağlayıp bundan çıkar sağlamakta ve ayrıca ülkelerde oluşan istikrarsızlıkla bölgedeki yerini saęlamlaŐtırmaktadır:

Bu tip krizlerin İnan’a iki Şekilde faydası vardı; ilk olarak İnan’ın desteklediği dini bir partinin ya da grubun iktidar olması sonucu doğacak bilinen çıkarlar ortaya çıkacak, ikinci olarak da Türkiye rneğinde olduğu gibi çıkan yönetim krizleri sonucu oluşan istikrarsızlık İnan’ın zaten bölge için düşündüğü bölge istikrarsızlığı stratejinin gerçekleşmesini sağlayacaktı. (s. 22)

Yazar İnan’ın diğer ülkelerde suikastlar düzenlediğini özellikle Türkiye’de etkin isimleri öldürttüğünü iddia etmiştir:

Diğer yandan İnan bölgede kendi aleyhine çalıŐtıęına inandığı sivilleri öldürerek ya da öldürterek diğer muhaliflerine de gözdağı verdi. Bu manada en faal çalıştığı ülkelerden biri de Türkiye oldu. (s. 22)

4. sınır güvenliği yönüyle:

Geçmişe dönüp baktığımızda İnan’ın sınır güvenliği adına rejimin temel referanslarına karşı olsa bile terörün her ideolojisini desteklediğine ya da Müslüman yapılanmaları desteklemediğine Şahit olmaktayız. (s. 23)

Rejimini muhafaza etme gayreti ile İran, Türkiye'nin bölgede istikrar içerisinde var olmasını engellemek istemiştir. (s. 26)

PKK bölgede o kadar etkiliydi ki artık İran Marksist Leninist bu örgütü amaçladığı gibi bir devlet kurmasından korktu. Zira bu devlet kendi içerisinde yer alan Kürtler içinde bir ilham kaynağı olabilirdi. Bu sebeple PKK'nın yerine yine İran destekli Türk Hizbullah'ı vücuda getirildi. (s. 27)

Yazar İran'ın resmi ideolojisinin aslen Şia mezhebinden beslendiğini fakat almış olduğu bazı kararların bu mezhebe taban tabana zıt olduğunu ifade ederek bunun çeşitli paradokslar teşkile ettiğini belirtmiştir. İran'ın Rusya'nın yanında yer alarak aslında Afganistan'daki cihada yardım etmemesi vs.

İran stratejini başarıyla uygulayarak hem kendi sınırı ile Türkiye arasına terörden kurulu bir tampon bölge kurdu hem de Türkiye'nin konsantrasyonu nu terörle meşgul ederek gündeme oturmaktan kurtuldu. (s. 28)

Sonuç olarak İran, yeni kurulan rejiminin ve devlet düzeninin hemen akabinde gelen savaş ile birlikte güçsüz düşen ordusunu toparlamak, ülkede rejimine ve sisteme bağlı toplum yetiştirmek, komşu ülkeler başta olmak üzere ABD ve İsrail gibi uzak ülkeler de dahil kendisi için tehdit olarak hissettiği ülkelerin sınırlarına saldırmasını önlemek ve bu tehditkar ülkelerle arasına tampon bölgeler oluşturmak ve son olarak İran içerisindeki Azeri ve Kürt ayrılıkçı yapılanmalarına engel olarak sınır güvenliğini sağlamak için terörü desteklemiştir. (s. 29)

İran Bağlantı ve Lojistik Destek Merkezleri kurarak teröre lojistik yönden destek vermiştir. Yazar bu bilgileri İran'ın teröre desteğinin ispatı olarak sunmaktadır.

Teröre verilen askeri destekten kasıt; hedef ülkedeki organizasyon adına eylemleri bizzat gerçekleştirmek ya da gerçekleştirecek elemanları temin etmektir.

Bir sonraki başlık altında İran'ın teröre destek verme şekilleri birkaç örnekle kısaca anlatılmıştır. Lojistik destek, askeri destek, ideolojik destek gibi alt başlıklar halinde sıralanmıştır.

Daha sonra yazar İran'ın çeşitli terör örgütleriyle bağlantılarını başlıklar halinde incelemiştir. Hizbullah (örgütün kurulması, İran tarafından çeşitli şekillerde finanse edilmesi, dünya çapında kazandığı başarılar, elde ettiği siyasi taban, Lübnan'da meclise girmesi, artık Hizbullah denilince İran akla gelmesi), Hamas ve İslami Cihad Örgütü (İranın Filistin için İsrail'e karşı bir duruş sergilemesi sebebiyle bu iki örgüte yardımda bulunması)'ne destek vermesi. Daha sonra yazar İran'ın tamamen veya kısmen desteklediği örgütlerin listesini vermiştir.

Üçüncü bölüm: İran ve Türkiye İlişkileri Kapsamında Terör başlığı altında yazar, Türkiye’de vücuda gelen hemen hemen tüm “din devleti hedefli” terör örgütlerinin İran’la şöyle ya da böyle bir iletişimi olduğunu iddia etmektedir. Yazara göre İran, kendi rejimini ve inkılaplarını tesis için Türkiye’de yönlendirebileceğine inandığı neredeyse tüm grupları desteklemiştir. Yazar bu grupların listesini şu şekilde vermektedir: 1- İslami Direniş Örgütü, 2- İslami Hareket Örgütü, 3- İmamlar Birliği, 4- Selam ve Tevhit Hareketi, 5- Kudüs Ordusu Savaşçıları, 6- Seferiler Örgütü, 7- Hizbut Tahrir ve Hilafet Örgütü, 8- Öze Dönüş Örgütü, 9- El- Kiyam Örgütü, 10- Hizbullah Terör Örgütü. Daha sonra yazar bu grupların tek tek İran’la olan bağlantıları hakkında bilgi vermiştir.

PKK ve Hizbullah’ın Türkiye’deki rejimi yıkmak ortak amacında buluştukları ve almış oldukları kararlar birlikte hareket ettikleri iddiası yer almaktadır.

“Yeni Ortadoğu Ve İran-Terör İlişkisinin Türkiye’ye Olası Etkileri” başlığı altında yazar muhtemel bir ABD müdahalesinde Türkiye’nin karar alırken göz önünde bulundurması gereken 3 unsuru belirtmiş ve uygulanması gereken politikaları ayrı ayrı açıklamıştır. Bu unsurlar, Kürt nüfus, Azeri nüfus ve enerji kaynaklarıdır. Kürt sorunu: ABD İran’a müdahale eder ve ülkeyi parçalar ve Büyük Kürdistan hayali gerçekleşirse Türkiye toprak bütünlüğü de tehlikeye girecektir. Dolayısıyla Türkiye böylesi bir durumda hassas davranmalı ve doğru adım atmalıdır. Türkiye’nin uygulaması gereken politika; yapılacak olası bir müdahaleden sonra yine bu iyi ilişkileri devam ettirecek ve daha da ileriye taşıyacak bir politika olmalıdır. Bununla ilk ve temel şartı İran’ın bütünlüğüdür.

Azeri nüfus da Türkiye ve İran’ın ortak noktalarından biridir. Türkiye ile ırk bağı, İran ile mezhep bağı olan Azeriler söz konusu olduğunda İran’a müdahale her ne kadar Türkiye lehine olacaksa da Türkiye her zaman İran’ın toprak bütünlüğünü öncelermelidir.

Enerji kaynakları meselesinde ise Türkiye ve İran devrimden 2000li yıllara gelene dek enerji konusunda Erbakan dönemi hariç neredeyse hiçbir anlaşmada bulunmamışlardır. Fakat değişen ilişkiler kapsamında enerji alanında da büyük dönüşüm yaşanmış, İran ile Türkiye arasında ABD’yi kızdıracak nitelikte anlaşmalar yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi İran’ın Türkiye’ye kendi topraklarında Petrol ve doğalgaz arama ve bunları işletme yetkisi vermesidir. Yazara göre Türkiye, olası bir İran işgalini asla desteklememelidir. Çünkü Irak işgalinde verdiği destek oranınca işgalin sonuçları bakımından zarar görmüştür. İran da ikinci bir Irak olacağı için Türkiye bu noktada İran’ın toprak bütünlüğünün yanında durmalıdır.

Yazar Türkiye’nin muhtemel bir İran müdahalesini desteklemesi için de bazı sebepler sunmuştur. Ona göre bu sebeplerin en önemlisi İran’ın bölgedeki etkinliğinin kırılmasıdır. Yazara göre neticede İran Şii hilali projesi ile her ülkede desteklediği ve hatta

parlamentolarına girmiş grup ve kişiler bulundurmaktadır. Eğer İran'a müdahale edilmek suretiyle bu grupların da etkinliği kırılırsa bu bölgede Türkiye'nin işine yarar ve Türkiye'nin etkinliğini artırarak bölgedeki yerini kuvvetlendirir.

Bir sonraki başlık altında ise Türkiye'nin Çin, Rusya ve İran üçlü ilişkileri içerisinde olası etkileneceği hususlar sıralanmıştır. Bunlar askeri, enerji, ticaret sahalarıdır. Türkiye bu ülkelerle ilişkilerinde dengeyi gözetmelidir.

Özetle; yazara göre İran her ne kadar teröre uzun yıllar destek vermiş olsa da daha sonra 2000li yıllardan itibaren karşılıklı ilişkiler Türkiye'de değişen yönetimin de etkisiyle iyi yöne evrilmiştir. Bu değişimde ABD'nin bölgeye fiilen müdahil olmasının ve bu sebeple İran'ın bölgede komşusuna yönelmesinin payı büyüktür.

“Saldırgan geçen o kadar yıldan sonra bugün İran, Türkiye ile olan ilişkilerini Atatürk dönemindeki iyi ilişkilere doğru yöneltmek istemektedir. Diyebiliriz ki bu günkü ilişkiler devrimden sonraki en verimli yıllarını yaşamaktadır.”

Böylece devrim ile birlikte yıllarca İran için hedef ülke olan Türkiye'nin yerinin artık farklı olduğunu söyleyebiliriz. Çeyrek asır boyunca sergilediği kötü komşuluk ilişkilerinden vazgeçerek özellikle enerji alanında ortak hareket tarzı geliştirmeye başladılar.

Yazara göre özellikle 2000'li yılların ilk çeyreğine kadar Türkiye, İran destekli ayrılıkçı ve dini terörün hedefi haline gelmiştir. İran Türkiye'de radikal ve ayrılıkçı grupları destekleyerek Türkiye'nin politik meseleleri de dahil birçok konuda taraf olmuştur. İran'ın devrimden sonraki Türkiye politikası ile ABD tehdidi altındaki Türkiye politikası arasında ciddi farklar vardır. İran önceleri devrim sonrası bölgede yalnızlaştığı için bazı politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır. Yeterli askeri gücü olmadığından daha zahmetsiz ve masrafsız olarak ülkelerdeki terörü desteklemiştir.

Tezde kavramsal bir hata: Velayeti Fakih s. 37'de hukuk biliminin hukukçunun koruyuculuğu şeklinde tanımlanmıştır.

Tezde bazı kavramlar yanlış kullanılmıştır: fi sebili Allah, velaya, merciye (s. 37)

Müslüman kardeşler yerine Müslüman kardeşliği (s. 45)

2. Arife Karakaş, 20. ve 21.Yüzyılda İran ve İran'ı Bekleyen Gelişmeler, YL Tezi, Beykent Üni., 2011.

Konu

Çalışmada genel olarak İran'ın 20. ve 21. yüzyılda geçirdiği ve halen devam eden siyasi, sosyal evrelerinden bahsedilmiştir. Tezin ilk bölümünde, İran'ın ev sahipliği yaptığı uygarlıklar incelenmiştir.

İkinci bölümde ise yine İran'ın devrim süreci anlatılmaktadır. Devrimden sonra yaşanan gelişmelere de değinilmiştir. İran'da şu anda var olan siyasal yapı, anayasal kurumlar, siyasi bir ideoloji olarak İslam, varlığını devam ettiren muhalif gruplar, İran'da oluşan demografik hareketler hakkında da yer yer bilgi verilmiştir.

Son bölümde ise İran'ın güvenlik parametreleri hakkında genel bir giriş yapıldıktan sonra; İran'ın güvenlik sorunları, yine aynı bağlamda güvenlik yapılanması ve bu yapılanma içinde çevresindeki ülkeleriyle ilişkilerine de değinilmiştir. İran'ın, nükleer enerji üretimi ve nükleer silah yapımı konularına da yer verilmiştir. İran'ın Ortadoğu ülkeleriyle ve komşularıyla olan ilişkileri de işlenen konular arasındadır.

İsimlendirme

Yazar İran'ın bölge devletleri ile ilişkisini tarif ederken İran'ın bölgede yalnızlığını ve bölgedeki İran algısını şu şekilde tarif etmektedir:

İran, devletler tarafından genellikle sevilmediğinin, istenilmediğinin ve güvenilmediğinin farkındadır. İran'a, başta ABD olmak üzere, Batılılar derin kuşkuyla bakmaktadırlar (s. 1).

Atfedilen Nitelikler

Yazar Şiiliği İran'ın mezhebi olmasının ötesine geçirmiş gözükmektedir. Anlatımında Şiiliğin ön planda olduğu bir Şii İran tasviri bulunmaktadır. Yazara göre Şiilik, İslam devriminde oldukça önemli rol oynayan etkenlerden biridir. Şiilik sadece devrim sürecinin başlatılmasında, gelişmesinde ve sonuçlandırılmasında etkili bir faktör olarak kalmamış, aynı zamanda devrim sonrası oluşturulan yeni otoritede kurucu öge olarak ön plana çıkmıştır.

Türkiye-İran ilişkilerine değindiği kısımda yazar, İran'ın bölgesel aktörlük anlamında Türkiye'nin bir numaralı rakibi olmasının yanı sıra Türkiye'nin en az sorunu olan sınır komşusu ve kilit ülke olduğunu da vurgulamıştır.

Yazar İran'ın nükleer enerji hususunda hem dünyaya hem de komşularına ciddi endişe vermekte olduğunu ifade etmiştir (s. 92). Aynı şekilde İran kendi lehine sonuçlar doğurması için bazı terörist gruplara destek vermekte olduğunu iddia etmiştir. Şu şekilde bir öneri sunulmuştur:

İran, terörist örgütlere verilen desteğin geri çekilmesi ve sivillere yönelik eylemlerin mümessillerinin cezalandırılmasını sağlamalı ve aşırı uç silahlı gruplara olan tavrını net olarak ortaya koymalıdır (s. 93).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar Şia'yı anlattığı başlık altında yazdıklarını akademik kaynaklara değil yarı-akademik sayılabilecek sınırlı sayıdaki (3 adet eser) kaynağa atfetmiştir. Bir tezde var olması gereken şekilde bir atıf sisteminden uzaktır. Bu hususta yazarın yeterince araştırma yapmadığı ve seçici davranmadığı izlenimi uyanmaktadır. Kanaatimizce akademik bir yazıda, ülkemizde yahut Batıda o konuyu akademik olarak çalışan isimlere başvurulması gerekirken yazar oldukça sınırlı bir kaynak seçimi ile konuyu eksik aktarmıştır. Bunun kasten değil bu hususta yeterince mesai harcanmamış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yazarın kendi alanı ile ilgili kısımlardaki kaynak kullanımı hakkında, kaynaklara vakıf olunmadığından yargıya varılamamıştır. Bu bölümlerdeki kaynaklara genel olarak göz atılabilir.

Vurgular

Tez genel olarak tasviri bölümlerden oluşmaktadır. Yazarın İran hakkındaki fikirlerini anlayabileceğimiz ifadelerine yalnızca bazı yerlerde rastlanmaktadır.

Yazara göre İslam devrimi iyi niyetler ile başlamış olmakla birlikte bu iyi niyetler nihai olarak kötü sonuçlar doğurmuştur:

İyi niyetler ile başlayan, zorluklarla devam eden, diğer etkenlerin aktif olduğu, iyi niyetlerin kötü sonuçlar doğurduğu bir devrim sürecinden sonra İran bugünkü şeklini almaya başlamıştır (s. 92).

3. Barış CİN. "Türkiye-İran İlişkileri (1923-1938)". Yüksek Lisans Tezi, 2006.

İsimplendirmeler

Tezde aktörler üzerinden yapılan değerlendirmelerde kimlik temelli bir isimlendirme yok denecek kadar azdır. Metin içinde kullanılan isimlendirmelerde resmi ifadeler tercih edilmiştir. Doğrudan itham içeren bir isimlendirme yerinde objektif yargılar sunan kavramlar ön plana çıkmıştır.

Atfedilen Nitelikler

Metin genelinde aktörlere yönelik, resmi kullanıma ek olarak olumlu veya olumsuz bir yargı içerebilecek nitelikler atfedilmemiştir. Yazarın sadece bir yerde aktörlere olumsuz yargı içeren nitelik atfettiği görülmektedir: “Gerçekte nüfuzu Tahran’dan öteye geçemeyen Ahmet Sah, çıkarıcı, kurt mizaçlı İran devlet ve siyaset adamlarının elinde bir oyuncaktan başka bir şey değildi (s.27).”

Argümantasyon Teknikleri

Atatürk dönemi ikili ilişkilerin genelde iyi yönde olduğunu belirten yazar, buna gerekçe olarak Atatürk’ün konuşmalarındaki olumlu tutumu göstermiştir:

Mustafa Kemal’in yaptığı bu konuşmalarda da görüldüğü gibi, Ankara hükümeti, Sovyetler ve Afganistan’dan sonra Asyalı bir devlet olan İran’la da diplomatik ilişkilerin kurulmasına ve geliştirilmesine büyük önem verdiğini ve bu doğrultuda çaba harcayacağını ilan ediyordu.” (s. 50)

Tezin önemli bir bölümünde Rıza Şah’ın Türkiye’ye olan ziyareti ayrıntılı bir şekilde, liderler arasındaki mektuplaşmalar referans gösterilerek incelenmiştir. Burada yazar ikili ilişkilerin zirveye ulaştığının bir kanıtı olarak Rıza Şah’ın Türkiye ziyaretini sunmuştur: “Rıza Şah’ın Türkiye ziyaretinden sonra iki ülke arasındaki ilişkiler, en üst seviyeye çıktı (s. 100).” İkili ilişkilerin zirvede olmasının gerekçesi olarak Rıza Şah ve Atatürk’ün ortak yönlerinin altı çizilmiştir:

Rıza Şah’ın gerçekleştirdiği bu ziyaret iki ülkeyi ve iki lideri birbirine çok yaklaştırmıştı. Her iki lider de, fizik olarak çok farklı olmakla birlikte, meslekten asker, milliyetçi ve modernleşme yanlısıydılar(s. 97.)

Anadolu’da Kurtuluş Savaşı devam ederken, İran’da, Şubat 1921’de, Rıza Han’ın liderlik ettiği bir darbe olmuş ve bu darbeden sonra Rıza Han, hükümette önemli bir konuma gelmiştir. Bu dönemde, yeni İran hükümetiyle Ankara hükümetinin çıkarları uyuşmaktaydı: iki yönetim de İngilizleri düşman olarak görürken, Sovyetlerle yakın ilişkiler geliştirmekteydi (s.107).

Yazara göre 19.yy’da İran üzerinden gerçekleşen küresel mücadele İran’ın sonraki süreçte varlığını devam ettirmede etkili olmuştur (s.24). Bu doğrultuda 19yy.’ın ikinci yarısı boyunca Rusya ve İngiltere’nin mücadele sahası olduğunu dile getirmiştir (s.20). Ayrıca bu mücadeleyi Osmanlı-İran ilişkilerinde etkili bir faktör olarak görmektedir:

19. yüzyıl boyunca Osmanlı-İran ilişkilerini sadece iki ülke arasında meydana gelen olaylar belirlememiştir. Bölge dışı uluslararası aktörler gerek Osmanlı, gerekse de İran üzerinde

siyasi tazyiklerde bulunmuşlar, bu iki ülkenin siyasi ve ekonomik yapısında etkili olmuşlardır.”
(s. 20)

Safevi devletinin kuruluştan sonra Osmanlı'ya yönelik dengeli bir dış politika izlediğini belirten yazar, bunun gerekçesi olarak da devletin ilk başlarda zayıf olduğunu dile getirmiştir (s.10). İran'ın Rus ve İngiliz nüfuzu altında olduğu dönemde ikili ilişkilerin iyi olmamasının yine bu nüfuz mücadelesinin varlığından kaynakladığı gerekçe olarak sunulmaktadır (s.25).

Atatürk dönemi güçlü ilişkilerin olduğuna kanıt olarak yazar, Rıza Şah'ın Atatürk'ün ölümüne çok üzüldüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

Atatürk'ün ölüm haberi İran'da da büyük bir üzüntüyle karşılanmıştı. Yurt içi gezisinde olan Rıza Şah, haberi telefonla Dışişleri Bakanı'ndan almış ve ağlamaklı bir sesle, derhal Türk Büyükelçiliği'ne gidilmesini ve kendisi namına taziyede bulunulmasını istemişti (s.105).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın isimlendirmelerde ve nitelendirmelerde objektif davranması, İran hakkında olumlu bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca ikili ilişkilerde işbirliğini ön plana çıkarmasından yola çıkarak, İran'a işbirliğinin geliştirilmesi gereken bir aktör olarak baktığını söyleyebiliriz.

Vurgular

Tezde olayların sadece tarihi süreçlerini belirten ve hikayeleştiren bir dil kullanılmıştır. İfadelerin aktarılışında akademik bir söylem meydana getirmekten ziyade tarihte yaşanmış olayları olduğu gibi aktarmaya yönelik bir dil kullanılmıştır. Bu durum yorum ve analizlerin çok az kullanılması ile ilişkilidir. Metin genelinde olumsuz veya taraflı bir dilin varlığı söz konusu değildir.

Değerlendirme

Çalışmada Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarıyla beraber İran ile olan ilişkilerindeki değişim ele alınmıştır. Yazar bu dönemi incelerken Türkiye'nin İran ile ilişkilerine büyük önem verdiğini ve özellikle sınır anlaşmazlıklarının çözümüne yönelik önemli adımlar atıldığını savunmaktadır. Bu çabaların merkezinde ise Mustafa Kemal'in yer aldığını muhtelif başlıklar altında gösterilmeye çalışılmıştır.

Genel itibarıyla işbirliğinin ön planda olduğu ikili ilişkiler söz konusudur. Tezin büyük bir bölümünde karşılıklı ziyaretlerin merkeze alınması bunu kanıtlar niteliktedir. Rıza Şah'ın Türkiye'yi ziyareti ayrı bir başlık altında alınmıştır. Metin içerisinde önemli bir sayfa aralığı (20

sayfalık bir başlık) sadece Rıza Şah'ın Türkiye ziyaretine ve gün gün nerelerde bulunduğu ayrılmıştır. Metin içinden örnek bir bölüm:

Daha sonra Rıza Şah, yanında bulunanlarla birlikte saat onda Beyazıt'a hareket etti. 10.55'te Beyazıt'a vardı ve yaklaşık iki saat dinlendikten sonra, buradan hareket etti. Akşama doğru ise Iğdır'a varan Şah, geceyi fabrikatör ve eski mebus Ali Bey'in evinde geçirdi.(s.84).

4. Bayram Sinkaya, Conflict and Cooperation in Turkey – İnan Relations 1989-2001, Yüksek Lisans Tezi

İsimlendirmeler

İlişkilerin belirli kesimlerce manipüle edildiği (s.6.)

“jeopolitik rekabet” (s.41.)

İdeolojik farklılıklar (s.41)

İnan'ın devrim ihracı politikası resmi bir devlet politikasıdır. (s.46)

Terörizme destek (s.55)

“İdeolojik yüzleşme” ve “jeopolitik yarış” (s.117).

Atfedilen Nitelikler

Türkiye'deki “siyasal islam” ve “radikal islam”a karşı olan aşırı hassasiyet. (17.)

İlişkiler “ideolojik faktörlerden” etkilense de temel belirleyici ve problemin “jeopolitik yarıştan” kaynaklandığının altı çizilmektedir. (s.41)

İdeolojik farklılıkların etkisi sanılanın aksine fazla değildir (s.41.)

İnan'ın Türkiye'deki terörist faaliyetlere destek verdiği (s.55, s.77.)

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler yaşanan sorunlara rağmen siyasi ve ideolojik çatışmaların yumuşatılmasında önemli bir rol oynayabilir (s.116.)

İç siyasi gelişmeler ve ideolojik farklılıklar tansiyonu arttıran önemli unsurlardır. (s.121.)

İki ülke arasında karşılıklı güvensizlik ise ilişkilerin geliştirilmesi önünde önemli bir engel olarak durmaktadır.(s.121).

Kültürel etkileşimin artırılması sorunların çözümünde yardımcı olabilir (s.121.)

Argümantasyon Teknikleri

Yazara göre iki ülke ilişkilerinde iniş ve çıkışların yaşanmasındaki nedenlerden bir tanesi de Türkiye'deki karar vericiler arasındaki siyasal islam ve radikal islam'a karşı olan aşırı hassasiyetten kaynaklanmaktadır. Bu dönemde özellikle 90'lı yıllarda Türkiye'de politika yapıcılar İran'ın Türkiye'deki siyasal islamın en büyük destekleyicisi olduğu tezini sıklıkla gündeme getirmişlerdir. Bu nedenle Türkiye- İran ilişkileri bu durumdan negatif şekilde etkilenmiştir. Yazar bu açıdan İran ile alakalı ikili ilişkileri etkileyen durumlardan bahsederken aynı zamanda Türkiye içerisinde dönemselsel olarak karar vericilerde oluşan ve İran ile özdeşleştirilen siyasal islam radikal islam gibi algılamalarının etkisinden bahsetmektedir. (s.17.)

Yazar İran'ın devrim ihracı politikasını temelde 3 farklı tipte ülkeyi hedef alarak gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Yazar ayrıca bu tezinde rejim ihracının doğrudan Humeyni tarafından dile getirilmesine ve rejim ihracının İran'ın resmi bir politikası olduğuna dikkati çekmiştir. (s.46)

Yazar Türkiye'deki faili meçhul ve diğer cinayetlerle alakalı verdiği bilgiler ve Hizbullah'a yapılan suçlamalardaki İran etkisini özellikle yakalanan Hizbullahçıların ifadelerinin yer aldığı metinleri ve haberleri paylaşarak vermesi önemli. Zira sadece iddia düzeyinde bırakmayıp aynı zamanda sürecin bir bakıma tarafsız bir resmini koymuş olmaktadır. Aynı şekilde Türkiye'nin iddialarının yanı sıra İran makamlarından gelen cevaplara da aynı ölçüde yer vermesi yazarın konuya yaklaşımını ortaya koymaktadır. (s.59)

Yazarların Bakış Açıları

İki ülke arasındaki ilişkilerin bilinçli ve kasıtlı bir biçimde yapısal faktörler ve ideolojik faktörler dışında manipüle edildiği yazar tarafından özellikle vurgulanmaktadır. (s.6.)

Yazar büyük ölçüde tarafsız ve akademik ilkelere uygun bir eser ortaya koyma çabasıdadır.

İran'ın çeşitli şekillerde Türkiye'deki birtakım terörist faaliyetlere destek verdiği bunları yönlendirdiği ifade edilmektedir. Yazar her ne kadar birçok gerçekçi emare olmasına karşılık bunun kanıtlanmasının zor olduğunu ortaya koymuş ve bunların gerçeklik payını bir kenara koymanın yanında iddia olarak kaldığını da belirterek hem İran eleştirisini akademik düzeyde tutmuş hem de bunun kanıtlanabilirliğinin zorluğunu dile getirmiştir. Bu açıdan yazarın bu iddiası iki ülke ilişkilerini kötüleştirmekten ziyade anlamaya ve ikili ilişkilerin önündeki engelleri ortaya koyma açısından önemlidir. (s.55)

Yazarın iki ülke ilişkilerinin normalleştirilmesi bağlamında nispeten olumlu ve çözüm önerileri getiren ve nispeten tarafsız bir resim ortaya koyduğu ifade edilebilir. (s.121.)

Vurgular

Yazar, anlatmak istediklerini akademik bir dille, olması gerektiği ölçüde kaynaklara dayandırarak herhangi vurgu veya gizleme ve örtülü mesaj içermeden aktarmıştır.

5. Dilek Özcan, 1991 KÖRFEZ SAVAŞI DÖNEMİ İSRAİL VE İRAN'IN DIŞ POLİTİKALARI

İsmlendirmeler

“devrim ihracı” politikası güttüğü isimlendirmelerden birisidir.(s.50)

“İran'daki Şii kökenli devrim” (s.10)

“İdeoloji, İran dış politikasının vazgeçilmez bir parçasıdır.” (s.55 “Pragmatik dış politika” (s.83.)

İran nükleer faaliyetlerini Nükleer silah değil “Nükleer teknoloji” olarak isimlendirmesi. (s.91).

“İran İslam Devrimi” kullanılmıştır.

“Şii karakterli islami rejim” (s. 94)

İdeolojik propaganda (s.43)

İdeoloji İran dış politikasının vazgeçilmez bir parçasıdır. (s. 55)

Şii Milliyetçiliği (s.58, s.91, s.48)

Atfedilen Nitelikler

Devrimin ilk yıllarında İran'ın bir dönem ideolojik etkilerle hareket ettiği.(s.55)

İran dış politikasının devrimden bir müddet sonra pragmatik dış politika izlediği. (s.83)

Yazar İran dış politikasının ideolojik yönünü özellikle devrimin ilk yıllarında vurgulamaktadır. Bu ideolojik yanın sonrasında törpülediğini belirtse de devrimin hemen ardından yaşananları ideolojik yönü ağır basan bir perspektifle isimlendirmektedir.

İran'ın rejim ihracı politikası bölgesel ve küresel etkileri üzerinde etki bırakmıştır. (s.59)

İran Nükleer girişimi ile ABD, İsrail, Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerden algıladığı tehdide karşı caydırıcılık sağlamaya çalışmaktadır. (s.93)

Nükleer faaliyetler silah bağlamında değil, nükleer teknoloji geliştirmesi olarak görülüyor. (s. 32)

İran dini liderinin dış politika uygulamalarında İslami kültürü ve devrimin tüm Müslümanlara yönelik ideallerini yansıtmaya çalıştığı ve bunu yaparken özellikle ideolojik propagandaya özen gösterdiği belirtilmektedir. (s.43)

Humeyni'nin ideolojik söyleminde Cihat dini bir propaganda nitelendirmesi. (s.44)

Şii Milliyetçiliği (s.48)

İran'ın ulusçu ve Arap karşıtı söylemlere sahip olması (s.48)

Argümantasyon Teknikleri

Yazar kaynak kullanımında akademik ölçütlere büyük oranda uymaktadır. Aynı zamanda tek bir kaynak değil farklı kaynaklardan da yararlanmaktadır. Kaynaklar Türkçe ve İngilizce ile sınırlı. İran kaynaklarından faydalanmamış.

Bazı olayların anlatımında taraflı yazarların makalelerine dipnot düşülmesi ve sadece onun iddiasıyla yetinmesi yazarın iddialarını gerekçelendirme noktasında zayıf göstermektedir. Örneğin İsrail – İran ilişkisini anlatırken Trita Parsi'nin makalesinden örnek vererek İran -Irak Savaşı'nda Irak'ın Osirak'taki tesisinin vurulmasıyla alakalı olayı iki ülke arasındaki gizlice yürütülen pragmatik bir ilişki olarak tanıtmıştır.(s.69)

Yazarların Bakış Açıları

Nükleer meselede yazar, İran nükleer programına nispeten tarafsız bir bakış açısı sunmaktadır. Nükleer programı geliştirmenin İran için tıpkı her devlet gibi kendi tehdit algılamalarına dayandığı özellikle vurgulanmıştır.(s.32) Nükleer meseleden bahsederken İran'ın nükleer silah elde etmesi değil nükleer teknoloji geliştirmesi ön planda tutulmaktadır.

Yazar İran'ın dış politikada genel itibariyle pragmatik hareket ettiğini (s.5) ve resmi söylemin dışında İran'ın pragmatik davrandığının altını çizmiştir. Bu yönüyle çalışmanın İran'a bakış açısı temel itibariyle ideolojik değil var olanın açıklanması şeklindedir. Yazar özellikle bu pragmatizmi birçok örnekle pekiştirerek İran dış politikasının aslında resmi söyleminin aksine her devlet gibi ulusal çıkar ve pragmatik yönüne vurgu yapmaktadır)

Rakip Osmanlı İmparatorluğuna karşı bir ideolojik yaklaşım oluşturmak amacıyla 16.

Yüzyılda Şiiliğin ulusal bir din olarak kabul edildiğine vurgu yapması. (s.48)

Yazar eserinde herhangi bir mezhebi veya ideolojik bakış açısı sunmamaktadır. Buralara özellikle bir vurgu yapmamaktadır. Bu anlamda nispeten tarafsız olduğu söylenebilir.

Vurgular

Devrimin ilk yıllarında İran dış politikasının ideolojik yönü. (s.55.)

Devrim sonrası dış politikanın pragmatik yönü. (s.83)

Bölge dinamiklerini ve küresel konjonktürü dikkate alan yazarın herhangi bariz bir önyargısı metnin genelinde görülmemektedir.

6. Emel Kahraman, 2000'li Yıllarda Türkiye-İran İlişkilerini Etkileyen Faktörler, YL Tezi, 2013.

Konu

Bu tezin amacı 2000'li yıllarla birlikte değişen bölgesel ve küresel gelişmeler neticesinde iki ülkenin dış politik eğilimlerini ortaya koymak ve iki ülke ilişkilerinin geleceğine yönelik bir öngöründe bulunmaktır.

Birinci bölüm: İran'ın Bölgesel ve Küresel Güvenliği Etkileyecek Göstergeleri; İkinci Bölüm: İran Dış Politikası ve Nükleer Çalışmaları; Üçüncü Bölüm: Türkiye- İran İlişkileri.

İsimlendirme

İran'ın nükleer programı yazar tarafından bir tehdit olarak görülmektedir:

Günümüzde ise İran'ın nükleer çalışmaları uluslararası arenada barış ve istikrarı tehdit edebilecek en önemli unsurlardan biri olarak tartışılmaya devam etmektedir (s. 61).

Yazar İran'ın terörü bir devlet politikası haline getirdiğini iddia etmektedir

İran terörizm konusunda hayli kabarık bir sicile sahiptir. Maliyeti az, etkileri fazla olan terörizm özellikle devrim sonrası süreçte İran tarafından bir devlet politikası olarak ve çeşitli şekillerde kullanılmıştır (s. 110).

Atfedilen Nitelikler

Yazar İran'ın devrim sonrası devrim ihraç etme yarışına girdiğini ifade etmektedir. Devrim sonrası devrim ihracı politikasıyla hareket eden İran'ın daha sonra bu politikasında başarısız olduğunu vurgulamaktadır:

Ancak İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının günümüzde artık bazı konularda daha pragmatist olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu değişimin en belirgin olduğu konu ise devrim ihracı meselesidir. Merkezi korumak ve devrimci sinerjiyi canlı tutmak için türetilen ve dünyanın "mustazafların emperyalizmden kurtarmak için" devrimin bütün dünyaya- gerekirse silahla- yayılması gerektiği fikri önce devrimin İran'da tamamlanıp, İran'ın diğer ülkelere model olması gerektiğine dönüşmüştür (s. 51).

İran'ın bir model olarak inşası için devrimin getirdiği çözümler, diğer ülkelerin örnek alacağı bir modeli geliştirmekten uzak kalmıştır (s. 52).

Yazarı İran'ı kendi coğrafyasında tarih boyunca üstünlük arayışında olan bir devlet olarak tasvir etmiş, bu tasvirin İslam devrimi sonrasında da devam ettiğini ifade etmiştir:

Tarihi imparatorlukların merkezi olan İran, kendi coğrafyasında sürekli üstünlük arayışında olmuş ve bu arayış İslam Devrimi'nden sonra da devam etmiştir. Hatta devrim sonrası İran, kendisini İslam dünyasının merkezine konuşturarak hem Orta Doğu'da hem de bütün İslam dünyasında liderlik iddiasında bulunmaktadır. (s. 53)- (Argümantasyon: Bu iddia akabinde herhangi bir dipnot gösterilmemiştir.)

Yazar ülke içinde ortaya çıkan anlaşmazlıkların sonlandırılmasında en önemli amil olarak Şiiliği göstermektedir:

İran devleti ülkede var olan bu etnik çeşitliliğe rağmen ülkenin bütünlüğünü ve yönetiminin işleyişini koruma başarısını gösterebilmiştir. Bunun en önemli nedenlerinin başında, ülkenin 16. YY'dan beri milli bir inanç ve ideoloji haline gelen Caferi (on iki İmam Şiası/İmamiye) mezhebi etrafında örgütlenmiş olması gelmektedir (s. 15).

Şia'ya bu şekilde bir önem atfetmesinin yanında yazar etki alanını sınırlamamak adına İran'ın günümüzde Şiilik eksenli bir politika yürütmekten kaçınmakta olduğu iddia etmiştir:

İran, bölgede İran karşıtı bir bloğun oluşmasını engellemek için Şiiliği dış politikasının temelinde koymaktan kaçınmaktadır; çünkü Şiî eksenli bir dış politika İran'ı bölgede marjinalleştirerek dış politikadaki etki alanını sadece Şiî topluluklar ile sınırlayacaktır (s. 58).

Bölge coğrafyasında etnik kimliklerden (Fars, Arap vb.) öte dini söylemler (Şii, Sünni vb.) daha ayrıştırıcı ya da birleştirici bir görev üstlenmektedir (s. 58).

Yazar devrim sonrası İran'ın Şiiliği siyasallaştırdığını iddia etmektedir:

Rejim farklılığı açısından Türkiye ve İran, 1979 İran İslam Devrimi'nin ardından tam anlamıyla birbirlerine zıt hale gelmiştir. İran, İslam'ın Şia yorumuna dayanarak şeriat devleti kurmuştur. İslam (Şia) bu devletin temel ve belirleyici unsuru haline gelmiştir. Türkiye ise laik bir devlet

kurmuş ve laikliği siyasal sistemin vazgeçilmez unsuru olarak görmektedir. Ayrıca Türkiye, kendini Batılı ve Batı kültürü içinde tanımlamak istemiştir. İran ise Batıyı kötülüğün kaynağı olarak görmüştür. Her devletin kendi güvenliğini sağlamak ve bölgesel bir güç olabilmek amacıyla konumlandığı coğrafyada kendi stratejik hedeflerine hizmet edecek nüfuz alanına sahip olma isteği, devrimin ilk yıllarında İran İslam Cumhuriyeti'nin idealist yaklaşımlı dış politikasında da görülmüştür (s. 80).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar İran'ın Şiileşme sürecini anlatırken bunun Safevi Devleti eliyle olduğu iddiasını dillendirmiş ancak bu iddiayı herhangi bir kaynağa atfetmemiştir. Başlı başına bir akademik teze konu olabilecek olan bu iddianın bir dipnot gösterilmeden dillendirilmesi yazarın bu husustaki bir ön kabulüne işaret ediyor olabilir. Kanaatimizce yazarın bu iddiayı kabul ettiğini bir veya birkaç kaynakla temellendirmesi gerekmektedir:

Şiilik, İran'ın eski inançlarıyla da karışarak İran'ın ulusal mezhebi haline gelmiştir. İran 16'ncı yüzyılda Türk Safevi Hanedanı (1501-1722) vasıtasıyla Şiileştirilmiştir. Böylece, günümüze kadar süregelen Şiiliğe dayalı İran devletinin de temeli atılmıştır (s. 18).

2000'li yıllardan itibaren İran dış politikasında Türkiye'ye karşı Şii ideolojisi değil pragmatizm öne çıkmıştır:

İran dış politikasında ideoloji, kimi zaman yükselmekte kimi zaman ise etkisini kaybetmektedir. 2000'li yıllarda da İran dış politikasında ideoloji ağırlığına rağmen Türkiye İran ilişkilerinde pragmatizm hakim olmuş ekonomik ve siyasi ilişkiler ön plana çıkmış ideoloji etkisini önemli ölçüde yitirmiştir (s.90).

2000'li yıllarda Türkiye-İran ilişkilerini etkileyen başlıca faktörleri sıralarken ilk sırada 2002 seçimlerinde AKP Hükümetinin başa gelmesi ile birlikte değişen dış politika söylemini ve bunun sonucunda Türkiye-İran ilişkilerinde bir normalleşme süreci içerisine girildiğini söylemek yanlış olmayacaktır (s. 92).

Yazar Ak partinin iktidara geçişi sonrası Türkiye dış politikasının yönünü batıdan doğuya çevirdiğini, komşu ülkelerle, Ortadoğu coğrafyasıyla iyi ilişkiler geliştirmek amaçlı hareket ettiğini, bu tavrın Ortadoğu ülkeleri tarafından da anlaşıldığı ve karşılık gördüğünü ifade ederek İran'ın da bu ülkeler arasında olduğunu belirtmiştir:

Bu yaklaşım çerçevesinde 1979 İslam Devrimi'nden bu yana zaman zaman gergin seyreden Türkiye-İran ilişkileri yakınlaşma süreci içine girmiş ve bu yakınlaşma iki ülke arasındaki ticari ilişkilere de yansımıştır (s. 96).

Buna ek olarak Türkiye'nin son dönemlerde Orta Doğu'da aktif bir politika izlemesi ve Körfez ülkeleri ile iyi ilişkiler kurması Türkiye ve İran'ı günümüzdeki olumlu havaya rağmen dolaylı olarak karşı karşıya getirmektedir. Aslında bu durumun ilişkilerdeki rekabeti ve gerginliği artırması beklenir (s. 97).

Yazarların Bakış Açıları

Yazar İran'ın terörle ilişkisi hakkında oldukça olumsuz bir tutuma sahiptir. İran'ın terörizmi bir devlet politikası olarak kullandığını iddia etmektedir:

İran terörizm konusunda hayli kabarık bir sicile sahiptir. Maliyeti az, etkileri fazla olan terörizm özellikle devrim sonrası süreçte İran tarafından bir devlet politikası olarak ve çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Örneğin İran; PKK terörizmini 1980'den 1999'a kadar açıkça desteklemiştir. Aynı dönemde Türkiye'de faaliyet gösteren çeşitli radikal dini örgütlere destek vermiştir. İran, terör örgütlerine destek vermekle kalmamış, gerektiğinde de çok sayıda örtülü operasyona imza atmıştır. Bu bağlamda İran ciddi tecrübe ve güçlü istihbarat örgütlenmesine sahiptir. O İran, bu halde kriz hali devam ettikçe kozu kullanmaktan çekinmeyecektir. İran terör kartını çeşitli şekillerde ve farklı alanlarda kullanabilecek yeteneklere sahiptir (Argümantasyon: Bir kaynağa atıf yapılmamıştır, s. 110).

Yazar çalkantılı bir ilişki olmakla birlikte, jeopolitik açıdan Türkiye-İran iş birliğini makul bulmaktadır:

Netice itibariyle Jeopolitik açıdan incelendiğinde Türkiye ve İran'ın konumları itibariyle birbirlerine güvenmeleri ve iş birliği yapmaları için birçok sebepleri vardır. Özellikle 2000'li yıllarda başarılan Türkiye-İran ilişkilerinin stratejik bir dengeye oturtulması konusunun devamı her iki ülkenin siyasi, ekonomik, güvenlik, askeri ve stratejik çıkarlarının doğal bir gerekliliği ve sonucudur. Bu tür bölgesel devletlerin iş birliği yaparak çıkar elde etmeleri çatışmalarının doğuracağı zarardan daha önemlidir (s. 136).

Vurgular

Tezde genel olarak bilgi verici ve deskriptif bir dil kullanılmıştır. Yargı cümlelerine ara sıra rastlanmaktadır.

7. ENDER YILDIRIM (2009): Türkiye - İran İlişkileri (1918-1960). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

İsimlendirmeler

Tezde incelenen dönemin (1918-1960) temel özelliği yazara göre İran ile geliştirilen iyi ilişkilere dir. Bu iyi ilişkiler tarihi Türkiye-İran dostluğundan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden İran

siyasi elitlerine ve kurumlarına yönelik olumlu isimlendirmeler kullanılarak bu yargı kuvvetlendirilmiştir. Büyük oranda karşılıklı ziyaretlerin ele alındığı metinde İran için sıklıkla 'dost İran', 'komşu İran' ifadeleri kullanılmıştır (bkz.s.109, 97). Bunun yanında İran'daki yöneticiler için tercih edilen isimlerde de aynı olumlu tutum görülmektedir. Muhammed Rıza Pehlevi'nin Türkiye'yi ziyaretini ele alırken 'İran Şahinşahi' kullanılmıştır (bkz. s.133, 135). "Asırlar boyunca yan yana yaşayan Türk ve İran milletleri" şeklindeki ifade bahsedilen dostluk temelli yaklaşımın örneklerinden bir tanesidir (s.35). Yazar iki devlet arasındaki kimlik temelli farklılıkları ele alırken hamasi ifadeleri kullanmamaya özen göstermiştir. "İki devlet arasındaki çekişmenin temel nedenlerinden birisi, Sünnî-Şîî zıtlığıydı (s.3)." şeklindeki ifadede görüldüğü üzere çatışma merkezli bir tutumdan ziyade sorunu hafifleten bir ifade tercih edilmiştir. Genel itibariyle kimlik farklılıkları, dini/mezhebi farklılıklar ve yönetici elitlerin kimlikleri ile ilgili olumsuz yargıya sebep olabilecek isimlendirmelerden kaçınılmıştır.

Atfedilen Nitelikler

Safevi dönemi ikili ilişkilerin özelliğinden bahsedilirken aktörler arasında güçlü komşuluk ilişkilerin olduğu iddiasından hareket edilmiştir. Yazar, söz konusu dönemde Şah İsmail'in askeri faaliyetlerine ilişkin "Şah İsmail, bu faaliyetlerde bulunurken güçlü komşusu olan Osmanlı Devletine karşı ise daha dengeli bir politika izledi (s.3)." tespitiyle bu komşuluk ilişkisinin altını çizmektedir. Aktörler arasındaki ilişkilere atfedilen olumlu niteliklere Atatürk dönemi incelenirken daha fazla yer verilmiştir. Atatürk dönemi sonrası Türkiye-İran ilişkilerindeki olumlu gelişmelerin bu dönemin mirası olduğu farklı başlıklar altında belirtilmiştir. Örneğin; Demokrat Parti döneminin incelenirken, yazar bu mirasın tekrar canlandırılmaya çalışıldığını savunmaktadır:

Demokrat Parti döneminde Türk-İran ilişkilerine özel önem vermiştir. Çünkü bu coğrafyada Türkiye'ye partner olabilecek en güçlü ülke İran'dı. Ayrıca Atatürk ve Rıza Şah dönemindeki Türk-İran ilişkilerine gıpta ile bakılmakta ve bu dönemdeki dostluğun tekrardan canlandırılması için yoğun çabalara girilmişti (s.155).

Türkiye'de 1960'ta gerçekleşen darbe sonrası ilişkiler için 'müttefiklik' ve 'işbirliği' nitelendirmeleri kullanılmıştır:

Müttefiklik ilişkileri dışında Demokrat Parti döneminde İran ile yapılan iktisadi, ticari ve ulaştırma işbirliği anlaşmalarının tümünün geçerliliği korunmuş ve uygulanmalarına devam edilmişti (s.148).

Bunun yanında, tezde ele alınan tarih aralığının (1918-1960) en önemli gelişmesi olarak Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin 1956'daki Türkiye ziyareti gösterilmektedir. Bu ziyaretten yola çıkarak iki aktör arasındaki dostluk ve kardeşlik bağlarının bulunduğu dile getirilmiştir:

İran Şehinşahi Türkiye ziyareti ile iki ülke arasındaki dostluk ve kardeşlik bağları iyice sağlamlaştırılmıştı. Artık iki ülke hem iyi dost hem de iyi iki müttefikti. Zira İran'la ilişkiler Atatürk döneminde kurulan iyi komşuluk ilişkilerine dayanırken, Bağdat Paktıyla da bir müttefiklik temeline de oturtulmuştur (s.135).”

Argümantasyon Teknikleri

Yazar ikili ilişkilerin olumlu seyretmesinin temelinde karşılıklı üst düzey ziyaretlerin olduğunu belirtmiş ve bu ziyaretlere çalışmada geniş ölçüde yer ayırmıştır. Çalışmada ikili ilişkilerde işbirliği ve dostluğun hakim olduğu iddiasının gerekçesi olarak Türkiye'nin İran nezdinde Batı'ya açılan bir kapı rolünü üstlendiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Türkiye, İran için Batı'ya açılan bir kapı, bir köprü vazifesi görüyordu. Şah tüm bu unsurların farkındaydı ve bunun için Bağdat Paktı ve Türkiye ile olan ilişkilerine büyük önem vermişti (S. 135).”

Yine Atatürk dönemi ikili ilişkilerin dostane bir şekilde geliştiğini savunan yazar, bunun temel gerekçesi olarak Atatürk'ün o dönemde Sovyet Rusya ve Afganistan'la birlikte İran ile iyi ilişkiler geliştirilmesine önem verdiğini belirtmektedir (s.38). Bu dönemde Türkiye-İran arasında imzalanan antlaşmadan yola çıkılarak “iki ülke arasındaki dostluk ve kardeşliğin gelişmesinde faydalı olmuştur (s.47).” tespitinde bulunulmuştur. Ayrıca bu dönemde ikili ilişkilerin gelişmesiyle İran'ın Sovyetler karşısında Türkiye ile arasında bir güven ilişkisi sağladığı sonucu çıkarılmıştır. Ayrıca ikili ilişkilerde dostluğu ön plana çıkaran yazar bunun göstergesi olarak dönemin gazetelerinde çıkan olumlu yazılara da işaret etmektedir (s.59).

Yazarların Bakış Açıları

Metin içerisinde kullanılan ifadeler ve dostluk/kardeşlik temelli ele alınan konulardan hareketle yazarın İran tutumunda pozitif bir bakış açısının ön plana çıktığı görülmektedir. Yazar aktörler arasında ilişkileri incelerken iş birliğinin temel alındığını satır aralarında sıklıkla dile getirmiştir. Dolayısıyla İran'ı dost ve güçlü komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi gereken bir aktör olarak ele aldığı söylenebilir.

Vurgular

Metin genelinde karşılıklı liderlerin iyi niyet açıklamalarına sıklıkla başvurulmuştur. Burada geçen olumlu nitelendirmelerin yazarın kendi cümlelerine de yansıdığı görülmektedir. Aktörler arasında yaşana sorunlar ele alınırken doğrudan itham ifade eden kelimeler yerine hafifletici kelime ve kalıplar tercih edilmiştir.

Değerlendirme

Tezde Türkiye-İran ilişkilerinin olumlu seyrettiği varsayılan 1918-1960 yılları iki bölümde inceleme konusu olmuştur. Metin genelinde diplomatik ziyaretlere sıkça yer verilmiş ve bu ziyaretlerin iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde büyük rol oynadığı aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle Atatürk döneminde ilişkilerin zirveye taşındığı görüşünden hareket eden yazar çalışmanın tamamında diplomasiyi ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Genel olarak iş birliğinin ön plana çıkarıldığı ikili ilişkiler söz konusudur.

8. ERCAN YAVUZ, İRAN'IN NÜKLEER POLİTİKALARI VE ÇEVRE ÜLKELERE MUHTEMEL ETKİLERİ, Yüksek Lisans Tezi

İsimlendirmeler

Devrim İhracı politikası (s. 11)

Bölge ülkeleri üzerinde hakimiyet kurma (s.11)

Nükleer enerji, rejim meşruiyeti ilişkisi (s. 11)

Ezilen Müslümanları savunan (s. 14)

Dini kimlik altında etnik ve dilsel grupları asimile eden (s.15)

Şia İslam (s.15)

Nükleer teknoloji rejimi tehdit edenlere karşı temel kaldıraçtır. (s.3.)

Fars milliyetçiliği (s. 15)

İran'ın nükleer faaliyetleriyle ilgili bilgileri saklaması ve uluslararası kamuoyunu oyalaması (s.42)

İran'ın gizli nükleer silah programı olduğu (s. 43)

Nükleer sorunu iç politikada kullanarak milli duyguların istismarı (s.56)

Sözde demokrasi (s.97)

İran'ın Türkiye Cumhuriyeti ne ve kurucusu olan Atatürk'e saygısızca tenkitlerde bulunması (s.115)

İran'ın PKK terörüne destek vermesi (s.116)

Atfedilen Nitelikler

Yazar İran'ı tanımlarken hemen özet bölümünde "Devrim ihracı" "bölge ülkeleri üzerinde hakimiyet kurma" gibi isimlendirmeler kullanmaktadır. Bu isimlendirmeler kullanılırken tırnak içerisinde verilmemiştir.

Diğer ülkelerdeki belirli oluşumları, isyancı hareketleri, devrim ihracı politikası altında destekleme politikası. (s.14)

İran'da devrim sonrası Fars kimliği üzerinden ve fars kimliğine dinsel ve kutsal bir boyut katarak İslam devrimine uygun olarak fars milliyetçiliği bir bakıma revize edilmiştir. (s.15)

"İran, kendisini ve rejimini tehlike altında gördüğü sürece nükleer teknoloji ve silah çalışmalarına devam edecektir ve bu durum da bölge ülkelerinin güvenliğini ve nükleer silahların yayılması sürecini olumsuz etkileyecektir."(s.3) İran nükleer programını rejimi tehdit edenlere karşı mücadelede temel bir noktaya oturtmaktadır.

İran rejiminin nükleer sorun bağlamında milli duyguları istismar ederek rejimi güçlendirdiği ve içeride iktidarını konsolide ettiği söyleniyor. (s.56)

Yazar İran'ı tanımlarken Irak ve K. Kore'den nispeten farkının "sözde demokrasi" si olduğu vurgusunu yaparak vermiştir. Bu anlamda yazarın İran demokrasisine bakışının olumsuz ve göstermelik olduğu sonucu çıkarılabilir. İran demokrasisinin "hanedana dayalı olduğu" ve "serbest olarak politik görüşlerin belirtilemediği" bir demokrasi olduğu vurgusu özellikle önemlidir. (s. 97)

Türkiye ve İran arasındaki anlaşmazlıkları temel olarak

"Türkiye'deki bölücü gruplara destek",

"siyasal İslam kavramının ihraç etme gayreti", gibi başlıklar altında incelemiştir. Bu başlıklarda özellikle İran'ın olumsuz yaklaşımlarının etkili olduğunun altını özellikle çizmektedir. (s.115)

Türkiye- İran ilişkilerinin bozulması 1979 devrimi sonrası değişen İran rejimine ve yeni rejimde başta Humeyni ve arkadaşlarının politikası sebebiyle gerçekleştiğinin özellikle Türkiye'de laik kurumların ve onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e karşı politikasından kaynaklandığı tespiti yapılmaktadır. (s. 115)

İran'ın devrim ihracı politikasının Türkiye'de radikal dinci bir kesim tarafından desteklenerek İran'ı bu politikasında Türkiye üzerinde ısrar etmesi noktasında heveslendirmiştir. (115-116)

Argümantasyon Teknikleri

İran'ın resmi söyleminde nükleer programına devam etmesi ve nükleer enerjide ısrarı gelecekteki nüfus artışına bağlı olarak artan enerji ihtiyacını karşılamak olduğu dile getirilmektedir. Ancak İran'ın bu amacı ile birlikte bölgede ve İslam dünyasında lider konuma gelmek, rejimini tehdit eden ve bölgede varlığı giderek artan ABD ve İsrail'i caydırmak, Hindistan, Pakistan ve İsrail gibi nükleer silahlara sahip olan ülkeleri dengelemek, dış politikada giderek zayıflayan rejime meşruiyet kazandırmak gibi nedenlerle nükleer teknolojiye ve silahlara ulaşmaya çalıştığı iddialarını yazar bir kenara koymaktadır. (s. ii)

Metin içerisinden de anlaşıldığı kadarıyla yazar İran'ın nükleer faaliyetleriyle alakalı resmi söylem ile resmi olmayan gerekçelerin farklılaştığını belirterek İran'ın nükleer silaha sahip olma niyetinden temel bir politika olarak bahsetmektedir. Bu anlamda İran'ın resmi söylemi ile gerçekte olan arasındaki farklılığa dikkat çekmektedir.(s.45)

Yazarların Bakış Açıları

Yazar, İran nükleer programını temel olarak ikiye ayırmış ve İran'ın iddiaları ve uluslararası kamuoyunun algılayış şeklinde iki şekilde vererek nispeten tarafsız bir perspektif sunmaktadır. Özellikle İran'ın nükleer çalışmaları yaparken İran yönetiminin ortaya atmış olduğu iddialarını belirtmesi ve bunun hemen ardından başka amaçları da sıralaması İran'ın söylemsel ve gerçek anlamda nükleer faaliyetlerinin ne ifade ettiğini okuyucuya aktarması bakımından önemlidir. (s. ii)

Genel itibariyle İran'ın gizli nükleer silah programı olduğu yönündeki görüşlere yazarın atıf yaptığı görülmektedir. (s.43)

Diğer yandan İran'ın nükleer faaliyetlerinin ardından silah programı olduğu ve uluslararası kamuoyunu oyaladığı yönündeki iddialarını gerekçelendirememekte ve taraflı birkaç yazarın yazdığı makalelere bu iddialarını dayandırmaktadır. (s. 43)

İki Ülke ilişkilerinin mevcut duruma göre nispeten iyi olmasının Türkiye'nin İran'ın "kışkırtmalarına" karşı sağduyulu politikası neticesinde olmuştur. (s.117)

Vurgular

İran'ın nükleer silaha sahip olmak istediği bazı yerlerde kapalı bazı yerlerde açık bir şekilde yazar tarafından birçok kez dile getirilmiştir. İran'ın nükleer çalışmalarını yaparken NPT anlaşmasının açıklarını tüm nükleer kriz boyunca bir kaçış noktası olarak kullandığı ve

uluslararası kamuoyunu yanıltmaya yönelik bir politika izlediği iması yazar tarafından verilmektedir. (s.42)

9. Fatih Kanat, İran Sinemasında Kadın: Kadın Temsili ve Kadın Yönetmenler, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Konu

Bu çalışmada, İslami kültürün kadın olmanın evrensel sorunlarına, özgün ama derin bir boyut kattığı gerçeğinden hareketle, kadın sorununun İran özelindeki durumuna ışık tutma ve bu sorunun gerek İslam, gerek feminist kuramla ilişkilendirilmesinden doğan sorulara yanıt arama amacı güdülmüş; ortaya konulan bulguların İran kadınının sinemasal temsiline ne ölçüde yansıdığına anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, kısa İran tarihçesi, İslam Devrimi ve sonuçları, Devrim öncesi ve sonrası İran Sineması, sansür ve hicab, İran'da ve İran sinemasında kadın, erkek yönetmenlerin filmlerinde kadın üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümde ise kadın yönetmenler ve kadın temsili konusu ele alınmıştır.

Birinci Bölüm, İran ve İslam: Devrim'in Gölgesindeki Sinema ve Kadın; İkinci bölüm, Kadın Yönetmenler ve Kadın Temsili.

İsmlendirme

Yazar devrim öncesi kadının sinemada niteliksiz bir temsil olduğunu, devrim sonrasında ise 7 yıl zarfında yok sayıldıklarını ifade etmiştir.

Yazar devrim öncesi Pehlevi döneminde dinin bir noktaya sıkıştırılmış olmasını doğru bulmazken aynı şekilde devrim sonrası dinin her alana yayılmaya çalışmasının da bunaltıcı olduğunu söylemektedir.

Atfedilen Nitelikler

Tezden anlaşıldığı kadarıyla İran sinemasında kadın devrim öncesi de devrim sonrası da temsil açısından sorunlu aşamalardan geçmiştir. Devrim öncesinde kadın cinselliğinden yararlanılarak kadın meta haline getirilmiş ve kadın kimliği duruşu bedeninin arkasında ezilmiştir. Devrim sonrasında ise kadın yine bir obje gibi temsil edilerek belli bazı görevler dışında kimliği yine ötelenmiştir.

Yazara göre İran sinemasında kadın figürü birkaç istisna dışında, erkeğin aksesuarı olmaktan öte bir anlam taşımamıştır. İran'da kadın yönetmenler İslam devrimiyle barışık olmayan bir bakış açısına sahiptirler. Yazarın değerlendirmesine göre İran İslam

Cumhuriyeti'nin tasarımındaki kadın, cinsel, bedensel ve duygusal olarak özürli bir kadındır (bkz. s. 149).

Argümantasyon Teknikleri

Tezde genel olarak kaynak kullanımı, atıf, dipnot ve eser zenginliği akademik üsluba uygun ve başarılıdır.

Yazarların Bakış Açıları

Musaddık'ın devrilmesine ve şah dönemine bakış;

Musaddık'ın ABD patentli askeri darbeyle devrilışinden sonraki 26 yıllık şahlık saltanatı bütün olumsuzluğuna karşın, zoraki dayatılmış modernitesinden kadınlara hiç değilse başörtüsüz bir yaşam sunma gibi bir ayrıcalıkla da anıldı (s. 25).

Mayın Tarlasından Geçen Kadınlar başlığı altında yazar, İranlı kadın için başörtüsü konusunda 2 büyük travma olduğunu belirterek bunlardan ilkinin Şah dönemindeki baskıcı başörtü yasağı, diğerininse Humeyni dönemindeki yine baskıcı başörtü zorunluluğu olduğunu ifade etmiştir. Yazar her iki uygulamayı da baskıcı ve despotik olması sebebiyle eşit görmektedir.

Daha sonra da yazar İslam'da kadın sorununun hem İslami temele dayandığını fakat aynı zamanda İslam öncesi geleneklere de bağlı olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Yazar devrim sonrası kadının sinemadaki yerini tarif ederken yine Mevdudi etkisini vurgulamaktadır. Bu konuda karar alma organlarının Mevdudi'nin bu yaklaşımını esas aldıklarını belirtirken İslam'ın ana yaklaşımının bu olduğu yargısı metin içerisindeki cümlelerde açıkça kendini göstermektedir. Yazar bu yaklaşımın son derece sorunlu olduğunu, zaman zaman sinemada -Humeyni'nin 1987 fetvası da dahil- kadına yönelik olumlu gelişmeler olsa da genel olarak kadına yaklaşımının ayrımcı olduğunu ifade etmektedir.

Yazar İran'daki kadının kendi haklarını savunan filmler çektiğinde derdinin feministlik değil "Erkek için hak olan kadın için de haktır." şeklindeki formülasyonu kabul ettirmek olduğunu vurgulamaktadır. Diğer ülkelerde var olan kadın sorunlarının İran'daki kadının sorunlarından daha ayrıntı olduğunu, bu sebeple İran'daki savaşın erkek karşısında bir var olma mücadelesi olduğunu ifade etmektedir.

Vurgular

Yazar genel olarak akademik bir tavrı yakalamış olmakla birlikte zaman zaman akademik üslubu terk ederek genellemeci yaklaşımlarda bulunmuştur. Örneğin İslam'ın kadına yaklaşımını anlattığı bir kısımda İslam alimi Mevdudi'den alıntı yaparak onun söylemi ve bakış açısını İslam'a mal etmiş; hatta bu görüşün İslam'ın özü olduğunu ifade ederek akademik olmayan ve son derece genellemeci bir tutum sergilemiştir:

Mevdudi'nin bu vaazı, geleneksel İslam'ın kadına yaklaşımının özüdür. Zaruri haller dışında eve kapanacak, ev dışı meselelere karışmayacak, örtünecek, kendisine buyurulanı yapacak, gülemeyecek, süslenemeyecek ve en önemlisi konuşamayacak yarım insan. Bu yaklaşımı biraz sola çekerseniz "çador"a, biraz sağa çekerseniz "burka"ya varırsınız (s. 28).

Değerlendirme

Yazar başlıklar altında öncelikle İran kısa siyasi tarihini özetleyerek İran sinemasının geliştiği ortamı anlamamızı amaçlamış, daha sonra da İran sinemasının devrim öncesi ve sonrası durumunu anlatmıştır. Devrim öncesinde de İran'da sinemanın çeşitli sansürlere maruz kaldığını belirterek Şahın devrilmesine yakın zamanlarda sinemanın batılılaşma ürünü olduğu düşüncesiyle İslami bir direnişin ortaya çıktığını ve kısa zaman sonra da devrimin gerçekleştiğini ifade etmiştir. Devrim sonrasında ise sinema faaliyetleri önce durdurulmuş, daha sonra bunun bir zaruret olduğu bakanlık tarafından açıklanarak sinemalarda oynatılacak filmleri seçmek üzere bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurul filmleri seçip yakılmaktan kurtulan sinemalarda yayınlanmasına izin vermiştir. 1984'te Farabi Sinema Enstitüsü'nün kuruluşu ve enstitü himayesinde Fecr Film Festivali'ne başlanması ile de yazara göre devrim sonrası İran sinemasının gerçek anlamda açılışı ilan edilmiştir:

Devrim öncesi sinemayı Batı'nın ideolojik aygıtı olarak gören İslam entelektüelleri, sinemanın ehil ellerde olması koşuluyla İslami amaçlara da hizmet edebileceğini dile getirmeye başladı (s. 18).

Tezde filmleri yakından incelenen kadın yönetmenler Tahmineh Milani, Rahşan Bani Etemad, Samira Makhmalbaf, Manijeh Hekmat, Marziyeh Meshkini, Puran Derahşandeh, Meryem Şehriyar, Mania Akbari, Fateme Khakzadeh'dir. Yazar devrimin kadını arka plana attığını savunmaktadır. Fakat bununla birlikte devrim sonrası çelişkili bir durumun da ortaya çıktığını belirtmektedir:

İslam Devrimi'nin kadını sosyal bir varlık olmaktan çıkararak ana yönelimine rağmen süreç içinde kadınların eğitim düzeyinin, çalışma ve sosyal hayata katılımının Devrim öncesiyle kıyaslanamayacak denli artması, İran'a özgü çelişkili durumun ürünüdür (s. 146).

Özetle;

Yazara göre İran sinemasında kadın figürü birkaç istisna dışında, erkeğin aksesuarı olmaktan öte bir anlam taşımamıştır. İran'da kadın yönetmenler İslam devrimiyle barışık olmayan bir bakış açısına sahiptirler. Yazarın değerlendirmesine göre İran İslam Cumhuriyeti'nin tasarımıındaki kadın, cinsel, bedensel ve duygusal olarak özürülü bir kadındır (bkz. s. 149).

Asıl konu devrimden sonra kadının ve kadın temsiline durumu olmuştur. Bu konuda İslam Devrimi'nin başlangıcından bugüne farklı aşamalar geçirilmiştir. Birinci aşama öncelikle sinemanın ve dolayısıyla kadının da yok sayıldığı aşamadır. İkinci aşamada kadınsız bir sinemanın olamayacağı anlaşılmağa başlanmıştır, Humeyni'nin 1987 fetvasıyla, kadınlar yasal olarak da sinemada var olabilme hakkı elde etmişlerdir. Özellikle bu tarihten sonra, kendi bağımsız filmlerini yapmak isteyen kadınlar, sinemada kadını, kadın gözüyle temsil etmenin yolunu açmışlardır. Üçüncü aşama ise, kadınlar üzerindeki kısıtlamanın teoride değilse bile pratikte azaldığı dönemdir. 1989'dan itibaren kadın yönetmenlerin filmlerinde kadın, ana karakter olarak bağımsız, aktif, üretken ve güçlü kişilikler biçiminde gösterilmeye başlanmıştır.

Olağanüstü engellere rağmen, kadının gerçek temsili yolunda ciddi bir mücadele ve uğraş içine giren kadın yönetmenlerin bu amaçlarına eriştiklerini söylemek olası değildir.

Yazara göre İran sinemasının önünde bu engeller olmasaydı da bu sinema daha iyi bir yerde olmazdı. Sebebini ise yazar şu şekilde açıklamaktadır:

İran sinemasının asıl tilsımı belki de bu sancılı atmosferdir. Engelleri aşmak için zorlanan hayal gücü, yaratıcılığı da geliştirmektedir. Ağır süreçler, ağır bunalımlar yaşayan toplumlarda öykü sıkıntısı çekilmez. İran sinemasının zenginliklerinden biri de anlatılacak yeni öykü bolluğudur (s. 148).

8. Gonca OĞUZ GÖK. "İran'ın Bölgesel Politikası ve Türk-İran İlişkileri.". Yüksek Lisans Tezi, 2005.

İsimlendirmeler

İran'ın bölgesel politikasının incelendiği bu çalışmada, yazar İran'ın hem jeopolitik konumu hem de nükleer caydırıcılığı kullanarak bölgesel etkinliğini arttırmayı hedeflediğini savunmaktadır. Bu iddianın ele alındığı başlıklarda İran'ın bölgesel güç olma arzusunun İran'ın tarihi olarak 'Büyük İran' hedefine dayandığını ifade etmektedir (s.40). İran'ın bölgesel politikasını tanımlamak için kullanılan bu kavram daha sonra kimlik temelli bir ifadeye dönüşmüştür:

Saddam bölgede hegemon güç olmayı hedeflemiş, İran ise devrimsel ideolojisini Irak ve diğer Arap dünyasına yayma amacı gütmüştür. Ayrıca İran açısından bu savaş kendi yeni devrimsel ideolojisinin içeride kabulü için de önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir (s.82).

Burada kullanılan 'devrimsel ideoloji' isimlendirmesi İran'ın bölgesel politikasını açıklanırken dini kimlik merkezli bir tutum sergilendiğini göstermektedir. 'İslami ideoloji' şeklinde dini kimliği olumsuz bir yargıya dönüştüren daha açık ifadelerle de rastlanmaktadır:

1979 İslam Devrimi sonrasında İran ile İsrail ilişkileri tamamen bir kopuş dönemine girmiştir. İsrail'i düşman ilan eden İran, Ortadoğu coğrafyasında yeni İslami ideolojisi ile lider bir konuma gelmeyi hedeflemiştir (s. 68).

Atfedilen Nitelikler

Çalışmada gerek Osmanlı dönemi gerekse cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde İran'ın her zaman potansiyel bir tehdit olarak algılandığı savunulmaktadır. Bunun temel nedeni olarak da İran'ın Türkiye ile düşman olan ülkelerle iş birliği yapma ihtimali öne sürülmüştür: "... İran her zaman için düşmanlarla ittifak yapabilecek, potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilmiştir (s.125)." Potansiyel tehdit olmasına getirilen gerekçenin bir diğer örneği "... Ankara İran'ı geçen yüzyılda Türkiye'nin düşmanlarıyla ittifak kurmuş bir ülke olarak dikkatli bir şekilde izleme gereği duymuştur (s.126)." şeklindeki ifadelerde görülebilir.

İran'a doğrudan Şii yayılcı bir politika izlediği atfedilmemiş fakat bu yargıya yönlendiren ifadelerle yer verilmiştir: "1997 yılında Hatemi ile başlayan süreçte İran'ın Körfez ülkeleri ile olan ilişkilerinde gelişmeler kaydedilmiş olsa da İran bölge ülkeleri açısından hala Şii'leri destekleyen bir ülke olarak algılanmaktadır (s.86)."

Argümantasyon Teknikleri

Tezde İran'ın soğuk savaş sonrası dış politikasında Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerinin önemi incelenirken bölgesel güç olmaya çalıştığı vurgulanmaktadır. Bu dönemde ABD tarafından dışlanan İran, bahsedilen bölgelerde iş birlikleri arayışında olmuştur. Yazara göre bu işbirliği çabalarının temelinde İran'ın bölgesel güç olma arzusu yer almaktadır (s.38). İran'ın bölgesel ilişkilerinde bu durum İran'ın hem bir tehdit olarak görülmesine neden olmuş hem de diğer bölgelerde izlediği politikalarla çeliştiği sonucu çıkarılmıştır (s.45). Bu tespitler İran'ın yazar tarafından bir tehdit olarak ele alındığını ve bunun gerekçesi olarak İran'ın bölgede etkinlik kazanma çabasının sunulduğunu göstermektedir. İran'ın bölgede bir tehdit olarak algılanmasının temeli açıklanırken, devrim ihracı politikası bir gerekçe olarak sunulmaktadır (s.40).

Diğer taraftan devrim ihracı politikasının temel dayanak noktası olarak İran Anayasası sunulmuştur:

Hazırlanan yeni anayasada da bunu destekleyici ifadeler kullanılmıştır. Örneğin anayasanın11. maddesine göre; 'Tüm Müslümanlar tek bir millettir. İran İslam Cumhuriyeti İslam dünyasının siyasal, ekonomik ve kültürel birliğini sağlamaya çalışmalıdır'⁵²denilerek yeni kurulan rejimin amacının ne olması gerektiği ifade edilmiştir (s.15).

Yazar Türkiye ile İran arasında tarihin ilk devirlerinden itibaren bir mücadelenin var olduğunu varsaymaktadır. Bunu gerekçelendirirken iki ülkenin komşu olmasını temel sebep olarak sunmaktadır (s.122).

Yazarların Bakış Açıları

Metinde İran'ın bölgesel faaliyetlerinde devrim ihracı üzerinde özellikle durulmuştur. Muhtelif başlıklar altında sıkça İran'ın bölgesel faaliyetlerinin bir tehdit oluşturduğuna değinilmektedir. Bu durum İran'ın yazar nezdinde bölgesel tehdit arz eden bir aktör bakış açısıyla değerlendirildiğini göstermektedir.

Vurgular

Çalışmada genel olarak İran aleyhine taraflı bir dilin kullanıldığı görülmektedir. Bölgesel faaliyetler için kullanılan ifadelerde dini kimliğin vurgulandığı anlaşılmaktadır.

Değerlendirme

Soğuk Savaş sonrası İran'ın bölgesel faaliyetlerinin incelendiği çalışmada İran'ın bölgesel güç olma arayışında olduğu görüşü ağır basmaktadır. İran'ın bölgesel politikasının devrim sonrasında değiştiği varsayımından hareketle, tezin muhtelif başlıklarında hakim olan görüş İran'ın devrim ihracı politikası izlediğidir. Bu durumdan yola çıkan yazar İran'ın bölgedeki ülkeler için bir tehdit teşkil ettiği sonucuna varmıştır. Yazara göre İran her ne kadar bölgede iyi ilişkiler için çabalasa da Şii mezhepçi politikasından vazgeçmemektedir. Bu durum özellikle Irak üzerinden vurgulanmıştır: "Bütün bunların ötesinde İran'ın en büyük hedefi İran yanlısı bir Irak devletinin oluşturulmasıdır. Böylelikle, ülkedeki %60 civarındaki Şii nüfus yönetimin üst kademelerinde yer alacaktır (s.73)."

Bunun yanında çalışmanın genel başlıklarında işbirliği alanlarından ziyade sorun alanları etrafında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu durum yazarın İran'ı ele alırken taraflı ve olumsuz bir tutum sergilediğini ortaya çıkarmıştır. Metnin genelinde ağır basan görüş ise İran'ın bölgede izlediği yayılmacı tutumunun bir tehdit unsuru olduğudur.

9. İlhan Ozan HAMURCU (2010): Türkiye-İran İlişkilerinin Uluslararası Siyasal Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi. YL.

İsimlendirmeler

İran'ın politikalarına yönelik açıklamalarda 'İran rejimi', 'İran İslam Cumhuriyeti', 'İslam Cumhuriyeti', 'İranlılar' gibi genel kabul gören isimlendirmeler tercih edilirken; özellikle devrim sonrası siyasal rejimi inceleyen başlıklarda 'Mollarşi', 'İran Şia Hareketi', 'Ayetullahlar yönetimi' ve 'Humeyni Rejimi' gibi isimlendirmeler tercih edilmiştir. Burada yazarın İran'ı dini/mezhebi kimliği ile ön plana çıkardığı anlaşılmaktadır. Yazar, devrim sürecini ve sonrasındaki iç gelişmeleri aktardığı bir başlık altında değerlendirmesini şu şekilde ifade etmiştir: "Dünya İslam imparatorluğunu gerçekleştirmek için yola çıkan İran Şia hareketi sonunda kendi ülkesinde bir Mollarşi rejimi kurmakla yetinmiştir (s.321)." İran'daki siyasal rejim için kullanılan bu tür ifadelerin çalışmanın odak noktası sayılabilecek başlıklarda kasıtlı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Humeyni dönemi kastedilirken başvurulan bu dini/mezhebi yaklaşım, 'Humeyni Rejimi' ifadesi tercih edilerek Humeyni ismi ile de özdeşleştirilmiştir (bkz. s.282,292,355,375). Bunun başka bir örneği Safevi devletinin kuruluşu için kullanılan 'Şii Safevi' isimlendirmesinde görülmektedir (s.54). İran'da yönetici elitlerin kimliklerine referansla, isimlendirmelerde farklı genellemeler de tercih edilmiştir. Örneğin; Türkiye-İran ilişkilerinin incelendiği başlık altında "...Türkiye-İran ilişkileri İran'da Ayetullah yönetiminin kurulması ve daha sonra SSCB'nin dağılmasından sonra karışık bir hale gelmiştir (s.349)." şeklindeki bir ifade ile, devlet yönetimi kastedilirken, yazarın yönetici elitlerin dini kimliklerini ön plana çıkardığı görülmektedir. Bunun başka bir örneği; "İslam Cumhuriyeti temel olarak bir ulema hükümeti niteliğindedir (s.290)." ifadesinde görülebilir. Burada daha objektif isimlendirmelerden ziyade dini kimlik temelli bir tutum söz konusudur.

Atfedilen Nitelikler

Çalışmada devrim sonrası İran dış politikasının dayandığı temel dış politika ilkeleri üzerinden İran'a kimlik merkezli olumsuz nitelikler atfedilmiştir. İran'ın devrimi ihraç etme politikasına işaretlerle İran'ın bu yolla 'emperyalist' devlete dönüştüğü savunulmaktadır (s.322). İran-İrak savaşının olumsuz sonuçlanması, İran nezdinde "güneye doğru sürdürmeyi düşündüğü emperyalist planlardan vazgeçmek" anlamına geldiği iddia edilmiştir (s.345). İran'ın dış politikası üzerinden yapılan bir genellemede ise 'siyasi İslam'ı yaymak veya 'radikal İslami grupları desteklemek' gibi ifadelerle din merkezli olumsuz bir yargı sunulmaktadır (s.4). Ayrıca satır aralarında İran ile yaşanan sorunlarda mezhebi kimliği ön plana çıkaran değerlendirmelere yer verilmiştir. Osmanlı ile İran arasındaki sorunlar için yazara göre sorunun temel kaynağı, İran'ın temsil ettiği Şii İslam kimliğindedir (s.75). Yazar tarafından

olumsuz bir şekilde nitelendirilen söz konusu Şii İslam kimliği, başka bir başlıkta rejimin yapısına da atfedilmiştir (s.321).

Argümantasyon Teknikleri

İran İslam devrimi ve sonrasında Türkiye-İran ilişkilerinin incelendiği başlıklarda rejim ihracı görüşünün temel alındığı görülüyor. Bunun gerekçelendirirken yazar İran anayasasını argüman olarak kullanmıştır. Anayasanın girişinde İran İslam Devrimi'nin amacını açıklayan ifadelerin, devrimi ihraç etmeye yönelik olduğunu belirtmiştir (s.322). Bunun yanında İran'ın devrim sonrasında iç krizleri aşmak için de bu politikayı benimsediğini öne sürmektedir (s.439). İran'ın tehdit olarak görülmesinde ise yazarın temel argümanı Safevi devletinin kuruluşu ile birlikte İran'ın Şii İslam'ı temsil etmeye başlamış olmasıdır (s.75). İran'ın PKK'yı desteklediği birçok yerde tekrar edilen başka bir iddiadır (bkz. S.352, 363, 364, 375, 448, 432). Bu iddiaların temel gerekçelerinden biri; İran'ın PKK'yı kendi sınırlarından Türkiye'ye kaydırmak istemesi olarak birleştirilmiştir (s.367). Diğer bir gerekçe ise; Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye'nin İran'daki Azeriler ile bağlantısını kesmek için, İran'ın Türkiye sınırındaki PKK eylemlerini desteklediğidir (s.432).

Diğer taraftan iki ülkenin coğrafi konumlarına ve kaynaklarına referansla birbirlerine ekonomik alanda ihtiyaç duyduklarını da belirtmiştir (bkz. s.372, 369, 488). Yazara göre "iki ülkenin de ekonomik olarak birbirlerine ihtiyaçları vardır (s.475)."

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın çalışmasında İran'ın Şii kimliğini olumsuz yargılarla ön planda tutması, din merkezli bir İran karşıtlığının göstergesidir. Türkiye-İran ilişkileri açıklanırken bir sorun olarak mezhepsel farklılığı temel alması bu karşıtlığı kanıtlar niteliktedir. Ayrıca yukarıda örnekleri bulunan ifadelerden de anlaşılacağı üzere İran'daki yönetime bakış açısı, rejimin mezhepçi ve baskıcı olduğu yönündedir. Fakat, bir taraftan İran'ı rejimden kaynaklı bir tehdit olarak görürken, diğer taraftan ekonomi üzerinden yakın ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği düşüncesindedir. Özetle, yazarın İran'ı güvenilmez ama ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi gereken bir aktör olarak gördüğü söylenebilir.

Vurgular

Metinde genel olarak akademik çalışmalarda kullanılan söylemler tercih edilmiştir. Fakat aktörlere atfedilen niteliklerde doğrudan yargı ifade eden kavramlar kullanılmıştır. Yukarıda geçen 'Ayetullahlar Rejimi', 'Dikta Rejimi', 'İran Şia Hareketi' gibi isimlendirmeler bu olumsuz yargıların vurgulandığı isimlendirmelere örnektir. Bunun yanında yazar temel iddialarını farklı

başlıklar altında tekrarlayarak, vurgulamaları metin geneline yaymıştır. Dolayısıyla doğrudan ifadelerden ziyade metin genelinde oluşan bir karşıtlık söz konusudur.

Değerlendirme

Çalışmada Türkiye-İran ilişkileri Safeviler döneminden başlayan bir tarihsel süreç içinde, dört bölümde ele alınmıştır. Safeviler dönemi Osmanlı-İran ilişkileri incelendiği başlıklarda Safeviler 'in devlet çıkarları için bölgeyi zorla şiirleştirmeye çalıştıkları görüşü temel alınmıştır. Bu dönemde ikili ilişkilerde yaşanan anlaşmazlıklar incelenirken mezhepsel farklılıklar üzerinden olumsuz bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Bu tutum İran İslam devrimi ve sonrasında Türkiye-İran ilişkilerinin incelendiği başlıklarda da geçerliliğini korumaktadır. Devrimin ilk yıllarında Körfez'den Lübnan'a bütün bölgede Humeyni'nin temel dış politikasının devrim ihracı olduğu birçok yerde doğrudan vurgulanmıştır. Devrim sonrası ilişkilerde büyük ölçüde PKK sorunu, İdeolojik ve mezhepsel farklılıklar etrafında yaşanan anlaşmazlıklar ön plana çıkarılmıştır. Çalışmanın genel bölümlendirmesi içerisinde, sorun arz eden konulara nazaran ekonomik ilişkilere çok az yer ayrılmıştır. Özetle metin içerisinde İran karşıtlığını besleyen unsurlara fazlaca yer ayrılmasından kaynaklanan tarafgir bir tutum ön plana çıkmaktadır.

10. İsmail YURDAKURBAN. "Devrim Sonrası İran Dış Politikası (1979 – 2005)". Yüksek Lisans Tezi, 2007.

İsmlendirmeler

İran'ın Ortadoğu'daki bölgesel politikası açıklanırken mezhep merkezli değerlendirmelere yer verilmiştir. İran'ın bölgesel politikaları ele alınırken 'Şii eksen', Şii kuşağı veya 'Şii hilali' gibi isimlendirmelere başvurulmuştur. Bölge ülkeleri ile ilişkilerin incelendiği başlıkta Ortadoğu'da ortaya çıkan bu "Şii Kuşağı"nın İran tarafından kullanıldığı belirtilmektedir (s. 50). Yine aynı başlık altında, aktörlerin mezhebi kimlikleri referans alınarak yapılan bir dış politika değerlendirilmesinde bu isimlendirmelerin tercih edildiği görülmektedir:

Toprak bütünlüğü korunabilirse Irak'ı çoğunluktaki Şiiler yönetecek, Irak bölünürse enerji zengini güney Irak Şiilerin denetimine geçecek ve Ortadoğu'da yükselen Şii hilal bu durumda daha da güç kazanabilecek (s.49).

İran-İrak savaşının ele alındığı başka bir başlıkta ise İran'da gerçekleşen devrim için kullanılan ifadede yukarıda bahsedilen mezhepsel bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Yazar savaş sürecinde Irak'ın önceliğinin İran'daki 'Şii Devrimi'nin önünü kesmeye yönelik olduğunu iddia etmiştir (s.23). Burada dikkat çeken husus; İran devrimi isimlendirilirken 'Şii devrim' ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Bir diğer kimlik merkezli bir isimlendirme İran'daki

yönetici elitler için kullanılmıştır. ABD'nin İran politikasında ön plana çıkan hususlar değerlendirilirken İran'da devrim sonrası yönetim için "İslam devriminden sonra ülkeyi yöneten mollalar" ifadesi kullanılmıştır (s.53). Buradan yola çıkarak yazarın aktörleri ve davranışlarını isimlendirme tarzının dini/mezhebi merkezli olduğu söylenebilir.

Atfedilen Nitelikler

Humeyni ve ekibinin devrimi ihraç ettiği varsayımı ile yapılan bir değerlendirmede Humeyni'nin konuşmalarında Şii imgelere dikkat çekilmiştir (s. 16). Burada aktörlerin kimlikleri ile konuşmalarına atfedilen niteliklerde mezhep merkezli bir tutum söz konusudur. Bu tutum devrim sonrası İran'ın bölgesel siyasetteki konumuna yönelik yapılan bir değerlendirme de kendisini göstermiştir:

İslam Devrimi her şeyden önce İran'ın dış politika felsefesini değiştirmiştir. Dış politikada ideolojik ve evrensel boyut artmıştır. İran Ortadoğu'da statükocu ve muhafazakâr devletlerin başındayken, ilerici ve radikal/devrimci ülkelerin arasına katılmıştır (s.20).

Bunun öncesinde İran'a atfedilen söz konusu olumsuz nitelik "Şah döneminin laik ve batı yanlısı İran, nasıl olmuştu da batı ve onun değerlerine savaş açan, sahip olduğu rejimi ihraç etmeye çalışan katı ideolojik bir ülke olmuştu (s.2)." sorusu ile irdelenmiştir. Dolayısıyla İran ve İran'daki yöneticiler için kullanılan ifadelerin her ikisinde de mezhepsel bir yaklaşım ön plana çıkmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

Tezde Humeyni döneminin incelendiği başlıklarda İran dış politikasının temelinde devrim ihracının olduğu savunulmuştur. Bölgedeki devletlerin İran'ı bir tehdit olarak gördüğü varsayımının temel gerekçesi olarak Humeyni'nin devrimi ihraç etme çabası sunulmuştur (s. 24). Ahmedinejad döneminde İran'ın bölge ülkeleri ile ilişkileri ele alınırken İran'ın 'Şii hilali' hedefi üzerinde sıklıkla durulmuştur. Bu iddia gerekçelendirilirken İran'ın bölgesel ve uluslararası baskıları gidermek için böyle bir politikayı tercih ettiği tespitinde bulunulmuştur (s. 50).

Türkiye-İran ilişkilerinin olumsuz yargılarla ele alındığı yerlerde kullanılan argümanlara bakıldığında iki husus ön plana çıkmaktadır. Birincisi, İran'ın devrim ihracı politikası, ikincisi ise PKK ile olan ilişkidir. Humeyni ile birlikte resmi ideoloji olduğu varsayılan devrim ihracı çabaları Türkiye için sürekli bir tehdit unsuru olarak aktarılmıştır (s. 34). Rafsancani döneminde ikili ilişkilerde temel sorunlardan birinin de PKK ile olan ilişkiler olduğu başka bir başlık altında belirtilmiştir (s. 35).

Farklı başlıklarda doğrudan ifade edilmese de ekonomik ilişkilerin her zaman var olduğuna yönelik bir yargı aktarılmıştır. Bu durum için sunulan temel argüman ise ikili ilişkilerin en kötü durumda olduğu kriz dönemlerinde bile ticari ilişkilerin devam ettiğidir (s. 52). Başka bir değerlendirmede Humeyni'nin Türkiye ile ilgili olumsuz görüşlerinin olmasına rağmen bilhassa ekonomik alanda iki ülke ilişkilerinin devam ettiği savunulmuştur (s. 27). Bunun gerekçesi olarak iki ülkenin çıkarlarının kesişmesine dikkat çekilmiştir (s. 52).

Yazarların Bakış Açıları

Satır aralarında aktarılan yargılar dikkate alındığında, farklı noktalarda İran ve İran dış politikasına yönelik olumsuz bir perspektif sunulduğu görülmektedir. İlk olarak İran'ın bölgesel faaliyetleri üzerinden devrim ihracı politikası izlediği ve mezhepsel politikalara yöneldiği savunulmuştur. İkinci olarak İran devrim sonrası değişen rejim yapısından dolayı bölgesel bir tehdit olarak algılanmıştır. Son olarak dini/mezhebi kimlik temelli bir İran karşıtlığı söz konusudur.

Vurgular

Metin genelinde vurgulamalar İran'ın mezhepsel kimliği üzerinde yoğunlaşmıştır. İran'ın devrim sonrası dış politikasında devrim ihracı farklı başlıklar altında ön plana çıkarılmıştır. Bunun yanında metin içerisinde kullanılan dilin İran aleyhine taraflılık özelliği taşımaktadır.

Değerlendirme

Devrim sonrasında ele alındığı çalışma genelinde İran'ın devrim ihracına yönelik politikalar izlediği görüşünün birçok yerde farklı ifadelerle altı çizilmektedir. Bu durum İran ile ekonomik ilişkilerin ele alındığı başlıklara nazaran daha fazla ön plana çıkarılmıştır. İş birliği alanlarından ziyade anlaşmazlık alanlarına daha fazla yer ayrılmıştır. Bunun neticesinde metinde ön plana çıkan ikinci bir yargı; İran'ın bölgesel faaliyetleri ile tehdit arz eden bir aktör olduğudur.

11. MEHMET AKİF KOÇ, TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK ALGILAMALARI AÇISINDAN 1979 İSLAM DEVRİMİ SONRASI İRAN DIŞ POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

İsimlendirmeler

Şii Jeopolitiği (s.6.)

İran'ın silahlanma Faaliyeti (s.6.)

İran'ın Türkiye'ye yönelik rejim ihracı politikası (s.9.)

Şii hilali Tartışmaları (s.84.)

İran'ın Türkiye içerisindeki Hizbullah'ı desteklediği iddiaları. (s. 12.)

İran'ın PKK'ya örtülü desteği veya göz yumması veya Türkiye'ye yönlendirmesi (s.16)

İran'ın Türkiye'deki basın yayın faaliyetleriyle propaganda yaptığı (s.11.)

İran'ın PKK'yı Türkiye'ye karşı kullanma stratejisi (s. 16.)

Devrim propagandası (s.16)

Ortadoğu'da İran'ın Şii etki alanı oluşturma isteği (s.89)

Atfedilen Nitelikler

İki devlet arasında yazara göre oluşan güven bunalımının en temel sebebi İran'ın rejim ihracı politikasıdır. (s.8,10.) Türkiye bu rejim ihracı politikasından önemli oranda tehdit algılamaktadır.

Yazara göre İran devriminin "İslami devlet" yapısının dini açıdan gerekli olduğunun dile getirilmesi aynı zamanda emperyalizmin ve Müslüman ülkelerin zulüm yönetimlerinin yıkılmasına dair söylemi başta bölge ülkeleri ve Türkiye'yi de endişelendirmesi tabi olarak görülmüştür. (s.10.)

Türkiye'de açılan İran destekli çeşitli kültür merkezleri ve basın yayın kurumları aracılığıyla "rejim ihracı" faaliyetleri Türkiye açısından önemli bir güvenlik problemi olarak görülmüştür. (s. 11.)

İran'ın Türkiye içerisinde desteklediği iddia edilen grupların başında PKK ile birlikte Hizbullah olduğu iddiası. (s.12.)

Yazara göre İran- PKK ilişkisi güvenlik ve pragmatizm üzerine kurulmuştur. İran PKK'yı hep kontrol altında tutmuştur. Kendi ülkesinde Kürt azınlıklara sirayet edebilecek gelişmelerin önünü almaya çalışmıştır. Diğer yandan Kürt hareketinin bölünerek zayıflamasını ve mevcut potansiyelin Türkiye'ye yönlendirilmesini sağlamak için PKK'yı teşvik etmiş, ülkesindeki Kürt potansiyelin örgüte destek vermesine göz yummuştur. Özetle İran PKK'yı konjonktürel olarak desteklemiş veya çıkarlarına uygun olarak kullanmış bazen de doğrudan mücadeleye girmiştir. (s. 16.)

İran Türkiye Hizbullah'ı ve İslami Hareket Örgütü gibi silahlı gruplar yoluyla da Türkiye'de öncelikle bir İran etki sahası oluşturulmaya çalışılmıştır. (s.167).

Argümantasyon Teknikleri

İran'ın propaganda ve rejim ihracı gibi faaliyetlerinin Türkiye tarafından bir tehdit olarak algılanmasının gerekçelendirmesi örnekle açıklanarak bu dönemde 1980'lerin sonu ve 1990'larda İranlı diplomatların yapabileceği rejim propagandalarını önlemek amacıyla "diplomatik çanta" uygulamasında sınırlamalar getirmesi örnek olarak gösterilmiştir. (s.11.)

İran'ın basın yayın faaliyetleriyle propaganda yaptığı iddiası yazar tarafından bunların vasıtaları şunlardır; Türkiye'de açılan İran destekli kültür merkezleri yoluyla; Basın- yayın alanında ise, Tevhid, İstiklal-Şahadet, Söz, Dünya ve İslam, Yeryüzü, Davet gibi gazete ve dergilerle aracılığıyla bu faaliyetlerin yürütüldüğü belirtilmiştir.

İran'ın PKK'ya desteği ve PKK ile ilişkisi bir örnekle dile getirilmiştir; İran-Irak Savaşı sürerken 1984'te Türkiye'yle bir anlaşma imzalayarak, kendi topraklarında Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden faaliyetlere izin vermeme taahhüdü altına girmiş, ancak Savaş bitince eski stratejisine geri dönmüş ve bu taahhüdüne rağmen 1999'a kadar PKK'yı Türkiye'ye karşı kullanmaya devam etmiştir" (s.16)

İran'ın Türkiye'deki bazı gruplara destek vermesi yazar tarafından bazı örnekler verilerek açıklanmaktadır. Bu anlamda Yazar'ın iddiasını temellendirdiği ifade edilebilir. Örneğin yazar Uğur Mumcu, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Turan Dursun gibi laik kimliğiyle bilinen gazeteci ve akademisyenler hedef alınarak toplum üzerinde bir korku ve gerilim oluşturulduğunu dile getirmiş. Ve Türkiye'nin yapmış olduğu bazı örgütlere yönelik operasyonlarda İran bağlantılarına rastlanması ve örgüt üyeleriyle cinayet zanlılarının; İranlı görevlilerle irtibat halinde oldukları, onlardan talimat aldıkları, İran'a giderek eğitim gördükleri şeklindeki ifadeleri yazarın iddialarını temellendirdiği bir kaynak olarak kullanılmıştır. (s.167-168).

Yazarların Bakış Açıları

Yazar karşılıklı açıklamalara yer vermesi ve örneklerle nispeten tarafsız bir üslup oluşturduğu ifade edilebilir. Terör ve özellikle PKK konusunun İran devleti tarafından Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanıldığından ve bu durumun ikili ilişkilere olan zararından bahsetmektedir. Tüm bu iddialarını ise dönemin olaylarının incelenmesi ve örnek gösterilmesiyle desteklemektedir.

Yazar İran'ın Türkiye üzerinde çeşitli terör örgütleri ve başka kurumlar aracılığıyla suikast vb. faaliyetlere giriştiği kanaatini dile getirirken bunları yakalanan kişilerin ifadelerine dayandırmaktadır. Ancak aynı zamanda söz konusu faaliyetlerin üçüncü taraflarca Türkiye-İran ilişkilerini bozma amaçlı yapılabileceği ihtimalini de dile getirerek iki ülke ilişkilerinin üçüncü taraflarca bozulma olasılığını ve bu durumda çok hassas bir şekilde politika yürütülmesi tavsiyesinde bulunarak nispeten tarafsız bir değerlendirmede bulunmaktadır. (s.167-168)

İran'ın Şii kartını kullanarak bölgeyi istikrarsızlaştırdığı, bölge ülkelerindeki şii veya kendisine yakın grupları (Hamas-Hizbullah) destekleyerek (silah ve para yardımı) mevcut çatışmaları şiddetlendirmesi Türkiye'nin huzuru ve arabuluculuk çalışmaları açısından son derece olumsuz olarak görülmektedir. (s.87)

Yazara göre İran'ın bu faaliyetleri mezhepsel bir temelden ziyade, siyasal bir ittifak arayışı olarak okumak daha rasyoneldir. Bölgede ABD, İsrail ve Sünni Arap monarşilerinin karşıtı bir blok oluşturma isteği İran'ın bölge politikasının temel tetikleyicisinin bu denge olduğu ifade edilebilir (s.90.)

Vurgular

İran'ın rejim ihracı tehdidi yazar tarafından bir dönemi anlatırken özellikle vurgulanmaktadır. (s.6.)

Aynı şekilde İran'ın bazı terör örgütlerine olan desteği de vurgulanan ve ön plana çıkarılan hususlardandır.

İran'ın Şii kartını kullanması bölgede istikrarsızlık getirmesi (s.87)

İran'ın, açıktan kabul edilmese de, Orta Doğu'da bir Şii etki alanı oluşturmak istediği söylenebilir. (s.89).

12. Nevzat Aydın, İran'ın Ortadoğu Politikasında Şii Mezhebinin Etkisi, YL Tezi, Katü, 2010.

Konu

Çalışmanın amacı İran'ın Ortadoğu'da karar alma aşamasında Şiilik unsurunun bu kararları ne kadar etkilediğini, bazı ülkelerde İran'ın Şii motivasyonla hareket ederken bazı ülkelerde ise din mezhep gözetmeden tamamen ülke çıkarları gereği davrandığını ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde din unsurunun uluslararası ilişkilerde ne gibi etkilerde bulunduğu uluslararası ilişkiler teorilerinden Realist Teori çerçevesinde açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde İran siyasal hayatında önemli etkilerde bulunan ve İran'ın bir dış politika aracı olarak kullandığı ön kabulüyle "Şiilik" işlenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise İran dış politikasının temel parametreleri açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu parametreler içinde Şiiliğin hangi dönemlerde ön sıralarda yer aldığı hangi dönemlerde ise arka planda kaldığı konu edinilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde İran dış politikasında Şiiliğin önemi ve hangi bölgeler için bir dış politika aracı olarak kullanıldığı açıklanmıştır.

İsimlendirme

Yazar İran'ı Ortadoğu'da Şii söylemler vasıtası ve müdahaleler ile Şiiliği yaymaya çalışan ve devrim ihracı çabasında olan bir ülke olarak tasvir etmektedir. Buna ters bir tavır olarak ise İran Orta Asya ve Kafkasya bölgelerinde başka dinden olan grupları Müslümanlara karşı destekleyerek İran'ı yine "çıkarıcı" vasfıyla isimlendirmektedir. Ayrıca yazara göre İran diğer devletler için bir terör tehdidi olarak algılanmaktadır. Nitekim ona göre İran, Orta Doğu ülkelerinde vücut bulan Şii organizasyonlara destek vererek onları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmektedir. Yine İran kendini bölgedeki Şii toplulukların hamisi olarak görmektedir.

Argümantasyon Teknikleri

Yazar Şiiliğin anlatıldığı kısımda kaynak olarak Türkiye'deki mezhepler tarihi bilimi müelliflerin yanı sıra, konu ile akademik olarak ilgilenmeyen ve Alevi kimliği ile ön plana çıkan tarihçi yazarlar şeklindeki şahsiyetlere atıf yapmıştır. Bu da zaman zaman okuyucunun akademik bilgi ile tarihsel ön kabuller arasında kalmasına sebep olmaktadır.

Yazarın tezi özet olarak, İran'ın dış politikasını belirleyen unsurun tamamıyla rasyonel çıkarlar olduğu şeklindedir. Yazara göre İran dış politikasında önceliği her zaman kendi çıkarlarına vermektedir. Bunu temellendirmek için yazar İran'ın Şiilik unsurunu özellikle Orta Doğu bölgesinde etkili olabilmek için kullandığını bunun yanı sıra diğer bölgeler için Şiilik veya Müslümanlığın yani din unsurunu göz ardı ettiğini ifade etmiştir. İran'ın aynı mezhebi paylaştığı Azerbaycan ile ilişkilerinde Ermenistan'ı bu ülkeye tercih ederek tamamen kendi

çıkarlarına göre davrandığını, aynı şekilde aynı dini paylaştığı Çeçenistan meselesinde de Rusya ile iyi ilişkilerinin bozulmaması için Rusya'ya karşı bir tavır içine girmediğini delil olarak göstermiştir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın İran hakkındaki kabulleri ve kanaatleri şu şekilde sıralanabilir:

- İran Orta Doğu'da Şii söylemler vasıtasıyla bölgede yaşayan Şiiler üzerinde nüfuz oluşturmaya çalışmaktadır. Şii gruplar üzerindeki nüfuzuyla birlikte bölge devletlerinin siyasal sistemini değiştirip kendininkine benzer bir sistem kurmayı amaçlamaktadır. Bunun imkânsız olduğu yerlerde ise yönetimler üzerinde etki kurarak kendi çıkarlarına yönelik hareket etmelerini gerçekleştirmek istemektedir.
- Orta Doğu'da Şii söylemlere ağırlık vererek bütün Müslüman âlemine seslendiğini iddia eden İran, Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde ise bu söylemlerine zıt hareket etmektedir. Öyle ki İran bu bölgelerde farklı dinlere mensup grupları kendi stratejik çıkarları doğrultusunda Müslüman gruplara karşı desteklemektedir.
- İran devrime kadar batı yanlısı bir dış politika yürütürken devrim sonrası diğer ülkelerde devrim ihracına gitmiştir. Daha sonra bu amacı diğer devletlerce tepki ile karşılanmış ve İran realist bir dış politika benimseme yoluna gitmiştir.
- Rejim ihracı politikası uluslararası alanda İran ile ilgili iki önemli tehlikenin de algılanmasına neden olmuştur. Bunlardan ilki dini terör bir diğeri ise Şii Hilali tehlikesidir (s. 82). Çünkü İran, devrim ihracı politikasını uygularken diğer ülkelerin içişlerine çeşitli şekillerde müdahalelerde bulunmuştur. Afganistan'daki aşiretleri ve Şii grupları desteklemesi, Türkiye'deki Pkk terörünü onlara lojistik destek sağlayarak desteklemesi buna örnektir (s. 88).
- İran dış politikada neredeyse tamamen çıkarlarına göre hareket etmektedir. Örneğin, seküler ve Arap Milliyetçiliği temelli bir politikaya sahip olan Suriye ile ilişkileri, dini referanslara göre değil, neredeyse tamamen ulusal ve stratejik çıkarlar üzerine yürütülmektedir.
- İran sahip olduğu Şii karakteri sayesinde, bölgedeki Şii nüfus sebebiyle hemen hemen bütün devletler üzerinde etki kurma kapasitesine sahiptir. Nitekim İran kendisini bölgedeki Şii toplulukların hamisi olarak görmektedir. Hatta bazı ülkelerde parlamentoya Şii milletvekilleri sokmak suretiyle hükümetler üzerinde muhalif bir baskı oluşturmuştur. Böylece İran'a karşı politikalarını sertleştirmek isteyen hükümetler önce kendi içlerindeki İran muhalefetini geçmek zorunda kalmışlardır. (S. 95)

- İran, Orta Doğu ülkelerinde vücut bulan Şii organizasyonlara destek vererek onları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmektedir. Bu organizasyonlardan en büyüğü ve en etkili olanı Hizbullah'tır (s. 97).
- İran bölge devletlerindeki Şii örgütleri kullanarak bu ülkelerde istikrarsızlıklar çıkarmakta ve buraların kendi vatandaşları için birer cazibe merkezi haline gelmesini engellemek istemektedir. Bu amaçla sadece Şii örgütlere değil Şii olmayan ama yönetime muhalif olan örgütleri de desteklemektedir. İran böylece bu ülkelerin kendisiyle uğraşmasının da önüne geçmiş olacaktır.

Vurgular

Yazar genel olarak İran karşıtı bir söylem takınmakta ve İran'ı bazı hususlarda suçlayıcı bir üslup kullanmaktadır. Yazarın yukarıda zikretmiş olduğumuz ön kabullerine bakılarak bu husus anlaşılabilir.

13. Celal Metin, Türk Modernleşmesi ve İran (1890-1936), Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006

İsmlendirme

Yazarın İran ve Türkiye için son derece objektif ifadeler kullanmaktadır. Tezin birçok yerinde gerek Türkiye'ye gerekse İran'a ilişkin ülke, coğrafya ve kişi isimleri herhangi bir negatif çağrışım yapmamaktadır. Bu nedenle tezin genelinde ülke ve coğrafya isimleri konusunda resmi isimlendirmelere sadık kalınmıştır. İranlılara ya da Türklere ait şahsiyetlerde benzer şekilde herhangi bir olumsuz ifadeye rastlanmadığı gibi herhangi bir tartışmaya zemin hazırlamamak için sık bir biçimde tırnak içi alıntılarına başvurulmuştur. Yazarın böyle bir yol tercih etmesinde metnin büyük bir kısmının tarih anlatımının yer alması önemli bir yer tutmaktadır.

Atfedilen Nitelikler

Metin'in tezi büyük oranda siyasi tarih anlatımına dayanmaktadır ve bu bağlamda da İran'a yönelik atfedilen özellikler büyük oranda tarihi olaylara dayandırılarak gerekçelendirilmiştir. Örneğin tezin iddiası ile benzer şekilde metnin tamamına nüfuz etmiş şekilde İran'ın Türkiye'yi modernleşme açısından taklit ettiği ifadeleri farklı biçimlerde sıklıkla tekrar etmiştir. Ancak söz konusu tekrarlar İran ve Türkiye kıyaslamasında İran'ı tarih sahnesinde geri planda bırakırken bunu tarihsel olayları izleyerek başka bir deyişle, tarihsel gelişmeleri takip ederek kanıtlamıştır ve bu yönüyle tez büyük oranda bilimsellik kaygılarına sadık kalmıştır.

Ancak iki ülkenin kıyaslamasında Osmanlı her zaman kendine haslığı ile öne çıkarken İran medeniyeti hem modern İran Devleti'nden önceki süreçlerde hem de günümüzde Osmanlı'nın ve Türkiye'nin etkisi altında ya da iyi bir taklitçisi biçiminde tasvir edilmektedir. Yazarın söz konusu tasviri İran medeniyetini oluşturan tüm unsurlardan oluşmaktadır. Örneğin İranlı yöneticilerin Osmanlı bürokrasisinden, İranlı aydınların Osmanlı aydınlarından etkilendiği gibi birçok kıyaslama ile karşılaştırılır. Daha belirgin örnek olması açısından Afgani'nin "İslam birliği" temelinde geliştirdiği fikirleri, yazara göre, Osmanlı'nın birliğini korumak için ortaya atılan fikirlerden türemiştir. Bu iddiaya göre, Afgani Jön Türlerden derinden etkilenerek fikirlerini şekillendirmiştir. Yazarın iddia ettiği, söz konusu Osmanlı tesiri birçok açıdan gerçek olsa bile metinlerde İran medeniyetine ilişkin özgünlükleri göz ardı etmektedir. Bu bakımdan tez, Türkiye'ye ve Türk kültürüne, İran ve İran kültürü karşısında bir üstünlük atfetmektedir.

Öte yandan yazar, çok kısa bir şekilde değinmiş olsa da İran İslam Devrimi'nden ötürü İran'ın "anti-demokratik" bir görünüme büründüğünü iddia eder. Ancak bu kısımda yazar, bu sonuca Devrim sonrası İran'ın siyasal sistemine ilişkin bir incelemede bulunmadan ulaşır ve İran İslam Devrimi'ne ilişkin olumsuz bir algının oluşmasına neden olur (s. 322). Bu kısım metnin geneli içinde çok az bir kısımda yer almasına rağmen, Devrimin niteliğine ve İslami karakterine yönelik ideolojik bir bakışı içerir.

Argümantasyon Teknikleri

Bir önceki başlıkta da belirtildiği üzere, tez bilimsel kriterleri dayanmaktadır ve tamamıyla Türkiye ve İran kıyaslamasına dayanmaktadır. Bu manada tez, Türkiye ve İran'ı kıyaslarken araştırma sorusu, hipotezleri ve argümanları ile bilimsel nitelikleri sağlamıştır. Başka bir deyişle, tez tarihi olaylarla kanıtlanabilecek bir argümantasyon tekniğine sahiptir (s. 321). Ancak tezin önemli argümanlarından bir tanesinin İran'ın modernleşme bahsinde Türkiye'yi izlediği fikri, tarihin bütününe yayılmıştır. Bu bakımdan tez, modernleşme bahsinde İran'ın Türkiye'nin "taklitçisi" olduğu hipotezini aşarak, tarihin hemen her aşamasında Türklerin takipçisi ve taklitçisi şeklinde tasvir edilmesine neden olmuştur.

Başka bir açıdan bakıldığında ise tezin temel hipotezinin İranlıların, Türklerin takipçisi olduğu fikri, yazarın iddiası olmasa dahi, tezi İranlıların tarihin her döneminde Türklerin takipçisi ve taklitçisi olduğu, bu nedenle de Türklerin kültürel ve siyasi olgunluk düzeyinin İranlılardan daha özgün olduğu fikrine yol açmaktadır. Bu fikir, bir ölçüde tezden bağımsız gelişirken bir ölçüde de yazarın, kıyaslamasını yaparken hipotezini aşacak şekilde modernleşme bahsini aşmasından da kaynaklanmaktadır. Hatta metnin bazı bölümleri, Osmanlı'yı ve Türkiye'yi modernleşme konusunda İran'ın doğrudan ve tek kaynağı haline getirmiştir. Bu bölümlerin tamamına nüfuz eden bu söylem, İran'ı ve İran kültürünü Osmanlı, Türkiye ve Türk

kültürünün yanında hiyerarşik bir biçimde ikincil bir rol atfetmesine neden olmuştur. Kısaca, yazar üstü örtülü şekilde de olsa İranlılara (ve tarihteki İran devletlerine), Türklerin (ve tarihteki Türk devletlerinin) taklitçisi unvanını vermektedir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın sübjektif bir bakış açısına rastlanmamıştır. Yazar, metin boyunca, metnin başında ifade ettiği sorulara yanıt verecek şekilde bilimsel kriterlere uygun bir dil kullanmıştır. Ancak tezin temel argümanının, İranlıların Türkleri taklit ettiği şeklinde olması, yazarın tüm tarihi gelişmelere bu yönüyle bakmasına neden olmuştur. Söz konusu bakış açısının daha çok bilimsel sorunlardan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Zira, modernleşme konusunda sorunlar yaşayan iki devlette/kültürde yazarın her iki ülkenin yöneticilerine ve aydınlarına yönelik eleştirileri de benzer tonlarda olmuştur. Farklı bir şekilde ifade edecek olursak, Batı karşısında geri kalmışlık kategorisine her iki ülkeyi de koyarak tez içinde kurduğu nedensellik zincirine sadık kalmıştır (s. 97).

Vurgular

Bilimsel bir dil kullanmaya özen gösteren yazar, tarih kitaplarında sıkça rastladığımız anlatım tarzını tercih etmiştir.

14. Dilek Aydın, İran'ın Ortadoğu Politikasının Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2008

İsmlendirme

Yazara göre İran, özellikle 1979'da gerçekleşen İslam Devrimi'nin ardından önemli oranda değişim gösteren bir dış politikaya sahip olmuştur. Bunun bir yansıması olarak da yazarın, İran için kullandığı isimlendirmeler önemli ölçüde değişmiştir. Bu bağlamda yazarın, İran için kullandığı isimlendirmeler tez boyunca çeşitlilik göstermekle birlikte “bölgesel liderlik peşinde koşan” bir ülke isimlendirmesi aynı zamanda metnin ana tezini de oluşturmaktadır. Bunun dışında tez, İran için benzer anlamı ihtiva eden farklı isimlendirmeleri de içinde barındırır. Bu bağlamda, yazar İran'ı “bölgede bölge dışı güç istemeyen”, “Batı karşıtı dış politikaya sahip” bir devlet biçiminde de isimlendirmiştir. Türkiye ile ilişkilerinde ise İran daha çok “her türlü bölgesel krize rağmen sorun yaşamadığı” komşu ülke biçiminde isimlendirilmiştir. Tüm bu isimlendirmelerin ötesinde, yazarın İran için kullandığı en negatif isimlendirme ise “Ortadoğu'da radikal dini örgütleri destekleyen ülke” şeklindedir.

Atfedilen Nitelikler

Aydın'ın tezinin temel sorusu, bölgede aktif bir rol oynayarak Ortadoğu'yu şekillendirmek isteyen ABD karşısında İran'ın, 1979 İslam Devrimi'nin ardından yeniden pozisyon aldığıdır. Bu bağlamda yazarın İran'a atfettiği niteliklerin başında İran'ın artık bölgede aktif politika izlediği ve bu nedenle de başta ABD ve İsrail olmak üzere, bölge siyasetini ve bölgesel yapıyı değiştirme gücüne sahip bir ülke olarak görmektedir. Bunun da ötesinde yazara göre, İran bu gücünü zaman zaman Türkiye gibi komşu olduğu ve bölgesel güce sahip ülkelerle işbirliğine giderek yaparken zaman zaman da radikal dini örgütlenmelere destek vererek bölgesel gücünü arttırmaktadır. Ancak bütün bunların temelinde ise İran'ın bölge dışı, özellikle Batılı bir aktörü bölgede istemeyen dış politikayı uygulayan "Velayet-i Fakih" siyasi mekanizmasının hakim olduğu siyasi yapısı yer almaktadır. Bu bağlamda yazara göre, İslam Devrimi ile İran siyasi yapısı köklü bir şekilde değişerek bölgeyi etkileyen ve etkileme hedefinde olan bir nitelik kazanmıştır.

Yine aynı siyasi mekanizmanın bir yansıması olarak Türkiye ile ilişkilerinde de İran kısmen de olsa değişim geçirmiştir. Yazara göre İslam Devrimi öncesinde İran ve Türkiye önemli sorunları olmayan ve Batı bloğunda yer alan iki ülkeydiler ve bu durum, İslam Devrimi sonrasında İran'ın Batı karşıtı pozisyon almasına rağmen beklenildiğinin aksine Türkiye ile ilişkileri kopmamıştır. Yazar bu durumu, iki ülkenin de bölgesel güç olmasına ve birbirlerini çatışmaya götürecek adımların her iki ülkenin de güvenlik anlayışını doğrudan sarsacağı varsayımı ile gerekçelendiriyor. Buna göre yazar, Batı cephesinde yer alan Türkiye karşısında İran'ın doğrudan pozisyon almamasının nedeni, "bölgede geliştirilebilecek ekonomik, siyasi ve güvenlik işbirliği alanlarının kısıtlanmasının" önüne geçmektir (s. III).

Yazarın İran'a, daha doğru bir ifade ile İran dış politikasına ilişkin yaptığı bir başka nitelendirme, İran'ın bölgesel ilişkileri ve Ortadoğu'ya ilişkin vizyonudur. Yazara göre İran'ın Ortadoğu politikasının temelinde ABD'nin bölge dışı ve Batılı bir güç olarak bölgeden dışlanmasına dayanır. Bu bağlamda yazar, İran'ın ve İranlı siyasal elitlerin, ABD tarafından çevrildiğini ve bu nedenle de İran'ın kendini "beka sorunu" yakından hissettiğini iddia eder (s. 19). Sonuç olarak yazar, İran dış politikasını şekillendirenin İran siyasal sistemi içindeki Batı karşıtı ideoloji ve güvenlik kaygıları olduğunu iddia eder.

Argümantasyon Teknikleri

Yazarın temel iddiası İran'ın bölgede bölge dışı bir güç istemediği varsayımına dayanmaktadır ve bu bağlamda da İran'ın dış politikasını oluşturan temel güdünün ABD merkezli politikalar olduğudur (s. 19).

Yazara göre İran için Irak'ın toprak bütünlüğü önemlidir ve önemi ise Irak'taki Şii nüfusun varlığıdır. Buna göre yazar, İran'ın, Irak'ın toprak bütünlüğünü savunmasının temel sebebi

olarak ülkedeki Şiiler üzerinden tüm Irak'ı kontrol etmek istediğini iddia etmektedir. Bu iddia bağlamında yazar, "Şii Hilali" gibi İran'ın bölgede yeni sınırlar oluşturmak istediği fikrini aynı gerekçe ile reddetmektedir. Ayrıca aynı kısımda yazar, İran'ın Velayet-i Fakih gibi söylemde önemli birçok dini ifadenin aslında dış politikanın inşa edilmesinde sadece malzeme görevi gibi gördüğü şeklinde bir çıkarımı savunmaktadır (s. 20 ve 141-142).

Sadece İran özelinde olmamak üzere, yazara göre, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD, Medeniyetlere Savaşı ve Tarihin Sonu gibi tezleri örnek göstererek bilinçli olarak düşman yarattığını ve bu düşmanların da bilinçli olarak İslam dünyasından olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda yazar, İran'ı, Şii karakterinden ötürü İslam dünyasından dışlayan yaklaşım yerine İslam dünyasının içine İran'ı da dahil etmiştir (s. 52). Yazara göre Şiilik, İran için sadece bir mezhep değildir. Aynı zamanda üzerinde siyaset yapılan bir malzemeye dönüştürülmüştür ve bu yolla Ortadoğu'daki Şii Müslümanlara hitap etmektedir. Bu bakımdan yazar, İran'ın Şiiliğini; İran'ın "bölgeye hakim olabilmek için" kullandığı bir araç şeklinde tanımlamaktadır (s. 75-76).

Öte yandan yazar, İran karşıtı birçok yorumda sık sık geçen ve daha çok İran'ın mezhepçi politikalar izleyerek yayılcı bir dış politika inşa ettiği yönündeki fikirlere de temkinli yaklaşmaktadır. Bu bağlamda "Şii hilali" fikrine mesafeli yaklaşan yazar, bu fikrin İran karşıtı Batı'nın terminolojisi olduğunu vurgulayarak söz konusu Şii hilalinin mümkün olmadığını ve gerçeği de yansıtmadığını savunmaktadır (s. 78-79). Ancak yine de yazar, rejimin Şiiliği bir dış politika aracı olarak kullanarak "bölgesel etkinlik" yarışına dahil olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda yazar, "Tahran'ın yayılcı Şii ideolojisine" sahip olduğunu savunmaktadır (s. 79). Bu iddiasını desteklemek için ise yazar, İran'ın Azerbaycan ile Ermenistan arasında var olan sınır anlaşmazlığını örnek göstermektedir: "İran'ın Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın siyasi bakımdan birleşeceği kaygısıyla Şiilerin çoğunlukta olduğu Azerbaycan'a karşı Ermenistan'ı desteklemesi, İran için "Şii Hilali" nitelemesinin "jeopolitik çıkar" kavramı kadar anlam ifade etmediği söylenebilmektedir. Yine, Şii radikal bir örgüt olan ve İran desteğiyle hızla siyasallaşan Hizbullah'ı, ortak çıkar çerçevesinde Sünni bir örgüt olan Hamas ile ortak hedef doğrultusunda birlikte hareket edebilmektedirler. Dolayısıyla, gerektiğinde Sünni bir örgütle stratejik ilişki kurabilen İran'ın bölgesel açılımlarının kendisini kuşatan ABD perspektifinde şekillendiği görülmektedir" (s. 80).

Yazara göre, Tahran yönetimi Iraklı Şiilerin radikalleşmesini ve bu yolla ABD karşıtı siyaset izleyen bir Irak olmasını istemektedir. Bu amaçla da Tahranlı yöneticiler, ABD karşıtı bir Irak için Iraklı Şiileri kullanmaktadır. Ayrıca yazar benzer bir yorumla İran'ın bölgedeki Şiilerle ilgilenmesinin önemli sebeplerinden biri olarak da Şii nüfusun petrol yataklarının olduğu bölgelerde yaşamasını göstermektedir. (s. 84). Yazarın yorumuna göre, İran Irakla değil

sadece Iraklı Şiiilerle ilgilenmektedir ve bunu yapmasının nedeni de hem ABD karşıtı bir Irak'ın oluşumuna katkı sağlamak hem de petrol kaynaklarını kontrol etmektir.

Yazar Filistin meselesinde ise İran'ın ideolojik kaygılarla değil pragmatik sebeplerle hareket ettiğini iddia ediyor. Sünni bir örgüt olan ve Filistin'de İslam Devleti kurmak isteyen Hamas'ın İran'dan yardım almasını ise ABD karşıtı dış politikasından kaynaklandığını iddia etmektedir (s. 96-97).

Yazara göre İran'da 1979 yılında kurulan yeni rejim için öncelikli düşman laik temellere sahip olan Türkiye'ydi. Türkiye'nin bu yapısını kendi İslami rejimine tehdit olarak gören İran rejimi, Türkiye'deki İranlılar üzerinden Türkiye'deki laik rejimi yıkma, İran rejimi lehine propaganda yapma imkanı bulmuştur. İran'ın bu tutumuna karşı Türkiye ise laik temellerde olmasına ve ideolojik olarak teokratik temellerde kurulan bir rejimin kendi siyasal sistemine vereceği zarardan endişe etmemiş yeni rejimi tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur (s. 111). Buradan yola çıkarak yazar, öncelikli olarak İran'ın hem ideolojik hem de ideolojik şekilde inşa edilen dış politikasında İran'ı Türkiye'nin varlığına tehdit biçiminde tanımlamaktadır. İlerleyen satırlarda ise yazar, Irak'ın işgali ve Kürt meselesi gibi birçok konuda iki ülkenin ortak güvenlik kaygıları taşıdığı ve bu nedenle ortak hareket ettiğini söylese de ideolojik tehdit meselesi metinde daha ağırlıklı bir yer kaplamaya devam etmiştir (s. 113).

Yazara göre İran'ı Türkiye için tehdit yapan diğer bir unsur ise nükleer silahlara sahip olmak istemesidir. Yazar, genel anlamda İran'ın nükleer silah elde etmek istemesini ABD ve İsrail ekseninde değerlendirirken Türkiye'nin de bundan zarar göreceğini, hemen yanı başında nükleer güce sahip bir devletin Türkiye için de tehdit oluşturacağını savunmaktadır. Ancak İran tarafında ise Türkiye ilişkilerine nükleer silahlar bağlamında önem atfedildiği dile getirilmektedir. Buna göre İran rejimi, ABD karşısında Ankara'nın desteğini talep etmektedir (s. 120). Ancak bu noktada yazar başka bir tehditte bahseder. Yazara göre Türkiye, İran'ın yanında yer almasa bile karşısında da yer almamalıdır. Bunun Türkiye için en önemli riski ileride "kukla Kürdistan Devleti'nin" oluşmasına imkan tanıyan ve ABD tarafından temelleri atılan BOP'tur. Yazara göre BOP, bölgesel düzeni Amerika'nın çıkarlarına göre düzenleyen yeni bir sistemi getirecektir ve bu sistem İran başta olmak üzere birçok devletin parçalanmasını da içerebilir. Bunun Türkiye açısından en önemli sorunu, "kukla Kürdistan Devleti'nin kurulmasına imkan tanıyan yeni siyasal sistemin kurulacak olmasıdır. Ancak yazara göre bu büyük tehlike Türk idareciler tarafından henüz fark edilememiştir. Bu bağlamda Abdullah Gül gibi liderlerin BOP yanlısı açıklamalarını "ulusal değerlere ve ulusal bütünlüğe karşı duyarlı" olunmadığı şeklinde görülmüştür (s. 120-121). Kısacası İran'ın nükleer silahlara sahip olacak olması Türkiye için de tehdit olarak görülürken İran'ın söz konusu silahlara ulaşmasını engelleyecek olası müdahale de Türkiye'nin çıkarlarına tehdit

oluşturacak yeni bir düzeni imkanı hale getirmesi açısından karşı çıkılacak bir durum olarak görülmektedir.

Türkiye için İran'ın tehdit olarak görülmesinin ikinci önemli noktası ise sanıldığı gibi İran'ın olası bir Kürt Devleti'ne Türkiye ve Suriye kadar olumsuz bakmadığıdır. Yazar, İran'ın kurulması muhtemel Kürt devletinin İran'a Türkiye, Irak ve Suriye kadar karşı olmadığını bu nedenle de İran'ın Kürt meselesinde sanıldığı gibi Türkiye'nin güvenebileceği bir devlet olarak görmemesi gerektiğini savunmaktadır (s. 131-132). İlerleyen satırlarda ise yazar, İran'ın Irak kaynaklı olarak Türkiye ile benzer güvenlik endişelerine sahip olduğunu söylemesine rağmen Türkiye'ye etkilerinin daha fazla olacağını düşündüğünden Türk dış politikasında güvenilemez bir aktör şeklinde tanımlamayı tercih etmiştir (s. 133 ve 166).

İran'ın Türkiye için tehdit olarak gören yaklaşımın bir diğer gerekçesi ise İran'ın Hizbullah ve Hamas yoluyla Türkiye'nin iç işlerine müdahale ederek laik devlet yapısını sarsabilecek bir girişimde bulunabileceği endişesidir (s. 167). Tüm bunların yanı sıra yazar, İran'ın saldırgan politikalarının gerekçesi olarak ABD'yi göstermektedir ve nükleer silah başta olmak üzere aslında İran'ın dış politikasının saldırgan değil beka sorunu endişesinden kaynaklı kendini koruma güdüsü olarak görmektedir (s. 168).

Yazarların Bakış Açıları

İran dış politikasını inceleyen yazar, Türkiye'nin güvenlik kaygılarını dikkate almasının yanı sıra zaman zaman "milliyetçi-devletçi" bakış açısına yaklaşmıştır.

Vurgular

Yazar büyük ölçüde bilimsel sınırlar içinde nedensellik zincirine bağlı bir şekilde İran dış politikasını değerlendirmeye çalışmıştır. Ancak özellikle Şiilik bahislerinde sübjektif, kanıt içermeyen yargılara da yer vermiştir.

15. Mahmoud Safari, Türkiye-İran İlişkilerinde Dinin Rolü, Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2011

İsimlendirme

Mahmoud Safari'nin tezi, isminden de anlaşılacağı gibi, büyük oranda dini (yazarın özellikle vurguladığı gibi) mezhepse, (Sünni ve Şii) temsillerin önemli oranda kullanıldığı bir metin haline gelmiştir. Bu bağlamda iki devletten ziyade iki medeniyet, İran ve Türk medeniyeti, mezhepsel sembollerin, geleneğin, temsillerinin taşıyıcısı gibi kabul görmüş ve isimlendirilmiştir. Bu nedenle İran, tez boyunca Şiilik geleneğine sıkça gönderme yapılacak şekilde temsil edilmiş ve bu bakış açısı sadece günümüz İran Devletine dönüp bir üslup

olarak öne çıkmanın ötesinde tüm İran medeniyeti okumalarına nüfuz etmiştir. Bu bağlamda İran Devletleri, sık bir biçimde 'Şii İran' biçiminde isimlendirilmiştir. Ancak bu isimlendirmenin sadece İran'a özel bir durum olmadığını söylemek gerekir. Yazar konuya ilişkin İran medeniyetine özel bir tutum takınmamış aynı yöntemi Türk medeniyetleri için de kullanmıştır. Bu şekilde yazar, tıpkı İran medeniyeti ve Şiilik arasında kurduğu bağda olduğu gibi, Türklük ile Sünnilik arasında da bağ kurmuş ve bu bağ, sadece Osmanlı veya Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlı kalmayarak Türk medeniyeti içinde kurulan tüm Türki Devletlere yöneltilmiştir. Böylelikle tezin tamamına nüfuz eden İran-Şii ve Türk-Sünni bağlantısı isimlendirmelere de yansımıştır.

Atfedilen Nitelikler

İsimlendirme bahsinde de kısmen bahsedildiği gibi, İran medeniyetinden metnin hemen hemen tamamında Şiilik karakteri ön plana çıkartılarak bahsedilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye-İran ilişkilerini inceleyen yazar, İran'ın Türkiye ile ilişkilerinde mezhepsel kaygılarını veya mezhepsel düşünme sistemini öne çıkartan karar verme mekanizmalarının öne çıktığı bir yapının öne çıktığını iddia eder. Bu varsayımın bir sonucu olarak yazar, ülkelerin mezhepsel karakterini devletlerin ideolojisi olarak görür. Böylelikle İran ve Türk medeniyetleri tarihinde kurulan devletler mezhepsel karakterleri güçlü, başka bir deyişle, mezhepsel karakterlerinin devlet ideolojisine dönüştür birer yapılanmadır.

Yazarın İran Devletlerine isnat ettiği mezhepsel nitelik, iki ülkenin, daha doğru bir ifade ile karşılıklı olarak ülkelerin ilişkilerini de belirleyen bir nitelik olarak öne çıkmaktadır. Böylelikle İran ve Türk devletlerini karşı karşıya getiren veya nadiren de olsa –siyasal şartlar oluştuğunda benzer pozisyon almalarını sağlayan- devletlerin mezhepsel nitelikleridir. Daha genel bir ifadeyle söyleyecek olursak, her iki ülke için de toplulukların mezhepsel nitelikleri, zaman içerisinde devletlerin meşruiyet kaynaklarına dönüşmüş ve devletler, İslami mezheplerin taşıyıcı konuşuma gelmişlerdir. Örneğin, yazara göre, Osmanlı Devleti'nin Sünni karakteri, ona kendinde tüm Sünni İslam dünyası üzerinde hüküm sürme hakkını verdiğini düşündürmüştür. Benzer şekilde, Safevi Devleti'nin Şii karakteri, ona tüm Şiiiler üzerinde hüküm sürme hakkını verdiğini düşündürmüştür.

Ancak yazarın isimlendirme bahsinde kısmen değindiğimizin aksine, her iki medeniyete bakışı farklılık arz etmektedir. Örneğin yazar, Safevileri sadece Şii geleneğin temsilcisi olarak görmüyor aynı zamanda da meşru bir zemin olarak Osmanlı ile ilişkilerinde ve Osmanlı'nın iç işlerine karışmayı kolaylaştıracak bir araç olarak gördüğünü iddia ediyor: "Zaten Safevi devleti sadece Şiiliği korumak değil, Şiiliği bir siyasi meşruiyet kaynağı halinde kullanmasına da yetinmemiş ve Osmanlı devletinin tüm iç sorunlarını kullanmaya çalışarak Şiilikle beraber bir zıtlık ve çatışmayı da kendi varlığının sebebi gibi kullanmaya çalışmıştır (s. 2)". Alıntidan

da anlaşılacağı üzere, Şiilik, İran'ın sıkça başvurduğu ve dini bir temelden siyasi bir meşruiyete evrilen bir araç olarak ifade edilmektedir. Ancak benzer varsayım, Osmanlı için kullanılmaz. Böylelikle Şiilik, Safevi ve benzeri Şii geleneği taşıyan devletler için devletin birer karakteri olarak ele alınmanın ötesinde her an siyasi bir araca dönüştürülebilecek bir zemin olarak temsil edilir.

Argümantasyon Teknikleri

Yazar, metin boyunca İran ve mezhep arasında ayrılmaz bir bağ kurar. Yazara göre İran'da kurulan devletler temel olarak Şiiliği siyasi mekanizmaların işletilmesinde meşru bir zemin olarak görür ve Şiiliğe ait simgeleri siyasi bir temelde yeniden inşa eder. Bu bağlamda yazara göre Osmanlı-Safavi çekişmesinde Osmanlı, Sünniliği sadece bir mezhepsel bağlamında ele alırken Safavilerin hakim dini yapılanması olan Şiilik ise Safeviler'in meşruiyet kaynağı olarak görülmekteydi. Bu bağlamda ise yazar Safevilerin Şiiliği kendi siyasetini meşrulaştıran bir araç olarak görmenin de ötesinde Sünnilikle çatışacak bir fikir olarak görmüş ve bu şekilde Osmanlı devletinin iç işlerine dahi müdahale etmeye çalışmıştır (s. 11).

Benzer bir argümantasyon tekniğinin daha yakın bir tarihin siyasi okumasında da görmek mümkündür. Örneğin yazarın üzerinde konulardan bir tanesi olan ve İran'ın kendi devrimini ihraç etme eğiliminde olduğu varsayım yazar için, bireysel bir endişeye dönüştüğü görülür. Buna göre, yazar, İran'ın kendi anayasasında da belirttiği gibi, kendi ideolojisi etrafında kendi devrimini başka ülkelere ihraç ederek kendi nüfus alanını genişletme eğilimindedir. Yazar bu endişenin Türkiye'deki siyasi İslamcılık üzerinden Türkiye'yi de etkileyebileceğinden bahsetmektedir. Bu bağlamda yazar, İran'a yönelik bakışında iki varsayım öne sürmektedir. İran mezhepsel niteliğini, toplumsal ve devlete ait bir nitelik olmasının ötesinde, meşru siyasi bir araç haline getirerek birinci olarak kendi ideolojisini yayma, ikinci olarak ise Şiiliği farklı ülkelerin iç işlerine karışabilme amacındadır (s. 76-78).

Yazara göre özellikle Safeviler döneminde Şiilik mezhebi Osmanlı'nın iç işlerine karışmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak yazar bu iddiasını kanıtlamak için daha başvurduğu tarih anlatısında Şiilik mezhebi ile devlet ideolojisi arasında kurduğu bağ, birçok açıdan sorunludur. Ayrıca yazar, aynı bağlantıyı Sünnilik ile Osmanlı devlet geleneği arasında kurmaması, devlet-siyaset ilişkisi açısından Şiilikle sorunlu bir alan olarak görülmesine neden olmuştur ki bu da günümüzde Şiiliği resmi devlet ideolojisi olarak gören İran ile ilişkilerde önyargılı yaklaşımların öne çıkmasına neden olmaktadır (s. 123).

Öte yandan yazarın bir başka iddiası olan İran'ın Kürtlere destek verdiği varsayımı, genellikle iki biçimde değerlendirilebilir. Birinci olarak birçok metinde İran'ın Türkiye'ye karşı Kürtleri desteklediği fikri iken ikincisi ise küresel siyasetten dışlanan İran'ın beka problemi nedeniyle

bu tür yöntemlere başvurduğudur. Buna göre, İran'ın ayrılıkçı Kürt örgütlerine destek vermesinin arkasında başta ABD olmak üzere, Batılı güçlerin İran'ı izole etme girişimleri karşısında kullanmak zorunda kaldığı bir siyasi koz biçiminde görülmektedir. Bu yorumun bir sonucu olarak bu tür metinler, İran ile Kürt terör örgütleri arasındaki ilişkinin ABD, İsrail gibi faktörler ile birlikte ele alınmak gerektiğini önermektedir (s. 129).

Yazarların Bakış Açıları

İran devletleri ile din arasındaki ilişkiyi inceleyen yazar, zaman zaman ideolojik bir akıcısına sahip olduğu görülmüştür.

Vurgular

Yazarın İran ile Şiiilik arasında kurduğu bağ, her ne kadar belli dönemlerde sorunlu olsa da yazarın kullandığı üslup bilimsel bir metnin olması gerektiği gibidir.

16. Ömer Topaloğlu, Çağdaş İran Tarihi (1714-1945), Fırat Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1996

İsimlendirme

Tezin tamamı literatür özetine biçiminde ele alınmıştır. Bu nedenle tezde geçen hemen her isimlendirme, resmi isimlendirmelere bağlı kalınarak yapılmıştır. Buna bağlı olarak İran'a yönelik olumsuz bir ifadeden söz etmek mümkün değildir. Ancak zaman zaman İranlı Şahlar için kullanılan sıfatlandırmalarda "acımasız", "vahşi" gibi sıfatların tercih edildiği görülmektedir.

Atfedilen Nitelikler

Tezin tamamı İran tarihine ilişkindir ve büyük oranda siyasi tarih biçiminde kaleme alınmıştır. Bu bağlamda yazar, İran tarihinde kurulmuş her devleti, İran tarihinde etkili olmuş her kabileyi tezine dahil etmiştir. Ancak bu kabilelerin ve devletlerin ortak özelliği olarak İranlıların, geldikleri yerdeki toplulukları asimile ettikleri iddiasına dayanmaktadır. Bu bağlamda kültürlerin ve toplulukların tarihlerini ele alan literatürdeki pek çok çalışmanın aksine yazar, "kültürel etkileşim" ifadesini hiç kullanmamıştır. Bunun yerine, yazar, daha çok olumsuz ifadeler barındıran asimilasyon kavramını tercih etmiştir.

İranlılarla Türkler arasındaki ilişkilerde ise ifadelerin daha da sertleştiğini görmek mümkündür. Örneğin İran tarihine ilişkin verilen bilgilerde, Türkler bölgenin en eski sakini olarak tanımlanmakta ve İranlıların bölgeye sonradan geldiği iddia edilmektedir. Ancak bu kısmın devamında ise İranlıların Türkler üzerinde asimilasyon yaptığı dile getirilmektedir. Neredeyse metnin tamamına nüfuz eden bu dil, aynı zamanda İran tarihinin tamamına ait bir

karakter olarak dile getirilmektedir. Örneğin metnin birçok yerinde İranlı liderler politikaları için “insanlık dışı” tanımlamaları yapılmaktadır (s. 38). Benzer şekilde, İran’ın Türklere yönelik politikası herhangi bir ülkenin politikası biçiminde değil İranlıların Türklere yönelik sürekli devam eden ve hiç bitmeyecek biçimde görünmesini sağlayan bir nefretin ürünü olduğu yönünde yorumlar bulunmaktadır (s. 39 ve 49). Söz konusu üslup, İran ile Türk devletlerinin kendi aralarındaki ilişkiyi, uluslararası ilişkiler literatürü bağlamından çıkartıp normatif bir dil yüklemekte, böylelikle İranlıların tamamına nispet edilen “insanlık dışı” sıfatı uygun görülmektedir.

Argümantasyon Teknikleri

Önceki kısımlarda da dile getirildiği gibi tezin tamamı siyasi tarih anlatımına dayanmaktadır ve bu nedenle de özel bir hipotez belirlenmemiştir. Bunun yerine yazar, İran siyasi tarihini kronolojik olarak sınıflandırmayı tercih etmiştir. Bu anlatım, neredeyse tezin tamamında devam etmiştir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın bakış açısına dair özel bir anlam atfetmek zor görünmektedir. Zira metnin tamamı resmi dile yakın bir üslubun eseridir.

Vurgular

Yazarın kullandığı üslup bilimsel bir metnin olması gerektiği gibidir.

17. Tolga Öztürk, ABD'nin Ortadoğu politikası ve İran jeopolitiği, Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2013

İsimlendirme

Tez, İran İslam Devrimi'nin ardından İran dış politikasının çok köklü bir dönüşüme uğradığını dile getirmektedir ve yazara göre bu dönüşümlerin başında ise İran'ın yeni dış politika karar vericilerinin temel hedefinin “kendi devlerini ihraç etme” olduğu iddia ediliyor. Buna bağlı olarak metnin hemen her yerinde yayılmacı bir devlet şeklinde isimlendiriliyor.

Atfedilen Nitelikler

Yazara göre İran önemli ölçüde jeopolitik güce sahiptir ve bu İran için bölge politikalarını etkileme potansiyelini güçlendirmektedir. İran'ın söz konusu bu potansiyeli ise yazara göre ABD'nin yeni Ortadoğu politikasında daha önemli bir hale gelmiştir. Yeni Ortadoğu politikası gereğince ABD, bölgede daha etkili olmaktadır ve bu nedenle de jeopolitik konumu, İran'ın potansiyelinin daha da öne çıkmasını sağlamaktadır. Yazarın, İran jeopolitiğine bu kadar

önem vermesinin arkasında ise İran'ın hem Ortadoğu'ya yakınlığı hem de Türkiye Cumhuriyetlerine yakınlığı bulunmaktadır (s. 73-74).

İkinci olarak ise yazara göre İran jeopolitik gücünün farkında olarak Ortadoğu'da daha fazla etkili olmayı istemektedir ve bu potansiyele sahiptir. Yazarın İran'a böylesi bir güç ve potansiyel atfetmesinde jeopolitik potansiyeli kadar mezhepsel karakteri de söz konusudur. Bu bağlamda yazar, İran'a 1979 Devrimi'nden dolayı büyük önem atfetmektedir. Ona göre Fransız Devrimi'nden bu yana tarihte ilk kez bir devlet, ulus temelli devlet yapılanmasına karşı çıkararak din temelli bir yapılanmaya gidebilmiştir.

Argümantasyon Teknikleri

Tezin iki önemli argümanı olduğunu söylemek mümkündür. Birinci olarak tez, ABD'nin Ortadoğu'da yeni bir politika şekillendirdiğini iddia etmektedir ve bu yönüyle İran'ın önemli ve meydan okuyucu bir aktör olarak tanımlanmaktadır. Tezin ikinci argümanı ise İran'ın kendi devrimini ihraç etme hedefine sahip yayılcı bir devlet olduğudur (s. 70). Yazar, tez boyunca bu iki argümanın içerdiği iki yayılcı gücün ideolojik ve siyasi çatışmasını ele almaktadır.

Bu bağlamda, yazara göre, İran Ortadoğu'da "Şii hilali" denen bir jeopolitik hat kurmak istemektedir ve bu nedenle de Şii nüfusa ve liderliğe sahip Suriye bu hatta kritik bir öneme sahiptir (s. 89). Bu nedenle İran, Şii hilali içerisinde yer alan devletler için bir tehdittir. Öte yandan İran rejimi, bölgedeki gerilimler sayesinde ayakta durabilmektedir ve bu nedenle daha fazla gerilim kaynakları bularak daha aktif olacağını düşünüyor ve bölgedeki gerilimleri besliyor (s. 96). Böylelikle İran, bölgede ABD'ye karşı koyan bir güç olmanın da ötesinde kendi yayılcı emelleri olan bir güç biçiminde temsil ediliyor.

Yazarların Bakış Açıları

Metnin pek çok yerinde yazarın bilimsel bir dil kullandığını söylemek zordur. Özellikle İran bahislerinin olduğu kısımda yazar, İran jeopolitiğine odaklanmak yerine doğrudan İran'a yayılcı bir pozisyona yerleştirecek temsillere odaklanmıştır. Bu nedenle yazarın bakış açısı büyük oranda hem İran hem de ABD ile ilgili ifadeleri dikkate alındığında müdahale karşıtı bir tavır takındığını söylemek mümkündür.

Vurgular

Yazar, metnin tarihsel anlatımlarının olduğu kısımlarda, bilimsel ve tarihsel bir dil kullanmasına rağmen yakın tarihe ilişkin kısımlarda İran karşıtı bir üslubun hâkim olduğu görülür.

Türkçe Makaleler Derin Okuma Notları

Makale 1: AKDENİZLİ, Banu (2011): Türk Basınında 2009 İran Seçimlerinin Sunumu. Gazi Üniversitesi İletişim ve Kuram Dergisi (32), s. 37–62

İsimlendirmeler

- İsimlendirmelerde olumsuz veya yönlendirici bir tutum söz konusu değil

Atfedilen Nitelikler

- Bölgesel rekabet içerisinde olan iki devlet. s.39, s.58
- Jeopolitik konum ve kültürel zenginliklerden kaynaklı rekabet vardır. S.58

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Birincil kaynaklar temel alınmış, yöntem için ikincil kaynaklardan da faydalanılmıştır.
- Birincil kaynak olarak kullanılan gazetelerin online erişime açık olması bilgilerin doğruluğunu kolaylaştırıyor

Tarafgirlik

- İki ülke de tarafsız bir yaklaşım ile ele alınmıştır
- İncelenen gazetelerin içeriklerinde, iki ülkenin de olumlu bir yaklaşımla ele alındığı bulgusuna ulaşılmıştır. S.57,
- Ak Parti ile birlikte ikili ilişkilerde daha yakın bir tutum sergilendiği savunulmaktadır. S. 58

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Katar- Northwestern Üniversitesi'nde, İletişim alanında Doçent.
- İran üzerine başka çalışmaları bulunmamaktadır. İran üzerine uzman değil.
- İletişim uzmanı olan yazar, bilimsel verilerle tarafsız bir tutum sergilemiştir.

Vurgular

- Bölgesel rekabete rağmen tarihsel olarak kopmayan ikili ilişkiler. S.39

- Türkiye’de önde gelen gazetelerin içeriklerinde, 2009 İran Cumhurbaşkanlığı seçimi çoğunlukla olumlu ele almıştır. S.53, s.54, s.55

Değerlendirme

Makale Türkiye’deki basının İran’daki 2009 cumhurbaşkanlığı seçimlerine yaklaşımını, önde gelen 6 gazeteden (Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak) elde edilen verilerle incelemektedir. Yazar daha çok iletişim ve medya çalışmalarında değerlendirilecek akademik bir metin ortaya koymuştur. Genel olarak bilimsel kaynaklardan yararlanarak tarafsız bir tutum sergilemeye çalışmıştır.

Makale 2: AYHAN, Veysel (2011): Bahreyn’de Arap Kışı: Şiilerin Demokrasi Mücadelesi. Mülkiye Dergisi 35 (272), s. 119–136.

İsmlendirmeler

- Şiilik Sorunu. (S.123, S.130)
- Şii İntifadası. Başlık içerisinde (s.130)

Kullanılan başlıklar içerikle uyumsuz bir şekilde olumsuz yargı içermektedir. İçerik Bahreyn muhalefeti konu edinirken başlıklarda “Şiilik Sorunu” tercih edilmiştir.

Atfedilen Nitelikler

- Bahreyn’deki Şiileri destekleyen İran (S.125)
- Bahreyn üzerindeki İran etkisi (S.121)

Makale Bahreyn üzerine yazıldığı için İran’a değil Şiilere yönelik yargılar ön plana çıkıyor.

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Kaynak göstermeden veya doğrulamaya gerek duymadan, olumsuz iddialara yer verilmiş. “...Tahran’daki yeni yönetim de Şiileri desteklemiştir.” (S.125)

Tarafgirlik

- Şiiliğe yönelik olumsuz bakış açısı çalışmanın genelinde yer almaktadır.
- Şiilerin mezhepsel çatışmayı tetiklediği görüşü (s.134).
- İran karşıtlığı (s.121, S.125, S.134).

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi.
- Ortadoğu üzerine birçok çalışması var. Ortadoğu uzmanı.
- İran'ın Bahreyn'deki Şii'leri desteklediğini ve bunun da mezhepsel çatışmayı arttırdığını savunuyor.

Vurgular

- Çalışma genelinde Bahreyn'deki ayaklanmaları aktarırken "Şii Sorunu" kavramını tercih ediyor.
- Yazar Bahreyn'deki ayaklanmaları her kesimin yer aldığı bir ayaklanma olarak değil; Şii'lerin İntifadası olarak görülmesi gerektiğini vurguluyor (S.133)

Makale 3: BİLGİN, Taner; ERCAN, Murat (2012): ABD-İran İlişkileri: ABD-İran Gerginliğinin Türkiye'ye Etkileri. Akademik Bakış (33), s. 1–14.

İsimlendirmeler

- Militan ideologlar (s.9)
- İran'daki din adamları için "rahipler" kullanılmıştır (s.7).

Atfedilen Nitelikler ve Özellikler

- Nükleer silah üreten İran (s.7).
- Krizlerin merkezi (s.11).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışma, doğru bilgi aktarma ve bilimsel verilerden yararlanma konusunda yetersizdir. Çalışmanın içeriğinin büyük bölümü İran üzerine senaryolar içeriyor. İddiaların ispatları için herhangi bir çabaya girilmemiştir.

- İran atom programı yürütüyor (s.7, s.8).

- Basın açıklamasının kaynağı mevcut değil. (Dipnot 4, s.8)

Tarafgirlik

- Nükleer silahlanma üzerinden İran karşıtlığı (s.11, s.12)

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlardan biri (Taner Bilgin) Tarih, diğeri Karşılaştırmalı Siyaset alanında Doçent. İran üzerine başka çalışmaları bulunmuyor. Her iki yazar da İran uzmanı olamamakla beraber Ortadoğu üzerine de çok çalışmamışlardır.

- Yazarlar İran'ın ABD tarafından baskı altında tutulması gerektiğini savunuyorlar (s.7).
- Türkiye'nin İran'a karşı duyduğu tarihi endişe (S.9)
- Türkiye ABD-İran gerginliğinde diplomasiyi tercih etmelidir (s.12)

Vurgular

- İran'ın nükleer silah ve atom bombası sahibi olması (s.7, s.8)

Değerlendirme

Makalede ABD-İran gerginliği, bilimsel kaygılardan uzak bir şekilde incelenmiştir. Yabancı dilde yazılan kaynaklardan edinilen kavramlara özen gösterilmemiştir. Birçok yerde yanlış önyargıya sebep olacak iddialar ve senaryolar yer almaktadır. Bu da yapılan tespitlerin büyük çoğunluğunun doğruluğunu zayıflatmaktadır.

Makale 4: BİRDİŞLİ, Fikret (2012): İran'ın Nükleer Teknoloji Politikası ve Türkiye İçin Yaratacağı Sonuçlar. Güvenlik Stratejileri Dergisi 8 (15), s.33–54.

İsimlendirmeler

- Radikal yönetim (s.33).

Atfedilen Nitelikler

- Radikal söylemlerle çıkış yapan İran yönetimi (s.46).
- ABD tarafından sıkıştırılan İran (s.41).
- İkili ilişkilerde endişe kaynağı olarak mezhepsel farklılık (s.45).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- İran'ın nükleer silah üretebilecek bilgi ve tesislere sahip olduğu iddiası (s.38).
- Nükleer çalışmaların temel nedeni güç arzusu (s.36).

Tarafgirlik

Nükleer çalışmaları üzerinden İran karşıtlığı söz konusu.

- Bölgede caydırıcılık için İran nükleer hesaplar yapıyor (s.42).
- Nükleer güce sahip İran, Türkiye'nin stratejik çıkarlarına aykırıdır (s.45).
- İran nükleer çalışmaları ile bölgesel etkinliğini artırıyor (s.48).

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar İnönü Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Doçent. Güvenlik çalışmalarında uzman olmakla birlikte Ortadoğu üzerine çalışmaları var.
- Yazar İran çalışmalarını kuşku verici buluyor (s.44).
- İran'ın nükleer politikasını bir tehdit olarak ele alıyor (s.36, s.43).

Vurgular

Çalışma genelinde Türkiye-İran ilişkileri rekabet bağlamında ele alınıyor. Bu noktada İran'ın nükleer politikasının Türkiye için riskler ve tehditler barındırdığı savunuluyor.

Değerlendirme

Bu çalışmanın, Türkiye için barındırdığı tehditler üzerinden, İran'ın nükleer politikasını incelediği görülmektedir. Yazar argümanlarını kanıtlanmamış iddialar üzerinden aktarmış bu da İran'ın nükleer politikasına yönelik metin genelinde olumsuz bir yargı meydana getirmiştir.

Makale 5: DEMİR, Habip (2013): 31 Mayıs-10 Haziran 2013 Tarihleri Arasında İran'da Düzenlenen Şii-Sünni İlişkileri Çalıştayı ve İran Gezisi 'ne ait Notlar. E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 6 (1), s.159–195.

İsimlendirmeler

- 'İmam' Humeyni (s. S161, s.178, s.181)

Atfedilen Nitelikler

- Tercih edilen isimlendirmelerde Şiiler arasında kullanılan nitelemeler ön plana çıkıyor.
- Hz. Ali, Hasan ve diğer İmamlar... (s.161)

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Çalışma, yazarın bir grup akademisyen ile birlikte İran'a yaptığı ziyaretlere yönelik alınan notlardan oluşmaktadır.
- Bilimsel bir çalışmadan ziyade gezi notlarının aktarıldığı bir metindir.
- Birinci ağızdan bir anlatı var.

Tarafgirlik

Doğrudan bir tarafgirlik olmasa da İran ve Şiiliğe yönelik olumlu tespitler ön plana çıkarılıyor.

- İran ile Türkiye arasında yapılan karşılaştırmada İran olumlu yorumlanıyor (s.179).

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı'nda Öğretim Üyesi.
- Şiilik ve İran Şiiliği üzerine çalışıyor. Alanında uzman.

Vurgular

- İslam'ın iki ana yorumu Şiilik ve Sünnilik (s.159).
- İki mezhep arasında karşılıklı sağduyu (s.159).

Değerlendirme

Kum merkezli Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi'nin desteği ile İran'daki din adamlarına yapılan ziyareti aktaran bu çalışmanın, mezhepler arasında diyalog ihtiyacına işaret etmek amacıyla kaleme alındığı görülüyor. Yazarın tercih ettiği kavramlar ve nitelemeler üzerinden, bu metnin İran'a yönelik olumlu tablo çizdiği söylenebilir.

Makale 6: HUNKAN, Ömer Soner (2011): Kutadgu Bilig'in Yazıldığı Ortam: Turan ve İran Rekabeti. İSTEM 9 (18), s. 31–37.

İsimlendirmeler

Her iki ülkeye yönelik isimlendirmeler tarihi kaynaklarda geçen haliyle kullanılmıştır.

- İranlılar, Turanlılar (s.32).

Atfedilen Nitelikler

Rekabet ortamında sürdürülen ilişkiler söz konusudur.

- Bilimsel seviyede test edilen rekabet (s.34)
- Selçuklular devrinde devam eden rekabet (s.35).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Oğuzların yayılışını gören Firdevsi, Fars kültürünü canlı tutmak için Şehname'yi yazmıştır (s.33).
- İlişkilerdeki rekabet Yusuf Has Hacib'in kendi ifadelerine dayandırılıyor (s.32).
- Gazneli hükümdarların aksine Maveraünnehir ve Türkistan hakanları şarap içmezdi (s.34).
- Turan'ı, Afrasyab'ın oğulları olan Türk Hakanlığı temsil ederken, İran'ı da Türk yine soyundan gelen Sultan Mahmud'un Gaznelileri temsil etmektedir (s.34).

Tarafgirlik

Çalışmada ikili ilişkiler, daha çok Türk tarihini şekillendiren liderlere ait anekdotlar üzerinden aktarılmaktadır. Rekabete dayalı ilişkiler incelenirken Turan/Türk yanlısı bir tutum sergilenmektedir.

- Bir Turanlı olarak Yusuf Has Hacib (s.37).
- Yusuf Has Hacib, Şehnelere bir cevap vermek için eserini kaleme almış (s.37).

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Trakya Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Öğretim Üyesi. Çalışmalarının çoğunu Ortaçağ Türk tarihi alanında sürdürüyor.
- Çalışmanın genelinde Türklerin Turanlılık kimliği vurgulanıyor.
- Kutadgu Bilig'in bir bakımdan devrin Şehname türü eserlerine verilmiş bir karşılık olduğunu savunuyor.

- Firdevsi'nin Şehnamesi'ni Türklerin yükselişinden etkilenerek yazdığı görüşünde (s.33)

Değerlendirme

Yazar, İranlılar ve Turanlılar üzerine yaptığı tespitleri tarihi kaynaklara referansla aktarmaktadır. Aktardığı tarihi anekdotlarla Turanlılığı ön plana çıkarırken manipülasyon amacı gütmemiştir. Seçilen kaynakların bu tespitlerin doğruluğunu arttırdığı söylenebilir.

Makale 7: İSKENDEROĞLU, Muammer (2012): İran'da Resmî Dinî Yorumun Eleştirisi: Muhammed Müçtehid Şebisterî Örneği. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD) 14 (25), s. 25–41.

İsimlendirmeler

Şiiliğin bir mezhep bağlamında değil gelenek veya dini yorum bağlamında gösteren isimlendirmeler kullanılmıştır. "Mezhep" kavramı neredeyse hiç tercih edilmemiştir.

- Şii geleneği...(s.25)
- İran için metin genelinde resmi kullanım (İran İslam Cumhuriyeti) tercih edilmektedir.

Atfedilen Nitelikler

- Şii geleneğinin bir yorumunu, İran'da iktidar gücü kullanarak sunuyor (s.25).
- Devlet şekli ne Kitap ne Sünnetten alınmıştır (s.31)

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Yazar kendi yorumlarını çok sınırlı tutmuştur. Yapılan çoğu tespitlerin Şebisterî'nin görüşlerine dayandırılmıştır.

- İran'da resmi dinin eleştirilmesinin çok ağır cezalarla sonuçlandığı iddiası (s.28).

Tarafgirlik

Çalışma, Şebisterî'nin İran'daki devlet şekli ve resmi dine yönelik eleştirilerinden meydana gelmektedir. Buradan hareketle makalede, mezhepsel bir karşıtlıktan ziyade dini yoruma yönelik bir karşıtlık söz konusudur.

- Buhran içerisinde olan dini yorum (s.28).

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Öğretim Üyesi'dir. Din Felsefesi alanında birçok çalışması var. İran uzmanı değil ama İran siyasal ve dini yapısına hakim.
- Yazar İran'daki resmi dini yorumun eleştirilmesi gerektiği görüşündedir (s.28).
- Şiiliği bir mezhepten ziyade dini yorum bağlamında ele alıyor.

Değerlendirme

Çalışma İran'da resmi dini yorum, Şebisteri'nin görüşleri üzerinden incelenmektedir. Eleştiriler bilimsel kurallara uygun; herhangi bir manipülasyon yapılmadan aktarılmıştır.

Makale 8: KARABULUT, Kerem; SHANINPOUR, Ali (2013): Türkiye İle İran Arasındaki Ticari İlişkileri Etkileyen İktisadi ve Psikolojik Faktörler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17 (2), s. 347–360

İsmlendirmeler

- Her iki ülkeye yönelik isimlendirmelerde tarafsız bir tutum sergilenmiştir. Ülkelerin dini ve siyasi yapılarına yönelik isimlendirmeler kullanılmamıştır.

Atfedilen Nitelikler

- Bölgesel istikrar için önemli iki ülke (s.348).
- Her iki ulus için ticari ilişkilere atfedilen önem (s.350).
- Komşu ve büyük Pazar (s.359).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışma genelinde İran ile ticaret ile ilgili yapılan analizlerde teknik modellemeler ve istatistiksel veriler kullanılıyor. Bu veriler yapılan analizlerin doğruluğunu ispatlamada yeterli görünüyor.

- Sosyo-ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği görüşü, istatistiksel verilerle ispatlanıyor (s.359).

Tarafgirlik

- Yapılan analizler bilimsel verilere dayandırılmış ve ikili ilişkilere yönelik olumlu bir tutum sergilenmiştir.

Yazarların Bakış Açıları

- Önyargıdan uzak, bilimsel olmayan genellemelerden kaçınan bir bakış açısı hakim.
- İran ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi taraftarı.
- Yazarlar iki ülkeyi de bölgesel iktisadi bir istikrar için önemsiyor (s.350)

Değerlendirme

Bu çalışmanın, Türkiye-İran ticari ilişkilerini teknik veri ve bilimsel bir metot kullanarak incelediği görülüyor. Yazarlar her iki ülkeye de önyargısız ve tarafsız nitelemelerle yaklaşıyor. Argümantasyonlarını istatistiksel verilere dayandıran yazarlar ikili ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini ispatlamışlardır.

Makale 9: KOCATÜRK, Saadettin (1982): İran İslam İnkılâbı ve Sebepleri. Türk Kültürü 20 (230), s. 25–33.

İsimlendirmeler

- İran'a girmek isteyen sömürgeci devletler (s.26).
- İran için Amerika "büyük şeytan" , Irak için ise Amerika "Siyonizm'in emrinde bir emperyalisttir"(s.33).
- Şah, İran halkını dinden uzaklaştıran politikalarıyla ön plana çıkarılıyor (s.32).

Atfedilen Nitelikler

- Humeyni'nin başarısı, taşıdığı "Ayetullah" sıfatına bağlanmış (s.25).
- İran'daki bütün sosyal kitlelerin sempatisini kazanan Humeyni (s.25)
- Kaçar hanedanlığına kadar İslam dışı baskılara maruz kalan İran (s.25)
- Batılı güçlerin sömürge yarışına maruz kalan İran (s.27, s.29).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Bilimsel kaygılardan uzak, herhangi bir referans gösterilmeden yazılmış bir metin. Metin genelinde ele alınan bütün olaylar yazarın kendi yorumlarıyla aktarılmıştır.

- Hz. Ömer zamanında Araplar İran'a dinlerini kabul ettirmişlerdir (s.25).
- Tudeh'in başarısızlığı İran halkının din adamlarına olan bağlılığı üzerinden yorumlanıyor (s.32).

Tarafgirlik

- Çalışma bilimsel yazın kurallarından bağımsız bir metin özelliğini taşıyor.
- Metin genelinde Batı karşısında güçlü bir İran propagandası yapılıyor.
- İran din adamlarının güçlü savunuculuğu var.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Fars Dili ve Edebiyatı alanında uzman.
- Yüksek lisans ve doktora eğitimlerini İran'da alan yazarın güçlü bir İran savunuculuğu var.

Vurgular

- İran halkının din adamlarına olan bağlılığı abartılı ifadelerle aktarılıyor (s.32).
- Humeyni dinci çevrelerin desteğiyle Şah'a karşı çıktı (s.31).

Makale 10: ONAT, Hasan (1990): İran İslam Devriminin Getirdikleri Üzerine. Türk Yurdu, s.16–19.

İsimlendirmeler

Tercih edilen isimlendirmeler ile İran ve devrim propagandası yapılıyor

- Dini devrim (s.16)
- İran'daki soydaşlar (s.16)
- Ümmetin uyanışı (s.17).
- Lider İran (s.17)

Atfedilen Nitelikler

- Batılı güçlerin sömürge yarışına maruz kalan İran (s.27, s.29).
- Dini devrimlerin tek örneği (s.16)

- Açık Türkiye karşıtlığı; İran devrimini anlamayan Türkiye (s.16, s.18).
- Soydaşlarımızın yaşadığı İran (s.16).
- İslam devrimi, ümmetin uyanışı olarak savunuluyor (s.17).
- İslam hareketinin lideri olarak İran (s.17)

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışmada İran ve devrim taraftarı kaynaklara atıflar yapılmıştır.

- Ali Şeriatî'nin Türkiye çok okunmasının sebebi devrim arayışı ile ilişkilendirilmiş (s.18).

Tarafgirlik

- Açık Türkiye karşıtlığı (s.16, s.18).
- Devrim ihracı propagandası (s.17)
- Humeyni'nin bir işaretiyle yollara dökülen kitleler (s.16).

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Profesör. Mezhepsel Tarihi alanında uzman. Şii'lik ve İran üzerine birçok çalışması var.
- Güçlü bir İran ve devrim savunucusu.
- Türkiye'ye devrimin ihraç edilmesini savunuyor (s.18).

Makale 11: SALİHİ, Emin (2011): Ortadoğu'da Oluşan Yeni Dengeler ve "Şii Hilali" Söylemi. Bilge Strateji 2 (4), s. 183–202

İsimlendirmeler

- Şii Hizbullah (s.185).
- İran'ın Ruhani Lideri Ayetullah Hamaney (s.186).

Atfedilen Nitelikler

- Bölgedeki grupları destekleyen İran (s.185).
- Meşruiyetini Siyonizm ve Batı karşıtlığından alan İran siyasetçileri (s.194).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Olumsuz tespitler genelde yabancı kaynaklara dayandırılmıştır. İran'ın dışardaki gruplara desteği doğruluğu zayıf argümanlarla savunulmaktadır.

- İran dış politikasında Şiilik faktörü ve araçsallık (s.186).
- İran Şii faktörünü bir araç olarak kullanmaktadır (s.186).
- Dışardaki gruplara silah yardımı (s.189).
- İran'ın Hizbullah'a desteği (s.192).
- Körfez ülkelerinin İran korkusu (s.193).

Tarafgirlik

İran karşıtlığı Şii'ler

- Şiileri kışkırtmak (s.193).
- İran İslam Cumhuriyeti, Şah'a karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (s.194).
- İran ve İsrail arasında benzetme yapılıyor (s.198).

Yazarların Bakış Açıları

- İran ve Şii karşıtı bakış açısı

Vurgular

Bölgede yaşayan Şiiler ve bunların İran ile ilişkisi ön plana çıkarılıyor. Metnin geneline bakıldığında İran bütün Şiileri kontrol ediyor algısı meydana gelmektedir.

- İran Şii jeopolitiğini kendi lehine kullanıyor (s.195).
- Kum kenti Şii jeopolitiğinin kullanılmasında avantaj sağlıyor (s.196).

Makale 12: SELÇUK, Ersin (2015): "Pehleviler Dönemi Türk-İran İlişkileri": Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD) 1 (25), s. 129–140

İsimlendirmeler

- İslami halk devrimi (s.130)

- Rıza Şah döneminde "Fars Devrimi" (s.137).
- İran şehinşahlığı...(s.138).

Atfedilen Nitelikler

- Osmanlı ve İran tarih boyunca mezhep odaklı bir çatışma yaşamıştır (s.130).
- İkili ilişkilerde tarihi rekabet (s.130).
- Pehlevi Hanedanlığı ile iyi ilişkiler (s.130).
- İran üzerinde Batılı devletlerin sömürge mücadelesi (s.131).
- Rıza Şah başarılı bir reformcu olarak resmedilmiş (s.134).
- Atatürk dönemi dostça gelişen ilişkiler (s.135).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışmada yapılan argümantasyonlar bir bütünlük arz etmiyor. Başlarda tarihi rekabet vurgusu metnin sonraki kısımlarında iyi ilişkilere dönüyor.

- Örneğin; tarihi ilişkilere sahip iki dost ülke (s.138)

Tarafgirlik

- Yazar tarafsızlık kaygısı gütmemiştir.
- Mezhep veya ırk üzerinden bir karşıtlık görülüyor. Fakat İran'ı metnin genelinde rakip bir devlet olarak aktarıyor.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar Dicle Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde Öğretim Görevlisi. Fazla çalışması bulunmuyor.

Değerlendirme

Yazar isimlendirmelerde doğrudan olumsuz ifadeler kullanmamış. Fakat bazı farklı kullanımlar açıklığa kavuşturulmadığı için anlaşılıyor. Metin bilimsel bir çalışma olarak argümantasyonlarında bir bütünlük sağlayamamıştır. Hem iyi hem kötü yargılara sebep olacak anlatı mevcut.

Makale 13: SARISAMAN, Sadık (1995): Birinci Dünya Savaşı'nda İran Afşarları'na Yönelik Çabalarımız. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 2 (2), s. 133–148.

İsimlendirmeler

- İsimlendirmeler tarihi kaynaklarda geçen haliyle kullanılmıştır.

Atfedilen Nitelikler

İran Afşarları'na Ruslara karşı savaşta ayrı bir önem atfediliyor.

- İran Afşarları ile sarsılmaz bağlar (s.137).
- Ruslara karşı Afşarlar gibi güçlü bir aşiret (s.145)
- Savaşta Türklerin yanında yer alan Avşarlar (s.141)

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışmadaki bütün tespitler bilimsel verilere ve arşiv kaynaklarına dayandırılarak aktarılmaktadır. Yazar argümantasyonlarını güçlü kaynaklara dayandırarak çalışmanın doğruluğunu artırıyor.

- Türk kumandanının Afşarlara desteği (s.139)
- Ruslara karşı Afşarlar'a savaşta verilen destek (s.140).
- Ruslar ile Osmanlılar arasında Avşar Emiri'nin ikili oynadığı savunuluyor (s.142).
- Avşarlar'ı Ruslara karşı savaştırma çabaları (s.143, s.144).

Tarafgirlik

- Afşarlar Osmanlı'nın çabalarına rağmen oyalama oyunları oynadığı için eleştiriliyor (s.147).
- Afşarlar savaşta beklenenleri karşılamamıştır (s.148)
- "Afşarlar... hem Rusları hem de bizi uyutma yolunu tuttular"...(s.148).

Yazarların Bakış Açıları

- Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde Tarih Profesörü. İran üzerine başka çalışması bulunmuyor.

- Tarafsız bir tutuma sahip olduğu söylenemez.
- Savaşta yeterli beklentiyi karşılamadıkları için İran Afşarlarına karşı olumsuz bir bakış açısı var.

Makale 14: ŞAHİT, Babek (2015): İran Türklüğünün Kasım 2015 Ayaklanması. Türk Yurdu 35 (67), s. 27–30

İsmlendirmeler

Çalışmada tercih edilen isimlendirmeler genellikle Fars karşıtı ve Türkçü bir yargı taşıyor.

- Farslaştırma, Farsçı zihniyet (s.27).
- Irkçılık, Fars ırkçılığı (s.28).
- İran Türklüğü (s.28).

Atfedilen Nitelikler

İran yönetimlerine atfedilen özellikler genellikle ırkçılık ve Farsçılık ile özdeşleştiriliyor. Bunun karşısında Türklerin olumlu yönleri ön plana çıkarılıyor.

- İran'ın Irkçı siyaseti (s.28).
- Yüzlerce yıl Fars etniğine baskı uygulamayan Türkler (s.27).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışmada özellikle İran'daki Türklerin nüfusu üzerine önemli manipülasyon yapılıyor. Herhangi bir kaynağa dayandırılmadan tahmini rakamlara yer veriliyor.

- İran'daki Türk nüfusu abartılı rakamlarla, kaynak gösterilmeden aktarılıyor (s.27).
- İran nüfusunun %50'sinin Türk olduğu iddia ediliyor (s.28).
-

Tarafgirlik

- Türklerin Farslaştırma politikasına maruz bırakılması (s.27).
- İran Türklerinin aşağılanması (s.27).

Yazarların Bakış Açıları

- İranlı gazeteci. Genellikle milliyetçi bir çizgide olan dergi ve gazetelerde köşe yazıları yazıyor. İran üzerine çok sayıda yazısı bulunuyor.
- Türk milliyetçisi, Türkçü bir bakış açısına sahip

Vurgular

Çalışmanın içeriğinde kaynaksız bilgilerle, Türkçü bir dil kullanılarak İran Türklerinin ülkedeki durumları ele alınıyor. İran'ın Fars kimliği ön plana çıkarılarak taraflı bir metin meydana getirilmiştir.

Değerlendirme

Kısa bir köşe yazısı mahiyetinde olan bu metinde, yazar İran'daki Türklerin maruz bırakıldıkları baskı politikalarını aktarmaya çalışmıştır. Fakat metin içerisinde kullanılan isimlendirmeler milliyetçi kaygılarla tercih edilmiş, veriler abartılarak aktarılmıştır.

Makale 15: ŞEN, Gülriz (2012): İran ve "Arap Baharı": Bağlam, Söylem ve Siyaset. Ortadoğu Etütleri 3 (2), s. 95–118.

İsimlendirmeler

- İran rejimi veya Rejim sıklıkla kullanılıyor (s.99, s.100, s.103).

Atfedilen Nitelikler

- Kendi devrimini bölgede model olarak sunan İran (s.100).
- Toplumsal muhalefeti sindiren rejim (s.103).
- Bölgesel güvenlik açısından tehlike arz eden İran yorumu (s.104).
- Devrim ihracı (Dipnot 25, s.104)

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

- Hamas ve Hizbullah gibi aktörlere ideolojik ve lojistik destek (s.98)
- Hapishanelerdeki muhaliflere darp ve tecavüz iddiası (s.102).

Tarafgirlik

- Dış politikası, Hizbullah ve diğer gruplarla ilişkileri üzerinden, metnin genelinde İran karşıtı bir tutum sergileniyor.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar doktorasını İran dış politikası üzerine yapmış. İran üzerine başka çalışmaları da bulunuyor.
- İran'daki yönetime karşıt bir bakış açısı var

Vurgu

İran'daki yönetimin baskıcı politikaları ön plana çıkarılıyor. Yazar İran'ın başlarda Arap Baharı ile İran Devrimi arasında kurduğu bağın kendi içerisinde çelişki arz ettiği taraftarı. Bu çelişki, kendi iç politikasındaki toplumsal muhalefeti sindiren bir yönetimin baskıcı Arap rejimlerine direnen hareketlere model olmak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Makale 16: TEMİZEL, Ali (2007): İran'da Türkçe Öğretimi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 547–560

İsimplendirmeler

- Her iki ülkeye yönelik isimlendirmelerde olumlu/olumsuz yargı oluşturabilecek bir kullanım yok

Atfedilen Nitelikler

- Her iki ülkeye yönelik önyargılı veya tarafgir bir niteleme kullanılmamıştır. Nötr nitelermeler hakim.

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Çalışanın çoğunluğu yazarın kaynak belirtmeden aktardığı bilgilerden oluşmaktadır.

- Metin içeriğinde yer alan protokollerin kaynağına dair bilgi sunulmamıştır (s.550-554).
- Türkçe öğretimine dair aktarılan verilerin nereden alındığı belirtilmemiş (s.554-559).

Tarafgirlik

Eğitim alanında iş birliği yapılması gerektiği savunulmaktadır (s.560).

Yazarların Bakış Açıları

- Eğitimde ve akademide iş birliğine yönelik olumlu bakış açısına sahip.

Makale 17: UÇAN, Mehmet (2015): 2013'de Yeniden Başlayan İran Nükleer Müzakerelerinin İncelenmesi: Müzakere Yönetimi Yaklaşımı. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 1 (1), s. 121–134

İsimlendirmeler

- Önyargılı ve olumsuz isimlendirmeler kullanılmamıştır.

Atfedilen Nitelikler

- Aktörlere yönelik olumlu/olumsuz nitelermeler yok
- P5+1 Anlaşması'na yenir bir dünyanın testi olma özelliği atfediliyor (s.121).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Anlaşmaya yönelik argümantasyonlar müzakere modellemesi üzerinden yapılıyor.

- Müzakere Yönetimi ve 3KE-Y Müzakere Yönetim Modeli (s.124-130).
- Müzakereler sağlıklı yürütülmüştür (s.131).

Tarafgirlik

- Bilimsel yöntemlerle mesele tarafsız bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar İran nükleer müzakerelerine olumlu bakışa sahip

Değerlendirme

Bu çalışmanın P5+1 Anlaşmasının müzakere sürecini teknik bir yöntemle incelediği görülüyor. Yazar kullandığı isimlendirmelerde tarafsız ve önyargısız bir tutum sergiliyor. Çalışmanın bulgularında aktörlere yönelik herhangi bir tarafgirlik görülüyor. Yazarın, olumlu bir bakış açısıyla nükleer müzakereleri incelediği söylenebilir (s.121,s.131).

Makale 18: ZABUNOĞLU, Yahya K. (1989): Humeyni Rejimi ve Türkiye. Mülkiye Dergisi 13 (103), s. 33–36

İsimlendirmeler

- Humeyni Ajanları, Humeyni İran'ı, İslam Fedailerini (s.33).

- Humeyni yandaşları (s.35).

Atfedilen Nitelikler

- İslam Devrimi denilen 'olay' (s.33).
- İran-İrak savaşına referansla 'iki inatçı boksör' nitelemesi (s.33).
- Ekonomik imkanlarını nafile bir savaş için seferber eden İran (s.33).
- Irak savaşında Allah adına insan öldüren İranlı tasviri yapılıyor (s.34).

Argümantasyon Teknikleri

Bilgilerin Doğruluğu

Yorum yazısı mahiyetinde olmasından dolayı kaynak kullanılmamıştır. Yapılan tespitler yazarın kendi yorumu.

Tarafgirlik

Güçlü bir Humeyni ve İran Devrim karşıtlığı var. Türkiye için bir tehdit olarak görülüyor.

- İran kendi devrimini yaşamakla yetmiyor ihraç ediyor (s.34).
- İran kökenli ve Humeyni damgalı İslam Radikalizmi (s.35).
- Türkiye'ye kaçan İranlılara yönelik önyargılı ifadeler kullanılmıştır. (s.33).
- İslam fundamentalizmi Sünniler arasında da yaygın (s.36).

Yazarların Bakış Açıları

- 2018 yılında vefat eden yazar, hukuk alanında Profesör. Bilimsel çalışmaları hukuk alanında. İran üzerine çalışmamıştır. Atatürkçü olarak biliniyor.
- İran devrimi ve Humeyni'yi Türkiye için ciddi bir tehdit olarak görüyor. Atatürkçü bir bakış açısıyla meseleyi ele aldığı anlaşılıyor.

Değerlendirme

Yorum yazısı olarak kaleme alınan metin, güçlü ithamlar ve önyargılı nitelermelerle dolu. Tespitler Humeyni ve Devrim karşıtlığı bağlamında yapılıyor. Mezhep veya ırk temelli bir karşıtlıktan ziyade Atatürkçü bir hassasiyetten kaynaklı karşıtlık söz konusudur.

Makale 19: Devrim Sonrası İnan Ortaokul Tarih Ders Kitaplarında Türklerle İlişkin Söylemlerin Analizi, Hülya ÇELİK, M. Bilal ÇELİK

İsimlendirmeler

- “Batı yanlısı laik düzen” ile “teokratik bir rejim” isimlendirmeleri. “Düzen” olumlu ya da nötr manada iken rejim kelimesi genelde olumsuz mana çağırır. S. 204

Atfedilen Nitelikler

Bu çalışmadan İnan siyasal sisteminin ideolojik yapısının eğitimde de kendisini gösterdiği ve ders kitaplarında Türklerle ilişkin kısmi olumsuz yargıların yer aldığı sonucu çıkmaktadır. Dolayısıyla İnan’ın eğitim alanında bilimsel ölçütler yerine ideolojik söylemleri kullandığı tespit edilmiştir.

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar iddialarını literatür ile desteklemişlerdir. Burada kullanılan yöntem, ders kitaplarındaki tarihsel bilgilerin İnan dışındaki tarih literatüründe yer alan bilgilerle kıyaslanmasıdır.

Bazı tarihsel bilgilerin bilerek atlanması: Örneğin Akhunlar, Sasaniler ile Göktürklerin ittifakı sonucunda yıkılmış olmasına rağmen Göktürklerden bahsedilmemesi ve Akhunlar’ın tek taraflı saldırı yaptığı iddiası. (S. 209)

Ancak bazı noktalarda subjektif değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ör: Kuşanilerin Türk olduğu İnan’daki ders kitaplarında açıkça söylenmese de Türkiye’de Kuşanilerin Türk olarak kabul edildiği yargısından hareketle İnan kitaplarındaki Kuşanilere ilişkin anlatımın Türklerle ilişkin olduğu sonucuna varılmıştır. Yine de bu, çalışmanın genelindeki objektifliği etkileyecek derecede bir örnek değildir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarların bakış açıları tarafsızdır.

Vurgular

Yazarların vurgusu İnan’da kurulan Türk devletlerinin ders kitaplarında olumlu ele alınmasına karşılık İnan dışındaki Osmanlı gibi Türk devletlerinin olumsuz değerlendirilmesi üzerinedir. Buradan İnan’ın Türk kimliği üzerinden değil İnanlılık kimliği üzerinden bir propaganda yaptığı sonucu çıkmaktadır.

Değerlendirme

Çalışma bilimsel yöntemlere uygun olarak tarafsız bir şekilde kaleme alınmıştır. Bir takım sübjektif değerlendirmeler çalışmanın bütünündeki objektiflik ve tarafsızlığa gölge düşürmemektedir.

Makale 20: İran Türkleri, Bilgehan Atsız Gökdağ

İsimlendirmeler

- Pehlevi rejiminin Farslaştırma siyaseti (S. 3)
- Azerbaycan Özerk Hükümetinin 1946 yılında kanlı şekilde orta-dan kaldırılması (s. 3)
- Fars şovenistleri (s. 4)
- Adı geçen dergilerin çıkarılmasında Hüseyin Düzgün'ün hizmetleri (s. 4)

Atfedilen Nitelikler

Makalede özellikle Pehlevi dönemindeki uygulamalardan son derece olumsuz bir dille bahsedilmektedir. Pehlevilerden Türklerin taleplerini “kanlı şekilde” bastıran (s. 3), “Farslaştırma siyaseti” izleyen (s. 3) bir yönetim olarak bahsedilmektedir.

İslam Cumhuriyeti ile birlikte de bir müddet Türklere çeşitli haklar tanınsa da daha sonra yine bu hakların geri alındığı söylenmektedir. Dolayısıyla İran'da Pehlevilerden itibaren Türklerin asimile edilmeye çalışıldığı tezi işlenmektedir.

Argümantasyon Teknikleri

Bazı ciddi iddialar kanıt gösterilmeden zikredilmiştir. Örneğin: “Kültürel hakları savunan çok sayıda Türk aydını, gazeteci, yazar İran hâpishanelerinde çeşitli işkencelere maruz kalmıştır” (s. 10) gibi ciddi bir iddiaya herhangi bir kanıt getirilmemiştir.

“Tarih boyunca Türklerin yönetimi altında olan İran coğrafyası” (s. 1) gibi ifadeler İran'ın Türk hanedanları öncesi ve sonrası tarihini ıskalamakta ve üzerini örtmektedir.

“Sünnî anlayışa sahip olan Türkmenler, bundan dolayı zaman zaman ayrımcılığa da tabii tutulmaktadır.” iddiası örneklerle açılmamıştır.

Yazarların Bakış Açısı

Yazarın Türk milliyetçisi olduğu bilinmektedir. Eserinde bu durumun izleri açık bir şekilde görülmektedir.

Vurgular

Yazarın vurgusu Türklerin İran coğrafyasının kurucu unsuru olduğu üzerinedir. İran'ın "Türklerin ana yurdu" olduğunu işaret etmektedir (s. 1). Ancak İran'daki Türklerin şu anki durumunun müspet olmadığı ve Türklerin Farslaştırma politikalarına maruz kaldığı ifade edilmektedir.

Değerlendirme

Yazar bu çalışmasında İran'da yaşayan Türklerin tarihini, İran'ın Türkler açısından önemini, Türk kimliğinin İran'da maruz kaldığı zorlukları anlatmaktadır. Pek çok kaynaktan faydalanarak İran Türklerine dair demografik, tarihsel, kültürel ve siyasal alanlardan örnekler veren yazarın çalışması bazı açılardan taraflıdır. Çalışmasının çoğunda İran'daki Türklerin faaliyetlerine dair nesnel bilgiler paylaşılsa da kimi ciddi iddialarını herhangi bir kaynağa dayandırmadan ortaya atmıştır.

Makale 21: İran'da Teolojik, İdeolojik ve Stratejik Araştırmalar, Abdülkadir Sezgin

İsimlendirmeler

"molla yönetimi" (s. 411)

Atfedilen Nitelikler

İran'ın ideolojik propaganda faaliyetleri yürüten bir devlet olduğu (s. 408) ve bu faaliyetler doğrultusunda mültecileri insan haklarına aykırı şekilde kullanmaktan kaçınmadığı (s. 408)

Argümantasyon Teknikleri

- İran'ın dini eğitim ve ilahiyat çalışmalarını ideolojik propaganda için kullandığı (s. 409)
- İran'ın ilahiyat çalışmalarında oldukça başarılı olduğu ve Türkiye'nin bu konuda çok geride kaldığı (s. 409-411)
- Sistemin ve ulemanın halk nezdinde itibarını kaybettiği (s. 411)
- Türkiye'nin İran'ı daha iyi tanıması gerektiği, hatta bir "İran Enstitüsü"nü kurulması gerektiği (s. 412-413; s. 418)

- İki ülke arasında iyi ilişkiler kurulmasının gerekliliği ve mezhep farklılığının bir çatışma kaynağı değil; iki ülkenin birbirlerinin içişlerine karışmamasının bir gerekçesi olabileceği (s. 416)

Yazarın temel iddiaları yukarıdaki şekilde özetlenebilir. Yazarın iddiaları çoğunlukla yorum niteliği taşımaktadır. Kendi kişisel gözlemlerinden yola çıkan yazar, genellikle değer yüklü ve subjektif önermelerde bulunmaktadır. Bazı iddiaları ise (İran'ın yarısından çoğunun Türk olduğu gibi (s. 412)).

Yazarların Bakış Açısı

Yazarın bakış açısı taraflıdır. Ancak bu taraflılık Türkiye ve İran arasında yapıcı ilişkiler kurulmasına yöneliktir.

Vurgular

İran'ın ilahiyat faaliyetlerinde çok başarılı olduğu tekraren vurgulanmaktadır. Bu anlamda İran'ın başarıları övülmektedir.

Değerlendirme

Yazar genel olarak İran'ı ilahiyat çalışmalarında son derece başarılı bulmakta, bu çalışmaların propaganda ve ideoloji yönünü de vurgulamaktadır. Buna mukabil Türkiye'nin sözü edilen alanlarda başarısız olduğunu söylerken İran'dan örnek alınması gerektiğini salık vermektedir. İran'da Türklerin yoğunlukla yaşadığından ve Türkçenin konuşulduğundan hareketle bunun bir yakınlık vesilesi olabileceğini söylemektedir. Dolayısıyla yazar subjektif yargılarla ve amaçlarla hareket etmektedir. Elbette bu subjektif yargıların ikili ilişkileri iyileştirmeye ve yükseltmeye yönelik olduğu da vurgulanmalıdır.

Makale 22: YABANCI GÜÇLER GÖLGESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NE YÖNELİK şİA HAREKETLERİ, Jülide Akyüz ORAT

İsimlendirmeler

“yerli şialar” (s. 63): Eser boyunca “şialar” ifadesi İranlıları kastetmek için söylenmektedir. Yerli şialar ifadesiyle Osmanlı içerisinde yaşayan şiiler kastedilmektedir.

Atfedilen Nitelikler

“şiaları korumak adına” Osmanlı'nın içişlerine karışan İran. (s. 65)

“fesada iştirak eden” İnan konsolosu (s. 66)

Bir “desise” (aldatmaca, hile, entrika) olarak “şialık” (s. 72)

Argümantasyon Teknikleri

Genel olarak yazarın argümanları şu şekildedir:

- şiiler Osmanlıya karşı kışkırtılmaya müsaittir. Bu zaman zaman İngiliz ve Rus aktörlerin etkisiyle zaman zaman da İranlı yöneticilerin etkisiyle olmuştur.
- Osmanlı bu hareketlere karşı önlem almaya gayret etmiştir.

Yazarın iddialarını Osmanlı arşiv belgelerine dayandırdığı görölmektedir. Bu anlamda çalışma sağlam kaynaklara dayanmaktadır.

Yazarların Bakış Açışı

Yazarın bakış açışı tarafsızdır. Ancak belki de incelediği belgelerin bir devletin resmi evrakları olmasından dolayı devlet perspektifiyle olaylara yaklaştığı söylenebilir.

Vurgular

şiiler ile Sünniler arasındaki gerilim sürekli vurgulanmaktadır. Bu gerilimlerin dış aktörler tarafından kaçınıldığı ifade edilmektedir.

Değerlendirme

Genel olarak değerlendirildiğinde bu çalışmada Osmanlı içerisinde yaşayan şii nüfus ve İran’daki şiilerin İran-Osmanlı mücadelesinde İran tarafından ve diğer yabancı güçler tarafından araçsallaştırıldığı hatta “desise” olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu anlamda üstü örtülü şekilde İran mezhepçilik ile itham edilmektedir.

Makale 23: TERÖRİZM BAĞLAMINDA TR-İRAN İLİşKİLERİ, Bilal Sağlam

İsimlendirmeler

“Molla rejimi” (S. 7)

Atfedilen Nitelikler

- “teröre destek veren ülke” (s. 1)
- “Soru işaretleriyle dolu ülke” (s. 1-2)

- “Hıristiyanlarla bile ittifak yapan ülke” (s. 4)
- “güvenilmez ülke” (s. 6)

Argümantasyon Teknikleri

Yazara göre İran, tarih boyunca Türkiye aleyhine çalışan bir devlet olup, bu uğurda her türlü takıyyeyi, teröre desteği ve hileyi kullanmaktadır. Yazarın argümanları genelde FETÖ üyesi olduğu bilinen Bülent Keneş’in yazdıklarına dayanmaktadır. Baştan aşağıya subjektif ve mesnetsiz ifadelerle dolu bir metindir.

Ayrıca CENTO ve RCD’nin Rıza Şah döneminde yapıldığı gibi son derece bariz bilgi hataları bulunmaktadır. (s. 6)

Yazarın Bakış Açısı

Yazarın bakış açısı taraflıdır. İran karşıtıdır.

Vurgular

Vurgular İran’ın güvenilemeyecek ve sürekli kötülük için çalışan bir ülke olması üzerinedir.

Değerlendirme

Makalenin yazarı, FETÖ’nün İran’a yönelik bilinen argümanlarını tekrarlamaktadır. Makalede İran tabiri caizse şeytanlaştırılmaktadır. Bu makale vb. makaleler Türkiye’deki İran algısının kötüleşmesine zemin hazırlamaktadırlar.

Makale 24: Mezhebi Rekabet mi, Mezhep Savaşları mı?, Abdullah Kıran

İsmlendirmeler

Subjektif niyetli isimlendirmeleri rastlanmamıştır.

Atfedilen Nitelikler

“mezhebi rekabetin öncülerinden” (s. 172)

“mezhebi hesaplaşma” (s. 183)

“mezhep kartı” oynayan İran (s. 188)

Argümantasyon Teknikleri

Yazarın argümanları tarihsel gerçeklere dayanmaktadır. Hem İran'ın hem de onunla rekabet halinde olan Suudi Arabistan'ın mezhepçilik yaparak bölgesel nüfuz mücadelesine giriştiklerini iddia etmektedir. Suudi Arabistan'daki Şiilere karşı ayrımcılık yapıldığından da bahsederek (s. 179) İran'ın nüfuzunun maddi temellerini vermesi önemlidir.

Yazara göre İran Arap Baharı'ndan karlı çıkmıştır ve mezhepçilik yoluyla etkisini genişletmiştir. Bölgedeki Şii örgütler üzerinde denetim sahibidir. "Kabul etmek gerekir ki Şiilik, İran'ın 1979 devriminden bu yana dış politikada hegemonik emellerini sürdürmek adına bir meşruluk zemini olarak kullandığı ve sürekli olarak kullanacağı bir argümandır." (s. 187-188)

Yazarın Bakış Açısı

Yazarın bakış açısı tarafsız ve objektiftir.

Vurgular

Vurgular daha çok İran'ın mezhep temelli bir bölgesel üstünlük mücadelesi içerisinde olduğuna yöneliktir.

Değerlendirme

Bu makalede İran'a karşı eleştiri mevcut olsa da açık bir art niyetlilik mevcut değildir. Eleştiriler somut deliller üzerinde temellendiğinden objektif bir nitelik arz etmektedir. Genel olarak İran'ın Arap Baharı sonrası fırsatları mezhepçilik yaparak değerlendirdiği ve süreci kendi lehine yönettiği üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Makale 25: Yeni Belgeler Eşliğinde II. Dünya Savaşı Sırasında Türk-Sovyet İlişkilerinde "İran Gerginliği", Aygün Attar

İsimplendirmeler

Herhangi bir subjektif isimlendirme saptanamamıştır.

Atfedilen Nitelikler

Daha çok İran'ın o yıllarda İngiliz-Rus rekabetinin oyuncağı olan zayıf bir devlet olduğu işlenmektedir.

Argümantasyon Teknikleri

Yazarın iddiaları arşiv belgelerine dayanmaktadır. Bu anlamda objektif bir bakış ortaya koyduğu söylenmelidir.

İran hükümetinin İran'daki Türklere baskı uyguladığı ve Meclis'te Türkçe konuşmanın yasaklandığı belirtilmektedir (s. 138)

İşgal yılları sırasında Türkiye'nin İran'da en çok meşgul olduğu hususlar Ermenilerin ve Kürtlerin siyasal durumlarıdır. Türkiye, İran'ın toprak bütünlüğünden yana olmuştur (s. 139) Sovyetler de ilk etapta Türk tezlerine benzer tezler ileri sürerken (ss. 139-140) daha sonra taraflarını değiştirmişlerdir (ss. 144-146)

Yazarın Bakış Açısı

Yazarın bakış açısı tarafsızdır.

Vurgular

Vurgular Sovyet ve İngiliz rekabeti üzerinedir. Daha sonra ABD de meseleye dâhil olmuştur. Türkiye de gelişmeleri takip ederek pozisyon almıştır.

Değerlendirme

Eserde daha çok İran üzerinde Rus-İngiliz rekabeti ve İran'ın işgali sırasında öne çıkan hususların Türkiye'yi ilgilendiren tarafları ele alınmıştır. Türkiye bu hususlar karşısında hem Sovyetler ile hem de İngilizler ile baş etmek durumunda kalmıştır.

Makale 26: ATATÜRK DÖNEMİ (1923–1938) TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ VE SADABAD PAKTI,
İbrahim Erdal

İsmlendirmeler

Herhangi bir subjektif isimlendirme saptanamamıştır.

Atfedilen Nitelikler

İran'ın da ele alınan yıllarda Türkiye ile benzer süreçleri yaşadığı.

Argümantasyon Teknikleri

Türkiye'nin İran ile ilişkilerini geliştirmek istediği ve bu anlamda çeşitli adımlar atıldığı iddia edilmektedir. Türkiye'nin ilişkileri geliştirme arzusu Atatürk'ün konuşmaları ve dönemin gelişmeleri ile birlikte desteklenmektedir. Yazar iddialarını arşiv belgelerine ve dönemin gazete haberlerine dayandırmaktadır.

Yine de iki ülkenin birbirine kuşku ile bakmaktan da geri durmadıkları (s. 81) ve ilişkilerini kontrollü olarak (s. 82) geliştirmeye çalıştıkları vurgulanmaktadır (s. 82). Bu doğrultuda çeşitli adımlar atılmış ve Sadabad Paketi imzalanmıştır.

Yazarın Bakış Açısı

Yazarın bakış açısı tarafsız ve nesnedir.

Vurgular

Vurgular Türkiye ve İran taraflarının birbirleriyle benzer süreçleri yaşamaları ve ilişkilerini belirli bir düzeyde tutma isteği üzerinedir.

Değerlendirme

Yazar objektif bir bakış açısıyla belgelere dayanarak incelediği dönemdeki Türk-İran ilişkilerini mercek altına almıştır. Çıkarıldığı sonuçlar dönemin genel atmosferi ve yaşanan gelişmelerle tutarlıdır.

Makale 27 - Şii JEOPOLİTİĞİ: İRAN İÇİN FIRSATLAR VE ENGELLER

Mehmet ŞAHİN

“Şii Jeopolitiği” s.38

“Şii Eksen” s.38, 40, 41, 50,

“Rejim ihracı”, s.40,

Şii Kuşağı, s.41,

Şiiliğin dış politika aracı olarak kullanılması, s.41, 43, 48, 50.

S.40

“İran, 1979 devriminden sonra Şiiliği dış politikasının önemli bir aracı haline getirerek ‘rejim ihracı’ politikası takip etmeye başladı. Tabii ki, İran’ın rejim ihracı politikasının ana hedefini de İran toprakları dışında yaşayan Şii nüfus oluşturmaktaydı. İran’ın bu yeni dış politikası bölgede yeni yapılanmaların ve olumsuzlukların yaşanmasına sebep oldu.” İran’ın rejim ihracı politikası bölgede olumsuzluklara sebep oldu.

S.41

“İran dünya ölçeğinde dış politikada İslami bir söylem kullanırken, Müslüman Orta Doğu’da İslami söylemin bir aracı olarak Şiiliği ön plana çıkarmaktadır..... İran bölge Şii’lerini kendi rejiminin ve devletin çıkarı için kullanmaya çalışmaktadır. İran’ın çıkarına ters geldiğinde Şiiliği görmezlikten gelmiştir..... İran’ın çıkarına ters geldiğinde Şiiliği görmezlikten gelmiştir. Nitekim Şii’lerin çoğunlukta olduğu Azerbaycan’ı, Azerbaycan-Ermenistan sorununda desteklememiştir/desteklememektedir.....” Yazar İran’ın yapmış olduğu dini retorik söylemin reel politikla birleştiğinde değişebildiğini ifade ederek İran’ın Şiiliği bir araç olarak kullandığını özellikle vurgulamaktadır. Bunu izah ederken de Azerbaycan–Ermenistan örneğini verilerek iki ülkeye yönelik dış politikasında Ermenistan tarafında yer alması örnek gösterilmiş.

s.41

“İran hem uluslararası hem de bölgesel kuşatılmışlığını bölgede ortaya çıkan Şii kuşağı ile giderme yoluna gidecektir. Bu kuşağı kendi dış politikası için bir çıkış yolu olarak görecektir. Yani Şii kuşağı İran’ın kullanabileceği önemli bir dış politika aracı olarak görülebilir.” Şiilik, İran dış politikası için bir araç görevindedir.

Makale 28 - Mezhepsel Uzlaşma ve Barış: Modern ve Postmodern Yaklaşımlar

Mehmet Ali BÜYÜKKARA
İstanbul Şehir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Sayfa 2 / 110: Ana kaynaklara dönüşçü bir iddiası bulunan mezhepler üstü

bir din anlayışı temelinde farklılıkların minimize edileceği bir teorik

zeminden hareketle mezhepsel barışın temini girişimi, sözü edilen yaklaşımlardan birisidir.

Diğer yaklaşımda ise “farklılıklara açık - çok kültürlü” post-modern karakter egemendir.

Sayfa 4 / 112: Her ne kadar Fars

milliyetçiliğinde din olgusu genel olarak Şia mezhebiyle özdeşleşmiş

olsa da, Ali Şeriatî'nin *Ali Şiası* kavramlaştırması, geleneğin

tahrifine uğramamış bir dinsel duruş olarak mezhepçi *Safevî Şiası* karşısında birleştirici bir milliyetçi pozisyona işaret etmektedir.

Sayfa 4-5 / 112-113 : Seyyid Muhammed Hatemi'ye göre ise İran etnik, dilsel ve dinsel

farklılıklardan oluşan bir ülke olsa da İranlılık bütün bu farklılıkların üstünde olan bir olgudur. İranlılık kimliği Sünnî-Şîî, Fars-Türkunsurlarını kendi içinde barındırmaktadır. Başka bir deyişle "İran bütün İranlılarıdır".

Bu fikirler Batıcı ve laik modern Fars ulusçuluğunun epey uzağındadır.

Sayfa 6: İğdir Şîîleri ile Tebriz ya da Kum Şîîlerini ayırdetme girişimleri ters

teper, tepki görür. ... Bu tutum, kişiyi daha iyi ve

sadık vatandaş yapmaz, bilakis devletine yabancılaştırır. Ortak yaşama

kültürünü yıpratır, sosyal sözleşmeyi tahrip eder.

Sayfa 8 / 116: Modern yaklaşımın "tevhitte buluşma" daveti parlak ve çekici

görünmesine rağmen mezhepsel yakınlaşma ve barış açısından

tek başına yeterli işlevselliğe sahip değildir.

Sayfa 12 / 120: **Mezhep Esaslı Devlet** Sistemi: Lübnan ve **İran** Örnekleri

Sayfa 15 /123: 1979 tarihli mevcut İran anayasasınının 12. maddesine göre,

İran'ın resmî dini İslâm'dır ve İsnâaşeriyye mezhebidir. Ve bu madde ebediyyen değiştirilemez. Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî ve Zeydî mezhebi gibi diğer mezheplere saygı duyulur ve onların takipçileri ibadetlerini yaparlarken kendi hukuklarına tâbidirler. (Yazar, Çarpıtma olmadan objektif tespit yapıyor)

Görüldüğü üzere her ne kadar bu anayasa, İsnâaşeriyye Şiası dışındaki İslam mezhepleri mensuplarının haklarını mezhepsel çoğulculuk çerçevesinde garanti ediyor görünse de, diğer maddelerdeki hükümler pratikte bunu mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle İran, anayasasındaki "Müslümanların birliği ve dostluğu, tüm Müslümanlara kardeşçe davranma, istişareyi bırakmama, her türlü ayrımcılığı kaldırma ve herkese fırsat eşitliği sağlama" gibi İslamcı ve hakçı maddelere¹⁴ rağmen tek mezhepli bir rejim haline dönüşmüş bulunmaktadır.

rehberiyet, tam anlamıyla Şii karakterli bir kurum olup yasama, yürütme ve yargıyı

bütünüyle muhtevi şekilde tüm devlet sistemi ve halk üzerinde kontrole sahiptir.

Yazar, İran'ın mezhep esaslı bir devlet olduğu tespitini yapmakta ve İran siyasal sisteminden örneklerle bu tespitini bilimsel olarak ispatlamaktadır. Bu çerçevede İran Anayasası'nda Şiiliği öne çıkaran hükümlerin yanında, Rehberiyet kurumu ile Koruyucular Şurası ve Uzmanlar Şurası'nda Şii ulemanın etkisi örnek olarak verilmektedir. Rehber ve Cumhurbaşkanı'nın Şii olma zorunluluğu ifade edilmektedir. İran nüfusunun yüzde 20'sini

oluşturan Sünnilerin yönetim kademelerinde ve kamu kurumlarında temsiliyetinin çok zayıf olduğu vurgulanmaktadır. (Sayfa 16/124)

Yazarın İran konusunda bilimsel esaslar dışına çıkmayan tarafsız bir eser ortaya koyduğu görülmektedir. İran'daki teokratik yapının bir yansıması olarak bir yandan bu ülkenin Şii mezhebi temelli bir devlet olduğu tespitini yapıp bu durumu eleştirirken, diğer yandan Türkiye'deki bazı kesimlerin yaptığı gibi İran'ın bir Müslüman devlet olduğunu sorgulamaktan kaçınmaktadır. Makalenin ana konusunu teşkil eden mezhepsel uzlaşmanın nasıl olacağı konusuna değinirken sık sık Sünni ve Şii mezheplerinden örnekler vererek tarafsız bir bakış açısıyla konuyu ele almaktadır.

Sayfa 25/133: Örneğin takrîb çalışmalarında başı çeken

Ehl-i Sünnet ve Şia üzerinden konuyu açarsak öncelikle şunu

belirtmeliyiz: Ehl-i Sünnet'e göre Şîa, Şîa'ya göre de Ehl-i Sünnet

bazı bid'at inançlara sahip olan mezheplerdir. Tevhid, nübüvvet,

ahiret, ibadî farzîyetler ve haramlar gibi asli meseleleri kapsamayan

bu itikad farklılıklarının neler oldukları bellidir ve her iki tarafın

âlimleri bu hususlarda neredeyse icma halindedir. Asırların

icmasını yok saymak makul ve bugün için mümkün olmadığından,

takrîb gayretleri böyle bir hedef güdemez. Ancak her iki mezhebin

cumhur ulemâsı şunu da kabul etmektedir: Şîa veya Ehl-i Sünnet

bid'atlarıyla beraber Müslümandır ve ehl-i kible tekfir edilemez.

Müslümanlar ise kardeştir. İşte takrîb çalışmalarının bu fikir üzerine bina edilmesi gerekir.

(Yazarın makalede mezhepçi bir tavır içerisinde olmadığı, bilimsel bir yaklaşımla tarafsız bir şekilde meseleleri ortaya koymaya özen gösterdiği görülüyor.)

Sayfa 26/134: 2010 yılı Eylül ayında Hz. Aişe'ye "Allah düşmanı" diyen, onun

zinakâr ve çok sövücü (*sebbâb*) olduğunu söylemeye cür'et eden

Kuveytli Şîî şeyh Yâsir Habîb'e Şîî dünyadan gelen sert tepki Sünnî

müslümanları memnun etmiştir. Lübnan'da Hizbullah bu hadiseyi

kınamış ve bunun Şîilere mal edilemeyeceğini açıklamıştır.

İran'ın rehberi **Hamaney** de Ğadîr Hum konuşmasında konuya değinmeden

geçmemiş, **"Ehl-i Beyt'i savunmak adına Ehl-i Sünnet**

kardeşlerimize hakaret edenler, esasında Ehl-i Beyt'i değil Amerika

ve siyonizmi savunmaktadırlar" diyerek öfkeli müslümanların kalplerini serinletmiştir.

Sayfa 28/136: Lübnan ve İran örnekleri göstermektedir ki anayasa ve yasaların

mezhep esasına göre şekil alması, mezhepsel uzlaşmayı ve yurttaşların eşitliğini sağlayan bir unsur değildir.

Farsça Kitaplar Derin Okuma Notları

1. Bayat, Kave, Türkiye'de Kürt Ayaklanmaları ve Bu Ayaklanmaların İran dış ilişkilerine Etkisi, Tahran, İran Tarihi, 1994

Konu

Yazar Kürt İsyancıları başta olmak üzere, İran'ın dış politikasını ve Türkiye ile ilişkisinden bahsetmektedir. Yazar şeyh Sait İsyancısını anlatarak, bu isyanların teşkilatlandığını ve Türkiye hükümetleri tarafından nasıl bastırıldığını açıklamaktadır. Sınır sorunları ve Türkiye'de cumhuriyet devletinin olaylara yaklaşması ve onun üzerinde İran dış politikası araştırılmaktadır.

İsmlendirmeler

Pantürkist Türkiye

1. Türk devletinin temelleri arasında yer alan Türkçülük siyaseti ve İran makamlarının Pantürkizm'e ilişkin kaygısı ve aynı zamanda Türklerin Ararat gibi bir bölgede İranlı etnik gruplarla koordinasyon ve işbirliği açısından endişeleri, bu dönemde iki hükümet için ciddi bir endişe kaynağı yaratmıştır.

Baskıcı ve ayrımcı Türkiye

2. Şeyh Said'in idam edilmesinden sonra, her türlü Kürt hareketi bastırıldı ve bu siyaset ciddi bir biçimde Türklerin gündeminde yer almaktaydı ve binlerce Kürt Türkiye'nin batı ve güney kısımlarına zorla transfer edildi. s.22

Yayılmacı Türkiye

3. Siyasi nedenlerden dolayı Osmanlı kuvvetleri sıklıkla sınır komisyonlarını ihlal etmekte ve sınır işaretlerini yok etmekte kararlıydı. s. 26

4. Türkiye'nin 1913 Protokolünü ve Azerbaycan'a yönelik toprak talepleri iddiası, Türk siyasetinde pan-Türkçülüğün belirgin bir işareti olmuştur. s.92

Atfedilen Nitelikler

Türkiye bir pan-Türk ülkesi

1. Türk devletinin temelleri arasında yer alan Türkçülük siyaseti İran'ı her zaman endişelendirmektedir. s. 26

2. Azerbaycan'a yönelik toprak talepleri Pantürkizm siyasetinin belirgin simgesidir. s.92

3. Pantürk gruplarına yer vermek ve yardım etmek Türklerin cumhuriyet döneminde bir sabit özelliği olmuştur. s.62

Bastırıcı ve zulüm eden Türkler (Kürt halkına karşı)

4. Türkler Kürt halkını sürgün ederek onları Türkiye'nin batı ve güneylerine göçtürmüşlerdir. s.22

Argümantasyon teknikleri

Yazar, iddialarını kanıtlamak, haklı göstermek ve gerekçelendirmek için tarihi olaylara, ikili anlaşmalara, tarihi belgelere, belgelerinin arşivlerine, gazetelere ve müzakere belgelerine atıfta bulunmaktadır. Resmi belgelerin gerçekliği inkâr edilemez, ancak diğer kaynakların doğruluğu konusunda şüphe vardır. Sonunda, yazar okuyucuyu milliyetçi bir kalemle ikna etmeye başarmıştır. Ayrıca yazarın milliyetçi bakış açısı aşağıda sıraladığımız gibi materyali oluşturmuştur. Bu esnada yorumlayıcı bir kalem üslubu ile Yazar, genişlemeci, pan-Türk, baskıcı ve Türkiye'nin sınır anlaşmalarına saygısızca davrandığına da değinmiştir.

Öte yandan, tepkisel bir politika yürütme içerisinde olan İran (İran milliyetçi teorilerine dayanarak) iki ülke arasında bir Kürt devleti kurma çabalarına da değinmiştir. Son olarak Sovyetler Birliği ve Birleşik Krallık gibi üçüncü ülkelerin müdahalesine de ele alıyor.

1. Türk devletinin temelleri arasında yer alan Türkçülük siyaseti ve İran makamlarının pan-Türkizme ilişkin kaygısı ve aynı zamanda Türklerin Ararat gibi bir bölgede İranlı etnik gruplarla koordinasyon ve işbirliği açısından endişeleri, bu dönemde iki hükümet için ciddi bir endişe kaynağı yaratmıştır.
2. Şeyh Said'in idam edilmesinden sonra, her türlü Kürt hareketi bastırıldı ve bu siyaset ciddi bir biçimde Türklerin gündeminde yer almaktaydı ve binlerce Kürt Türkiye'nin batı ve güney kısımlarına zorla transfer edildi. s.22
3. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Taşnak Partisi, Kürt milliyetçiliğini önemli bir politik faktör olarak görmezden gelmedi ve Türkiye'nin karşısında Kürtler ile işbirliği olasılığının değerlendirmekteydi. s.45
4. Siyasi nedenlerden dolayı Osmanlı kuvvetleri sıklıkla sınır komisyonlarını ihlal etmekte ve sınır işaretlerini yok etmekte kararlıydı. s.26
5. Yeni Türk rejiminin başlangıç krizlerinin ortadan kaldırılmasıyla ve istikrarının yeniden oluştuğuyla birlikte, Türkiye'de Pan-Türk grupları (Türk ocakları) faaliyete geçti ve geride kalan gruplara paralel olarak ilklere Bakü'de faaliyet eden Müsavat ve başka Partiler ki Türkiye'ye sığınmışlardı görevlerini yeniden başlamaya gayret ettiler. s.62
6. Birisi Urmia'ya girdiğinde, Orumiyeh Konsolosluğu'nun kapı başında kaba bir çizgi olan ifadeyi görmekteydi: Türk dünyası; bir olun s.63
7. Türklerin Simatko ve onun yanlılarına kaçmak için bir yol sağlaması, işbirliği ve yardımı, İran'a karşı Türk hoşgörüsüzlüğünün bir nedeniydi. s.66
8. İranlı bir milliyetçi Mahmut Afşar'a göre, İran'ın Kürt bölgeleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında kültürel ve ekonomik bağlar yaratırken, eğer Kürt devleti gelecekte Osmanlı'da oluşursa, bu devlet bir İran dostudur. Kuzeybatıdaki Ermeni hükümetinin oluşumu bile Osmanlı tehdidine son verecek. s.68
9. İran hükümeti, sınırları içinde Türkiye'nin Kürt göçebelerin suikastlarına maruz kalmış ve bu konu iki ülke arasında ilişkilerin gerilemesine yol açmıştır. s.72
10. Mahmut Afşar'ın, Batı ve Kuzeybatı çevresinde bağımsız bir Kürt devleti ve Ermenilerin kurulmasına ilişkin teorileri bölgesel bir yansımayla karşı karşıya kaldı ve Türk yetkililerin hassasiyetini tetikledi. s.171

11. Kürt milliyetçiliği, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Pan-Türkist propagandanın bir ürünüydü.
12. Atatürk'e, Yunanistan'a ve Müttefik kuvvetlerine karşı Türk bağımsızlığı savaşlarında verdiği desteklere rağmen, Türkler İstanbul'un kurtuluşundan sonra Kürtleri bastırdı ve onlar Suriye'ye kaçmaya mecbur kaldılar.
13. İran'a saldıran kaçakçı Kürtler, Türk askerlerinin İran'a girmesi ve sınır gerilimlerinin yaratılması için bir mazeret oluyordu.
14. İran'ın özellikle Urumia'daki Pan-Türkist faaliyetlerle ilgili endişeleri ki İran'da Farsça dilinin kullanılmasının kaldırılması ve Türk dilinin yerine geçmesi temeline dayanıyordu, İran hükümetinin İran'daki Azınlıkların faaliyetlerini engellemesine ve İran dilini korumak ve yaymak için İran'daki Osmanlı ve Kafkasya ilanlarının örneğin makaleler, dergiler ve kitapların yayınlanmasını engellemiştir. s.63
15. İran milletinin yöneticileri, Kürt meselesini bir zayıflık işareti olarak görmüyorlardı, belki aynı zamanda onu bölgesel bir iktidar noktasına dönüştürme olasılığını da gözden geçiriyorlardı. Kürt ırkı bir İran ırkıdır ve hükümet onların rahat olması için her şey yapar. s.69-70
16. İran Dışişleri Bakanı Foroughi'ye göre, Türkiye için Kürt sorunu çok önemli ve Yunan-Ermeni sorununu çözdükten sonra Kürt milletini asimile etmeye çalışacaklardır. s.84
17. Kürt meselesinde üçüncü tarafların katılımı ve İran ve Türkiye'nin iki hükümetine karşı provokasyonları İran'ı endişelendiren konular arasındaydı.
18. Sovyet hükümeti, Kürt meselesini Britanya'ya bağlıyordu ve İngiliz emperyalistlerinin, Sovyetler Birliği'ne karşı, Osmanlı sesleriyle birlikte bir Kürdistan devleti kurma niyetine işaret ediyordu. s.129

Yazarların Bakış Açıları

Yazar tamamen bir milliyetçi ve milliyetçi bir damga ile konuyu açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. İran milliyetçiliği, Bir yandan İran çapında Pers dilinin yayılmasına dayanmasını ve diğer yandan da komşu ülkelerden gelen kültürel tehditlerle tutumlar ile mücadele etmek anlamındadır. Ayrıca yazar Saez, Mardin, Orfelo Surk gibi alanları Türkiye Kürdistanı olarak adlandırmaktadır. Bu bağlamda, yazar Türklere katsı inatçı bir yaklaşıma sahiptir.

1. İnanlı bir milliyetçi Mahmut Afşar'a göre, İnan'ın Kürt bölgeleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında kültürel ve ekonomik bağlar yaratırken, eğer Kürt devleti gelecekte Osmanlı'da oluşursa, bu devlet bir İnan dostudur. Kuzeybatıdaki Ermeni hükümetinin oluşumu bile Osmanlı tehdidine son verecek. s.68
2. Yazar Saqez, Mardin, Orfelo Surk gibi alanları Türkiye Kürdistanı olarak adlandırmaktadır.

Vurgular

Yazar, argümanlarını milliyetçi ve tarihsel bir yaklaşımla oldukça açık bir biçimde söylemektedir.

Eserin incelenmesi

Bu kitapta yazar, 1928-1931 yılları arasındaki Türkiye'de Kürt isyanının tarihsel revizyonunu ve İnan'ın dış ilişkileri üzerindeki etkisini inceliyor. İlk bölümlerde yazar, Türkiye'deki Kürt milliyetçiliğine ve Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde tekrarlanan isyanlara atıfta bulunmaktadır. Yazar tarihsel olayları ve ayrıca bağımsızlık savaşlarında Kürtlerin Türkiye'ye yardım etmesini açıklayarak, isyancı Kürtlerin Türk askeri araçlığıyla bastırılması, infaz etmesi, zorunlu göçtürmelere ve ayrıca sınır anlaşmazlıkları ve iki ülke arasında göçebelerin rekabetine değinmektedir. Bu arada, Ermenilerin rolü ve Kürtlerle olan ilişkilerini de ele almaktadır. Bu bölgedeki Kürt aşiretleri, baskı operasyonlardan dolayı İnan sınırları içerisine doğru genişlenmişler ve sonuçta sınır bölgelerinde İnan ve Türkiye arasındaki gerilimlere bir mazeret sağlamışlardır.

Bu bağlamda yazarın dayandığı nokta şöyle açıklanabilir: Türkiye'nin Pan-Türkçü politikaları yaşanmakta ve İnan politikası ise iki ülke arasında bir Kürt bandı oluşumudur. Bu tarihsel süreçte, yazar Birleşik Krallığı'n İnan ve Türkiye arasındaki meselelere isteksiz oluşunu, Sovyet rolüne ve Türkiye'yi destekleme isteğine de değinmektedir

Değerlendirme

Tarihsel ve milliyetçi bir yaklaşıma sahip olan yazar, Türkiye'nin Kürtlere yönelik baskısının ve İnan ile Türkiye arasındaki müzakerelerin tarihsel noktasını açıklığa kavuşturmaya çalışmaktadır.

İrancılık ideolojine ve yaklaşımına sahip olan yazar, tarihsel olayları açıklamak hedefiyle, Türkiye'nin Pan-Türkist siyasetini ve iki ülke arasındaki sınırlarda İran tarafından bir Kürt bandı oluşturma politikasını yorumlamaya çalışmıştır. Bununla birlikte, üçüncü ülkelerin rolü ve bir özel tarihsel dönemi de ele almaktadır ve tarihsel olayların tarihsel analizine hitap etmektedir. Bununla birlikte, yazar genel olarak Türkiye'nin İran topraklarına saldırıda bulunmasına işaret etmektedir.

2. Rustami, Muhsin, İslami Uyanış ve Türkiye (Arap Baharı), Tahran, Şehit Korgeneral Sayyad Şirazi'nin Eğitim ve araştırma merkezi, 2013

Konu

Eser Türkiye'nin özellikle Arap Baharı sürecindeki rolünü incelemektedir. Bu kapsamda bölgede İran'ın rakibi olan Türkiye, yeni Arap devletlere örnek olma amacı taşımakta ve kendi modelini bu ülkelere aktarmak istemektedir. İran da aynı amaç doğrultusunda hareket etmektedir. Son olarak yazar Türkiye'nin demokrasisini bu ülkelere uygun olarak görmemektedir. Genel olarak yazar, Türkiye demokrasisini tam bir demokrasi olarak görmemekte ve sorunlu olduğunu aktarmaktadır.

İsimlendirmeler

İdealist Türkiye

1. Türk dış politikasında gerçekçilik ideolojisi yerini bir ideal düşünceye vermiş ve bu yüzden Türkiye bölgeyi yönetmeye ve kendi politika ve değerlerini empoze etmeye çalışmaktadır. s.150

Arabulucu Türkiye

2. Son on yılda Türkiye'nin aktif siyasetlerini, Afganistan'da, Irakta, Lübnan'da, Dağlık Karabağ'da, Gürcistan'da ve diğer yaşanan krizler de örneğin İran İslam Cumhuriyeti'nin nükleer meselesinde arabuluculuk yaparak ve çoğu çeşitli konu hakkında yaptığı

açıklamaların yanı sıra Bulgaristan, Ermenistan, Yunanistan ve Suriye gibi komşu ülkelerle ilişkilerin normalleşmesi şeklindeki ifadeleriyle yapıcı bir aktivite de bulunmuştur. s.171

Yeni Osmanlıcı Türkiye

3. Türkiye'nin yeni Osmanlıcılık anlayışıyla ilgili stratejisi, geçmişe dönmek değil geçmişini anlamaya ve onu gelecek için kullanmaya çalışmaktır. s.177

Atfedilen Nitelikler

Laik olan Ak Parti

1. Adalet ve Kalkınma Partisi, İslamcı örgütten çok daha laiktir, çünkü din bireysel ve kişisel meselelerle sınırlıdır ve Türk toplumunda İslam'ın hükümlerini uygulamak istememektedir ve bazen de Avrupa Birliği'ne katılmanın moralini korumak için bazı İslami değerlerden uzak durmaya da isteklidir. s.32

İslamcı Erdoğan

2. İran İslam Devrimi'nin etkisi altında olan Erdoğan öğrencilik dönemlerinde bir birlik derneği kurdu ve dini bir hükümet kurmaya çalıştı ancak daha sonra politik aktivizm ve yararcı bir politika izledi. s.32

3. Türkiye'nin dış politikası ideolojiye doğru ilerlemektedir ve bu ideoloji ulusal stratejisinin ve dış politikasının ruhuna bir İslami kimlik ilham vermek çabası içerisindedir. s.159

Kemalist Türkiye (2002 den önce)

4. Cumhuriyet döneminde Cumhuriyet'in dış politikası, Kemalizm'in ilkelerinden kaynaklanmış ve Ortadoğu'yu ikinci sırada bırakmıştır. Kemalizm mirası, Batı ile yakın ilişki ve Avrupa Birliği'ne girişe dayanıyordu ve Laisizm, Türk siyaset sahnesindeki İslamcıların varlığında ve hareketlerinde büyük bir engel oluşturuyordu.

Argümantasyon teknikleri

Yazar iddialarını kanıtlamak ve haklı göstermek için ideolojik ve yorumsal bir yaklaşımla Arap devrimlerini ve Türk yaklaşımını ele almaya çaba sarf etmiştir. Kullanılan kaynaklar çoğunlukla Farsçadır ve diğer dillerde olan kaynakları kullanmamıştır. Bu yüzden bilgilerin ne kadar doğru olup olmadığı belirsizdir. Tarihsel örnekler daha seçilmiş olduğu yazarın ikili yaklaşımını göstermektedir. Bununla birlikte, yazar bazı konularda tarafsız durmaya ve bilimsel bir analiz yapmaya çalışmıştır. Çünkü yazarın ifadesi daha çok yorumla

dayanmaktadır, bu yüzden bilgiler dokunabilir değildir ve kavramlar soyut olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte, yazar okuyucuya niyetini aşılama ikna etmekte başarılı olmuştur.

Bu analiz tarzına dayanarak, yazar Türkiye'nin başarılı bir İslami model sunma girişimleri, Türk muhafazakâr İslam'ın İran'ın siyasal İslami ile rekabeti, Türkiye'nin Arap dönüşümlerine yönelik çifte standardı, İran İslam'ın gerçekliği, yeni Osmanlıcılığın politikası, Türkiye'nin kimlik politikası, Türkiye'nin yapısal zayıflıkları, Batı'nın İran modelinin boykot etmesi ve Türkiye'nin Batı bloğunda kalma çabaları gibi konuları ele alıyor.

1. Türkiye, bir yandan, bölgesel nüfuzu artırmak için arabuluculuk aracını kullanıyor ve diğer yandan komşularıyla sıfır sorun yaratan bir strateji kullanarak, politik modelini Ortadoğu'da arzu edilen ve başarılı bir İslami model olarak ortaya koymaya çalışmaktadır. s.1
2. Türkiye Adalet ve Kalkınma Partisi'nin İslami ve Siyasi modeli, İran İslam Cumhuriyeti'nin bölge ülkelerine sunduğu siyasi İslam modeline rakiptir. s.2
3. Türkiye'nin Mısır ve Tunus'taki gelişmelere karşı politikası (halk protestolarına destek ve Libya, Yemen ve Bahreyn'deki gelişmelere politikasının (statükoyu ve yerleşik rejimleri desteklemek) çelişkilide olması yerli ve yabancı eleştirilere yol açmıştır. s.2
4. İran İslam Devrimi, İslam'ı, özellikle Müslüman ülkeler olmak üzere gururla mücadele eden topraklara bir çözüm ve cihat aracı olduğu gerçeğini taşımaktadır. s.19
5. İran İslam Devrimi'nin sloganları Müslüman bölgelerin her yerinde bir güçlü ses olarak duyulmaktadır: Türkiye'de, 1981'de Bağımsızlık, özgürlük, İslam Cumhuriyeti sloganı, Keşmir'de 1990'da Allah'ın Ekber Humeyni önder sloganı, Filistin halkının Bu İslam'ın zaferidir sloganları bu gerçeği onaylamaktadır. s.22
6. İran İslam Devrimi, İslam'ın çözüm ve cihat için temel araç olduğu gerçeğini Filistin'e götürdü. s.31
7. Erdoğan'a göre, İran, İsrail, ABD ve Avrupa Birliği gibi bir dizi çatışmalı ülke ile etkileşime girebilecek tek Orta Doğu ülkesi Türki'yedir Ve bu Türkiye'nin yumuşak bir gücü olarak görülüyor ki çok az ülkenin böyle bir potansiyele sahiptir. s.157
8. İran İslam Cumhuriyeti, kendi kimliğe geri dönüş, özgüven artışı, durgunluk, anti-Batılılaşma, anti-İsraililik ve Müslümanların gerçek kimliği gibi unsurlara vurgu yaparak İslami kimliğin şekillendirilmesinde ve pekiştirilmesinde temel bir düşünceyi sunmaktadır, ancak bu örüntüyü takip etmek için pratik bir istek yoktur. s.162

9. Şii İslam gibi konular, İran'ın orta doğu ülkelerine tehdit olmasının kabartılması ve İran ile Arap dünyasındaki halkın katmanları arasındaki kurumsal bağların eksikliği İran modelinin başarısızlığının ana nedenleri olmuştur. s.162
10. Batı, İran İslam Cumhuriyeti ve Suudi Arabistan'ın selefi modellerinden uzak durmak için Türkiye'nin siyasi – seküler modelini himaye ederek bu düşünceyi de desteklemektedir. s.167
11. Yeni Osmanlı politikası ve stratejisi, Kürtler ve Türkler arasında ortak bir kimlik oluşturmada İslam'ın rolüne damga vurarak Kemalistlerin etnik eksenli siyasetlerini değiştirmiştir.
12. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politikası kimlik değişikliğine dayanmaktadır. Bu dış politika, Avrupa Birliğine katılmak için ve Amerika Birleşik Devletler ile ilişkilerini de genişleme çabasıdadır, ancak zaman geçtikçe bu siyasetin yoğunluğu azalmış, böylelikle 2003 yılında Türk parlamentosu ABD'nin Irak'ı Türk sınırından istifade etmesini reddetmiştir. s.147
13. Avrupa Birliği'ne grime sürecinin uzatılması ve Türkiye'nin hayal kırıklığına uğraması ve öte yandan Almanya ve Fransa'da sağcı partilerin ortaya çıkması, Türkiye'nin dış politikasında Osmanlı coğrafyasına doğru bir kaymaya ve Türk dış politikasının önceliklerinde yerli ve İslami kimliklere doğru bir eğilime yol açmıştır. s.148
14. Türk siyasal modeli, İslam'ın ılımlı ve mantıksal temsilcisi olarak, Batı ve Türkiye tarafından bölgeye dayatmaya yönelmiş, böylece Türkiye'nin demokrasi ve ekonomik kalkınma ile ilişkisi ve bundan üretilen modeli, diğer Arap ülkeleri tarafından örneklendirilebilir. 164
15. Türk modelinin zaafı şöyle ifade edilebilir: Osmanlı İmparatorluğu'nun sömürgeci arzuları, Türk ve Arap kopuşu, etnik hoşgörüsü eksikliği, ifade özgürlüğü ve basın eksikliği.
16. Türkiye 2010 Ulusal Güvenlik Belgesinde İran'ın füze tehdidinin kaldırılmasına rağmen, Türkiye topraklarında NATO ve ABD füze kalkanlarına yer vermiştir Ve bu, Türkiye'nin İran'ın stratejik ortağı olamayacağı iddiasına belirgin bir göstergedir. s.176
17. Türkiye'nin çelişkili ve yaygın ekonomik çıkarları, Türkiye'deki tartışmalı ve paradoks konuların ana sebebi olmuştur. s.179
18. Türkiye'nin Arap devrimlerine karşı inatçı pozisyonları oldukça belirgindir çünkü Suudi Arabistan'ın Yemene saldırısının ardından, Türkiye'nin sadece bir eleştirisini görüyoruz ve daha sonra Türkiye Suudi Arabistan ile bir askeri ve güvenlik anlaşması imzaladığı da bu

iddiaya bir kanıttır. Böylelikle, Türkiye'nin Körfez bölgesindeki politikası Körfez İşbirliği Konseyi'nin pozisyonlarına paralel olarak, diğer ülkelere yayılmasını engellemek ve İran'ın nüfuzunun önüne geçmesidir. s.181

Yazarların Bakış Açıları

Yazar muhafazakârlar kategorisine aittir ve bundan dolayı, tüm makale muhafazakâr bir kalemle ele alınmıştır. Ancak İslam Devrimi'nin ve Humeyni'nin rolünün abartılması, İran İslami devriminin dünyaya etkisinin kabartması ve nihayetinde Arap devrimlerini İslami uyanış yorumunu çıkarılması sonucunda metni bir roman parçası haline getirmiştir. Muhafazakârların Türkiye'ye yaklaşımı oldukça makuldür ve Türkiye'yi sadece bir rakip olarak görüyorlar, bu kitapta yazar, Türkiye'nin Arap gelişmelerinde oynadığı rolü bu yaklaşımla analiz etmektedir.

1. İslami İran'da kadın giyim türü, Türkiye de dâhil olmak üzere Müslüman ülkelerin kadınları üzerinde derin bir etki yarattığı belirgindir ve onlar için bir model haline gelmiştir. s.16

2. Yazarın görüşünde İslami uyanış, gerçek İslam'ın ışığında bir diriliş ve bağımsızlığın, adaletin, devletin, aşkın ve insan değerlerinin ve genel olarak İslam'ın yeniden canlanması anlamına gelir. Bu değerler dizisine sahip olmak için İslam Cumhuriyeti'nin egemenliği tek son yoldur. s.7

3. İran İslam Devrimi, İslami hareketlere bir güçlü ilham kaynağı olmuştur ve Allah'ın yer yüzünde hükümetini oluşturmak için bir milyar Müslümanın yüreğine girmiştir. Bu önemli görev Humeyni kitaplarının tercümesi ve İslam Cumhuriyeti'nin ideolojisinin araçlığıyla gerçekleşmiştir. s.19

Vurgulanarak mı yoksa daha hafif ve kapalı

Muhafazakâr bir yaklaşıma sahip olan yazar olayları ve yorumları daha hafif olarak yapmaktadır.

1. Türkiye'nin doğuya doğru politikası ki Filistin ve Gazze halkını desteklemekle sonuçlanmaktadır, Batı'yla ilişkileri kırmak anlamına gelmiyor. Böylelikle, Ortadoğu bölgesinde Türkiye'nin diplomatic hareketleri ve İslam dünyası ile ilişkilerin genişlenmesini Avrupa Birliği ve Batı ile ilişkilerin yoğunluğunu azaltmak manasını vermemektedir ve Türkiye her zaman bu durumu Araplar karşısında kullanmaktadır. s.174

Eserin incelenmesi

Bu kitapta yazar, Arap dünyasındaki gelişmelere İran-İslam yaklaşımı ile ilgilenmekte ve buna İslami uyanışı denmektedir. Yazarın tavrında İslami Uyanış, fasit Arap ve batı destekli sistemler ve rejimler aleyhine protesto etmektir ki Müslüman ülkeleri uzun yıllardır yıpratmaktalar. Bu arada yazar İran İslam devriminin rolünü ve bölgedeki İslami hareketlerin ruhuna İslami bir kimlik üflemesini açıklamıştır. Bu hareketler Lübnan, Yemen ve başka yerler gibi birçok ülkede geliştirildi ve genişlen dirildi. Yazar dolaylı olarak Türkiye'deki İslami Hareketleri, İran İslam Devrimi'nin etkilerinden sayıyor ve bu yüzden AKP'nin yapısını ve ideolojisini incelemeye özen gösteriyor. Bu bağlamda yeni Ormancılığın anlamını açıklayıp ve Türkiye'nin Ortadoğu, Afrika ve Balkanlar'daki yeni rolünü ele almıştır. Yazar, Arap ülkelerindeki gelişmeleri bir demokratik İslam talebi olarak ele almıştır ve aynı zamanda otoriter sistemlerde demokrasinin önündeki engellerde değinmiştir. Bu bağlamda, Batı'nın soruna verdiği tepkiyi anlatıp ve Arap devrimleri karşısında Batı'nın çifte standartlarını da açığa çıkarmaktadır çünkü batının tepkisi Libya, Yemen, Mısır ve diğer devrimci ülkelerdeki gelişmelere tamamen farklı bir biçimdeydi. Yazar ayrıca Türkiye'nin paradoks yaklaşımına işaret etmiş ve şu açıklamada bulunmuştur: Türkiye'nin Mısır ve Tunus'taki gelişmelere yönelik politikası (halk protestolarına destek) ve Libya, Yemen ve Bahreyn'deki gelişmelere karşı politikasının (statükoyu ve yerleşik rejimleri desteklemek) çelişkilide olması yerli ve yabancı eleştirilere yol açmıştır.

Yazar Türkiye'nin savunma güvenlik doktrinini değerlendirirken, Türkiye, Türk güvenlik çerçevesinin reformuna ilişkin belgeyi gözden geçirmiş ve bu çerçevede değişiklikleri kaydetmiştir. Yazar daha sonra bağımsızlıktan sonra Türk dış politikasının ilkelerini anlatırken Adalet ve Kalkınma Partisi'nin gelişinden sonra Türkiye'nin dış politikasının gelişimini incelemeye başlamıştır. Yazar yeni Osmanlılık kavramını ele alarak onu Osmanlılıktan tamamen farklı olmasına vurgu yapmıştır ve ayrıca Türkiye'nin yeni dönemde stratejik derinlik ve çıkarlarını açıklamıştır ve bu mesele bir tarihi ve kritik dönemde Türkiye için yeni bir kimliğin inşası doğrultuda hareket etmiştir ve bu İslamcılıktan kaynaklı bir oluşum olduğuna da vurgu tapmıştır.

Daha sonra yazar, orta doğuda devrimci ülkeler için dört siyasi modeli ortaya koyup ve İran İslam Cumhuriyeti'nin modelini tanıttıktan sonra bu sonucu da ortaya koymuştur: İran İslam Cumhuriyeti'nin modelini ve bu sistemi takip etmek ve modellemek için pratik bir istek olmadığını oldukça acıktır. Şii İslam gibi konular, İran'ın orta doğu ülkelerine tehdit olmasının kabartılması ve İran ile Arap dünyasındaki halkın katmanları arasındaki kurumsal bağların eksikliği İran modelinin başarısızlığının ana nedenleri olmuştur. Yazar, Batı Seküler Modelinin Arap ülkeleri için pek uygun olduğunu düşünmemekte ve bu ülkeler böyle bir model inşa etmek için demokratik yapılardan yoksun olduğuna da değinmiştir. Mısır ve Tunus'taki seçimler bu hipotezi doğrulamıştır. Selefî İslam'ı ve muhafazakâr İslam'ı temsil

eden Suudi modeli bölgede bir Reaktif ve fundamentalist model olarak algılanmış, iyi karşılanmaması ve popüler olmadığı da oldukça açıktır.

Yazar, Türk modelini Arap dünyasındaki gelişmelerden sonra Adalet ve Kalkınma Partisi ve onun batılı ve bölgesel müttefikleri tarafından bu topluluklara dayatmaya çalışılan ılımlı ve mantıklı bir İslam modeli olarak tanımlamaktadır. Türk modelinin olumlu noktaları şöyle sıralanabilir: İslam'la laikliğin uyuşması, liberal ekonomi, Batı ile ilişkisinin güçlü olması ve Zayıf noktalar ise kimlik, sosyal ve politik yapılar arasındaki ayrımlardır.

Yazar, Erdoğan'ın dış politikasını Osmanlıcılık teorisinden türeyen ekonomik ve politik çıkarılara dayalı olarak çok taraflı ve çok bölgeli olarak görmektedir. Yazar yeni yüzyılda, Türk-İsrail ilişkilerini gerilim içerisinde olduğuna da işaret etmiştir Ki bunun ana nedeni Türkiye'nin bölgedeki yeni role sahip olmasından dolayıdır. İran'la ilgili olarak, Türkiye'nin dış politikası karşılıklı ekonomik çıkarılara ve arabuluculuğa dayanmakta ve karşılaşılan sorunlar da diplomatik bir çözüm sağlamaya çalışmaktadır.

Değerlendirme

Kitabın 2012 yılında yazıldığı düşünüldüğünde, yazarın olayları açıklamak için kullandığı argümanlar tam olarak bir spesifik zaman biçimine aittir. Yazarın Arap ülkelerindeki gelişmelere yönelik algısı İslami uyanış üzerinde olmuştur ve bu fenomeni İran İslam Devrimi'nden kaynaklı olduğunu da vurgulamıştır.

Daha sonra, nispeten tarafsız ve bilimsel bir yaklaşımla, yazar, Arap ülkeleri için Türk siyasi modelinin sunumunu açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda yazar tarafsız kaynaklar kullanmasıyla birlikte Türkiye'nin mevcut koşullarını ve dış politikasını yorumlamıştır. Arap ülkeleriyle başta olmak üzere, Türkiye'nin dış politika eksenleri ticaret ve yatırımın gelişmesine dayalı bir sistem olduğunu da anlatmıştır.

Arap gelişmeleri ve değişimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye bu fırsatı kaçırmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Türkiye Körfez İşbirliği Konseyi ve Batı ülkelerinin politikalarına uygun olarak Bahreyn ve Yemen'deki gelişmelere ilişkin statükoyu sürdürme politikasını benimseyerek, Mısır'ın zayıflaması ve İran'ın bölgesel manevrasını ve etkisini azaltmaya çalışmıştır. Türkiye bu siyasetleri yürüterek Bölgesel gelişmelerde daha renkli bir rol oynamaya çalışmıştır.

Türkiye, kendi politik modelini Arap ülkelerine başarılı bir İslami modeli olarak vermeye çalışmıştır Ama aynı zamanda da Bir çelişki politikası izleyerek dış politikasında gerilimlere neden olmuştur. Mısır ve Tunus'taki halk protestolarının desteklemekle ve Libya'ya, Yemen

ve Bahreyn'e destek vermemesiyle, Türkiye dış politikasındaki derin çelişkilere sahip olmuştur.

3. Kazemi, Ahmed, Pan-türkizm ve Pan Azerizm, Tahran, Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü, 2005

Konu

Yazar eserde Paz-Azerizm ve Pan-Türkizm kavramlarını ve bu kavramlara ait siyasetleri incelemektedir. İran'da Paz-Azerizm daha eskilere ve özellikle 2. Dünya Savaşından sonraki döneme uzanmaktadır. Fakat Sovyetler Birliği çöküşünden sonra Türkiye, İsrail ve ABD üçgeni ve işbirliği ile yeniden canlandığını söylemektedir. Türkiye ve Azerbaycan'ın Pan-

Türkizm ve Pan-Azerizm'den amacı bu araştırmanın merak konusudur. Türkiye, Türk meselesini Rusya, Bulgaristan Çin ve İran ile olan ilişkilerinde kullanmaktadır. Özellikle Türkiye'nin İran Azerbaycan bölgesi ile sınırından dolayı bu bölgede bazı adımlar atmaktadır. Bu kapsamda özellikle aşırı milliyetçi basın organları Türkiye tarafından desteklenmektedir. Aslında Azerbaycan Türk dış politikasında büyük öneme sahip ve Azerbaycan'ın sekülerizm ile yönetilmesi hem İran ve hem Rusya'nı engellemektedir ve bu da Türkiye'nin işine yaramaktadır.

İsmlendirmeler

“İrkçi ve şovenist Türkiye”

1. Azeri ırkçılığı (Panzerizm) ve Türk ırkçılığı (pan-Türkizm) şoveniz ve genişlemeci ideolojilerdir. Pan-Azarizm Pan-Türkçülük'ün İran versiyonudur ki Azerbaycan Demokratik halk oluşumuyla 1945te İran Azerbaycan'ında ortaya çıktı. s.5

“Pan-Türk ve Pan-Turancı Türkiye”

2. Türkiye, şoveniz politikalar ortaya koyan ve bu güne kadar devam eden Azerbaycan'daki Milliyetçi Halk Cephesi'nin kurulmasıyla pan-Azerbaycanlı ve Pan-Türkist bir proje kurmaya çalışan bir ülkedir. s.38
3. Turanizm, Cengiz Han ve onun takipçilerinin düşüncelerine ve görüşlerine dönme kaygısıyla İslam'dan ve İslam dünyasının birliğinden ayrılmak anlamına gelmektedir. s.212
4. Türkiye'de Türk Vakıfları, Türk Araştırma Enstitüleri, Dil, Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu ve Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Komitesi, Dünya Azerbaycan Azeri Kongresi ve Azerbaycan Büyük Millet Meclisi gibi kurumlar, Pan-Türkist ve Pan-Azeri politikaları doğrultusunda ve İran'a karşı bu tür siyasetleri Yapmaktalar. s.74
5. Trabzon İttifakı'nın kurulması Pan-Türkist ve genişlemeci hedeflerin doğrultuda Türkiye tarafından inşa edildi. s.229

“Sitemkâr Türkiye”

1. 1915 yılında Türkiye bir Türk milleti yaratmak için korkunç bir felaket başlattı, Ermeni Soykırımını da bunun bir parçasıydı. s.197
2. Ermenilerin öldürülmesi ve Kürtlerin bastırılması, Pan-Türkçü politikaya ve Türkiye ile Azerbaycan arasındaki izolasyonun ortadan kaldırılmasına doğrultusunda gerçekleşmiştir. s.15

“Çıkarıcı Türkiye”

1. Pan-Türkist bir politika izlemekten Türkiye'nin hedefi, Orta Asya ve Kafkas ülkelerine liderlik etmek ve bölgedeki zengin kaynaklara erişim bulma imkânlarına sahip olmaktır. s.17

“Yahudi Atatürk”

1. Atatürk, Rus Selanik Yahudilerinin elinde ve derilerinde eğitilmiş birisidir. s.20

“Bastırıcı Azerbaycan”

1. Azerbaycan hükümeti, Azerbaycan'da etnik azınlıkların haklarını kısıtlayan ve onlara karşı ulusal baskı uygulayan Azeri halkının savunucusudur. s.73

“Pan-Azerist Azerbaycan”

1. Azerbaycan'ın Gürcistan'a yönelik politikaları genişlemeci ve Pan-Azerist hedeflerle ile tamamen uyumludur. s.202

“Pan-Türk Turgut Özal”

1. Sovyet hükümetinin çöküşünden sonra, Pan-Türkist politika bir kez daha Turgut Özal tarafından başlatıldı ve yeni doğan cumhuriyetlerin ekonomik modeli doğrultusunda sunuldu. s.38

“Türk olmuş Farslılar”

1. Yazar, Azerbaycan'da yaşayanların Türk olmamasına ve Azerbaycan dilini Fars dilinin bir dalı olduğu iddiasını öne sürmektedir. s.50

2. Taraflı Tarihsel kitaplara dayanarak, yazar mevcut Azerbaycan bölgelerinin ARAN adlı olduğunu iddia etmektedir ve bu argüman ki bölgenin Yerli milleti Türk değil, Selçuklu Türkleri tarafından bölgenin fethinden sonra bölge halkları Türk dilini kabul etmek zorunda kalmış ve dillerinin Türk diline dönüşme iddiasını ortaya koymaktadır. s.161

Atfedilen Nitelikler

“İrkçi Milliyet Hareket Partisi”

1. Pan-Türkist ve Kürt karşıtı eğilimlere sahip olan Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye Kürtlerini dağ türkü adı vermiştir. 93

“Mütecaviz Türkiye”

2. Suriye'nin İskenderiye kentini, İran ile Türkiye arasındaki sınırda İran'ın önemli alanlarını ve cumhuriyetin ilanından sonra Kıbrıs'ın yüzde 40'ı, Türkiye'deki Pan-Türkist politikaların göstergesi olmuştur. s.199
3. Osmanlılar hilafet bahanesiyle ve şoveniz ve Ermeni karşıtı politikalarla Kafkasya bölgesinde politik ve ekonomik nüfuzlarını artmaya çalıştılar ve bu bağlamda Kafkasya'da Türk dili ve kültürünü yerli halklara dayatmaya ve empoze etmeye çalıştılar. ayrıca Osmanlı siyaseti, Kafkasya'da Türkçe konuşan insanların dağılmasına da yol açtı. s.23
4. Pan-Türkizm politikası, Türkleri birleştirmek için Avrasya halklarını ortadan kaldırmak niyetindedir. s.242

Siyonist Türkiye

1. Pan-Türkizmin kurucuları Arthur Lamley David, Leon Cohen ve Arminius Wombri dâhil olmak üzere Yahudiler ve Siyonistler olmuşlar ve onların Esas amaçları Filistin'i işgale hazırlamak ve Türk-Arap birliğini aradan bölmek olmuştur. s.20

Argümantasyon teknikleri

Yazar iddialarını kanıtlamak ve haklı göstermek için, Pan-Türkizm ve Pan-Azerizm kavramlarını analiz etmiş ve analizinde ideolojik, milliyetçi, aşağılayıcı ve yorumlayıcı bir yaklaşım izlemiştir. Kullanılan kaynaklar çoğunlukla Farsçadır ve diğer dillerden daha az kullanılmaktadır. Bu yüzden bilgilerin doğruluğu belirsizlik bir anlam taşıyor. Kitap bilimsel bir çerçeveden tamamen boştur ve sadece yazar kendi kafasındaki yanlış bilgileri aktarmıştır. Tarihsel örnekler seçilmiş olarak metin içerisine aktarılmış ve yazarın ikili yaklaşımını ve çifte standart uygulaması oldukça açıktır. Ancak yazar, konuları tanımlarken Türkiye ve Azerbaycan'a şiddetle saldırmıştır. Yazarın iddiaları hiçbir şekilde geçerli bilimsel temellere dayanmamaktadır. Yazar eserinde, Türkiye'ye karşı açıkça bir nefret oluşturmaktadır. Ama ne yazık ki, yazar niyetini okuyucuyu aktarmakta baya başarılı olmuştur.

1. Pan-Azarizm, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin oluşturulmasından sonra, Türkiye, İsrail ve ABD'nin müdahalesiyle göz önüne çıkmıştır ve bu hareket, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde, Aliyev döneminde devlet düzeyinde ve Cumhuriyet dışındaki Azerbaycan Devlet Komitesi gibi kurumlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. s.5
2. Kitabın hipotezi: Pan-Azarizm temel olarak Pan-Türkçülükten farklıdır, fakat pan-Türkistler bunu birbirini tamamlayıcı olarak söylemeye çalışmaktadırlar. s.6

3. Pan-Türkçülüğün amacı, Türk olmayan tüm halkların zorunlu Türk yapıma bağlanması, nitelikli kültür ve dil ile tek tanrılı bir hükümetin kurulması, etnik analiz ve Türk olmayan nüfusların bastırılmasıdır Ve Pan-Turanizmin hedefi, Turan milletlerini geniş bir Türk devletinin içerisinde toplamaktır. Pan-Turanizm, Türk genişlemeci politikasını Türkçe konuşulan ülkelere doğru göstermek için hareket etmektedir. s.14
4. Osmanlı Türklerinde Türk halk etnisitesi, İngilizler, casuslar, İngiliz Oryantalistler, Yahudiler ve Osmanlı entelektüelleri tarafından ateşlenmiştir. s.21
5. Kuzey Azerbaycan'ın Güney Azerbaycan ile birleşme meselesi, Elçi Bey'in başkanlığı sırasında Türkiye ve Azerbaycan'ın ırkçı ve şoveniz topluluklarında ortaya çıkıp ve tetiklenmiştir. s.40
6. Ermenistan ile ilişkilerde İran'a karşı suçlamalara rağmen, bazı Azeri kuruluşların Ermenistan ile gayri resmi bir ilişkisi vardır. 73
7. anti- İranlıkların Pan-Türkistlerin ve Pan-Azerilerin hedefleri arasında yer almaktadır. s.168
8. Azerbaycan hükümeti, ülkedeki Pan-Türkist ve Pan-Azeri hareketlerini dolaylı olarak desteklemektedir. s.189
9. Atatürk'ün işleri neticesinde Türkiye'de iftira, fütur ve fuhuşun, küfürün, içkinin teşviki ve kentin Avrupalılara açılışı, milliyetçiliğin ve ırkçılığın tam bir sembolü oldu. s.213
10. İsrail-Türkiye anlaşması, Siyonist ve Pan-Türkist ırkçılığın işareti, barış ve işbirliğin engelleri ve Ortadoğu ülkelerine karşı gerçek tehlikenin simgesidir. s.226
11. İslami düşünceleri kısıtlamak için Avrupalılar Pan-Türkçülüğü destekliyorlar. s.227
12. Batının Pan-Türkçülük düşüncesine destek vermenin ana nedeni İran'ın ideolojik ve politik etkisinin caydırılması ve Rusların yayılmacı eğilimlerine karşı bir bariyer yaratılmasıdır. 18
13. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Kemalizm ilkeleri küresel politik durumuna dayanarak Pan-Türkçülük Arka Planı geçmek mecburiyetinde kaldı. s.27
14. Yazar Pan-Türkçülüğü Pan-Azarizm'den ayırt etmiş ve hatırlatmış ki Türkiye bu iki ideolojini aynı göstermek çabasıdadır. Bu yüzden Türkiye Azerbaycan'da iki kez darbe uygulamaya çalıştığını da yazar vurgulamıştır. Kısaca Pan-Azerizm Türkiye'den yönlendirilmektedir. s.46

15. İslamiyetin ortadan kaldırılmasına ve oryantal siyasetin gelişmesine dayanan Pan-Türkizm ve Pan-Azarizm İslamı aradan kaldırmak için beslenmişlerdir. s.55
16. Yazar böyle bir bilimsel olmayan ve aşağılayıcı bir saplama ile şu ifadelerde bulunmaktadır: Panzaristler, Güney halkının haklarını belirlemeye çalışmakta ve pis polisi, savcılarını ve bombardıman ajanlarını güneye göndermek ve ülkeyi satmak istemekteler. 129
17. İran, Gürcistan, Ermenistan ve Rusya'nın toprak parçalarını içeren ve bu konuları Pan-Azarizm sloganları da dâhil olmak üzere ders kitaplarına dâhil eden pan azeristler, büyük Azerbaycan'ın tarihini kurmaya çalışmaktalar. s.135
18. Pan-Türkizm - pan-Azerizm ve İsrail, ABD arasında iyi bir ilişki vardır. s.177
19. Azerbaycan halkının bir Aralık 1989'da İran sınırlarına düşmesi, Azerbaycan hükümeti tarafından Azerbaycan'ın birliğine bir gerekçe olarak tanımlandı ve yayınlandı, hâlbuki onlar İran'a katılma arzusunun bir işaretiydi. s.187
20. Goebel'in Dağlık Karabağ sorununu çözme planı, Pan-Türkist siyaseti derinleştirmek için ve Türkiye'nin iştahını açmak için bir Amerikan politikasıydı. s.238

Yazarların Bakış Açıları

Yazar aşırı milliyetçiler grubuna aittir ve Aşırı milliyetçilerin görüşlerinin temeli, İran'daki Türk kelimesinin ve hatta tarihte olan herhangi bir Türk terimini ve devletini silmek ve aşağılamaktır. Bu yüzden yazarın ideolojisi tamamen bu doğrultuda hareket etmektedir. Yazarın Azerbaycan ve Türkiye ile ilgili iddiaları, iki ülkeyi küçümseyecek kadar yoğun ve saldırgandır. Yazar Selçuklu Türklerine ve devletine, Harezmsâhilere, Gaznelilere (Türk devletleri) saldırmaktan da bile kaçınmamıştır.

1. Azeriler arasındaki milliyetçilik, İran milliyetçiliği ve İran ve İslam kültürünün birleşimidir. s.5
2. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulması, İran'ın birçok Azeri halkını üzmüştür, çünkü onları illerinin isimi yabancı bir ülkeye isimlendirilmiştir. s.34
3. Azerbaycan'daki en acımasız katliamlar Türkler tarafından yapılmıştır. Harezmsâhiler, Selçuklular, Ak Koyunlular, Kara-Koyunlular, Safeviler, Kaçakların, Gaznelileri Azerbaycan'da büyük suçlar işlemişlerdir. Azerbaycan Türklerin işgalinden önce bir yetişkin kültürü ve uygarlığı sahiplerdir. s.48
4. Azerbaycan'da Gayretsiz Elit seçkinlerin bir araya gelmesi, Azerbaycan'ın % 20 işgal altındaki topraklarının ve ikinci Ermeni ülkesinin kurulmasına izin vermişlerdir. s.129

5. Azerbaycan'da her şey satılıyor: Karabağ, petrol, havyar, pamuk, zekâ, vicdan, maneviyat ve her şey. . s130
6. Azerbaycan bir okuma yazma bilmeyen ülkesidir. s.30
7. Yazar Nahcivan'daki Türk kuvvetlerini saldırgan olarak adlandırmaktadır ama Nahcivan'ın işgalini Ermeniler tarafından nazik bir tavırla ele alıyor. s.35

Vurgular

Yazar düşüncelerini aktarmakta oldukça açıktır.

1. Azerbaycan'da, dil ve okul ulusal belirtiler olarak gösterilmektedir ama aynı zamanda dilden rüşvet, ikiyüzlülük, düzenbazlık ve gurur yıkıcı bir araç olarak kullanılmaktadır. s.128

Eserin incelenmesi

Yazar, Pan-Türkizmi ve Pan-Turanizmi, Yahudi entelektüellerin, İngiliz Oryantalistlerin ve İsrail'i inşa etmek için bu fikri geliştirmeye çalışan Osmanlı aydınlarının bütünüyle şoveniz ve entelektüel bir ürünü olarak tanımlamaktadır. Bu fikrin üç boyutu vardır. Birincisi, Türk olmayan ulusların yıkımı ve bastırılması, ikincisi tam bir Türk devletinin kurulması ve nihayetinde Türklerin yayılmacı politikalarıydı.

Yazar Türkiye ve Azerbaycan hükümetlerini şüvenist adlandırdıktan sonra, bu tarihi biçimi Osmanlılar, yeni Türkler, müsavat hükümeti ve Sovyet sonrası dönemlerine bölerek bu düşüncenin gelişmesini anlatmıştır.

Yazarın görüşüne göre, Pan-Türkizm ve Pan-Azerizm arasındaki bağlantı, Türkiye'nin bu iki ideolojiyi kullanarak bölgeyi etkilemek için ve sonunda bir ideoloji yaratmayı amaçladığı karmaşık bir konudur. Milli Hareket Partisi'nin kurulması, Türkiye ile Nahcivan arasındaki sınır geçişi, Güney Azerbaycan İttifakı ve Kuzey Azerbaycan'ın tasarımı, Güney Azerbaycan ve Kuzey Azerbaycan'ın birleşmesi, Türk tarihinin temellerinin kurulması ve Türkiye ve Azerbaycan'daki desteklerin sağlanması, Azerbaycan'daki Pan-Türkist grupların desteklenmesi, Ermenilerin öldürülmesi, Kürt baskısı ve iki ulusun bir olması, bölgeyi sömüren Türkiye'nin şoveniz politikalarının sadece bir parçasıdır.

Yazar daha sonra Türkiye ve Azerbaycan'daki pan-Türkist partileri tanıtip ve kısa bir giriş ile bu tarafların amaçlarını ve işlevlerini göstermiştir. Örneğin Türkiye'de, Milliyetçi Hareket Partisi ve Azerbaycan'da Halk Cephesinin amaçları ırkçılık ve pan-Türkizme yönelik aktivitede bulunmaktadır. Bu hareketlerin Azerbaycan Cumhuriyetinde ve Türkiye'deki eylemleri aşağıdaki amaçlarla uyumlu olmaktadır.

- Türk Tarihini saptırma ve abartılı olarak göstermek,
- Güney ve Kuzey Azerbaycan'ı birleştirmek
- Türkiye ve Azerbaycan'ı birleştirmek
- Ermenistan ile çatışma ve tecavüz etmek
- Bölgesel liderlik
- İran'a karşı olumsuz propaganda yapmak
- İsrail ve ABD ile güçlü bağlar kurmak

Yazar daha sonra Pan-Türkçülükten memnun kalmayan ve talihsiz ülkeleri özetlemektedir. Ermenistan kendisini bir Pan-Türkçülük kurbanı olarak görüyor. Türkler tarafından 1876, 1877 ve 1915 yıllarında Ermenilerin zorla sürgün ve katliamı, iki ülke arasındaki bulanık ilişkilere neden olmuştur. Gürcistan, güney bölgelerindeki Azeri azınlığı barındırma nedeniyle pan-Türkçü ve Azeri politikacılardan etkileniyor. Rusya ve Çin ülkedeki Türk özerkliği nedeniyle pan-Türkist faaliyetlerden muaf değildir ve milliyetçi Hareket partisinin daha güçlü olması ve hükümete geçmesi bu ülkelerde derin bir kaygı uyandırmaktadır. İran, Türkiye ve Azerbaycan'la komşu olma nedeniyle, İran'daki Azeri azınlığın varlığı ve öte yandan İsrail ve Amerikan etkisi nedeniyle Pan-Türkçülükten gelen reklam ve tehditlerden muaf değildir. Yazar, Güney Azerbaycan Milli hareketine işaret edip ve onu Türkiye ve Azerbaycan'ın faaliyetlerinin bir ürünü olarak analiz etmiştir.

Bulgaristan ve Kıbrıs Türk azınlığı içerdikleri nedeniyle bu ülkelerdeki Türk müdahalesinden de endişe duymaktalar. Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'ı işgal etmesi, Pan-Türkist politikalar ve Ankara'nın genişlemeci hedefleri ile uyumluydu. Avrupa, ABD ve İsrail, İslami politikalara ve partilere karşı durmak için, Rusya ve İran'a karşı mücadeleleri nedeniyle Pan-Türkçülük'üğü desteklemektedirler.

Yazar Makalenin son bölümünde, bölgede Pan-Türkçülük ve Pan-Azarizmin önündeki engelleri ele almıştır ve her iki ülkedeki sonuçları ve iki ülke ile diğer ülkeler arasındaki ilişkileri tartışmıştır. Yazar bu politikayı iki ülkenin ulusal çıkarlarına zararlı olarak görüyor ve bu politikaya verilen zararı bir bakışta inceliyor.

Değerlendirme

Yazar önyargılı, bilimsel olmayan, tek sesli ve jurnaliz bir üslupla iki ideolojini (Pan-Türkizm ve Pan-Azerizm) ele almıştır. Bu iki ideolojini ırkçı tanımlayan yazar, onları Batı ve İsrail'in çıkarları doğrultusunda ilerleyen ırkçı ve genişlemeci ideolojiler olarak göstermektedir.

Bu ideolojiler, Ermeni soykırımı, Kürt baskısı ve diğer ülkelere karşı toprak iddiaları bağlamında yorumlanmıştır. Türkiye ve Azerbaycan'ın resmi hükümeti dolaylı ve bazen de kamuoyuna açık bir şekilde bu ideolojileri savunup ve destek vermektedir. Bu doğrultuda onlara muazzam bütçeler sağlamaktadır. Yazar, gelişmelerin arka planını milliyetçi ve ırkçı bir bakış açısından yorumlamış ve Türkiye ile Azerbaycan'ı Batı'nın bir kulu olarak tanıtmıştır.

4. Soltanşahi, Alireza, Pan-Türkizm ve Siyonizm, Tahran, Ney, 2005

Konu

Yazar bu kitapta, Pan-Türkizm ve Siyonizm arasında doğrudan ilgi kurmaya çalışmıştır. O yüzden Turan, Türkçülük ve Turancılık kavramlarının Batılılar tarafından yapılmasını ve "Türk" teriminin ortaya çıkışında Yahudilerin rolüne iddia etmektedir. Ayrıca yazar, Ermenilerin katledilmesine dikkat etmiş ve bu olayı insanlık için bir trajedi olduğunu öne sürmüştür. Yazara göre, Ermeni görülünce Enver Paşa'nın emri ile öldürülmesi gerekliliği. Yazar, Ermenilerin üçte birinin katledildiğini iddia etmektedir. Sonraki bölümlerde yazar Türkiye-İsrail ilişkilerini ele alıyor, Türk ve dünya Yahudilerinin rolünü ve lobilerini önemli olarak görüyor. Yazara göre Türkiye'nin İsrail ve Yahudilerle yeni ilişkisinin amaçları, Amerikan siyasetini etkilemede anlaşılabilir.

İsmlendirmeler

Din karşıtı ve Siyonist Atatürk

1. Atatürk, Türk Müslüman halkının kültür, din ve dilini kökten vurmaya başarmış ve bu topraklarda Siyonizm'in köklerin daha da güçlenmesine yer vermiştir. s.105

2. Yazar, yanlış kaynaklara dayanarak, Atatürk'ün kimliği hakkında şüpheler yaratmış ve Sırp ya da Bulgar, babasız, gayri meşru ve muhtemelen Yahudi bir varlık olasılığını da ortaya koymaktadır ve aynı zamanda bu argümanı ki Atatürk babası Alırıza Efendi'ye benzemediği için bir gayrimeşru evlat olabilir. Atatürk'ün Siyonist yanlı politikaları yazar tarafından aynı şekilde analiz edilmiş ve Atatürk'ün Yahudi olmasının bir nedeni olarak yazar tarafından açıklanmıştır. s.102

Mason Demirel

3. Süleyman Demiral 33. Derecede olan bir masondu.

Atfedilen Nitelikler

Osmanlı sultanların zayıf nefisli olmaları

1. Sultan Süleyman'dan sonra, Osmanlı kralları güçsüzdü, çünkü onlar ne güçlü komutanlarıydı ve ne de zeki politikacılarıydı ve gerçekten hak etmiyorlardı ve kendi keyfi ve çıkarları doğrultusunda hareket ediyorlardı. s.53

Siyonist Türkler

2. Memleketi üst düzeyde yöneten Enver Paşa, Talat Paşa ve Mithat Paşa üçü de Türk olmayan, Yahudi kökenli ve mason helkelerin üyeleriler. s.80-90

3. Türkiye'nin mevcut hükümeti, görünüşte Türkiye'nin bölgedeki İslam ülkeleri arasında yüzünü düzeltmeye çalışmakta olursa bile, İsrail ile ilişkilerini güçlendirmekte ve pekiştirmektedir. s.132

4. Jön Türkler Masonluk çevreleri ve Siyonist hareketlerle yakın ilişki içerisindeydi. s.85

Mütecaviz ve Pan-Türkist Türkler

5. Enver Paşa'nın kız kardeşinin kocası Van'ın valisi Cevat Bey, Orkanets köyünde 500 Ermeni'yi gülleledi ve bu arada yüzlerce Ermeni kadına tecavüz edildi ve işkence gördü. Türklerin Ermeni çocukları ve Ermeni kadınları ile davranışları, tarihin bir utanç noktası olmuştur.

6. Ermenilerin olağan katliamı, erkekleri çağırıp onları birbirine bağlayıp ve avare etmesiydi ve bu arada onlar yolda Haydutlar ve Kürtler tarafından yakalanıp ve başları kesiliyordu. s.96

7. Jön Türkler tarafından yapılan Ermenilerin katliamı, Siyonizm ve Pan-Türkizmin fikirleri ile tamamen uyumluymuştu, çünkü Türk devrimi Türkler dışındaki herhangi bir ulusla muhaliftir. s.89

Faşist Türkler

1. Türk halkı, büyük İslam medeniyetinin yitilmesiyle, şimdi en yozlaşmış ve fasit Müslüman ülke olan ve özellikle elit düzeyde kimlik krizi gibi büyük bir krizle karşı karşıya kalan ülkeye dönüşmüştür. s.108

2. Türk toplumu, İsrail'e bağlı masonların uğursuz ve antisemitik arzusunda boğulmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

Yazar, iddialarını kanıtlamak ve haklı göstermek için, ideolojik, milliyetçi ve yorumlayıcı bir yaklaşımla Pan-Türkizmi analiz edip ve onun Siyonizm ile doğrudan ilişkisini ortaya koymuştur. Kullanılan kaynaklar çoğunlukla Farsçadır ve diğer dillerden daha az kullanılmıştır. Bu yüzden bilgilerin doğruluğu belirsizlik bir anlam taşımaktadır. Bu durumu kanıtlayan örnekler oldukça çoktur. Örneğin yazar yararlandığı kaynaklardan dolayı Atatürk'ün Yahudi olma olasılığını babasına benzemediği için ortaya koymuştur. Yazarın iddiaları hiçbir şekilde geçerli bilimsel temellere dayanmamaktadır. Tarihsel örnekler seçilmiş olarak metin içerisine aktarılmış ve yazarın ikili yaklaşımını ve çifte standart uygulaması oldukça açıktır.

1. Bugünkü Türkiye'de Türk ırkıyla Turan ırklarının arasında spesifik bir bağ yoktur. s.28

2. Aydınlik dönemde Pan-Türkistler İslam'ı ortadan kaldırmaya ve onu Pan-Türkçülük ideolojisine karşı marjinalleştirmeye çalışıyorlardı. s.29

3. İmparatorluğu kurtarmak için Abdul Hamid, Müslüman birliği ve Türkçülük ruhu içerisinde İslami değerlerin yeniden canlandırılması için iki politika izledi. s.72

4. Jön Türklerin aşırı milliyetçiliği, imparatorluğun çöküşünün ve bölünmesinin hızlandırılmasından başka bir şey ortaya koyamamıştır. s.84

5. Jön Türkler aslında Türk ya da Arap değillerdir belki Yahudi ve mason oldukları ortadaydı ve onların milliyetçi siyasetleri Osmanlı imparatorluğunun çöküşünü hızlandırmıştır. s.85

6. 1908 Devrimi göç dalgasına ve Filistin topraklarının Yahudiler tarafından satın alınmasına neden olmuştur Ve bu dönemde, jön Türkler Selanik'te Siyonistler için bir altın dönem hazırladılar ve bu siyasetin nedeni Siyonistlerin Türklere mali yardım sözlerydi.
7. Türkiye'nin İsrail'le bağlarının genişlemesinin hedefi, Yahudi lobisinden Ermeni ve Yunan lobilerine karşı kullanarak, dünyanın piyasalarına ve finans kurumlarına girmek ve İsrail'in hedefi Orta Asya'ya sızmak olmuştur. s.127
8. Türk milliyetçiliğinin oluşumunda Vamberi, Leon Kahon ve Arthur Lamley David gibi Yahudiler önemli rol oynamışlardır. s.22
9. Osmanlı İmparatorluğu döneminde İslami hoşgörölü duygunun olmasına göre, İspanya, Portekiz ve İtalya'dan kaçan Yahudiler Türkiye'ye sığındılar ve Türklerin iyi davranışlarıyla karşılaştılar. s.37
10. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi boyunca, Osmanlı yönetiminin üst düzeylerinin hâkimiyetindeki Yahudi etkenler (devşirme Yahudiler), Pan-Türkizm fikrini ortaya koyarak Filistin topraklarında bir Yahudi devletinin kurulmasının temellerini oluşturmayı başarmışlardır ve bu arada en etkili olan faktör Mithat Paşa bir devşirme Yahudi'dir. s.42-52
11. Siyonistlerin tüm çabaları Sultan Abdülhamid'e nüfuz etmek için ve Filistin topraklarını satın almak için Sultan'ın muhalefetinden dolayı bozgunluğa uğratılmıştır. s.53
12. Yahudiler, Osmanlı hükümetini yeni yasalar kurmaya zorlamakla Filistin topraklarını hukuki olarak satın alma imkânlarına sahip oldular. s.87
13. Jön Türklerin toplantılarından kalan belgelere göre ve onun yanı sıra kamuoyunda Ermenilerin öldürölmesi ve saf bir Türk milleti oluşturulmasıyla ilgili birçok belge bulunmaktadır. s.95
14. Yazar, yanlış kaynaklara dayanarak, Atatürk'ün kimliği hakkında şüpheler yaratmış ve Sırp ya da Bulgar, babasız, gayri meşru ve muhtemelen Yahudi bir varlık olasılığını da ortaya koymaktadır ve aynı zamanda bu argümanı ki Atatürk babası Alirıza Efendi'ye benzemediği için bir gayrimeşru evlat olabilir. Atatürk'ün Siyonist yanlı politikaları yazar tarafından aynı şekilde analiz edilmiş ve Atatürk'ün Yahudi olmasının bir nedeni olarak yazar tarafından açıklanmıştır. s.102
15. Türkiye'de 19. Yüzyılından itibaren masonluğunun rolü öne çıkmış ve ülkenin siyaseti üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bu sayede İtalyan masonlarının yardımı Atatürk'e zafer ve başarı getirmiştir. s.115

16. Suriye, Suudi Arabistan, Irak, Yunanistan ve Ermenistan dâhil olmak üzere komşu ülkelerle yaşanan sorunlar nedeniyle, Türkiye İsrail'i bir ortak ve stratejik müttefik olarak izlemiş ve aynı zamanda Arap çevresinde kuşatılmış olan İsrail, Arap olmayan ve laik bir ittifak bulmak için Türkiye'ye yakınlaşmıştır. s.124

17. Türkiye halkı gerçek İslam yolunu bulmuş ve siyasetçilerinden ki önde kendilerini İslamcı gösteriyorlar ama arkada tamamen aksine bir yoruma sahipler, yollarını ayırmışlar. s.134

Yazarların Bakış Açıları

Yazar Şii grubu içerisinde sınıflandırılmıştır ve İran'da bu grup etnikçilik ile olumlu bir ilişkiye sahip olmadığı için yazarın bakış açısı tamamen Türk ırkına karşıttır. Paradoks ise buradadır. İran devleti kendisi Fars etnik kimliğine dayatmaktadır ve dini sistem etnisite meselesini çözmemiştir.

Bu grubun yaklaşımına göre, etnik ve etnisite gibi konular tartışmalı, dinsel birliğini ortadan kaldıran ve din ve İslam devletinin egemenliğini sorgu altına taşıyan etkenlerdir. Bu nedenle yazar, bu meseleye dayanarak, etnisiteyi bölücü faktör temelinde vurgulamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı'nın çöküşünden sonra, olumsuz bir tavırla, tüm Türk meselelerini ve politikalarını Pan-Türkçülük ve Siyonizm doğrultusunda yorumlamıştır.

Vurgular

Yazarın ifade tarzı oldukça açıktır.

1. Yazar, yanlış ve şüpheli kaynaklara dayanarak, Atatürk'ün kimliği hakkında şüpheler yaratmış ve Sırp ya da Bulgar, babasız, gayri meşru ve muhtemelen Yahudi bir varlık olasılığını da ortaya koymaktadır ve aynı zamanda bu argümanı ki Atatürk babası Alirıza Efendi'ye benzemediği için bir gayrimeşru evlat olabilir. Atatürk'ün Siyonist yanlı politikaları yazar tarafından aynı şekilde analiz edilmiş ve Atatürk'ün Yahudi olmasının bir nedeni olarak yazar tarafından açıklanmıştır. 102

Eserin incelenmesi

Yazar, başlangıçta, Türkçülük ve Pan-Türkizm fikrinin yaratılmasında kilit rol oynayan Yahudi ajanlarını tanıtmış ve bu kişilerin Türkçülükten aslı amaçlarını ki Siyonizm'i yaratmasıydı ortaya koymuştur. Bu kişiler arasında Arminius Wombrey, Leon Kahon ve Arthur Lamley David gibi karakterlerin isimleri vardır. Bu yazarlar, Türk milliyetçileri ve entelektüelleri için ilham kaynağı olmuştur. Yazar, Türk ve Turan kavramları arasındaki temel farklılıkların varlığına vurgu yaparak bu argümanı ki Turan ile günümüzdeki Türkiye'de Türklerin hiçbir

ilgisi olmadığını geniş bir boyutla ortaya koymuştur. Devamında yazar, Ziya Gök Alp, Tekin Alp (Yahudi kökenli) dâhil olmak üzere milliyetçi Türk entelektüellerin fikirlerine değinerek onları büyük Türkistan'ı yaratan bir anti-İslamcı ruhlu karakterlere sahip olan kişiler olarak tanımlamıştır. Yazar, Türk milliyetçiliğinin, Müslümanların imparatorluğunu kırmak için Masonluk düşünce kuruluşlarında tasarlanmış ve başlatılmış bir Batı fikri olduğuna inanmaktadır. Yazar, Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında yaşayan Yahudileri ve Avrupa'dan gelen göçmenlerin durumunu incelemeye çaba sarf etmiş ve bu akımın Türklerin tarafından hoş karşılanmasından söz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu çatısı altındaki Yahudiler fikir özgürlüğünden yararlanmış ve bu dönemlerde onların ekonomik ve politik ilerlemeleri iki katına çıkmış, bazıları da Osmanlı rejiminde önemli bir role sahip olmuşlardır. Ayrıca Yazar devşirme Yahudilerin tarihini ve onların sosyal statülerini de değinmiştir.

Yazar daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesinin nedenlerini araştırıp ve sultan Süleyman'dan sonra düşüş sürecinin başladığını ve Osmanlı'da yapılan reformların ekonomik ve politik gelişmeyle uyumlu olmadığını vurgulamıştır. Devamında Yazar Jön Türklerin hareketlenmesini (başta devşirme Yahudi Mithat Paşa olmak üzere) ve Osmanlı krallarının yıkılmasında ve yeni reformlara yol açan Jön Türklere değinmiştir. Bu süreç, Abdülhamid'in sultanlık tahtına oturduğunda zayıflamaya başlamış ve Sultan, Mithat Paşa'yı bakanlıktan çıkarmayı ve sonra idam etmesini başarmıştır. Sultan Abdul Hamid'in saltanatı sırasında, tüm Siyonistlerin Filistin'i ele geçirme girişimleri Sultan tarafından reddedilmiş ve Siyonistler Sultan'ı mali önerileri ile ikna etmede başarısız olmuşlar.

Anayasa değişikliğinin yanı sıra 1908 devriminin devşirme Yahudiler (Enver, Talat ve Cemal Paşa) tarafından gerçekleştiğini ortaya koyan yazar, sultanın tahttan indirilmesi ve reformcu hareketleri ateşlemesini de Yahudiler tarafından gerçekleşmesini savunmaktadır. Yazara göre Jön Türkler, Yahudilerle ve masonluk çevreleriyle doğrudan bir ilişki içerisindeydiler ve bu nedenle Arap Müslüman liderleri, Jön Türkleri Arap olmayan, Türk olmayan ve Mason oldukları için ve aynı zamanda Siyonistler ile Jön Türklerin iyi ilişkide olmalarına göre şüphe ve kuşkuyla izliyorlardı.

Genel olarak, Yahudi devrimcilerin yapısındaki varlığı ve etkisi nedeniyle, Jön Türkler Siyonist bir yapıya sahipti ve 1908 Devrimi, Yahudilerin Filistin'e göç etme imkânlarını ve tesislerini desteklemiştir. Bu yüzden Ermeni Soykırımı, Pan-Türkist politikaları Türk milletinin birleşmesi doğrultusunda ve Siyonistlerin desteğiyle gerçekleşmiştir.

Yazara göre Jön Türklerin yenilgisinden sonra, aslen bir Yahudi kökü olan Mustafa Kemal, ön plana çıkarak popülerlik kazanmış, İslam karşıtı politikaları hızlandırmış ve Türkiye'de Siyonist köklerini daha da güçlendirmiştir. Atatürk'ün eylemleri Türkiye'de dini baskıya yol açmıştır ve şimdi Türkiye en yozlaşmış ve fasit Müslüman ülkelerden biridir.

Cumhuriyet döneminde de Yahudilerle Türkiye arasında güçlü bir bağ olduğu çok belirgindir. Öte yandan Türkiye dünyadaki Müslümanların kalbini kazanmaya çalışmasına rağmen İsrail'le güçlü bir ilişkisi vardır ve onu derinleştirmeye çalışmaktadır.

Değerlendirme

Tartışmacı bir yaklaşıma başvuran yazar, Pan-Türkizm ve Siyonizm arasında dümdüz bir çizgi oluşturmak çabasıdadır. Fikrini tamamlamak için ve amacına yardımcı olan seçkin tarihi kaynakları kullanmıştır. Tarihsel - yorumlayıcı yaklaşımla Bu iki ideolojinin arasında bir bağlantı kurmaya çalışmıştır. Hikâyenin devamında Osmanlı padişahlarının reformları, hilafetin çöküşü, Osmanlı çöküşü, Ermeni katliamı, cumhuriyetçilik, diktatörlük ve Ata Türkün reformları Pan-Türkizmin gerçekleştirilmesinde ve Siyonizm'in yardımıyla gerçekleşmiştir. Bu giriş ile yazar, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkileri, diğer milletlere karşı kullanılan Yahudi ve Türk milliyetçiliği doğrultusunda görmektedir.

5. Arsiya, Babak, Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri ve İran İslam Cumhuriyeti'nin ulusal güvenliğine etkileri, İran öğrenci kitap ajansı, Tahran, 2008.

Konu

Kitap Türkiye-İsrail ilişkilerinin İran güvenliğine etkisini incelemektedir. Eser, iki ülke arasında imzalanan anlaşmayla birlikte tüm Müslüman ülkelerin tehlike altına girdiği düşüncesini ortaya koymaktadır. Ayrıca yazar, iki ülkenin ortak çıkarlarının yapılan antlaşmada etkili olduğu düşüncesini eserinde aktarmaktadır.

İsimlendirmeler

Gerçekçi ve çıkarıcı Türkiye

1. Türk siyasetçileri, Türk-İsrail ittifakının rasyonel ve yararlı olduğuna ve Türkiye'deki ekonomik politik sorunların bir kısmını çözeceğine inanıyorlar. s.21
2. Türkiye ekonomik çıkarlarını sürdürmeyi, ticaretini ve turizm ilişkilerini genişletmeyi ve İsrail'in askeri-teknolojik ihtiyaçlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. s.35

Pan-Türkçü ve yayılcı Türkiye

3. Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail ile işbirliği içinde olan Türkçü Türkiye, Orta Asya ülkelerini batıya taşımayı planlamaktadır. s.69
4. Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki artan kültürel etkisi, İran'ın bölgedeki etkisini zayıflatmak amacıyla yürütülmüştür Ve bu, İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri gibi

transatlantik ülkeleri de dâhil olmak üzere bölgede diğer ülkelerin varlığına da yol açmıştır. s.72

5. Jeopolitik bir bakış açısından, bir pan-Türkizm politikasının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, Türkiye'nin ana dikkatinin odak noktasıdır. s.74

6. Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından çalınan ahenk ve İran Azerilerinin ayrılık istemesi Türkiye, İsrail ve ABD'nin desteği ile var olmaktadır. s.76

Baskıcı Türkiye

7. Türk siyasetine askeri müdahale, demokrasinin yokluğuna yol açmış ve muhalefet hareketleri ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak bastırılmıştır. s.24

Batıcı Türkiye

8. 1990'larda Türkiye, güvenliğini NATO yapısında değil, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'le olan üçgeninde aramak çabasıdaydı. s.26

“Türkiye'de askeri ve militarizmin güçlü olduğu “

1. Askeriyenin Türkiye'nin yönetim yapısındaki rolü, İsrail'deki ordunun rolünden çok daha önemlidir. s.24

2. 1996'da İsrail ile Türkiye arasındaki askeri ittifak İsrail tarafından değil, Türkiye ve Türkiye'nin silahlı kuvvetleri tarafından önerildi. s.24

“Türkiye bir pan-Türk ülkesi”

3. Türkiye'nin İsrail'e olan yakınlığının stratejik nedenlerinden biri, İsrail'in Pan-Türkçülüğünü gerçekleştirme etkisinin olduğunu ve araçlarından yararlanma amacıyla gerçekleşmiştir. s.74

Argümantasyon teknikleri

Yazar, Türkiye ile İsrail arasındaki bir askeri anlaşmaya, Müslüman ülkelerin bu ittifaktan rahatsızlık duymasına, Türkiye'nin stratejisinin hedeflerine, Türkiye Yahudilerinin rolüne ve Amerika'nın Yahudi lobisine, İsrail'in pan-Türkizmin yayılmasındaki rolüne, NATO'nun çöküşünden sonra savunma ve güvenlik kalkını yaratma endişelerine, Batı'nın komşu ülkeleri etkileme yeteneklerini kullanarak Ermenistan, Yunanistan ve Suriye'ye karşı caydırıcılık kaygısına, tarihsel örnekler vererek argümanlarını haklı çıkarmaya ve gerekçelendirmeye çalışmaktadır. Bu argümanlar tarihi olaylara, antlaşmalara, dünya siyasetinin gidişatlarına dayanmaktadır. İnanırcı bir dil üslubunu kullanarak, yazar

argümanlarını kanıtlamaya çalışıp ve bu çalışmada nispeten başarılı olmuştur. Kaynakların farsça ve İngilizce olma itibari ile yazarın aktardığı bilgiler toplumda kabul edilir bir hale gelmiştir.

1. Türk-İsrail ilişkileri bölge ülkelerine karşı çıkmış ve Müslüman kamuoyunu hayal kırıklığına uğratmıştır. s.7
2. 1996'da İsrail ile Türkiye arasındaki askeri ittifak İsrail tarafından değil, Türkiye ve Türkiye'nin silahlı kuvvetleri tarafından önerildi. s.24
3. İsrail yanlısı Türk stratejistler, İsrail'in nükleer bombalarının Türkiye'ye yönelik tehditlere karşı iyi bir caydırıcı mekanizmanın oluşturduğuna inanıyor. s.26
4. Türkiye'deki sakin Yahudileri, Türk-İsrail askeri ittifakında önemli bir rol oynamışlardır. s.29
5. Türkiye'nin İsrail'e olan yakınlığının stratejik nedenlerinden biri, İsrail'in Pan-Türkçülüğünü gerçekleştirme etkisinin olduğunu ve araçlarından yararlanma amacıyla gerçekleşmiştir. s.74
6. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Türkiye'nin NATO'daki rolünün önemsizliğinden dolayı, Türkiye, ABD ve İsrail tarafından savunmaya dayalı bir kalkan oluşturmaya çalışmış ve Kongre'deki Yahudi lobisini kullanmıştır. s.28
7. Türkiye ekonomik çıkarlarını sürdürmeyi, ticaretini ve turizm ilişkilerini genişletmeyi ve İsrail'in askeri-teknolojik ihtiyaçlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. s.35
8. Türkiye'nin İsrail ile ittifakının temel nedeni Suriye, Yunanistan ve Ermenistan'ı zorlamaktır. s.36
9. Büyük bir Orta Doğu politikasının kurulmasını takip eden Amerika Birleşik Devletleri, kendi politikalarını yürütmek ve İran'ı ikna etmek için Ankara'yı kullanmaktadır. s.54
10. Batı'nın görüşüne göre, Türk milliyetçiliği, bölgedeki İran etkisine ve köktencilikine karşı bir araç olarak düşünülebilir. O yüzden Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'in desteğiyle Pan-Türkçü politikaya paralel olarak, uydu yayıncılığı, eğitim bursları, Türk dili kültür ofislerinin kurulması ve bölgedeki nüfuzlu kurumların kurulması gibi kültürel programlar yürütmektedir. s.75

Yazarların Bakış Açıları

Yazar, reformist gruba ait ve İran'ın ulusal güvenliği ile ilgili kaygıları var. Uluslararası ilişkiler uzmanı ve milliyetçi bir yaklaşıma sahip olan Yazar, Türkiye'nin İsrail ile askeri ittifakının nedenlerini ve ulusal güvenlik üzerindeki etkisini bulmaya çalışıyor. Yazar İsrail'i İran'ın sonsuz düşmanı olarak kabul etmektedir, ancak Türkiye'yi rakip bir hükümet olarak görür. Bu nedenle, makul ve nispeten mütevazı bir yaklaşımla, konuyu açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır.

Vurgular

Yazarın nispeten bilimsel-tarihsel bir dili olduğu için, konuların çoğu açıkça ifade edilmiştir. Fakat genel olarak, ülkenin güvenliği için yorumlanan meseleler, Pan-Türkizm ve bunun İran Türkleri üzerindeki etkisi, İmayla ele alınmaktadır.

1. İran'ın Azeri vilayetlerinde Türk TV uydularının etkisi ve Azeri'nin etnik olarak uyarılması nedeniyle, İran hükümeti İran kimliğinin bu ağlara ve sinematik görüntülerine Türklere nüfuz edip ve bu kopuşu önleyebilir.

Eserin incelenmesi

Yazar, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiyi ve İran'ın ulusal güvenliği üzerindeki etkisini, dünya siyaseti neo-realizm ve yeni güvenlik kavramı çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. İsrail ve Türkiye'nin birleşmesinin nedenleri Doğu ve Batı çatışmasının sona ermesi ve geçiş döneminin başlangıcı, Arap-İsrail barış süreci, 1990 sonrası Türkiye'nin jeopolitiğinin evrimi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım süreci gibi alanlara sayılabilir. Bu arada, Türkiye ve İsrail'in hedeflerini bu ittifaktan yazarı böyle sıralıyor:

Türkiye'nin hedefleri:

- İsrail'in nüfuzunu kullanarak AB'ye girmeye çalışmak,
- Ekonomik faydalar kazanmak,
- Askeri yeteneklerin güçlendirilmesi ve askeri teknolojinin geliştirilmesi,
- Suriye ve Yunanistan'a baskı uygulamak,
- Amerika'daki Yahudi lobisi ile bağ kurmak ve Ermeni ve Yunan lobilerinin zayıflamasına yol açmak

İsrail hedefleri:

- Türk su kaynaklarının kullanımı,
- Bölgede siyasi ve ekonomik izolasyondan kurtulmak,
- İran üzerindeki baskı ve İran'ın nükleer programının daha fazla gözem etmesi,
- Türkiye ve Kafkasya cumhuriyetlerinde pazarlara erişim ve NATO tesislerinin kullanımı.

Yazar ayrıca, Türkiye ile İsrail arasındaki farklılıklardan kaynaklanan ittifakın geçici niteliğini de vurgulamıştır. Suriye meselesi, İsrail'in bölgeyi bölme stratejileri ve Kürt meselesi, İran'a yönelik iki ülkenin farklı yaklaşımları, İsrail'in Türkiye'deki nüfuzu ve varlığı gibi konular ayrışma sebep olmaktadır.

Öte yandan yazar, bu askeri ittifakın İran'ın güvenliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu analize göre, Türkiye'nin ve İsrail'in birleşmesi, İran'ın askeri savunmasızlığını artırmış, olası İsrail-Amerikan işgalini kolaylaştırmış, Hazar petrol ve doğalgaz nakil hatlarına engel oluşturmuş, İran'ın bölgedeki varlığını, özellikle Orta Asya ve Kafkasya'da zayıflatmıştır. Ve sonunda Türkiye'nin nüfuzunu yamak ve İran'ın entegrasyonunu tehdit etmek ve gücünü azaltmayı hedeflemiştir.

Son olarak, yazar, ABD-Türkiye-İsrail üçgeninin zayıflaması, Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi, savunma sanayilerinin geliştirilmesi, Türkler ile Kürtler ve İslamcılar arasındaki anlaşmazlıklarda tarafsızlığın ilanı, Ülke dışında Farsça konuşan uydu ağının güçlendirilmesi konusunda çözümler ve öneriler sunmuştur ve sonunda bir savunma stratejisi belirlemiştir.

Değerlendirme

Nispeten tarafsız bir noktaya dayanmış olan yazar, Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini inceleyip ve İran güvenliği üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Makalenin yazarına göre İsrail, İran'ı birçok nedenden dolayı ciddi bir tehdit olarak görüyor, Türkiye ise böyle bir görüşe sahip değil ve İran'ı bölgedeki siyasi ekonomik çıkarları gerçekleştirebilecek bir fırsat olarak görüyor. Yazara göre Türkiye'nin İsrail'le ittifakı, laik Türk rejiminin siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda olmuştur ve İranla bir karşı karşıya geçmek hedefi söz konusu değildir. Fakat İsrail hedefi doğrudan İran'ın ulusal güvenliğini ve bölgede mevcudiyetini tehdit etmektir. Yazar, İran ile Türkiye arasındaki ilişkilerin genişlemesini, İran'a karşı ulusal tehdidin ortadan kaldırılmasında bir etken olduğunu da belirtmektedir. Öte yandan, Türk laik sisteminin muhalefeti ve iki model arasındaki akılcı ideolojik düşmanlığa rağmen, Türkiye, İran'a girmeye ve açık bir şekilde gerilmeye hazır değil, çünkü bu rüyanın sonuçları zaten biliniyor: iki güçlü ve büyük ülkenin yıkımı.

2. Türkiye'nin İsrail'le ittifakı, İsrail'in Orta Doğu'daki stratejik derinliğini derinleştirdi ve bir şekilde İran'a komşu oldu. Anlaşmaya göre İsrail, Türk topraklarını ve alanını kullanabiliyor ve gerekli istihbaratı sağlayabiliyor. 53

3. Türkiye ile İsrail arasındaki ittifak, İsrail'in İran'a saldırması olasılığını artırarak İran'ın savunmasızlığını artırdı. s.59

4. İsrail'in stratejisi, Türkiye'nin desteğini kazanmakla, İran'ı Orta Doğu'daki ana tehdit olarak tanımlamaktır. s.57

6. Vahedi, Elyas, Türkiye'de Alevilerin Sosyal ve siyasal Durumlarının Değerlendirmesi, Tahran, Çağdaş Abrar Uluslararası Çalışmalar ve Araştırma Enstitüsü, 2014

Konu: Eser Türkiye'de Alevilerin tarihine ve itikadına odaklanarak, Aleviliğin yayılmasında Safevilerin rolüne değinmektedir. Bu kapsamda, Yazar Alevilerin siyasi gücünü, siyasi şahsiyetlerini ve teşkilatlarını tanıtmaktadır. Ayrıca, Alevi siyasi hareketleri, İsyanlarını ve Alevilere yönelik yapılan olumlu olumsuz boyutlarını masaya yatırmaktadır. Son olarak, Yazar Alevi toplumunun İran için fırsatlarını ve tehditlerini sıralamaktadır.

İsmlendirmeler

“Sünnici ve dinci Türkiye”

1. Türkiye'deki İslamcı hareket, Aleviliği bir din değil, bir tür içgörü olarak görüyor ve onları Türkiye'de Sünni çoğunluğu içerisinde olan Tarikat gibi algılıyor ki bağımsız bir kimliği yoktur. Bu konu, Alevilerin güçlü bir itirazına yol açmış ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine kadar sürmüştür. s.84

2. Totaliter dinciliğe karşı bir tür sosyal-kültürel isyanı olan Gezi Parkı protestolarına katılan Aleviler, bu politikardan hoşlanmadığının bir işareti olmuştur. s.87

3. Sünni genel görüş Türkiye'de Caferi Şiilere yönelik daha olumlu bir bakış açısına sahiptir ve Bunun ana nedeni Caferi Şiiler dini görevleri uygulama nedenindedir. s.102

Reformcu Ak parti

4. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Aleviler konudaki stratejisi, Sünni İslamcı sempatileri sürdürürken, Alevi toplumunda bir yer kazanması ve sağlamasıdır. s.86

5. Yazar Ak Parti ile Aleviler ilişkilerini Erdoğan'ın açılış planına vurgu yaparak olumlu değerlendirmiştir.

Baskıcı Türkiye

6. Aleviler 'in Türkiye'deki siyasi aktivizmi, askeri çatışmalar ve şiddetli protestolarla yol açıp ve baskıyla sona ermiştir. s.23

7. Kahraman Maraş çatışmaları ve katliamları sağ kanat Sünni ile Sol Kanat Alevi Savaşı'nın tipik bir örneği olmuştur ve Kürt milli hareketi ve PKK teröristleri bu olayları bahane ederek ve Alevilerin kan intikamını almak için gerilla operasyonları ve Türk hükümetine karşı askeri saldırılarda bulunmuşlardır. s.77

Ayrımcı Türkiye

8. Türkiye Alevileri sol (Öcalan) ve sağ (dindar) düşüncelerin suiistimal ve olumsuz etkisi altında kalmışlardır. s.78

9. Yazar ayrıca yasama, yürütme ve yargıda Alevilere karşı ayrımcılığa da değiniyor ve sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Aleviler için etkili bir görev olasılığına vurguluyor.

Atfedilen Nitelikler

“Türklerin aşırı dindar olma özelliği”

1. Aleviler, Türkiye'deki entelektüel ve laik tutumlardan daha büyük bir paya sahip olmuşlar ve bunun kökleri Sünni hükümetin zulmüne ve baskısına dayanıyordu. s.23

“Ak Parti'nin Alevilere yönelik olumlu ve reformcu niteliği”

2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Aleviler konudaki stratejisi, Sünni İslamcı sempatileri sürdürürken, Alevi toplumu arasında bir yer kazanması ve sağlamasıdır. s.86

3. İran İslam Devrimi sırasında savunduğu ve sonunda hapsedilen Şii grubu Caferi Zeinabieh, bugün Erdoğan hükümeti ile iyi ilişkiler içerisindedir.

“Türkiye siyasi yapısının demokratik olma özelliği”

4. Türkiye'deki dinlerin ve Mezheplerin nispeten barış içinde bir arada yaşamalarının nedeni, bir yandan seküler yapı, dinsel hoşgörü ve ötekinin ılımlılık ruhu olmuştur. Bu, Türkiye'de daha fazla dinin serbest bırakılmasına yol açmış ve Şii camileri öne çıkarmıştır. s.98

“Cumhuriyet halk partisinin seküler yapısı”

5. Türkiye'de Alevilerin baskın eğilimi, cumhuriyetin yaşamı boyunca sol ve laik partiler yanlısı olmuştur ve Cumhuriyetçi Parti bu nedenle Alevilerin gözdesi sayılmaktadır. s.76

6. Kemal Kılıç dar oğlu bir Alevi olarak ve parti başkanlığına atanarak, Alevilerin beklentilerini hiç bir zaman karşılayamamıştır. s.79

Argümantasyon teknikleri:

İddialarını kanıtlamak, haklı göstermek ve gerekçelendirmek için, yazar tarihsel örneklere örneğin Alevilerin politik durumuna ve yaşamlarının yorumlanmasına başvurmuştur. Bu arada Alevilerin dini bilinci, İran'ın İslam Devrimi'nin etkisi, İranlıların ve Türkiye'de Sünnilerin Alevilere karşı kamuoyu, Alevilerin İslamcılara duyduğu güven eksikliği ve nihayetinde Alevilerin sola doğru eğilimlerini ele almıştır. Tabii bu araştırma sayısal ve nicel bilgiler üzerinde durmamaktadır ve tüm bilgiler nitel bir şekilde aktarılmıştır. Kitapta kullanılan Türkçe kaynaklara göre, bilgiler nispeten doğru gözükmektedir ve bazı durumlarda okuyucuyu ayırır ve ikna edebilir.

1. Mevcut Ortadoğu'da, Alevilerin öz-bilinç ve kimliği, Türkiye ve Orta Doğu'daki politik ve politik denklemleri etkileyebilecek ciddi bir talep haline gelmiştir. s.5
2. Türkiye'deki Aleviler hakkında İran kamuoyunun görüşü şu şekildedir: Bunlar, İran'a karşı olumlu tutumları olan ve Türkiye içerisinde çok sayıda dini ve siyasi ayrımcılığa maruz kalan bir İranlı Şii gruplarıdır. s.6
3. Bugünün alevi kimliği, Kızılbaşlığın tarihinde bir dönüm noktasıdır ve bu fenomenin en önemli kısmı, Şah İsmail Hatayi olmak üzeredir. s.18
4. Aleviler köktenci ve radikal İslamcılık eğilimi ile hiçbir zaman uygun bir yaklaşım durumunda olmamışlar ve ayrıca hükümetin eylemleri ve planları Aleviler tarafından bir güvensizlik bakış açısıyla karşılanmıştır. s.83
5. Türk Sünni toplumunun İran İslam Devrimi'nden sonra Şiilik ile ilgili zihniyetinde bir değişiklik oluşumun yadsınamaz gerçektir. s.109
6. Sünni dindar sınıfın Alevilerden çekilmesi nedenleri şöyle sıralanabilir: Alevilerin beş vakit ibadete karşı olan düşünceleri, camiye gitmeme adetleri, oruç tutmama, vb. Ve bu algı Alevilerin İmam Ali yoluna da bir saptırma ve hatta uzak bir adanmışlık olarak görülmesine neden olmuştur. s.59
7. Genel olarak din karşıtı ve bazen ateist olan solcu ve Marksist akımların etkisi altında olan Aleviler, bu akımlardan büyük ölçüde etkilenmiş ve bu eğilime katılmalarına neden olmuştur. s.76
8. Kemal Kılıçdaroğlu bir Alevi olarak ve parti başkanlığına atanarak, Alevilerin beklentilerini hiç bir zaman karşılayamamıştır. s.79

9. Alevilerle ile AKP'nin çeşitli kültürel, sosyal ve politik alanlardaki olan temel farklılıkları ve ayrıca Aleviler tarafından yaşanan güvensizlik, Erdoğan'ın Alevilere yönelik yeni açılış siyaseti başarısızlıkla sonuçlanmıştır. s.85 - 92
10. Türkiye'de Alevilerin temel sorunu, devlet tarafından bir mezhep olarak tanımlanmadığının yanı sıra, üniversitenin ve Dini okulların kurulması için lisans verilmemesidir. s.98
11. Yazara göre, Türkiye'deki Aleviler topluluğu ile Şii cemaati arasında, ideolojik inançlar ile kişisel ve sosyal yaşamın etkisi arasında büyük bir fark vardır. s.197
12. Yazar, Alevilerin hareketlerini ve Dersim, Kahraman Maraş, Çorum ve Sivas katliamlarını toplumsal bir olgu olarak ve insanların yanlış anlamaları nedeniyle değerlendirmiştir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazar bir Şii olarak sınıflandırılrsa da, Türkiye'deki Alevilerin siyasi durumuna yönelik olumlu bir tutumu vardır.

1. Türkiye'nin tarihine atıfta bulunan yazar, Türkiye'nin geleceği için Türkiye'deki iki Sünni ve Alevi dinleri arasındaki ayrışmanın yaratılmasını ve yoğunlaşmasını iyi görmüyor ve Erdoğan'ın olumlu bir bakış açısına sahip olduğunu savunuyor. s.120
2. Bazı İran siyasi düşünürleri ve medyası, Türk hükümetinin, Alevi haklarını, Osmanlı ve Sünni merkezli politikaların uygulanmasında bir Şii grubu olarak görmezden geldiğine inanmaktadır. s.201
3. Yazar, Alevilerin hareketlerini ve Dersim, Kahraman Maraş, Çorum ve Sivas katliamlarını toplumsal bir olgu olarak ve insanların yanlış anlamaları nedeniyle değerlendirmiştir.

Vurgular

Yazarın nispeten bilimsel-tarihsel bir dili olduğu için, konuların çoğu açıkça ifade edilmiştir.

Eserin incelenmesi

Bu kitapta yazar, Türkiye'de Alevilerin sosyal ve politik durumunu incelemektedir. Bu giriş ile Aleviliğin Anadolu ve Türkiye'deki tarihini ve Alevilerin kökenleri ile ilgili birçok teoriyi anlatmaktadır. Bu arada Safevi'lerin ve özellikle "Şah İsmail Hatayi'nin" rolü Alevilere

atfedilen Kızılbaşların yaratılmasında vurgulanmıştır. Yazar daha sonra Alevilerin demografik, etnik ve sosyal, kültürel, politik ve ideolojik dağılımını ele almıştır.

Siyasi açıdan bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, yazar Türkiye'deki Alevilerin politik durumunu ele almış ve onların eğilimlerini bir taraftan sol ve laikliğe doğru yakınlaşma ve öte yandan da sağ partiler ve İslamcılardan uzaklaşmalarını algılamıştır ve aslında Bu hareket, Sünni İslamcı hareketlerin bağımsız Alevi kimliğinin reddedilmesinden kaynaklandığını da söylemiştir.

Yazara göre, 1960'larda ve 1970'lerde Aleviler Sol ve Marksist hareketi sürdürmek bahanesi ile hükümet tarafından bastırıldılar. 1980'lerde ve 1990'larda, bu dini hareket Halk Cumhuriyetine katılmaya devam etti, ancak bu parti Alevilerin beklentilerini yeterli bir biçimde karşılamadı. Bu arada PKK ve Öcalan da Alevileri istismar etmeyi başardı. 1990'larda Aleviler sağcı milliyetçi hareketle bağlantılıydı ve bu da Türk milliyetçi kelimesinin anlamından kaynaklanıyordu. Yazar, Alevilerin Sünni İslamcılarla ilgili olaylarıyla bağlantılı olarak, dini, kültürel ve sosyal alanlardaki farklılıklara değinip ve Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara gelmesinden sonra, Alevi Girişimi'nin (Alevi açılışı) anlaşmazlığının nedenlerinin ana konularını ele almıştır. Bu konular arasında Alevilerin dini ve cem evlerinin resmiyete tanımlanması, okullardaki zorunlu din derslerinin kaldırılması, Türkiye'deki Diyanet İşleri'nin statüsünün değişimi, Aşure gününün Türkiye'de bir tatil olarak ilan edilmesi, Gadir Hum gününün ve Hızır Peygamber'in doğum gününün tatil yapılması ve aynı zamanda kamusal alanların isimlendirilmesi sayılabilir.

Yazar, daha sonra Caferi Şii'leri ve Aleviler arasındaki farklılıklara odaklanıp ve Osmanlıların Caferi Şii'lere yönelik daha hoş görüşlü olduklarını da dile getirmiştir. Ancak yazar, Türkiye'nin laik yapısına atıfta bulunarak, Aleviler ve Şii'lerin görece özgürlüğünü Türkiye çatısı altında ele almakta ve Şii'lerin ilişkilerini Hanefi Sünni ile iyi bir şekilde değerlendirmektedir.

Devamında yazar Alevilerin hareketlerine ve Dersim, Kahraman Maraş, Çorum ve Sivas katliamlarına atıfta bulunarak, bunu toplumsal bir olgu olarak ve halkın algılarının bir sonucu olarak nitelendirmiştir. Yazar, AK Parti ile Aleviler arasındaki ilişkiyi açılım planına atıf yaparak olumlu değerlendirip, ancak yine de parti ile Aleviler arasındaki farklılıkları tartışmış ve parlamentodaki Alevi temsilcilerinin yokluğunda bu süreci çok zayıf olarak değerlendirmiştir. Alevilerle İran arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, Alevi ile İran Şii'liğinin farklı olma nedeniyle, gözlemlere rağmen, bir siyasi toplumsal Şii bağı olmadığını ve İran ile Aleviler arasında bir yakınlaşma olmadığını da damga yapmıştır. Şii Caferi örneğinde, yazar Türkiye'de Şii kurumları ile Türk hükümeti ve AKP arasındaki iyi ilişkiyi anlatıp ve İran'ın bu Şii gruplarıyla olan ilişkilerini siyasi açıdan uzak olarak uygun ve iyimser olarak değerlendirmiştir.

Değerlendirme

Eserin kaynaklarının çoğunun Türk olduğuna baktığımızda, yazarın, Türkiye'de Alevilerin siyasi durumunun bilimsel ve nispeten tarafsız, iyimser bir değerlendirmesini görüyoruz. Bu bağlamda olumlu olarak, yazar Alevilerin Türkiye'deki diğer politik ve sosyal güçlerle ile münasebetlerini incelemiştir.

Açılış planına vurgu yaparak ve ayrıca Bütünsel bir bakış açısına sahip olan yazar, AKP'nin Alevilerle ilişkilerini olumlu değerlendirip Ancak Aleviler, bu partideki Alevi temsilcilerinin çok az varlığı nedeniyle Adalet ve Kalkınma Partisi'ne güvenmediğine de vurgu yapmıştır.

Yazar, Alevilerin Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlanması ve ondan ziyade partide daha fazla temsilcinin varlığına rağmen, bu partiden epey memnun kalmadığını ve bir nevi hayal kırıklığına uğradığını da açıklamıştır. Aleviler ve İran arasındaki ilişkide, yazar yakın tutarlılık ve yakınsama eksikliğini vurgularken İranlıların ve Alevilerin entelektüel, dini ve politik zeminlerinin tamamen farklı olduğunu da itiraf etmiştir. Ancak, İran'ın kamuoyu Aleviler hakkında olumlu bir düşünceye sahip olduğunu ve onları Ali taraftarı ve Şii olarak tanımlanmasına da vurgu yapmıştır.

7. Namvar Hagıgı, Alireza, Türkiye'de İslamcılığın gelişimi hakkında bir araştırma, Tahran, Uluslararası Kültürel Çalışmalar Merkezi, 1993

Konu

Bu kitapta yazar, Türkiye'de tarihsel dönemleri ve İslamcılığın gelişimini incelemektedir. Bu arada, İslamcılığın evrimini beş tarihsel döneme ayırıp ve gelişiminin sürecini siyasi ve toplumsal olayların üzerinden yorumlamıştır. Bu dönemler şöyle sıralanabilir:

- Osmanlı İmparatorluğu'nda İslamcılık.
- Osmanlı yönetiminin sonunda İslamcılık ve reform dönemi.
- Cumhuriyetçiliğin ilk dönemlerine İslamcılık.
- Çok partili dönemde İslamcılar.
- Ve sonuçta 1980'lerde ve 90'larda İslamcılık.

İsmlendirmeler

“Laik Türkiye”

1. Monarşinin kaldırılması ve Cumhuriyet dönemine girmesiyle birlikte, İslamsızlaştırma süreci Türkiye'de başladı ve İslami değerler yeni rejim tarafından tamamen yok edildi. s.1
2. Atatürk'ün bir yandan İslami direnişi kırma teşebbüsleri din adamlarının infaz edilmesine yol açmış ve diğer yandan da Nakşibendi gibi tarikeler ve Kürt ayrılıkçı hareket ile yakınlık politika izlemesi dini ülkede mağdur bir duruma sürüklemiştir. s.161
3. 1950'den bu yana ülkenin demokratik atmosferi Türkiye'deki dinî güçlerin özgürleştirilmesine sebep oldu, ancak laik yapı bu yeni gücün toplumdaki ve siyasetteki politik varlığını engelledi. s.19
4. İslam'ın Türkiye'nin sosyal ve siyasal sahnesinden kaldırılması nedeniyle, Türkiye'deki İslam düşünürleri Mısır, İran ve Suriyeliler gibi gelişmemişlerdir. s.41

İslamcı Refah Partisi

1. Refah Partisi'nin İslam Partisi olarak tutumu, vizyonu ve yolu, geçtiğimiz yıllarda İslamcı partilerin yolunun devamı olmuştur ve bu parti gelişimi maddi ve manevi refahın birleşmesi ile ve İslami maneviyatın yükselişi ile yorumlamıştır. s.57
2. Refah Partisi'nin vizyonu, dini öz farkındalık, bağımsız dış politika, ağır sanayilerin kurulması ve özellikle Orta Doğu başta olmak üzere ortak bir tarih ve ortak dine sahip ülkelerle yakın ilişkilerin kurulmasına dayanmaktadır. s.58

Atfedilen Nitelikler

Diktatör Osmanlılar

1. Osmanlı halifeleri İslam'ı bir araç olarak kullanmış ve dindar bir Müslüman ve mümin kul olmaktan ziyade onların davranışları güçlü erkek ve diktatörlerin davranışlarıydı. s.4
2. Bir taraftan İslâm ve Müslümanların birliği düşüncesinin halk arasında genişlemesine yönelik Osmanlı politikası ve dürtüsü onların tiranlığının devam etmesine yol açmıştır ve diğer taraftan, devletin özünü Türk ilan edilmesi, ülkede Umma ve ulus kavramlarının karışmasına neden olmuştu. s.6

İslamcı Türkler

1. Toplumsal İslamcılık, Türk toplumunun ortasındaydı ve Eylül 1980'de Konya, Bursa ve Sakarya'daki gösteriler, Türkiye'de İslami bir devrim vaat eden İslami sloganlar sunulmuştur. s.35

2. 1980'lerden sonra, demokrasi seküler biçimde gelişti ve İslam'ın sosyal politik gücü, entelektüel ve kültürel potansiyelini yükseltmek zorunda olduğu bir durumda idi. Bu, Türkiye'nin uluslararası ekonomik gelişmeleri ve ekonomik çıkarlarından kaynaklanıyordu. s.38

3. Bu dönemde yayınlanan çalışmalar, İslam düşüncesinin yeniden canlandırılmasına ve İslam'ın bireylerin sosyal ve ahlaki hayat metinlerine dönüşüne odaklanmıştır. s.46

4. Bu dönemin ana özelliği, İslami radikalizmin ortaya çıkışı ve büyümesi ve dini devrimci düşüncenin yeniden canlanmasıydı. Ve bu durum Yayın evleri, kitaplar ve dini yayınlar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. s.47

5. Bu dönemde Müslüman ve dini öğrenciler çeşitli kategorilerde birçok başarıya imza attı ve yüksek rütbe elde etti. s.55

İslam'ı araç olarak kullanan Türkler

1. Türkiye'de demokrasi tarihi, dinin politik güçler tarafından kullanılmasını yansıtmaktadır. s.34

2. Nakşibendi tarikatının Anavatan siyasi partisine yakınlığı, dini yayınların ve inançların yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. s.46

Argümantasyon teknikleri

Yazar, iddialarını kanıtlamak, haklı göstermek ve gerekçelendirmek için anlatıcı, tarihsel, sosyolojik ve yorumlayıcı bir yaklaşımla Türkiye'de İslamcılığın yükselişi ve gelişmesini incelemiştir. Bu bağlamda tarihsel örneklerle dayanarak, kurumları, dini ve dini olmayan örgütleri ve partilere incelemiştir. Yazarın tarihi olaylardan ve saha çalışmalarından gelen kalemi nispeten objektiftir ama yaramazlıklar da gözükmemektedir; nitekim İran İslam devriminin etkisi hakkında, Osmanlı halifelerinin karakteri hakkında bazı abartıcı yorumlara rastlıyoruz. Yorumlayıcı yaklaşımdan dolayı kitabın bilimsel değerlendirmesi nerdeyse imkânsızdır. Kitapta kullanılan kaynaklar İngilizce ve Türkçe olarak daha fazladır ve bu da kitabın güvenilirliğine katkıda bulunur.

1. Osmanlı döneminde sultanların şarap, yolsuzluk ve suç gibi yasadışı eylemleri, Osmanlı âlimleri tarafından haklı çıkarılıyordu ve bunun nedeni sultanın âlimler üzerine baskı yapmasıydı. s.4

2. Türkiye'de Cumhuriyetçi hareketi, monarşinin kaldırılması ve siyasi ve İslami unsurların sökülmesinin yolunu açtı. s.11

3. Kemalizm'in ilkeleri toplumun ortasında gelişmeyi ve büyümeyi başaramadı ve zaman geçtikçe birçok eksiklikleri ortaya çıktı. s.17
4. Din bir Sosyal ve politik güç olarak tarih boyunca fırsat ideolojisi olarak ortaya çıkmış, fakat bu durum hiçbir zaman tamamen iktidara varamamış. s.24
5. İslam'ın sosyal politik gücü, laik bir yapıda, siyasal yaşamına devam edebilecek güçlü sosyal-politik temellerin yaratılmasını gerektirdi ve bu, dini düşüncede bir derin gelişmeye neden oldu. s.39
6. Osmanlı halifelerinin tiranlığı, Osmanlı döneminin sonunda Avrupa'ya uyum sağlamak için sosyo-ekonomik reformlar ve sonuçta Atatürk'ün baskıcı zulmü, İslami düşüncesinin Türkiye'de gelişmesinin önündeki tarihsel ve ciddi engeller olmuştur. s.39
7. Türkiye'de demokrasi tarihi, dinin politik güçler tarafından kullanılmasını yansıtmaktadır. s.34
8. Türkiye'nin düşük gelirli grupları arasında İmam Hatip'in okulları çok popülerdir. s.52
9. Üniversitelerdeki İslamcılık süreci artış göstermektedir. sol kuvvetteki başarısızlık ve sağcı güçlerin zayıflığı ile birlikte üniversitelerde ve yurtlarda İslamcılığa karşı büyük bir eğilim vardır. s.54

Yazarların Bakış Açıları

Yazar, İslami perspektiflere sahiptir ve bu fikirle yola çıkarak İslamcılarının büyümesinin önündeki engelleri anlatmaktadır. Bu bağlamda, doksanlı Türkiye'de okulların ve din işleri kuruluşların yapısını incelemiş ve ciddi ihlaller olduğu yorumunu ortaya koymuştur. Devamında yazar Cumhuriyet döneminden 1950'lere kadar İslami yayınların istatistiklerini incelemiş ve çok az olduğunu belirtmiş. Yazar ayrıca İran İslam Devrimi'nin Türkiye'de İslamcılık süreci üzerindeki etkisini büyük ölçüde anlatmış. Yazarın İslamcılığa yönelik olumlu perspektifi oldukça açıktır.

1. Türkiye'deki Farsça eserlerin tercümesi, bariz çarpıklıklar, gönüllü manipülasyonlar ve sayısız hatalarla gerçekleştirilmiştir. s.46
2. İran İslam Devrimi, Türkiye'deki İslami hareketler üzerinde dramatik bir etki yaratmış ve Türkiye'nin İslamcılarına ilham kaynağı olmuştur. s.31

Vurgular

Yazarın üslubu bilimsel olmasına rağmen bazen gizli ve örtülü bir hal almaktadır.

Eserin incelenmesi

Tarihsel, yorumsal ve sosyolojik bir yaklaşıma sahip olan yazar, beş tarihsel süreç boyunca Türkiye'de İslamcılığın büyümesini ve dönüşümünü inceliyor. İlk dönemde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İslamcılığı incelenmiş ve dinin siyasal kurumlar üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Bu dönemde Osmanlı halifelerinin tartışmasız egemenliği vardı ve iktidarın zirvesindeydi ve dinin toplumun sosyal yaşamında önemli bir rol oynadığı görülüyordu. Osmanlı halifeliğinin sona ermesi ve Tanzimat çağına denk gelen ikinci dönem, din ve siyaset arasında derin bir ayırım oluştuğunu görüyoruz, ancak insanlar arasında İslami eğilimler olsa da dinin rolü giderek azalmaktadır. Üçüncü dönem monarşinin ve halifeliğin Atatürk tarafından kaldırılmasıyla birlikte cumhuriyetin güçlü kurulmasıyla başlar. Dinin genel olarak siyaset ve iktidardan dışlandığı yeni dönemin başlangıcı olarak tanımlanan cumhuriyet döneminde dinin devletin politikalarından tamamen arındırılmasına ve dinsizleştirme politikasına neden olmuştur. Bu tür devlet tiranlığı döneminde, dinin siyasette her türlü kullanımı ağır biçimde engellenmiştir. Dördüncü dönem çok partili sisteme ve demokrasiye geçişle başlar. Bu dönemde, pek çok hükümet iktidara varıyor öte yandan dinin toplumda daha dinamik hale gelmesiyle birlikte, uzun bir tecridin ardından İslami hareketlerin yeniden canlanmasına neden oluyor. Beşinci dönem, İran İslam Devrimi'nin zaferinden ve 1980 darbesinin ardından başladı ve Türkiye'de İslamcılık Devrimi'nin etkisi altında yoğunlaştı. Bu dönemde dinî düşünce ve dini düşünce üretimi gerçekleşti ve din reformu yapıldı. Bu dönemde, dini farkındalık ve dini yayınların kaynakları artan büyümeyi göstermektedir. Ayrıca verilere göre üniversitelerde ve okullarda İslamcılıkta bir artış gözükmektedir.

Değerlendirme

Nispeten bilimsel bir yazı üslubuna dayanan Yazar, Türkiye'de İslamcılığın yükselişini (1920'lerden 2000'lere dek) ve dönüşüm sürecini incelemektedir. İslamcılığı olumlu tanımlayan yazar, Türkiye'de İslamcılığın yükselişini üç dalga üzerinden açıklamaktadır: ilk dalga Cumhuriyetin başından 1950'ye kadar devam etmiştir. Batılılaşma ve laikliğin etkin olan dönemde İslamcılık tamamen bastırılmış ve yayınlarda dini muhteva yok hale gelmiştir. İkinci dalga, 1970'lerde ve dramatik olarak büyüyen Sağlık Partisi'nin büyümesiyle eşzamanlıydı. Bu dönemde yayınevleri dini yayınları az biçimde olsa da yayma başlamışlar. Ve İran'daki İslam Devrimi'nin zaferinden sonra üçüncü dalgaya şahit olmaktayız ve bu kritik dönemde sürekli olarak dini yayınlar alanında bir büyüme gözükmektedir. Yazar genel olarak İslam'ı ve İslamcı hareketlerin geleceğini parlak olduğunu savunmaktadır ve sosyolojik olarak bu durumu kaçırılmaz görüyor.

8. Ghamparvar, Ahmed, Türkiye Kürdistanı'nda jeopolitik bunalım, Tahran, Entehab yayınevi, 2013

Konu

Bu kitapta yazar, Kürdistan'daki jeopolitik krizi gözden geçiriyor. Bu bağlamda, Türkiye'nin siyasal tarihi, ulus inşa etme projesi ve Osmanlıların, genç Türklerin, Kemalistlerin, ordunun ve Türkiye'nin diğer hükümet ve kurumlarının Kürdistan ve Kürdistan sorununa yaklaşımları incelenmiştir.

İsimlendirmeler

Baskıcı Türkiye

1. 1980'lerde hükümet birçok Kürt köyünü tahrip ederken halkını da yerinden etti. Ayrıca Kürt aydınlarını tutuklayıp tüm Kürt partilerin faaliyetlerini yasakladı. s.14
2. Bir ulus devlet olarak, Türkiye uzun bir etnik hoşgörü ve etnik birliktelik tarihine sahip olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye etnik temizlikten, yani kitlesel katliam, zorla yerinden etme ve Kürtlere karşı kitlesel göçle homojen etnik grupların yaratılmasından yararlanmıştı. s.142

İrkçı Türkler

1. Ayrımcılık ve ırkçılık, millet inşa etme politikasını haklı göstermek için Türk siyasetinin ve toplumunun tüm boyutlarında ve kurumlarında kurumsallaşmaktadır. s.214
2. Türkler Kürtleri insan olarak görmüyorlar ve onlarla kötü davranıyorlardı ve onlara kuyruklu Kürtler deniyorlardı. s.191

Pan Türkçü jön Türkler

1. Pan-Türkist fikirlerini ve düşüncelerini gizlemek için Jön Türkler Pan-İslamcı propagandaları yürütüyorlardı.

2. Genç Türkler ve liderleri şiddet içeren politikalar yürütüyorlardı, Ermenileri öldürüp ve yerlerinden etmekle ve Kürtleri zorunlu göçtürmekle iki ulusu ortadan kaldırmaya çalıştılar. s.125

"İşgalci ve sömürücü Osmanlı "

1. Osmanlı halifeliğinde Kürtlerin özerkliği, Kürdistan'ın Sultan Mahmut tarafından işgaliyle sona ermiştir. s.220

2. Yabancıların ve sürünen sömürge imparatorluğunun artan etkisine karşılık olarak, 1865'te Namık Kemal ve Ziya Paşa tarafından Osmanlı milliyetçiliği (Othmanizm) ortaya çıktı. s.122

3. Osmanlı padişahları "bölme ve yönetme" politikasıyla Kürtleri esaret altında tutuyorlardı. 117

4. 1890'larda Osmanlılar, bir Kürt süvarileri (Hamidiye) yaratarak ve Türk subaylarının önderliğinde Ermenileri öldürüyorlardı. s.130

5. 1890'larda Osmanlılar, bir Kürt binicileri (Hamidiye) yaratarak Türk subaylarının önderliğinde Ermenileri öldürüyorlardı. s.130

"Bedevi Türkler"

1. Osmanlı İmparatorluğu'nda, etnik Türk terimi aşağılayıcı bir anlam ifade ediyormuş ve Türk göçebeleri, daha sonra da cahil ve gülünç Anadolu köylülerine isimlendirilmiş ve Konstantinopolis'in Osmanlı soyluları arasında bu terim insanları aşağılama amacıyla kullanılmışlar.

"Yolsuzluk yapan Erdoğan"

1. Erdoğan'ın Kürt sorununu çözme yaklaşımı kültürel açıdan ziyade politiktir ve bu, genel olarak rejimin çıkarlarına hizmet eden bir stratejidir, kısacası Özal'ın politikalarının devamıdır. s.227

Atfedilen Nitelikler

"İrkçı Türkler"

1. Türk ocaklarının kurulması, Türkiye'de Türk olmayan halkların Türkleştirme politikasına uygun olarak yapıldı ve okullar ve diğer kurumlar aracılığıyla gerçekleştirildi. s.129

2. Atatürk'ün milliyetçiliği Pantürkizm'den çok da uzak değildi ve tek fark stratejinin coğrafi boyutudur. s.129

“Ayrımcılık uygulayan Türkler”

1. Osmanlı yönetiminin sonunda, Türk siyaseti İslam ittifakından Osmanlıcığa dönüştü ve Osmanlılar Türk olarak yorumlandılar Ve bu Osmanlıcılık stratejisi, Türk olmayanları halkları Türk azınlığı içinde eritmenin bir yolu. s.127

2. Atatürk ve onun akımı, milliyetçi inançları dini ve milli inançlarla birleştirerek ve Kürtlerin dini inançlarıyla oynayarak onları, özellikle Ermeniler başta olmak üzere Hıristiyan cemaatine karşı seferber etti ve Türk egemenliğinin kurulmasını daha da kolaylaştırdı. s.128

3. Osmanlı sultanları kendi güçlerini geliştirmek ve yerel Kürt hükümetini kısıtlamak için “böl ve yönet” politikasını kullandılar. s.221

Argümantasyon teknikleri

Yazar, iddialarını kanıtlamak, haklı göstermek ve gerekçelendirmek için tarihi olaylara vurgu yaparak, Osmanlı, Kemalist ve koalisyon hükümetlerinin yaklaşımını bir karşılaştırmalı ve tarihsel yöntemle Türkiye'de Kürt-Kürdistan sorununu ele almıştır. Yazar Uyuğu (Kürt) ve milliyetinden dolayı eleştirel ve yargısal bir karaktere sahiptir. Bu bağlamda, tarihsel örneklerle, hükümet sirkülerlerine ve Türkiye karşıtı yazarların Batı'daki görüşlerine atıfta bulunarak, görüşlerini ve analizlerini kanıtlamaya çalışmaktadır. Kitapta kullanılan kaynaklar çoğunlukla Kürtçe, İngilizce ve Farsçadır. Çoğu Kürt kaynaklarının Kürdistan konusuna ilişkin önyargılı ve şüpheli bir analizi var. Öcalan'ın kitaplarına ve yazılarına yapılan atıf, yazarın soruna tek taraflı yaklaşımının bir göstergesidir. Analizin yorumlayıcı doğası ve yargısal yaklaşımı nedeniyle, kitabın güvenilirliği tamamen doğrulanabilir değildir.

1. Türkler, Bulgar hükümetinin Türklere karşı politikasını eleştirirken, kendileri de Kürtlere karşı aynı politikayı yapıyorlar. s.214

2. Türk hükümeti, toprak çerçevesindeki demokratik sorunu çözememenin yanı sıra, komşu ülkelerde Kürt sorununun çözümünde de bir engel teşkil etmektedir. s.205

3. Kürt tarihinde Atatürk'ün 1923'ten 1938'e kadarki dönemi en karanlık tarih olarak kabul edilir. s.222

4. Türkiye'de kültür emperyalizmi ve dil değişikliği projesi resmi olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. s.189
5. 1924'te Atatürk, Kürtçeyi okuldan kaldırılması için bir yasa çıkardı. s.187
6. Kürtler arasındaki birliği bozmak için köylerin silahlandırılması Özal tarafından yapıldı. s.178
7. Türkler, Kürt gençlerini memleketlerinden ve ailelerinden uzaklaştırarak ve Kürt toplumundaki geleneksel bağları zayıflatmak suretiyle Kürtleri kontrol etmeye çalıştılar. s.120
8. Kürt şehirleri en düşük kalkınma, gelir ve işsizlik seviyelerine sahiptir. s.174
9. Özal'ın Federalizm projesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun muazzam geri kalmışlığı ve Musul ve Kerkük'ün ilhak edilmesinin ekonomik faydaları çerçevesinde olmuştur.
10. Özal'ın Kürt sorununa getirdiği çözüm önerisi, politik ve kültürel bir çözüm değil, ekonomi ve daha çok cazibe karışımıydı. s.172
11. Kamusal çevrelerde, hem sözlü hem de yazılı olarak Kürtçe kelimeler kullanmak, ayrılıkçı terörist reklam anlamına geliyordu. s.164
12. 1990'larda Kürt gerçeğine ve Kürt krizine itiraf edildi. s.162
13. Osmanlılar, 5 milyon Kürt'ü Türkiye'nin uzak bölgelerine taşıyarak onları Türkiye'de dağıtmaya karar verdiler. s.144
14. Daha liberal bir sahne yaratan genç Türklerin baharı, Kürtlerin kültürel faaliyetlerinin büyümesine yol açmış, daha sonra tüm bu faaliyetleri yasaklamış ve Kürt okullarını ve gazetelerini yasaklamıştır. s.136
15. Şeyh Said'in ayaklanmasının bastırılmasının ardından 15.000 Kürt öldürüldü ve 900 köy yıkıldı. S.145
16. Kürt baskı politikası Uluslararası sistem çerçevesinde anlaşılabilir. Uluslararası komünizme ve İran'dan İslami köktencilığe karşı mücadele, Batı'nın rızasıyla Kürt baskısı için elverişli koşullara yol açtı. S.13
17. Bu dönemde Türkiye'nin politikaları gericiydi ve Öcalan'ın tutuklanmasıyla bu uluslararası mesele dönüştü. S.14

Yazarların Bakış Açıları

Kürt kökeni ve milliyetçi görüşüne sahip olduğu için Türkiye demokrasisine, Türklerin Kürtlere yönelik politikalarına ve Kürtlerin genel olarak durumuna olumsuz bakmaktadır.

1. Yazara göre Türk siyasal sistemi, Kürt ve Kürdistan kelimeleri ders kitaplarından ve tarihi kitaplardan silmesiyle beraber, Kürt tarihin kültürel zenginliklerini kendi adına kaydederek, tarihi çarpıtarak, Kürt ve Kürdistan için dağ Türkleri gibi kelimeleri kullanarak, Uluslararası toplumun yukarıdaki şartları uygulamadaki ısrarı, yalnızca adaletsizliğin ortadan kaldırılması meselesini ele almamış ve gerçekte politik radikalizme ve toplumun ayrışmasına yol açmıştır. s.12
2. Kürtlere karşı Türk asimilasyon politikaları çeşitli şekillerde gerçekleştirildi: Zorunlu göçle, yatılı okullarla, kimliklerini inkâr eden Kürtlere ayrıcalıklar vererek, Kürt kızlarla evlenip Kürtçeye okuma ve yazma yasağı koyma Türklerine imtiyaz vermekle. s.149
3. Türklerin bir ulus devlet kurma çabaları, Kürt milletinin ve Kürt toprağının bölünmesi konusunda bir anlaşmadır. s.135
4. Türkiye Kürdistan İşçi Partisi'nin Türk devletine karşı savaş ilanı, Türkiye hükümetlerinin ulus devlete yönelik olumsuz politika ve eylemlerinin doğrudan bir sonucu olmuştur. s.13
5. Türkiye'nin Kürt ve Kürt krizlerine yönelik politikası inkâr siyasetidir. s.12
6. Yazar, Kürt milli hareketleri Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyetinin yanlış politikalarının bir sonucu olarak görmektedir. s.230
7. Kürt kaynaklarına atıfta bulunan yazar Kürdistan'ı daha geniş olarak görüyor.
8. GAP Planı, hükümetin Kürt ekonomisini yeniden canlandırma amacına göre değil, Kürtlerin daha fazla kontrol etmesine yönelik olarak tasarlanmıştır. s.174
9. Öcalan'a göre, Atatürk'ün benimsediği milliyetçilik, selefinden farklı ve daha tehlikelidir, çünkü tüm ulusları Türk soyunun kökeni olarak kabul etmiş ve Türk olmayı bir nimet olarak tanımlamış ve karşı akımları tamamen bastırmıştır. s.131
10. Öcalan'a atıfta bulunan yazar, bölgede meydana gelen olayları açıklamaya çalışmaktadır. s.116
11. Kürtçe günlük konuşmalar, Kürt gazetelerinin yayınlanması ve üniversitelerde Kürtçenin öğretilmesi konusundaki özgürlük, sorunun çözümünden değil, Özal'ın aynı zamanda yakınlaşma ve ulus oluşturma için stratejisinden kaynaklanıyordu. s.14

Vurgular

Yazar bilgileri aktarmakta, yorumlamakta, atıf yapmakta oldukça açıktır.

Eserin incelenmesi

Bu kitapta yazar Osmanlı, Atatürk, çok partili hayat ve nihayet İslamcılar döneminde Kürt ve Kürdistan diye bir kriz olduğunu ve Türk devletlerinin bu meseleye yönelik yaklaşımını ve davranışını jeopolitik açılarından ele almaktadır. İkinci bölümde Türkiye Kürdistanı'nın coğrafi olarak nerede yer almasını, ölçümünü, yeraltı ve yerüstü kaynaklarını, insani kaynaklarını soyunu, dilini dinin nüfusunu ve kültürel hayatına yönelik açıklamakta ve yorum yapmaktadır. Kürtlerin kim olduğu sorusuna, batılı ve doğulu ve özellikle Kürt yazarlara atıf ederek Aryayi, Pers ve Medlerin uzantısı olarak açıklamaktadır ve bazen de Kürtçeyi diğer dillerden bağımsız olan bir dil olduğunu savunmaktadır. Üçüncü bölümde Türk siyasi tarihini eskilerden itibaren anlatmaya çalışan yazar, Osmanlı Siyasetçilerin Kürt meselesine yönelik tutumunu ve politikasını açıklamaktadır. Yazara göre Osmanlılar Kürt halkını bir araç olarak kullanmaya karar vermişler ve onları ermeni katliamında kullanmışlar. Örneğin Hamidiye adlı bir ordunu Osmanlılar Ermenileri soykırım yapma amacıyla oluşturdular. Osmanlıların Osmanlılık ve İslamcı siyasetleri arkasında Kürdistan'ı işgal etmişler ve kendi güçlerini artmışlar. Jön Türkler döneminde Kürtler yine de aynı politikaya maruz kalmışlar. Jön Türkler Zorunlu göç ve asimilasyon siyasetleri ile Kürtleri bir millet olarak yok etmeye çaba sarf etmişler. Yazar Atatürk dönemin Kürt siyasi tarihinde en kirli olduğunu savunmaktadır. Bu dönemde Atatürk ulus devlet kurma ideolojisinin ve yöntemlerini kullanarak Kürtlerin dilini, dinini ve özgürlüklerini yasaklamış ve devlet bünyesinde ve parlamentoda bu engelleri yasa olarak geçirtmiştir. Yazar Özallın siyasetlerini Kürtlere yönelik olumlu bir şekilde algılamamış ve onu Kürt sorununun çözümünden ziyade Türkiye'nin Musul ve Kerkük'ü kendi topraklarına ilhak etme yönünde yorumlamıştır. Yazara göre Türkiye'nin doğuda ve güney doğuda ekonomik programları Kürtleri daha çok asimile etmek amacıyla yapılmaktadır. Yazar Erdoğan'ın siyasetlerini de olumlu olarak algılamıyor ve bu politikaları Özallın siyasetleri ve yöntemlerinin uzantısı olarak algılıyor.

Değerlendirme

Eleştirel ve milliyetçi bir yaklaşıma sahip olan yazar, Türkiye'nin çeşitli dönemlerde Kürtlere yönelik baskısını ve bu meselenin bir uluslararası jeopolitik krize dönüşme yorumu ortaya koymaktadır. Türkiye'ni baskıcı bir devlet olarak tanımlayan yazar Kürtlerin siyasal, toplumsal ve ekonomik açılardan zulme maruz kaldıklarını da savunmuştur. Kaynaklara baktığımızda yazar kendi görüşüne uygun olduğu kaynakları kullanmış ve bilimsel olarak farklı görüşleri

aktarmaktan vaz geçmiş. Sonuç itibariyle yazarın konu hakkında görüşü nerdeyse olumsuzdur ve Türkiye karşıtı sayılabilir.

9. Ahadi, Muhammed, Türkiye Ordusu Dönüşüm Sürecinde, Tahran: Merkez-i Amuzeşi ve Pejuheşi-i Şehid Sepehbod Sayyad Şirazi, 1394/2015.

Konu

Kitap, Türkiye'nin siyasi sisteminin kısaca tanıtımıyla başlamıştır. Daha sonra Türkiye'nin silahlı kuvvetlerinin tanıtımı yapılmış; ardından Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu sonrası silahlı kuvvetlerdeki değişimler, dönüşümler, ve yapılanmalar izah edilmiştir. Silahlı kuvvetlerin donanım kabiliyetleri ve teknoloji açısından yenileşmesi, örgütlenme ve yapılanmaları, savunma sanayii, demokratikleşme süreci, askeri darbeler, Türkiye'nin NATO üyeliği, Türkiye'nin Amerika ve İsrail'le ilişkileri kitapta ele alınan konulardır. Kitabın yazarı 2012 yılında Ankara'da İran Elçiliğinde diplomat olarak görev yapmıştır (s. 249).

İsmlendirmeler

Olumlu veya olumsuz isimlendirmeler araştırmada kullanılmamıştır.

Atfedilen Nitelikler

Türkiye, bir istikrar Adası olarak bölgenin merkezinde yerleşmiştir (s. 14).

Anayasa'nın 2. ve 4. maddelerinde garantiye alınan laiklik ilkesi, dikkatlice korunmaktadır (s. 14).

Türkiye vatandaşları, düşünce ve mezhebi inançlarında özgürler. Bu konu Türkiye'nin iç güvenliğinde büyük bir önem arz etmektedir (s. 14).

Türkiye savunma politikasında, Atatürk'ün "yurtta sulh cihanda sulh" ilkesine dayanarak bölgede ve dünyada yaşanan krizlere karşı tarafsız ve barışçıl bir yaklaşım sergilemeye çalışmaktadır (s. 15).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar Türkiye'nin bir devlet olarak gücü ve kabiliyetlerini değerlendirmede objektif olmayı nispi bir şekilde başarabilmiştir. Özellikle çalışmada kullanılan kaynakların ağırlıklı olarak Türkçe olması ve yazarın teknik konular hakkında İranlı okurlar için somut bilgiler vermeye çalışması yazarın tarafsız olmasına büyük katkısı olmuştur.

Türkiye’de siyasi sistem yasama, yürütme ve yargı erklerinin bağımsızlığı temeline dayalıdır ancak hükümet parlamentoda çoğunluğu kazanan parti tarafından kurulur ve bu parti başkanı, başbakan olur ve yürütme erkini başına geçer ve bu da pratikte yasama ve yürütmenin bağımsızlığını sorgulamaktadır (s. 4).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Mustafa Kemal’in liderliğinde kurulmasından sonra ordunun siyaset ve iktidar alanında aktif bir rolü olmuştur; parlamenter sistemlerde olduğu gibi meclisin esas rolü olmasına rağmen Anayasa’da ordunun siyasette müdahalesinin önü açıktır. İran’da İslami Devrim gerçekleşikten sonra Türkiye’ye de yansımaları olmuştur. Batılı devletler devrimci İslam’a karşı oldukları için orduyu harekete geçirerek 12 Eylül 1980 Darbesini gerçekleştirdiler (s. 86 ve 237). Sovyetler Birliği’nin çöküşü bu planın daha hızlandırılmasına neden oldu. Ancak bu darbeden sonra ordunun siyasete müdahalesi zayıflamaya başladı ve Amerika ılımlı İslamcılarını özellikle de AKP’yi desteklemekle ordunun nüfuzunu daha da düşürdü (s. 86).

Yazar Türkiye İsrail ilişkilerinden bahsederken, Türkiye’nin İsrail’le ilişkilerini sürdürmesinin Batı’nın Türkiye’den esirgediği askeri alandaki ileri teknolojiyi İsrail’den temin etmekten kaynaklandığını yazıyor. Bu arada Amerika, Türkiye’yi planlanmış bir şekilde İsrail’e yönlendirdiler. Kuzey Kıbrıs meselesi sonrası, Amerika Türkiye’ye karşı ambargo uyguladı ve bu da Türkiye’yi İsrail’e muhtaç etti (s. 284-285).

Yanlış bilgi veya saptırmalar

Batılı devletler devrimci İslam’a karşı oldukları için orduyu harekete geçirerek 12 Eylül 1980 Darbesini gerçekleştirdiler (s. 86 ve 237). Sovyetler Birliği’nin çöküşü bu planın daha hızlandırılmasına neden oldu. Ancak bu darbeden sonra ordunun siyasete müdahalesi zayıflamaya başladı ve Amerika ılımlı İslamcılarını özellikle de AKP’yi desteklemekle ordunun nüfuzunu daha da düşürdü (s. 86).

Niyet, İtham, Ders Çıkarma, Genel hükümler

Gündemde olan iddialardan bir başkası da İsrail istihbaratının Türkiye üzerinden ve Ankara merkezinden İran’ın nükleer faaliyetlerini izlemesidir (s. 287). İran kaynakları, İran’da öldürülen iki nükleer fizikçinin ölümünden MOSSAD’ın sorumlu olduğunu düşünüyor ve İran’ın nükleer faaliyetleriyle ilgili terör operasyonun bu merkezle bağlı olduğunu düşünüyorlar (s. 288). Ayrıca yazara göre İsrail’in Türkiye hava sahasını kullanarak Suriye’ye karşı operasyon yapması İran için de bir tehdit oluşturmaktadır (s. 289). Ancak yazara göre belgeler Türkiye-İsrail istihbaratlarının işbirliğinin 2009 yılından itibaren Erdoğan hükümeti tarafından eleştirildiğini ve durdurulduğunu göstermektedir (s. 290).

Örtük Mesajlar

Yazar Türkiye'nin Amerika'nın çizgilerini aşma gücünden yoksun olduğunu ve bu konuda yüksek bir bedel ödemeye hazır olmadığını beyan etmeye çalışmıştır. Türkiye'de savunma sanayisinin üst düzey yöneticilerinin biri 2012 yılında Ankara'daki İran Elçiliği diplomatlarından olan kitabın yazarıyla bir konuşmasında şirketinin İran'la işbirliği yapmakta sınırlamalarından bahsetmiştir; İran'la işbirliği yapılırsa Amerika istediği zaman hemen bu şirketi çökertebilir. İran'a uygulanan yaptırımlar Güvenlik Konseyi tarafından değil de Amerika tarafından uygulanmaktadır. Uluslararası piyasalarda Amerika'nın belirleyici olması Türk şirketlerini İran'la ekonomik ilişkileri daha çok geliştirdiği durumda zor bir duruma sürükler. (s. 249). Bu yönetici sözlerinin devamında şöyle bir açıklama yapmıştır: "Türkiye'nin durumu İran'dan çok farklıdır ve İranlı yetkililer bağımsızca karar alabilir ancak Türkiye yetkilileri böyle bir imkândan yoksunlar. Ben gerçekten Ahmedinejad beyi çok seviyorum ve onun büyük bir güvenle söylediği sözleri söylemeye hiçbir ülkenin gücü yetmez ve bu bizim için bir gerçektir" (s. 250).

Değerlendirme

Kitapta birçok yerde siyasi sistemden bahsedilirken laik sözcüğü yerine seküler sözcüğü kullanılmıştır.

Metin içinde genel olarak kaynak gösterilmemiştir. Bazen gazeteler kaynak gösterilmiş olsa da yayın tarihi verilmemiştir. Kitabın kaynakçasını Türkiye'de yayınlanan gazeteler ve internet siteleri oluşturmuştur (s. 299).

10. Cenabi, Suruş, Türkiye'de İlimli İslamcılar, Tahran, Müessese-i Mütalaat ve Tahkikat-ı Endişesazan-ı Nur Yayınları, 1384/2005

Konu

Kitap esas olarak Türkiye'deki ilimli İslami eğilimleri olan siyasi akımın üzerine odaklanmıştır. Türkiye'de ilimli bu partilerin siyasi sistem içinde demokratik araçları kullanarak Türkiye siyaset sahnesinde siyasi gücü nasıl eline alabildiğini ve tutabildiğini anlatmaya çalışıyor. Kitabın yazarına göre Türkiye'de siyasi gücü elde etmedeki İslamcılarının başarısı tüm İslami hareketlerin dikkate alması gereken bir tecrübedir. Türkiye'de İslamcılar laiklerle itilaf hükümetinde yer alarak yıllarca peşinde oldukları konuma varmayı başardılar; oysaki diğer Müslüman ülkelerde İslami kesim siyaset sahnesine girmeği başaramadı. İslami kesimin sadece Türkiye'deki İslami gruplar için bir tartışma ve ders çıkarma meselesi ve konusu değildir; aynı zamanda İslami hareketler üzerinde odaklananlar için de bir tartışma ve öğrenme alanı sünüyor. Yazar Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü sonrası Türkiye'de İslam'ın

toplumsal alandan silinmesini gözden geçirdikten sonra Türkiye'nin demokratik sürecine Refah Partisi ve sonralar Fazilet Partisi şeklinde katılarak İslami hareketlerin yeniden örgütlenmesini değerlendirmek niyetindedir.

İsimlendirmeler

- Faşist Kemalistler

Atatürk acımasız bir şekilde ve askeri gücü arkasına alarak kendi siyasi otoritesini uygulamaya çalışmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra zayıf bir demokrasi ortaya çıkmıştır. Kürt'lerin toplu bir şekilde katledilmesi faşist Kemalistlerin şiddet ve kinciliğinin tezahürüydü. Türkiye cumhuriyetinin ilk günlerinden itibaren Kürt'lerin yok edilmesi başlamıştır. s. 88

- Türkiye'nin Pantürkist siyaseti

Erbakan kendisini ve partisini Türkiye'de laik sistemin ve Pantürkizm'in garantörü olarak görüyordu. (s.89)

Atfedilen Nitelikler

Atatürk milletin dini duygularını sömürerek Yunanistan'ı yendikten sonra İslam'dan geri kalan ne varsa silmeye çalıştı. Hilafeti ortadan kaldırdı; türbanı yasakladı; takvimi ve çalışma günlerini değiştirdi; ülkenin resmî alfabesini Arap harflerinden Latinceye değiştirdi; İslam yasaklanmadı, ancak toplumun dikkat merkezinden uzak tutuldu. Oluşan yeni ortamda yeni Türkiye Cumhuriyeti Atatürk'ün kişisel görüşüne göre şekillenmiştir. Atatürk kendisi için bir soy ismi belirlemiştir. Atatürk soy isminin seçilmesi yeni kurulan ülkenin onun kişisel felsefesinin temelinde olduğuna işaret ediyordu. (s. 11)

Laikler Türkiye Cumhuriyetinin oluşumunun ve reformlarının başlangıcından itibaren Türkiye'de din eğitimini Türkiye toplumundan kaldırmak istemişlerdir. Yazara göre İran'daki temel kaygı İslami temeller üzerine kurulu bir eğitim sisteminin doğru düzgün çalışmasıysa, aksine Türkiye'de siyasi sistem gençlerin İslami öğretilerle tanışmasından kaygılıdır. (s. 41)

Bugün İslamcılar kendilerini büyük firmaların bünyesinde yerleştirip ve İslam adı altında komşu, Batı, ve özellikle Avrupa Birliği ülkeleriyle çok karlı bir ticaret yapmaktadırlar. (s. 43)

1994'te belediye seçimlerinde başarıları olan Refah Partisi belediye sistemindeki rüşveti ve yolsuzlukları kaldırmakla İslami usulleri de göz önünde bulundurmuştur. (s.51)

Erbakan kendini ılımlı İslamcı olarak göstermeye çaba göstermiş ve eşzamanlı olarak Batı'yla ve İslam dünyasıyla ülke ilişkilerini geliştirmiştir. (s.56)

Milli Güvenlik Konseyi kendini cumhuriyetin koruyucusu olarak görüyor ve Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını tehdit eden iki esas unsurun yani İslamcıları ve Kürt'leri ortadan kaldırmakla kendini yükümlü görüyor. (s. 63)

Türkiye iki kimliği olan bir ülkedir. Onun bir kimliğinin kökü İslam ve büyük bir uygarlıktadır ve geçmişte İslami bir yönetimle onu elde etmişti. Diğer taraftan laiklerin onun için oluşturduğu modern bir kimliktir. Bu ikilem ve çelişki Türk toplumunun yaşamının tüm boyutlarında göze çarpmaktadır. (s. 101)

Argümantasyon Teknikleri

Yazar iddialarını kanıtlamak ve haklı göstermek için Türkiye'deki İslami hareketleri ele almaya çalışmıştır. Eserde kullanılan kaynaklar genelde Türkçedir; ayrıca Farsça ve İngilizce kaynaklara da başvurulmuştur. Yazar ilk baştan kendi ideolojik eğilimlerini belli ederek konuyu ele alma sebebini Türkiye'deki İslami hareketin iktidar olma uğrunda verdiği mücadelenin deneyimlerinden diğer ülkelerdeki İslami hareketlerin yararlanması olduğunu ifade etmiştir.

Batı esas alınarak başlatılan yenilikçilik ve modernleşme sonucunda ortaya çıkan kimlik krizi, ekonomik krizler, Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası İslami olmayan ideolojilere güvenin azalması, İran devrimi, Arap milliyetçiliğinin zayıflaması İslami hareketlerin yükselişinde önemli faktörler olmuştur. Türkiye toplumu da yüzde 98 Müslüman nüfusuyla bu kuraldan istisna olmamıştır. (s. 22)

Refah Partisi yoksul Müslüman kesimi aşağılayan baskıcı rejimi eleştirerek İslam'ı bir çıkış yolu olarak savunuyordu. (s. 26)

Nakşibendiler 80'lerde Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'ni desteklediler. Özal ve onun bakanlarından birkaçı Nakşibendilerle yakın ilişkileri vardı. Refah Partisi kurulduktan sonra Nakşibendi grupları Refah'ı desteklediler; ancak seksenlerin sonunda Erbakan'la aralarında mesafe olduğu için Anavatan ve Doğru Yol Partisi'ne destek verdiler. (s. 32)

Refah Partisi ve İslamcılar diğer partilerin mali yolsuzluklara bulaştığı ve isimlerinin çeşitli skandallara karıştığı zaman kendilerini temiz göstermeyi başardılar. Ancak daha sonra Refah Partisi'nin Bosna savaşının mağdurları için yapılan yardımların bir kısmından yararlandığı ve Doğru Yol Partisi'yle itilafta olması ve Çiller'in mali yolsuzluğa karıştığı meselesini ele almayacağına dair uzlaşmacı tavrı Refah Partisi'nin imajına halkın gözünde performansına gölge düşürmüştür. (s. 43)

Ekonomik faaliyetlere dahil olan İslami kesim MÜSİAD isimli bir topluluk oluşturarak hükümetin karar alma mekanizmaları üzerinde kendi etkilerini uygulamak niyetindeydiler. (s. 43)

İslamcı belediyelerin kent yönetimini ele aldıktan sonra kayda değer başarıları onların iyi hizmet verme ve yolsuzlukları kaldırma sloganlarıyla uyumlu idi. (s. 49)

İslamcı belediyeler görevi devraldıktan sonra ulaşım, içme suyu, çevre kirliliği, yakıt sorunu, idari yolsuzluklar, rüşvet, gıda fiyatlarının artışı gibi sorunların üstesinden gelmeyi başarmışlardır. (s. 50)

İslamcı belediyeler İslam çerçevesinde kalıcı kültürel değişiklikler yapma niyetindeydiler. Onların belediye seçimlerini kazandıkları kentlerde alkollü içecekler yasaklanmış ve alkollü içecekler satan restoran ve marketlerin faaliyetlerine izin verilmemeye çalışılıyordu. Ahlak dışı örneklerini ortadan kaldırmak ve fuhuş evlerini kapatmak İslamcı belediyelerinin iki esas sloganıydı. Bazı İslamcı belediyeler televizyon ve radyoda bazı norm dışı programların yayınlanmasını engellemeye çalışıyorlardı. Erzurum ve İzmir gibi büyük kentlerde kadın iç çamaşırlarının halka açık yerlerde satılması yasaklandı. (s. 52)

Sincan Belediyesi'nin Kudüs için düzenlediği programda, İran Ankara Büyükelçisi Muhammed Rıza Bakeri konuşmasında Türkiye'de İslami ilkelerin hayata geçirilmesini talep etti. Bu program orduyla Refah Partisi arasındaki keşmekeşin daha da büyümesine neden oldu.

İç siyasette Refah Partisi'nin en önemli başarılarından biri Tansu Çiller liderliğindeki Doğru Yol Partisi'yle itilaf yapmasıydı. Bu itilaf laik partilerle İslamcı partiler arasında bir türlü gerçekleşemeyen işbirliğin yolunu açarak demokratik bir şekilde güç paylaşımını mümkün kıldı. (s. 53)

Refah Partisi'nin dış siyaseti İslami ülkelerin liderliğini kazanmaktı. Erbakan konuşmalarında İsrail'le olan ilişkileri eleştirerek Amerika'nın Türkiye'deki hedeflerine göre kuşkuluydu. Ancak, Erbakan kendi hükümetinin iktidar olduğu dönemde Batı devletleri ve İsrail'le husumetini gösteren hiçbir şey yapmadı. (s. 55)

Bu deneyimli siyasetçi Türkiye siyasetinin tüm gerçeklerine vakıf olduğu için ve Refah Partisi'nin tek başına iktidar olmadığı gerekçesiyle Türkiye'nin dış siyasetinde özellikle Amerika ve İsrail'e karşı bir engel oluşturmaz. Onun bu işi İslami ülkeler ve İslamcı hareketlerin eleştirilerine neden olsa da Türkiye dışında onun uluslararası itibar ve meşruiyetini yükseltti. (s. 55)

1997 Nisan'ının sonunda, ordunun karşı istihbarat birimi milli güvenlikle ilgili düzenlediği bir raporda ilk defa irticai eğilimlerin (İslamcılığı) Türkiye'nin ulusal güvenliğine büyük tehlike arz ettiğini bildiriyordu; rapor ayrıca tehlike açısından PKK'nın faaliyetlerine ikinci önemde yer vermiştir. Önceliklerin değişmesi ordunun İslamcılarla bir çatışmaya hazır olduğunu gösteriyordu. (s. 60)

Askerlerin Refah'ın dağılmasında iki yorumu vardı: partiyi kapatmayı barışçıl bir şekilde kabul eder ve yeniden yapılanma yoluna gider veya partinin bazı üyelerinin söylediği gibi şiddet yoluna başvurur. İkinci yola başvurulduğunda askerlerin askeri darbe yapmasının bahanesini oluştururlar. (s. 74)

Milliyetçi Hareket Partisi aşırı milliyetçi eğilimleri ile tanınıyor. Bir zamanlar partinin bir kolu olan "Bozkurt'lar" ölüm alayı oluşturmuş ve aydınlarla Kürt hareketinin eylemcilerinin ölümlerinden sorumluydular. Milliyetçi Hareket Partisi'nin iktidar olması Aleviler için de iyi bir haber değildi. Çünkü onlar Bozkurtların Maraş'ta ve Sivas'ta defalarca barbarca katliamlarını unutmamışlardı. (s. 80)

Türkiye'de askerler tarafından demokrasinin bastırılması Batılı toplumların ve Amerika'nın desteğiyle olduğu görülmektedir. Amerika'nın askerlere Türk İslamcılarının iktidardan uzaklaştırmasına destek olması Amerika'nın bölge ve dünya genelinde İslamcılarını güçten uzak tutma çabaları içinde olduğunun bir göstergesi gibi sayılabilir. (s. 88)

Refah Partisi 16 Ocak 1998'de resmî bir şekilde kapatıldı. Ancak pratikte onun kapatılışı 1996 sonbaharının sonunda yani Erbakan-Çiller arasındaki itilafından 5 veya 6 ay sonra başladı. Erbakan kazandıktan sonra ılımlı bir konuşma yapmıştır. Erbakan kendisini ve partisini Türkiye'de laik sistemin ve Pantürkizm'in garantörü olarak görüyordu. Erbakan ayrıca kendi hükümetinin Türkiye'nin Batı'ya olan borçlarını ödenmesinde yükümlü olduğunu görüyor ve söylüyordu. Erbakan laikleri kaygılandırarak eylemlere dâhil olmaktan kaçındı. (s. 89)

Refah Partisi'nin oluşumundan itibaren iktidara gelişine dek sergilediği performansı Türkiye'de İslami hareketin demokrasiye bağlılığının bir göstergesi olmuştur. Bu bağlılık Mısır ve Cezayir'de yaşananların tekrarlanmasını önlemiştir. (s. 92)

Siyasal İslam muhalefet konumundan iktidar konumuna gelmek istiyorsa hayır söylemek yerine evet demeyi de öğrenmelidir ve siyasi güçlerle yapıcı bir ittifak içinde olmalıdır. (s. 98)

İnsanları Yönlendirme

Atatürk "acımasız" bir şekilde ve askeri gücü arkasına alarak kendi siyasi otoritesini uygulamaya çalışmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra zayıf bir demokrasi ortaya çıkmıştır.

Kürtlerin toplu bir şekilde katledilmesi faşist Kemalistlerin şiddet ve kinciliğinin tezahürüydü. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerinden itibaren Kürtlerin "yok edilmesi" başlamıştır. (s. 88)

Erbakan kendisini ve partisini Türkiye'de laik sistemin ve Pantürkizm'in garantörü olarak görüyordu. Erbakan ayrıca kendi hükümetinin Türkiye'nin Batı'ya olan borçlarını ödenmesinde yükümlü olduğunu görüyor ve söylüyordu. Erbakan laikleri kaygılandırarak eylemlere dâhil olmaktan kaçındı. (s. 89)

Değerlendirme

Dini bir bakış açısına sahip olan yazar, Türkiye'de İslami kesimin laikler tarafından siyasetin dışında tutulmalarını anlattıktan sonra Erbakan liderliğinde İslami hareket başarılı bir şekilde resmi siyasetin parçası olmayı başarmıştır. Türkiye'de Erbakan liderliğinde verilen siyasi mücadele diğer Müslüman ülkelerdeki İslami ve muhafazakâr hareketler için de öğretici bir hareket olmalıdır.

11. Bedrhani, Ali, Türkiye, Demokrasi ve Kürtler. Hamida Yayınları, Tahran. 2001

Konu

Yazar kitapta Türkiye'de Kürt sorununu ele almıştır. Yazar meşru müdafaa kavramına istinat ederek PKK'nin terör eylemlerini ve sebebiyet verdiği şiddet olaylarını haklı ve gerekli göstermeye çalışmıştır. Kitapta yazar "Osmanlı'nın sömürsü altında olan halklar emperyalistlere dönüşerek Kürt halkını sömürmüştür" iddiasından hareketle okur nezdinde bölgede diğer etnik gruplar hakkında olumsuz duyguları geliştirmekten kaçınmamıştır. Yazar PKK'nın emperyalist karşıtı, özgürlükçü ve barış yanlısı bir siyasi parti olduğunu vurgulayarak terörün barış ve özgürlük uğrunda mücadelelerde doğru ve gerekli bir yöntem olduğunun altını çizmiştir. Yazar Türkiye siyasi sistemini Ortadoğu'daki gaddar rejimlerle aynı kefeye koyarak Türkiye'ye karşı yer yer açık yer yer de gizli nefret hissini okura aşılacak istemiştir.

İsimlendirmeler

- Emperyalist Osmanlı halifeleri (s. 20)
- Irkçı Osmanlı halifeleri (s. 20)
- Emperyalist Laik Atatürk (s. 20)
- Irkçı Laik Atatürk (s. 20)

Günümüzde Müslüman milletleri yönetenler kendilerini İslam dininin destekleyicisi olarak tanıtır; ancak itirazda bulunanları en acımasız politikalarla bastırmaktadırlar. Osmanlı

halifeleri, Laik Atatürkler, Saddamlar, Mısır'da ve Cezayir'dekiler kendi halkını emperyalist ve ırkçı duyguları yüzünden katletmişler. (s. 20)

- Türk şovenistler

Eski İran uygarlığının, dilinin ve tarihi kimliğinin bir parçası olan Mad İmparatorluğu bugünkü Kürt kavminin kimlik belgesidir. Türk şovenistleri gerçekdışı iddialarıyla Kürt uygarlığı ve kültürünün köklerini keserek ve Kürtlerin kimliksiz olduğunu göstermeye ve onları yok etmeye çalışıyor. S.59

- Türkiye'nin ırkçı milli marşı

Kürt gençleri her sabah okulda Türkiye'nin ırkçı milli marşını okumak zorundalar. s.63

- Kürdistan

Atatürk ayaklanma bahanesiyle Kürdistan'da etnik bir soykırım gerçekleştirmiş ve sonralar şöyle bir itirafta bulunmuştur: biz Kürt halkını Dersim'de gömdük; Türkler onların ürünlerinden yararlanması için üzerlerine toprak atıp ve buğday tohumu serptik. S. 65

Ararat ve Dersim (s.65)

Argümantasyon Teknikleri

Son iki asırda, dünya emperyalizmi Kürt halkını kendi pençesinde esir etmiş ve onları temel haklarına erişmekten alıkoymuştur. Emperyalizmin çabası her zaman Kürt ulusunu ve Kürdistan'ı parçalamak olmuştur. Bu çaba 20. Yüzyılda sonuç vermiş ve Kürt halkı farklı ülkelerde dağılmış bir durumdadır. (s. 25)

Kürdistan bölgesi zengin petrol ve gaz kaynakları nedeniyle yabancıların sömürüsü altındadır. (s. 31)

Kürt milleti Osmanlı tahakkümü altında yaşayan halklardan biri olarak her zaman insani, milli ve kültürel haklarından mahrum bırakılmıştır. Osmanlı devlet adamları onları farklı siyasetlerle sessizlik hisarının içine alarak yönetmeyi başarmışlardı. Bu siyasetler Ortadoğu'da Kürt sorununu ortaya çıkarmıştır. (s.31)

Molla Mustafa Barzani kendi başarılarına aldandı; Cezayir Anlaşması neticesinde İran şahı Amerika'yla anlaşığı için Barzani hareketi yenilgiye uğradı. Emperyalizm özgürlük sloganı altında Barzani ayaklanmasını destekliyordu. Ayaklanma silah ve mali açıdan İran'dan ve Amerika'dan destek alıyordu. Bu destekler Irak'ta sosyalizm etkisine son vermek için yapılıyordu. (s.38)

Osmanlı devletinin Kürt hareketlerini bastırmak için kullandığı bir diğer yöntem, büyük toprak ağalarına destek olmasıydı. Osmanlılar Kürt feodallerini desteklemekle halkın onlar tarafından sömürülmesine sebep oldular. (s.43)

Hamidiye alayları sultan Abdülhamit tarafından Kürtler arasında nifak ve tefrike oluşturmak için oluşturuldu. Kiralık askerlerden, feodallerden ve gönüllü olarak kendini Osmanlılara teslim edenlerden oluşan Hamidiye Alayı kendi halkının düşmanlarına hizmet ettiler. (s.43)

Osmanlı devleti feodalist düşünceleriyle Kürt milletinin fikri ilerlemesini önlemek için Kürdistan'da feodalizmi yarattı (s.44).

Birinci Dünya Savaşı milletlerin bağımsızlık savaşıydı. Lübnan, Irak, Suriye, Kuveyt, Mısır bağımsız olup kendi ülkelerini kurdular. Savaşta galip olan Fransa, Rusya ve İngiltere bağımsızlık mücadelesi veren milletler arasında tek bir milleti rekabetten alkoydular ve onlar hakkında büyük bir cefa yaptılar. (s.49.)

Sömürü altında olan milletlerin hepsi bir şekilde kendi hedeflerine ulaştı; ancak egemen güçler Kürt halkını kendi siyasetleri doğrultusunda dört ülke arasında böldüler. (s.50)

Araplar Kürt halkı kadar acı yaşamışlardı. Onlar bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini elde ettiler. Ancak Kürt halkının acı, kıyım ve bedbahtlıktan başka bir nasibi olmadı. Osmanlı'nın sömürüsü altında olan halklar emperyalistlere dönüşerek Kürt halkını sömürdüler. (s.52)

Osmanlı'nın çöküşü sonrası Türkiye Cumhuriyeti Genç Türkler devrimiyle ve Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde kurulmuştur. Mustafa Kemal birlik ve kardeşlik sloganlarıyla Kürtleri aldatmayı başardı. Kürtlerin Genç Türklerin saflarına katılmasıyla Türkler savaşı kazandılar. (s.55)

Kürt halkı bir meta gibi İngiltere ve Türkiye arasında alınıp satıldı. Sevr Antlaşması dikkate alınmayarak Kürt halkının bağımsızlığı resmiyete tanınmadı. Sevr Antlaşması uluslararası anlaşmalarda Kürt halkının haklarını resmiyete tanıyan tek anlaşmaydı. Lozan Antlaşması dünya güçlerinin Kürt halkına karşı ihanetinin senedidir. Lozan Antlaşması'na göre Kürt halkının uluslararası hiçbir hakkı olmadı; Genç Türklerin yanında yer alarak verilen savaş ve mücadelenin acıdan ve hüzünden başka Kürtler için hiçbir sonucu ve getirisi olmadı. Türkiye Cumhuriyeti iki kardeş olan Kürt ve Türk halkının ortak çabasının sonucuydu. Ancak devrim sonrası siyasi aşırıya kaçmalar bu kardeşliği bir tarihi kine dönüştürdü. (s.56)

Mustafa Kemal cumhuriyetin kuruluşundan sonra gerçek yüzünü göstermeye başladı. Onun ilk baştaki kardeşlik ve eşitlik sloganları Türk milliyetçiliği ve Panturanizm'le yer değiştirdi. Kürtler ve Ermeniler, Panturanizm fikrinin gerçekleşmesinin önünü kesen engeller idi. (s.56)

Kemalizm döneminde devletin baskısı ve zulümleri nedeniyle Kürtler tarafından birçok ayaklanma ve protestolar gerçekleştirilmiştir ancak Atatürk ve onun askerleri kendine özgü yöntemlerle ayaklanmaların tamamını bastırmakla yanıt vermişlerdi. Ararat ve Dersim ayaklanmasında Kemalist Türkler tarafından en büyük cinayetlerin yapıldığına tanık olduk. Binlerce Kürt, Türk askerlerinin kuşatmasına alındılar. Dersim ayaklanmasının başlangıcında Kürtler Atatürk askerlerine ağır darbeler indirdi ama çok geçmeden Kemalizm rejimi ileri silahlar kullanmakla ve emperyalistlerin desteğiyle ayaklananları kuşatmalarına alıp ve gelecek kuşaklara ders olsun diye kanlı bir öğ aldılar. (s.65)

Öcalan, sosyalizm ideolojisine dayanan özgürlük ve insan haklarına saygı duyan bir devrimin Türkiye’de gerçekleşmesini istiyordu. (s.70)

PKK’nin milli mücadelede esas ideali özgürlük, demokrasi ve bir demokratik Türkiye kurmaktır. Feodal bir düzenin yerine geçen burjuvazi düzenden dolayı, Kürtlerin devrimci hareketinde sosyalisti fikirler esas alındı. (s.72)

Öcalan kendi mücadelesini insanlık ve Ortadoğu halkına hizmet esasları üzerine kurmuştur. Türkiye’de insanlığın aşağılandığı, mahkûm bir durumda olduğu ve en alt seviyeye indiği için mücadelesini bu topraktan başlatmıştı. (s.73)

Emperyalist ve Siyonist İsrail rejimi Türkiye’ye kredi vermek ve silah satmakla Kürt ve Türk milletinin özgürlükçü hareketini yok etmeye çalışmıştır. (s.73)

Bu hareket Filistin halkının mücadelesine destek olmaya devam etti. PKK’nın birçok gerillası Lübnan ve Filistin halkıyla birlikte İsraililere karşı mücadele etmiştir ve birçok kişi bu mücadelede kendini feda etmiş ve şehit düşmüştür. (s. 75)

Türk siyasetçileri hiçbir zaman PKK’yı bir siyasi parti olarak kabul etmediler ve siyasi partilerin tüm çabaları bu milli hareketin yok olması doğrultusunda olmuştur. (s.75)

Kürt halkı kendi durumundan memnun olmadığı için meşru müdafaa hakkını kullanmak zorunda kalmıştır; bu da Türkiye’nin ekonomik ve dış siyasetinin temellerini sarsmıştır. (s. 81)

Kürtler farklı ülkelere sürgün edildikleri yüzünden farklı kültürleri görme şansları olmuştur. Kürtler kendi kültürel seviyelerini yükselterek Avrupa’da her türlü şiddete karşı koymaya hazırdırlar. (s.88)

Dünyada iki tür terör vardır: 1. Devlet kendi muhaliflerini ortadan kaldırmak için tevessül ettiği “devlet terörü”. 2- Toplum içinde farklı sınıfların ve çeşitli grupların kendi hedeflerini gerçekleştirmek için bir araç olarak kullandığı “örgütlü terör”. Kürt halkı terörist ise o zaman

Gandi, Mandella, Zapata, Ömer Muhtar ve İmam Hümeyni gibi özgürlük uğrunda mücadele verenler nedir?

Atfedilen Nitelikler

İslami toprakların büyük bir kısmına hükmeden ve kendini Müslümanların halifesi olarak tanıtan Osmanlı sultanları Cengiz Han ve Napolyon gibi imparatorlardan ve Hitler ve Mussolini gibi faşistlerden de ileriye giderek kısa sürede bir milyondan fazla Ermeni'yi katletmişlerdi. Kürtler de Ermenilerden sonra Osmanlıların ırkçı ve insani olmayan fikirlerinin kurbanı oldular. (s. 20)

Osmanlı hakimleri Kürtlerin insani taleplerini dikkate almayarak onların her itirazını sert bir şekilde bastırmış ve Kürt kültürünü ve dilini yasaklayarak Türk dili ve kültürünü onlara dayattılar. (s.32)

Eski İran uygarlığının, dilinin ve tarihi kimliğinin bir parçası olan Mad İmparatorluğu bugünkü Kürt kavminin kimlik belgesidir. Türk şovenistler gerçekdışı iddialarla ve Kürt uygarlığı ve kültürünün köklerini kesmekle Kürtlerin kimliksiz olduğunu göstermeye ve onları yok etmeye çalışıyor. (s.59)

Türkiye'de Kürt ve Türk halkı egemen sistem tarafından onlara dayatılan bir insani faciayla karşı karşıyaydı. Türkiye'de askeri devlet siyasi baskılar, terör ve katliamla halkı korku içinde yaşatmıştır ve kapitalizm ilkelerine uyararak halkı kendi ahlaki ve dini ilkelerini değiştirmeye mecbur etmiştir. (s. 71)

PKK her zaman insanlık kavramına kendi hedeflerinde önem vermiş ve kendinden yabancılaşmayla bireyselliğe karşı olmuştur. Özgürlük ve kadın haklarına önem vermek onların programında ciddi bir yeri olmuştur. Kültürel miras ve çevreyi korumak Kürtler için önemli olmuştur. (s. 71)

Türkiye devletinin ekonomik temellerini sarsmak için PKK partisinin başkanı açık bir şekilde şöyle bir uyarıda bulunmuştur: "bizim rızamız olmadan burada hiçbir petrol boru hattı çekilmeyecektir ve öyle olduğu takdirde ondan yararlanmak mümkün olmayacaktır."

PKK'nin milli mücadelede esas ideali özgürlük, demokrasi, ve bir demokratik Türkiye'yi kurmaktır. Feodal bir düzenin yerine geçen burjuvazi düzenden dolayı Kürtlerin devriminde sosyalisti fikirler esas alındı. (s.72)

PKK Türkiye'de demokrasi ve özgürlük sloganıyla büyük bir mücadele başlatmış ve Türk halkını generallerin düzeninden ve diktatörlükten kurtarmak için kendi sıralarına dahil etmiştir. (s.73)

Tarafgirlik

PKK Türkiye'nin son yüzyılının en önemli devrimci örgütüdür. Onun esasları Kürt ve Türk halkının haklarına saygı ve değer vermek ve sloganı kardeşlik ve eşitlik. (s.70)

70'lerdeki PKK ve Kürt hareketi geçmişteki Kürt hareketlerinin hatalarını göz önünde bulundurdular. PKK mali, askeri vd. işler açısından bağımsız hareket etmeye çalışıyordu. Kendi halkının mali ve askeri desteklerine yetinerek ve hiçbir yabancı destek olmadan kendi mücadelesini ileri götürmeye çalışıyordu. (s.71)

PKK Türkiye'de demokrasi ve özgürlük sloganıyla büyük bir mücadele başlatmış ve Türk halkını generallerin düzeninden ve diktatörlükten kurtulmaları için kendi saflarına dâhil etmiştir. (s.73)

İslami toprakların büyük bir kısmına hükmeden ve kendini Müslümanların halifesi olarak tanıtan Osmanlı sultanları Cengiz han ve Napolyon gibi imparatorlardan, Hitler ve Mussolini gibi faşistlerden de ileriye giderek kısa sürede bir milyondan fazla Ermeni'yi katletmişlerdi. Kürtler de Ermenilerden sonra Osmanlıların ırkçı ve insani olmayan fikirlerinin kurbanı oldular. (s. 20)

Osmanlı devleti insan karşıtı düşüncelerini gerçekleştirmek için Türk olmayan etnik grupları bastırmakla tarihte en büyük cinayetleri ve soykırımları yaşamıştır. Şili'de Pinochet gibi bir diktatör tarafından yapılanlar ile Osmanlı ve Kemalistler tarafından Ermeniler ve Kürtler hakkında yapılanlar günümüz dünyasının yenice farkında olduğu cinayetlerdir. (s. 20)

Osmanlılar soykırım hedefiyle Ermeni kadın ve çocukları gruplar halinde kışın soğuşunda Van Gölü'ne gönderiyorlardı. Onları teknelerle taşıyorlardı. Ellerini bağlayıp ve ağlamalarına aldırış etmeden acımasızca onları denize atıyorlardı. Kadınların ve çocukların feryatları onların acımasız yüreklerinde bir etkisi olmamıştır. (s.24)

Osmanlıların yaptıklarını Kemalistler Mustafa Kemal önderliğinde yapıyorlardı. Onlar büyük nefretle ermeni gençlerini canlı canlı gömüyorlardı. Silah taşıma gücü olan kişilerin omuzlarını delip derilerini bıçakla çiziyorlarmış ve ateşte yakıyorlarmış. Böylelikle onlar Kürtler ve Ermeniler karşısında tarihin en vahşi cinayetlerini işlemişti. (s. 24)

Osmanlı İmparatorluğu 1915'de Ermenilerin katliamı için geniş bir operasyon başlattı. Bir milyondan fazla insan katliam sırasında öldürüldü. (s. 24)

İrkçı Panturanizm ve bozkurtlar ideolojisinin kurucusu Ziya Gökalp'tı. O, rakibe yaramak için kendi Kürt kökenine ihanet etmiştir. S. 56

Ermeniler Osmanlının ilk başlarından saldırı ve baskı altındalardı. Kemalizm döneminde onların katliamı başka bir şekil almıştır. 1921'den 1941'e kadar onlar her gün Osmanlı ve Kemalistler tarafından vahşi kıyıma uğruyorlardı. (s.57)

Mustafa Kemal kendi ırkçı hedeflerine varmak için acımasız bir şekilde Kürt ve Ermeni milletlerine katliam yaptı ve bu katliamları ve cinayetleri sayesinde Atatürk lakabını aldı. Böylelikle Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti'ne hizmetleri onların köylerinin ve kentlerinin harabeye dönüşmesiyle karşılık buldu. (s.57)

Atatürk ulu Türk sloganıyla Kürtlerin yok edilmesi uğruna çok çaba harcadı ve kendi ismini tarihteki kan dökenler arasında birinciye çıkardı. (s.57)

Atatürk döneminde Kürt köylüler ve hayvancıları kendi ürünlerini satmak için kente gittiklerinde konuştukları her Türkçe olmayan kelime için ceza ödemek ve bazen de kırbaçlanmak zorunda kalıyorlardı. Köylüler bazen eli boş köylerine dönmek zorundaydılar, çünkü ürünlerinin tümünü ceza olarak devlet memurlarına vermek zorundaydılar. (s. 58)

İster Osmanlı sultanları olsun ister bugünkü Türkiye yönetenleri olsun, Kürtleri yaşam sahnesinden silmeyi Kürtlerden kurtulmanın tek yolu olarak görmüşlerdi. Güya Kıyım ve katliam bir suçsuz halkın yönetilmesi için en uygun yol olarak görülmüştür. (s.64)

Askerler Kürt gençleri canlı canlı ormanlarda yakıyorlardı; Kürt aydınlarını değersiz eşya gibi çuvala koyup nehre bırakıyorlardı. Kendi canlarını kurtarmak için mağaralara sığınan kadın ve çocuklar yakılıyordu. Şimdi bu mağaralar kutsal mekanlara dönüşmüştür. Kadınlar ve kızların çoğu kendi haysiyetlerini korumak için kendilerini nehre atıp boğuluyorlardı. (s.65)

Atatürk ayaklanma bahanesiyle Kürdistan'da etnik bir soykırım gerçekleştirmiştir. Sonralar şöyle bir itirafta bulunmuştur ki biz Kürt halkını Dersim'de gömdük; Türklerin ürünlerinden yararlanması için üzerlerine toprak atıp ve buğday tohumu serptik. (s.65)

Atatürk emperyalist siyasetler doğrultusunda cesaretle ve iftiharla Kürt halkının cesedine saldırıyordu ve halklar arasındaki düşmanlık siyasetiyle emperyalizme hizmet ediyordu. (s. 65)

Türkçe şarkı okuyan Kürt şarkıcılar Kürt kültürünü aşağılamaktan başka bir hedefe hizmet etmiyorlar. İbrahim Tatlıses, Mahsun, Emrah, ve Hülya Afşar gibi şarkıcılar Türk devletinin Kürt karşıtı sisteminin hizmetkarıdır ve Kürt kültürünün yok olmasında Türk devletine yardım ediyorlar. (s.89)

Yanlış Bilgi, Dil ve Üslup

Kitapta yazılan hiçbir bilgi, iddia için metin içinde veya kitabın sonunda kaynak gösterilmemiştir.

Türkiye üniversitelerinin girişinde Atatürk'ün şöyle bir sözü yazılmıştır: "Türkiye Türklerindir ve sadece Türkler Türkiye Topraklarında yaşama hakkına sahiptirler ve diğer kavimler Türklerin kulları sayılmaktadırlar." (s.63) (Doğrusu: Türkiye Türklerindir, işte milliyetperverlerin umdesi budur. Biz, hukukumuzun müdafaası için mücadeleye devam etmeye karar verdik.).

Emperyalist ve Siyonist İsrail rejimi kredi vermekle ve Türkiye'ye silah satmakla Kürt ve Türk milletinin özgürlükçü hareketini yok etmeye çalışmıştır. (s.73)

Amerika devleti Türkiye'de halklar arası düşmanlığın son bulmaması ve Türkiye'nin kendine bağımlılığını sürdürmek için Öcalan'ın yakalanmasında ön ayak oldu. İsrail devleti de bu komploya dahil oldu; çünkü PKK hareketi Ortadoğu halklarının özgürlüğü ve birliği doğrultusunda şekillenmişti ve İsrail devletini bir işgalci ve insanlık karşıtı rejim olarak tanıyıyordu. (s.74)

Türkiye'de şovenist milliyetçiler kendi emperyalist siyasetleri doğrultusunda her türlü dini ve kültürel özgürlüğe karşı çıkarak kendi tahakkümlerini halk üzerinde kurmuşlar. (s.75)

Türkiye kendi halklarının hakları ve insan haklarının ihlali konusunda dünya ülkeleri arasında birinci sırada yer alıyor. (s.77)

Barzani ve Talabani Peşmergeleri Türkiye devletinden aylık maaş alıyorlar. İsrail'in casus uydularının Barzani'nin bölgesindeki varlığı ve partinin onları koruması Türkiye devletinin PKK'yla mücadelesine destek sunuyor. (s.83)

Öcalan'ın yakalanmasından önce Barzani ve Talabani kendi güçlerini Öcalan'ın Irak'a geçmesini engellemek için Suriye sınırında konuşlandırdılar. (s.83)

Yazarların Bakış Açıları

Yazar ırkçı ve faşist bir yaklaşımla Türkiye'deki Kürt meselesini ele almıştır. Yazar Ayrıca Türkiye'deki Ermenilerin ve Kürtlerin durumu hakkında ileri sürdüğü iddiaları kanıtlamak için hiçbir kaynak göstermeye gerek duymamıştır. Yazar PKK'yı Kürtlerin haklarını savunan tek örgüt gibi göstermeye çalışmıştır. Yazar terörden verdiği bir tanımlamayla ve meşru müdafa hakkına istinat etmekle, PKK'nın terör eylemleri ve faaliyetlerini meşru ve haklı olduğunu empoze etmeye çalışmıştır. Yazar Türkiye tarihi ve siyasi durumuyla ilgili ispata gerek duymadan birçok suçlamada bulunmuştur. Kitabın olayları ele alma ve rivayet şekli onun daha çok PKK'nın propagandasını yapma amacıyla yazıldığını gösteriyor.

12. Vahedi, İlyas, Kitab-i Asya (4) Türkiye Meselelerine Özel, 1384/2005, Tahran: Müessese-i Ferhengi-i Mütalaat ve Tahkikat-ı Beynelmileli-i Abrar-ı Muasır-ı Tahran.

Kitabın Konusu ve Değerlendirmesi

Kitap 8 makaleden oluşmaktadır. Makalelerin bütününe bakıldığında kitapta tarafsız bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmıştır. Özellikle de Türkiye açısından çok hassas olan konularla ilgili bu meseleye özen gösterilmiştir.

Birinci makale (yazar: Soheyla Muhammediyan, ss. 9-31) "Pantürkizm ve onun İran'ın Milli Güvenliği Üzerine Etkisi"nde yazar Pantürkizmin kökenlerini 19. ve 20. Yüzyıla kadar araştırmıştır. Makalenin esas hipotezi dış müdahaleler ve komşu ülkelerin planları sonucunda bir yaygınlaşan Pantürkizm, İran'ın milli güvenliğine tehdit oluşturabilecek bir güce sahiptir (s. 10). Makalede kullanılan kaynaklar ağırlıklı olarak Türkiye'ye karşı görüşlere sahip olan kaynaklardan oluşmaktadır.

"Türkiye'de kitle iletişim araçlarının analizi"ni kendi araştırmasının konusu haline getiren ikinci makale(yazar: İlyas Vahedi, ss. 33-76), Türkiye'de gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon kanalları, elektronik medya, haber ajansları ve internet siteleri gibi kitle iletişim araçlarının Türkiye toplumunun kamuoyunu nasıl şekillendirdiğini ve bu şekillendirme sürecinde farklı siyasi ve medeni akımların nasıl bir rol oynadığı araştırılmıştır. Makalede medya araştırılırken Türkiye'nin siyasi yelpazesinde yer alan siyasi akımlar sağ ve sol olarak iki gruba ayrılmıştır. Türkiye İşçi Partisi, Radikal Sol Hareket ve Kürt siyasi örgütlenmeleri sol cenahın içinde kategorize edilmiştir (s. 50). Dini akımlar başlığı altında Zaman, Yeni Şafak, Milli Gazete, Yeni Nesil, Yeni Asya ve Vakit gazeteleri, ayrıca Sızıntı ve Aksiyon dergilerine yer verilmiştir (s. 53-54). Radyo Televizyon Kanalları başlığı altında ise TGRT, Kanal 7, Saman Yolu, Nur TV ve Risale TV gibi kanallardan bahsedilmiştir. Etnik-Milli Akımlar başlığı altında sağ ve sol, İslamcı ve laik milliyetçi medyadan bahsedilmiştir. Radikal gazetesi sol milliyetçi, Zaman ve Yeni Şafak gazeteleri İslamcı milliyetçi gazete olarak tanıtılmıştır. Etnik meselelerle ilgilenen medya olarak da Özgür Politika, Evrensel gazetesi ve Agos dergisinden bahsedilmiştir. Bu makalede ayrıca Türk medyasının İran'a karşı tutumu incelenmiştir. Bu konuda İran haberlerinin, İran'ın Türkiye'deki İslami akım üzerindeki etkisi, İran'ın PKK'yı desteklemesi iddiaları, ve İran'ın nükleer meselesi gibi konuların Türk medyasında nasıl yansıtıldığı araştırılmıştır.

Ağırlıklı olarak Kürtçe kaynaklardan yararlanılan "Türkiye Kürtlerinin Etnolojisi (antropolojisi)" başlıklı üçüncü makalede (yazar: Mir Kasım Mümini, ss. 77-125) Türkiye'nin Kürt bölgelerini ve Türkiye'nin Kürt sorununa karşı politikasını incelemeye çalışılmıştır.

Dördüncü makalede “Türkiye’de Siyasi Partilerin Rolü ve İşlevi” ele alınmıştır (ss. 127-168). Bu makalede Türkiye’deki seçim sistemi ve siyasi partilerle ilgili genel bilgi verilmiştir. Makalede isimler birçok yerde yanlış çevrilmiştir. Ayrıca yazarın AKP’ye sempati duyması bazı yorumlarından anlaşılmaktadır.

Beşinci makale, “Bugünkü Türkiye’de İslamcılık ve Laisizm” konusuna değinmiştir (ss. 169-214). Bu makalede Türkiye’deki siyasi sistemin temel ilkesi olan Laiklik ile bir siyasi ve toplumsal eğilim olan İslamcılık arasındaki çatışma araştırılmıştır.

“Türkiye’de Ekonomik Reform ve Zorlukları” başlıklı altıncı makalede (ss. 215-249) yazar, Türkiye’nin ekonomik değişimleri ve bu alanda yapılan reformları açıklamaya çalışmıştır. Türkiye’de ekonomik alanda Kemalist yaklaşım, özelleştirme, ekonomik reformlarda Avrupa Birliği’nin rolü, AKP’nin ekonomik reformlara olan katkısı ve ekonomik reformların karşısındaki zorluklar bu makalede değinen konulardır.

Yedinci makale (251-276), “Türkiye ve Ermeni Meselesi” konusu ve Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu döneminde soykırım iddiası Ermeni ve Türk araştırmacıları dikkate alınarak incelenmiştir. Büyük güçlerin, İran, ve Azerbaycan’ın Ermeni meselesine ve Ermenilerin ileri sürdüğü iddialara nasıl baktıklarına değinilmiştir. Dağlık Karabağ meselesi bu makalede üzerine durulan diğer konulardandır.

Son makalede Farsça ve Türkçe kaynaklardan faydalanarak “Türkiye’de Kürt Akımlar” ele alınmış (ss. 277-326) Kürtlerin ve Kürt partilerin Türkiye’deki durumu izah edilmiştir.

“Pantürkizm ve İran’ın Milli Güvenliği Üzerine Etkisi” (yazar: Soheyla Muhammediyan, ss. 9-31).

İsimlendirmeler

- Pan-Türkizm

Türkiye’nin Pantürkizm akımların oluşmasında merkezi bir rolü vardır (s. 10).

Pantürkizmin Genç Türklerin yayılmacı istekleri için uygun bir araç ve örtü idi (s. 13).

Pantürkizm düşüncesinin sonucunda ortaya çıkan İttihat ve Terakki (s. 14).

Atfedilen Nitelikler

Türkiye devletinin iki temel kurumu olan eğitim sistemi ve ordu, Türk milliyetçiliğinin korunması ve yeniden üretilmesinde önemli bir rolü vardır. Eğitim sistemi Türklerin ihtişamı

tarihini genel kültüre dönüştürmüştür; Anayasaya göre siyasete müdahale hakkı olan ordu, laik sistemin korucusu olarak, milliyetçiliği devlet ideolojisine dönüştürmüştür (s. 24).

Graham Fuller'e göre İran ve Türkiye birbirlerine karşı yayılcı politika izlememekteler (s. 26).

Türkiye Türk asıllı toplumlarla özel ilişki kurmakla bölgede bir etkin güce dönüşmeyi arzulamaktadır. Ancak Türkiye devleti geçmiş deneyimlerini göz önünde bulundurarak, bunu yayılcı politikalar izlemekle değil ekonomik ve kültürel işbirlikleri artırmakla elde etmeye çaba göstermektedir (s. 27).

Argümantasyon Teknikleri

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma isteği ve ekonomik faktörlerin önem kazanması sonucunda Türkiye'nin Pantürkist politikalarının İran'ın kırmızı çizgisini geçmesi ve İran'ın milli egemenliği ve toprak bütünlüğüne tehdit oluşturması olası görünmemektedir (s. 26).

Jacob M. Landau'nun söylediği gibi hiçbir Pan hareketi büyük güçlerin müdahalesi olmadan başarılı olamamıştır. Dolayısıyla bazı büyük ülkeler İran'da etnik meseleyi İran'a baskı yapmak amacıyla Aşil'in topuğu olarak kullanmaya çalışmışlardır. Ancak Türklerin birliği gibi ortak bir hedefe doğru radikal bir dönüş, bölgenin ekonomik ve askeri güçleri olan Rusya ve Çin'in tepkisine yol açar (s. 28).

“Kitle İletişim Araçlarının Analizi”, (yazar: İlyas Vahedi, ss. 33-76)

İsimlendirmeler

- Sol eğilimli Radikal gazetesinin kamuoyu nezdinde İran karşıtı bir medya olarak tanınması (s. 68)
- Yeni Şafak, İslamcı ve AKP yanlısı (s. 70).
- Sabah, laik ve Batıcı (s. 70).
- Türkiye Kürdistanı (s. 101)

Örtük Mesajlar

Makalede Yeni Şafak gazetesinde yayınlanan bir yazıya atıfta bulunarak (tam kaynak belirtilmemiştir) Amerika hükümetinin İran Türklerini İran hükümetine karşı kışkırtması ve

Türkiye'nin de bu konuya dahil olması yönünde çabaları vardır; Yeni Şafak'ın yazarı bu konuda Türk siyasetçilerini uyarmıştır (s. 60).

Türkiye medyasının İran'a karşı tutumu konusunda ilk akla gelen konu İran Türkleri meselesidir. Ancak Türk medyası Türk devlet adamları gibi bu konuya temkinli yaklaşmaktadırlar. Yazara göre belki de İran Türkleri ile (Azerilerin) Türkiye Türkleri arasında duygusal bir bağın olmaması (İran ve Azerbaycan Cumhuriyeti Azerilerinden farklı olarak) bu konuda etkili olmuştur. Aslında İran Türkleriyle ilgili eleştirel bir bakış olmamakla birlikte Türk medyası Batı'nın bu konuyu suiistimal etmesi konusunda uyarıda bulunmaktalar. Örneğin İslamcı Yeni Şafak gazetesi Amerika'nın bu konudaki planlarıyla ilgili yazılarında şöyle yazmıştır (16 Haziran 2003): Amerika Türkiye'yi İran'a karşı kullanmak peşindedir ve İran'daki 15 milyon Türkün İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı ayaklandırması Beyaz Saray ve istihbarat sistemleri tarafından değerlendirilebilecek seçenekler arasındadır. Amerika bu konuyla ilgili uygun bir plan bulduğunda Türkiye'yi bu olaya karıştırmak ister, dolayısıyla da Türkiye bu konuda daha titiz olmalıdır (s. 71). (Yeni Şafak'taki asıl metin: "Neden Amerikalılar, İran'da yaşayan 15 milyon Azeri'yi ayaklandırmanın olanaklarını araştırıyorlar?... Yoksa Amerikalılar ve İsraililer 'İran ve Suriye ile ilişkilerinizi kesin' derken yarın öbür gün Türkiye'yi bu Azeri meselesinde İran'a karşı mı kullanmak istiyorlar?" <https://www.yenisafak.com/arsiv/2003/haziran/16/hmahalli.html>)

"Türkiye Kürtlerinin antropolojisi", (yazar: Mir Kasım Mümini, ss. 77-125)

İsimlendirmeler

Türkiye Avrupa ordusunda bir ülke (s. 80)

Türkiye Amerika ordusunda bir ülke (s. 80)

Türkiye Siyonizm ordusunda bir ülke (s. 80)

Kürdistan (s. 90)

Kürt illeri (s. 93)

Atfedilen Nitelikler

Bu ülke (Türkiye) zaman zaman Avrupa, Amerika ve ya Siyonizm safında olmuştur (s. 80).

Türkiye kırılğan ekonomik durumu, din ve siyaset ilişkisi, rüşvetten namı kötüye çıkan iktidardaki politikacıları, Avrupa'yla olan inişli çıkışlı ilişkileri, güney doğusundaki sorunlar gibi birçok çözülmemiş meseleyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla Türkiye "Kürt Meselesi"ni

çözmeden ve siyaset yapısını yeniden gözden geçirmeden diğer politik ve ekonomik sorunlarını çözüme kavuşturmakta başarısız olacaktır (s. 81).

Makalede 'köy korucuları'na katılmak istemeyen köylerin ahalisinin zorla köylerinden göç etmeye zorlandığı ve genelde köylerinin yerle yeksan edildiği yazılmıştır. Yazar ayrıca Kürdistan İşçi Partisi'nin de yardım toplamak ve köy korucularının aileleri ve hayvanlarıyla öldürmeleri için köylülere baskı yaptığından bahsetmiştir (s. 105).

Türkiye devletinin siyaseti, Kürtleri Kürdistan bölgesinden boşaltmakla "denizi kurutarak balıkları (gerillaları) tuzağa düşürmek" temeline dayanmaktadır. Bu politika sonucunda birçok kişi bu bölgelerden göç etmiştir. Aslında son 10 yılda (kitap 2005'te yayınlanmıştır), bu "isimsiz savaş"ın en üzücü sonuçları halkı etkilemiştir. Köylülerin kaçırılması, "faili meçhul" cinayetler ve toplu gözaltılar Kürdistan'ı boşaltmak için kullanılmıştır (s. 105-106).

Yanlış bilgi veya saptırmalar

Makalede Özal'ın 17 Mart 1924 yılında onaylanan 449 sayılı kanunu kullanarak eklenen 2 ek maddeden bahsedilmiştir (s. 102). /yanlış bilgi: 17 Mart 1924'ta Seçim Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. Muhtemelen kastedilen 18 Mart 1924 yılında onaylanan 442 sayılı Köy Kanunu'nun 74. Maddesine iki ek maddenin eklenmesidir/ 26 Mart 1985'te onaylanan 3175 sayılı kanun ve 7 Şubat 1990'da onaylanan 3612 sayılı kanun, yazarın bahsettiği kanun maddeleridir (s. 102). "Bilindiği gibi 1984 yılından itibaren, bölücü terör örgütünün terör eylemlerinin yoğunluk kazanması, kırsal kesimde çocuk, kadın ve her yaştaki insanlarımızı yaralama, öldürme eylemine ve bölge halkına yönelik katliamlara girişmesi üzerine, özellikle kolluk kuvvetlerinden ve jandarma karakollarından uzak yerleşim birimlerinde yaşayan vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğinin korunmasında güvenlik güçlerine yardımcı olmak amacıyla 26/3/1985 tarihli ve 3175 sayılı Kanun ile 7/2/1990 tarihli ve 3612 sayılı Kanunla, 442 sayılı Köy Kanununun 74 üncü maddesinde değişiklik yapılarak, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek illerde; olağanüstü hâl ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde, valinin teklifi ve İçişleri Bakanlığının onayı ile yeteri kadar geçici köy korucusu görevlendirilebileceği öngörülmüştür." <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c159/tbmm22159114ss1429.pdf>

Argümantasyon Teknikleri

Amerika ile Irak'ın Kürt yetkililerinin iyi ilişkilere sahip olması, Türkiye'nin Kürtlere baskısını azaltmıştır; Türklerin mevcut krizi demokratik yollardan başka bir şekilde çözüme kavuşturmaları mümkün değildir. Dolayısıyla Türkiye Kürtlere karşı politikalarını Avrupa tarafından sunulan planlar doğrultusunda oluşturmaktadır. Böylece Avrupa Birliği'ne

katılmayı kolaylaştırmakla birlikte Kürt savaşçılarının da negatif rolünü azaltabilir ve buna ek olarak da Türkiye kendi Kürtlerinin potansiyelini kullanarak Irak Kürdistan'ına da nüfuz etme şansına sahiptir (s. 119).

Niyet, İtham, Ders Çıkarma, Genel hükümler

Türkiye kırılğan ekonomik durumu, din ve siyaset ilişkisi, rüşvetten namı kötüye çıkan iktidardaki politikacılar, Avrupa'yla olan inişli çıkışlı ilişkiler, güney doğusundaki sorunlar gibi birçok çözülmemiş meseleyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla Türkiye "Kürt Meselesi"ni çözmeden ve siyaset yapısını yeniden gözden geçirmeden diğer politik ve ekonomik sorunlarını çözüme kavuşturmakta başarısız olacaktır (s. 81).

Türkiye İran'ı Kürdistan İşçi Partisi'ne kendi sınırlarına yerleşmesine izin vermesi için eleştirmektedir. İran ise Türkiye'yi Halkın Mücahitleri Örgütü'nün üyelerini desteklemekle suçlamaktadır. Bu arada İran ve Türkiye'nin Ortadoğu'da kendi hegemonyalarını kurlmaları için iki esas rakip olduğunu unutmamak lazım (s. 117).

Yazarların Bakış Açıları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Hıristiyan ve Yahudi azınlıklar dışında diğer tüm azınlıkların ve etniklerin varlığı inkâr edilmiştir; 1924 Anayasası çerçevesinde bir Türk devleti kuruldu ve bir gecede herkes Türk olarak adlandırıldı (s. 84).

Yazar 1925 isyanına müteakip çıkarılmış Şark Islahat Planı'na dikkat çekmektedir. Yazar Kürt tarihçilerinin bu planı Kürtlerin Türkleştirmesi, sürgün edilmeleri ve zorunlu göçü ve toplu katliamı olarak tanımladıklarını ileri sürmüştür (s. 84).

1930 yılından beri milliyetçi Kemalistler tek parti sistemini hâkim kılmakla, gün geçtikçe daha gayri demokratik yöntemlere başvurmuşlardı. Tunceli Yasası gibi Kürtlerle ilgili çıkan yeni yasalar da bu yöntemlerin bir parçasını oluşturmaktaydı (s. 85). Makalede ayrıca 2510 Sayılı sürgün kanunundan (İskân Kanunu kastedilmiştir) ve 1937-1938 Dersim İsyanı sonucu birçok kişinin öldürülmesinden ve sürgün edilmesinden bahsedilmiştir (s. 85).

Yazar Kemalist liderlerin Şark Islahat Planı'yla çözemediği sorunları askeri yoldan çözmek istediklerinden bahsetmiştir. Buna rağmen ARGK'nin (Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) 10 yılda hem insani hem de silah ve askeri mühimmat bakımından gelişmiş ve halkın bu örgüte verdiği destek giderek artmaktadır. İlk başta birkaç yüz gerilladan oluşan grup, NATO'ya bağlı bir gazetenin söylediğine göre 20,000'e yükselmiştir. Ancak ARGK'nin son dönemde ters bir süreçle zayıflaması görünmektedir (s. 88).

Yazar İnsan Haklarını Koruma Derneği'nin (?) yaptığı araştırmaya gönderme yaparak "Türkiye Kürdistan'ında" yaşayan halkın özellikle de çocukların zor ve gayri insani bir durumda yaşadıklarından bahsediyor. Bu araştırmalara göre sadece Diyarbakır şehrinde 1200'ü madde bağımlısı olan 28,000 çocuk işçi yaşamaktadır (s. 101) /kaynak gösterilmemiştir/

Alman araştırmacıların verdiği istatistiklere göre yüzde 90'ı Türkiye'den gelmiş olan toplam 560-600 Bin Kürt Almanya'da yaşamaktadır. Bu çocuklardan (?) 8000'i çalışmanın yanı sıra eğitimlerine devam etmekte. Bu araştırmalara göre 2003 yılının ortalarında 19 çocuk kötü muamele veya suistimal nedeniyle intihar etmiştir ve aynı yılda 7 çocuk mayın patlamasında hayatını kaybetmiştir (s. 101).

Mustafa Kemal 1919'ta Anadolu'ya geldiğinde Kürtlerin yeni kurulacak olan devlette Türklerle eşit haklara sahip olacağı vaadinde bulunmuştur. Ancak onun Anadolu'daki performansı ve yaptığı örgütler, aslında onun başka hedeflerin peşinde olduğunu göstermiştir (s. 83).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Hıristiyan ve Yahudi azınlıklar dışında diğer tüm azınlıkların ve etniklerin varlığı inkâr edilmiştir; 1924 Anayasası çerçevesinde bir Türk devleti kuruldu ve bir gecede herkes Türk olarak adlandırıldı (s. 84).

Yazar İnsan Haklarını Koruma Derneği'nin (?) yaptığı araştırmaya gönderme yaparak "Türkiye Kürdistan'ında" yaşayan halkın özellikle de çocukların zor ve gayri insani bir durumda yaşadıklarından bahsediyor. Bu araştırmalara göre sadece Diyarbakır şehrinde 1200'ü madde bağımlısı olan 28 Bin çocuk işçi yaşamaktadır (s. 101) /kaynak gösterilmemiştir/

Yazarın yazdığına göre bu yasalarda üç çeşit korucudan bahsedilmiştir: daimi, geçici ve gönüllü korucular. Bunu yapmaktan amaç Kürtler arasında tefrika oluşturmaktır (s. 102).

Yazar ayrıca silahlı "rambolar" dediği özel harekâtçılardan da bahsetmiş ve bu grupların İçişleri Bakanlığı'na bağlı olduğunu ve üzerlerine kontrolün uygulanmadığını iddia etmiştir (s. 103).

Yazar ayrıca hapiste olan ve pişmanlık duyan kişilerin bastırma operasyonlarında kullanıldıklarından bahsetmiştir. Bu kişiler ayrıca muhaliflerin teröründe de aktif rolleri olmuştur (s. 104). Yazar ayrıca bu grupların uyuşturucu kaçakçılığına ve insanları yağmalamakla meşgul olmakla suçlar. Bu grup yüksek düzeyli devlet adamlarıyla ilişkilerinden faydalanarak karaborsa oluşturabilirler (s. 108). Makalede İşçi Partisi'nden ayrılanların birçoğunun yasadışı faaliyetlere, silah ve uyuşturucu kaçakçılığına katıldıklarından bahsedilmiştir (s. 104).

Türkiye kırılğan ekonomik durumu, din ve siyaset ilişkisi, rüşvetten namı kötüye çıkan iktidardaki politikacılar, Avrupa'yla olan inişli çıkışlı ilişkiler, güney doğusundaki sorunlar gibibirçok çözülmemiş meseleyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla Türkiye “Kürt Meselesi”ni çözmeden ve siyaset yapısını yeniden gözden geçirmeden diğer politik ve ekonomik sorunlarını çözüme kavuşturmakta başarısız olacaktır (s. 81).

Yazar Kemalist liderlerin Şark İslahat Planı'yla çözemediği sorunları askeri yoldan çözmek istediklerinden bahsetmiştir. Buna rağmen ARGK'nin (Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) 10 yılda hem insani hem de silah ve askeri mühimmat bakımından gelişmiş ve halkın bu örgüte verdiği destek giderek artmaktadır. İlk başta birkaç yüz gerilladan oluşan grup, NATO'ya bağlı bir gazetenin söylediğine göre 20,000'e yükselmiştir. Ancak ARGK'nin son dönemde ters bir süreçle zayıflaması görünmektedir (s. 88).

“Türkiye’de Siyasi Partilerin Rolü ve İşlevi”, (Yazar: Rıza Sovlet, ss. 127-168).

İsimlendirmeler

- Makalede Türkiye milliyetçiliğinin ideolojisinin Pantürkizm’de ve İslamcılığın ideolojisinin Pan-İslamizm’de özetlenebileceğini söylemektedir (s. 159).

Atfedilen Nitelikler

Türkiye’de siyasi partiler toplumun en temel referans noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu konuda Türkiye İsrail’den sonra ikinci rütbede yer almaktadır. Halkın da bu doğrultuda önemli bir rolü vardır. Ortadoğu’da yaygın olan durumun tersine Türkiye’de tüm partiler toplumun oyunu kazanmak için çaba gösteriyor (s. 165).

“Bugünkü Türkiye’de İslamcılık ve Laisizm”, (Yazar: Maziyar Agazade, ss. 169-214).

Atfedilen Nitelikler

Türkiye’de ordu Kürt bölücülükle İslamcılık tehlikesini aynı kategoriye koyarak iki hareketin de amacını ülkenin milli birliği bozmak olduğunu ileri sürmekteydi (s. 186).

İslamcılık şiddetle eş gösterilmekteydi (s. 187).

Dış politika alanında Türkiye belirli politikayı izleyen birkaç ülkeden biridir ve İslamcı ve laik partilerin tutumu bu konuda çatışmamaktadır (s. 211).

13. Yunansıyan, İsak, Ermenilerin Soykırımı: Kökenleri ve Sonuçları (1915-1923), Tahran: Sales Yayınları, 2016.

Konu

Ermeni sorunuyla ilgili Farsçada yeterli kaynak olmadığı gerekçesiyle yazar 20. yüzyılın başlarındaki olaylarla ilgili İranlı, Avrupalı ve Amerikalı tarihçilerin ve araştırmacıların olaylara ilişkin yazılarına, olaylara yakından tanıklık eden kişilerin - ister Türk ister yabancı- olaylar hakkında görüşlerine yer vermiştir. Kitapta yazar ayrıca ileri sürdüğü iddialarda elini kuvvetlendirmek için Türkiyeli aydınlardan ve siyasetçilerden Turgut Özal, Kemal Derviş ve gazeteciler ve yazarlardan Hasan Cemal, Orhan Pamuk, Taner Akçam, Cengiz Aktar, Halil Berktaş, Kemal Yalçın, Ragıp Zarakolu, Hediye Selma, Sait Çetinoğlu, Uğur Ümit Üngör, Mehmet Polatel, Cem Özdemir, Hakan Taş, Ayhan Aktar, Mithat Sancar, Murat Bardakçı, Ahmet Altan, Mehveş Evin, Umut Özkırımlı, Rasim Ozan Kütahyalı, Garip Turuncu, Serkan Engin, Orhan Kemal Cengiz Yılmaz Murat Bilican, Talat Ulusoy, Cem Tercin, Rıdvan Şahin, Ahmet Hakan, Müjgan Halis, Namık Çınar, Garip Evcan, Sevgi Akar, Emre Aköz, Yaşar Kemal gibi kişilerin görüşlerine kitapta yer vermiştir. (s. 296-320)

Kitapta Ermeni meselesiyle ilgili terör örgütü lideri Abdullah Öcalan, Selahattin Demirtaş, Ahmet Türk, Mehmet Hatip Dicle, Osman Baydemir, Abdullah Demirbaş, Namık Dinç, Osman Kavala, Yavuz Simersi, Hayri Tunç gibi kişilerin de Türkiye devletine Ermenilerin soykırım iddialarını resmiyete tanınmasına dair çağrılarında da istinat ederek ileri sürdüğü savların doğru olduğunu ve Türkiye dâhilinde de desteklendiğini göstermeye çalışmıştır (s. 324-331).

Kitabın diğer bölümünde yazar yukarıda anlatılan çizgiyi takip ederek Seyit Muahmed Ali Cemalzade, Abdülhüseyin Şeybani, Hüseyin Kazımzade İnanşehr, Muhammed Ali Foruği, Rıza Ali Divanbeygi, Hasan İsfandiyari, İsmail Rain, Yahya Dovletabadi gibi İranlı yazar ve aydınların söz konusu olaylara ilişkin görüşlerine yer vermiştir. (s. 345)

Yazar ilk bölümde Ermenistan'ın tarihini, Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşumunu, Pantürkizm ve Panturanizm düşüncesinin kökenlerini ve Osmanlı İmparatorluğuyla Ermenilerin karşılaşmasını ve bu karşılaşmadaki Ermenilerin rolü üzerinde durmuştur. İkinci bölümde yazar Ermeni meselesinin kökenleri üzerine inerek yabancı devletlerle Osmanlı devleti arasındaki yapılan çeşitli anlaşmaların Ermenilerin yaşamı üzerindeki etkiyi anlatmıştır. Üçüncü bölümde 20. Yüzyılın başlarında yaşanan olayları yabancı diplomatların ve Osmanlı bürokrasisinde görevi olan ve olaylara tanıklık edenlerin gözünden anlatmaya çalışmıştır. Kitabın dördüncü bölümünde Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı devletinin stratejik ortağı olan Almanya devletinin diplomatlarının raporlarına yer verilmiştir. Kitabın beşinci bölümünde dönemin gazetelerinde yayınlanan belgeler ve telgraflara, Türk ve Ermeni tarihçilerinin ortaya koyduğu senetlere, Osmanlı yetkililerinin olaylara ilişkin beyanlarına, ve İttihat ve Terakki Partisi'ne mensup kişilerin yargılamalardaki ifadelerine istinaden konuyu ele almıştır.

Kitabın altıncı bölümünde yazar olaya tanık olan Avrupalı ve Amerikalı bilirkişilerin ve dünya basınında konuya ilişkin yayınlanan değerlendirmelere yer vermiştir. Kitabın yedinci bölümünde savaştan geriye kalan Ermenilerin tarihi ve kültürel mirasları üzerinde durulmuş ve sekizinci bölümde de uluslararası kurumların Ermeni meselesine ilişkin aldığı kararlara yer verilmiştir. Dokuzuncu bölümde ise Türk ve Kürt aydınlarının olay hakkında görüşleri yansıtılmıştır. Kitabın son bölümünde ise İran devletinin Ermeni meselesiyle ilgili politikaları ele alınmış ve söz konusu dönemde İran basınında olaylarla ilgili yer alan yazılara yer verilmiştir. Yazar kitapta sadece olaylarla ilişkin kendi savlarını ve Ermeni iddialarına haklı gösteren görüşlere yer vermiş ve karşı savları olan tarihçilerin görüşlerinden söz etmemiştir.

Yazar kitabı öldürüldüğü öne sürülen 1.500,000 Ermeni'ye ithaf etmiştir.

İsimlendirmeler

- Ermenistan:

Ermenistan sınırları Transkafkasya düzünden Anadolu yaylasına, Kara Deniz'den Mezopotamya düzüne kadar geniş bir bölgede yer almıştır. Ermenistan İran, Roma, Rusya ve Osmanlı imparatorlukları arasında bölünmüştür ve farklı Ermeni hanedanları Ermenistan'ın doğu ve batı bölgelerinde İran, Rusya, ve Roma egemenliği altında hüküm sürmüşlerdir. S.21

- Batı Ermenistan:

Ermenilerin sakin olduğu Türkiye'nin altı vilayeti Ermenistan'ın kadim ve tarihi şehirleridirler.

Batı Ermenistan'ın yönetim yapısında Osmanlı İmparatorluğunun siyasi, ekonomik, ve toplumsal teşkilatının etkisinde büyük değişiklikler göstermiş ve sakinlerine özel bir durum oluşmuştur. Bu değişiklikler sonucunda Batı Ermenistan toprakları farklı bölgelere bölünmüş ve tüm bu bölgelerin başına bir paşa getirilmiştir. S. 28.

Bu bölümlendirmelere göre 19 yüzyılın ilk yarısından 1830'e dek Batı Ermenistan'ın şehir ve köyleri ve Erzurum, Doğubayazıt, Kars, Van, Diyarbakır, Kayseri, Sivas, Akaltskika'nın sınırları dâhilinde ve Ermenilerin sakin oldukları bazı bölgeler Trabzon idari bölgesinde yer alıyorlardı. S. 29

1836 sonrası bu bölmeler 19. Yüzyılın sonuna kadar birçok değişiklikler gördü. Tarihi kaynaklara göre 19. Yüzyılın başlarındaki yıllarda Batı Ermenistan ve ona komşu bölgelerde 40 civarında Ermeni sakini kent vardı. S. 29

Osmanlı topraklarının birçoğunun kaybedilmesiyle Genç Türkler Batı Ermenistan'ı korumaya odaklandılar. Balkan savaşı sonrası Trakya'dan ve Arnavutluk'tan Anadolu'ya gelen binlerce

yerinden edilmiş savaş mağduru Osmanlı tebaası Batı Ermenistan'ın vilayetlerinde yerleştirildi. Bu Türk kitlenin Hristiyan karşıtı duyguları vardı. Savaş yüzünden mallarını bırakıp kaçan göçmenler, Genç Türklerin elinde etnik çatışmalarda bir araca dönüşmüşlerdi. S. 96

1923 Lozan anlaşmasında Batı Ermenistan haritasından söz edilmemiş ve onun yerine Doğu Anadolu'dan söz edilmişti. S. 139.

Türkiye hükümetleri Batı Ermenistan ismi yerine doğu Türkiye, Doğu Anadolu veya Kürdistan kelimesini yaygınlaştırmaya çalışmıştır. 1878'de Türkiye hükümeti valilere gizli telgraflar göndererek yazışmalarda Ermenistan kelimesinin kullanılmasını yasakladı; ayrıca basında da Ermenistan kelimesinin kullanılması yasaklanmıştır. (s. 268) 26 Ocak 1914'te Rusya devleti ile Osmanlı devleti arasında imzalanan anlaşmada genç Türklerin Rusya devletine yaptığı baskısı neticesinde Doğu Anadolu kelimesi Ermenistan kelimesinin yerine geçmiştir. S. 268

- Doğu Ermenistan

Ermenistan'ın Türkler tarafından işgali 16. Yüzyılın sonunda gerçekleşmedi. Safevi döneminde Ermenistan, Osmanlıyla Safeviler arasında 150 yıllık bir rekabetin ve savaşın tanığı olmuştur ve Erivan birkaç kere Osmanlıların işgaline uğramıştır. Nihayet 17 Mayıs 1639'da Erivan'ın da dahil olduğu Doğu Ermenistan, Zuhab Anlaşması'yla (Kasr-ı Şirin Antlaşması) Safevilerin egemenliğine ve Batı Ermenistan - eskiden Ermenilerin sakin olduğu altı vilayet ve bugünkü Türkiye'nin kuzey doğusu - Osmanlı'nın egemenliğine geçmiştir. S. 28

19. Yüzyılda İran'la Rusya arasındaki savaşların İran'ın yenilgisiyle sonuçlanması nedeniyle Doğu Ermenistan Rusya imparatorluğunun kontrolü altına girdi ve Rusya Batı Ermenistan'la yani Osmanlı'nın Ermenilerin sakin olduğu doğu vilayetleriyle komşu oldu. s. 34

- Turanî İşgalciler:

Ermenistan 11. Yüzyılın başlarında Selçuklu Türklerin saldırısıyla ve 1071 Malazgirt Savaşı sonrası bağımsızlığını kaybetmiş ve Ani şehri düşmüştür. Bugünkü küçük Asya'nın sakinleri Turanî işgalcilerle yerlilerin karışımından ortaya çıkmıştır. Yerliler zamanla Yunancayı ve Hıristiyanlığı bırakmışlardı. s.26

- Türk ırkçılığı (s. 47)

- Katliamcı Abdülhamit:

Katliamcı Abdülhamit Ermenilerin katliamlarına karşı yapılan itiraz gösterilerinde "Kızıl Sultan" olarak anıldı. s. 75

- Siyonist yetiştirmesi İttihat ve Terakki:

Kısa dönemli İttihat ve Terakki hükümeti Siyonistlerin yetiştirdikleri Pantürkistler tarafından kurulmuştur. Bu hükümet Osmanlı'nın siyasi ve toplumsal esaslarının çözümlenmesine ve Osmanlı'nın çöküşünün hızlanmasına neden oldu ki sonuçta Siyonizm'in yararına oldu. s.110

- Sultan Abdülhamit: Kızıl Sultan

Taşnak Partisi'nin üyelerinin Osmanlı Bankası ve Türkiye'den çıkarıldıktan sonra Abdülhamit bu konuyu bir katliamın bahanesi kıldı ve İstanbul'da yeni katliamlar gerçekleştirdi.

Abdülhamit yaptığı kıyımlardan dolayı "Kızıl Sultan" lakabını aldı. s. 75

Atfedilen Nitelikler

Bugün Türk olarak söz edilen ulus Türkiye'de yaşayan diğer azınlıkları asimile etme peşindedir ve 20. Yüzyılın başında Türkiye'de tüm azınlıkların tasfiyesiyle nihai şeklini almıştır. (s. 34)

Kitap İran İslam cumhuriyetinin Ermeni meselesine ilişkin tavrını şöyle izah etmiştir: İran'ın bakış açısı sadece Ermeniler değil aynı zamanda dünya genelinde baskı ve zulüm gören insanlara göre aynıdır. (s. 346)

Argümantasyon Teknikleri

Yazar iddialarını gerekçelendirirken tarihi arka plana dikkat çekmektedir. Yazar ilk başta tahayyüle dayalı bir Ermenistan'dan söz ediyor. Yazar eski tarihe istinat ederek Ermenistan'ın sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Yazar'a göre Ermenistan'ın Türkler tarafından işgali 16. Yüzyılın sonundan önce gerçekleşmemiştir. Safevi döneminde Ermenistan, Osmanlıyla Safeviler arasında 150 yıllık bir rekabetin ve savaşın tanığı olmuştur ve Erivan birkaç kere Osmanlıların işgaline uğramıştır. Nihayet 17 Mayıs 1639'da Erivan'ın da dahil olduğu Doğu Ermenistan, Zuhab Anlaşması'yla (Kasr-ı şirin Antlaşması) Safevilerin egemenliğine ve Batı Ermenistan - eskiden Ermenilerin sakin olduğu altı vilayet ve bugünkü Türkiye'nin kuzey doğusu - Osmanlı'nın egemenliğine geçmiştir. (s. 28) Yazar (Osmanlılardan işgalci olarak bahsederken, rekabetin diğer ucunda olan Safevilere işgalci vasfını kullanılmamıştır./

Yazara göre Ermenilerin sakin olduğu Türkiye'nin altı vilayeti Ermenistan'ın kadim ve tarihi şehirleridir. (s. 28) Van vilayeti (Vasputakan), Erzurum vilayeti (Karin), Elazığ vilayeti (Harput), Bitlis vilayeti (Aghzenik), Sivas vilayeti (Sebastia), Diyarbakır (Amid) Türkiye'nin Ermeni vilayetleriydi. (s. 29)

1882'de altı Ermeni vilayetinde Ermeni nüfusunun sayısı 1,630,000 kişiydi. (Kaynak belirtilmemiştir). (s. 29)

Osmanlı devleti oluştuktan sonra azınlıkların ve Ermenilerin durumunda değişiklik getirmeyerek onların dini ve toplumsal özgürlüklerini Selçuklular döneminde olduğu gibi onayladı. Ermeniler Selçuklu Türklerine göre düşünsel toplumsal ve sanatsal açıdan iyi bir örgütlenme düzeyine sahiplerdi ve diğer taraftan Ermeni ulusunun Osmanlı devletinde bağlılığı Yunanlara kıyasla üst düzeydeydi. (s. 32)

Osmanlı döneminde Ermeniler için sağlanan özgürlükler çok geçmeden onların Osmanlı imparatorluğu merkezi İstanbul'da en büyük azınlık olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkçe dili ve kültürüyle tanış oldukları nedeniyle Osmanlı yönetiminde yüksek düzeylere gelmeyi ve Osmanlı yönetimin erkanında etkili rollere sahip olmayı başarmışlardı. Osmanlılar Ermenileri imparatorluk çıkarlarına hizmetleri yüzünden Milleti Sadık'a olarak vasıflandırmışlardı. (s. 33)

Rusya Çarı Alexandr'ın Osmanlı'dan "Avrupa'nın hasta adamı" olarak söz etmesi sadakatin ve bağlılığın giderek husumete dönüşmesine yol açtı. (s. 33)

Osmanlı'da yabancıların gittikçe müdahaleleri arttı; Batılı devletler Osmanlı azınlıklarını bir baskı aracı olarak tahrik etmeğe alet olarak kullanmaya başladılar. Fransalılar Suriye Hristiyanları ve Lübnan Marunilerini desteklerken, Ruslar Ermeniler ve Sırpıları desteklemeye başladılar. (s. 33)

Pantürkizm teorisi, Türkiye Türklerindir fikri ve Ermeni kilisesinin kültürel Rönesans neticesinde Ermeni toplumunda yaşanan uyanış Ermeni sorunun Şark Meselesi çerçevesinde ele alınmasına neden oldu. (s. 33)

19. Yüzyılda İran'la Rusya arasındaki savaşların İran'ın yenilgisiyle sonuçlanması yüzünden Doğu Ermenistan, Rusya imparatorluğunun kontrolü altına girdi ve Rusya Batı Ermenistan'la yani Osmanlı'nın Ermenilerin sakin olduğu doğu vilayetleriyle komşu oldu. (s. 34)

19. Yüzyılın başlarında Türkiye'de sakin 7.5 Türkler dışında 2,600,000 Ermeni, iki milyon Kürt, bir ila bir buçuk milyon arasında Yunan, Asuriler, Acarlar, Yahudiler, Arnavutlar, Bosnalılar, Hırvatlar yaşıyorlardı ki Osmanlı nüfusunun yüzde 45'ine tekabül ediyordu. Bugün Türk olarak söz edilen ulus Türkiye'de yaşayan diğer azınlıkları asimile etme peşindedir ve 20. Yüzyılın başında Türkiye'de tüm azınlıkların tasfiyesiyle nihai şeklini almıştır. (s. 34)

Türkiye'nin kültürel, hukuki ve siyasi yapısı ve imparatorluk sınırları dahilinde sakin olan azınlıkların durumunda değişiklikler için başlatılan Tanzimat nihayetinde Türk ırkçılığının ortaya çıkışına neden oldu. (s. 35)

Tanzimat döneminde birçok Ermeni Osmanlı devletinde dış işlerinde, maliyede ve ekonomik işlerde üst görevlere yükselmeyi başarmalarına rağmen hiçbirinin karar alma yetkileri yoktu ve görevlerini mali, teknik, dil ve bilimsel yetenekleri ve sekreterlik ilişkileri sayesinde elde etmişlerdi. Genelde onlar savaş, dış işleri veya Başbakanlık gibi karar alıcı mercilerde görev alma şansları yoktu. (s. 36)

Zengin Ermeniler yani bankacılar ve zanaatkarlar sınıfı Osmanlı'nın mali ve ekonomik yönetiminde gerçek güçten yoksun idiler. (s. 38)

19. yüzyılın sonuna kadar Ermeniler reform ve özgürlükler yanlısı oldukları için Yunanlardan ve Yahudilerden daha çok menfur idiler. (s. 39)

Ermeni meselesi 1878 yılından sonra uluslararası bir boyut kazandı. Türkler bazı Ermenilerin ticari başarılarını kıskanıyorlardı.

Ernest Jakh Hamidiye dönemi katliamın nedenini Ermenilerin ekonomik ve siyasi açıdan zayıflatılması nedeniyle yapılımıştır. (s. 40)

Ermenilerin Batı kültürünü ve teknolojisini hoş karşılaması Batı yenileşmesi ve sömürgesinin sembolü olarak tanınıyorlardı ve dolayısıyla onlara şeytani bir veçhe veriliyordu. (s. 40)

Osmanlı yetkilileri özellikle ikinci Abdülhamit Ermenilerin varlığını ülkenin toprak bütünlüğüyle ilgili bir tehdit olarak görüyorlardı; onların gözünde Ermenistan ikinci Bulgaristan'dı ve ilk fırsatta ülke ondan kurtulmalıydı. 1878'den sonra Osmanlı'nın politikası Ermeni ulusunun gelecekteki özerkliğinin esaslarını yok etmeyi ve bu işi Ermenilerin kasıtlı nüfuslarının düşürülmesi ve onları çok değersiz bir azınlık durumuna indirgemekle yapıyorlardı. (s. 40)

Osmanlı'nın Ermeni karşıtı ilk icraatlarından biri Ermenilerin sakin oldukları vilayetlerin sınırlarını Ermenilerin önemini azaltacak bir şekilde yeniden çizmekti. Ermenilerin sakin olduğu toprakları zorla ayırarak Müslümanların ve Kürtlerin çoğunlukta olduğu topraklara ilhak etmekle Osmanlı devleti Ermenilerin sakin olduğu birçok vilayetin etnik yapısını değiştirmeyi başardı. (s. 40)

Osmanlı'nın politikası Ermenilerin yoğun olduğu bölgeleri seyreltmekti. Türkler katlanamadıkları Ermenileri yok etmek için Kürtleri araç olarak kullandılar. Kürtler silahlandırılıp ve onların suç faaliyetlerine yasal boyut kazandırıldı. Ermenilerin topraklarının Kürtler tarafından işgaline ve böylelikle Ermeni nüfusunun azaltılmasına destek sunuldu. (s. 41)

Noel Buxton'a göre: "Türlere göre, Kürtler vergi ödemek ve hatta asker olarak işe yaramasalar da, en azı yabancıların oturduğu toprağın yanı Ermenistan'ın ele geçirmesinde

kullanılabilirler. Kürtlerin Türklere göre aşağı bir düzeyde olmasına bakmayarak, Türklerin üstünlüklerini çekemedikleri Ermenilerin yok edilmesinde kullanılabilirler.” (s. 41)

Kürtlerin silahlandırılmasının kesin bir sonucu onların cinayetlerine ve Ermenilerin topraklarını düzenli bir şekilde ele geçirilmesine ve sayılarının azaltılmasına yasal bir boyut kazandırmaktı. (s. 42)

Aslında Türklerin aşağılık kompleksi ve ekonomik kıskançlıkları 1895-1896 ve 1909 yıllarında Ermenilerin mallarına el konulmasının ve yağmalanmasının nedeni idi. (s. 48)

Osmanlı Türklerinin ırkçılığının en önemli sonucu Ermenilerin soykırımıydı. Ermenilerin imparatorluktan silinmesine yol açan soykırım rasyonel olmayan bir hareket değildi, ve her şeyden önce türdeş bir Türk milletinin oluşumuna ve Pantürkizm hedeflerinden gerçekleşmesine zemin sağlıyordu. (s. 48)

Yazar Mark Twain'ın 1867'de The Sacramento Union'un gazetecisine Avrupa gezileri sırasında yazdığı notlarına bol bol işaret etmiştir. (s. 49)

San Stefano Anlaşmasının 16. Maddesi Osmanlı devletini Ermeni vilayetlerine siyasi-idari özerklik verilmesine yükümlü kılmıştır. Ancak İngiltere ve Avusturya devletleri Rusya'nın etkisini azaltmak için anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesini ve 16. Maddedeki idari muhtariyet yerine iyileştirme ve ıslahat kelimelerinin yazılmasını istemişlerdi. (s. 61)

1894'ten 1896 yılına kadar Erzurum, Van ve Bitlis'te 200000 Ermeni katledilmiştir. Ayrıca 100,000 kişi de soğuktan ve barınacakları bir yerleri olmadıkları için ölmüşlerdi. Üstelik 50,000 çocuk yetim kalmışlardı. Ermeniler dışında 25000 Asuri de Diyarbakır'da öldürülmüşlerdi. (s. 72)

Taşnak Partisi'nin üyelerinin Osmanlı Bankası ve Türkiye'den çıkarıldıktan sonra Abdülhamit bu konuyu bir katliamın bahanesi kıldı ve İstanbul'da yeni katliamlar gerçekleştirdi. Abdülhamit yaptığı kıyımlardan dolayı “Kızıl Sultan” lakabını aldı. (s. 75)

Avrupalıların Türkiye topraklarına göz dikmesi Genç Türklerin ve İttihat ve Terakki üyelerinin milliyetçi eğilimlerini güçlendirmiş ve onları Türkiye'nin yok olması ve bölünmemesi için tek çare olarak azınlıkların tasfiye edilmesine yönlendirmişti. Avrupalı güçlerin yeni komploları için bahane vermemeleri gerekiyordu. Balkan savaşından sonra ellerinde kalan Filistin, Suriye ve Batı Ermenistan'dı. (s. 96)

Osmanlı topraklarının birçoğunun kaybedilmesiyle Genç Türkler Batı Ermenistan'ı korumaya odaklandılar. Balkan savaşı sonrası Trakya'dan ve Arnavutluk'tan Anadolu'ya gelen binlerce yerinden edilmiş savaş mağduru Batı Ermenistan'ın vilayetlerinde yerleştirildi. Bu Türk

kitlenin Hristiyan karşıtı duyguları vardı. Savaş yüzünden mallarını bırakıp kaçan göçmenler onları etnik çatışmalarda Genç Türklerin elinde bir araca dönüştürmüştür. (s. 96)

Genç Türkler Türk olmayanların tasfiyesinin programını ilerletmek ve bölücülükle mücadele etmek için 1911 ve 1913 yılları arasında “Teşkilat-ı Mahsusa”yı kurmuşlardı. (s. 98)

Teşkilat-ı Mahsusa'nın esas misyonu Türkiye'nin en ücra köşelerine kadar genişlemek ve sürgün edilen Ermenilere pusu kurarak onları yok etmektir. Teşkilatın esas görevi ittihat ve terakki partisi tarafından planlanan Ermenilerin soykırımını hayata geçirilmektir. (S. 98)

Türkiye Ekim 1914'te Almanya ile birlikte savaşa dahil oldu ve Türkleşme devletin ilk hedefi haline geldi. İttihat ve Terakki başkanları Osmanlı'dan koparılan toprakları yeniden geri kaytarma ve büyük Turan uğrunda İran, Kafkasya, ve Orta Asya'dan da geniş bölgeler koparmalıydı. Ermeni meselesinin bu çerçevede kolay bir çözüme kavuşturuldu. Ermenilerin tamamen yok edilmesi Osmanlı'nın eski sorununu çöze biliyordu. Ve Anadolu'yla İran ve Kafkasya'nın Türkleri arasındaki dini ve etnik engeli ortadan kaldırmış oluyordu. Bu yüzden Osmanlı'nın savaşa girmesinden çok geçmeden Ermenilerin örgütlü bir şekilde katliamı başladı. (s. 102)

Batı Ermenistan doğuyu ve Turan topraklarının ele geçirilmesinin kapısıydı ve bu nedenden dolayı Ermeni meselesi mahiyet olarak Panturanizmin kırmızıçizgisi sayılıyordu. (s. 106)

İttihat ve Terakki Partisi'nin üyelerinin fikri Selanik'in “dönme Yahudilerinden ve Balkan ve İtalya'nın mason örgütlenmelerinden kaynaklanıyordu. İttihat ve Terakki başkanları dönme Yahudilerin Ermeni karşıtı fikirlerine göre ve Türk milliyetçiliği öğretilerinin bir gereği olarak diğer milletlerin Türkiye topraklarından silinmesine başladılar. Ermeni milletinin yok olmasıyla Türkiye'nin Siyonistlerinin birinci rakibi ortadan kalkmış oluyordu. Ayrıca Ermenilerin Hıristiyanlığı kabul etmeleri Yahudilerin onlara karşı kin ve düşmanlık beslemelerine neden olmuştur. (s. 106)

Pierre Hépess'in sunduğu kanıtlara göre Ermenilerin katliamında Osmanlı Yahudileri ve Siyonizm'in Almanlarla ve genç Türklerle işbirliği olmuştur ve Ermenilerin soykırımının planlayanlarının birçoğu Yahudi soyundandı. (s. 110)

Hükümet, askere çağırma ve demir yollarının inşasında çalışmak için işçi toplama bahanesiyle 15-52 yaş arasındaki erkekleri göreve çağırdı. Ardından onları silahsızlaştırarak onları gruplar halinde yok etti (s. 113)

Türk toplumunun Ermeni soykırımıyla ilgili görüşlerini beş grup içinde ele alabiliriz: Birinci grup Ermeni soykırımını hiçbir şekilde kabul etmeyen aşırı milliyetçi kesimdir. “Talat Paşa Komitesi” gibi örgütlenmelerin de dahil olduğu bu grup ecdadının katil olmadığına inanmakta

ve Ermenilerle duygudaşlık eden kişilere şiddetli tepki vermekteler. İkinci grup adalet ve kalkınma partisine yakın görüşleri olan aydınlardır. Bu aydınlara göre Birinci Dünya Savaşı'ndaki olaylardan her iki taraf etkilenmiştir; onun için her iki taraf birbirinden özür dilemelidir. Üçüncü grup yıllardır yurtdışında yaşayan ve Türkiye devletinin inkar siyasetini eleştiren kişilerden oluşuyor. Dördüncü grup yeni kuşak Türk aydınlar ve sanatçılardan oluşmaktadır. Beşinci grup ise Türkiye dahilinde mücadele eden yeni kuşak Türk aydınlardan oluşmaktadır. Bu gruptan öne çıkanlardan Gökalp Öztürk'tür. Öztürk Ermeni soykırımlarında rolü olan kişilerin isimlerinin Türkiye'de isimlerinin sokaklardan ve meydanlardan kaldırılmasına ilişkin imza kampanyalarını yürütmektedir. (s. 296)

Adalet ve Kalkınma partisi iktidar olduktan sonra Türkiye devletinin faaliyetleri geleneksel inkardan planlı inkara değişmiştir. Erdoğan hükümetinin ilk oturumlarının birinde inkar için yeni bir politika belirlemesi için bir heyet belirlemiştir. İlk adım olarak "Ermenilerin yalan soykırım iddiasıyla mücadele derneği" kurulmuş ve Erdoğan'ın talimatıyla yardımcısı olan Devlet Bahçeli derneğin başkanı oldu. Dernek Ermenilerin adalet isteme çağrılarını önlemek için kurulmuştur. (s. 290)

1915 yılları olayları soykırım kelimesinin yerine kullanılması, katliam ve soykırım kelimeleri yerine toplu ölümlerin kullanılması, Ermenilerin Osmanlı imparatorluğuna ihanet ederek Rusya güçlerine birinci dünya savaşında destek verdikleri fikrinin yaygınlaştırılması, dış Türklerin Ermenilerin soykırım propagandasını önlemek, dünya ve Türkiye kamuoyunu etkilemek, Türk ve Ermeni tarihçilerinden olayları araştırmak için bir komisyon oluşturmaya ısrar etmek gibi faaliyetler derneğin tüzüğünde yer almıştır. (s. 290-291)

Adalet ve Kalkınma Partisi hukuki ve uluslararası bir mesele olan Ermeni soykırımı konusunu bir tarihi tartışmaya dönüştürmek ve zaman almak istiyor. Ayrıca Ermenilerin Türkiye'den tazminat talebinde bulunma çabalarına engellemek ve kendini uluslararası arenada Ermeni soykırımı meselesinin çözümünün esas aktörü gibi göstermek istiyor. (s. 291)

Türkiye hükümetleri kendi tarihiyle, toplumuyla, ve olayı tanımanın olası sonuçlarıyla yüzleşmekten korktuğu için, ayrıca Batı Ermenistan topraklarını ve Ermenilerin mal varlıklarını geri kaytarmak istemediği için Ermeni soykırımını inkar etmektedir. (s. 292)

Turgut Özal: Ermeni soykırımı bizim için büyük bir sorun olacaktır. Türkiye adına bu soykırımı resmiyete tanıyıp ve olayı kapatmamız iyi olmaz mı? (s. 297)

İran'da Ermenilerin soykırımı uğradığından söz eden ilk kişi Humeyni idi. "İran Ermeniler için yeni bir katliam hazırlığında olan bir ülke değildir ve İranlılar da böyle bir halk değildir." (s. 347)

İran'da Reformistler döneminde Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmek için az bir eğilim vardı... 13 Nisan 2004'de düzenlenen Kudüs gösterisinde Ali Akber Muhteşempür ve Seyit Hadi Hamanei yaptıkları konuşmada Ermeni katliamlarına işaret etmişlerdi... 2004'te Cumhurbaşkanı Hatemi Ermenilerin anısında dikilen anıya çelenk bıraktı. (s. 348)

Ahmedinejad hükümetinde İran'ın politikası bölgedeki durumdan da asılı olarak soykırım iddialarının az etkisinde olmuştur. 22 Ekim 2007'de Ermenistan'a ziyareti sırasında Ahmedinejad Ermenilerin anısına yapılan anıtı ziyaret etmemiştir. (s. 349)

Yanlış Bilgi veya Saptırmalar

Türk milletinin oluşumu 12. Ve 15. Yüzyılları arasında olmuştur. Türklerin 15 ve 16. Yüzyılda tek bir isimleri yoktur ve bu nedenle kendi dinleriyle tanınmaktaydılar. (s. 27)

Osmanlı Türklerinin Ermenilerle teması Kostantiniye'nin fethinden 50 yıl sonra olmuştur. Ondan önce sadece bir yolcu gibi Ermenistan ülkesinden geçmişlerdi. (s. 28)

19. Yüzyılın başlarında Türkiye'de sakin 7.5 Türkler dışında 2,600,000 Ermeni, iki milyon Kürt, bir ila bir buçuk milyon arasında Yunan, Asuriler, Acarlar, Yahudiler, Arnavutlar, Yahudiler, Bosnalılar, Hırvatlar yaşıyorlardı ki Osmanlı nüfusunun yüzde 45'ine tekabül ediyordu. Bugün Türk olarak söz edilen ulus Türkiye'de yaşayan diğer azınlıkları asimile etme peşindedir ve 20. Yüzyılın başında Türkiye'de tüm azınlıkların tasfiyesiyle nihai şeklini almıştır. (s. 34)

14 Nisan 1909'da Genç Türklerin tahriki sonucunda Adana'da Türk sakinler Ermenilerin katliamına başladılar. Öldürülenlerin sayısı 30,000 kişi zikredilmiştir. (s. 91)

Teşkilat-ı Mahsusa'nın esas misyonu Türkiye'nin en uzak bölgelerine kadar genişlemek ve sürgün edilen Ermenilere pusu kurup onları yok etmektir. Teşkilatın esas görevi ittihat ve terakki partisi tarafından planlanan Ermenilerin soykırımını hayata geçirilmektir. (s. 98)

İttihat ve Terakki başkanları askeri operasyonlar sürecinde komitelerin ve gizli teşkilatın faaliyetlerini teşvik ediyorlardı. Verilen cezaların azaltılmasıyla ve hapistekilerin serbest bırakılmasıyla suçlular Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde örgütlenmişlerdi. Bu teşkilatın içinde yer alanlar partinin yüksek düzeyli kişilerin desteğiyle askeri operasyonlar, katliamlar ve işkencelerde yer almışlardı. (s. 99)

Osmanlı şahsiyetleri, ittihat ve Terakkinin hatta sonraki yönetimin yani Kemalistlerin kökeni olarak ya Yahudi'di veya dönmedi ya da mason teşkilatına bağlıydı. (s. 106)

Tarihçiler genç Türklerin üyelerinin Avrupa'da yaşamasının nedenini Osmanlı devletinin baskılarından kurtulmak için olduğunu yazmışlardı. Oysaki mason localarının Fransa ve

İskoçya localarına bağlı olduğu için eğitim almak için oralara gitmişlerdi, Namık kemal, Ziya paşa, Mustafa Fazıl paşa, Nuri bey, Reşat Bey ve Ali Suavi gibi edebiyatçılar mason hedefleri doğrultusunda genç Türklerin icraatlarına siyasi süs vermekteydiler. (s. 108)

Ermenilerin soykırımı ve onların tehciri bir Yahudi Türk birleşmesinin neticesiydi. (s. 108)

The Encyclopedia Judaica Atatürk'ün Yahudi asıllı olduğunu yazıyor. (s. 111)

Bazı araştırmacılar Mustafa Kemal'in bir Sırp'ın gayri meşru çocuğu olduğunu yazıyor. Her halükarda Atatürk'ün Yahudi asıllı olduğu kesine yakın bir meseledir. (s. 111)

24 Nisan 1915'te 600 kişi ve başka bir kaynağa göre aydınlardan, siyasetçilerden ve Ermeni liderlerinden oluşan 1250 kişi İstanbul'da gözaltına alınarak şehrin meydanlarının birinde idam edildiler. Aynı günde İstanbul'da savunmasız 5000 kişi katledildi. (s. 114)

Türk görevlileri Trabzon'da Suriye çöllerinden uzak oldukları için Ermenilerin yok edilmesi için kolay yollara başvurmuşlardı. Toplu şekilde insanları kilisede yakma, insan yakma fırınlarında yakma, zehirli gazla öldürme ve Kara Deniz'de batırmak gibi eylemlere başvurmakta. (s. 119)

Beş Bin Ermeni kadın ve çocuk Trabzon'da canlı olarak fırında yakılmışlardı. (s. 120)

Osmanlı devletinin hedefi Ermeni ırkının tam şekilde yok edilmesiydi. Genç Türkler Türk görevlilerinin devletin planlarını iyi bir şekilde gerçekleştirmeleri için ilk adımda Ermeni kadınlarının ırzına geçmelerini serbest bırakmıştır. Her Osmanlı erkeğinin evinde ve haremde birkaç Ermeni kadının olmasına izin verilmiştir. (s. 122)

Atatürk ülkenin bağımsızlığı yolunda verdiği mücadelede seleflerinin yıllar önce yaptıklarını yapmaya devam etti. (s. 138) Ermenilerin sakin oldukları köyler doğuda Atatürk askerleri tarafından ele geçirildikten sonra yakılıp yağmalanıyordu. Atatürk bir bütün Türk milleti oluşturuncaya kadar bu davranış ve icraatlarını sürdürdü. (s. 138)

Almanya'nın, Ermeni milletinin yok edilmesinin örgütlenmesinde gizli ve dolaysız bir role sahipti; bazı durumlarda Ermenilerin zorla göç ettirilmesi Almanyalı yetkililerinin emriyle olmuştur. (s. 143)

Almanlılar ayrıca Ermenilerin soykırımıyla ilgili haberlerin sansür edilmesinde önemli bir rolleri olmuştur. Almanya Protestan Kilisesi bilgilerin sansüründen sorumlu olan kurumlardan birisiydi. (s. 143)

Namık Çınar'a göre Nazi Almanya'sı Holokost'un planlanmasını Türkiye'deki Ermenilerin soykırımıyla başlamış ve pratiğini yapmıştır. (s. 145)

Türkiye Ermenilerinin mallarının el konulması önceden tasarlanmış bir plandı. Bir milletin malvarlığının yağmalanması için ilk başta bu malların sahipsiz gösterilmesi için yasalara gerek vardı. (s. 241)

11 Kasım 1942'de Türkiye milli Meclisi gelir ve servet hakkında hazırlanan vergi yasasını onayladı bu yasanın onaylanmasından sonra Ermenilerin İstanbul şehrindeki mal varlıkları tamamen yağmalanmış oldu; böylelikle Genç Türkler Hükümeti'nin Ermenilerin mal varlıklarını yağmalamak için tasarladıkları ve başlattıkları program Kemalistler tarafından tanımlanmıştır.

Türkiye'de bir araştırma kurumu 2012 yılında Türkiye'nin maliye bakanlığının belgelerinde yaptığı araştırmaya göre Genç Türkler devleti Ermenilerden yağmaladığı 5 milyon Osmanlı altınını, bugünkü değeriyle yaklaşık 1 milyon 300 bin Pound, Birinci Dünya Savaşı sonrası savaş tazminatı olarak savaşta galip gelen taraflara ödemiştir. (s. 244)

Sait Çetinoğlu Türkiye'nin bugünkü servetinin yüzde 35'nin Ermenilerin el konular malları olduğunu söylüyor. (s. 245)

1916'da Osmanlı devleti Berlin Risch bankasında 3000 kilogram altın yatırmıştır. Bu büyük sermaye Ermeni mallarının yağmalanması ve Ermenilerin bankadaki hesaplarına el konulmasının sonucuydu. (s. 245)

1914-1922 yılları arasında 500 bin Ermeni çocuğu öldürülmüştür. (s. 248)

Sabiha Gökçen ismi Ankara havalimanına verilmiştir. (s. 252)

Şeyh Said'in torunu Zaman gazetesiyle yaptığı bir görüşmede Batı Ermenistan'da soykırımlar sonrası 500'den fazla köy mecburen Müslüman olmuş ve katliamlardan kurtulmuşlardı. (s. 258)

Tessa Hoffmann'a göre, 1983'te acar köyünden 600 Ermeni zorla Müslümanlığa geçmişlerdi. (s. 258)

1 milyon 300 bin Müslümanlaştırılmış Ermeni'ye ek Bugün Anadolu'da 700 binden fazla kripto Ermeni vardır. (s. 260, 263)

Türkiye'nin doğusunda artan gerilimler ve güvenlik önlemleri ve bölgenin askeri bölgesi olarak ilan edilmesi Ermeni eserlerinin yok edilmesi siyasetini daha da hızlandırmıştır. Ermeni binalarını tahrip etmenin bir diğer yolu eski Ermeni binalarında hazine olduğu söylentilerini yaymaktır. Bu söylentiler bölge sakinlerini tarihi eserleri altın ve değerli eşya bulma umuduyla tahrip etmesine teşvik ediyor. Tarihi binaların tahribini önlemek için ciddi bir önlem alınmamaktadır. Ermeni binalarının onarılmamalı bir diğer tahrip siyasetidir. (s. 266)

Osmanlı imparatorluğu döneminde sadece Ermeniler değil aynı zamanda Süryaniler, Yunanlılar, Bulgarlar, Kürt'ler, Aleviler ve Zazalar da soykırıma uğramışlardı. (s. 291)

Birinci Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan Ermenilerin sayısı 2 milyon civarındaydı. Osmanlı tebaası olan Ermeniler 1925 köy ve kentte yaşıyorlardı. O dönemde Türkiye Ermenileri 1996 okul ve dersane, 173000 kız ve erkek öğrencisi ve 2538 kilise ve ibadet yerine sahipti. Soykırım ve Türkiye'nin cumhuriyet sonrası farklı hükümetlerdeki politikaları planlı soykırım politikası bu toplulukları tamamen yok etti. Bugün Türkiye'nin Ermeni nüfusu 60000'ni aşmamaktadır. (s. 320)

20. yüzyılın başlarında Amerikalı ve Fransalı bankalar Anadolu'da yaşayan binlerce Hristiyan'a 20 milyon değerinde hayat sigortası yapmışlardı. Soykırım sonrası İttihat ve terakki başkanları Amerika Birleşik Devletleri'nin İstanbul büyükelçisiyle temasta bulunarak bu paraların sigorta şirketlerinden alınmasını istiyorlardı. (s. 320)

1915'de Ermenilerin Osmanlı'nın farklı şehirlerinde bankalarda emanet olarak bıraktığı o günün değerinde 22 milyon Dolar para yağmalanmıştır. (s. 321)

Osmanlı yetkilileri özellikle ikinci Abdülhamit Ermenilerin varlığını ülkenin toprak bütünlüğüyle ilgili bir tehdit olarak görüyorlardı; onların gözünde Ermenistan ikinci Bulgaristan'dı ve ilk fırsatta ülke ondan kurtulmalıydı. 1878'den sonra Osmanlı'nın politikası Ermeni ulusunun gelecekteki özerkliğinin esaslarını yok etmekte ve bu işi Ermenilerin kasıtlı nüfuslarının düşürülmesi ve onları çok değersiz bir azınlık durumuna indirgemekle yapıyorlardı. (s. 40)

Osmanlı'nın Ermeni karşıtı ilk icraatlarından biri Ermenilerin sakin oldukları vilayetlerin sınırlarını Ermenilerin önemini azaltacak bir şekilde yeniden çizmekti. Ermenilerin sakin olduğu toprakları zorla ayırarak Müslümanların ve Kürtlerin çoğunlukta olduğu topraklara ilhak etmekle Osmanlı devleti Ermenilerin sakin olduğu birçok vilayetin etnik yapısını değiştirmeyi başardı. (s. 40)

Ermeni meselesinin gündemde olmadığından önce Osmanlı devletinin resmî istatistikleri Ermenilerin nüfusunu çok göstermektedir. Ancak 1877-1878 Rus Osmanlı savaşı sonrası Osmanlı devleti istatistikleri kendi durumuna göre düzenlemeye ve Ermeni nüfusunu az göstermeye çalışmıştır. (s. 42)

Dönmeler 1908 devriminde ve İttihat ve Terakki komitesinin güçlenmesinde aktif rolleri vardı. Enver paşa gibi bu komitenin liderlerinden birkaçının Yahudi kökenleri vardı ve dönme ailelerdendi. (s. 107)

Talat paşa köken olarak Bulgar ve Yahudi idi. Sonradan İslam'a geçmiş ve Selanik'teki Viritas mason teşkilatının üyesiydi. (s. 107)

İttihat ve Terakki Cemiyeti İslami ve Türk kimlikleri yoktu. Cemiyetin kuruluşundan itibaren aralarında bir Türk asıllı yoktu. Örnek için Enver paşa bir Polonyalının oğluydu. Cavit Bey dönme Yahudilerinden ve Karasu İspanyol kökenli Yahudilerindendi. (s. 107)

Genç Türklerin ilk resmî dergilerinden biri olan Hürriyet Londra'da iki mason locası tarafından yayınlanıyordu. (s. 108)

25 Mart 1919'da İstanbul Gazetesi İttihat ve Terakki Partisi'nin Teşkilat-i Mahsusa'ya Ermenilerin soykırımı, zorla sürgünü konusunda gönderdiği On maddelik gizli talimatı yayınlamıştır. Bu talimatta Ermeni ulusunun yok edilmesinin nasıl hayata geçirilmesi gerektiğini ve İttihat ve Terakki partisiyle Teşkilat-ı Mahsusa arasındaki bağı açıklamaktadır. (s. 167)

Vakayi gazetesi: Osmanlı Ordusu Genelkurmay başkanlığı bildirisini, 8 Eylül 1915, Görünüşe göre bu yasanın (tehcir) genelde Ermenilerin yasal bir şekilde yok edilmesi için tasarlanmıştır. (s. 170)

Vakayi gazetesi: Osmanlı Ordusu Genelkurmay başkanlığı bildirisini, 12 Eylül 1915, Görüldüğü gibi devlet tüm ermeni milletini yok etmek için karar almıştı. (s. 170)

Yevgeny Tarle Europe in the Age of Imperialism adlı kitabında Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı İmparatorluğu büyükelçisi Henry Morgenthau ile Talat Paşa'nın Ermeni meselesine ilişkin yaptığı görüşmeleri anlatmıştır. Talat Paşa'nın Morgenthau'nun Ermeniler hakkında sorduğu soruya şöyle bir cevap vermiştir: "onlar Amerika vatandaşı mı ki böyle kaygılısınız? Onlar suçlu ve bu yüzden yok edilmeliler." (s. 171)

Talat Paşa Berliner Tageblatt'a verdiği röportajda şöyle söylemiştir: "siz bizi suçsuz Ermenileri neden öldürdüğümüze göre kınıyorsunuz, yanıtı çok basittir. Bu suçsuzlar bir gün suçlu olacaklar onun için bugün yok olmaları iyidir." (s. 171)

Yevgeny Tarle kitabında Henry Morgenthau ile Talat Paşa arasında geçen bir diğer görüşmeyi şöyle anlatıyor: "ikinci defa yaptığımız görüşmede Talat Paşa bana söyledi: niye boşuna tartışıyorsunuz; biz şimdiye kadar Ermeni nüfusunun dörtte üçünü yok etmişiz, ne Bitlis'te, ne Van'da ve ne de Erzurum'da bir Ermeni bile bulabilmeniz imkansızdır." (s. 171)

Henry Morgenthau şöyle devam ediyor: "Talat devletin yaptıklarından ve Ermenilerin başına gelenlerden öylesine emindi ki saygısız ve diplomatik olmayan bir tarzda bana şöyle söyledi: "hiçbir Ermeni kalmadığı ve varisleri de olmadığı için sizin aracı olmanız uygun olmaz. Dolayısıyla Ermenilerin Amerika bankalarında emanet olarak bıraktıkları mal varlıklarını Osmanlı devletine geri vermeniz gerekiyor. Çünkü Osmanlı bu paralara ihtiyacı vardır." (s. 172)

2008'de Murat Bardakçı Talat Paşa'nın eşinde olan Ermeni soykırımıyla ilgili belgeleri yayınladı. Yayımlanan belgeler Talat Paşa'nın Ermeni soykırımının mimarı olduğunu onaylıyor. (s. 172)

Talat Paşa'ya verilen istatistiklere göre 1915-1917 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda 1 milyon 150 bin kişi yok olmuştur (kaynak verilmemiştir). s. 173

Ermeniler Osmanlı İmparatorluğunun ekonomisinin 69-80 kaynaklarını ellerinde tutuyorlardı. Bazı kaynaklar bu rakamı yüzde 90'a kadar da zikrediyor. (s. 241)

Türkiye Ermenileri'nin mallarının el konulması önceden tasarlanmış bir plandı. Bir milletin malvarlığının yağmalanması için ilk başta bu malların sahihsiz gösterilmesi için yasalara gerek vardı. (s. 241)

Sabah gazetesi o tarihte yayınladığı bir raporda her mahpus kürdün ve Türk'ün bu yağmadan 15000'den fazla altın ve gümüş sahibi olduğunu yazıyor. (s. 242)

Ermenilerin mal varlıklarını tamamen sahiplenilmesi için Türkiye Milli Meclisi 1922'den 1926 yılına kadar 9'un üzerinde yasa onayladı. Bu yasalar Türkiye'de gayri Müslimleri ekonomik faaliyette bulunmaktan mahrum etti ve mal varlıklarının devlet tarafından el konulmasına neden oldu.

Türkiye'nin doğusunda birçok tarihi eser olmasına bakmayarak devlet güvenlik meselesini bahane ederek araştırmacıların girişini engellemektedir. Ermeni tarihi mekanlarına güney doğu bölgelerinde giriş yasaktır. Bir İngilizli arkeoloğun söylediklerine göre Ermenilerin tarihi bölgelerinde araştırma imkanı yoktur. Türkiye'de Ermeni kiliselerini araştıran Fransız bir Ermeniloğunun anlattıklarına göre Türkiye devleti onun araştırma masraflarına karşılıklıdır, karşılığında ise ondan Ermeni kiliselerinin tarihi kimliğini tahrif etmesini istiyorlar. (s. 265)

Ermenilerin soykırımı hakkında konuşmak birkaç yıl önceye kadar Türkiye'de bir suçtu. Halbuki son yıllarda bu konu değişmektedir. Türkiye'de bugün az da olsa soykırımdan konuşan kişiler vardır. (s. 289)

Türkiye devleti kendine bağlı Yusuf Halaçoğlu Mehmet Prinçek, ve Fethi Atala gibi aydınların aracılığıyla eleştirilere yanıt vermek istemiştir; iddia edilenlere göre 10.000 Ermeni Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra hastalık ve kıtlık yüzünden ölmüştür. (s. 292)

Türkiye'de Ermenilerin soykırımıyla ilgili tartışmaların tabusu 2005 yılında Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen bir konferansla yıkılmış bu konferans Ermeni soykırımı tartışmalarında bir dönüş noktası olmuştur. 15 Aralık 2008'de Üniversitelerden,

gazetecilerden ve aydınlardan oluşan bir grup bir bildiri yayınlayarak 1915 yılındaki katliamlarla ilgili Ermenilerden özür dilemiştir. Bu hareketin başını çekenler arasında Ahmet İnsel, Baskın Oran, Cengiz Aktar, Ali Bayramoğlu, Taner Akçam olmuştur. (s. 293)

Halil Berktaş, Hasan Cemal, Ragıp Zarakolu, Ayşe Kulin, Orhan Kemal Cengiz, Uğur Ümit Üngör, Kemal Yalçın, Çetin oğlu, Ahmet Hüsrev Altan Ermeni soykırımını tanıyan aydınlar arasındaydı. (s. 294)

Halil Berktaş'a göre Türkiye devleti defalarca ortak tarihçiler komisyonunu önermiştir. Oysaki Ermeni soykırımıyla ilgili iki defa devlet arşivlerini ve belgelerini temizlemiştir.

Ermeni soykırımının 99. Yıldönümünde Türkiye İnsan Hakları bir bildiri yayınlayarak Türkiye devletinden soykırımı inkar etme politikasına son vermesini istemiştir. (s. 320)

Yaşar Kemal Demirciler Çarşısı Cinayetinde Ermenileri zorla göç ettirilmesi hakkında şu meşhur cümleyi kullanmıştır: O "O iyi insanlar, o güzel atlara binip gittiler. Malları ve mülkleri çadırda yaşayan ve sonra ev sahibi olanlar tarafından yağmalandı." Yaşar Kemal burada Ermenilerden geriye kalan evlere sakin olan Kürtlerden söz ediyor. (s. 320)

Türkiye devleti Sadece Ermeni nüfusunu yok etmedi aynı zamanda onların kültürel kalıntıları da ortadan kaldırdı. Kiliseler bakımsızlıktan harabeye döndü veya topla veya patlayıcı maddeyle yok edildi. Bugün Anadolu'nun başa başında bir Ermeni Okulu yoktur. (s. 320)

İran'ın dış politikasının analizi ve Soykırıma uğrayan Ermeniler anısına gösterilere izin vermesi soykırım gerçeğini kabul ettiğini gösteriyor. S. 349

Yazarların Bakış Açıları

Osmanlı devleti, Kürtleri katliamların sorumlusu olarak göstermeye çalışmıştır. Oysaki Kürtler yardımcı olmaktan başka bir rolleri olmamıştır ve tüm katliam planlamaları Osmanlı devleti yapmıştır. Kürtler sadece yağmalamak için Türk ordusuna yardım etmiştir. (s. 73)

Kitapta Ermeni meselesiyle ilgili Abdullah Öcalan, Selahattin Demirtaş, Ahmet Türk, Mehmet Hatip Dicle, Osman Baydemir, Abdullah Demirbaş, Namık Dinç, Osman Kavala, Yavuz Simersi, Hayri Tunç gibi Kürt siyasetçilerin de görüşlerine yer verilmiştir. Bu kişiler Türkiye devletinden Ermeni soykırımını tanıması çağrısında bulunmuşlardı. (s. 324-331)

Kitabın diğer bir bölümünde Seyit Muahmed Ali Cemalzade, Abdülhüseyin Şeybani, Hüseyin Kazımzade İranşehr, Muhammed Ali Foruği, Rıza Ali Divanbeygi, Hasan İsfandiari, İsmail Rain, Yahya Dovletabadi gibi İranlı yazar ve siyaset adamlarının görüşlerine yer verilmiştir. Görüşlerine yer verilen kişilerden Seyit Muahmed Ali Cemalzade, Hüseyin

Kazimzade İranşehr, İsmail Rain, Yahya Dovletabadi İran milliyetçiliğinin en önde gelen isimleridirler ve Türk Karşıtı görüşleriyle ünlüdürler. (s. 345)

İran devlet adamlarından ve Milli Şura Meclisi'nin başkan yardımcısı Abutorabiferd 1915 olaylarının 98. Yıldönümüyle ilgili düzenlenen törende Ermenilerin ve Meclis milletvekillerine yaptığı konuşmada şöyle söylemiştir: “dün Ermenilerin kanına eli bulaşanlar bugün elleri Suriye'deki kardeşlerimizin kanlarına bulaşmıştır... Askeri ve siyasi güç ile servet insani ve ilahi değerlerle birleştirilmediği zaman Ermenilerin 'soykırımı' gibi korkunç cinayetlerle sonuçlanacaktır.” (s. 350)

İran'ın Hatemi hükümetinde İstihbarat Başkanı ve Ruhani hükümetinde dini azınlıklarla ilgili özel asistanı olan Ali Yunesi Ermeni meselesi hakkında şöyle bir yorumda bulunmuştur: “İran'ın iftihar dolu tarihinde etnik soykırımla ilgili hiçbir iz yoktur; oysaki Irak'ta, Pakistan'da ve Türkiye'de olanlara bir bakın, Osmanlı Türkleri milyonlarca Ermeni'ye katliam yaptıklarına suçlanmaktadırlar. Ancak İran'da böyle haberler yoktur.” (s. 350)

Ahmedinejad'ın yardımcısı Hamid Bekai İran Zafer Köprüsü konferansında şöyle bir beyanda bulunmuştur: “Osmanlı İmparatorluğu devleti yüz yıl önce Ermenilerden bir grubunu soykırıma uğratmıştır.” İran Dışişleri Bakanı, Manuçehr Mütteki, Türkiye Dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu'yu arayarak İran'ın Ermeniler meselesine ilişkin tutumunun değişmediğini beyan etmiştir. (s. 351)

Tahran milletvekili ve Refsencani dönemi İstihbarat Başkanı olan Ruhullah Hüseyniyan, Ermeni olaylarının yüzüncü yıldönümüyle ilgili düzenlenen törene gönderdiği mesajda şöyle yazmıştır: Osmanlı Devleti tarafından katliama uğrayan Ermenilerin yıldönümünde bu insani facia için dünya Hıristiyanlarına özellikle Ermenilere başsağlığı diliyorum... Osmanlı yönetiminde sadece Ermeniler tarihin canilerinin dar görüşlerinin kurbanı olmamıştır. Binlerce Şii peygamberin ehli beytine olan sevgisi suçundan Osmanlı hükümetinde katliama uğramışlardı.” (s. 351)

Kitap İran İslam cumhuriyetinin Ermeni meselesine ilişkin tavrını şöyle izah etmiştir: İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikası İran Anayasası'na yansımış olan devrimin hedef ve ideallerinden ve İslam dininin emirlerinden esinlenmiştir. (s. 346) İran sadece Ermeniler değil aynı zamanda dünya genelinde baskı ve zulüm gören insanlara bakışı aynıdır. (s. 346)

Ermeni meselesinin gündemde olmadığından önce Osmanlı devletinin resmî istatistikleri Ermenilerin nüfusunu çok göstermektedir. Ancak 1877-1878 Rus Osmanlı savaşı sonrası Osmanlı devleti istatistikleri kendi durumuna göre düzenlemeye ve ermeni nüfusunu az göstermeye çalışmıştır. (s. 42)

Enver Behnan Şapolyo'ya göre Gökalp "hakim partinin merkezi komitesinin bir üyesi konumunda azınlıklar konusunda özellikle Anadolu Ermenileri hakkında geniş bir araştırma yapmıştır; bu araştırmaların neticesinde Ermenilerin ihracı gerçekleşmiştir. Böylelikle Gökalp Ermenilerin soykırımında direkt suçludur. Çünkü Türkiye tarihine baktığımızda Ermenilerin ihracı soykırım sırrının çözülmesinin anahtarıdır. (s. 47)

Yazara göre Türkiye'nin siyasetçilerinin söylemeye cesaret etmedikleri meseleleri Türkiye'nin gençleri yapmaya çalışıyor. (s. 289)

Değerlendirme

Yazar kitapta Ermenilerin soykırımı uğradıklarını iddiasını ele alarak bu iddiayı haklı göstermek için ağırlıklı olarak siyasetçilerin, Ermeni tarihçilerinin ve Türkiye'deki muhalif aydınların değerlendirmelerine başvurmuştur. Yazar olaylara farklı bir perspektiften yanaşan hiçbir Türk veya yabancı tarihçi veya siyasetçinin değerlendirmelerine veya görüşlerine kitapta yer vermeye gerek duymamıştır. Dolayısıyla yazarın bu yaklaşımı onun olaylara objektif ve tarafsız bir perspektiften yaklaşmadığını göstermektedir. Yazarın belgelerden ziyade gazetelerde yayınlanan yazılara ve muhalif konumda olan kişilerin görüşlerine yer vermesi kitabın tarafsız bir araştırma olmak yerine propaganda amacıyla yazıldığına delalet ediyor.

14. İtizadulsaltane, Nojan, İslami Partiler ve Türkiye'de Laikliğin Geleceği, Tahran, Çapehş, 1391/2012

Konu

Yazar, kitapta Türkiye'deki laik sistemin geleceği, devletle din ilişkisini, laik ve dini güçler arasındaki dengeyi ve Kemalist elitlerle yeni toplumsal güçler arasındaki ilişkileri özellikle AK Parti'nin iktidara gelmesinden sonra ele almıştır. Yazara göre son dönemdeki siyasi dengenin ılımlı siyasi İslamcılar lehine değişmesi siyasi denklemleri de değiştirmiştir; bu duruma binaen Türkiye'deki laik sistemin devam edip edemeyeceği sorusu birçok kişinin kafasını meşgul etmiştir. AKP'nin kendisini demokrasiye bağlı göstermesine bakmayarak başka hedeflerin peşinde olup olmadığı yazarın yanıt aramaya çalıştığı bir diğer önemli sorudur. Refah, Fazilet ve Milli Selamet Partisi gibi bir önceki İslamcı partilere rağmen Batılı devletlerin AKP'nin iktidar olmasını olumlu karşılamasının yazara göre sebebi büyük olasılıkla AKP'nin serbest piyasa ekonomisi ile yabancı devletlerle olan dış ticareti güçlendireceği vadinde bulunduğu kaynaklanıyor.

Adalet ve Kalkınma Partisi, diğer İslamcı gruplar gibi tek bir stratejinin peşinden gitmediği için siyaset arenasında kendi konumunu pekiştirmeyi başarmıştır. Onun için Türkiye'deki laikliğin geleceğini etkilemesi kaçınılmazdır (s. 20).

Varsayılan: Laik devlet dini devletten ayrı tutmak peşindedir. Türkiye'de güçlü dini eğilimleri olan bir partinin iktidar olması ve partinin toplumun önemli bir bölümü tarafından dini eğilimlerinden dolayı desteklenmesi, bu ülkedeki laiklik ilkesine karşı meydan okuma olarak algılanabilir (s. 21).

Hipotez: Adalet ve Kalkınma Partisi, köylü kitlelerin ve dindar kentli orta sınıfın desteğini arkasına alarak toplumun daha dinileştirme peşindedir. Böylece laik partilerin bir daha iktidara gelmeleri engellenerek laiklik düşüncesi Türkiye'de daha çok devre dışı bırakılmış olacaktır. Adalet ve Kalkınma Partisi siyaset alanında da laik kurumlara ve orduya direkt karşı çıkmıştır (s. 21).

Halef rakip hipotezler (?): 1- İslam ve sekülerizmin bir arada yaşaması ve Anglosakson sekülerizme geçiş (bazı analistler AK Parti'nin demokrasi ve laiklik karşıtı olmadığını ve gelecekte Türkiye'deki yapının Fransız laik modelinden dinin daha öne çıktığı Amerikan seküler modeline geçeceğini savunmaktalar. Bu hipotezi savunanlar ekonomik gelişmeye kültürel meselelerden ziyade öncelik tanımaktalar) (s. 23).

2- Toplumun İslamileştirmesi ve İslami devletin oluşturulması (Türkiye'nin laikleri tarafından sunulan bu hipoteze göre Adalet ve Kalkınma hükümeti İran İslam Cumhuriyeti'ni model alarak Türkiye'de bir İslami devlet kurmak peşindedir (s. 23).

İsimlendirmeler

- Genel olarak önyargılı ve negatif ya da pozitif isimlendirmeler değil, tarafsız isimlendirmeler kullanılmıştır.
- Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin İslamcı Başbakanı
- Modern Türkiye'nin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidar olduğundan beri laikler tarafından gizli dini tarikat unsurları tarafından yönlendirilmekle suçlanmıştır (s. 39). Aslında bu iddia mantıksız bir temele dayanmamaktadır çünkü Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin İslamcı Başbakanı ve AKP'nin başkanı, İslamcılara uygulanan kısıtlamaları, okullar ve devlet dairelerinde İslami giyinmenin yasaklanmasına dair modern Türkiye'nin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk tarafından getirilen sınırlamaları eleştirmiştir (s. 40).

Atfedilen Nitelikler

- Toplumda kültürel ve kimlik temelli çatışmalar (s. 19)
- Kentsel ve kırsal bölgelerde dini görüşlerin farklılığı (s. 19)
- AKP'nin bir hükümet modeli olarak sunulması
- “demokrasi, İslam ve sekülerizm” birleşmesi: AKP hükümeti

Amerika ve Batı ülkeleri, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geçmesi sonrası ekonomik gelişmeleri görünce “demokrasi, İslam ve sekülerizm” birleşmesinden ortaya çıkan bu hükümeti, bir hükümet modeli olarak İslami ülkelere sunmaktadır (s. 19).

- Türkiye’de din ve siyaset ilişkisinde Fransız modelin örnek alınması

Türkiye’de asıl mesele, Türkiye’de temel ilkenin Anglosakson sekülerizmi değil Fransız modelin olmasıdır ve İslamcılar da yıllar boyu buna meydan okumuşlardır (s. 19).

Türk laikliğinde, Fransız laikliği model alınmıştır (s. 27). Kemalist laiklik, modern din, bireycilik ve rasyonalizm üzerine inşa edilmiştir. Bu bakışa göre ahlaki ve dini ilkeler sadece özel alanda hüküm sürmelidir (s. 27).

- Türk Laikliği

Kemalist laiklik, modern din, bireycilik ve rasyonalizm üzerine inşa edilmiştir. Bu bakışa göre ahlaki ve dini ilkeler sadece özel alanda hüküm sürmelidir (s. 27).

Türk laikliği dinle ilgili “tarafsızlık” ilkesini benimsemektedir (s. 33).

Türkiye Cumhuriyeti'nin sistemi, “seküler demokrasi” temeli üzerinedir (s. 34).

Türk laisizminde kamu alanı devletin alanıdır ve kamu alanının devletten bağımsız olması Kemalizm'e aykırıdır (s. 38).

Fransız laiklik modelinden farklı olarak Türk laikliğinin diğer çelişkili meselelerinden biri Türkiye vatandaşlarının nüfus cüzdanında din hanesinin bulundurmalarıdır. Halbuki Türkiye Anayasası'nın 1928'de revizyonunda onaylanmış olan 24. Maddesi'ne göre devlet vatandaşları dinlerini açıkça beyan etmeğe zorlamamalıdır (s. 45).

Nisan 2006'da Türkiye Parlamentosu din hanesini nüfus cüzdanlarından kaldırılmasını onayladı ancak uygulamada engellerle karşılaşmaktadır (s. 46).

- Türkleştirme Politikası

Cumhuriyet Halk Partisi ve başında olan “İsmet İnönü” Kürtlerin Kürtçe eğitimini yasaklanması ve Kürt kültürünün marjinalleştirilmesi gibi otoriter uygulamalarla Türkleştirme politikasına inanıyorlardı (s. 80).

Atatürk planlı bir şekilde, Türk milleti başlığı altında tek bir kimlik kalıbında, millet inşası sürecini başarıyla sonuçlandırmayı amaçlamaktaydı (s. 82).

- Henevi mezhebi, ülkenin resmi dini

Türkiye Anayasası’nda resmi dinden bahsedilmese de Diyanet, Henevi mezhebini ülkenin resmi mezhebi olarak Kabul etmiş ve diğer dinleri ihmal etmiştir (s. 38).

Pratikte Türkiye devleti tarafsızlık ilkesine tam olarak uymamıştır. Laiklik iddiasında olan bir devletin “Hanefi” okulları Diyanet vasıtasıyla desteklemesi temel bir çelişkidir. Alevilerin hakları resmiyete tanınmamıştır. Ayrıca Diyanet’in devlet kapsamında camileri, imamaları ve dini merkezleri gözetmesi eleştirilmiştir. Sünni imamların devletten maaş alması aslında dini farklılıklarla ilgili devletin tarafsızlık ilkesinin ihlalidir. Yıllar boyu Türkiye’de yerleşen Yunanlara da ayrımcılık yapılmış ve onlar kendi okullarını kurmaktan men edilmişler (s. 45).

- Türkiye Anayasası’nda Kemalist ideoloji, temel ilke

Türkiye Anayasası’nda Kemalist ideoloji tüm devlet karar alınmalarda temel bir ilkedir. Bu bakışa göre devletin gelişmesi ve saadeti, dini değerler dahil olmak üzere tüm değerlere önceliklidir (s. 41).

- Amerika Laiklik modeli

Atatürk, laisizmin Fransız modelini örnek alsada görünüşe göre Türkiye’nin bugünkü İslamcı partileri ve Gülen Hareketi, en azından görünüşte ve kendilerinin de zımnen bahsettiklerine göre Amerikan modelini tercih etmekte (s. 43).

- AKP ve Gülen Hareketi ilişkisi

Gülen hareketi kültürel olarak Osmanlı’nın değerlerine borçludur ve ekonomik açıdan serbest piyasa ekonomisine bağlıdır (s. 128).

80'li yıllardaki Darbe'den sonra Gülen akımı milliyetçi tavır alıp sol ve İran karşıtı bir tavır takındı (s. 132).

Gülen, tüm takipçilerinden laik sistemi kabul etmelerini ve değişimleri yasal çerçevede ve halkın genel eğilimi esasında olması gerektiğini istemiştir.(s. 134-135).

Argümantasyon Teknikleri

Türkiye Anayasası din özgürlüğünü herkes için resmiyete tanımıştır. Ancak eleştirmenler bu ilkenin pratikte gerçekleşmediği kanaatindedir. Çünkü dini cemaatler devletin denetimi altındalar ve siyasete katılamazlar (s. 39). Bu yasaktan kaçınmak için AK Parti kendini bir dini parti değil bir muhafazakâr parti olarak tanıtmaktadır (s. 39).

Osmanlı Devleti Yedi Yüzyıl İslami düşüncelerle devam etti. Osmanlı sultanları İslam'a mensubiyetleriyle övünüyorlardı ve etnik ve ırk kökenlerine hassas değillerdi. Atatürk'ün Türk kimliğine vurgusu ve Türk kimliğini canlandırma çabaları Türkiye'deki kimlik problemini çözmekti (s. 54).

Atatürk iktidara geçtikten sonra Abdülhamit'in oğlu Selim'in saltanatını destekleyen Kürtlerin isyanını bastırdı ve liderlerini idam etti (s. 78).

Atatürk ayrıca Nakşibendiler gibi çeşitli tarikatları yasakladı. Nakşibendiler düşünsel olarak manevi liderleri olan Şeyh'e tapıyorlardı; bu Atatürk'ün karizmatik liderliğine ters gelmekteydi (s. 78).

Brzezinski'nin İslami Popülizmin cazibesinin artmasını Batı'nın geleceğine tehlike arz eden bir konu olarak görmektedir. Ona göre asıl tehlike dini köktencilik tarafından değil İslami popülizm tarafından olacaktır (s. 128-129).

Yazarların Bakış Açıları

Yazara göre Atatürk döneminden itibaren Türkiye'de gerçekleşen tepeden laikleştirme politikaları İslamcılarının siyaset arenasının dışında tutulması için yapılmıştır. İslami köktencilik tehlikesinin dünya genelinde artmasıyla Amerika ve Avrupa devletleri ılımlı İslamcılarını desteklemeye yönelmiştir (s. 18-19).

Laikler, Adalet ve Kalkınma Partisi'ni tarikatlar tarafından yönlendirildiğine suçlamaktadırlar (s. 39). Bu suçlamalar Recep Tayyip Erdoğan'ın, Türkiye'nin İslamcı Başbakanı ve AK Parti'nin başkanı olarak, Atatürk döneminden itibaren İslamcılara karşı uygulanan sınırlamaları eleştirdiğinden kaynaklanıyor (s. 40).

PKK'nın radikal eylemleri ve Kürt meselesini barışçıl yollardan çözülebileceğine inanan Kürt Partilerin marjinalleşmesi, Türk devletinin düşmanca pozisyon almasına ve sert tepki vermesine neden oldu. Hâlbuki PKK sadece Kürt nüfusunun bir kısmını kapsamaktadır dolayısıyla da Kürt meselesi PKK'ya indirgenemez (s. 174).

Yazara göre Birleşik Devletler ve Avrupa ülkeleri, AKP hükümetinden yanalar ve mevcut hükümetin İslami bir devlet kurma peşinde olmadığına ve Türkiye'nin laik yapısını korumaya çaba gösterdiğine inanmaktalar. Ancak yazara göre Erdoğan hükümetinin iç politikada laik unsurları ve orduyu siyaset arenasından devre dışı bırakma çabaları ve dış politikada İslami devletler ve İslami örgütlerle yakın ilişkiler geliştirme gayretleri gerçeğin başka türlü olabileceğinin bir kanıtıdır (s. 251).

Türkiye'de birçok gayri Müslim azınlıkların kimlik belgeleri ve pasaportları Türk asıllı vatandaşlardan farklıdır ve bu kendisi bir ayrımcılık türüdür (s. 46).

Osmanlı Dönemi'nde saltanat ve din yakın ittifak halindedirlerdi. Şeyhülislam sultanı azledebilen tek makamıdır (s. 48).

Din bakımından Türkiye toplumunun çoğunluğunu Sünni Müslümanlar teşkil etmektedir ve ondan sonra Hıristiyanlar ve Museviler geliyor. Şiiler ise 1 milyonluk bir azınlığı teşkil ediyor. Aleviler ise nüfusun 1.3'ünü teşkil etmektedir. Tasavvufu ilgilili Bektaşiler ve Nakşibendiler gibi çeşitli tarikatlar da Türkiye'de mevcuttur (s. 221).

AK Parti iktidara geçtikten sonra toplumdaki ve siyaset alanındaki laik unsurları marjinalleştirmekle ve medyayı kendi kontrolü altına almakla İslami değerleri Türkiye toplumuna empoze etmeye çalışmaktadır (s. 19). AKP toplumun gittikçe dindarlaşarak tabanını güçlendirmeye çalışıyor; ayrıca 'toplumsal muhafazakârlıkla uzun süre iktidarda kalmasını sağlama almaya çalışıyor (s. 20).

Yazar tarafsız bir yaklaşım sergilemeye çalışsa da yer yer özellikle de seçtiği başlıklarla okuyucuyu yönlendirmeye çalışıyor. Örneğin "Gülen'in CIA'yla ilişkisi, Belirsiz Bir Konu" (s. 138) başlığı altında Gülen hareketini ele almıştır. Yazara göre Gülen teşkilatının üyelerinin gizli olması onların CIA'yla bağlantılı olmaları ihtimalini doğuruyor (s. 139). Yazara göre Amerika 80'lerde Sovyetlere karşı Taliban'ı desteklemiştir. Ancak Sovyetlerin çöküşünden sonra İran'ın Şiilik esasında Orta Asya'da yürüttüğü siyasetlerinin güçlenmesini engellemek amacıyla Gülen akımının desteklenmiş olması uzak bir ihtimal değildir (s. 140-141).

AK Parti'yle ilgili şöyle bir başlığa yer verilmiştir: "Adalet ve Kalkınma Partisi: Demokrasi, Laiklik ve İslam'ın yeni bileşimi veya aldatıcı bir görünümde İslamcılık" (s. 149).

Yazar AK Parti'nin finansal desteğinden bahsederken yasadışı ve kayıtsız şirketlerin ve yardımsever organizasyonların AKP'yle ilişkisine, Ortadoğu ülkelerinden bazısının AKP'yi finanse ettiğine ve laiklerin AK Parti'nin Merkez Bankası'nın kilit pozisyonlarını ele geçirmekle suçlamalarına dikkat çekerek bazı suçlamalara hala bir kanıt bulunmadığından da bahsetmiştir (s. 153-155).

AKP'nin iktidara geçtiğinden sonra cinsiyet eşitliği düşmüştür. İstatistiklerle örnek verilmiştir (s. 163).

Erdoğan Hükümetinin kadınlara bakışı, AKP'nin tüzüğünde kendisini bir "muhafazakâr" parti olarak tanımladığı gibi, gayet muhafazakâr bir yaklaşımdır. 2008 Dünya Kadınlar Günü'nde kadınların en az üç çocuk doğurmaları önerilmiştir (s. 163).

Yazar Kürt sorunundan bahsederken Türkiye, Suriye, Irak ve İran'da yaşayan Kürtlerin birleşip bağımsız Kürt ülkesi Kürdistan'ı oluşturacakları arzusundan söz etmiştir. Yazara göre bu arzu gerçekleşirse bölgedeki tüm ülkeler için bir güvenlik sorunu oluşturacaktır. Kürtlerin özerklik talebi ve bunun uğrunda verilen mücadele Türkiye'nin bölgedeki rolünü kısıtlamaktadır (s. 172-173).

Ermenilerin öldürülmesiyle ilgili soykırımın yaşandığını kabul edenler ve reddedenlerin görüşlerine yer verilmiştir (184-192).

Yazar, AKP hükümetinin Hamas gibi İslami örgütlerle yakın ilişki içinde olduğunu söylemektedir. "Sahte Siyonist devletin" politikaları, İslam Dünyası'nda derin yaralar oluşturmuştur (s. 196-197). Ancak yazar bu noktaya dikkat çekmektedir ki Türkiye'nin "sahte Siyonist devlete" karşı olması insani açıdan değil de Hamas'la olan ideolojik bağa göredir (s. 198).

Erdoğan hükümeti, bir taraftan Siyonist devleti suçluyor diğer taraftan Ömer el-Beşir'in yaptığı cinayetlere göz yumuyor diye eleştiriliyor. Ancak Erdoğan'nın "el-Beşir Darfur'da soykırım yapmaz çünkü O bir Müslümandır ve Müslümanlar soykırım yapmaz." açıklaması, AKP hükümetinin cinayeti, cinayet olduğu için değil kendi siyasi çıkarını ve ideolojik konumunu dikkate alarak kınamasından kaynaklanıyor (s. 198-199).

2007 yılında "Beytü'l-Mukaddes Günü" Konferansı (Uluslararası Kudüs Buluşması) yapıldı. Konferansı sloganı "Beytü'l-Mukaddes'in Siyonizmlerden kurtuluşu cihat yoluyla olur" idi. Bu Konferans görünüşte devlete bağlı olmayan örgütler ve AKP'ye bağlı TGTV tarafından yapılmaktaydı (s. 199).

2009 yılında Gazze'yi savunmak amacıyla "Mescid-i Aksa Sempozyumu" yapıldı. Ancak AKP İslamcı hükümeti tarafından da onaylanan böyle faaliyetler, uzun vadede Atatürk'ün ünlü

sloganı olan “Yurtta sulh cihanda sulh” politikasına aykırıdır ve Türkiye’nin yıllar boyu karşılıklı saygı ve toleransa dayalı dış politikasına zarar verebilir (s. 199).

Erdoğan’ın Demokrasiye Bakışı başlığı altında yazar şöyle yazmıştır: “Erdoğan demokrasiye de güçlü bir inanç duymamaktadır ve onu sadece amaca ulaşmak için bir araç olarak tanımlamaktadır.” Yazar ayrıca Erdoğan’ın, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığıken, “Demokrasi bir tramvaydır, gittiğimiz yere kadar gider, orada ineriz” ve “Demokrasi amaç değil araçtır” sözlerine dikkat çekmektedir. Ona göre bu sözler Erdoğan’ın demokrasiyi ve demokratik sloganları partisinin çıkarları için kullandığının bir göstergesidir. Erdoğan’ın bir konuşmasında “egemenlik kayıtsız şartsız Allah’ındır” demesi Türkiye’nin laik Anayasası’na bir meydan okumadır (s. 203).

Yazıya göre Erdoğan, konuşmasının sonunda şöyle demiştir: “Allah’a şükür hepimiz şeriat içiniz. Bir kişi hem Müslüman hem de seküler olamaz. Siz ya Müslümansınız ya seküler”. Erdoğan’ın diğer taraftan Mısır’da Müslüman Kardeşler’e laik yönetimi benimsemeleri tavsiyesinde bulunması, onun dini diplomatik hedefler doğrultusunda kullandığının bir göstergesidir. Ancak Erdoğan hükümetinin Türkiye’de dini konularla ilgili tartışmalı yasaları değiştirmeye yönelik çabaları başbakan Erdoğan ve AK Parti’nin Türkiye toplumunun İslamlaştırılması yönünde hareket ettiğini gösteriyor ve bunu dile getirmemeleri öncüllerinin yani Erbakan ve diğer İslamcı grupların siyaset sahnesinden silinmesi gibi bir sondan kaçmalarından kaynaklanıyor (s. 204).

Başlık: Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Belirsiz Geleceği (s. 215). Yazar AKP’nin İslamcı tutumundan dolayı her an kapatılma ihtimaliyle karşı karşıya olduğunu söylemektedir.

Yazara göre AKP’nin laik eleştirilenlerini haklı çıkaran birçok kanıtı rağmen, bu konuda biraz da abartma olmuştur. Bunun bir nedeni Türkiye’nin turistik bir ülke olması ve ülkenin ana gelirinin bu yoldan olmasıdır. İslami bir hükümetin Türkiye’de kurulması bu gelirden yoksun olması anlamına gelmektedir. İkinci neden ise laiklerin Amerika Birleşik Devletlerine fazlasıyla güvenmesidir. Çünkü Amerika Ortadoğu’da hep İslamcı grupların temel destekleyicilerinden olmuş ve bu akımı siyaset alanında kullanmayı iyi başarmıştır (s. 256).

Türkiye’nin geleneksel ve dindar sınıfının dünya Müslümanlarından farklı olarak laik sistemin meşruiyetini kabullenmelerine veya Erdoğan ve Abdullah Gül gibi laik sisteme karşı geçmişte olan kişilerin değiştiğine inanmak yüzeysel bir bakış olacaktır. Aslında dindar kesim ile laikler arasındaki şimdiye kadar olan işbirliği, İslami bir devletin ilanına daha koşulların müsait olmadığına göredir (s. 266).

Adalet ve Kalkınma hükümeti, Anayasa Mahkemesi'nin yasaklamalarından kaçınmak için hep kendini dini değil, bir muhafazakâr parti olarak tanıtmıştır ancak toplumsal düzeyde geniş çapta “toplumsal ve dini muhafazakarlık” propagandası yapmaktadır (s. 267).

Erdoğan'ın hükümeti, orduya mensup kişilerin çoğunluk oluşturduğu Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin kombinasyonunu değiştirmeyi başardı ve sivilleri onların yerine getirdi. Bu süreç ülkenin laikliğini korumaktan sorumlu olan Türkiye ordusunun gücünün azalması ve İslamcıların özellikle AKP'nin güçlenmesi anlamına geldiğinin bir göstergesidir (s. 268).

- Amerika ve Batı ülkelerinin AKP'yi desteklemesi

Amerika ve Batı ülkeleri, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geçmesi sonrası ekonomik gelişmeleri görünce “demokrasi, İslam ve sekülerizm” birleşmesinden ortaya çıkan bu hükümeti, bir hükümet modeli olarak İslami ülkelere sunmaktadır (s. 19).

- Hanefi Mezhebi'nin dışında diğer dinlerin ihmal edilmesi

Türkiye Anayasası'nda resmi dinden bahsedilmese de Diyanet, Hanefi mezhebini ülkenin resmi mezhebi olarak kabullenmiş ve diğer dinleri ihmal etmiştir (s. 38).

Değerlendirme

Devlet/hükümet ve din/mezhep sözcüklerinin dikkatlice kullanılmamış ve bazen birbirinin yerine kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin anlaşılmasında diğer önemli konudur (s. 22). Kitapta Laik sistem, bağımlı değişken ve Türkiye'nin İslamcı Partileri bağımsız değişken olarak belirtilmiştir. İslamcılarının elinde olan medya, eğitim ve kültürel kurumları ve mali güçleri ayrıca AK Parti'nin sınıfsal ve toplumsal konumu, insanların dini inançları ve Türkiye toplumunun eski laik hükümetlerden yaşadıkları hayal kırıklığı değişkenler bölümünde yer almıştır (s. 22).

Araştırmanın yöntemi, “siyasi ve tümevarım” (s. 23) olarak belirlenmiştir Ancak kitapta bu yöntemin ne olduğuna ve araştırmanın nasıl bir yol izlediğine dair hiçbir bilgi yoktur.

Farsça ve İngilizce Kaynaklardan ağırlıklı olarak faydalanılmıştır.

Farsça Tezler Derin Okuma Notları

1. LASCERDİ, Hasan: Türkiye'nin İran-Irak Savaşı Karşısındaki Tutumu ve Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Esad Erdelan, İmam Sadık Üniversitesi, İslami İlimler ve Siyasi Bilimler Fakültesi,1994

Konu

Türkiye'nin İran-Irak Savaşı Karşısındaki Tutumu ve Rolü başlıklı 532sayfalık bu çalışma; giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi ve metodu oldukça kısa bir şekilde belirtilmiş, kapsamlı ele alınmamıştır.

Birinci bölümde, Türkiye'nin tarihi geçmişi, coğrafi, siyasi, toplumsal, dini ve kültürel konumu ve yönleri anlatılmıştır. Türkiye'nin dış politikası ve bunu belirleyen faktörlerin incelendiği ikinci bölümde, adı geçen ülkenin Ortadoğu ülkeleri, İran ve Irak ile olan ilişkileri irdelenmiştir.

Üçüncü Bölüm, İran - Irak savaşı başlamadan önce Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumuna değinilmiş, savaşın vuku bulması, Türkiye'nin tarafsız duruşu ve bunun nedenleri üzerinde durulmuş, tarafsızlık politikasının hukuki ve siyasi altyapısı ve bunun pratikte uygulanamamasının nedenleri araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde, Türkiye'nin arabuluculuk çalışmalarına ve bunun sebeplerine yer verilmiş, bu yolda attığı adımlar ve çabası anlatılmış, beşinci ve son bölümde ise Türkiye'nin Kuzey Irak'a müdahalesinin neden ve sonuçları incelenmiştir. Çalışma, genel bir değerlendirmeden yoksun olup, ulaşılan sonuçların özetlendiği sonuç bölümü ile bitirilmemiştir. Bununla birlikte yazar tezini, giriş kısmında sorduğu İran- Irak savaşı boyunca Türkiye'nin izlediği politikanın bu ülkeye fayda mı zarar mı kazandırdığı bir başka deyişle Türkiye'nin komşusu iki ülke arasındaki savaştan kârla mı zararla mı çıktığı sorusunu; Türkiye'nin pragmatist bir yaklaşımla durumu değerlendirdiği ve oluşan fırsattan istifade ederek siyasi ve ekonomik anlamda çıkar elde ettiği görüş ve düşüncesini ispatlayarak tamamlamıştır.

İsimlendirmeler

- Türk aktörler; kişiler, kurumlar ve yapılar doğru, gerçek ve yalın isimleriyle kullanılmıştır.

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye'nin İran-Irak savaşı boyunca sergilediği tavır ve tutum anlatılırken Türkiye'ye 'tarafsız', 'sağduyulu', 'iyi niyetli', 'ciddi uğraş veren', 'barış yanlısı' gibi hem olumlu hem de 'çıkarcı ve nüfuz arayışı içinde olan', 'fırsat kollayan', 'menfaat sağlayan', 'batının çıkarlarını gözetmekle yükümlü' gibi olumsuz hasletler atfedilmiştir. Bu da yazarın tek bir bakış açısına sahip olmadığını ve mutedil olmaya çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin savaşın sonlanması için verdiği uğraşlar uzun uzadıya anlatıldıktan sonra yapılan değerlendirmelerin sonunda; fakat 'başaramadı' bu konuda da başarılı olamadı' (s 444) gibi

ifadelere vurgu yapılması ve bunun tekrarlanması, yazarın Türkiye'yi başarısız ve etkisiz gösterme çabası olarak nitelendirilebilir.

Argümantasyon Teknikleri

- Yazar, görüş ve iddialarını kişi ve kurumlar tarafından yapılan açıklamalara dayandırarak ıspatlamaya çalışmıştır. Örneğin Türkiye'nin çıkarlarının tehlikeye girmesi halinde savaş karşısındaki tarafsızlık tutumunun değişeceğine dair düşüncelerine, Türkiye Hükümeti Sözcüsünün, bir Bakanlar Kurulu toplantısında söylediği; Türkiye'nin bölgedeki gelişmeleri dikkatle izlediği ama o ana kadar herhangi bir krizin müşahade edilmediğine dair sözlerini referans göstermiştir. (s.217)

- Başka bir yerde, Türkiye'nin savaşın ilk günlerinden itibaren Irak'ı saldırgan ve mütecaviz olarak adlandırmaktan çekindiği, bu konuda net ve açık bir beyanda bulunmadığı ve sürekli çelişkili ifadeler kullandığıyla ilgili düşüncelerini Turgut Özal'ın bu konuda sorulan bir soruya " Buna cevap vermek zor... Öyle dahi olsa bu savaşı değiştirmeyecektir... Ben hakem değilim. Kimin haklı olduğu konusunda birşey diyemem." cevabıyla desteklemiş hemen ardından Kenan Evren'in İran ziyaretinde, İran'a saldırıldığını bu yüzden uğradığı zarar ve ziyandan dolayı üzgün olduğuna dair açıklamalarıyla delillendirmiştir. (s. 366)

- Türkiye ile ilgili hem olumlu hem olumsuz görüş ve düşünceler oldukça açık ve net bir dille ifade edilmiş, ucu açık, muğlak ve yoruma dayalı ifadelerden kaçınılmıştır. Açık ve doğrudan alıntılarla yapılan vurgu sayısal ifadeler ve verilerle güçlendirilmiştir. Örneğin; İran-Irak savaşının Türkiye'ye ekonomik yarar sağladığına dair düşüncelerin işlendiği sayfalarda Türkiye'nin savaş öncesi ve sonrası dış ticaret hacmi incelenerek veriler ve oranlar doğrultusunda detaylı analizi yapılmıştır. (s. 240-256)

- Yazarın çalışmada kullandığı dil ve üslup akademik dile uygun olmakla birlikte bazı bölümlerde haber dili havasına bürünmekte ve okuyucuda gazete okuduğu hissi oluşturmaktadır.

Yazarların Bakış Açıları

- Kullanılan kaynaklar, ifadeler ve alıntılar (Keyhan, Cumhuriyet gibi gazeteler) yazarın resmi ideolojiye yakın bir çizgide olduğu ve muhafazakâr bir duruşa sahip olduğu izlenimini vermektedir.

- Türkiye'ye karşı mesafelidir. Güven algısının zayıf olduğu gözlemlenmektedir

- Olumlu ve olumsuz her iki yaklaşımı görmek mümkündür. Övgü ve yergi içiçedir.

- Çalışma bütünlüklü olarak değerlendirildiğinde yazarın olumlu/olumsuz tek bir tutum sergilemediği ve bir algı oluşturma çabası içerisinde olmadığı görülmektedir. Olaylar, çoğunlukla tarihi gerçeklere uygun, kaynaklarda anlatılanla uyumlu bir şekilde aktarılmış, çarpıtma ve yanıltmadan uzak durulmuştur. Ancak tezin bazı bölümleri, yazarının Türkiye'ye şüpheli yaklaşımı ve güvensizliğini gözler önüne sermektedir. Özellikle Türkiye'nin iki ülke arasındaki savaşta tarafsız kalmasının ve arabuluculuk görevi üstlenme çabasının nedenlerinin anlatıldığı sayfalarda Türkiye'yi itham eden ve suçlayan ifadelere yer vererek taraflı bir tutum içerisine girmiştir: "Türkiye'nin tarafsız olmasının en önemli ve temel nedeni her iki ülke fırsattan olabildiğince istifade ederek ekonomisindeki sorunları gidermeyi başarmıştır." (s 234)

"Türkiye'nin halepçe katliamına sessiz kalmasının nedeni ekonomik kaygılarından ötürü Irak'ı küstürmemektir... Türkiye, kimyasal silahların Irak'a gönderilmesinde köprü görevi görmüş ve bundan büyük gelir ve kâr elde etmiştir. (s.336)

"Türkiye tarafsızlık iddiasına rağmen taraflı davranmaktan çekinmemiştir."(s.563)

2. ASIF,Muhammet Hasan: Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya Yönelik Dış Politika Hedefleri (Sovyetler Birliğinin Yıkılmasından Sonra), Yüksek Lisans Tezi,Danışman: Abdulali Kavam, Şehit Beheşti Üniversitesi, Siyasi Bilimler Fakültesi,1999

Konu

Sovyetler Birliğinin Dağılmasından Sonra Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya Yönelik Dış Politika Hedefleri'nin incelendiği çalışma 171 sayfa olup, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Türkiye'nin SSCB'nin yıkılmasından önceki ve sonraki dış politikasının ele alındığı birinci bölüm, ikinci dünya savaşı öncesi, soğuk savaş dönemi ve sonrası Türk dış politikasının değerlendirilmesi başlıklı konularla devam etmiş, soğuk savaş sonrası Türkiye-Amerika ilişkileri, Askeri ve ekonomik alanlarda iki ülke arasında yaşanan sorunlar, Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşması, Avrupa ile ilişkileri, AB'ye girme çabaları ve dış politika sorunları gibi konular incelenmiştir.

Çalışmanın omurgasını oluşturan ikinci ve üçüncü bölümlerde öncelikle Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki siyasi hedefleri anlatılmış, Kemalist ideolojinin yayılması, Pantürkizm, Rusya ve Bölge ülkeleriyle yaşanan çıkar çatışmaları irdelenmiştir. Türkiye'nin bölgedeki ekonomik hedeflerinin incelendiği üçüncü bölümde; Türkiye'nin ekonomik hedeflerini uygulamada karşılaştığı engeller, Ekonomik işbirliği Örgütü, taşımacılık, enerji taşımacılığı, TİKA hedef ve planları, Dördüncü bölümde ise Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve

Türkmenistan gibi bölge ülkeleriyle ekonomik ilişkileri ele alınmış ve çalışma, genel bir değerlendirme ve ulaşılan sonuçların özetlendiği Sonuç bölümü ile bitirilmiştir.

Tezde, ele alınan konular ve anlatım şekli değerlendirildiğinde Türkiye'nin hem küresel hem de bölgesel bir güç olma isteğiyle çabaladığı bölge ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmak suretiyle çıkarları doğrultusunda avantajlar yarattığı ve bunun İran için bir tehdit oluşturduğu algısı gözlemlenmektedir. Bunun da Türkiye'nin güçlü bir rakip olarak görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

İsimlendirmeler

- Çalışmada birçok yerde 'Türk Nasyonalistliği', 'kavmiyetçilik', 'Türk İmparatorluğu', 'Turancılık', 'Büyük Türkistan', 'Oğuzculuk' gibi isim ve kavramlar kullanılmış, Türkiye için 'büyük kardeş' Türki Cumhuriyetler için de 'genç kardeşler' ifadeleri seçilmiştir

Atfedilen Nitelikler

- Yazar, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dış politikasında yaşadığı sorunları anlatırken 'şaşkınlık', 'başıboşluk', 'çözümüşlük', 'ayrılmış', 'arada kalmışlık', 'sıkışmışlık' gibi olumsuz nitelermeleri kullanmış, Türkiye'yi 'AB'ye girme heveslisi', 'kendini bir Ortadoğu ülkesi değil batı ülkesi olarak görmek isteyen ülke' (s.8), 'NATO'nun bölgedeki sınır karakolu', 'batı çıkarlarının koruyucu' (s12), 'dinsiz devlet' (s19), ve 'hayalperest'(s.45), gibi ifadelerle tanımlamıştır.

Argümantasyon Teknikleri

- Yazar, iddialarını yazılı kaynaklardan alıntılıdığı bilgilere dayandırarak destekleme yolunu izlemiştir. Örneğin; Türkiye'nin, SSCB'de ayrılan ve bağımsızlığını ilan eden Cumhuriyetlere, kendisini 'model ülke' olarak tanıtmalarının ve Amerika'nın desteğini almasının nedenini Amerika'nın ve Türkiye'deki laik çevrelerin rakip ideoloji olarak gördükleri İran İslami hükümet modelinin bu ülkelerce benimsenmesinden duydukları korku ve endişeden kaynaklandığına yaptığı vurguya Amerikan Başkanı George Bush'un Süleyman Demirel'e hitaben sarfettiği sözleri referans göstermiştir.

" Türkiye, laik demokrasisi ve serbest ekonomisiyle belirsiz ve değişim içerisindeki bölge ülkeleri için iyi bir model olabilir"(s 49)

Yazarların Bakış Açıları

- Yazar, Türkiye'nin hem küresel hem de bölgesel bir güç olma isteğiyle çabaladığına ve bölge ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmak suretiyle çıkarları doğrultusunda avantajlar yarattığına vurgu yapmakta ve bunu tez boyunca sık sık tekrarlamaktadır. Görüş ve düşüncelerini açık bir dille ifade eden yazar Türkiye'nin, İran'ın Orta Asya ve Azerbaycan ile olan kültürel ve siyasi ilişkilerinden endişe duyduğunu (s. 104) ve bu bölgelerle olan ilişkilerini sıkı takibe aldığını bunun da İran'ı güçlü bir rakip olarak gördüğünden kaynaklandığına dair kanaatini şu şekilde ifade etmektedir.

“Türkiye'nin ECO'yla işbirliği İran'ın bölgedeki siyasi ve ekonomik faaliyetlerini denetlemek ve kısıtlamak içindir. İran'ın ECO dışında ve Türkiye'nin gıyabında bölgede herhangi bir faaliyette bulunmayacağından emin olmak istemektedir.” (s. 105)

- Çalışmada genel olarak suçlayıcı ve yargılayıcı bir dilin hakim olduğu görülmektedir. Yazar, akademik normlara riayet etse de zaman zaman iğneleyici sözler ve alaycı sayılabilecek ifadeler kullanmıştır:

“Türk dış siyaseti 20. yüzyıla Batı ülkelerinin ilgisini kaybettiği Soğuk Savaş sonrası dönemin oluşturduğu krizler eşliğinde girdi. AB'ye giriş iznini alamaması, Amerika'nın askeri yardımlarının azalması, Türkiye'yi onlarca yıllık batıyla yakınlaşma ve Avrupalılık çabalarının sona mı ereceği sorusunun oluşturduğu krizle başbaşa bıraktı. İç istikrarını sağlamak ve uluslararası meşruiyetini korumak için başka yollar mı denemesi gerekiyordu? İç ve dış siyasetin düşünsel temellerini oluşturan 'Kemalizm' in yeniden gözden mi geçirilmesi gerekiyordu? Türk dış politikası karar alıcılarının arafı yaşadığı böylesi bir dönemde Sovyetler Birliğinin dağılması ve Türk kökenli yeni devletlerin ortaya çıkması onlara 'geçmişe dayanma' ve ' geleceğe umut' konusunda yeni ufuklar sağladı. Türkler, kavmi taassup kisvetiyle onlarca yıllık batılılaşma çaba ve tecrübelerini genç kardeşlerine hediye etme umundular. Hem kendilerini Soğuk Savaş sonrası karşı karşıya kaldıkları sorunlardan kurtaracak hem de bölgesel ilişkilerin geliştireceği yeni alanlar açacak kutlu bir hediye”. (s. 46)

“Büyük kardeş Türkiye'nin öncülüğünde Türkçe Konuşan Milletler Birliği ve 'Büyük Türkistan' ı kurma çabası Türk siyasi ve kültürel elitlerinin farklı zaman dilimlerinde tasvir edegeldikleri tatlı bir rüyaydı.”(s. 63)

“Halihazırda azınlık hakları ve insan hakları ihlali konularında Avrupa ülkelerinin baskısı altında olan Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya'da kavmiyetçiliği yayma politikasından dolayı daha fazla baskıya maruz kalabilir ve İnsan hakları ihlalleriyle dolu suç listesini ' Panturanizm' suçlamasıyla süsleyebilir.” (s. 77)

Tarafgirlik

- Çalışmada Türkiye'nin Kafkasya-Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkisi etnik kategoride ele alınmış ülkelerin ortak dini kimliklerine vurgu yapılmamıştır. Bu da yazarın algı oluşturma çabasının bir işareti olarak değerlendirilebilir. Yazarın ele aldığı konular ve ifade tarzı Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavır içerisinde olduğunu, taraflı ve yanlı davrandığını göstermektedir.

“Türkiye'nin Karabağ meselesindeki tavır ve tutumu başından itibaren tek taraflı ve kavmi taasupla içiçeydi, Türk makamları, Ankara'nın kendi yönetimi altında olmasa da Türk topraklarının kaderinden sorumlu olduğunu açıkladılar. Bu tutum Türkiye'nin sadece arabuluculuk rolünün önünü kesmekle kalmadı bir taraftan İran'ın meselelerin çözümü noktasında yaptığı iyi işler karşısında pasif kalmasına diğer taraftan Rusya'yı karşısına alacak bir yola girmesine neden oldu” (s74)

3. ESEDİYAN, Ali: 1990'lı Yıllarda Türkiye-İsrail İlişkilerinin İran Milli Güvenliğine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr.Melekiyan, Tahran Üniversitesi, Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi,2003

Konu

1990'lı Yıllarda Türkiye-İsrail İlişkilerinin İran Milli Güvenliğine Etkisi, konulu; giriş ve dört bölümden oluşan bu tez çalışmasının sayfa sayısı188 dir.

Türkiye- İsrail İlişkilerinin tarihçesinin araştırıldığı bu bölümde öncelikli olarak İsrail'in ortaya çıkışını ve şekillenmesini etkileyen unsurlar, Yahudilik ve siyonizm arasındaki ayrılıklar işlenmiş, devamında Osmanlı devletinden günümüze kadar Türkiye'nin siyasi tarihi anlatılarak, imparatorluğun çöküşü, pantürkizm ve pantürkizmin oluşmasında yahudilerin rolü ve etkisi, Türkiye-İsrail ilişkilerinin şekillenmesi, bu iki ülkeyi birbirine yakınlaştıran sebepler ve kurulan ilişkinin Orta Asya ve Kafkasya üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

İran Milli Güvenliğine ayrılan ikinci bölümde; Milli güvenliği oluşturan ve tehlikeye sokan unsurlar ele alınmış bu konuya dair görüş ve fikirler aktarılarak hazar denizi üzerinde durulmuştur.

Türkiye- İsrail işbirliği ve bu iki ülkenin ilişkilerini güçlendirme yönündeki amaç ve hedefleri başlıklı üçüncü bölümde; Türkiye-İsrail güvenlik işbirliği ve anlaşmaları, Askeri manevraları ve siyasi görüşmeleri, ortak hedef ve amaçları incelenmiş Orta Asya ve Kafkasya'ya nüfuz çabalarına vurgu yapılmıştır. Dördüncü bölüm; Türkiye-İsrail anlaşmalarına ayrılarak anlaşmaların iki ülkeye kazandırdıkları ve İran'a etkileri irdelenmiş, sonuç bölümünde ise ulaşılan sonuçlar özetlenerek, komuya dair öneriler ve tedbirler zikredilmiştir.

İsimlendirmeler

- Olumlu veya olumsuz isimlendirmelere rastlanmamaktadır. İsimler gerçek anlamlarında kullanılmış, olduğu gibi aktarılmıştır

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye ile ilgili; 'batı işbirlikçisi', İran karşıtı siyaset izleyen ülke', ' komşularının toprağına göz diken', 'altın zincire vurulmuş köle misali' gibi birkaç cümleden başka doğrudan bir tanımlama yapılmamıştır. Ancak 'fırsatçı', 'çıkarıcı', 'saldırgan', 'kuşkucu', 'kötümser,' 'hırslı' vb gibi dolaylı yoldan ifade edilen nitelendirmeler bulunmaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

- Yazar, İsrail'in İran'a darbe vurmak için Türkiye'deki İran karşıtı laik devlet adamlarını destekleyerek İran ve Türkiye arasında çatışma ortamı hazırlama amacı güttüğünü. Türkiye'deki bazı laik yöneticilerin bu konudaki duruşunun bunun ispatı olduğunu dile getirmekte ve 8 Temmuz 2008'de Tahran Üniversitesi kampüsünde yaşanan olayları buna örnek olarak göstermektedir:

"Dış mihraklar ve yerli işbirlikçileri tarafından Tahran Üniversitesi kampüsünde başlatılan olaylar esnasında Türkiye başbakanı Bülent Ecevit'in hasmane tutumu ve Türk ordu güçlerinin İran askerlerinden birkaçının yaralanmasına ve ölmesine sebep olan İran sınır karakolunu ve bazı sınır bölgelerini bombalaması dikkat çekicidir." (s 110)

Başka bir yerde, Türkiye'nin komşu ülkelerle iyi geçinmediğine ve sürekli çekişme içerisinde olduğuna dair iddialarını şu şekilde ifade etmektedir:

"Türkiye, komşularına kuşkuyla yaklaşan ve aralıklı olarak onlarla çekişme yaşayan Ortadoğu'daki tek ülkedir. Bu ülkenin, Yunanistan, Kıbrıs Rum kesimi ve Ermenistan gibi ülkelerle olan gergin ve hasmane ilişkileri, İran, Suriye ve Bulgaristan'a karşı kötümser ve kuşkucu tutumu ve Irak topraklarına göz dikmesi bu iddiaları ispatlamaktadır. Türkiye dış güvenliğini sağlamak ve komşularıyla mücadele gücünü artırmak için İsrail ile ilişkilerini geliştirmiştir." (s.117)

- Akademik bir dilin hakim olduğu yazıda dil yalın ve anlaşılır özelliğe sahiptir. Düşüncelerin özellikle suçlayıcı ve yargılayıcı düşünce ve görüşlerin tekrarı yer yer okuyucu yormaktadır.

Yazarların Bakış Açıları

- Çalışmasının tamamında Türkiye'nin İran'a karşı hasmane tavır ve tutum içerisinde olduğuna dair düşüncelerini aktarmaya ve ıspatlamaya çalışan bunu yaparken de Türkiye'yi İsrail ile aynı kefeye koyarak Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerinin ortak düşmanı olarak lanse etmeye çalışan yazar oldukça taraflı, önyargılı daha da ötesi sert ve öfkeli bir imaj sergilemektedir. Yazarın ülkesi için birinci derecede tehdit olarak algıladığı Türkiye hakkındaki görüşlerini aynı zamanda iç ve dış siyasetinde sorunlu olduğu, zayıf, güvensiz ve güdümlü bir ülke olduğuna dair olumsuz düşüncelerini aşağıdaki örneklerde görmek mümkündür.

“Türkiye- İsrail işbirliğinin şimdiye kadar zikredilen amaçlarının hepsi fer'i amaçlardır ve daha büyük amaca ulaşmak için mukaddime hükmündedir o da uygun zaman ve şartlarda İran'a askeri harekât düzenleyecek ortamı hazırlamaktır. Türkiye-İsrail ilişkileri ve işbirliğinin amacı İran'a darbe vurmaktır.”(s.110)

“Türkiye, siyasi parti ve grupların ve şiddet yanlısı örgütlerin oluşturduğu güvensiz bir ortama sahiptir. Milli İstihbarat Teşkilatı geniş kadrosu ve güçlü yetkisiyle laiklerin beklentilerini karşılamada yetersiz kalmaktadır. Türk makamlar bu yüzden türkiyede güvenlik ve casusluk eğitimi ve örgütlenmeler konusunda MOSSAD'dan yardım almak zorunda kalmıştır.”(s.118)

“Ankara'nın bölgeye yönelik dış politikası ve komşularına dostane olmayan davranışları Türk makamlarının kalbinde komşularını daima kontrol altında tutmalarını gerektiren çifte korku ve kuşkuya neden olmuştur. Bu yüzdendir ki Türkiye güvenlik güçleri komşu ülkelerde oldukça etkin faaliyet sürdürmektedir.”(s. 158)

“Türkiye'nin eski zamanlardan beri komşularının topraklarında gözü olmuş ve fırsat buldukça saldırıya geçmiştir. Bu saldırgan politikalarının sonucu olarak 1990 yılında “Türkiye Amerika'yla işbirliğinin sonunda hakettiği ödülleri almıştır.” (s.121)

“Amerikanın Asya ve Ortadoğudaki konumu İran İslam Devriminin zaferiyle birlikte sarsılmaya başlamış ve günden güne de zayıflamaktadır. Bu durum Amerika'nın İran'a sınır ülkelerde gerektiğinde İran'a saldırı düzenleyebileceği askeri üstler kurmasını gerektirmiş Türkiye 'de bu konuda gerekli şartları Amerika için hazırlamıştır.” (s.167)

- Türkiye'ye karşı olumsuz algının temayüz ettiği çalışmada, Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinin, İran'ın milli güvenliği için ciddi bir tehdit olduğuna açıkca vurgu yapan yazar,

İran'ın askeri, ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel her anlamda bu iki ülke tarafından tehdit altında olduğunu savunmakta ve bunu aynı ve benzer ifadelerle her bölümde tekrar etmektedir.

- Çalışmada "İki ülke arasındaki tüm antlaşmaların, İran İslam Cumhuriyetine saldırı amaçlı olduğu inkar edilemez bir gerçektir." (s.100) İfadesinde olduğu gibi çoğunlukla kesin yargı ve hüküm bildiren cümle ve ifadeler kullanılmıştır.

- Yazar'ın tezini sonlandırırken kullandığı cümleler reformist kanadın düşüncelerine yakın ve ılımlı bir siyasetten yana olduğunu göstermektedir: " İran'ın, sahip olduğu coğrafyanın ayrıcalık ve nimetlerine yaraşır bir şekilde başarıya ulaşması için; siyasi öngörüye, doğru ve mantıklı planlamaya ve diplomatik beceriye şiddetle ihtiyacı vardır. Ekonomik işbirliklerin geliştirilmesi yolunda izlenecek ideolojik baskılardan uzak ve sakin bir siyaset hiç şüphesiz göz alıcı başarıların kazanılmasını sağlayacaktır." 174

4. KAHRAMANPUR, Rahman: Ortadoğu Ülkelerinde Elitlerin Kimlik Politikaları ve Dış Politikaya Etkileri: İran, Türkiye, Mısır ve İsrail Örnekleri, Doktora Tezi, Danışman:Mahmut Seriülkalem, Şehit Beheşti Üniversitesi, İktisadi ve Siyasi Bilimler Fakültesi,2006

Konu

493 sayfalık, giriş ve sonuç bölümlerinin de içinde olduğu 8 bölümden oluşan çalışmanın, Türkiye'ye ayrılan; elitlerin kimlik politikaları ve Türkiye dış politikasına etkileri başlıklı, hem bölgesel ve uluslararası gelişmelerin Kemalist elitlerin kimlik politikalarını nasıl etkilediği hem de bunun Türkiye'nin 1990'dan günümüze kadarki dış politikasına yansımalarının ele alındığı dördüncü bölümünde; Kemalizm ve oluşturduğu kimlik politikaları, Türk milliyetçiliği, halkçılık, inkılapçılık, cumhuriyetçilik gibi konular ele alınmış, Kemalizm ve Türk dış politikasından bahsedilerek batılılaşma -milliyetçilik, din devleti - laiklik, devletçilik - halkçılık, cumhuriyetçilik - ordu arasındaki aykırılıklar anlatılmıştır. Elitlerin içsel tutarlılıklarının yanında Türkiye'nin soğuk savaş sonrası konumu, 90 'lı yıllarda ülke, bölge ve uluslararası arenada Kemalizm ve dış politikada yaşanan değişim, AB'ye karşı tavrın değişmesi, Yunanistan ile ilişkilerin gelişmesi ve İsrail ile ilişkiler gibi konular ve bu konulara ilişkin alt başlıklara yer verilmiştir.

İsimlendirmeler

- Turan dünyası (s.154)
- Türk İslamı (s.160)

- Türk milliyetçiliği (s.17)
- Ayrılıkçı Kürtler (s.176)
- Şii aleviler (s.187)
- Pantürkistler (s.187)
- İlimli islamcılar (s.194)

Atfedilen Nitelikler

- Kemalizmin din politikaları Jakobin Laiklik olarak nitelendirilmiş ve hiç bir ortadoğu ülkesinde görülmececek şekilde dayatmacı ve din karşıtı olduğu belirtilmiş (s.165)
- Türkiye'nin kurulduğu günden itibaren siyasal sistemini koruyabilen sayılı ülkelerden olduğu (s.171)
- Laik ilkelere dayalı cumhuriyet sistemi (s.172)
- Türkiye'nin İsrail'den sonra cumhuriyetçilik ilkesine en fazla uyan ülke olduğu. Cumhuriyet yönetim sistemindeki iniş çıkışlara rağmen bu sistemi koruduğu ve batılı modele yaklaşmış durumda olduğu (s.172)
- Türk toplumunun temelinde müslüman bir toplum olduğu ve İslamın bu ülkede tarihi köklere sahip olduğu (s.176)
- Kemalistlerin, devleti herkesin kutsal görmesi ve sadık kalması gereken toplumun kayyum ve babası olarak gördüğü (s.176)
- Alevilerin laikliğin en önemli destekçilerinden olduğu zira laikliğin yaygınlaşmasının sünnilerin baskısını azaltacağına inandıkları (s.176)
- Ordunun laik siyasi sistemin koruyucusu olduğu (s.177)
- Kemalist ideolojinin savunmacı özellik taşıdığı ve diğer ülkelere sirayet gibi bir amaç gütmeyeceği (s.181)
- Batılılaşmanın ve batılı bir ülke olmanın eskiden beri Türk dış politikasının temel hedefi olduğu,(Bunun için kutup yıldızı nitelemesi yapılmış) s.183-188
- Kıbrıs'ın Kemalist milliyetçiliğin sembolü olduğu (s.198)

Argümantasyon Teknikleri

Arşiv taraması ve kaynak kullanımı konusunda yeterli. Orjinal ve yardımcı kaynaklardan yeterince istifade edilmiş. Türk yazarlara ait kaynaklara bolca başvurulmuş ve gerekli alıntılar yapılmış.

- Yazılanların gerçeğe ve bilimsel verilere tezat teşkil etmediği görülmektedir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın konuya tarafsız ve eşit mesafede yaklaştığı, şahsi düşünce, değer yargısı ve siyasi kanaatlerini aktarmadığı görülmektedir.

- Soğuk savaşın bitmesiyle Türkiye'nin içine düştüğü yalnızlık ve başıboşluk ortamından kurtulmak için Orta Asya ve Kafkasya'ya yönünü dönmesi, Türk dış politikasının bulunduğu ve başarıyla sonuçlanan geçici bir çözümdü. Aynı şekilde Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşmasını da bu belirsizlik ortamının sonucu olarak anlamak mümkündür (s.157)

- Türk dış politikası, Kıbrıs çıkartması gibi batılı ülkelerin ve Amerikan'ın isteklerine boyun eğmeme örneklerine sahiptir (s182)

- Türkiye'nin Yunanistan ile sorunları tarihsel köklere sahiptir. Bun da Yunanlıların, Türkleri ve Türk kültürünü küçümseyen tutumlarının etkisi vardır. (s.188)

Türkiye'ye karşı bariz bir önyargılı ve olumsuz yaklaşım bulunmamaktadır.

Vurgular

Çalışmada en çok vurgulanan konu milliyetçilik ve Kemalist ideolojinin "hiçbir Ortadoğu ülkesinde benzerine rastlanmayan" (s.165) şeklinde ifade edilen din karşıtı katı tutumu konusudur:

- İslamcılığın, Türkiye'de diğer Ortadoğu ülkelerine kıyasla daha ılımlı olmasının nedenlerinden birini bu ülke İslamcılarının fikri ve siyasi gelişimlerini diğer ülke İslamcılarının tecrübelerinden ayıran milliyetçiliğin bu ülkedeki köklerinde aramak gerekir.(s.161)

- Türk milliyetçiliği, ülke milliyetçiliği veya ülke ve vatan eksenli milliyetçilik olarak adlandırılabilir. Bu tür milliyetçilikte önemli ve belirleyici olan ideolojik konular değil, ülke ve jeopolitiktir. Ülke milliyetçiliği, Kemalist politikaları oluşturan en önemli unsur olarak görülebilir. Tarihsel ve sosyolojik nedenlerden dolayı İslamcı ve sosyalist elitlerinde

Türkiye'nin milli kimliğini oluşturan ayrılmaz unsurun ülke milliyetçiliği olduğunu kabullendikleri görülmektedir (s.162)

- Bazıları türk milliliyetçiliğini aşırı milliyetçilik olarak adlandırmışlardır. Türkiye'nin, Yunanistan, Rusya ve kısmen İran ile yaşadığı ve kendini İran, Yunan ve Slav medeniyetlerinin rakibi olarak gördüğü tarihi sorunlarının nedeninin bu ülkedeki güçlü milliyetçilik olduğu iddia edilebilir. (s.162)

- Milliyetçilik, Türkiye'de batılılaşma ve modernizmden önce gelir ve batılılaşma bütün önemine rağmen, milliyetçiliğin yayılması için sadece bir araçtır.(s.163)

5. PURSADIK, Sadık: Türkiye'nin, NATO'nun Güney Kafkasya'da Yayılması Planı Çerçevesinde Batı ile Teması ve İşbirliği, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: İnanetullah Yezdani, İsfahan Üniversitesi, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi,2008

İsimlendirmeler

- Kemalist sekülerizm S. 16
- Fırsat kollayan Türkler S. 92
- Atatürk, ideolojik bir şahsiyet değildi, ideolojiden arınmış da değildi. S. 15

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye Soğuk Savaştan sonra jeopolitiği ve geliştirdiği siyasi ve ekonomik potansiyele dayanarak bölgesel bir güç oldu. S. 21
- Kemalist sekülerizmin asıl amacı, Osmanlı ve İslam gibi geleneksel milli ve dini kavramların yerine gayri dini bir zihniyet oluşturmak, din ile dindarların kültürel, siyasi, ekonomik alanlardaki gücünü sınırlamaktı. S.16
- Türkiye, laiklik ilkesini benimsemekle çift yönlü bir değişim yaşayan özellik kazandı. Birincisi, kendi öz kimliğinden uzaklaştı. İkincisi, siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik alanda edindiği yeni kimlikle Batı toplumlarına benzemeye başladı. Birinci özellik Türkiye'yi Bölge ülkelerinden ve onlarla ilgili konulardan uzaklaştırırken ikinci özellik onu Batıya yaklaştırdı. s.16-17

- Türkiye, son yıllarda bölgede siyasi İslam'ın gündemleşmesi ve radikal grupların ortaya çıkmasıyla Asya ve Kafkasya ülkelerine nüfuz etmede kendi seküler kimliğini bir değer olarak göstermeye çalışıyor. Batı da Türkiye'deki demokrasi deneyimini başarılı bir model olarak sunmaya çabılıyor s.17.

- İslam'ın demokrasi yorumuyla Batıninki farklıdır. Türkiye farklı bir İslami bakışla demokrasi ile İslam'ı uzlaştırmaya çalışıyor. Bu durum, rakip gördüğü büyük bir medeniyeti içeriden vurma fırsatı sunuyor Batıya. S.84

Argümantasyon Teknikleri

- Yazarın kullandığı kaynaklar arasında Farsça'ya çevrilmiş bir makalenin dışında Türk kaynakları yok. Aynı kültür ve medeniyet havzasına ait sınırdaş iki ülke akademisyenlerinin yekdiğeri hakkında üçüncü dillerden yararlanması bir eksiklikler.

- İki kutuplu uluslararası sistemin değişmesi, Türk dış politikasını yeni bir döneme taşıdı. S.21

- Kafkasya bölgesi, jeopolitik ve jeostratejik bölgeler olarak Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'dır ve bu bölge üzerinde Rusya, İran ve Türkiye rekabet halindedir. S.78

- Türkiye, Hazar havzası enerjisinin ve hatta Rusya enerjisinin intikalinde merkez olabilir. S.87 Türk Akımının inşası bu öngörüğü doğrular nitelikte.

- Türkiye enerji geçişinde Amerika'nın destek ve himayesine şiddetle ihtiyaç duymaktadır. S. 91. Her zaman değil. Amerika Türk Akımına karşıydı.

- Kemalistlerin ve askerlerin Avrasya tezini savunması, Türkiye'nin AB'ye girmesi halinde mevcut konumlarını kaybetme korkusundandır Bu tezi, olabileceklerden bir kaçış yolu olarak görüyorlar. S. 17 Bu yaklaşım tezin yazıldığı dönemde geçerli olabilir ama günümüzde geçerliliğini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Yazarların Bakış Açıları

- Enerji Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde önemli bir etkidir. Gelişmekte olan ekonomisinin enerjiye olan ihtiyacı. Onu Rusya, Ortadoğu ve Hazar bölgesiyle ilişkilerini geliştirmeye yöneltti. S. 23

- NATO ve Türkiye Kafkasya bölgesinde (I) demokrasi temelinde içeriden değişimler yaratmak, (II) güvenli ve ekonomik bölgeler oluşturmak esasları üzerinde işbirliği yapabilirler. S. 77

- Türkiye'nin Kafkasya'daki hedefleri (I)jeopolitik, (II)güvenlik, (III) ekonomi şeklinde kategorize edilebilir.S. 78
- Her ne kadar Türkiye Kafkas bölgesine nüfuz oluşturma açısından bakıyorsa da Türkiye'nin genel dış politika eğilimleri ile NATO arasında bir karşıtlıktan söz edilemez. Zira her iki taraf da Rusya'nın yeniden bölgede egemen olmasını ve İslamcı eğilimlerin önlenmesini engellemek, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin yayılmasını sağlamak ve enerji hatlarına hakim olmak gibi ortak hedeflere sahipler.S. 81
- Türkiye her zaman Amerika-İran arasındaki siyasi gerginliklerden yararlanmışır. Bu, İran için düşündürücüdür. S. 95
- Milliyetçilik ilkesi, zaman içinde Pantürkizm çerçevesinde yayılmacı bir siyasetin saiki oldu:15
- Türkiye'deki milliyetçilik ideolojisi, Sovyetler'in dağılmasından sonra Pantürkizm temelinde gelişen milliyetçilik için yeniden canlanma imkanı buldu ve bu ülkenin dış politikasını yeni bir evreye taşıdı. S. 15
- Türkiye'nin (Türki cumhuriyetleri bağlamında)dil ve kültür birliğini gündemleştirmesindeki asıl amacı, bu bölgelere daha çok nüfuz edebilmektir. S. 15
- (Pantürkizm bağlamında) Türkiye için kendi önderliğinde kültürel bir blok oluşturmak, bir ülke oluşturmaktan daha mantıklıdır. Zaten ötekine güç ve jeopolitik dengeler izin vermez. S. 5
- Türkiye, Türk dünyasının lideri olmak için Pantürkizm idealine, soy ve dil ortaklığına dayanarak kendisiyle Türk Cumhuriyetleri arasında hiyerarşik bir bağ geliştirmeye çalışıyor. S. 16
- Amerika-İran karşıtlığı, coğrafi koşulların bir araya gelmesi, ekonomik olmayan Baku-Tiflis-Ceyhan hattının kendi lehlerine sonuçlanması için fırsat kollayan Türklere eşsiz bir fırsat verdi. Bu hat, Amerika-İran karşıtlığının ve Amerika'nın İran'ı kendi jeopolitiğinden mahrum etme çabalarının sonucudur. S. 92

Vurgular

- Türkiye'de Avrupa Birliği ve Avrasya şeklinde iki tez vardır. Kemalistler ve askerler, dış politikada Avrasya siyasetini AB siyasetine tercih ediyor. Avrasya tezinin ana eksenini Türkiye-Amerika-İsrail oluşturuyor. S. 17

- Türkiye’de medya, kamuoyunun oluşmasında çok etkilidir. Orta Asya ve Kafkasya’daki etnik sorunları öne çıkararak hükümeti bu yönde siyaset geliştirmeye teşvik ediyor. S. 19

- Türkiye’nin jeopolitik konumu hem bu ülke için bir güç unsuru olmakta hem de bu ülkeye bazı politikaların dayatılmasını sağlamaktadır. S. 20

- Stalin’den nakille “Türkiye, öyle bir coğrafi konuma sahiptir ki, bu konumla her iki süper gücün boğazını sıkmak mümkün” S. 20

- Türkiye’nin jeopolitiği, dış politikasında çeşitliliği gerektiriyor. S. 20

- Türkiye’nin coğrafi konumu, bu ülkeyi gaz akışının temel güzergâhı haline getirebilir ve bu durum, Batı ve NATO için kıymetlidir. S. 80

6. ŞUCADİL, Omid: İslamcıların Türkiye’de Güç Elde Etmelerinin İran-Türkiye İlişkilerine Etkisi ve Ortadoğu’ya Yansımaları (2002-2008) Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hüseyin Deheşyar, Allame Tabatabai Üniversitesi, Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi, 2009

Konu

156 sayfadan oluşan çalışma dört bölüm halinde tanzim edilmiş, İslamcılığın Türkiye’deki tarihi seyrini inceleyen ikinci bölümde, AKP’nin islamcı bir parti olarak yükselişi, 2002 ve 2007 seçimlerindeki zaferi, Ortadoğu dış politikaları, 90’lı yıllarda Kürt meselesine bakışı ve Suriye ile ilişkileri irdelenmiştir. Refah Partisi dönemi ve sonrası Türk dış politikası ve AKP’nin Ortadoğuya yönelik hedef ve stratejileri de bu bölümde yer alan konular arasındadır. İki ülke ilişkilerinin geçmişi, 80’li ve 90’lı yıllardaki ilişkileri ise üçüncü bölümde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışmanın ana konusu olan İslamcıların iktidara gelişi ve İran- Türkiye ilişkilerine etkisi başlıklı dördüncü bölümde Türkiye’nin değişen Ortadoğu politikası, bölgesel güç olma yolundaki çabası, Türkiye ve Büyük Ortadoğu Projesi gibi konular işlenerek, bölgesel bir güç olan İran’ın, hakim ve üstün güç olmasının önündeki engellerden bahsedilmiştir.

İsimlendirmeler

- İsimlendirmelerde “Türkiye”, “İran”, “Türkiye Cumhuriyeti”, “İran İslam Cumhuriyeti” gibi resmi bir dil kullanılmıştır

Atfedilen Nitelikler

- Yazar, Ak Parti iktidarını kahir ekseriyetle 'İslamcı' ve 'mutedil İslamcı' şeklinde tanımlayarak kendi açısından pozitif nitelendirmede bulunurken kimi zaman da "liberal İslamcı" diye tanımlıyor. (s. 25,51)
- İran ve Türkiye coğrafya, tarih, jeopolitik ve nüfus açısından Oradoğu'nun en önemli iki ülkesi olarak tanımlanıyor. (s. 100)
- İki ülkenin ekonomik, güvenlik ve jeopolitik açıdan hem birbirine bağımlı hem de birbiriyle rekabet içinde olma özelliği taşıdıkları
- Türkiye'nin Balkanlar, Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkasya'da "zorba olmayan" bölgesel bir güç olma; İran'ın da İslam dünyasının merkezi olma iddiası, iki ülkenin "işbirliği" ve "rekabet", "yardımlaşma" ve "karşıtlık" perspektiflerinden politika üretmelerini sağladığı (s.102-103)

Argümantasyon Teknikleri

- Her iki ülkenin resmi istatistiklerinden ve kaynaklarından yararlanılmış. Batılı kaynaklara da yer verilmiş. Türk kaynakların tamamı İngilizce yazılmış veya İngilizceye çevrilmiş kaynaklardır.
- .Kaynak kullanımında objektifliğe özen gösterilmiş. Kaynaklar eşit ölçüde kullanılmıştır.
- Çalışma, 2008'e kadar olan dönemi ele aldığı için yapılan değerlendirmeler, kendi dönemi için büyük ölçüde doğru sayılabilirken Suriye krizi gibi bölgesel gelişmelerin birçok konuda iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli değişimlere yol açtığını belirtmek gerekiyor.
- Yazarın konu hakkında kişisel kanaatlerine oldukça fazla yer verdiği, düşünce ve iddialarını kaynaklara dayandırarak desteklediği ancak bunu akademik yazın kurallarına uygun bir yöntemle yapmadığı görülmektedir. Kişisel kanaat ve yorumlarla alıntılar arasındaki çizgiler net olmayıp hangi cümlelerin yazara ait olduğu anlaşılmamaktadır.

Yazarların Bakış Açıları

- Genelde Ortadoğu, özelde Kuzey Irak ve Filistin sorunu, Türki cumhuriyetleri, enerji nakil hatları iki ülke arasındaki rekabet alanları olarak incelenirken, PKK sorunu, devrim ihracı, Karabağ sorunu, İran muhaliflerinin Türkiye'de bulunması, Türkiye-İsrail ve Amerika ilişkileri, Pantürkizm, iki ülkedeki rejim farklılıkları, Türkiye'nin Batı eksenli, İran'ın Doğu eksenli oluşu gibi konular da iki ülke arasındaki problemler olarak ele alınmıştır.

- Karşılıklı bağımlılık, Irak ve Suriye'de Kürdlerin devletleşmemesi noktasında Kürt sorunu, güvenlik ve terör sorunu, Irak'ın toprak bütünlüğü ve karşılıklı ticaret gibi konular da iki ülkenin müşterekleri olarak inceleme konusu yapılmıştır.
- İran ve Türkiye'nin hem tarihi arka planı olan iki rakip ülke hem de kaçınılmaz olarak iki partner olduğu gerçeği farklı dönemler açısından incelenirken 1979'dan bu yana Erbakan'ın başbakan olduğu dönem hariç, Türkiye-İran ilişkilerinin en parlak dönemi olarak Ak Parti iktidarları dönemi (2002-2008) olarak gösteriliyor ama aynı zamanda Ortadoğu'da iki ülke arasındaki rekabetin de bu dönemde paralele bir artış gösterdiği kanıtlanmaya çalışılıyor tez boyunca.
- İki ülkeye büyük ölçüde objektif yaklaşım gösterilmiş. Örneğin: her iki ülkenin de Ortadoğu'da önderlik ve etkinlik amacı güttüğü açıkça belirtilmiş. (s.45, 102, 103)
- Türkiye Cumhuriyeti'nin Menderes dönemine kadar olan kısmını ve darbe sonrasını demokrasi ve din açısından eleştiriye tabi tutarken Menderes ve Özal dönemlerine olumlu, Erbakan'ın başbakan olduğu döneme çok olumlu, Ak Parti dönemine hem çok olumlu hem de kaygılı yaklaşım. (s. 25-26)
- Genel itibariyle yazarın değerlendirmeleri akademik, objektif ve çoğu yerde Türkiye'yi öven niteliktedir. Örneğin: Türkiye'nin, AK Parti iktidarı döneminde Ortadoğu'da edilgen bir unsur olmaktan dinamik ve aktif bir unsura dönüştüğü ifade edilmiş.(s. 45)
- Yazar, Türkiye'de İslamcıların iktidara gelmesinin Türkiye-İran ilişkilerini özellikle ekonomik ve güvenlik konularında geliştirmenin yanında iki ülke arasındaki rekabeti de artırdığına işaret ederek, Türkiye'nin AK Parti döneminde Ortadoğu'daki gelişmelerden faydalanarak komşularıyla kurduğu ilişkiler ve izlediği politikalardan olumlu sonuçlar elde ettiğini bu anlamda Türkiye ve İran arasındaki rekabet ve çekişmenin devam edeceğini savunmuştur.

Vurgular

- İran'ın, Ak Parti iktidarıyla müşterek bakış açılarından ötürü önceki iktidarlara oranla daha iyi ilişkiler geliştirebileceği (s. 24)
- Türkiye'nin Ak Parti döneminde liberal İslam politikalarıyla İran için güçlü rakip olduğu (s. 100)
- İran'da Türkiye'nin AB üyeliğine bakışın pozitif yönde ağır bastığı vurgulanıyor. (s. 87-88)

7. BAKIRİ, Murtaza: Adalet ve Kalkınma Partisinin Türkiye’de Güçlenmesinin Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Ahmet Muhakkar, Meşhed Üniversitesi, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi, 2010

Konu

İslamcılığın Türkiye’deki tarihi seyrini Osmanlı döneminden başlayarak yazıldığı tarihe kadar detaylı bir şekilde ele alan çalışma, 135 sayfa olup dört bölümden oluşmaktadır.

İsmlendirmeler

Olumlu veya olumsuz ismlendirmelere rastlanmamakla birlikte bazı kullanımlar dikkat çekicidir:

- Pan İdeoloji (s.49)
- Tanzimat Ashabı (s.49)
- Yukarıdan Devrim (s.51)
- Türkiye Modern cumhuriyeti (s.52)
- Yukarıdan İslamcılık (s.58)
- Modern Türkiye Cumhuriyeti (s.52)
- İlimli Adalet ve Kalkınma Partisi (s.73)
- İslamcı Erbakan

Atfedilen Nitelikler

- Halife-Sultanın, kutsal ve mutlak siyasi güce sahip olduğu (s.46)
- Sultan ikinci Abdülhamit’in islamı bir vahdet ideolojisi olarak kullanma çabası (s.49)
- Yeni kurulan devletin Osmanlı döneminin son yıllarında yapılan reformlara sahip çıkmanın yanında batı yanlısı, din karşıtı ve ulusal bir yapıya dönüştüğü (s.52)
- İlk dönem cumhuriyet politikalarının iki özellik taşıdığı birinin bastırma politikası diğerinin de laik ideallerle islami yapıların sentezi olduğu(s.52)
- Atatürk’ün bastırma politikası ve islamı silme girişimleriyle doğrudan İslamı hedef aldığı (s.52-53)

- Şeyh Said kıyamının milliyetçi yönünün de olduğu (s.53)
- Refah partisinin sadece bir parti değil aynı zamanda islami ve toplumsal bir hareket olması (s.59)
- İslamcı Erbakan devleti (s.61)
- Adalet ve Kalkınma Partisinin ılımlı ve ideolojisiz düşünceleri (s.64)
- Türkiye demokratik bir siyasi yapıya sahiptir/ birçok ülkeye göre daha güçlü bir demokrasiye sahiptir.(s. 90-91)

Argümantasyon Teknikleri

- Çalışma oldukça kapsamlı bir arşiv taramasının ürünüdür. Yazar çoğunluğunu İran kaynaklarının oluşturduğu her iki ülkenin kaynaklarından istifade etmiştir. Kaynakların sayısı ve çeşitliliği gerekli bilgiye ulaşıldığını ve bilgilerin doğruluğunu göstermektedir.
- Yazarın çalışmasını kendi fikir, görüş ve yorumlarının yerine daha çok diğer araştırmacı ve yazarların eserlerinden aktardığı bilgiler doğrultusunda şekillendirdiği görülmektedir. Metin içerisinde arka arkaya kaynak gösterilerek yapılan dolaylı alıntılar buna işaret etmektedir.
- Metin içerisinde aktarılan düşünce ve açıklamalar yine başka kaynaklardan alıntılanan tablo ve grafiklerle desteklenmiştir

Tarafgirlik

Yazarın tarafsız olduğu ve konuya siyasi, dini ve... Herhangi bir çizgiden bakmayıp olduğu gibi yaklaştığı ve aktardığı açıkça görülmektedir. Değerlendirmeler doğru ve gerçeğe uygundur. Aşağıdaki cümleler buna örnek olarak gösterilebilir.

- Osmanlı devleti, kökü en derin İslam devletidir. İslam dünyasının temsilcisi ve hilafet merkezi olma özelliği taşımaktaydı. (s.44)
- Adalet ve Kalkınma partisinin zaferi, toplumun, Kemalist ideolojiyi ve askeri vesayeti reddetiğinin, kendi dini ve kültürel değerleriyle uyumlu politikaları benimsediğinin göstergesidir (s.88)
- AKP ekonomik alandaki başarılarıyla halkın nezdindeki itibarını artırmış ve büyük-küçük, ekonomi çevrelerinin beğenisini kazanmıştır. (s.105)
- İslamcı yönetimin, laik yönetimlerden çok daha fazla başarılı olduğunu

- katiyetle söylemek gerekir..(s.109)

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın Türkiye'ye ve müslüman Türk halkına bakışı olumludur. Cumhuriyetin ilk yılları ve tek partili dönem eleştirel değerlendirmeye tabi tutulurken sonraki dönemler özellikle İslamcıların iktidara geldikleri ve güç elde ettikleri dönem olumlu yönleriyle öne çıkarılmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisinin güçlenmesini; halkın, dini ve islami değerlere yönelişinin artması, demokratikleşme ve ekonomik gelişme gibi nedenlerle açıklayan yazar, partinin bu alanlardaki başarılı politikalarının altını çizerek övmüştür.(s.68-78-101)

Vurgular

- Atatürk ve Kemalist ideolojinin İslam karşıtı katı politikaları
- Kemalist düşüncenin islami ve tarihi mirasın izlerini toplumdan silme çabaları (s.52)
- Müslüman Türk halkının hiçbir zaman dini değerlerinden uzaklaşmadığı ve islamdan kopmadıkları (s.86)
- Tarikat ve sufi grupların siyasi partilere oy devşirmede etkin rollerinin olduğu (s.85)
- Türkiye müslümanlarının hiçbir zaman kendilerini batılı olarak görmedikleri ve İslamın zihinlerinden ve benliklerinden silinmediği (s.133)
- Akp'nin islami bir parti olduğu, yöneticilerinin islama uygun bir hayat tarzına sahip olduğu.

8. PERNUN, Seccad: Türkiye'nin, ABD'nin Ortadoğu Stratejisindeki Yeri ve İran İslam Cumhuriyeti Güvenliğine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Kurbanali Kurbanzade, İmam Humeyni Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi,2010

Konu

Türkiye'nin ABD'nin Ortadoğu stratejisindeki önemli konumunun İran milli güvenliğine etkilerini araştıran ve bunun İran için hem fırsat hem de tehdit oluşturduğunu savunan çalışma, dört bölüm olarak tasarlanmış olup 118 sayfadan oluşmaktadır.

İsmlendirmeler

- Batı müttefiki Türkiye (s.65)

- Laik ve Batı yanlısı Türk ordusu (s.68)
- Pantürkist düşünceler (s.70)
- Seküler ve Amerika taraftarı Türkiye (s.72)
- Laik ve din karşıtı devlet (s.76)
- Atatürkçü Elitler. (s.79)
- Seküler Türkiye.(s.79)
- Müslüman ve laik bir ülke. (s.89)

Türk devlet makamları, siyasi aktörler ve yöneticilerden bahsederken çoğunlukla genel bir ifade olan ' Türkler' ifadesi kullanılmış.

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye'nin batıya meyilli olduğu ve kendini Avrupa topluluğunda görmek isteyen bir ülke olduğu (s.54)
- Batı'nın ön cephesi olduğu (s.65)
- Türklerin müzakerelerde oldukça inatçı, detaycı ve bezdirici olduğu(s.66)
- Dış politika konularında tahammül güçlerinin yüksek olduğu ve oldukça sabırlı oldukları.(s.66)
- Türk makamlarının, ulusal kimlikleri ve milli menfaatleri konusunda oldukça hassas oldukları ve batılı diplomatların niyetlerine şüpheyle yaklaştıkları (s.66) (Türkiye'nin Batı'ya ve Amerika'ya karşı duyduğu şüphe ve beslediği suizan külün altındaki ateşe benzetilmiş ve bunun hala devam ettiği ifade edilmiştir.)
- Türkiye'nin herşey olduğu ve her yerde hazır bulunduğu (s.67)
- Kahraman Erdoğan (Erdoğan'nın Davos çıkışının onu kendi halkı ve Arap halkları nezdinde bir kahramana dönüştürdüğü) (s.68)
- Türkiye'nin fırsatları menfaate çevirmede usta olduğu (68)
- NATO, Amerika ve birçok Avrupa ülkesi için güvenilir bir müttefik olduğu (s.77)
- Türkiye'nin bölge çıkarlarının Amerikan çıkarlarıyla uyduğu (s.77)

- Türkiye'nin Batı için en cazip yönünün sekülerizm olduğu(s.78)
- Osmanlı İmparatorluğunun en çok batılılaşma hastalığı yaşayan İslam ülkesi olduğu (s.78)
- Türk ordusunun eskiden bu yana uyanık bir bekçi olduğu ve yönetimdeki tüm islami unsurları kollayarak mücadele savaşı verdiği (s.80)
- Türkiye'nin, NATO'nun güçlü dayanağı, Avrupa ve Ortadoğu arasında bir tampon, islamcılığın yayılmasında caydırıcı güç ve Karadeniz ve Kafkasya'da Rusya ile mücadelede önemli bir unsur olduğu (s.88)
- Türkiye'nin müslüman ve laik bir ülke olarak, Amerika'nın Büyük Ortadoğu Projesinde önemli bir konuma sahip olduğu (s.88)
- Türkiye'nin tarafsız bir tutum sergileyerek, bölgesel çekişme ve çatışmalarda arabulucu olmaya çabaladığı (s.98)
- Atatürk, Rıza Şah gibi padişah olarak tanımlanmış. (s.99)
- Türkiye'nin riski göze alabilen, güvenilir bir ortak olduğu. (s.101)
- Türkiye'nin, islam ülkeleri arasında en iyi demokratik yönetim şekline sahip bir ülke olarak tanındığı (s.104)
- Türkiye'nin islam ülkeleri içinde İran'ın en güçlü rakibi olduğu (s.105)

Argümantasyon Teknikleri

Yazar, düşünce ve iddialarını tarihsel süreç içerisinde somut olaylar üzerinden ispatlamaktadır. Örneğin; Türkiye'nin işbirliği ve ortaklık riskini kabul eden güvenilir bir ortak olduğuna dair düşüncesini; İran'a uygulanan ambargoların had safhada olduğu zamanlarda ve 8 yıllık İran-Irak savaşı sırasında gösterdiği tutumunu örnek göstererek delillendirmiş. (s.101)

- Düşünce ve İddialar birincil ve ikincil kaynaklardan yapılan alıntılarla desteklenmiş ve metin içerisinde yeterince yer verilmiştir. Kullanılan kaynaklar çoğunlukla Farsça ve İngilizce kaynaklar olup bir kaç adet çevirisi yapılmış Türkçe kaynak bulunmaktadır.
- Değerlendirmelerin tarihsel gerçekliğe uygun olarak tarafsız bir şekilde yapıldığı söylenebilir. Örneğin; Türkiye'nin dış politika konularındaki hassasiyeti ve şüpheli

yaklaşımına dair düşünceler bu ülkenin tarihi tecrübelerine dayandırılarak haklı ve isabetli bir tavır olarak değerlendirilmiş (s.66)

- Çalışmanın birkaç yerinde delillendirilemeyen iddialara rastlamak mümkündür. Batı Avrupa ve Balkan ülkelerinin Osmanlı hâkimiyetinin acı hatıralarını taşıdığına dair iddia (s.67) örnek olarak zikredilebilir.

Yazarların Bakış Açıları

Çalışmada, Türkiye'ye ve AK parti hükümetine karşı olumlu bir bakış açısının hakim olduğu ve olumlu özelliklerinin öne çıkarıldığı görülmektedir:

- Türkiye, soğuk savaş sonrası kırılğan durumunu, doğru ve akılcı bir stratejiyle kurtarmayı başarabilmiş, süreci iyi yöneterek lehte avantajlar sağlamış ayrıcalıklı bir örnektir (s.66)

- Türkiye İslam ülkeleri arasında en iyi demokrasi modeline sahip ülkedir(s.65)

- Türkiye Karadenizde, bazı dönemlerde Rusya'yı bile kenarda bırakacak güce ulaşmış ve üstünlük sağlamıştır.(s.67)

- Türkiye kadim sorunlarından olan islamcılık ve Kürt sorunu gibi konuları bağımsız bir politikayla çözüme yolunda adımlar atmış ve her geçen gün biraz daha seküler ve Amerikan yanlısı bir Türkiye olmaktan uzaklaşarak, tüm islam ülkelerine model olabilecek bir ülkeye dönüşmektedir(s.92)

- Erdoğan hükümetinin içte bazı engellemelerle karşı karşıya kalsa da iş başında olduğu sürece İran için tehdit oluşturacak bir durum yaratmayacağı. İki ülkenin bu mevcut fırsattan yararlanarak ekonomik ve kültürel alanlardaki ilişkilerini geliştirme ve güçlendirme yönünde yararlanabilecekleri (s.98)

Bununla birlikte kısmen olumsuz sayılabilecek düşüncelere de rastlamak mümkündür.

- Türkiye, çeşitli nedenlerden ötürü İslam Dünyası siyasi coğrafyasında birinci derecede rol alma çaba ve gayesi içinde olmuş ve olmaktadır (s.76)

- Türkiye-İsrail ilişkilerinin Arap karşıtı bir birlik olarak algılandığı, Arap dünyası özellikle de Suriye'nin tepkisini çekerek bu ülkelerde siyasi hareketlenmelere neden olduğu(s.81)

- Türkiye'nin, siyaset dışı islamı desteklemesi, laik ve seküler bir yönetim sistemine ve sünni müslümanlardan oluşan bir topluma sahip olan bir ülke olması nedeniyle kültürel ve ideolojik anlamda Amerika'nın Ortadoğu politikasında çok önemli bir yere sahip olduğu (s.86)

- Türkiye'nin Avrupa devletleri ve Amerika için her zaman önemli olduğu halihazırda da NATO kapsamında batı adına önemli hizmetlerde bulunduğu (s.92)
- Yazarın mutedil bir yol izlediği, önyargıdan uzak, objektif sayılabilecek (s.71-72) düzeyde konuyu ele aldığı söylenebilir. Yer yer eleştirel ve kısmen yargılayıcı ifadelere yer verilse de (s.68) çalışmanın genel anlamda uzlaştırıcı ve birleştirici bir amaca hizmet ettiği çıkarımını yapmak mümkündür.
- Türkiye'nin, İran için sağladığı fırsat ve avantajların yanında(s.97-107) birçok alanda tehdit oluşturduğunu da ifade eden yazar, Türkiye'nin etkin rolünü kullanarak bu tehditleri ortadan kaldıracılabilecek güce sahip olduğunu da dile getirmektedir.(s.104) Ulusal çıkarların Türkiye'nin, Amerika ile işbirliği yapip ve yapmama konusunda belirleyici unsur olduğunun vurgulandığı tezde,Türkiye'nin, İran ile yakın tarihsel birliktelikleri, ulusal çıkarları ve din gibi ortak müşterekleri göz önünde bulundurulduğunda İran'a karşı Amerika'nın yanında yer almasının zor bir ihtimal olduğu belirtilmekte (s.112) Bu da yazarın Türkiye'ye güven algısının tam olduğunu göstermektedir ki bunu açık ve net bir ifadeyle de dile getirmiştir. (s. 101)

Vurgular

- Türkiye ve İran'ın tarihsel birliktelikleri doğrultusunda inişli çıkışlı ilişkileri ve her iki ülkenin bölgede etkin rol ifa etme çabası içerisinde olduğu (s.99)
- İslamcı Ak parti yönetiminin işbaşına gelmesinin ilişkileri geliştirme yolunda iyi bir fırsat olduğu ve tarafların bunu iyi değerlendirmesi gerektiği (s.103)
- İran'ın Türkiye için ulusal çıkarlarının dışında farklı bir konumda olduğu bu yüzden İran aleyhinde herhangi bir oluşumun içerisine girmeyeceği çünkü İran'lıların Araplar gibi Türklere hiçbir zaman ihanet etmedikleri ve Osmanlı'nın yıkılışında herhangi bir etkilerinin olmadığı (s.104)
- İki ülkenin karşılıklı güven ve işbirliği için gerekli şartlara sahip olduğu (s.107)

9. LOTFİ, Said: İran- Türkiye İlişkilerinin Geleceği ve Bölge Jeopolitiğine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Muhammet Ahbari, İslami Azad Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi,2011

Konu

İran ve Türkiye'nin tarihi, siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik ilişkilerindeki ihtilafı konuları ele alınmış,.bu ilişkilerin gelecekteki seyri ve sonuçlarına dair bir perspektif oluşturulmaya çalışılmıştır.

İsimlendirmeler

- Önyargılı, müsbet veya menfi isimlendirmeler bulunmamaktadır.

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye, İslam ülkeleri içinde, nüfusu en kalabalık ve en parlak İslami geçmişe sahip ülkedir. (s.44)
- Türkiye yöneticilerinin dış politika ilkelerine bağlı oldukları ve istikrarlı bir tutum sergiledikleri (s.48)
- Türk siyasetçilerinin Pan-Türkizm ve Pan-Turanizm adı altında kavmiyetçi siyaset güttükleri (s.75)
- Aşırı laik yazar Uğur Mumcu (s.79)
- Türk yöneticilerin gereksiz sevinç ve heyecanları ve kavmiyetçi açıklamaları (s.82)
- Türk dış politikasında ırkçı yaklaşımlar (s.82)
- Mutaassıp sünni Osmanlı yönetimi (s.110)

Argümantasyon Teknikleri

- Sadece İran kaynakları kullanılmış.
- Metin içerikleri tablo ve haritalarla desteklenmiş
- Düşünce, görüş ve yorumlar çoğunlukla kaynaklardan yapılan alıntılar ve somut olaylar üzerinden delillendirilirken (s.50) bazen hiç bir şeye gönderme yapılmadan aktarılmış (s.81)

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın, çalışmanın bazı bölümlerinde tarafsız ve objektif bir tutum sergilediği ve her iki ülkeye eşit mesafede yaklaştığı hissedilirken (s. 75-114) bazı bölümlerinde oldukça taraflı ve yanlı davrandığı görülmektedir. Bunun örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye laik ve dinsiz bir devlet olmasına rağmen İslam dünyası siyasi coğrafyasında daima etkin rol almaya çalışmış ve çalışmaktadır (s.44)

- İrkçı Pantürkist düşünceleri yayarak Kafkasya'daki nüfuz alanını genişletme ve laik hükümet modelini yaymaya çalıştığı (s.50)
- İran dış politikasını tarafsızlık, uzlaşma ve dış müdahalelere itiraz şekillendirmektedir (s.64)
- İran'ın dış politikasında itidalli olduğu, işbirliği ve uzlaşma siyasetini benimsediği ve sahip olduğu İslami Cumhuriyet ideolojisi gereğince ne bölgesel ne de küresel anlamda herhangi bir ülkeyle stratejik ortaklık kurmadığı (s. 64)
- İran'ın Türkçülük politikalarına karşı oldukça hassas olduğu ve Türklerin bu konudaki tahrik edici davranışlarının doğrudan iki ülke siyasi ilişkilerini etkilediği ve çatışma ortamı yarattığı (s.76)
- Türkiye'nin Türki cumhuriyetlerle olan ortak yönlerinden sadece dil ve soy ortaklığından bahsedilmiş, din birlikteliğine değinilmemiştir. Buna karşın İran'ın sözkonusu ülkelerle müşterek noktalarının tümüne değinilmiş, bu ülkelerin 6'sı ile olan İslam dini ve biriyle (Azerbaycan) ile olan mezhebi bağına vurgu yapılmıştır (s.83)
- Kafkasya konusunda İran Türkiye ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen en önemli şey Türkiye'nin pantürkist politikalarıdır. (s.87)
- Türkiye'nin, İran'ın nükleer çalışmalarını desteklemedeki gayesinin bölgesel ve uluslararası alanda rol ve etkinliğini arttırmak ve dünya siyasetinde kendine yer açmak olduğu (s.114)

İran ve Türkiye ilişkilerinin geçmiş, hal ve geleceğinin resmedildiği ve ihtilafli konularının anlatıldığı bu çalışma da iki ülke arasındaki ihtilaf ve sorunların artarak devam edeceği ve daha çetrefilli bir hal alacağı düşüncesi üzerinde durulmuş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Hem Türkiye hem de İran kaynaklı sorunlara değinen yazarın konuyu işlerken kullandığı dil, üslup ve ifade tarzı ki Türkiye ile ilgili bölümlerde eleştirel ve suçlayıcı davranırken (s.76-77-78) İran ile ilgili olanları yorumsuz veya makul gerekçelerle aktarması Türkiye algısının olumsuz olduğunu göstermektedir. Yazarın bazı bölümlerdeki açık ve net ifadeleri Türkiye'ye güvenmediği ve İran ile ilişkilerindeki niyetinden kuşku duyduğunu da göstermektedir. (s.114-115)

Vurgular

- Yahudilerin Osmanlı devletinin parçalanmasında etkili oldukları ve hala Türkiye yönetiminde etkin role sahip oldukları (s.51)

- İki ülke arasındaki siyasi ve ideolojik anlaşmazlıkların İran'ın bazı Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerini gölgelediği. Din karşıtı ideolojinin savunucusu olan Türkiye'nin, dini ideolojiye sahip İran'la mücadeleye girdiği Orta Asya, Kafkasya ve ECO'ya üye ülkelerin İran'dan uzaklaşıp batıya yaklaşması için çokça uğraş sarfettiği (s.87)
- Türkiye'nin milliyetçi politikalarının ECO bünyesindeki ülkeler arasında bile Türkçe konuşan ve Farsça konuşan ülkeler şeklinde bir kutuplaşmaya yol açtığı ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerini bozduğu (s.88)
- Türkiye'nin, Kürtlerin azınlık olarak yaşadığı bölge ülkeleri arasında Kürtlere karşı en tahammülsüz ülke olduğu. Kürtlerin etnik kimliklerini inkâr ettiği ve katı politikalar uyguladığı. (s.95)
- Türkiye'de şii –sünni çatışmasının olmadığı ancak hükümetler tarafından özellikle Osmanlı devleti döneminde şiiilerin baskı altında tutuldukları, toplumsal hayatta görünmedikleri ve azınlık olarak resmi statülerinin olmadığı (s.109)
- İran İslam devriminin Türkiye şiiileri üzerinde olumlu etkisinin olduğu Türk yöneticilerinin, İran İslam devriminin örnek alınmasının önüne geçmek için şiiilere yöneldiği. (s.112)
- İdeolojik çatışmanın iki ülke arasındaki anlaşmazlığın temel nedeni olduğu. İslamcı yönetimler döneminde bile bunun değişmediği (s.114)
- Türkiye'nin bölgeye bakışının eskisi gibi olmadığı. İran'a uygulanan amborgolardan ve İran'ı inzivaya iten şartlardan olabildiğince fayda sağlamak istediği (s.115)
- İran ve Türkiye'nin bölgedeki yeni siyasi rollerinin gelecekteki ilişkilerini çekişmeli yapacağı (s.116)

10. AHMADİ FEŞAREKİ, Hüseyin Ali: Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girmesinin Siyasi ve Güvenlik Alanlarındaki Yansımalarının İran İslam Cumhuriyeti Milli Güvenliğine Etkisi, Doktora Tezi, Danışman: Seyyit Celal Dehkani Firuzabadi, Allame Tabatabai Üniversitesi, Siyasi Bilimler Fakültesi,2011

Konu

Bu çalışmada, Türkiye'nin, AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesinin oldukça zor olduğu ifade edilmiş, Türkiye'nin Kürd sorunu, islamcılık ve demokrasi gibi temel sorunlarını tamamen çözemeyeceği dile getirilmiştir. Ancak, bu sorunları ortadan kaldırıp AB 'ye ilhakı durumunda bunun İran'ın milli güvenliğine olumlu, olumsuz yansımalarının olacağı belirtilmiş, sınır güvenliğinin sağlanması, toplumsal güvenliğe olumlu yansımaları üzerinde durulmuştur. Olumsuz yönüne gelince İran'ın bu durumda iki tabloyla karşı karşıya geleceği, ilk olarak, 90'lı yıllarda Türkiye'deki radikal islamcılık ve Kürtçülük gibi hareketleri desteklemekle suçlanan İran'ın, sahip olduğu Kürd nüfusun hak ve talep arayışı ile ılımlı islamın yayılması gibi Türkiye kaynaklı iç sorunlarla karşı karşıya kalacağı zikredilmiş, kültürel tehdit ve batılı yaşam tarzının yayılması tehlikesine dikkat çekilmiştir. İkinci olarak ise Türkiye'nin bir islam ülkesi olarak yükselişinin, başarılı bir islami yönetim şekline sahip olan İran'ın, islam ülkeleri nezdinde ki imajını zedeleyerek, popülerliğini kaybettirecek dış sorunlara neden olacağından bahsedilmiştir.

İsimlendirmeler

Nötr İsimlendirmeler var.

Atfedilen Nitelikler

- Seküler Türkiye S. 160

Türkiye halkının 2002 seçimlerinde İslamcılara ve İslama yönelmesi... S. 160

- Erdoğan için zeki Erdoğan tanımı S. 348

- İki dost ve komşu ülke. S. 138

- Türkiye'nin İslamcı hükümeti. S. 138

- Türkiye için İran İslam Devriminden sonra Amerika nezdinde İran'ın yerini doldurmaya çalışan ülke tanımı S. 136

- Kendini İslam dünyasına model olarak sunan ilk ülkenin laik Türkiye olduğu. S. 128

- Türkiye Cumhuriyeti için 'kimlik arayışı içinde olan cumhuriyet' tanımı. S. 140

Argümantasyon Teknikleri

Çalışmanın Farsça ve Latin dillerinden oluşan geniş bir kaynakçası var. Yazar, okumalarından edinimle kendi yorum ve analizlerine ağırlık vermiştir.

- Türkçe kaynaklar yok denecek kadar az. Biri İngilizce'ye, diğeri Farsça'ya çevrilmiş iki kitaptan istifade edilmiş.

- Ortak sınır ve sınır güvenliği, iki ülkeye muarız grupların varlığı, bölgenin güvenliği ve Irak meselesi, ekonomi ve enerji alanı, İslam dünyası ve İslam dünyasındaki müşterek alanlar iki ülke arasındaki işbirliği alanları olarak incelenirken, ideolojik ve yapısal karşıtlıklar, İsrail-Türkiye arasındaki askeri anlaşmalar, Pantürkizm konuları da iki ülke arasındaki karşıtlık konuları olarak ele alınmış ve İsrail ile olan ilişkilere geniş yer verilmiştir. S.141-186

- Anadolu geleneğinden gelen Fethullah Gülen hareketi, apolitik, eğitim, demokrasi ve hoşgörü temelinde şekillenmiş bir hareket. S. 16 Bu tezin 2011 yılında hazırlandığı dikkate alınır, FETÖ ile ilgili o dönemde Türkiye'deki baskın görüşü yansıtıyor. Zira Türkiye'de de öyle biliniyordu

- Türkiye-İsrail ilişkilerine geniş yer verilmiş., Aktarılan bilgiler tezin yazıldığı yıllarda doğru kabul edilmekle birlikte ikili ilişkilerdeki yakınlığın Davos'tan sonraki süreçte çok değiştiğini belirtmek gerekir.

- Türkiye'deki Alevilerin sayısını bazı kaynakların 20 milyon olarak kayda geçtiğini yazıyor ama kaynak vermiyor. S. 118 Bu rakam çok abartılı.

- Türkiye'deki Kürtlerin sayısını da yine kaynak belirtmeden 10 milyon olarak veriyor. S. 122

- Türkiye'deki etnik demoğrafi ile ilgili net bilgiler yok

- Yazar Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin İran üzerindeki olumsuz ve olumsuz etkileriyle ilgili 30 başlık belirlemiş ve bunu akademisyenler ve konuyla ilgili bakanlıklardaki bürokrat ve siyasilere göndererek akademik bir anket yapmış ve sonuçları analiz etmiş. Anketteki sonuçları olumlu ve olumsuz başlıklar altında şöyle sıralayabiliriz:

Olumlu sonuçlar

- İki ülke sınırındaki kaçakçılık ve kaçak geçişler azalacak. S. 286

- Türkiye'ye doğru çıkışlar vize zorluğundan dolayı azalacak ve sıkı kontrol altına alınabilecek. S. 304

- İki ülke arasında savaş çıkma olasılığını azaltacak. S.292

- Terör ve terörizmi minimize edecek. S.292
- Üçüncü ülkelerin özellikle de Amerika ve İsrail'in İran'a saldırı olasılığını azaltacak. S.292
- Ekonomik açıdan olumlu sonuçlar verecek. Çünkü İran AB pazarına komşu olacak S. 294

Olumsuz sonuçlar

- İran'ın siyasi güvenliği üzerinde olumsuz ama sınırlı bir etki bırakacak. S. 289
- Türkiye'de Kürd sorunu çözüleceği için İrandaki Kürtlerin de bu yönde talepleri artacak ve İran'ın siyasi güvenliğini etkileyecek. S. 289

ran'daki halkın sekülerleşmesine neden olabilecek. S. 289

- İran halkının kültürü ve sosyal yapısı üzerinde olumsuz etki bırakacak. S. 301
- Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği durumunda İran halkının bunu Türkiye'nin laik yönetimi için bir başarı olarak göreceği ve bu bakışın İran için olumsuz bir sonuç doğuracağı. S. 303
- Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, bu ülkeyi bölgesel ve bölge ötesi ilişkilerde daha güçlü bir oyuncu haline getirecek, bölgede, İslam dünyasında ve uluslar arası ilişkilerde Türkiye'yi daha prestijli kılacak ve bu durum, İran'ın çıkarları açısından olumsuz sonuç verecek. S. 306

Yazarların Bakış Açıları

- İki ülke arasındaki işbirliği ve rekabet alanları incelenirken akademik dilin dışına çıkılmamıştır. Yazarın kendi ülkesinin çıkarlarını gözetmesi taraflı gibi değerlendirilse de herkes için geçerli bir durum olabilir.
- Pantürkizm'in, Osmanlı'nın sonlarından, Cumhuriyetin başlarından ve şimdiye dek bölgede özellikle de Kafkaslar'da maddi ve manevi nüfuzu arttırmak için kullanıldığı S. 183
- İranlı Türk öğrencilere burs olarak her yıl belirli bir meblağın ayrılmasının iki ülke ilişkilerinde tahrik edici bir unsur olarak devam ettiği. S. 185

- Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle iki ülke arasındaki işbirliği alanlarında bütün boyutlarıyla istenilen düzeyde genişleme sağlandığı ve işbirliğinin rekabete baskın çıktığı S.133
- Türkiye, Erdoğan'ın dış politika ekibinin siyasi manevraları ve uygun girişim ve tedbirleriyle bölge bazında topu İran'dan kapıldığı ve siyasi ve uluslararası mahfillerde diplomasinin en üst seviyesine çıktığı S. 137
- Yazar tamamen akademik, her türlü ön yargılardan ve bilimsel olmayan yanlı görüşlerden uzak, araştırma metodolojisi kuralları içinde bir çalışma yaptığını ifade ediyor S. 22 ki bunu çalışma boyunca gözlemlemek mümkün. Yazarın, Türkiye' ye bakış açısının olumlu olduğu, iç ve dış politikasındaki icraatlarını takdir eden bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.
- Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının İran'ın güvenlik kat sayısını ve sınır güvenliğini arttıracığını, AB ile sorunlarını azaltacağını buna karşın ayrılıkçı grupların taleplerini arttıracığını ve kültürel ve siyasi açıdan rejimi zayıflatacağını savunuyor S. 26-27
- Türkiye'nin Avrupalı olmasının getireceği değişimin sadece Anadolu ile sınırlı kalması, çevresindeki komşulara ve toplumlara ve özellikle de İran'ın güvenliğine etki etmemesinin düşünülemez olduğu görüşünde. S. 273-274
- Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle de Ortadoğu'daki ülkeler ve İslam dünyasında Türkiye Cumhuriyeti'nin nisbeten pozitif bir model olarak daima gündemde olduğunu bu modellik durumunun AK Parti dönemine münhasır olmadığı düşüncesini taşıyor. S. 296
- Türkiye'nin çok yönlü ilişkilerinin (Batı, AB, Amerika, İslam ülkeleri ve İsrail gibi) onu İslam Konferansı üyeleri arasında ayrıcalıklı kıldığını düşünüyor. S. 296
- Erdoğan'ın Davos'taki çıkışını, İran'ın nükleer konusunda Brezilya ile birlikte Tahran Bildirgesinin hazırlanmasını sağlamasını ve Mavi Marmara Gemisi gibi olayları, Türkiye'nin İslamcı hükümetinin oyun kuruculuğunun örnekleri olarak görüyor. S.297-298

Vurgular

- Türkiye ile İran arasında en belirgin, en önemli ve en açık rekabet ve çatışma alanının, iki ülkenin politika ve hedeflerini belirleyen ideolojik unsurun olduğu S. 159, 162
- Türkiye'nin, siyasette ılımlı, taleplerde gerçekleştirilebilir bir çizgide hareket ettiği. S. 161

- Sovyetlerin dağılmasından sonraki dönemde İsrail'in, Türkiye'nin askeri ve savunma alanlarına girmeyi hedeflediği
- İsrail'in Türkiye ile ilişkilerini, kendisine karşı Arap cephesinin oluşmasını engellemeye dönük bir strateji çerçevesinde değerlendirilebileceğini S. 164
- Amerika'nın Türkiye-İsrail ekseninde bölge güvenliğini oluşturmadaki rolü S. 166
- İran halkından büyük bir kesimin Türkiye'ye olan derin ve güçlü ilgisi. S. 118

11. NAZARPUR, Davut: Adalet ve Kalkınma Partisi Ekseninde Türkiye'nin Ortadoğu Gelişmelerindeki Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Erselan Kurbanı Şeyhnişin, Harezmi Üniversitesi, Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültesi, 2012

Konu

Türkiye'nin ortadoğudaki gelişmeler karşısında izlediği tutumu ve bunun Türkiye için kazandırdığı fırsatları inceleyen ve bu çerçevede Türkiye'nin AK Parti dönemindeki dış politikasının nasıl şekillendiği, stratejik derinliğin ne olduğu, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinin ve çekişmeli konularda üstlendiği arabulucuk rolünün Ankara'nın bölgesel konumunun güçlenmesine ne tür etkisinin olduğu sorularına cevap arayan çalışma 4 ana bölümden oluşmaktadır.

İsmlendirmeler

- Adalet ve Kalkınma İslamcıları (s.19)
- Türk islamcıları (s.51)

Atfedilen Nitelikler

- AKP'nin hırslı dış politikası (s.6)
- Türk dış politikasının baş mimarı Ahmet Davutoğlu (s.6)
- NATO'ya üye tek müslüman ülke (s.8)
- İslamcı Adalet ve Kalkınma dönemi (s.18)
- İlimli Adalet ve Kalkınma islamcıları (s.24)

Argümantasyon Teknikleri

- Çalışma da İran kaynakları kullanılmamış. Kaynakların tamamı Türkiyeli ve batılı yazar ve akademisyenlere ait olup ingilizce olarak kaleme alınmış kaynaklardır. Çok az Türkçe yazılmış kaynak da bulunmaktadır. Kaynakçası zengindir. Bu açıdan bilimsel ve yenilikçi yönü haiz bir çalışma olduğu söylenebilir.
- Yazarın kişisel düşünce ve analizlerinden ziyade çeşitli kaynaklardan alıntılarla çalışmasını oluşturduğu gözlemlenmektedir

Yazarların Bakış Açıları

Çalışma bir bütün olarak tarafsız ve objektiftir. Yazarın taraflara eşit mesafede durduğu herhangi bir art niyet gütmeyen konuya yaklaştığı söylenebilir. Tarafsız ve itidalli değerlendirmelerin yapıldığı konulara örnek olarak aşağıdaki başlıklar verilebilir.

- Türkiye'nin komşu ülkeler özellikle İran ve Suriye ile olan ilişkileri (s.25)
- İran ve Türkiye'nin dış politika hedef ve niyetleri (s.40-43)
- Türkiye'nin İran'ın nükleer çalışmalarıyla ilgili tutumu (s.45-103-105)
- Komşularıyla özellikle İran'la ilişkilerini güçlendirme yönündeki çalışmaları (s.35)

Yazarın AKP hükümeti ve bu dönem Türkiye'ye bakışı genel olarak olumludur. AKP'nin dış politikasını ve bu alandaki çalışmalarını yer yer niyet sorgulaması yapsa da (16-33-105) genel olarak önyargıdan uzak, övücü ve takdir edici bir yaklaşım içerisindedir. Örnek:

- Türkiye'nin başarılı arabulucuk örneklerinden birinin Balkanlarda gerçekleştiği. Barışçıl girişimlerle Bosna ve Sırbistan arasında etkili rol oynadığı (s.7)
- Halkının ekseriyetini müslümanların oluşturduğu bir ülke olarak demokratikleşme ve küreselleşme de başarılı bir ilerleme kaydettiği (s.7)
- Türkiye'nin stratejik derinlik doktrini temelli dış politikasının başarılı sonuçları (s.33-82 93-115)

Vurgular

- Türkiye'nin İran'la dostane ilişkileri (s.10-21)

- Türkiye'nin Amerika ve İsrail'le ideolojik ve stratejik anlamda dost oldukları. İran ve Suriye ile dost olmadıkları sadece komşu oldukları (s.22)
- Türkiye'nin AKP döneminde İslami ilkelere bağlı bir ülke olmakla birlikte devrimci dini yönetimi kendi yönetim ideolojisi için engel olarak gördüğü (s.24)
- Bölgede aktif bir politika uygulayarak etkin olmayı istediği (s.36)
- 80'li ve 90'lı yıllarda İran'ı, PKK terörist örgütünü ve aşırı islamcı grupları desteklemekle suçladığı (s.37)
- Irak- Irak savaşı boyunca tarafsızlık ilkesini koruduğunu (s.37)
- İran'ın Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmesinin İran'ın lehine olacağı (s.43)
- İran'ın Ermenistan'ı Türkiye'nin de Azerbaycan'ı birbirlerine karşı destekledikleri (s.38)
- İki ülke arasındaki rekabetin hiçbir zaman çatışmaya dönüşmediği (s.38)
- Erdoğan ve hükümetinin, Türkiye- Suriye –İran işbirliğini bölge istikrarının korunması için önemli gördüğü (s.79)
- Türk siyasetçilerinin sahip oldukları özgüven ve siyasi iradeyle bölgede barışı sağlama konusunda girişimlerde bulunduğu (s.92)
- Türk makamların İran makamlarıyla olan dostane ilişkileri ve İslamcılara karşı İrandaki olumlu algı (s.103)

12. SIDDİK, Mir İbrahim: 2002'den 2012'e Kadar İran İslam Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyetinin Ortadoğu Dış Politikalarının Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Danışman: İbrahim Muttaki, Tahran Üniversitesi, Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi,2013

Konu

İran ve Türkiye'nin dış politikalarının karşılaştırıldığı bu çalışmada iki ülkenin dış politikalarını belirleyen faktörler üzerinde durulmuş, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını herşeyin üstünde tuttuğu, ekonomik gelişmeden taviz vermediği, bu yüzden ticari- ekonomik odaklı bir dış politika geliştirdiği ve bunda başarılı olduğu, buna mukabil İran'ın dış politikasında belirleyici etkenin İslam temelli ideoloji olduğu, aynı zamanda nükleer güç konusu, Amerika ve İsrail düşmanlığı ve bazı adaletsizliklerin İran'ın saldırgan politika geliştirmesine neden olduğu bu yüzden de dış politikasının siyasi - güvenlik ekseninde şekillendiği düşüncesi üzerinde durulmuştur.

İsimlendirmeler

- Diploması eksenli yeni İslamcı hilafet (s.84)
- Yeni Osmanlı hilafeti (s.84)
- 'Osmanlı hegemonyası', 'hegemonik Osmanlı İmparatorluğu', 'Sonsuza dek süren devlet', 'Yeni Hilafet' (s.88)
- İki dost ve komşu ülke (s.103)
- İlimli, liberal islam (s.111)

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye'nin Asya ile Avrupa, İslam ile Mesihîyet arasında köprü olduğu ve bu yüzden Türk siyasetçilerin bu ülkeyi 'medeniyet köprüsü' olarak adlandırdığı (s.33)
- AKP'nin göz dolduran ekonomik başarıları (s.33)
- Türkiye'nin son bölgesel gelişmelerde etkin rol oynayan aktörlerden biri olduğu (s.34)
- AK Partinin işbaşına gelmesinin Türkiye için bir dönüm noktası olduğu. Bu partinin mimarının (Ahmet Davutoğlu) Türkiye'nin tek yönlü dış politikasına çok yönlülük kazandırdığı (s.50)
- Türkiye'nin laik bir ülke olduğu ama halkının çoğunun İslam dinine bağlı olduğu (s.51)
- Atatürk'ün en büyük hedefinin toplumu dinsizleştirme olduğu. Atatürk döneminin demokratik olmayan, otoriter siyasi ve askeri yönetimi (s.51)
- Atatürk'ün modern ve seküler cumhuriyeti (s.51)
- Türkiye'deki partilerin 70'li yıllardan sonra kırılma, bölünme, yapısal sorunlar, kutuplaşma ve meşruiyet kaybı gibi genel özellikler taşıdığı (s.52)
- Siyasi partilerin Türkiye'deki demokratik siyasi hayatın baş aktörü olduğu (s.52)
- İslamcılığın ve Kemalizm-Laikliğin Türkiye'nin iç siyasetini farklı yönere çeken iki motor güç olduğu, ancak dış politikayı Kemalist ilkelerinin belirlediği (s.56)
- İslamcılarının manevi babası Necmettin Erbakan (s.57)
- İlimli Müslüman Türkiye (s.61)

- Türk dış politikasının e önemli ve en dikkat çeken yönünün bu ülke siyasetçilerinin dış politika ilkelerine şaşmaz bağlılıkları olduğu (s.83)

Argümantasyon Teknikleri

- İran, Türkiye ve Batılı arşiv kaynaklarının; kitap, makale, tarihi belge ve kayıtlar, anket ve verilerin kullanıldığı zengin bir kaynakçaya sahip. Harita, tablo ve grafiklerden istifade edilerek içerik zenginleştirilmiş. Kullanılan tablo ve grafiklerin çoğu Türk kaynaklarından alıntılanmış.
- Ahmet Davutoğlu, AK Partinin mimarı olarak zikredilmiş. Bu, bilgi eksikliğinden değil, sehven yapılmış bir hata gibi görünüyor.(s.50)
- Yazar, başkalarının AK Parti ile ilgili 'bazılarına göre...' ifadesiyle başlayan 'köksüz ', 'İslamı araç olarak kullanan' sesi diğerlerinden farklı çıkan 'ortadoğu konserinin bir enstrümanı' bir parti gibi olumsuz nitelendirmelerin yapıldığı değerlendirmelerine yer vermiş ancak kaynak belirtmemiş.(s.60)
- Düşünce ve görüşler doğru ve makul gerekçelerle açıklanmış, Örneğin, Türkiye'nin Ortadoğudaki mahubiyetinin artmasını Amerika'nın Irak'a saldırısını desteklememesi bu doğrultuda topraklarını kullanmasına izin vermemesi, Gazze savaşında Filistin halkının yanında yer alması, yardımlarda bulunması ve İsrail karşıtı tutumuyla açıklamış ve bu yılların Türkiye için bir dönüm doktası olduğu ifade edilerek anlatılmış. (s.86)

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın çalışma boyunca orta yollu ve gerçekçi bir yöntem izlediği, yer yer taraflı algılanabilse de yorum ve değerlendirmelerinde itidalli davrandığı söylenebilir. Örnek;

- AKP'nin ekonomik alandaki göz alıcı başarılarına yalnız başına değil Amerika'nın yardım ve desteğiyle ulaştığı, bunun da Türkiye'nin uluslararası sistemin istek ve arzuları doğrultusunda hareket ettiğini gösterdiği (s.33)
- Gayr-ı merkezîyetçi uluslararası sistemde beka sorunu ve güvenliği sağlama konusu İran İslam Cumhuriyetinin, ulusal çıkarlarını koruma noktasında pragmatist bir dış politika geliştirmesini gerektirmiştir. (s.31)
- AKP iktidarıyla, Türkiye'nin konumunun İslam dünyasında oldukça değiştiği. Farklı ülkelerde yapılan anketlerde Türkiye'ye bakışın diğer ülkelere göre daha iyi ve olumlu olduğu (s.34) Yazarın bu cümleyi 'itiraf etmek gerekir ki' diye başlaması dikkat çekicidir.

- İran'ın İslam Devriminin ilk yıllarındaki dış politikasının oldukça radikal ve ideolojik olduğu ancak yaşanan gelişmeler doğrultusunda daha dikkatli, tedbirli ve eyleme dönük bir özellik kazandığı (s.39)
- İran dış politikasının temel hedefinin islam devrimini tebliğ ve yayma olduğu(s.40)
- Türkiye'nin ekonomik alandaki başarılarına(s.86), Türkiye-İran ilişkilerine ve her iki ülkenin birbirlerine bakışlarına dair tarafsız değerlendirmeler (s.103-119)
- Türkiye'nin gerektiğinde islamı araç olarak kullandığı, İran'ın ise İslam dinini ve bu dinin öğretilerini bir kurtuluş reçetesi olarak gördüğü (s.111)
- Türkiye dış politikasında belirleyici unsurun ulusal çıkarlar olduğu İran'inkini ise İslam devrimini meydana getiren islami değerler olduğu (s.116)
- Türklerin tüm milletlerle dostluk kurmaya önem verdikleri ve düşmanlıkları sürdürmeyi istemedikleri (s.60)
- Yazarın, Türkiye'nin son yıllarda doğuya yönelmesini batıyla ilgili hedefleri doğrultusunda değerlendirerek önyargılı bir tutum sergilediği, hemen ardından bu alandaki başarılarına değinerek övdüğü görülmektedir. (s.86- 89)
- Türkiye'nin yüzünü doğuya dönmesini eskiden olduğu gibi bugün de İslam dünyasının mezziyetlerinden faydalanmak olarak açıklaması önyargılı bir tutum olarak değerlendirebilir.. (s.86)
- AKP'nin İran'ın nükleer kriz meselesindeki tutumuna iyi niyetli yaklaşıyor ve Türk halkının İran'a bakışını olumlu değerlendiriyor. (s.104)

Vurgular

- Türkiye halkının müslüman olduğu ve Türkiye'nin laik bir devlet olmasına rağmen resmi dininin islam olduğu (s.51)
- İslam'ın Seküler Türkiye tarafından kenara itildiği (s.53)
- Türkiye devletinin dinsiz ve demokratik bir devlet olduğu ve Atatürk inkılap ve ilkelerine bağlılık temelinde şekillendiği (s.55)
- AKP ile Türk siyasi hayatında ilk defa İslamcı olmakla birlikte laik yönetim sistemine inanan bir partinin doğduğu (s.57)

- Recep tayyip Erdoğan ve Abdullah gibi AK Parti yöneticilerinin sekülerizmi bir zorunluluk değil, inanç olarak kabul ettiklerini ve bunun İslamcılığın Türkiye'de ki dönüşümü olarak değerlendirileceği. (s.57)
- Türkiye –İsrail ilişkilerinin hiçbir zaman husumete dönüşmediği (s.61) ekonomik ilişkilerinin de hiçbir zaman kesintiye uğramadığı.(113)
- Davutoğlu'nun dış politikadaki dikkate değer başarısı (s.82)
- İlimli demokratik islamcılık (s.82)
- Batıcılık ve batı eksenli dış politikaları (s.89)
- Türkiye'nin Ortadoğudaki güç kaynağı; ekonomik güç ve yumuşak gücü (s.93)

13. MİRZAHANİ SİLAB, Resul: Türkiye'nin Bölgesel Jeopolitiğinin İran İslam Cumhuriyeti Milli Güvenliğine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Seyyit Cevat Salihi, Şiraz Üniversitesi Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi,2013

İsimlendirmeler

- Laik, Müslüman ve Ehli Sünnet olan Türkiye: S. 63
- Laik ülke S. 129
- Türki cumhuriyetlerle ilişkilerinde 'büyük kardeş' olarak tanımlanmış. S. 64
- İran ve Türkiye'nin Avrupa ve Asya'nın kapıları hükmünde olduğu. S. 60
- Kürtlerin haklarını ve kimliklerini sertlikle bastıran Türkler... S. 113
- Türkiye'nin yeni dış politikası 'yeni Osmanlılık' olarak tanımlanıyor. S. 5 ve yeni Osmanlılığın dış politikadaki beş özelliğine dikkat çekiliyor. S. 73-74

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye, AK Parti iktidarından sonra İslam dünyasında ve uluslararası ilişkilerde daha iyi bir konuma ulaşma çizgisinde durmaksızın hareket etmektedir. S. 3
- Bu ülke (Türkiye), bölgedeki konumunu güçlendirmek için İran ile Batı arasındaki sorunları bir fırsat olarak değerlendirmektedir. S. 4

- Türkler son yıllarda ekonomi ve siyasette göz kamaştırıcı hamleler gerçekleştirip kalkınma ve yönetimde bir model sergilediler. İlişkilerde de kazan-kazan modelini takip ediyorlar. S. 55
- Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk İslam ülkesidir: S. 56
- Türkiye halkının İslami kimliği, Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin iki ülke halkları arasında gelişmesine engel oldu. AK Parti iktidarı da halkın bu duyarlılığını görmezlikten gelemeyeceği için ilişkileri tadil edecektir. S. 57 Yazarın bu öngürüsü gerçekleşti sayılır.
- Türkiye'nin Erdoğan dönemindeki dış politikası, Ahmet Davutoğlu'nun 'Stratejik derinlik' kitabında işlediği çerçevededir. S. 72
- Türkiye'nin, Irak'ın işgalinden sonra Ortadoğu'ya ilişkin dış politikası, bölgedeki istikrarsızlığın beslediği güvenlik kaygısı eksenlidir. S. 75
- Türkiye'nin sistemi laiktir ve bu nedenle Batı için matlup bir ülke olup onu bölge için model olarak görmektedirler. S. 129

Argümantasyon Teknikleri

Yazar, İran için Türkiye'nin jeopolitiğiyle bağlantılı tehditleri askeri, siyasi, sosyal ve kültürel ana başlıkları altında toplamış ve bunları ayrıca bir şema halinde sunmuştur. S. 120 Askeri başlıkta (I) Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, (II) NATO füze savunma sistemlerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi, (III) ve Türkiye-İsrail arasındaki askeri işbirliği sıralanmaktadır. Siyasi başlığın altında da (I) İran'daki ayrılıkçı grupların desteklenmesi, (II) İran'ın dini yönetiminin eleştirisi (III) ve sistemin başarısızlığı için verilen uğraş olarak ifade edilmektedir. Kültürel tehditler başlığı altında ise (I) laikliğini teşviki (II)devrim ihracının önlenmesi, (III)Pantürkizm mefkûresinin yayılması olarak kayda geçmektedir. Sosyal tehdit başlığında ise ahlaki ve insani çözümler ile toplumsal bozuklukların İran toplumuna sirayeti gösterilmektedir.

- Yazar ayrıca iki ülke arasındaki işbirliği ve sorunlu alanları da işlemiştir.S. 130-138 Bu bağlamda işbirliği alanları olarak iki ülkenin jeopolitiği, ekonomi ve transit, nükleer konusu ve Türkiye'nin olumlu tutumu, Kürt sorunu, iki ülkenin de Arap olmayışı şeklinde 5 konu belirlenirken sorunlu alanlar da iki ülkenin ideolojik farklılıkları, iki ülkenin Asya, Kafkasya ve Ortadoğu'daki rekabeti, Türkiye'nin Amerika ve İsrail ile olan ilişkileri, Türkiye'nin NATO üyeliği, transit geçiş sorunları, yekdiğerinin muhalifi olan grupların desteklenmesi, İran'ın Ermenistan ve Yunan ile olan iyi ilişkileri, Pantürkizm, su sorunu ve sınır kaçakçılığı şeklinde 10 konu olarak belirlenmiştir.

- Türkiye, Suriye'deki rejimi değiştirmek istiyor ama güvenlik ve ekonomik maliyetinden ötürü doğrudan askeri müdahaleye girişmiyor. S. 56 Bu değerlendirme 2011'de yapılmıştır. Türkiye askeri olarak da Suriye'ye müdahalede bulunmak zorunda kaldı sonraki yıllarda.

Yazarların Bakış Açıları

- Türkiye'nin AB'ye tam üye olması, bölgedeki güç ve etkisini arttıracaktır. S. 59
- Ankara, Sovyetler'in dağılmasından sonra Asya ve Kafkasya'da oluşan boşluğu Pantürkizm mefkuresi altında Türki cumhuriyetlerle birlik oluşturarak doldurmaya çalıştı. S. 64
- Türkiye, Sovyetler'in güneyindeki halkların Pantürkizm duygularını harekete geçirerek onların kendi ekseninde temerküz etmesi ve onlara önderlik yapması yönünde çaba gösteriyor. S. 64
- Huntington'dan aktarımla, 'Türkiye Mekke'den yüz çevirdi, Bürüksel ile birlikte olamadı, Taşkent'e yüzünü döndü'. S. 64
- Jeokültürel ağ ile ilgili bir şemada Arabistan Sünni dünyanın merkez oyuncusu, Türkiye de müdahil oyuncusu olarak belirtiliyor. S. 65
- İran İslam devriminden sonra İran'ın kültürel etkisi ideolojik bir şekle bürünmüştür. S. 81
- İran, Şiiilerin mutlak çoğunlukta olduğu bir ülke olarak Ortadoğu'da Şii jeopolitiğinin merkezidir. S. 81
- İran'da İslam devrimiyle birlikte Şia mezhebinin potansiyel halinde olan ideolojisi kinetik hale gelmiştir. S. 82
- İran jeokültürel ağını gösteren şemada İran, 'kontrol eden oyuncu', Suriye, Lübnan, Hizbullah 'sınırlayan' oyuncu ve Irak da 'müdahil oyuncu' olarak tanımlanmıştır. S. 83
- Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini artırma gaye ve çabası içerisinde olduğu, Sahip olduğu konum ve imkânları bölgesel bir güç olma isteğiyle kullandığı savunulmuş, bunun İran için bir tehdit olduğu belirtilmiştir. Çalışmada Türkiye'ye karşı olumsuz ve taraflı bir tutumun sergilendiğinden bahsedilebilir.

Vurgular

- İki ülke arasındaki rekabet, onları iki stratejik rakibe dönüştürmüş ve bu rekabet, Osmanlı-Safevi dönemine uzanmaktadır. S. 3

- Türkiye'nin enerji politikalarında AB ile paralel hareket etmesi ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi, ona enerji piyasasında müessir bir güç olma imkânını sağladı. S. 63
- Ortadoğu'da güç dengelerinin değişmesi, Türkiye-İran arasındaki rekabetin asli konusudur. Bu nedenle stratejik bir rekabet var iki ülke arasında. S. 70
- İran'ın 2025 planında bölge konusu da yer almıştır: 1-Bölgesel güç konumunu kazanma. 2-Dış politikada yapıcı ve etkili ilişkiler geliştirme. S. 78
- İran İslam Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti, jeostratejik ve jeopolitik konumları itibariyle bölgenin iki önemli gücüdürler ve bölgesel güç olma arayışındadırlar. S. 86
- Türkiye'nin jeopolitiği, bu ülkeyi uluslar arası sistemde ve uluslar arası siyasette bölgesel ve global bir oyuncu haline getirdi. S. 89-90
- Suriye'den gelebilecek saldırılara karşı konuşlandırılan Patriot füzeleri, gerçekte Rusya ve İran'a karşı kurulmuştur. S. 125
- Türkiye, on yıllarca Batıya doğru sürdürdüğü tek yanlı eğilimini şimdi komşuları ve Ortadoğu ile mutedil bir hale getirdi. S. 3
- İran'ın Batı ile olan sorunları ve İsrail karşıtlığının yanında Türkiye'nin jeopolitiği ve jeostratejisi, onun için uygun koşulları hazırlamaktadır. S. 125
- Nato tarafından füze savunma sistemlerinin Türkiye'ye kurulması, bu ülkenin jeostratejik ve jeopolitik özelliklerinden dolayıdır. S. 126
- Türkiye'deki bazı grupların İran'daki Türkleri tahrik ettikleri defalarca ispatlanmıştır. S. 128

14. MUGANNİ, Muhammet: Türkiye'nin Ortadoğudaki İslami Uyanışa Yönelik Dış Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Mecid Abbasi, Allame Tabatabai Üniversitesi, Siyasi Bilimler Fakültesi,2014

Konu

Türkiye'nin Arap dünyasında meydana gelen gelişmeler karşısındaki tutumunu, amaç ve hedeflerini ve bu tutumun Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası konumu ve rolü üzerindeki etkilerini 'saldırgan gerçekçilik' bağlamında inceleyen çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır.

İsimlendirmeler

- Yeni Osmanlıcılık (s.44)
- Seküler İslam (s.47)
- Osmanlı sömürgeciliği (s.121)

Atfedilen Nitelikler

- Türkiye'nin bölgedeki en önemli oyun kurucu aktörlerden biri olduğu (s.9)
- Milliyetçi partilerden islami partilere Türkiye'deki tüm siyasi parti ve grupların batılılaşmayı esas aldıkları (s.47)
- AK Partinin Türkiye tarihinde en başarılı ve etkin partilerinden biri olduğu (s.52)
- Davutoğlu'nun teorisini gerçekleştirebilen sayılı kişilerden biri olduğu. (s.53)
- Türkiye'nin fırsatçı olduğu (s.119)

Argümantasyon Teknikleri

- Her iki ülkenin kaynakları eşit sayıda kullanılmış. Batılı kaynaklara da yer verilmiş.
- Türkiye nüfusunun %75'inin Türk %25'inin Kürt olduğu belirtilmiş ve diğer etnik gruplardan bahsedilmemiş. Çalışmanın bu bölümü, Türkiye nüfusunun etnik dağılımı hakkında doğru bilgiler içermiyor.(s.56)
- Türkiye'nin bölgede 'başat güç' ve 'merkez ülke' olma hakkını kendinde gördüğü, karar alma ve uygulama iradesini saklı tuttuğu iddia edilmiş ve buna, İran'ın nükleer krizinde ve Gazze meselesinde stratejik ortakları olan Amerika ve İsrail ile zıtlaşan tutumu örnek gösterilerek delillendirilmiştir. (s.59)

Yazarların Bakış Açıları

- Yazarın Türkiye'ye taraflı yaklaştığı, rakip olarak gördüğü ülkenin Ortadoğu ülkeleri ve halkları nezdindeki pozisyonundan ve ekonomik, sosyal ve siyasi alanda model olarak algılanmasından rahatsızlık duyduğu ve bunu tartışmaya açtığı görülmektedir. Çalışmada AK Parti'nin iç politika bağlamında tarafsız ve olumlu değerlendirildiği, dış politikada şüphe ve eleştiri odağı olması dikkat çekicidir. Yazar, Türkiye'nin İran'ın rakibi model bir ülke olduğunu, bu anlamda çalışmasının amaçlarından birini Türkiye siyasetinin eksik ve kusurlu taraflarını bularak ortaya çıkarmak ve bu yolla bölge ülkelerinin Türkiye'yi özellikle Türk siyasal sistemini örnek almalarının önüne geçmek olarak açıklıyor. (s.16)

Aşağıdaki örnekler yazarın Türkiye ile ilgili düşüncelerine örnek olarak gösterilebilir.

- Türkiye'nin, Ortadoğudaki halk ayaklanmalarını ve Suriye'deki siyasi karmaşayı, büyük strateji hedeflerin ulaşmak için önemli bir fırsat olarak gördüğü (s.10)
- Türkiye'nin Amerika'nın desteğiyle Suriye'de meydana gelen huzursuzlukta başat rol oynadığı (s.15)
- Türkiye'nin 'Türk' dışındaki tüm etnik kimlikleri sert uygulamalar ve bastırma politikalarıyla inkar ettiği ve yok saydığı (s.56) Bu politikanın Cumhuriyetin bidayesinden günümüze kadar devam ettiği, Kürt halkının etnik kimliklerini korumak ve siyasi ve sosyal haklarına kavuşmak için siyasi grup ve örgütler halinde silahlı mücadele verdikleri (s.57)
- Türkiye'nin Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler karşısında birbirine zıt iki tutum sergilediği. Özgürlük, demokrasi ve insan hakları sloganıyla bir yandan bölge halklarını desteklerken diğer yandan diktatör rejimlerle siyasi- ekonomik ilişkilerini ve işbirliklerini sürdürdüğü. Bu durumun Türkiye'nin barışçıl ve humanist imajını bölge halkları nezdinde zedelediği (s.91)
- Türk liderlerin Beşşar Esed'e karşı saldırgan bir tutum içerisine girdiği, arabuluculuk girişimlerinin diplomatic baskılara dönüştüğü ve katı, sert ve amirane bir hal aldığı, Muhalifleri açıktan destekleyerek Esed rejimini yıkmak ve kendi güdümünde geçici bir hükümet kurmayı hedeflediği, Suriye'yi siyasi anlamda control altında tutmak. Hegemonik konumunu korumak ve bölgesel rakipleri olan İran ve Arabista'nın önüne geçmek (s.95.96)
- Suriye politikasında başarısız olan Türkiye'nin, Suriye'deki cumhurbaşkanlığı seçimini gayrı meşru ilan ederek bu ülke yönetimini halkının nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışması (s.121)

Türkiye'nin, bölgedeki Arap Baharının oluşturduğu fırsattan istifade ederek siyasi- ekonomik çıkar ve nüfuz arayışı içerisine girdiği, Neo-Osmanizm politikası güttüğü ve bu doğrultuda Arap Baharının yaşandığı ülkelerdeki muhalif grupları desteklediği ana düşüncesinin işlendiği çalışmada, Türkiye ve Osmanlıya karşı olumsuz ve önyargılı bir yaklaşım gözlemlenmektedir. (s.114)

Vurgular

- AK Partinin başarılı siyasi ve ekonomik politikaları (s.42)
- Batı odaklı Türk dış politikası (s.48)

- Türk Siyasetçilerin dış politika ilkelerine kesin ve kararlı bağlılıkları (s.48)
- Geleneksel Kemalist dış politika (s.52)
- Türkiye'nin Osmanlı'nın mirasçısı olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da başat rol üstlenme çaba ve isteği (s.58)
- Türkiye'nin bölgede 'başat güç', 'merkezi güç' olma hakkını kendinde gördüğü (s.59)
- Türkiye'nin hiçbir zaman bir diktatörün yanında durmayacağı ve onu desteklemeyeceği (s.60)
- Bölgedeki güç ve nüfuzunu yeniden canlandırma ve güçlendirme peşinde olduğu (s.73)
- Türkiye'nin Ortadoğu'daki gelişmelerde kendini öncü güç ve ilham kaynağı olarak gördüğü (s.87)
- Türkiye'nin sivil, ekonomik ve sosyokültürel gibi yumuşak güç unsurlarını kullanarak etkinliğini arttırdığı.
- AK Parti ve İhvan-ı Müslümin'in, ılımlı demokratik islam yanlısı ve silahlanma ve radikalizm karşıtı ortak inanç ve tutumları (s.101)

15. KEREMİ, Musa: Uluslararası Hukukta Etnik Azınlıkların Kültürel Haklarının Korunması: Türkiye Kürtleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Mustafa Fezaili, Kum Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, 2014

Konu

Kültür, kültürel haklar, etnik azınlıklar, etnik azınlıkların kültürel hakları, devletlerin azınlıkların kültürel hakları karşısındaki sorumlulukları gibi temel konular çerçevesinde Türkiye'de yaşayan Kürtlerin durumunu tarihsel dönemlere göre inceleyen çalışma, Uluslararası Hukuk Sistemine göre Türkiye Kürtlerinin kültürel haklarına sahip olup olmadıklarını araştırmaktadır.

İsimlendirmeler

- Kürt- İranlı etnik kimlik (s.136-137)

- Kürtlerin İrani Kültürü (s.143)

Atfedilen Nitelikler

- Çaldıran savaşını, Türkiye ve Suriye Kürdistan bölgelerini sonsuza dek İran'dan ayıran ve bugünkü İran- Türkiye sınırlarını belirleyen acı bir yenilginin hatırası olarak tanımlıyor. (s.132)
- Türkiye'nin ayrılıkçı politikaları (s.133)
- Türk yöneticilerin şövenist yaklaşımları ve aşırı milliyetçi tutumları (s.138)
- Demokrat partinin özgürlükçü başkanı Adnan Menderes (s.140)
- Menderes'in yumuşak ve hoşgörülü tutumu (140-141)
- Türkiye Devletinin, hasmane ve tektipleştirme politikaları (s.141)
- 1980 darbesinden sonraki döneminin Türkiye tarihinde Kürtler için en zalimane ve en gaddar dönem olduğu (s.142)
- Turgut Özal'ın Atatürk döneminden itibaren Kürtlere yapılan haksız ve yanlış uygulamaları dile getiren ilk üst rütbeli siyasetçi olduğu (s.146)
- Atatürk'ün kurduğu yeni devlet için radikal sekülerizm ve dil, ırk ve kültürün tektipleştirilmesi temelinde kurulan devlet tanımlaması yapılmış (s.155)

Argümantasyon Teknikleri

Farsça, Kürtçe, Türkçe ve İngilizce yazılmış kaynaklardan oluşan kapsamlı bir kaynakçası var. Gereki ve yeterli literatür taramasının yapıldığı görülmektedir.

- Yazarın çalışmasında, oldukça anlamlı olan bir kare fotoğrafa yer vermesi, düşünce ve değerlendirmelerinin doğruluğunu ve gerçekliğini ispatlama ve etki bırakma amacına hizmet etmektedir. Bu, 'Türkleştirme projesi' kapsamında Kürt öğrencilere kamera eşliğinde askerlerin 'Ne Mutlu Türküm Diyene' sözünün yazdırıldığı ve öğretildiği 1990 yılına ait fotoğraftır. (s.139) Bu fotoğraf aynı zamanda yazarın konunun devamında Kürt halkının, uygulanan ayrılıkçı politikalar sonucu yaşadıkları mahrum ve mahdud hayatın kanıtıdır. (s.141) Zira bir köy ortamında çekilen bu fotoğraf, küçük çocuklara açık havada, ilkel koşul ve imkânlarda verilen eğitimi gözler önüne sermektedir.

- Türkiye Kürtlerinin kültürel anlamda İran'la özellikle İran Kürtleriyle ortak yönlerinin oldukça fazla olduğu ifade edilmiş ve Nevruz Bayramı buna örnek verilmiş. İranlıların bu eski ve antik bayramlarının Türkiye Kürtleri nezdindeki önemi ve etnik-millî kimlik ve kültürlerindeki inkâr edilemez rolü ve etkisine işaret eden yazar, Nevruz bayramı kutlamalarının 90'lı yıllarda Türk devleti tarafından yasaklanmasını gerekçe olarak zikretmiş (s.133)

- 'Türklerin ayrılıkçı politikalarında' Kürtlerin etnik köken ve dil gibi farklılıklarının yanında mezhep farklılığında etkili olduğunu ifade eden yazar, Kürtlerin Sünni-Şafii, Türklerin Sünni-Hanefî olduklarının altını çizmiş (s.135) Bilginin doğruluğu açısından Türkiye' de yazarın kastettiği anlamda mezhep farklılığına dayalı (Şafii ve Hanefî) bir ayrışma ve çatışmanın olmadığını belirtmek gerekir.

- Yazar, Türkiye Kürtlerinin; dil, tarih, kültür, medeniyet, soy bağı, kılık-kıyafet, yaşam tarzı bakımından tamamen İrani olan özelliklere sahip olduklarını ve Türklerle karşılıklı olarak birbirlerini farklı gördüklerini dile getirmiş ve bunu Kürtlerin, Uluslararası Azınlık Hakları kapsamında etnik azınlık statüsü kazanmaları bağlamında ele alıp değerlendirmiş (s.135-136) Meselenin hukuki ve siyasi boyutunu bir kenara bırakırsak toplumsal ve kültürel açıdan Kürtlerle Türklerin birbirlerini yazarın bahsettiği anlamda tamamen yabancı ve farklı görmediklerini belirtmek gerekir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarın taraflı tutumu çalışma boyunca kendini hissettirmektedir. Örnek:

- Türkiye Devletinin başlangıcından itibaren "Kürtlerin Kürt-İranlı kimliğini" yok etmeye çalıştığını ve kültürel haklarını gasbettiğini (s136-138) ifade eden yazar, Türkiye'nin Kürtlere yönelik uyguladığı bu türden politikalara karşı silahlı mücadele veren PKK' yı ve onun İran kolu olan PEJAK'ın batı ve kuzey batı sınırlarında gerçekleştirdiği saldırıları İran güvenliği için tehdit olarak görüyor ve Türkiye kaynaklı sorunların oluşturduğu kaygıyı dile getiriyor. Ayrıca İran'da yaşayan Kürtlerin, soy bağı ve akrabalıklarının olduğu Türkiye Kürtlere yapılan haksızlık ve zulümlere daha fazla sabır ve tahammül gösterememe ve eyleme dönük tepki verebilme ihtimaline dikkat çekerek, bunun İran'ın iç huzuru ve güvenliğini tehlikeye sokacağını savunuyor. (s.161) İran'ın Kürt vatandaşlarına yönelik politikasından bahsetmeyen, İran Kürtlerinin sosyal, siyasi, kültürel ve hukuki durumlarına hiç değinmeyen ve sanki İran'ın Kürt halkıyla hiçbir sorunu yokmuş gibi mevcut ve olası tüm sorun ve sıkıntılardan Türkiye'yi sorumlu tutan yazarın taraflı ve yanlı davrandığı görülmektedir. Daha da ilginç olan Yazarın, Türkiye'nin Kürt sorununu çözüme ve taraflar arasında kalıcı barışın

sağlanmasında İran'ın arabulucu sıfatıyla etkin rol oynayacağına dair düşüncesini dile getirmesidir. (s.162)

- Bir diğer dikkat çekici örnek; Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütü PKK'dan sadece isim olarak, PEJAK'dan ise 'Terörist PEJAK grupçuğu' diye bahsetmesidir (s.161) yazarın bu tutumu ve çalışmasının başka bir bölümünde PKK'nın oluşumuyla ilgili değerlendirmeleri (s.142-159) PKK'yı terörist bir örgüt olarak görmediği düşüncesini doğurmaktadır.

- Yazar Kürt ve İran kökenlidir.

- Türkiye algısı genel olarak olumsuzdur.

- Eleştirel ve suçlayıcı bir dil kullanmıştır.

- Yer yer tarafsız ve olumlu değerlendirmeler yapsa da güven sorunundan ötürü niyet sorgulaması yapabilmektedir. Örneğin; Adnan Menderes, Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan dönemini Kürtler açısından olumlu değerlendiriyor ve şahsi yaklaşımlarından ötürü takdir ediyor. Ancak bu yaklaşım ve politika değişikliklerinde temel nedenin AB'ye girme çaba ve isteğinin olduğunu dile getiriyor. (s.140-144-146)

Vurgular

- Kürtlerin İran kökenli ve Aryan ırkından oldukları (s.133)

- Alevi ve Ezidi Kürtlerin dini baskı ve taassuptan korktukları için inançlarını gizledikleri (s.133)

- Kürtlerin, çoğunluğu oluşturan Türklerden farklı olduklarını düşündükleri, Türklerin de Kürtleri kendilerinden farklı gördükleri (s.135)

- Türk yöneticilerin, uluslaştırma sürecinde Türk olmayan kimlikleri ciddi tehlike olarak gördüğü ve bu yüzden Türkleştirme projesini uygulamaya koydukları (s.137)

- Türklerin, Kürtlerin azınlık haklarını kabul etmediği (s.152)

- Türklerin, Kürtlere karşı hasmane tutumları (s.156)

- İran'ın bütün dünya Kürtlerinin anayurdu olduğu (s.161)

Farsça Makaleler Derin Okuma Notları

1. Aga Alihani, Mehdi (2011): Ortadoğu Barış Sürecinde Türkiye'nin Rolü ve Yeri (2002-2010 Odaklı), Siyaset Bilimi Uzmanlık Dergisi (16), pp. 27–61.

Konu

Makalede yazar Türkiye'nin Ortadoğu'yla ilgili politikasını incelenmeye tabi tutmaktadır. Makalenin odak dışında olsa da yazar 1923'ten 2010'a kadar Türk Dış Politikası'nı incelemiştir. Özellikle Türkiye-İsrail ilişkilerine odaklanan yazar, Filistin-İsrail meselesi ve Suriye-İsrail müzakerelerini 2003 öncesi ve sonrası dönemlerinde araştırmaktadır.

İsimlendirmeler

İlimli İslam: AKP "aşırı İslam" karşısında " ılımlı İslam'ı " simgelemektedir (s.33).

Türkiye, Ortadoğu'da barışın kolaylaştırıcısı (s.43).

Seküler ve İsrail ortağı bir ülke (s.49).

Atfedilen Nitelikler

Yazar bir genelleme yaparak Türkiye devletine olumsuz bir özellik yüklemektedir:

Türkiye kuruluşundan buyana Ortadoğu ve Müslümanlara olumlu bakmamıştır. (s.33)

Yazar Türkiye İsrail ilişkilerini eleştirerek ilginç bir ifade ile seküler kavramını çok olumsuz bir niyetle kullanmaktadır. Yazara göre Türkiye seküler ve din karşıtı bir ülke iken, dindarlar kılıfına girmiştir:

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Davos olayında İsrail'e karşı tutum sergiledi, dolayısıyla seküler ve İsrail ortağı bir ülke Filistin halkının savunucusu olarak sunuldu (s.49).

2003 öncesi dönemde yazara göre Türk Dış Politikasının iki özelliği var. Örneğin: Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelmesinde iki kırılma noktası bulunmaktadır: Turgut Özal dönemi ve AK Parti dönemi. Birinci dönemde Türkiye'nin iki önceliği bulunmaktaydı: bölge olaylarından uzak durmak ve bölgenin önemli güçleriyle dengeli ilişki kurmak (s.30).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar AK Parti dönemindeki değişiklikleri AK Parti döneminden önceki dönem ile karşılaştırmaktadır. Örneğin bu farkı şöyle anlatmaktadır: 1996'da bir Türk yetkilinin İsrail'e yaptığı ziyarette Suriye'ye hakaret ederek sert şekilde eleştirdi ve Suriye-İsrail müzakerelerinin durdurulmasını istedi. Fakat AK Parti döneminde bu yaklaşım değişti ve

Recep Tayyip Erdoğan 2005'te Suriye birçok uluslararası baskı ve ambargo ile karşı karşıya iken Suriye'yi ziyaret etti (s.42). Burada yazarın niyeti Kemalistleri kötülemedir ve bu hedefi Kemalistlerin Suriye tutumunu göstererek argümanını ispatlamaya çalışmaktadır.

Diğer bir kanıt ise Türkiye'nin artık demokratik bir ülke olmasıdır ki yazara göre bu da Türk Dış Politikasının bağımsızlaşmasını sağlamıştır. Özellikle kamuoyu bu dönemde çok etkili olmuştur ve yeni iktidar bu kamuoyunu dış politikaya yansıtarak başarısını sağladı (s.39). Diğer bir örnek: 2009'da İsrail-Türkiye arasında planlanmış Anadolu Kartalı adlı operasyonun iptali, 90'lardan buyana eşi görülmemiş bir tutumdur (s.50). Ayrıca yazara göre Türkiye'nin girişimi ile Filistin meselesi bir dönem dünya gündemine damga vurdu: Bazı önemli konularda Türkiye başarıyı tam yakalamıştır. Örneğin Mavi Marmara olayı Gazze'nin durumunu dünyaya aktarmakta önemli bir adımdır. Bu olayda, Türkiye Gazze Şeridi ablukasının kaldırılmasını global bir isteğe çevirdi (s.51).

Yazarların bakış açısı

Yazar reformcudur dolayısıyla konuya biraz ılımlı bakmaktadır. Reformcular genel olarak dini ideolojiden ziyade milliyetçi görüşe öncelik vermektedirler. Dolayısıyla yazar Türkiye-İsrail ilişkilerini de muhafazakârlar kadar sert eleştirmemektedir. Fakat bu makalede yazar birazda milliyetçilik duygusuna kapılarak bazı suçlamalarda bulunmaktadır. Örneğin Türkiye'ni kötü anlamda 'seküler ve İsrail ortağı' olarak adlandırıyor ki burada daha çok milliyetçi bakış açısını göstermiştir.

Vurgular

Metin içerisinde konuya göre genelde olumlu ve bazen olumsuz düşünceler aktarmaktadır.

AKP iktidarıyla Türkiye bölgede ılımlı ve aktif politika yürütmüştür. Bu politikalardan en önemlileri şöyle sıralanabilir: İsrail-Filistin meselesi, NATO'nun Afganistan operasyonuna asker göndermesi, BM'nin Lübnan'a asker göndermesine katılımı, İslam İşbirliği Teşkilatı'nda bir güç olarak ortaya çıkışı, Arap Birliği'nin bazı konferansında katılımı, İran Irak ve Suriye ile yakın ilişkilerin kurulması ve Arap ve Müslüman ülkelerle ilişkilerin iyileştirilmesi. Böyle ılımlı politikaları Arap Baharı sırasında da görebiliriz (s. 30-31).

Türk liderlerinin inkârına rağmen, Türkiye İslam dünyasında liderliği ele geçirmeye çalışmaktadır ki bu bağlamda İslam İşbirliği Teşkilatı'na bir Türk'ün seçilmesi bu arzunun göstergesi olacaktır (s. 54).

Değerlendirme

Yazar makaleyi 13 başlık altında yazmıştır. Birinci bölümde Türkiye'nin genel Ortadoğu bakış açısını incelemiştir. Bu bölümde Türkiye'nin Ortadoğu'ya bakışı tarihi üslupla aktarılmaktadır. Bölümün sonunda AK Parti iktidarı ve onun Ortadoğu'ya yansımaları ele alınmıştır. Bu bölümde olumlu veya olumsuz algı aktarılmamıştır. İkinci bölümde Türkiye'nin İsrail ve Filistin ile ilgili politikası incelenmiştir. Bu bölümde yazar çeşitli yerlerde Türk Dış Politikasını eleştirmektedir. Özellikle Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkileri yeterince eleştiri bahanesini oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde yazar 1990'lı yıllara kadar Filistin-İsrail çatışmasında Türkiye'nin duruşunu incelemektedir. Bu bölüm bir önceki bölümün devamıdır ve dolayısıyla yazar bu bölümden beşinci bölüme kadar Türkiye'nin tutumunu aktarmaktadır. Beşinci bölümde yazar 2000'li yıllarda hayata geçen değişimleri ve onun Türk Dış Politikası davranışlarına yansımalarını ele almaktadır. Bu bölümde yazar, Türkiye Filistin meselesinde aktif ve bağımsız davranışlar sergilemiştir. Diğer bölümlerde aynı şekilde AK Parti dönemini inceleyerek bölgesel krizlerde Türkiye'nin tutumunu incelemektedir. Onuncu bölümde Türkiye'nin Lübnan'a yönelik politikası incelenmektedir. Yazar Hizbullah-İsrail savaşını aktarırken AK Parti ile Kemalist ve ordu mensupları arasında gerilim yaşandığını söylemektedir. Bu kriz sırasında yazara göre AK Parti kendi tutumunu sergileyerek İsrail'i şiddetli bir şekilde kınamıştır ve savaşın durdurulması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Aynı tutumu Türkiye, İsrail'in Gazze'ye saldırısında da sergilemiştir.

Sonuç: Yazar Türkiye'nin Ortadoğuda'ki rolünü incelese de daha çok Türk-İsrail ilişkilerini ele almaktadır. İsrail ile ilgili konular yazarın dikkatini çekmektedir. Üslup açısından yazar çeşitli yerlerde olumlu ve olumsuz fikir söylemektedir. Örneğin yazara göre Türkiye'nin Hamas'a yakınlaşmasındaki amacı, Hamas'ı İran'dan uzaklaştırmak olarak görülmektedir. Nitekim Türkiye, İran'ın rakibi olarak tasvir edilmektedir. Diğer bir husus, Türk Dış Politikasının tüm amaçları Ortadoğu'da barış ve refah sağlamaktan ziyade, Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmektir ki bu da Batı çıkarlarına karşıt olmamalıdır. Genel olarak makalede kullanılan dil olumludur ve makale kayda değer bilgiler aktarmaktadır.

2. Alihüseyini, Ali; Nesr İsfahani, Muhsin (2013): İslam Devriminin Ortaya Çıkışı ve Türkiye'nin İran İslam Cumhuriyeti Tutumuna Konstrüktivist Analiz, İslam Devrim Çalışmaları 10 (34), pp. 145–162.

İsimlendirmeler

Yazarlar Türk Dış Politikasında Yeni Osmanlıcı yaklaşımı analiz ederken iki isimlendirme ile Kemalistlerden rahatsızlıklarını anlatmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla 'Erbakan'ın sırf Doğucu' ve 'Kemalistlerin sırf Batıcı' politikasından bahsedilmektedir:

AKP iktidarıyla Türkiye öz kimliğine dönerek dış ve iç politikalarında değişimlere şahit oldu. Filistin meselesi ve Hizbullah'ın desteklenmesi bu değişimi daha net göz önüne koydu. Bu davranışlar Yeni Osmanlıcı politikanın zeminin hazırlayarak Türkiye'nin menfaatlerini de sağlamaktadır. Dolayısıyla AKP dönemi Türk Dış Politikası Erbakan'ın sırf Doğucu ve Kemalistlerin sırf Batıcı politikası arasında bir orta yoldur (s.155-156).

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar makalenin başlangıç kısmında olumsuz bir bakış açısıyla Türkiye'deki siyasi sistemle ilgili şu ifadelere yer vermektedirler:

İran Devrimi sırasında Türkiye'de mevcut sistem "Türk Milliyetçiliği ve seküler" görüşe sahipti (s. 149).

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar Türkiye'nin İran devrimine karşı durduğu argümanını şu şekilde kanıtlamaktadır:

Bülent Ecevit hükümeti İran'daki devrimci hükümetle iletişime geçmekte ve iki ülke ilişkilerinin iyileştirilmesi için öncüllük yaptı fakat Ecevit'in 1979 seçimlerinde yenilmesi ve Süleyman Demirel'in işbaşına gelmesiyle, Türkiye'nin Dış ve İç Politasında İran İslam Devrimine karşı çok sert bir muhalif hava oluştu (s. 150).

Bu argümanın devamında yazar net örnek vererek kendi kanıtını ortaya koymaktadır. Örneğin darbe hükümetinin iktidara gelmesiyle, hükümet tüm basın mensuplarına İran konusuyla daha az ilgilenmelerini emretti. Hükümet tüm ciddiyetle İslami Devrim'in muhtemel casuslarını yakalamak peşindeydi. Dış politikada da Türk hükümeti menfaatlerinin korunması amacıyla İran İslam Devrimi'ne daha yumuşak davranmaya çalışmaktaydı. Aşırı gruplar ve basın mensupları gündelik İran'a karşıt propaganda yürütmekteydi (s.150-151). Ayrıca yazar Turgut Özal dönemiyle ilgili ilginç bir tespitte bulunmaktadır: Turgut Özal döneminde Türkiye yönünü değişerek tam ılımlı bir yaklaşım izledi. Dolayısıyla İran Devrimine karşıt Suudi Arabistan ile ilişkilerini güçlendirdi ve Suudiler Türkiye'de dini merkezlerin inşasında çok geniş yardımlarda bulundular. Cami yapımı ve Kuran'ın basılması diyanet işlerine ihale edildi. Bu faaliyetler doğal olarak İslamcı akımları güçlendirdi (s. 151).

Diğer bir ilginç argüman şu şekilde ifade edilmektedir: Turgut Özal'ın İran devrimiyle yumuşak mücadelesi: Özal'ın İran İslam Devrimi ile mücadele amacıyla İslamcı faaliyetleri

desteklemesi, Türkiye’de İran Devriminden kaynaklanan İslamcılık arttırdı. İran’ın kültürel faaliyetleri, Türk halkının kültürel altyapısı ve İran-Türkiye’nin kültürel ortaklıkları Türkiye’de güçlü İslamcılığa ve İslamcı partilerin kurulmasına neden oldu ki Refah Partisi açık bir örnek olarak ortadadır (s.153).

Ayrıca yazarlar Türkiye’nin İran’dan etkilenmesini şu şekilde iddia etmektedirler: Türkiye’de Erbakan döneminden başka hiçbir dönemde iç ve dış siyaset bu kadar İran’dan etkilenmemiştir. Erbakan hükümeti İran İslam Devrimi’nin yayılmasının açık bir örneğiydi (s.154).

Diğer bir argüman ise AKP’nin menfaatçi davranışdır. Zira yazarlara göre AKP’nin İslamcı sloganları sırf menfaatlardan kaynaklanmamaktadır (s.156).

Yazarların bakış açısı

Yazarlar muhafazakâr kesimden oldukları için çok sert üsluba sahiptirler. Dolayısıyla saldırgan tutumla Türkiye’yi suçlamaktadırlar. Ayrıca Şiilik ekolünden olmaları çok net şekilde bellidir.

Vurgular

Yazarlar Türk Ordusunun İran’a hasmane davrandığını iddia etmektedir. Örneğin: Genel bir bakışta 1980 darbesinden sonra Türk Ordusu, İran İslam Devrimi karşıtlığını daha net bir şekilde ortaya koydu ve İslam Devrimi’nin nüfuz edecek boşluklarını kapattı (s. 151). Diğer bir argümana göre Turgut Özal, İran devrimi ile mücadele peşindeydi. Yazarlar hafif bir şekilde iddiasını şu şekilde vurgulamaktadır: Türkiye ekonomik durumundan dolayı İran-İrak savaşından memnundu. Savaş sırasında Türkiye’nin İran’a ihracatı arttı. Bu savaş Türkiye’nin menfaati yönünde bitti, zira İran ve Irak uluslararası bir izolasyon ile karşı karşıya idi ve ihtiyaç oldukları malları Türkiye’den ithal etmek zorunda kaldı (s.152).

Diğer bir kısımda yazarlar Türk Dış Politikasının geleneğini yumuşak şekilde eleştirmektedirler. Yazarlara göre Türkiye’de yeni seçilen başbakanın ilk dış seyahatinin Washington’a gerçekleşmesi bir gelenektir (s. 153). Ayrıca, Suriye krizi ile ilgili Türkiye’nin Batıcı politikayı seçtiği iddia edilmektedir: Suriye krizinin ardından Türk siyaseti açık bir şekilde yönünü değiştirdi ve tamamen Batı’ya yöneldi. Bu yön değiştirme hatta seküler hükümetlerden de öteye gitti (s. 157).

Eserin incelenmesi

Yazarlar makaleyi üç ana kısımda anlatmaktadırlar. Birinci bölümde uluslararası ilişkilerde felsefi yaklaşım olarak konstrüktivizmin kökenlerini ve niteliklerini anlatmaktadırlar. İkinci

bölümde, yazarlar 'İran İslam devriminin gerçekleşmesi ve Türkiye'nin buna tepkisini 'şaşkınlık' başlığını kullanarak dolaylı bir şekilde Türkiye'nin muhalefetini kastetmektedirler. Diğer bir bölümde yazarlar 'Türkiye'de İslamcıların iktidarı ve ilişkilerin yapısındaki değişikliği' incelemektedirler. Bu bölümde Erbakan'ın İslami kimliği öne çıkarma politikası ve dolayısıyla İslami akımların güçlenmesinden bahsedilmektedir. Yazarlar burada 2003 sonrası Türkiye'nin düşünce kaynağının İran olduğuna inanmaktadır. Makalenin kaynak kısmında çoğu yabancı kaynak bulunmaktadır ki bunlar Farsçaya tercüme olunmuş eserlerdir. Burada beşinci kaynak başlığı oldukça dikkat çekmektedir: Türklerin Bölgede Aşırı ve Sonsuz İstekleri.

Sonuç

Üslup olarak makale sert bir şekilde Türkiye'ye karşıt algılar içermektedir. Yazarlara göre Türk devleti İran İslam Devrimine karşıt bir pozisyon sergilemiştir. Çeşitli dönemlerde Türkiye'de yaşananlar İran devriminden etkilenmiş olsa da TSK bu etkiyi kırmaya çalışmıştır. TSK liberal, seküler bir yapıya sahip ve Batı yanlısıdır. Dolayısıyla İslamcı akımlara karşıtlığı gayet normal bir durumdur. Fakat Türk iç siyaseti İran'dan da etkilenmiştir. 1980 Darbesi İran'ın nüfuzunu önledi. Ayrıca Özal İran devrimine karşıt bir takım dini faaliyetlerde bulundu. İran'ın en net etkisi Erbakan dönemidir. Yazar bu dönemi birinci İslamcı akım olarak adlandırmaktadır. İkinci akım AKP iktidarıyla ortaya çıkıyor. Yazarlara göre AKP düşüncesi doğal olarak İran devriminin kültürel etkisi altındadır fakat AKP faydacı bir yöntem izleyerek Batı ve Doğu (İran) arasında İran'dan uzaklaşmıştır. Özellikle Suriye krizi AKP'yi İran devrimi düşüncesinden uzaklaştırdı ve yazarlar bunun nedenini Batı'nın maddi kaynaklarına bağlamaktadırlar.

3. Bebrî, Niknam; Ebbasi, Mecid; Muğenni, Muhammed (2014): Türkiye'nin Dış Politikası ve İslam Uyanışı Vaka Çalışması: Mısır ve Tunus'ta Gelişmeler, Çağdaş Siyasi Araştırmalar 5 (11), pp. 1–26.

İsimplendirmeler

Bu makalede yazarlar çok sert bir yaklaşımda bulunmuşlardır. Örneğin bir adlandırmada Erdoğan'ı 'Batı bloğunun lideri' olmakla suçlamaktadırlar (s. 15).

Erdoğan'ın Batı bloğunun lideri isimlendirmesi: Çeşitli faktörlerden dolayı, Erdoğan birinci Batı bloğu lideriydi ki El Cezire televizyonuyla yaptığı röportajda, Hüsnü Mübarek'i istifaya çağırdı. Ardından, Mübarek rejiminin devrilmesinden sonra, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül,

ülkeyi ziyaret eden ilk yüksek rütbeli yabancı makam oldu ve sonrasında Erdoğan Eylül 2011'de Mısır'a bir propaganda ziyareti yaptı. Bu gezide Erdoğan, hükümetinin Mısır'daki siyasi geçiş sürecine desteğinden ve bu ülkede çoğul ve açık bir siyasi düzenin kurulmasından ve aynı zamanda da laik bir siyasi aygıt oluşturma konusundaki deneyimlerinin öneminden açıkça bahsetti. (s. 15)

Makalede çok sayıda isimlendirme bulunmuyor. Bir örnekte yazarlar sert bir ifade kullanarak tutumlarını net bir şekilde açıklıyorlar ve Türkiye'nin fırsatçı dış politikasından bahsediyorlar:

Libya krizinin devam etmesiyle birlikte, Türkiye'nin Libya'ya yönelik eylemleri sonuçsuz kaldı. Ancak Türkiye'nin fırsatçı bakış açısı, arabuluculuk aracını kullanarak krizde bir rol oynamaya kalkıştığını gösterdi (s. 19)

Fakat diğer bir isimlendirmede 'Türkiye bölge için ilham kaynağıdır' (s. 21) diye rek Türkiye'nin bölge halkları için önemli ilham kaynağı olduğunu aktarıyorlar.

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar Türkiye'nin ulusal çıkarının analiz ettiklerinde bir dizi ifadeye yer vermektedirler. Bu bağlamda yabancı kaynağa dayandırılan bir ifadeye göre İslamcıların iktidarı Türkiye'nin iç siyasetinde de önemli değişiklikleri beraberinde getirdi. Burada İslamcıların düşüncelerine yer verilmiştir ve onlara göre Kemalistlerin tek yönlü politikası Türkiye'nin ulusal çıkarlarını tehdit etmektedir. Zira Kürtler, Zazalar ve Arapların haklarının inkârı Türkiye'ni bir ulusal krize sürüklemiştir. Dolayısıyla İslamcılar farklı kimliklerinin birbirleriyle barış içinde olabileceği yeni bir ulusal uzlaşma oluşturmaya çalışıyorlar (s. 9).

Diğer bir yerde yazarlara göre AKP döneminde Türkiye, rejimleri devirmeye çalışan halklarla birlikte hareket etmektedir. Dolayısıyla özellikle Erdoğan'ın politika yapma modelini hedef alarak olumsuz algı aktarmaktadır:

Erdoğan, sert bir şekilde Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e sokaktaki devrimcilerin sesini dinlemeye ve gücü bırakmaya çağırırdı... . Bu duruş, Müslüman liderler tarafından Ankara'nın Ortadoğu halkıyla olma eğiliminde olduğu anlamına geliyordu; yani rejimlerini devirmeye çalışan halklarla birlikteydi. Uzmanlara göre, Erdoğan'ın Mısır devrimi konusundaki açık yorumları Türkiye'nin bölgesel gelişmelere daha aktif bir rol oynama isteğini doğruladı (s. 16).

Argümantasyon Teknikleri

Yazara göre Türkiye'nin Ortadoğu'daki olumsuz faaliyetlerinin muhtelif nedenleri bulunmaktadır. Örneğin:

Türkiye'nin Ortadoğu'daki halk devrimleri ve Suriye'deki siyasi huzursuzluğu, Ortadoğu denklemine önemli bir aktör olmak için makro stratejisini ilerletme fırsatı olarak görüyor. (s. 3).

Yazarlar diğer araştırmacıları kaynak göstererek kendi eleştirilerini de aktarmış oluyorlar. Dolayısıyla yazarlara göre Türk Dış Politikasının Ortadoğu faaliyetlerini eleştirenler genelde Türkiye'nin bir İslam İmparatorluğu kurma amacından bahsederler. Fakat Türk yetkilileri bu faaliyetleri Türkiye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda olduğunu savunarak 'Pan-İslamcı' faaliyet peşinde olmadıklarını savunmaktadırlar. Zira Türkiye'nin bulunduğu bölgede bazı önemli ülkeler bulunmaktadır (s. 10).

Makalenin üçüncü bölümünde yazarlar dolaylı bir şekilde daha önceden tespit ettikleri öngörüü aktarmaktadırlar. Yazarlar bu öngörüü hiçbir kaynağa dayandırmadan ispat etmeye çalışıyorlar. Örneğin: Türk Dış Politikasının 2002 sonrası Ortadoğu'daki aktif politikası bölgede birçok etkiye neden oldu. Dolayısıyla 2011 olayları başladığında Erdoğan hükümetinin aktif politika izleyeceği öngörülmekteydi (s. 11).

Diğer bir örnekte yazarlar Türk siyaset modelinin yararlı olup olmaması konusunda Türklerin 'iddiasını' aktarmaktadırlar. Burada iddia kelimesi kasten ve muhatabı Türk siyaset modeline şüphelendirmek için kullanılmıştır:

Türk makamları, ülkelerinin İslam ve demokrasiyi etkin bir şekilde bir araya getirme konusundaki başarılı deneyimlerine iddia ediyorlar (s. 21).

Ardından yazarlar Türkiye'nin Ortadoğu beklentisini şu şekilde gösteriyorlar:

Türkiye, bölge ülkelerine yönetim modelini sunarak Ortadoğu'daki etki ve nüfuzunu genişletmek için daha elverişli bir zemin sağlamayı umuyor (s. 22).

Yazarların bakış açıları

Yazarların bakış açısı olumsuz yöndedir. Örneğin teorik çerçevede saldırgan Realizmden ve dolayısıyla Türk Dış Politikasının saldırgan kimliğe sahip olmasından bahsedilmektedir.

Vurgular

Yazarlar hafif şekilde Türk Dış Politikasının menfaatçiliğini ve fırsatçılığını söylemektedirler: burada yazarlar Tunus devrimini örnek olarak gösteriyorlar:

Türkiye Dışişleri bakanının Tunus'a gönderilmesi gibi üst düzey önlemlere ek olarak, Tunus gelişmelerini etkilemek için başka girişimlerde de bulunduğu bahsetmektedir. Türkiye, Tunus'un önde gelen devrimci isimlerini, basın mensuplarını ve STK üyelerini Türkiye'nin

demokratik deneyimlerini tanımak için ülkeyi ziyaret etmeye davet etti. Gannuşi kendisinin ideolojik olarak AKP'ye yakın olduğunu söyledi. Böylelikle, Türkiye, sağlanan imkânı kullanarak, bölgenin sanayi ve hizmet pazarını ele geçirdi. Dolayısıyla Türkiye, bölgedeki hegemonya ve merkezîyetini yeniden tesis ederek bölgesel gücü artırmayı amaçlamaktadır. (s.4)

Diğer hafif bir ifadeyle Türkiye'nin bölgeyi yönetme iddiası ispat edilmeye çalışılmaktadır: Türk yetkilileri, bölgesel etkilerini artırmak için Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ciddi bir bölgesel reform için çaba harcamaktadırlar. Hatta bölgedeki siyasi reformlarda öne geçmeye çalışmaktalar. Özellikle bölgedeki devrimci protesto hareketlerinin bir liderlikten yoksun olmasından dolayı, Türk yetkililerinin bu devrimleri yönetme ve yönlendirme eğilimi artmıştır. Bu arada bazı uzmanlar, Türkiye'nin bu hedefler doğrultusunda İran'la rekabet etme girişiminde olduğuna inanıyorlar (s. 20).

Değerlendirme

Makale dört bölüme ayrılmaktadır. Teorik çerçeve: Saldırgan Realizm başlığı altında teorik bölümü oluşturmaktadır. İkinci bölümde Ortadoğu'nun Türk dış politikasındaki yeri başlığıyla yazarlar küçük tarihi bir süreçten sonra AKP'nin 'Yeni Osmanlıcı' dış politikasından bahsediyorlar. Üçüncü bölümde ise 'Ortadoğu'da gelişmeler ' olarak kodlanmıştır. Bu bölümde Mısır ve Tunus'ta Türk Dış Politikası örnek olarak incelenmiştir. Son bölümde 'Türkiye'nin kapsamlı menfaatleri' adlı başlık altında yazarlar Türkiye'nin bölgede hejemon bir güç olma arayışını ele almaktadırlar.

Sonuç

Yazarlar Türk Dış Politikasını Türkiye'nin iç dinamiğine dayandırarak incelemeye tabi tutmuştur. Yazara göre AKP siyasi modeli Türk siyasetinin en başarılı şeklidir. 2002-2011 Türk İslam modeli Batı desteğini alarak kendini bir marka haline getirdi. Ekonomik güçlenme, demokratik adımlar ve siyasi reformlar Türkiye'yi Ortadoğu'nun yıldızı yaptı. Dolayısıyla 2011 sonrası devrimleri için Türkiye bir model olarak ortaya çıktı. Yazar bu modelin önemine vurgu yapmaktadır. Fakat yazar 2011 sonrası olaylarda Türk siyasetçilerini eleştirmektedir zira yazarlara göre Türkiye'nin bu hamleleri ülkenin yetenekleri ve gücü ile orantılı değil. Üslup açısından makale sert ifadelerle olumsuz yargı aktarmaktadır fakat bazı olumlu ifadeleri kullanmaya da gayret sarf etmişlerdir. Dolayısıyla makalede olumlu ve olumsuz ifade kullanma açısından bazı çelişkiler bulunmaktadır.

4. Beni Haşimi, Mir Gasem (2010): Türk-Ermeni İlişkilerinin Dönüşümü Işığında Kafkasya'da Denge Gücünün Görünümü, Stratejik Araştırmalar 12 (46), pp. 115–144.

İsimlendirmeler

Yazar Türkiye'yi bölgesel güç olarak görmektedir:

Ermenistan'ın Ermeni katliamını soykırım olarak tanımlamaya yönelik uluslararası çabalarına rağmen, bölgesel güç yani Türkiye ile her zaman pragmatik bir politika izlemeye çalışmıştır (s. 128).

Fakat diğer bir yerde 'Türkiye Batı bloğunun temsilcisi' olarak görülmektedir:

Kafkasya'da barışın oluşturulması ve Ermenistan'ın bölgesel topluluklara girişi, bölgedeki güç denklemini, Türkiye ve Batı bloğu lehine değiştirecek (s. 132).

Yazar diğer bir yerde farklı bir görüş sergileyerek 'Türk dinamik ekonomisi' ifadesini kullanıyor (s. 138).

Atfedilen Nitelikler

Yazar Türkiye'nin en önemli özelliğini Batı için bir savunma hattı olarak söylemektedir:

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Türkiye, komünizmin dünyasıyla mücadelede merkezi rolünü ve stratejik konumunu kaybetmiş gibi görünüyor. Ancak Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte, Türkiye'nin dış politikasında birçok yeni perspektif ve fırsat ortaya çıkmıştır. Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz ve Orta Asya, Türkiye'nin bağımsızlığını keşfetmeye çalıştığı çeşitli alanlardı. Dolayısıyla Türkiye güvenlik ve ekonomik çıkarlarını, iki kutuplu mücadele çerçevesinde veya süper güçlerin ideolojik değerlendirmelerinden ziyade, kendi stratejik güvenlik ve ekonomik çıkarları ve düşünceleri temelinde yeniden tanımladı... . AKP iktidarıyla bu strateji ülkenin en önemli önceliği haline geldi (s. 122).

Ayrıca yazar Türkiye'yi Avrupa ve ABD'nin unsuru olarak tanımlamaktadır. Yani Türkiye sadece oyuncaktır:

Avrupa ve ABD, Türkiye ve Ermenistan arasındaki ilişkileri normale döndürmek için uzun vadeli stratejik hedefler düşünmektedir. Türkiye üzerinden Kafkasya'daki etkilerini kolaylaştırmanın yanı sıra, Avrupa ve ABD, Orta Asya ve Hazar'dan Avrupa'ya iletim hatlarının güvenliğini sağlanmasını düşünüyor. (s. 125).

Argümantasyon teknikleri

Yazar Türkiye'nin başarısını Ermeni meselesiyle ilişkilendirmektedir. Dolayısıyla tarihi olaylardan hareket ederek kendi argümanını oturtmaya çalışmaktadır. Yazar hiçbir kaynağa başvurmadan etmeden şöyle yazıyor:

Bu başarılı stratejiye ve Türkiye'ye sağladığı yaygın başarılarla dayanarak, Türk yöneticileri son yirmi yılda dış politikanın en önemli sorunlarından birine gözlerini kapatamazlar ve Ermenistan ile ilişkilerinde gerginliklere dikkat edilmemesi durumunda bu strateji yarım kalacaktır. Stratejik hedeflerinde, Türkiye sadece Ermenistan ile ilişkileri normale döndürmek için gerekli olan teşviklere sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda Ermenistan'ı bu yola girmeye teşvik edecek bazı önemli yeteneklere de sahiptir (s. 123).

Devamında yazar Karabağ meselesini göstererek Türkiye'nin milli güvenliğinin yeni stratejisine atfederek, Dağlık Karabağ krizini Kafkasya'da en önemli güvenlik krizi olarak göstermeye çalışmaktadır. Bu nedenle, uzun vadede bu sorunu barışçıl yöntemlerle çözmek Türk dış politikasının temel amaçlarından (s. 124).

Ayrıca yazara göre, Türkiye'nin Ermenistan ile sorunu büyük bir sorundur: Ermenistan kapalı sınırları, Türkiye'nin bölgedeki diğer güçlü ülkelerle rekabet kapasitesini azaltmıştır, ayrıca bu sorun Türkiye'nin Kafkasya'daki varlığının ve etkisinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu temelde, Türkiye'nin jeopolitik ve jeo-ekonomik etki alanını tamamlama ihtiyacı, Ermenistan ile ilişkilerin normalleşmesini gerektirmektedir (s. 126).

Yazarların Bakış Açıları

Yazar genel olarak olumsuz bakış sergilemektedir.

Vurgular

Yazar yumuşak şekilde ve istemeden Türkiye'nin güçlü bir durumda olmasını itiraf etmektedir: Kafkasya ve Karadeniz'deki bazı ittifakların oluşumu, Rusya ve Türkiye tarafından yönetilen bölgenin siyasi ve askeri kutuplaşmasını ortaya çıkardı (s. 132).

Eserin incelenmesi

Makale iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde yazar teorik ve tarihsel bir çerçeve oluşturmuştur. İkinci bölümün başlığı 'Türk-Ermeni ilişkilerinin gelişimi üzerine fizibilite çalışmasıdır'. Bu bölümde yazar Türkiye'nin bölgesel amaçlarını incelemiştir. Türk Dış Politikasının sorunlu olduğu anlatılmaktadır. Özellikle yazara göre Türkiye geçmişten bugüne çok sancılı dönemlerden geçmiştir. Üçüncü bölümde 'Türk-Ermeni ilişkilerinin gelişmesinin jeopolitik ve ekolojik sonuçları' adlı başlık kullanılmıştır. Bu başlıkta yazar olumsuz algısını aktarmaktadır.

Sonuç

Yazar akademik bir dil kullanmaya çaba sarf etmiştir. Tarafsızlığını korusa da bazı tarafsızlıkları da bulunmaktadır. Dolayısıyla üslup açısından yazar Türkiye'ye olumsuz bakmaktadır. Örneğin Türkiye'yi Batı vekili olarak göstermeye çalışmıştır. Fakat Ermeni iddiasını soykırım olarak adlandırmamaya çalışmaktadır ve bunu bir iddia olarak söylemektedir, hâlbuki genelde bu iddia İranlı yazarlar tarafından kabul edilmektedir.

5. Beygdili, Ali; Piyruti, Resul (2015): 2. Abdulhamid'in Pan-İslamizm Politikası ve Kürtler, İslam Dünyası'nın Siyasal Sosyolojisi 2 (2), pp. 83–104.

İsimlendirmeler

Yazarlar Osmanlı İmparatorluğunun amacını anlatırken ilginç ifadeler ve isimlendirmeler kullanmaktadırlar. Örneğin: İkinci Erzurum antlaşmasından sonra, İran'ın batı sınırlarında yaşayan Kürtleri aldatmak ve baştan çıkarmak için çok uğraştı, ancak Kürtler Rus ve İngiliz ve Müslüman olmayan düşmanlara karşı cihada katıldılar. Fakat Kürtler vatanseverlikleri için 'yabancı Osmanlı' İmparatorluğu'na itaat etmemiş, 'zehirli hayaletlerine' haraç vermemişlerdir (s. 84).

Diğer bir kısımda yazarlar Osmanlı imparatorluğundan bahsederken, Osmanlının 'yayılmacı politikalarından' (s. 85) bahsetmektedirler. Diğer bir yerde yazarlar 'diktatör İkinci Abdülhamit' (s. 88) terimini kullanmaktadırlar.

Diğer bölümde yazarlar 'Ermeni katliamından' bahsetmektedirler.

Hamidiye Tugayları, sadece 1897 Yunanistan savaşı ve Ermeni katliamında kullanılmışlar ve Abdülhamid'in diğer amaçlarında faydalı olmamışlar (s. 97).

Makalenin 95. sayfasında yazarlar ilginç isimlendirme yapmışlardır ve Ermeniler ve Kürtleri kardeş olarak isimlendirmişler:

Abdülhamit Kürt ev Ermeni Feodal liderleri birbirine düşürerek, Türk karşıtı hareketleri Kürtler ve Ermeniler arasında kardeş savaşına dönüştürdü (s. 95).

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar Konseptlendirme yaparak Hamidiye tugaylarının asıl amacı ve özelliğini çeşitli etnik unsurların bastırması olarak iddia etmektedirler.

Hamidiye tugayları Kürtler de dâhil olmak üzere çeşitli Türk olmayan ulusları bastırmak için kurulmuştur (s. 95).

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunun İslamcı politikasıyla alakalı Osmanlının olumsuz özellikleri aktarılmaktadırlar. Örneğin: Osmanlı İmparatorları, özellikle ikinci Abdülhamit, Batı'ya karşı mücadele için 'İslam İttifakı bahanesinin' arkasına sığındı (s. 84).

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar Osmanlının 'İslami ittifak sloganını' şu şekilde kaleme almışlardır:

Bazı İranlı akademisyenler, İslami ittifak sloganını, Osmanlı'nın İran Azerbaycan'ını kendi topraklarına katma planının gerçekleştirme aracı olarak görüyor. Dolayısıyla Osmanlı imparatorları Şii Müslümanlara karşı cihat ilan eden sayısız fetvadan yararlanabilirdi (s. 87).

Burada yazarlar aslında bu argümanla Osmanlının hain bir imparatorluk olduğunu ispatlamaya çalışmaktadırlar ve niyetlerini Azerbaycan bahanesiyle gizlemektedirler. Bu argüman diğer yazarlara dayandırılarak gerçekleştirilmektedir.

Diğer bir yerde aynı şekilde, yazarlar Kürtleri Osmanlının düşmanı olarak göstermeye çalışmaktadırlar:

Kürtler, İslâm'a çok ilgiliydiler ve geleneklerini koruyan her türlü İslami çağrıya olumlu cevap verdiler, hedeflerini mümkün olduğu kadar yerine getirmeye çalıştılar ve İslam dünyasında "İslam'ı ve Müslümanları korumak ve savunmak için halifeye itaati" yaygın bir şekilde uyguladılar. Ancak bu itaat sadece İslâm'ın hizmetindedir ve aksi takdirde, Sultanın iradesinden daha ziyade kendi çıkarlarını tercih etmişler ve İran ile ilişkilerini ve soydaşlarına olan sevgiyi unutmamışlar (s. 85).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar çok net bir şekilde Türkiye karşıtı dil kullanmaktadırlar. İkinci yazarın etnik kökeni, makaleye yön vermiştir. Örneğin yazarlar Osmanlı ve Safevi savaşlarını anlatırken sürekli Kürdistan ismini bir önemli ülke ve aktör olarak kullanmaktadırlar. Diğer bir ifade ile yazarların odak noktası Kürdistan'ı bir büyük ülke olarak göstermektir. Örneğin

'Osmanlı ve Safevi savaşlarında Kürdistan duruma göre pozisyon değiştiriyordu ve sonuçta Kürtler büyük emirlikler kurmayı başardılar'. Burada yazarların kaleminde gizli Pan-Kürt konsepti bulunmaktadır. Zira Safeviler bile zımnî bir şekilde işgalci güç olarak tasvir edilmektedir (s. 89).

Vurgular

Yazarlar çok saldırgan ve sert şekilde amaçlarını söylemektedirler. Örneğin yazarlar 'yabancı Osmanlı İmparatorluğu' isimlendirmesini Osmanlı'ya karşı düşünceye vurgu yapmak için kullanmışlardır. Bu kavram Farsçada daha çok düşman ülkelere kullanılmaktadır. (s.84)

Eserin incelenmesi

Yazarlar beş bölümde makaleyi ele almaktadırlar. Birinci bölümde 'Pan-İslamiz'in anlamı ve Osmanlı ile ilişkisini' kaleme almışlardır. Bu bölümde Osmanlının İslam Birliği çabaları sadece bir araç olarak gösterilmektedir. İkinci bölüm- '2. Abdulhamid dönemine bakış' adı altında sunulmuştur. Bu bölümde 2. Abdulhamid'in politikaları örneğin korkunç polis teşkilatından bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde '2. Abdulhamid döneminde Kürtler' başlık olarak seçilmiştir. Bu bölümde Abdulhamid'in Kürtlere karşı politikaları ve sonuçları ele alınmıştır. Sonraki bölümde ise '2. Abdulhamid'in Pan-İslamizm uygulamasının nedenleri' incelenmiştir. Yazarlar burada Osmanlı'nın Kürtlere karşı Kürt aşiret liderlerini kullanma politikasından bahsetmektedirler. Son bölümde de 'Hamidiye' tugayları konu odağı olmuş ve burada yazarlar bu tugayı sadece özgürlükçü hareketleri bastırmada bir araç olarak görmektedirler.

Sonuç

Yazarlar makalenin farklı yerlerinde akademik dilin ötesinde duygusal ve hamasi dil kullanmışlar. Osmanlı ve zımnı olarak Safevi İmparatorlukları işgalci olarak tarif edilmektedir. Yazarlar Kürtlerin Osmanlının zayıf düştüğü dönemlerde fırsatı kullanmamadan teessüfünü yumuşak şekilde dile getirmektedirler (s. 90). Yazarlar şuurlu altında Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından mutluluk hissedilmektedir. Ayrıca yazarlar Kürtleri abartılı şekilde kahraman olarak göstermeye ısrarcıdırlar. Özellikle Pan-İslamcı politikanın analizi zamanı sanki bu politikanın amacı sadece Kürtlermiş gibi yorumlar yapmaktadırlar. Son olarak yazarlar İranlılık arkasında gizlenerek Pan-Kürtçü kalemi sonuna kadar kullanmaktadır.

6. Çeginizade, Gulam Ali; Hoş Endam, Behzad (2010): Türk Dış Politikasında Batı Yönelimli ve Çevre Yönelimliğin Etkileşimi ve Karşılaşması, Strateji Dergisi 19 (55), pp. 189–220.

İsimlendirmeler

AKP siyasetçileri Müslüman demokratlardır (s. 190).

Yazarlar Atatürk'ü olumsuz ifadelerle şu şekilde anlatıyorlar:

Atatürk'ün düşünceleri tamamen eklektiktir ve orta ve bağımsız bir modelden uzaktır (s. 191).

Diğer bir ifadede Farsçada olumsuz anlam taşıyan, 'Kemalist güvenlik elitleri' ifadesini kullanmaktadırlar (s. 194). Başka bir yerde ise, yazarlar 2000'li yıllar Türk Dış Politikasına 'Batıcılığa hizmet eden çevreci dış politika' adı veriyorlar (s. 203).

Erdoğan'ın Kıbrıs meselesi ile ilgili şu ifadelerine yer verilmektedir:

Erdoğan kutsallaşmış Kıbrıs meselesini tartışmaya açtı (s. 213).

1990'ların ortası dönemi Türkiye-İsrail ilişkilerini yazar 'balayı' olarak adlandırılabilir (s. 203).

Atfedilen Nitelikler

AKP iktidarı açıklamasında yazarlar AKP öncesi ve sonrasını şu şekilde anlatıyor:

1990'larda Türkiye, Soğuk Savaş dönemindeki Batı yönelimli dış politikasına yaklaşımını sürdürmüş ve çevresel denklemlere olan ilgisi Batı yönelimli görüşlere paralel olmuştur. Ancak, AKP'nin gelişyle birlikte, baskın yönde Batı yönelimli dış politikanın sürmesine rağmen, dış politikanın operasyonel yaklaşımlarının hâkim görüşü, çevre bölgelerle ilgilenmek ve bölgesel denklemlere daha fazla dahil olmak ve elbette Batıcı hedeflere ulaşmaktır (s. 190-191).

Kemalist dış politikaya yazarlar olumlu söylem geliştirmektedirler:

Kemalizm'in iyi yönünün ispatı: Kemalist ideolojinin iyi yönü, Türkiye sınırlarıyla sınırlı kalmasıdır, hâlbuki Pan-Arabizm, İslamcılık ve Siyonizm gibi ideolojiler sınır ötesi hedefler gütmektedirler (s. 194).

Yazarlar Türkiye-İsrail ilişkilerini anlatırken 'Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke oldu' (s. 202) diye konunun üzerinde durmakta ve söylemi bu yönde kullanmaktadırlar.

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar ilginç bir iddiada bulunarak ve herhangi kaynak göstermeyerek Kürt konusunda, İran'ın dolaylı bir şekilde PKK'ya desteğini söylemektedirler.

1990'larda, Kürt ayrılıkçılığı, Arap-İsrail çatışması, Basra Körfezi Savaşı ve bazı Ortadoğu devletlerinin, örneğin İran ve Suriye, Kürt ayrılıkçılarından Türkiye'ye baskı uygulayabilmesi için desteği, Türkiye'nin çevre bölgelerinde sınırlı müdahalesi için gerekli nedenlerdi (s. 198).

Diğer bir kısımda, Erdoğan'ın İsrail'i 'devlet terörizmi' ile suçlamasına yer verilmiştir ve bunu yakın tarihteki olayla ilişkilendirmiştir. Örneğin: 2006 İsrail'in Lübnan'a saldırısına karşı Erdoğan bağımsız ve İsrail karşıtı söylemlerde bulundu (s. 208).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar reformcu ve milliyetçi tabanlardan gelmektedirler. Dolayısıyla özellikle milliyetçi duygular zaman zaman makalede yansımış bulunmaktadır.

Vurgular

Yazarlar yumuşak bir ifade ile Türkiye'yi ABD kölesi olarak gösteriyorlar: Türkiye, İran İslamcılığına ideolojik bir denge olarak ABD'nin bölgesel inisiyatifleri ve stratejilerinde önemli bir rol üstlenmiştir (s. 199).

Makalede bir hata bulunmaktadır:

Kuzey sınırlarında, Kıbrıs sorununa ek olarak, Türkiye Ege adalarına Yunanistan ile askeri çatışmalara gidiyordu (s. 203).

Halbuki, Batı sınırları yerine Kuzey sınırları getirilmiş ve bu konuda yazarın bilgisiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Son kısımlarda yazarlar, Yeni-Osmanlıcılığın bir politika olarak Turgut Özal döneminde ortaya çıktığını ifade etmektedirler, fakat AKP döneminde en dinamik dönemini yaşamaktadır ve Türkiye bu politika izleniminde bölgedeki denklemlere katılmaktadır (s. 215). Böylelikle yazarlar hafif bir biçimde iddiayı oturtmaktadırlar.

Değerlendirme

Makale dört ana başlıktan oluşmuştur. Birinci bölümün başlığı 'Türk dış politikasının ilkeleri ve genel yönelimleri' olarak belirlenmiştir. Yazarlar burada Cumhuriyet dönemindeki olayları eleştirmektedirler. Örneği Atatürk düşüncelerini mantık dışı ve Batı yanlısı görmektedirler (191). İkinci bölümde 'Türk Dış Politikasını etkileyen faktörler' ele alınmıştır. Bu bölümde yazar iç ve dış faktörlerin dış politikaya yansımından bahsederken AKP politikalarını daha yumuşak bir dille incelemekte ve AKP'yi daha başarılı görmektedirler. Üçüncü bölümün başlığı zaten yazarların niyetini ortaya koymaktadır: 1990'larda Türkiye'nin Dış Politikası: Batılılaşma yönünde çevreci politika. Batılılaşma İran'ın siyasi literatüründe Batı çıkarlarına hizmet etme anlamını taşımaktadır. Fakat son bölümde yazar yine AKP'yi eleştirerek Batılı düşünceleri kınamaktadır ve bunu bölüm başlığında yansıtmaktadır: Türkiye'nin yeni binyıldaki dış politikası: Batıcılık hizmetinde çevrecilik. Yazarlar akademik dili kullanmaya çaba sarf etmişlerdir. Ayrıca tarafsızlıklarını korumaya gayret göstermişlerdir. Dolayısıyla

yazarlar rasyonel bir çalışma yapmışlardır fakat bazı yerlerde birbiriyle çelişen konuyu belirsiz bir durumda bırakmışlar. Örneğin bir yerde İran'ın ayrılıkçı Kürtlere desteğinden bahsetmişler diğer bir yerde Türkiye ve İran'ın Kürtlere karşı aynı pozisyonda olduğunu söylemişler. Genel bir değerlendirmede makalenin sonuç kısmı İran yetkililerini Türkiye'nin amaçlarını okumakta uyarmaktadır. Ayrıca İran yetkililerine Türkiye'nin başarılı deneyim ve tecrübelerini kullanmaya davet ederek çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır. Zira yazarlara göre Türkiye rasyonel dış politika ile hem stratejik menfaatlerin korumakta göreceli başarıyı yakalamıştır hem de bir Müslüman ülkesi olarak Filistin ve genelde Müslümanlar meselesinde bazı başarılı politika veya duruşları yakalamıştır.

7. Dervişi, Ferhad; Muhammedyan, Ali (2014): Irak Kürdistanı'ndaki Türk Dış Politikasının İran Ulusal Menfaatleri Etkisinin Değerlendirmesi (1991-2013), Savunma Politikası Dergisi 22 (85), pp. 137–181.

İsimlendirmeler

'İşgalci Türkiye' kavramını yazarlar şu şekilde ifade ediyorlar:

1991 yılının Ağustos ayında, Türkiye'nin kara ve hava kuvvetleri PKK güçleriyle savaşmak bahanesiyle Kuzey Irak'ın egemenliğini ihlal etti (s. 152).

Diğer birisi ise 'Türkiye Kürtlerin inatçı ve uzun zamanlı düşmanı' isimlendirmesidir (s. 168).

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar Türkiye'nin özelliğini olumsuz yönde şu şekilde aktarmaktadırlar:

Türkiye'nin ABD şemsiyesine sığınması: Geçtiğimiz birkaç yıl içinde, Türkiye, Irak Kürt bölgesinde geniş ABD desteği şemsiyesi altında etkili bir yabancı güç olmuştur ve güvenlik, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda kendi politikalarını hayata geçirmiştir (s. 138).

Türkiye alternatif model olarak sunulmaktadır (s. 139). Diğer bir paragrafta 'Türk liderlerinin yayılcı düşüncelerinden' bahsediliyor ki Yeni Osmanlılık politikası olarak adlandırılıyor (s. 158).

Argümantasyon Teknikleri

ABD'nin Türkiye ile beraber İran'ın etkisini azaltma çabasını anlatırken yazarlar Türkiye'yi suçlamaktadırlar:

ABD, İKBY ve Türkiye arasında iyi ilişkiler kurarak, İran'ın bölgedeki etkisini azaltmaya çalışıyor (s. 139).

Yazarlar bir yabancı kaynağa dayandırarak Kürtlerin Osmanlı çöküşünden umutlu olduklarını iddia etmektedirler:

Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisinden sonra, Kürdistan halkı Wilson'un Milletler Cemiyeti kurallarından umutlanarak Kürdistan meselesinde de umut artışı yaşadılar (s. 142).

Ayrıca yazarlar Atatürk'ü Kürt düşmanı olarak resmetmektedirler:

Sevr Anlaşması konusunda Türklerin Atatürk'e anlaşmadan vazgeçmeye kararlı desteği ve Türkiye'nin anlaşma düzenlemesinde rolünün olmaması nedeniyle, bu anlaşma iptal edildi ve Kürtlerin tarihi özlemi Atatürk'ün gücü tarafından bastırıldı (s. 143).

Yazarlar Türkiye'nin Kuzey Irak'taki savaşı fitillemesinden bahsederek Türkiye'yi müdahaleci aktör olarak göstermektedirler. Dolayısıyla yabancı kaynak göstererek, yazarlar 1990'lı yıllardaki Kuzey Irak istikrarsızlığının arkasında Türkiye'yi gösteriyorlar(s. 153).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar çok sert ve saldırgan şekilde Türkiye karşıtı tutum sergilemektedirler. Cümleler daha çok direkt suçlama amaçlı kullanılmakta olup muhatabı yönlendirmeye çalışılmaktadır.

Vurgular

Makale hafif bir şekilde Türkiye'nin düşman olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. Örneğin Türkiye, başta ABD olmak üzere Batı politikalarını yürütmekle suçlanıyor (s. 155).

Makalede yazarlar hafif bir şekilde Türkiye'nin Türkmenlere yönelik iddialarını eleştirmektedir ve Türkiye'nin Türkmen cephesi gibi kuruluşları kurarak onları kullanmalarını iddia etmektedir (s. 157). Fakat başka bir paragrafta sert bir dil kullanılarak Türkiye'yi İran'ın bir numaralı tehdidi olarak tanımlamaktadırlar (s. 173).

Değerlendirme

Makale yedi ana başlıktan oluşmaktadır. İlk iki bölümde konudan uzak Kürt tarihine değinilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye'nin İKBY'deki politikası incelenmektedir. Bu bölümde özellikle Yeni-Osmanlıcı politikaya vurgu yapılmıştır. Sonraki bölümler ise benzer bir şekilde Türkiye'nin İran menfaatlerinin tehdidine dair çeşitli gerekçeler aktarılmıştır. Özellikle son bölüm başlığından bu hedef anlaşılabilir. Yazarlar açık bir dille Türkiye'yi suçlamaktadırlar. Bazen duygusal cümleler kullanarak akademik yazım kriterlerine aykırı

davranılmıştır. Örneğin İnatçı Türk kavramı makalede geçmiştir. Ayrıca yazarlar bazı çelişkili konuları ele alarak ikileme sürüklenmişler. Örneğin 156. sayfada Kerkük'ün Türk olduğunu ve 159. sayfada Kürt olduğunu söylemektedirler.

8. Etayi, Ferhad (2000): Bölgede Rekabet; İran ve Türkiye'nin Politikalarının İncelenmesi, Stratejik Araştırmalar 3 (9), pp. 47–60.

İsimlendirmeler

'Laik Türkiye' kavramı Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki faaliyetleri anlatılırken kullanılmıştır ve burada yarın edebiyatı alaylayıcıdır (s. 54).

Atfedilen Nitelikler

Yazar Türkiye'nin dindar bir ülke olmadığını söylemektedir. Bunun nedeni Türkiye'nin laik ve din dışı bir sisteme sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yazara göre İran'ın, dini ve İslâmi bir ülke olmasının altını çizirken, Türkler, aksine, kendi ülkelerinin dindar olmasına şiddetle karşı çıkmaktadırlar (s. 51-52).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar hiçbir kaynak göstermeden Türk Birliğini İran geleceği için tehdit olarak algılamaktadır:

Sovyetler Birliği çöküşünden önce Turgut Özal kabinesinin bir üyesi, 21'inci yüzyılda Çin ve Sovyetler Birliği'nin bazı illerinin Türkiye bayrağı altına gireceğini öngörmüştü. 1991 yılında Özal, Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan Kazakistan'ın başkentine gitti ve Orta Asya başkanlarını bir kurultaya davet etti. Kısa vadede, bölgenin Türkçe konuşan ülkelerin ilk zirvesi Ankara'da gerçekleşti. Bu zirvede, bu bölgeden 'atalarımızın toprakları' olarak bahsedilmektedir ve aynı zamanda 21. yüzyılın Türklerin yüzyılı olduğunun altı çizilmektedir (s. 52).

Yazarların Bakış Açıları

Yazar Şirazlı bir milliyetçi akademisyendir. Şirazlılar genel olarak aşırı milliyetçi duygular beslemektedirler. Yazarın endişesi Türkiye'nin bölgesel üstünlüğüdür ve sonunda İran yetkililerine Türkiye'yle işbirliği yaparak Türkiye'ni kontrol altına almalarını önermektedir.

Vurgular

Yazar kapalı bir şekilde Türkiye'nin İran karşısında Batı eksenini içerisinde olduğunu iddia etmektedir:

Batı Laik bir model sağlamada, Türkiye yalnız değildir ve Batılı ülkeler, Avrupa ve ABD de bu konuyu desteklemektedir. ABD Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin bu alanda çalışmakta olan ilk ülke olması gerektiğini, böylece İran türü devrimcilerinin orada faaliyet gösteremeyeceğini açık bir şekilde söyledi. NATO Genel Sekreteri bile NATO'nun umudunun Türkiye olduğunu söyledi (s. 53).

Diğer bölümlerde de yazar hafif dil kullanarak Türkiye'yi tehlikeli veya Pan-Türk bir ülke olarak gösteriyor.

Değerlendirme

Makalede Türkiye'nin politikası, İran, karşılaştırmalı inceleme ve İsrail adlı başlıklar kullanılmıştır. Yazar özellikle İsrail kısmında Türkiye'ye olumsuz bakmaktadır. Diğer bir konu ise Pan-Türklük meselesidir ki bu da genel olarak diğer makaleye benzer şekilde İran için tehlikeli bir durum olarak analiz ediliyor. Yazar üniversite hocası olduğundan dolayı akademik dilin kullanılmasına gayet dikkat etmiştir. Yazara göre Orta Asya aslında İran kökenli bölgedir. Dolayısıyla yazar milliyetçi duygusunu gizleyememiştir. Türkiye başarısını Batı'ya borçludur. Özellikle yazara göre ABD ve NATO bu konuda çok önemli konuma sahiptirler. Türkiye'nin birçok sıkıntısına rağmen bölgede kültürel faaliyetler de yürüttüğünü belirten yazara göre en tuhafı Türkiye gibi laik ve dine karşı bir ülkenin bölgede dini faaliyetlerde bulunmasıdır.

9. Fatimi Neseb, Ali; Çegini, Emin (2012): Türkiye Dış Politikası ve Suriye Olayları ve Onun İran İslam Cumhuriyeti Siyasi Güvenliğine Etkisi, Siyasi ve Uluslararası Araştırma Dergisi 3 (9), pp. 171–184.

İsmlendirmeler

Yazarlar Kürt meselesini 'Türkiye'nin Aşıl topuğu' olarak adlandırıyorlar zira bu sorun ülkenin en zayıf yönüdür (s. 176).

Atfedilen Nitelikler

Yazar Türk Dış Politikasını faydacı olarak aktarmaktadır. Dolayısıyla yazarlara göre, Türk siyaset adamları Ortadoğu'daki son olayları Türkiye için bir istisnai fırsat olarak değerlendirmektedirler (s. 175).

Başka bir paragrafta, yazarlar Türkiye'nin direniş eksenine ve Şii jeopolitiğine karşı politika izlediğini söylemektedirler. Dolayısıyla, Türkiye İran'ın bölgesel konumunu zayıflatmaktadır (s. 178).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar hafif bir şekilde Türkiye'yi bir düşman ülke olarak resmetmektedir:

Türkiye, Körfez İşbirliği Konseyi ve Batı ülkeleri politikaları doğrultusunda, Bahreyn ve Yemen gibi Arap ülkelerindeki gelişmeler için var olan durumu koruma politikasını benimsemektedir. Ayrıca, Mısır'ın zayıflaması ve İran'ın kontrolü ışığında bölgede daha hareketli bir rol oynamak için İran'ın bölgesel etki ve manevrasını azaltmayı amaçlamaktadır (s. 173).

Aşil Topuğu argümanında, yazarlar Türkiye'nin komşularını da rahatsız ettiğini söylemektedirler. Diğer bir argümanda Türkiye, İran'ın olası eylemine tepki verme gücüne sahip değildir. (s. 176).

Yazarların Bakış Açısı

Yazarlar muhafazakâr tabandan gelmektedirler. Dolayısıyla açık bir şekilde Türkiye karşıtı ithamlarda bulunmaktadırlar. Ayrıca milliyetçi duygu da yazarların üslubunda tespit edilmektedir.

Vurgular

Yazarlar Türkiye'nin Suriye'ye olumsuz müdahalesinden bahsederken biraz yumuşak dilde Türk Dış Politikasının olumsuz müdahalesinden bahsediyorlar ve bu krizle ilgili yazarlar Türkiye'nin haddinden ileri gidildiğini düşünüyorlar (s. 173).

Diğer bir sayfada yazarlar, Türkiye'nin Suriye'ye ve zımni olarak İran'a karşı düşmanlık beslediğini söylemektedirler. 2011'den bu yana Ankara, Suriye hükümetine ve insanlarına karşı düşmanlık politikası uygulayarak bir dizi adımlarda bulundu. Bu politikanın hedefleri, bölgesel iktidarının ve rolünün artırılması, Avrupa Birliği'ne üyeliği, Suriye'de Sünni bir hâkimiyetin kurulması ve Suriye'nin Türkiye politikalarına uyum sağlamasıdır. Burada Türkiye'nin Suriye'ye ve zımni olarak İran'a karşı düşmanlık yaptığının altı çizilmiştir (s. 176-177).

Değerlendirme

Makale 7 başlık altında toplanmıştır. İkinci bölümde yazarlar Türk dış politikasında İran'ı incelerken, Türkiye'nin İran'a karşı politikalarını incelemişlerdir. Dördüncü bölüm başlığı, 'Türkiye'nin Suriye olaylarına ilişkin radikal politikaların nedenleridir'. Dolayısıyla bu bölümde yazarlar direkt Türkiye'yi suçlamaktadırlar. Yazarlar çok sert bir dilde Türk Dış Politikasını eleştiriye tabi tutmaktadırlar. Ayrıca yazarlara göre Suriye karşıtı her politika, İran'ın stratejik derinliğine darbe anlamındadır. Dolayısıyla Türkiye İran'ın stratejik derinliğine karşı

hamlelerde bulunmaktadır. Yazarlar özellikle Türkiye'nin İsrail ve ABD ile aynı cephede olduğunu savunmaktadırlar. Son olarak yazarların şuur altında ciddi Türkiye karşıtlığı vardır.

10. Felahet Pişeh, Heşmetullah; Şerbeti, Vehid; Muzafferî, Muhammed Mehdi (2015): Güney Kafkasya'da Türk Dış Politikası ve İran ve Rusya'nın Çıkarları, Siyasetin Stratejik Araştırmaları 3 (12), pp. 37–60.

İsimlendirmeler

Yazarlar sert bir tavır sergileyerek Türkiye'yi 'Batı medeniyetinin bir temsilcisi' olarak tanımlamaktadırlar (s. 51). Ayrıca diğer bir paragrafta, AKP Batı yönelimli politikaları ile 'ABD'nin bölgesel kolu' olarak adlandırılmaktadır (s. 47).

Atfedilen Nitelikler

Nitelik açısından, yazarlar olumsuz kavramlara da yer vermişlerdir:

Türkiye laik, materyalist ve Batıcı bir hükümete sahiptir. İran'da Şiilik mezhebi ve dine dayalı bir devlet yapısı vardır. Türkiye, Kafkasya'daki dış politikasında ırk ve dil unsurunu kullanmaktadır ve İran'da yaşayan Azeri halkına da uygulanabilecek, bölgedeki Türk-konuşan ve Azeri konuşan insanlar arasında daha büyük bir yakınlaşma peşindedir. Türkiye ideolojinin bölgesel çekişmelerdeki rolünü büyütür ve Batı medeniyetinin bir temsilcisi olarak, İslamcılık ve İran'ın etkisine karşı belirleyici bir rol yürütmektedir (s.51).

Yazarlar her bahaneyle Türkiye'yi karalamaktadırlar. Kürt ve muhafazakâr olmalarına rağmen, İran Türklerinden bahsediyorlar. Diğer bir paragrafta yazarlar 'Türk ilerleme modelinden' bahsederek, Türkiye'nin Kafkasya'daki yumuşak gücünün temellerini, bölgedeki siyasi nüfuz alanını geliştirmek ve radikal İslam modeli etkisini kırmak ve İran İslam Cumhuriyeti'nin ilerleyiş şeklini engellemek olarak belirliyorlar. Dolayısıyla Türkiye bölge ülkeleri için bir Türk ilerleme modeli sunmaktadır (s. 46).

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar dolaylı bir şekilde Türkiye'nin Azerbaycan'ı kendi çıkarları için bir araç olarak kullandığını söylemektedirler (s. 45). Yazarlar sürekli bu tekniği kullanarak algı yönetimi hedeflemişlerdir. Irk üzerinde durarak, Türkiye'yi Pan-Türk ve Pan-Azerilerin dayanağı olarak nitelendirmekte ve bu yönde argümanı güçlendirerek İran'a karşı Azerbaycan ve Batı'yı stratejik bir müttefik olarak göstermektedirler (s. 52). Makale kaynaklarının üçten ikisi aynı şekilde yaklaşımı olan İran kaynağıdır ve dolayısıyla Türkiye'ye olumsuz bakış tüm bu kaynaklarda da geçerlidir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar etnik olarak Kürt kökenlidirler fakat siyasi görüşleri muhafazakârdır. Muhafazakâr olmalarına rağmen etnik kimliklerini de açık bir şekilde belirlemektedirler. Genel olarak İran'da Fars ve Kürt milliyetçileri Türkiye karşıtı düşünceler aktarıyorlar fakat Kürtler etnisite üzerinde daha fazla durmaktadırlar.

Vurgular

Yazarlar hafif bir şekilde enerji boru hatlarının Türkleştirilmesini ve dolayısıyla Türkiye'nin Batı ekseninde yer aldığını iddia etmektedirler. Özellikle AKP'yi Batıcılıkla suçlamaktadırlar. Dolayısıyla yazarlar göre, Türkiye Batı desteğiyle İran ve Rusya'ya meydan okumaktadır. Burada vurgu Türkiye'nin Batıcı olduğu vurgusudur (s. 42). Genel olarak cümleler bilinçli bir şekilde kullanılmış ve dolayısıyla argümanların arkasında güçlü Türkiye karşıtı algı bulunmaktadır.

Değerlendirme

Makale üç ana başlıktan oluşmaktadır ve yazarlar çeşitli alt başlık kullanmışlardır. İkinci bölüm başlığı 'Güney Kafkasya'daki Türk dış politikası' olarak belirlenmiş ve yazarlar bu bölümde AKP döneminde Kafkasların Türkiye için önemi ve konumunu ele almışlar. Makalenin daha öz bölümü üçüncü bölümdür. Bölümün başlığı zaten içeriğini açıklamaktadır: Güney Kafkasya'da Türk çıkarları ile İran ve Rusya arasındaki çatışma. Makale akademik bir çalışmadır ve yazarlar eleştirel bir üslupla Türk Dış Politikasını eleştiriye tabi tutmuşlardır. Hafif bir şekilde olsa da, olumsuz algılar aktarılmıştır. Yazarlara göre Türkiye, İran güvenliğini çok ciddi şekilde tehdit eden unsurları barındırmaktadır. Özellikle Pan-Azerizm, Pan-Türkizm ve Batı ve NATO'nun bölgesel temsilciliği İran'a karşı Türkiye kaynaklı en önemli tehditlerden sayılır. İsimlendirme ve konseptlendirmelerin arkasında Fars milliyetçiliği yatmaktadır. Özellikle Pan-Türkizm kavramı İran'da çok olumsuz karşılanmakta olup bütün İranlı Türk aktivist bu kavramla ötekileştirilmektedirler. Bunu Pan-Azerizm kavramı takip etmektedir. Bu kavramlar İran'da geri zekâllık, aptallık ve cahillik gibi sıfatları taşımaktadır ve yazarlar kasıtlı olarak bu kavramları kullanmaktadırlar.

11. Furuği, Atife; Necefi, Davut; Mes'udniya, Hüseyin (2012): İran Nükleer Programının Türkiye Güvenliğine Etkisi. Güç Dengesinin Işığı Altında, Güvenlik ve Sosyal Düzenin Stratejik Çalışmaları 1 (2), pp. 69–84.

İsimlendirmeler

Yazarlar Türkiye'yi 'küresel bir güç' olarak tanımlamaktadırlar:

Türkiye'nin yeni dış politikasının amacı, küresel meselelerde müdahale ve yönlendirmedir ki bu da Türkiye'nin merkezi bir devletten küresel bir güce geçmesi anlamına gelmektedir (s. 75).

Yazarlar burada tamamen iyi niyetli ve olumlu bakış açıyla Türk Dış Politikasını anlatmaktadırlar.

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar 1990'lı yıllardaki Türkiye'nin komşularıyla yaşadığı sorunları aktarmaktadır ve bu dönemle kıyasla, İran ile Türkiye ilişkilerini AKP döneminde en mantıklı dönem olarak isimlendiriyorlar. (s. 73)

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini incelediklerinde Yanlış bilgi aktarmaktadır. Nitekim ABD'nin Irak müdahalesi, 2003 iken yazarlar 2007 olarak aktarmışlar (s. 69). Aynı hata 73. sayfada da tekrarlanmıştır (s. 70).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar hem olumlu hem olumsuz bilgiler aktarmaktadırlar. Üslup açısından Türkiye karşıtı söylenebilir. Çünkü olumsuz yanları daha çok ve daha güçlüdür.

Vurgular

Yazarlar Türkiye'nin Şii-Sünni ayrışmasında Sünni'leri desteklemesinin üzerinde de durmaktadırlar. Ayrıca bu vurguda Türkiye'nin kutuplaşmalarda rolü olduğu söylemi vurgulanmaktadır. Örneğin Irak'ta başbakan Nuri El-Maliki'ye istifa çağrılarında bulunulmasından bahsedilmektedir. (s. 73-74).

Yazarlar diğer bir paragrafta, olumlu bir yaklaşım izleyerek Türkiye'yi gelişme açısından 'istisnai bir örnek' olarak tanımlamaktadırlar (s. 71-72). Özellikle komşularla ilişkilerinde şöyle ifadeye yer veriliyor.

Son 4 yılda Türkiye'nin komşu ülkeleriyle ilişkileri geçmişle kıyasla doğru bir yolda devam etmektedir' (s. 73).

Yazarlar, Türkiye'nin İran'ı tehdit olarak görmediğini açık şekilde itiraf etmektedirler (s. 75).

Değerlendirme

Makalenin başlıkları şu şekildedir: Türkiye ulusal güvenlik doktrini, bölgesel dış politikada yumuşama, çok boyutlu politikalar, esnek diplomasi, denge diplomasisi, İran nükleer programı ve Türkiye'nin ulusal güvenliği, Türkiye'nin İran nükleer programındaki perspektif ve sonuç makalenin ana başlıklarıdır. Birinci bölümde yazarlar çeşitli ve hatta konudan uzak meselelerden söz ediyor. Bölüm sonunda yazarlar AKP ve özellikle Davutoğlu doktrinini olumlu yönde değerlendirmektedirler. Diğer bölümlerde de süreç aynı şekilde ilerlemektedir. Yazarlar genel bir bakışta akademik çalışmaya özen göstermişler ve hatta tarafsızlıklarını korumaya çalışmışlar. Fakat makalede yumuşak bir Türkiye karşıtlığı bulunmaktadır. Özellikle Yeni-Osmanlılık politikasını değerlendirmede biraz şüpheli üslup kullanmışlardır. Yeni-Osmanlılık politikası genel olarak İran'da olumsuz karşılanmaktadır. Özellikle Suriye olaylarının başlangıcında bu politika yavaş yavaş analizlere tabi tutulmaya başlamıştır.

12. Gevam, Seyid Abdulali; Gul Muhammedi, Veli (2015): Çok Boyutlu Sezgisel Karar Modeli ve Türkiye Dış Politika Stratejilerinin Tekfirci Gruplara Destek Stratejisi, Savunma Politikası Dergisi 23 (89), pp. 139–178.

İsmlendirmeler

Bu makalede çok saldırgan ifadeler kullanılmıştır. Örneğin “Türkiye'nin saldırgan dış politika davranışı”ndan bahsediliyor.

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar sert üslup çerçevesinde, Türkiye'nin saldırgan dış politika özelliğinden bahsediyorlar: ‘2011 olaylarından sonra AKP siyasetçileri saldırgan tavır alarak, Türkiye'nin Ortadoğu'daki rolü ve nüfuzunu arttırma çabasında bulundular.’ Dolayısıyla Türkiye komşularıyla hasmane ve paradokslu politika izleyerek İŞİD ve El-Nusra gibi grupları desteklemeye başladı. (s. 152)

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar Türkiye'nin El-Nusra ve İŞİD gibi gruplara desteğinden bahsediyorlar fakat herhangi kaynak göstermemektedirler. Makalenin giriş kısmında yazarlar niyetlerinin gizlenmesine gerek görmemektedirler ve direkt suçlamada bulunmaktadırlar (s. 140-141). Devamında Ortadoğu terörizminin Türkiye tarafından desteklenmesi şu şekilde ifade etmektedirler:

Bugün terörizmin mali desteği, silah kaçakçılığı, yasa dışı petrol satışı ve Suriye ve Irak'a teröristlerin girişi gibi faaliyetler Güneydoğu Anadolu'da yaygın olarak görülmektedir. ‘AKP'nin aşırıcı İslamcı grupları desteklemesinin nedenleri bu makalenin sorusudur’. ‘AKP liderleri Libya, Tunus ve Mısır'da Müslüman Kardeşler tarzı sistem kuramadıklarından dolayı,

Esed'i devirmek için Suriyeli muhalifleri istihbarat ve lojistik faaliyetleriyle kendi himayesine almıştır' (s. 141).

Devamında Erdoğan'ın İran'da çok daha sert bir ifade anlamına gelen tekfirli teröristleri desteklediği ifade edilmektedir:

'Erdoğan Türkiye sınırlarını tekfirli teröristlerin Suriye ve Irak'a girmesi için açmıştır (s. 141).

Makalenin 167. sayfasında bir tablo çizilerek teorik çerçeve ile makalede yer alan iddialar eşletilmektedir. (s.167)

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar reformcu tabanından geliyorlar. Aynı zamanda güçlü milliyetçi duyguyla ve İŞİD bahanesiyle Türkiye'yi suçlamaktadırlar. Örneğin

'2012'nin ortalarında muhalif gruplar arasında birkaç küçük tekfirli grup vardı fakat daha sonra Türkiye ve Fars Körfezi Araplarının desteğiyle bu güçler bölgede ölümcül terörist gruplara dönüştüler (s. 161).

Reformcular ideolojiyi ikinci plana bıraksalar da burada yazarlar Şii'leri öne sürerek Türkiye'yi suçlamaktadırlar.

'AKP hükümetinin Sünni tekfirli gruplara desteğinin diğer stratejik nedenlerinden birisi, İran'ın Suriye'deki nüfuzunu azaltma ve Şii'lerin İslam dünyasındaki konumunu zayıflatmaktır (s.164).

Dolayısıyla konumuna göre yazarlar bir bahane buluyorlar.

Vurgular

Yazar açık şekilde Türkiye'nin İŞİD'i desteklediğini iddia etmektedir.

'2011'den sonra Erdoğan Kürt bölgelerdeki Türkiye sınırlarını El-Nusra ve İŞİD gibi gruplara açarak, Türk-Kürt ilişkisinin bozulmasına neden oldu (s. 169).

Diğer bir vurgulamada şu şekilde ifadeler kullanılmıştır:

'İŞİD'in Irak ve Suriye'de güçlenmesiyle Türkiye bu örgütün faaliyet alanını genişletmesi için sınırlarını açtı. Birçok rapor AKP hükümetinin, Türkleri İŞİD'e istihdam ve üye olma konusunda kolaylaştırıcı rolünün altını çizmektedir. (s. 158).

Burada yazarlar AKP siyasetini eleştirerek, İŞİD'e destek iddiasında birçok gerekçe sunmaktadırlar

Son olarak yazarlar Türkiye'nin İran'a yönelik açık düşmanlığını ispat etmeye çalışıyorlar

'Türkiye'nin Yemen konusundaki pozisyonuna bakılırsa Suudi Arabistan müttefikleri cephesinde hiçbir ülke Türkiye kadar İran'a karşı açık şekilde düşmanca tavır almamıştır ve dolayısıyla Kral Selman, gerçek savaşın komutanlığını üstlenirken Erdoğan dilde savaşı üstelenmiştir' (s. 164).

Değerlendirme

Makale üç ana bölüm içermektedir. Kavramsal çerçeveden sonra 'Türk dış politikasının Tekfirci gruplara desteğinin analizi' başlıklı bölümde, yazarlar niyetlerini ortaya koymaktadırlar. Bu bölümde çeşitli örnekler gösterilerek, makalenin ana iddiası ispatlanmaya çalışılıyor. Yazarlar Suriye ve Irak olaylarının arkasında Türkiye'nin olduğuna inanıyorlar. Üçüncü bölüm başlığı ise 'Türkiye'nin Tekfircilere desteğinin Ortadoğu güvenliğine etkileri' olarak belirlenmiştir ki bu da daha önceki bölümün devamıdır, sadece yazarlar biraz da duygulu tavır sergileyerek akademik analizden uzak bir duruş sergilemektedirler. Yazarlar akademik bir dilde Türkiye'yi çok ağır bir şekilde suçlamaktadırlar. Makale nefret doludur ve hamasi dile yakın bir üslupla yazılmıştır. İran'ın siyasi ve akademik literatüründe tekfir ve tekfircilik çok ağır anlamlar taşımaktadır dolayısıyla yazarların bu noktada ısrarı dikkat çekmektedir. Nitekim yazarlar bilerek algı oluşturmakta ve bir olayı birkaç yerde anlatarak iddiasını ispatlamaya çalışmaktadırlar.

13. İbrahimi, Şehruz; İbrahimi, Talip; Şah Gele, Sefiyullah (2015): Hazar Havzası'nda İran'ın Çıkarları Üzerine Türkiye İle İsrail Arasındaki Jeopolitik İlişkilerin Etkisine Değerlendirme, Merkezi Avrasya Dergisi 7 (2), pp. 195–218.

İsimlendirmeler

Yazarlar Barry Bozan'dan alıntı yaparak Türkiye'ni 'Yalıtkan Devlet' olarak adlandırmaktadır (s. 199). Yani Türkiye Batı ve Doğu arasında hareket etmeye zorlanıyor.

Atfedilen Nitelikler

Yazarlara Türkiye İsrail'e karşı sert tutum sergilese de bu tutumlar içi boş çıkışlardır. Dolayısıyla Türk siyasetçileri içi boş ifadeler kullanıyorlar ve yalancılardır.

'2006'da yaşanan bazı krizlerin ardından Türkiye İsrail'e karşı çok sert çıkışlarda bulundu. Bazılarına göre bu soğuk ilişki Türkiye'nin Müslümanlara şov gösterisi olarak

adlandırmaktadırlar. Bunun nedeni Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin İsrail-Filistin meselesinde ve Lübnan krizlerinde tarafsız bir tutum sergilemesidir (s. 202).

Ayrıca yazarlar Türkiye'nin İsrail'e hizmetinden bahsediyorlar. Örnek olarak Türkiye-İsrail krizinde, Türkiye'nin NATO füze savunma sistemlerini kendi topraklarında konuşlanması gösterilmektedir. Dolayısıyla yazarlara göre bu sistemin asıl amacı İsrail'i savunmaktır ve Türkiye bu eylemle İsrail'e en büyük hizmetini sunmuştur (s. 204).

Diğer taraftan Türk toplumu eleştirilerek İsrail ile ilişkiler konusunda ciddi muhalefet etmedikleri ifade edilmektedir. (s. 203).

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar 1996 İsrail-Türkiye askeri işbirliği antlaşmasını kaynak olarak Türkiye'yi karalamaktadırlar (s. 201). Böylece dolaylı bir şekilde Türkiye ve İsrail ittifakından bahsediliyor ve sonuç olarak yazarlara göre Batı, Türkiye ve İsrail'i kullanarak, iki bölgesel güçleri kontrol altına almaya çalışıyor (s. 196).

Diğer bir sayfada yazarlar konuyla çok alakası olmayan bilgiye yer veriyorlar ve Türkmenistan-İran ilişkilerini bir anda, Türkiye-AB-İsrail ilişkilerine bağlıyorlar (s. 213).

Yazarlar İsrail-Türkiye ilişkilerini eleştiriye tabi tutarken inanılmaz etkiden bahsetmektedirler ve çeşitli İran menşeli kaynak göstererek bunu ispat etmeye çalışmaktadırlar:

Aslında İsrail'in Türkiye'ye yaklaşması ve Kafkaslardaki nüfuzu İran ile Hazar ilişkilerinde inanılmaz etki bırakmıştır (s. 205).

Diğer bir örnek olarak İsrail-Azerbaycan-Türkiye ve Azerbaycan-Türkiye-Amerika üçgenlerinden bahsedilmektedir ve burada Azerbaycan halkının İsrail'den nefret ettiği söylenmektedir. Hâlbuki İran'ın Ermenistan'la olan ilişkileri ve bazı tarihi meselelerden dolayı, Azerbaycanlıların dindar kesimi hariç, İsrail'i İran'a tercih etmektedirler (s. 206).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar hem milliyetçi hem muhafazakâr kesimden gelmektedirler. Zaten İran'ın merkez ve güney kesimlerinin milliyetçi duyguları çok meşhur ve yaygındır. Fakat burada Şiilik ile milliyetçiliğin bir arada olduğu da açıktır. Örneğin Türk toplumunun İsrail'e karşı olmadığını söylemektedirler, hâlbuki Türkiye toplumu çok sert şekilde İsrail karşıtıdır (s. 202).

Vurgular

Yazarlar her bahaneyi Türkiye aleyhinde kullanıyorlar. Örneğin Mavi Marmara olayından sonraki dönemde, Türkiye'nin hakarete uğradığının altı çizilerek konunun üzerinde duruluyor ve hafif bir şekilde Türkiye küçümseniyor (s. 203-204).

Değerlendirme

Makale üç ana başlıktan oluşuyor. Teorik çerçevenin ardından 'Türkiye-İsrail ilişkilerinin tarihçesi' konulu başlıkta İsrail'in kuruluşundan bugüne Türkiye'nin eğilimlerini incelemektedir. Bu bölümde yazarlar, Türkiye'nin Batılı, Doğulu ve Turanlı kimliği polemğinde olduğu söyleniyor ve dolayısıyla İsrail-Türkiye ilişkilerinde iniş çıkışların yaşandığına dikkat çekiliyor. Özellikle Kemalist'lere karşı hisleri içeren bu bölüm yazarların düşünce sistemini ortaya koyuyor. Sonraki bölüm başlığı 'Türkiye-İsrail bölgesel işbirliği ve İran'ın bölgesel politikası' olarak yazarların bu ilişkilerin İran ulusal ve bölgesel çıkarlarını tehdit etmesi iddiasını da ortaya çıkartıyor. Makalede akademik dile çok dikkat edilmiştir. Yazarlar Türkiye ve Azerbaycan'a karşıt duruşlarını gizleyememişlerdir. Rusya da bir tür övülmüştür. Ayrıca makalenin asıl amacından bir hayli uzaklaşmıştır. Örneğin makalenin ana teması Kafkaslar ve Hazar havzası olmasına rağmen, yazarlar İran nükleer meselesine ve Rusya'nın bu konudaki tutumuna değinmişlerdir. Ayrıca makalede Kazakistan'la ilgili, makale konusundan çok uzak tartışmalara yer verilmiştir. Makalenin bazı yerlerinde özellikle sonuç kısmında yazı hatası da bulunmaktadır. Dolayısıyla üslup olarak, Türkiye'ye karşıt algı kasıtlı olarak aktarılmıştır.

14. Mes'udniya, Hüseyin; Necefi, Davut (2011): Türkiye'nin Yeni Dış Politikası ve İran İslam Cumhuriyeti'ne Dönük Güvenlik Tehditleri, Güvenlik Ufukları 4 (13), pp. 137–162.

İsimlendirmeler

Yazarlar Davutoğlu düşüncesini anlatırken onun yanlış ve basit düşündüğü kanaatindedirler ve burada 'Türk Dış Politikasında halüsinasyon' sözcüğünü kullanıyorlar (s. 146).

Atfedilen Nitelikler

Yazarların Türk siyasi modeline ilişkin ilginç tespitleri vardır. Buradaki ifadenin yönü olumludur:

'Kuruluşundan bu yana, AKP bir İslami hükümet kurmaya çalışmamıştır. İslamcı olmaktan çok laik oldukları söylenebilir, çünkü din bireysel ve kişisel meselelere özgüdür ve Türk toplumunda İslam öğretilerini uygulamak istemezler (s. 140-141).

Aynı olumlu hava diğer sayfalarda da devam etmektedir ve yazarlar AKP'nin Türkiye'deki laik dini eğilime bağlı bir parti olduğunu belirtiyor. Devamında da bu akışın isteğini, tüm insanların doğal haklara sahip olmaları ve insanlık onurunun tadını çıkarmayı düşünen "Rahmani ve Rahim" İslamdır ki şiddete, kör suikastlara, mutlak ve kuru düşüncelere yer yoktur. Burada yazara göre, Türkiye'deki dini yöntem İslam ve modernite arasındaki beceri ve gerçekliği ilişkilendirebilmiştir ve modernliğin ilkelerini yerlileştirmiş ya da Türkleştirmiştir. Türk halkı yavaş yavaş, hem Müslüman olduğunu hem de gerçek milliyetçi Türk olabileceğine inandı (s. 143).

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar yabancı kaynaklara dayandırarak, Türkiye'nin Arap dünyasına liderlik hayalinden bahsediyorlar ve Türk liderleriyle Cemal Abdülnasır, Kaddafi, Saddam Hüseyin gibi liderlerle kıyaslama yapıyorlar (s. 152-153). Diğer bir sayfada yazarlar Türk dış politikasının Batı ve özellikle de ABD menfaatleriyle uyumluluğunu öne sürmektedirler (s. 148).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar muhafazakar ve milliyetçi kesimden geliyor. Bu kesimde, muhafazalar Türkiye'yi İsrail kadar bir Müslüman düşman olarak nitelendiriyor ve milliyetçiler de Fars-Türk arasındaki eski savaşları hatırlatarak, iki taraf arasındaki uyuşmazlığı öne çıkarıyorlar. Bu makalede he iki eğilim bulunmaktadır.

Vurgular

Yazarlar 2011 öncesi dönemi hatırlatarak iyi ilişkilerden bahsediyorlar fakat 2011 sonrası değişimlerin ardından, Türkiye'nin bazı politikalarının İran ulusal güvenliğine tehdit oluşturduğunu savunuyorlar. Burada önemli olan yazarların hafif bir dil kullanmalarındır (s. 138). Yazarlar bu konuda olumsuz bir bakışta öngöründe bulunuyorlar ve 'Yeni-Osmanlılık' politikasının bölgesel ve uluslararası denklemler üzerinde birkaç yıl etkili olacağını söylüyorlar (s. 143).

Devamında yine olumlu bakışı gösteriyorlar:

Genel olarak, İran'ın Türk dış politikasındaki konumu, AKP'nin yönetimi sırasında önemli ölçüde artmıştır (s. 147).

Değerlendirme

Makale altı başlık içeriyor. Birinci ve ikinci bölümlere 'Türkiye'de İslamcılar' ve 'izolasyondan iktidara' başlığı verilmiş ve içerikleri aynı şekilde AKP'nin tarihi gelişimi biraz tarafsız bir tutumla incelenmiştir. Sonraki bölüme 'İslamcı Erdoğan hükümetinin getirdiği sonuçlar'

başlığı verilirken Erdoğan'ın İslamcı olduğuna dair deliller getirilmiş olup kanıtlanmaktadır. Fakat çeşitli olumlu ve olumsuz ifadelere de yer verilmiştir. 'Erdoğan'ın dış politika ilkeleri' diğer bölümün başlığıdır. Bu bölümde yazarlar Davutoğlu'nun belirlediği ilkeleri, Erdoğan ilkeleri olarak tanımlamaktadırlar. Son bölüm başlığı 'Erdoğan'ın dış politikasında İran'ın pozisyonu' olarak belirlenmiş ve burada yazarlar bölgede iki ülkenin rekabet halinde olduğunu öne sürerek, Türkiye'yi Batı endeksli politika yürüttüğü iddiasıyla suçluyorlar.

Yazarların üslubunda Türkiye karşıtlığı açık şekilde bulunuyor. Ancak özellikle AKP iktidarından 2011'e kadardaki süreci olumlu karşılamaktadırlar. Makalede ara sıra zıtlıklar bulunmaktadır ve yazarların pozisyonu tam net değildir. Dolayısıyla sadece tüm makale okunduğunda, makalenin olumsuz üslubu anlaşılacaktır. Makalede Yeni-Osmanlılık politikasının tanınmasına özen gösterilmiştir ve yazarlara göre Türkiye ve AKP tam da bu doğrultuda hareket etmektedir sadece taktik ve teknikler farklı olarak göze çarpmaktadır. Örneğin yazarlar Türkiye'nin Filistin politikasını eleştirmektedir bunun gerekçesi olarak da Türkiye-İsrail ilişkilerin devam etmesidir.

15. Mes'udniya, Hüseyin; Furuği, Fatma; Çelmegani, Merziye (2013): Türkiye ve Suriye Krizi; Arabuluculuktan Muhaliflere Destek, Siyasi Çalışmalar Dergisi 1 (4), pp. 83–110.

İsimlendirmeler

Yazarlar biraz olumlu kavramlarla Türkiye'nin yenedünyadaki rolünü özetliyorlar: Arabulucu, doğrultucu ve hakem (s. 88). Ayrıca yazarlar Dicle ve Fırat nehirlerinin Türkiye tarafından kontrolünün, 'yeni bir Osmanlıcı politikaya' yol açabileceğinden bahsetmektedirler.

Atfedilen Nitelikler

Yazarlara göre Türk dış politikasında iki genel eğilim olmuştur. Birincisi Batı yönelimli ki daha uzun dönemi kapsamaktadır ve ikincisi de çevre yönelimli ki bu politika son zamanlarda ortaya çıkmıştır (s. 87). Burada yazarların söylemi olumsuz yönde çünkü Batı yönelimi söylemi İran'da, İran karşıtı anlamına gelmektedir.

Diğer bir sayfada İlginç bir bakış sunuluyor:

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, hiçbir ülke Türkiye gibi, dünyaya yaklaşımını yeniden inşa edip değiştirmemiştir (s. 88).

Burada aslında yazarlar Türk dış politikasının başarısına itiraf etmektedirler. Devamında da şu cümlelere yer verilmiştir:

AKP'nin gelişiyile birlikte, İslami kimlik ve Türkiye'nin Osmanlı geçmişine vurgu, Türk dış politikasının ve kültürünün ağırlık merkezi olmuştur (s. 88).

Vurgular

Yazarlar sürekli olumsuz konular aktararak Türkiye'nin Ortadoğu su kaynaklarını kontrol etmesinden bahsetmektedirler (s. 91). Dolayısıyla buradaki vurgu Türkiye'nin düşmanca davranışını kanıtlamaktır. Hâlbuki su kaynaklarının Türkiye'de bulunması doğal ve coğrafi bir gerekçedir.

Ayrıca Hatay'da nüfus mühendisliğinden bahsediliyor.

'Türkiye, 1990'larda Hatay bölgesinin nüfus yapısını değiştirdi ve bölgeye birçok Türk ve Türkmen'i yerleştirdi (s. 92).

Bu kısımda genel olarak Türkiye Hatay'ın işgalcisi olarak tasvir edilmiştir.

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar bir önceki makalenin yazarlarıdır ve zaten aynı görüşü yani milliyetçi ve muhafazakâr bakış açısını paylaşmaktadırlar.

Türkiye, hem ülke içinde hem de uluslararası alanda bölgesel bir güç haline gelmek için önemli ve uygun bir konuma sahiptir. Türkiye, ekonomik alanda İslamcıların ortaya çıkmasından sonra iyi bir ilerleme kaydetmiştir ve bu da ülkenin yurt dışındaki faaliyetleri için iyi bir zemin teşkil etmektedir. Uluslararası bir perspektiften bakıldığında da, Türkiye, politik bir rolden yoksun olan bir İslam'ı temsil etmektedir. Böylelikle bireysel meselelerle sınırlı bir İslam modeli de sunulmuştur ve bu, Batı'nın hiçbir sorunu olmadığı İslam'dır. (s.102)

Değerlendirme

Makale beş bölümden oluşmaktadır. Yazarlar 'Suriye krizi ve temel nedenleri' başlığı altında makalenin asil hedefi olmayan konuları incelemişlerdir. Fakat sonraki bölümde yazarlar 'Türk dış politikası ve Suriye krizinin geleceği' başlığını kullanarak konuya giriyorlar. Bu bölümde yazarlar Türkiye'yi ağır bir şekilde eleştiriye tabi tutuyorlar. Makalede yazarlar açık şekilde olmasa da dolaylı bir dilde Türkiye'ye karşıt algıyı aktarmaktadırlar. Bazen olumlu ve bazen de olumsuz düşünceleri aktararak makale bir türlü çelişki içermektedir ancak genel olarak Türkiye karşıtlığı nettir. Özellikle İran siyasi literatüründe Yeni-Osmanlılık politik kavramının ne kadar olumsuz anlamda kullanıldığı dikkate alınırsa makalenin amacı net bir şekilde anlaşılacaktır. Yazarlar sürekli Yeni-Osmanlı politikaya vurgu yapmaktadırlar ki bu da makalenin bakış açısını belirtmektedir.

16. Moinyan, Nermine (2012): Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddetin Analizi (Türkiye Toplumuna Bir Bakış), Kadın ve Aile Çalışmaları 5 (17), pp. 131–146.

İsimlendirmeler

Makalede isimlendirme bulunmamaktadır.

Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet: Şiddete maruz kalan Türkiye kadınlarının susmasıyla Türk toplumunda kadınların mazlum düşmesi devam ettirilmektedir. (s.133)

Argümantasyon Teknikleri

Türk kaynaklarına dayandırılarak, Türk kültüründe kadının aşağı seviyede olması iddia edilmektedir. Bu doğrultuda, Türk kültüründe kocaya itaat edilmesi ve ev işlerinin kadının kimliğiyle eşit olması eleştiri konusudur. Yazara göre kadına yönelik şiddet olaylarında, kadının kendisi sorumlu gösteriliyor. Bu nedenle, kadınlar şiddete razı olur ve seslerini yükseltmiyorlar (s. 141).

Vurgular

Yazar açık şekilde Türkiye’de kadınların durumunu eleştirmektedir. Özellikle bilimsel araştırmaları dikkate alarak kendi iddiasını ispatlamaya çalışmaktadır.

Türkiye’de yapılan bilimsel araştırmalar, şiddetin meşru ve kabul edilebilir olarak algılanmasının erkekler ve kadınlar arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Kadın programında kadınların geleneksel rolü öne çıkarılıyor ve medya araçları, kadınların zayıf ve ikinci derece cins olduğuna dair kamu kültüründe olan inancı güçlendirmek ve pekiştirmek için önemli rol oynamaktadır (s. 142).

Aynı şekilde Türk kadınlarına yüksek orantılı ruhsal işkence rakamlarla ispatlanıyor. Örneğin ‘Türk kadınlarının yüzde 89’u eşlerinden duygusal işkenceye maruz kalmaktadırlar’ (s. 135) diyerek konu üzerinde vurgu yapılmaktadır.

Yazarların Bakış Açıları

Yazar etnik açısından Azerbaycan Türklerinden gelmekte, siyasi açıdan reformcu tabandandır. Makalede Türk karşıtlığına rastlanılmıyor. Fakat Türk erkeklerinin kadın haklarına saygı duymadıklarından bahsediyor. Aynı zamanda yazar İran’daki durumdan direkt bahsedemediği için Türkiye üzerinden bunu yapmaktadır. Yani asil amacın İran olduğu söylenebilir.

Değerlendirme

Yazar anlamlı başlık kullanmamıştır. Sadece giriş, bulgular ve sonuçlar olarak makalesini düzenlemiştir. Giriş kısmında Türkiye ve Avrupa'daki kadın haklarının genel durumundan bahsediyor. Bulgular kısmında da Türkiye'ye özel rakamlar aktararak Türk kadın hakları eleştiriliyor. Eleştiriler algı oluşturmaktan ziyade, düşünmesi gereken konular olarak aktarılıyor. Yazar genel olarak kadınların durumundan rahatsızlığını belirtmektedir. Özellikle Türkiye üzerinden İran'daki kadın haklarına işaret etmeye çalışmış ve zaman zaman duygulara kapılarak bilimsel metottan uzaklaşmıştır. Ayrıca makalenin çeşitli kısımlarında konudan uzaklaşarak diğer ülkelerdeki kadına şiddet meselesini de incelemiştir. Yazarın kadın olduğu ve makalenin amacında İran da olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Sonuç kısmında yazar bir takım öneriler sunmaktadır ki daha çok İran'da geçerlidir. Makalenin tüm kaynakları Türkçedir ki bu da yazarın ileri derecede Türkçe bildiğinin işaretidir. Üslup açısından, makalede Türkiye karşıtlığına rastlanmamaktadır.

17. Nevazeni, Behram; Etizadusselteneh, Nojen; Salehi, Mesumeh (2014), Fethullah Gülen ve Türkiye'deki Sosyo-Politik Hareketi, İslam Dünyası'nın Siyasi Çalışmaları 3 (10), pp. 151–173.

İsimlendirmeler

Yazar Türkiye'de 'Sufi İslam'dan' bahsediyor:

Gülen, İslam ile modernite arasındaki çelişkiye inanmıyor. Zira Türkiye'de hâkim olan "Sufi" İslam, serbest piyasa ekonomisine ve demokratikleşme ve laik siyasi sisteme uyum sağlama konusunda büyük bir yeteneğe sahiptir. Dolayısıyla, İslam ve demokrasi birbiriyle uyumludur (s. 158).

Dolayısıyla yazara göre Türk modeli İslam anlayışında, aşırıcılığın yeri yoktur. Sonraki bir sayfada 'Laik Türkiye Cumhuriyeti' isimlendirmesi kullanılıyor.

Atfedilen Nitelikler

Yazarlar bilimsel bir yöntemle Gülen şebekesinin siyasi amaçlar peşinde olduğunu söylemektedir:

Gülen'in siyasete ilişkin ifadeleri incelenmeye alındığında, onun politik hedefler gütmemesini söylemek zor. Çünkü toplumun düzgün bir şekilde nasıl yönetileceğine dair ifade ettiği görüşler, ancak toplumun politik gücünün ele geçirilmesiyle gerçekleştirilebilir (s. 156).

Sonraki sayfada yazarlar FETÖ lideri Gülen'in orta görüşlü olmasını söylemektedirler. Dolayısıyla Gülen kendini iki düşünce ortasında bulur:

Modern materyalist ve din karşıtı bir düşünce, diğeri ise radikal ve Batı karşıtı bir din anlayışı (s. 157).

Yazarların kaleminden anlaşılana, Gülen iki görüşü yakınlaştırarak hem Batı'ya hem de İslam'a hizmet etme şeklinde kendi görüşünü pazarlamaktadır.

Argümantasyon Teknikleri

Yazar Fetullah Gülen ile Ayetullah Humeyni düşüncelerini yabancı kaynaklara dayandırarak karşılaştırıyor. Yazara göre Gülen ile Ayetullah Humeyni'nin İslam ve demokrasiye yönelik anlayışları farklıdır. Zira Gülen dini hükümeti tavsiye etmemektedir (s. 159).

Yazarlar Türkiye'deki laikçiliği eleştirerek TSK'nın bu yüzden çeşitli darbelerinden bahsediyorlar. Laiklik meselesi İran'da olumsuz sert bir terimdir dolayısıyla yazarlar söylemlerini bu yönde geliştiriyorlar (s. 160).

Yazarlar bazı yerlerde çelişkili ifadeler kullanmışlardır. Örneğin:

Gülen, iktidara karşı muhalefet etmek ya da buna karşı çıkmak için barışçı olmayan herhangi bir yol önermediği için, siyasi güç peşinde olmasının iddiası zor (s. 163).

Fakat 156. ve 165. sayfada geçtiği gibi yazar Gülen'in siyasi amaçlar güttüğünü söylemektedir (s. 163).

Yazarlar Gülen'in ABD ile bağlantısı ve İran'a karşıtlığı, Gülen ve Hıristiyan muhafazakârların ilişkileri gibi konulara değinmektedirler (s. 164-168).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar reformcu görüşe sahiptirler. Ayrıca milliyetçi görüşleri var. Reformist olduklarından dolayı FETÖ liderinin sözde ılımlı bakış açısını benimsemektedirler. Fakat yazarlara göre adı geçen şahısın İran'ın sınırlandırılmasında rolü vardır ve bu yüzden milliyetçi duyguyla FETÖ'ye karşı çıkmaktadırlar. Bunun nedeni FETÖ'nün faaliyetlerinin İran'ın bölgesel nüfuzunu azaltmasıdır.

Vurgular

Yazarlardan bir tespit:

Gülen ve takipçileri ABD'ye gittikten sonra, Hıristiyan muhafazakâr Amerikan gruplarıyla yakın ilişkiler kurdular (s. 168).

Dolayısıyla yazarlar burada FETO lideri Gülen'in, İran'la düşman olduğunu öne sürmektedirler.

Değerlendirme

Makale sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, FETO liderinin hayatı anlatılmaktadır. İkinci ve üçüncü bölüm ise 'Gülen'in siyasi düşünceleri' ve 'İslam ve Demokrasi İlişkileri' başlığıyla araştırma konusu şahısın düşünce sistemi ele alınmıştır. Makalenin en önemli bölümü 'Batılı klasik muhafazakârlık düşüncesi' adlı başlıktır. Bu bölüm başlığı zaten yazarların FETÖ'ye karşı olduklarını göstermektedir. Fakat yazarlar makalenin içinde FETO hakkında olumlu olumsuz içeriklere yer vermişlerdir. Gülen'i ve onun Türkiye'de yaptığı siyasi ve medeni faaliyetlerini incelemeye tabi tutmuştur. Yazara göre Gülen Türkiye'de laikliğe karşı mücadele etmektedir. Aynı zamanda yazar Gülen'in İran'a sunduğu tehditlerden de bahsetmektedir. Aslında makalenin ana teması ve üslubu, Gülen'in İran'a sunduğu tehdittir. Yazara göre Gülen Amerikan türü İslam'ı ABD menfaatleri çerçevesinde yaymaya çalışmaktadır ve İran bu konuda dikkatli olmalıdır. Çünkü yazara göre Muhammedi İslam (İran'ın savunduğu ve sunduğu İslam anlayışı) ile Amerikan türü İslam her zaman mücadele içinde olup, gelecekte de bu anlaşmazlık devam edecektir.

18. Refi'i, Hüseyin; Mezlumi, İsmail (2012): İran ve Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'da Yakınlaşma Önündeki Engeller, Merkezi Avrasya Dergisi 5 (10), pp. 79–98.

İsimlendirmeler

'Laik Türkiye' vurgusu (s. 89).

Ayrıca yazarlar, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya bağımlılığından bahsediyorlar ve Türkiye'nin kültürel izolasyondan kurtuluşu Orta Asya ve Kafkasya'daki yeni gelişmelerin sonucu olduğunu düşünüyorlar (s. 86).

Atfedilen Nitelikler

Yazarlara göre Orta Asya Pan-Türk eğilimlerinin ilham kaynağıdır:

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Orta Asya'da Türk dilli beş devletin ortaya çıkışı, bölgedeki ve özellikle de Türkiye'de Pan-Türk eğilimlerinin ilham kaynağı oldu (s. 86).

Diğer önemli bir nitelik de Türkiye'nin İran'la ideolojik oyuna girmesidir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü bölgede jeopolitik bir boşluğun yaratılmasına neden oldu ve İran ve Türkiye. Dolayısıyla siyasi ve ideolojik rekabet temelinde "Yeni Büyük Bir Oyun" kuruldu ki "desen çatışması" olarak da tanımlanabilir. Bu oyunda İmparatorluklardan ziyade ideolojiler bölgeye dâhil oldu (s. 88).

Argümantasyon Teknikleri

Yazarların, çok ön yargılı bakışları bulunuyor. Sürekli 'Türkiye'nin Pan-Türkçü' terimini kullanıyorlar ve hatta jeopolitik bir bakış açısından, Türkiye'nin odak noktasının Pan-Türkçülük olduğuna inanıyorlar. Yazarlar söylemlerini şu şekilde geliştiriyorlar: Türkiye, bu politikaya odaklanarak ve Türki cumhuriyetleri halklarının dilsel duygularını teşvik ederek onlara önderlik etmek hevesini beslemektedir. "Büyük Turan Derneği", "Türk Devletleri Büyük Birliği" ve "Türkler Topluluğu" gibi terimlerin kullanılması, Türkiye'nin böyle bir politika izlemeye yönelik hedeflerini temsil etmektedir (s. 90).

Yazarların Bakış Açıları

Yazarlar milliyetçi duygulara kapılmışlardır. Aşırı milliyetçilik duyguları, bazen yazarları bilimsel yöntemden uzaklaştırmıştır. Örneğin yazarlar İran'ın Orta Asya halkalarına medeniyet olarak örnek olduğunu iddia ediyorlar. Aslında makalenin konusu İran-Türkiye arasındaki birlik engellerini tanıma olsa da, yazarlar kendi görüşleriyle bu birliğin anlamsız olduğuna da ortaya koymaktadırlar. Bunun nedeni yazarların ırk, dil, din ve diğer faktörlerde İran'ı çok üstün saymalarındır.

Vurgular

Yazarlar ön yargılı bir şekilde Türkiye'nin ABD ve İsrail değerleri için mücadelesinden bahsetmektedirler. Dolayısıyla yazara göre, Türkiye, ABD ve İsrail'in bölgesel etkisine katkıda bulunmak ve Batı'nın bölgedeki etkisini güçlendirmek için her zaman etkili bir şekilde çalışmıştır (s. 90). Burada kapalı bir biçimde Türkiye'nin İran'a düşmanlığı muhataba aktarılıyor.

Yazarlar daha sonra İran ve Türkiye'nin ekonomik alanda sert bir rekabet içinde olduğunu aktarmaktadır. Fakat yazarlar hafif bir şekilde Türkiye'nin bölgede daha güçlü varlığını kabul etmektedirler (s. 93-94).

Değerlendirme

Makale dört ana başlıktan oluşmaktadır. Teorik çerçevede yakınsama teorisi kullanılmaktadır. Burada makalenin sorunsalı, iki ülke arasındaki birliğin engelleridir. İkinci ve üçüncü bölümü iki ülkenin Orta Asya ve Kafkaslardaki politika ve menfaatleridir. Dördüncü

bölümün başlığı 'İran ve Türkiye'nin Orta Asya'da yakınsamasının önünde engeller' şeklindedir. Fakat bu bölümde yazarların kalemi sadece Türkiye'yi eleştiremeye yöneliyor ve bütün hataların Türkiye kaynaklı olduğu düşünülüyor. Yazarlar akademik dili kullanmaya gayret göstermişler. Tarafsız olmaya çalışsalar da bu konuda başarısız olmuşlar ve zaman zaman Türkiye'yi Pan-Türkizm ile suçlamışlardır. Aynı zamanda kullandıkları dil ve üslup, Türkleri aşağılamaktadır. Yazarların hayali İran ve Türkiye arasında bir birliktelik olsa da metinden bu amaç anlaşılmamaktadır, tersine saldırgan dilde böyle bir birleşmenin mümkün olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Özellikle yazarlar Türkiye'yi İsrail kuklası olmakla suçlamaktadırlar ki bu da onların gayesini göstermektedir.

19. Ruhi, Nebiullah (2002): Pan-Türkizm Hayali, Strateji Dergisi 9 (25), pp. 157–169.

Konu

Makalenin başlığı zaten saldırgan ve algı aktaran bir konuya işaret etmektedir. Yani Pan-Türklük demek Türkiye demektir.

İsmlendirmeler

'Bastırılmış Pan-Türk Eğilimleri' ve 'aşırı Türkçü bakışlar': Sovyetler Birliği çöküşü dönemi ve sonrasını anlatırken böyle bir ismlendirmeleri Türklere ilişkin kullanıyorlar (s. 158). Ayrıca yazar nefretini şu şekilde ortaya koymaktadır

Türkler bir bedevi kavim olarak ilk kez 6. yüzyılda ortaya çıktılar (s. 160).

Atfedilen Nitelikler

Yazar Türklerin Pan-Türklükle ilgili 'boş hayallerinden' bahsediyor. Burada yazar ırk faktörünü öne sürerek, Pan-Türkçü söylemi aşağılamak için onları basit insan olmalarını açıklıyor (s. 160). Yazara göre Pan-Türklerin amacında İran da var ve eskide de vardı:

Pan-Türklerin İran'ın özellikle de Azerbaycan'ın Meşrutiyet döneminden Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar iyi durumda olmaması, Pan-Türklerin İran Azerbaycan'ında askeri ve kültürel faaliyetlerini kolaylaştırmıştı (s. 162).

Ayrıca Pan-Türklerin büyük bir Azerbaycan hayalinden bahsediliyor (s. 165).

Yazarın bakış açısı: Yazar aktif bir şekilde anti Türkiye ve anti Türk'tür. Siyasi görüş açısından milliyetçi tabanlara aittir. Milliyetçilikten daha ziyade nefret içeren makalenin amacı Türkiye'yi karalamaktır ve yazar çok sağlam bir şekilde bunu başarmıştır.

Vurgular

Yazarın cümleleri belirli amaçlı kullanılmıştır. Sovyetler Birliği çöküşünden sonra Türkiye karşı aşırı Pan-Türkçü politikalar izledi fakat Rusya ve Batı'nın karşı çıkmasıyla pratikte başarılı olmadı (s. 158). Yazarın hep Pan-Türkçü kavramını kullanarak muhatapta algı oluşturmaya çalıştığı açık şekilde ortaya çıkıyor. Sonraki sayfada yazar Pan-Türkizm'in aslında Yahudi düşünürlerinden kaynaklanması söylemektedir. Burada artık yazarın hedefi sadece Türkler değildir. Türklerle Yahudiler eşleştiriliyor. İran siyasi literatüründe Yahudi demek, düşmanın kendisi demektir ve yazar bilerek Yahudilere vurgu yapmaktadır (s. 159).

Yazar tüm bunlarla yetinmeyip, muhatabını daha farklı bir biçimde ikna etmeye çalışıyor ve Turan kavramının yanlış anlaşıldığını iddia ediyor. Yazara göre eski İran efsanelerinde Turan, İran'ın kuzey bölgelerine deniyormuş ve dolayısıyla Pan-Türkler yanlış anlamaktadırlar. Yazar Türkleri aşağılamak için her türlü ifadeyi kullanmaktadır (s. 161).

Argümantasyon Teknikleri

Yazar Pan-Türkçülük'e ilişkin iddiasını birçok araştırmacıdan aldığını söylemektedir. Dolayısıyla yazara göre, Pan-Türkizmin aslında Yahudi asıllı Avrupalılar özellikle de Aminyus Vambri tarafından ortaya konulan kuramdır (s. 159). İddiasını kanıtlamak için, yazar bazı Avrupalı isimlerden bahsediyor: Leon Kahon ve Arthurlemler David. Yazar Ziya Gökalp'ın bu şahıslardan yani Yahudilerden etkilenmesinden bahsediyor. (s. 160).

Değerlendirme

Makalede ilginç başlıklar bulunmaktadır. Pan Türkizmin düşünsel altyapıları, Pan-Türkizm ve yayımlıcaılığın gelişimi, Pan-Türkizm ve Sovyetlerin politikası ve Sovyetlerin çöküşü ve Pan-Türkizm makalenin başlıklarını oluşturuyor. Dolayısıyla makalenin tüm bölümlerinde benzer ifadeler vardır. Yazar çok ciddi şekilde genelde Türkler ve özellikle de Türkiye karşıtı üsluba sahiptir. Yazarın asil amacı Pan-Türkizm'in İran'a olası tehlikesidir. Dolayısıyla yazar bu konuyu incelemektedir. Yazara göre Batı ve Rusya'nın muhalefetinin Pan-Türkizm'in başarısız olmasında çok önemli rolü vardır. Genel olarak yazar saldırgan ve aşağılayıcı dil kullanmaktadır.

20. Yekta, Hüseyin (1996): Türkiye-İsrail Stratejik-Askeri Antlaşması: Çözümsel Bir Rapor, Savunma Politikası Dergisi 6 (14).

İsimlendirmeler

'Denge çekiği': Yazara göre İsrail yardımıyla Türkiye Ortadoğu'da denge çekiği yaratmayı planlamaktadır (s. 4).

Atfedilen Nitelikler

Yazar makalenin girişinde Türkiye siyasetçilerinin gerçek dışı iddialarını şu şekilde ifade ediyor:

Türk siyasileri, iç kamuoyu ve bölge ülkelerinin tepkisinden dolayı aceleci ve tartışmalı şekilde gerçekleşen sözleşmeyi inkâr etmektedirler, fakat İsrail uçakları Türkiye üzerinden sözde eğitim uçuşlarına yeniden başlamışlar (s. 1).

İsrail'in Türkiye üzerinden İran'a müdahalesi: Şüphesiz bu antlaşma stratejik bir antlaşmadır ki İsrail'e İran sınırlarına erişme imkânı sunmaktadır. (s.2)

Argümantasyon Teknikleri

Yazar Türkiye'nin AB'ye üye olmadığından dolayı Türkiye'nin hakarete uğradığını söylemektedir. Dolayısıyla Türkiye ABD ve İsrail'e yakınlaşarak onların AB üzerindeki etkiyi kullanmak peşindedirler. Ayrıca Sovyetler Birliğinin çöküşü sonrası Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslardaki programları için para kaynaklarına erişimi gerekmektedir. Bu yüzden ABD'ye yakınlaşmak peşindedirler. Burada söylem Türkiye karşıtı yönünde geliyor ve sürekli gerekçeler sunularak algı oluşturulmaya çalışılıyor (s. 3-4).

Yazar 1996 antlaşmasını gerekçe göstererek, Türkiye'nin İsrail için doğal müttefik olduğunu savunuyor. Bunun nedeni yazara göre Türkiye'nin bölgede merkezi aktör olma hevesinden gelmektedir. Ayrıca yazar ırk meselesini öne atarak Türkiye'nin Arap ülkeleriyle farklı sosyal yapıya sahip olduğunu savunuyor ve dolayısıyla İsrail'i en doğal müttefik olarak görmektedir. (s. 4) burada söylenmek istenen, Türkiye'nin İsrail üzerinden İran'a baskılarını çoğaltmasıdır.

Yine aynı şekilde yazara göre İsrail, Türkiye üzerinden hedeflerini gerçekleştirmek peşindedir. Yazara göre İsrail bu anlaşmadan daha çok faydalanacak. Zira bölgede izole olduğu için önemli müttefik peşindedir ve Türkiye ile işbirliği yaparak kendi hedeflerini rahat bir şekilde elde etme imkânı bulacaktır. (s.5)

Yazarların Bakış Açısı

Yazar milliyetçi tabandan gelmektedir. Ayrıca muhafazakârlık tutumunu da sergilemektedir.

Vurgular

Yazar açık ve net bir dil kullanmıştır. Örneğin Türklerin hakaretinden bahsederken tam anlaşılır ibareler kullanmış ve herhangi bir muğlak söyleme gerek duymamıştır.

Değerlendirme

Makale aslında bir dergide yayınlamış olsa da, daha çok askeri bir beyannameye benzemektedir. Askeri işbirliğinin bütün boyutları anlatılmaktadır. Türkiye amaçları, İsrail amaçları, öngörü ve olası senaryolar makalenin başlıklarını oluşturmaktadır. Yazar Türkiye'ye karşıt üslupla suçlamalarda bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli nedenlerden dolayı İsrail ile işbirliği konusunda ısrarlıdır. Türkiye işbirlikçi ülke olarak tanımlanmakta olup İran'a karşı eylemde bulunacağı iddia edilmektedir. Yazar akademik bir dilde Türkiye'yi İsrail ile işbirliği yaptığı için hain ülke olarak tasvir etmektedir.

21. Zehmetkeş, Hüseyin; El-Ğeban, Muhammed (2014): Pan-Türkizm ve Atatürkçü Bağlamda Irak Türkmenlerinin Eski ve Yeni Türkiye İle Yakınlaşma ve Uzaklaşma Alanları, İslam Dünyası Tarihi Araştırmaları Dergisi 2 (4), pp. 31–52.

İsimlendirmeler

'Fırsatçı dış politika': Türk dış politikasını eskiden beri özelliği (s. 39).

'Erdoğanizm': Kemalistlerin karşı siyasi cephelerini anlatırken daha etkin algı yaratmak için kullanılmıştır (s. 39). Yazarlara göre bu kavram bazı farklarıyla Kemalizm'in devamı olarak söylenmektedir (s. 39).

'Gerçek dışı idealizm': Yazarlar Atatürk'ün politikasını anlatırken böyle bir isimlendirmeyi yapmış. Yani Atatürk adı geçen isimlendirmeden uzak durmayı tercih etmiştir (s. 45).

'Saldırı ve ekonomik ve kültürel nüfuz': Yazarlar Türkiye'nin Kuzey Irak politikasını anlatırken kullandıkları kavram (s. 43).

Atfedilen Nitelikler

Yazarlara göre Türk dış politikası tarihten beri menfaatçi ve fırsatçı olmuştur:

Türklerin diplomasisi, tarihsel olarak her türlü hâkimiyet olursa olsun aynı şekilde işlev görmüştür sadece araç ve gereçler farklıdır, bu durum iç araç ve uluslararası aktörlerin gereksinimlerinden kaynaklanmaktadır. Fakat her türlü yönetimde, Kemalizm ya da Erdoğanizm, iki ortak faktör vardır: 1) Türkiye'nin uzun vadeli stratejilerini karşılamak için kısa vadeli ve taktik olarak dünya kamuoyu dalgasıyla yürümek, 2) yumuşak güç ve düşük istihbarat teorisi kullanarak Türkiye'ye en düşük maliyetle en çok fayda sağlamak (s.39).

Bu paragraf yazarların milliyetçi görüşünü açık şekilde göstermektedir.

Vurgular

Yazarlar Türkiye'ye karşı algıyı yumuşak bir şekilde analiz etmişlerdir. Ana kavram Yeni-Osmanlılıktır fakat Türklük ve Osmanlılık burada olumsuz algı aktarmaktadır:

Yeni-Osmanlılık politikasında üç unsur bir aradadır: Türklük, İslamcılık ve Osmanlılık (s. 32).

Türkiye'nin 3 ülke toprak bütünlüğüne tehdittir:

Ayrıca yazarlara göre 1983 Türkiye-İrak anlaşması 'üç ülke yani İran, Irak ve Suriye toprak bütünlüğünü tehdit etmektedir' (s. 42). Diğer bir sayfada yazarlar AKP dış politikasının Türkmen halkını rahatsız ettiğini iddia etmektedir:

Erdoğan hükümetinin Irak meseleleriyle ilgilenmesi ve hatta Türkmenlerle yönelik politikası sektaryan politika çerçevesinde gerçekleşmiştir (s. 46).

Yazarlar sürekli Türkiye aleyhinde karalama amaçlı paragraflara yer vermişlerdir. Örneğin 46. sayfada Türkmenlerin Türkiye'ye karşı oldukları ispatlamaya çalışılmaktadır. Fakat Yazarlar gerekçeleri tam ispatlayamamışlar.

Argümantasyon Teknikleri

Yazarlar Irak kaynağına dayandırarak, Türkmenlerin, Türkiye Türklerinden tamamen farklı olduklarını iddia etmektedirler (s. 36). Genel olarak bu söylem İran akademik alanlarında yaygın bir düşüncedir. Bu düşünceye göre Türkiye Türkleri örneğin Azerbaycanlılardan farklıdır ve dolayısıyla Azeriler Türk değildir.

Yazarlar tarihi Musul meselesini anlatırken Türkiye'nin 'toprak talebinden' bahsediyorlar (s. 42).

Çelişki: Yazarlar makalenin başlangıcında Kemalizm ile Yeni-Osmanlılık politikasının aynı olduğunu söylemektedir, fakat burada kaynak göstermeden bu iki politikanın tam farklı olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar (s. 43)

Yazarlar Sovyetler Birliği çöküşünün ardından, Türkiye'nin Türk dünyasını kullandığından bahsediyor (s. 45).

Yazarların Bakış Açısı

İkinci yazar Iraklı bir Şii ve eski Irak içişleri bakanıdır. Dolayısıyla makalede hem Fars milliyetçiliği hem de Arap milliyetçiliği bulunuyor. Sürekli Türkler veya Pan-Türkler kavramları kullanıyor ve bu da muhatapta dolaylı ve daha çok dolaysız şekilde bırakılmaktadır. Diğer bir

husus makalede dil bilgisi açısından çeşitli hatalar tespit edilmiştir ki bu da makalenin asil yazarının Iraklı öğrenci ve eski Irak içişleri bakanı olduğunu ortaya çıkartıyor.

Değerlendirme

Makale beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm 'Türkmenlerin tanımı'dır. Genel olarak tüm bölümlerde karalama ve Türkiye karşıtlığı bulunuyor. Son bölüm başlığı 'Türkmenlerin Türkiye ile yakınlaşma ve uzaklaşma alanları' olarak belirlenmiş ve burada zaten yazarlar sert bir şekilde karalama yürütüyorlar. Makalede çeşitli Arapça, Farsça ve İngilizce kaynak bulunmaktadır. Makale Türkiye karşıtı üslupla yazılmıştır. Yazarlara göre Türkiye'de hükümetler değişse de genel hat değişmemektedir. Hatta AKP modern Kemalist olarak tasvir edilmektedirler ki buna Yeni-Osmanlılık adını vermektedirler. Irak Türkmenleri meselesinde Türkiye Türkmenleri kendi politikaları doğrultusunda bir araç olarak kullanmıştır ve kullanmaktadır. Türkmenlerin genel olarak Türkiye'ye güvenmediklerinin altı çizilmiştir. Makalede çeşitli Arapça kaynak kullanılmıştır. Bunun nedeni ikinci yazardır ki aslında makale yazarıdır. Zira İran'da öğrenci makalesi tek başına yayımlanmamakta ve yanında bir hoca olması gerekmektedir. İkinci yazar Irak vatandaşı ve eski Irak İçişleri Bakanıdır.

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Prof. Dr. KEMAL İNAT
Proje No:	116R051
Proje Başlığı:	Türkiye-İran İlişkilerinde Yazılı Kaynakların Yeri (1979-2015)
Proje Türü:	1001 - Araştırma
Proje Süresi:	24
Araştırmacılar:	AYŞE SOSAR, HAŞİM ŞAHİN, MURAT YEŞİLTAŞ, HOJJAT GHASEMLOU
Danışmanlar:	
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	SAKARYA Ü. İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER F. ULUSLARARASI İLİŞKİLER B.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	15/04/2017 - 15/04/2019
Onaylanan Bütçe:	316556.0
Harcanan Bütçe:	171434.51
Öz:	<p>Bu projenin temel amacı, Ortadoğu'nun en önemli iki komşu ülkesi olan Türkiye ile İran arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde etkili olduğu düşünülen yayınların incelenmesi ve bu inceleme sonrasında ortaya çıkacak resim çerçevesinde söz konusu yayınların iki ülke ilişkilerinin gelişimi açısından muhtemel etkilerinin analiz edilmesidir. Bu çerçevede Türkçe ve Farsça yazılmış olan lisansüstü tezler, hakemli akademik dergilerde yayınlanan makaleler ile ulusal ve uluslararası yayınevleri tarafından basılan kitaplar incelenmiştir. Projenin amacı doğrultusunda odaklanılan mesele, incelenen metinlerde her iki ülkenin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamlarının nasıl ele alındığı, bu konuda daha çok objektif bir yaklaşımın mı yoksa manipülatif bir bakış açısının mı hâkim olduğunun ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda ele alınan eserlerin incelenmesi sonrasında ortaya çıkan resmin analiz edilmesi yoluyla bu yayınların iki ülke arasındaki ilişkilerin şekillenmesi konusunda nasıl bir yere sahip olduğu yorumlanmıştır. Bu tür yargıların dönemselsel olarak ne tür farklılıklar gösterdiği ve Türkiye-İran ilişkilerinin durumuna göre değişip değişmediğinin araştırılması da projenin ulaşmaya çalıştığı bulgular arasındadır. Projenin söz konusu amacını gerçekleştirebilmek için Eleştirel Söylem Analizi (ESA) metodu kullanılmıştır. İki ülke arasında karşılıklı olumsuz algıları besleyen yayınların tarihi çok geçmişe uzansa da, proje kapsamının daraltılması amacıyla 1979 ile 2005 yılları arasında yayınlanan eserler incelenmiştir. Proje çerçevesinde Türkiye ve İran'da yayınlanan eserlerin incelenmesi sonrasında ortaya çıkan resim üzerinden iki ülke ilişkilerinin gelişmesinin önünde engel oluşturan hususların ortaya çıkarılması, politika yapıcılara ve akademik dünyaya bu engellerin ortadan kaldırılması konusunda neler yapılabileceğini gösteren faydalı bilgilere ulaşılmıştır. Bu sayede Türkiye'nin önemli komşusu İran ile ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerini geliştirmesine ve her iki ülkenin bu yeni tarz ilişkiden kazanç elde etmesine katkıda bulunulması mümkün olacaktır.</p>
Anahtar Kelimeler:	İran, Türkiye, Söylem, Algı, Dış Politika
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır